

קיצור שלחן ערוך

The following book includes:

- Torat Emet 357
 - License: Public Domain
 - Source: <http://www.toratemetfreeware.com/index.html?downloads>
- Kitzur Shulchan Aruch, trans. Rabbi Avrohom Davis, Metsudah Pub., 1996
 - License: CC-BY
 - Source: <https://www.judaicaplace.com/search/brand/Metsudah-Publications/>

It was retrieved from Sefaria on August 7, 2023 (כ' באב ה'תשפ"ג). It was typeset and formatted by Ktavi.

תוכן העניינים

סימן א

שׁוֹיִתִּי ה' לִגְגְּדִי תָמִיד, הוּא כָּלֵל גְּדוֹל בְּתוֹרָה וּבְמַעֲלֹת הַצְּדִיקִים אֲשֶׁר הוֹלְכִים לִפְנֵי הָאֱלֹהִים. כִּי אֵין יְשִׁיבַת הָאָדָם תְּנוּעָתוֹ וְעִסְקָיו וְהוּא לְבָדוֹ בְּבֵיתוֹ, כְּמוֹ יְשִׁיבָתוֹ וְתְנוּעָתוֹ וְעִסְקָיו כְּאֲשֶׁר הוּא לִפְנֵי מֶלֶךְ גָּדוֹל. וְכֵן אֵין דְּבִירוֹ וְהִרְחַבְתּוֹ פִּיּוֹ בְּהִיּוֹתוֹ עִם אֲנָשֵׁי בֵּיתוֹ וּקְרוֹבָיו, כְּמוֹ בְּהִיּוֹתוֹ בְּמוֹשָׁב הַמֶּלֶךְ, כִּי אִזּוֹ מְשֻׁגָּת בְּנֹדָאֵי עַל כָּל תְּנוּעוֹתָיו וְדַבּוּרָיו שֶׁיִּהְיוּ מְתַקְּנִים כְּרָאוּי. כָּל שֹׁכֵן כְּאֲשֶׁר יֵשִׁים הָאָדָם אֶל לְבוֹ כִּי הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֲשֶׁר מְלֹא כָּל הָאָרֶץ כְּבֹדוֹ עוֹמֵד עָלָיו וְרוֹאֶה בְּמַעֲשָׁיו, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר, אִם יִסְתֵּר אִישׁ בְּמִסְתָּרִים וְאֲנִי לֹא אֶרְאֶנּוּ נְאֻם ה', הֲלוֹא אַתְּ הַשָּׁמַיִם וְאַתְּ הָאָרֶץ אֲנִי מְלֹא, בְּנֹדָאֵי מִיָּד תִּגִּיעַ אֵלָיו הִירְאָה וְהִתְכַּנְּעָה מִפְּסֵד הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ וַיְבֹשׁ מִמֶּנּוּ (אֲוִרַח חַיִּים סְעִיף א).

"I have set Hashem before me always." *Psalms 16:8*. This is a fundamental rule of the Torah and of the attributes of the righteous who walk before God. For we cannot compare a person's lifestyle, his activities and affairs when he is alone, to his lifestyle, and activities and affairs when he is before a great king. Similarly, his conversation and speech when he is amongst family or relatives, [cannot be compared] to what they would be in the presence of a king, because then he would certainly take special care that all his activities and conversations be refined and correct. How much more so when you contemplate that Hashem, the greatest of kings, the Holy One, blessed is He, Whose glory fills the entire world, stands above you and views your actions, as it is said: "If a person will hide in hidden places will I not see him? Says the word of Hashem, Do I not fill the heavens and the earth!" *Jeremiah 23:24*. [Bearing this in mind] it is certain that you will immediately acquire a feeling of reverence and submissiveness for the awesomeness of Hashem, Blessed be He, and be ashamed [to sin] before Him.

וְגַם בְּשֹׁכְבוֹ עַל מִשְׁכְּבוֹ, יַדַּע לִפְנֵי מִי הוּא שׁוֹכֵב. וּמִיָּד כְּשֶׁיַּעֲזוֹר מִשְׁנָתוֹ יִזְכֹּר חֲסִדֵּי ה', יִתְבָּרַךְ שָׁמוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה עִמּוֹ שֶׁהִחְזִיר לוֹ אֶת נִשְׁמָתוֹ אֲשֶׁר הִפְקִידָה אֵצֶל עַבְדּוֹ, וְהִתְחַזְּרָה לוֹ חֲדָשָׁה וְרִגּוּעָה כְּדִי לַעֲבֹד עֲבוֹדָתוֹ יִתְבָּרַךְ שָׁמוֹ בְּכָל יְכָלָתוֹ וּלְשִׁרְתּוֹ כָּל הַיּוֹם, כִּי זֶה כָּל הָאָדָם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר הַפְּתוּב, חֲדָשִׁים לְבָקָרִים רַבָּה אֲמוּנָתָה, פְּרוֹשׁ, בְּכָל בֹּקֶר נַעֲשֶׂה הָאָדָם בְּרִיָּה חֲדָשָׁה. וַיּוֹדֶה בְּכָל בֹּקֶר לַהֵשֵׁם יִתְבָּרַךְ שָׁמוֹ עַל זֹאת. וּבַעֲדוֹ עַל מִשְׁכְּבוֹ, יֹאמֶר, מוֹדֶה אֲנִי לִפְנֵיךְ מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהִחְזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחִמְלָה, רַבָּה אֲמוּנָתָה (וְאֵף עַל פִּי שֶׁעָזִין אֵין יָדָיו נְקוּיֹת, יְכוֹל לוֹמַר זֹאת, כִּיּוֹן שֶׁאֵין בּוֹ שֵׁם). וַיִּפְסִק מַעַט כִּיּוֹן תִּבְתּ בְּחִמְלָה לְתַבַּת רַבָּה (שֵׁם וּבִמְגֵן אֲבֵרָהם וַיֵּד אֲפֵרִים סוּף סִימָן ד).

Also, while lying in bed you should realize before Whom you lay and as soon as you awaken you should remember the kindnesses of Hashem, Blessed be His Name, that were granted to you; that He returned your soul to you. You committed it to Him faint and weary and it was returned to you new and refreshed, enabling you to worship Hashem, Blessed be His Name, with all of your capacity and serve Him the entire day;

because this is the essence of Man, as it is said in Scripture: "They are new every morning how great is Your faithfulness." *Lamentations 3:23*. This verse teaches that every morning a person becomes a new creation, and he should give thanks with all his heart to Hashem, Blessed be His Name, for this (good fortune). While still in bed you should recite: I give thanks to You, living and everlasting King for You have restored my soul with mercy. Great is Your faithfulness. (Even though your hands are not yet clean, you may say this, since the name of Hashem is not mentioned.) You should pause slightly between the word *chemlah* "with mercy," and the word, *rabbah* "great."

יהודה בן תימא אומר, הני עז כנמר וקל כנשר, רץ כצבי וגבור כארי לעשות רצון אביה שבשמים. עז כנמר, פרושו שלא תבזיש מפני בני אדם המלעיגים עליו בעבודת ה' ותברך שמו. קל כנשר, כנגד ראות העין. לומר שתהא קל לעצם עיניך מראות ברע, כי הוא התחלת העברה, העין רואה, והלב חומד, וכלי מעשה גומרים. רץ כצבי, כנגד הרגלים, שרגליך לטוב ירצו. וגבור כארי, כנגד הלב, כי הגבורה בעבודת הבורא ותברך, היא בלב. ואמר שתסזק לך בעבודתו ותתגבר על הניצר לנצחו כגבור המתגבר על שונאו לנצחו ולהפילו לארץ (אורח חיים סימן א).

Yehudah son of Taima says: "Be bold as a leopard, light as an eagle, swift as a deer and strong as a lion to do the will of your Father in heaven." *Avos 5:20*. "Bold as a leopard" means, you should not be ashamed before people who mock you for worshipping Hashem, Blessed be His Name. "Light as an eagle" refers to what the eye sees. This alludes to the requirement to be swift to close your eyes to prevent the seeing of evil because the sight of evil constitutes the beginning of sin. The eye sees and the heart desires and the organs capable of action culminate the sin. "Swift as a deer" refers to the legs, for your legs should run to do good things. "Strong as a lion" is a reference to the heart, because true valor in serving the Creator, Blessed is He, emanates from the heart. He also states: "Strengthen your heart to serve Him, and overpower your evil inclination and defeat it as a hero triumphs over his enemy, defeating him, and casting him to the earth."

לבו צריך האדם להתגבר כארי, ומיד כשיעור משנתו (ואמר מודה אני וכו'), יקום בזריזות לעבודת הבורא ותברך ויתעלה קדם שיתגבר עליו הניצר הרע בטענות ותואנות לבל יקום. ויתחכם עליו להשיאו בחתר, אף תקום עתה בבקר השכם והקר גדול. ובקוץ ושיאנו, אף תקום ממשותף ונעזין לא שבעת משנתך. או בטענות אחרות וכדומה. כי הניצר הרע הוא יודע היטב לצוד בני אדם במהמורות בל יקום. ולכן כל בעל נפש הירא וחרד לדבר ה', צריך להתגבר עליו ולא ישמע לו. ואף אם יכבד עליו הדבר מפני כבודות הגוף ועצלותו, ישים מגמתו רצון מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא. וישים אל לבו כי אם היה קורא אותו איזה אדם לאיזה עסק שיירויס בו קמון או לגבות

חובו, או שְׁהֵיָה קורא אותו שִׁנְיִיל אֶת מְמוֹנוֹ מִן הַהֶפֶסֶד, כְּגוֹן אִם נִפְלָה דְלָקָה בְּעִיר וּבְדוֹמָה, בְּנוֹדָא הֵיָה זְרִיז לְקוֹם מִיָּד מִפְּנֵי אֲהַבַת מְמוֹנוֹ וְלֹא הֵיָה מִתְרַשֵּׁל. וְכֵן אִם צָרִיד לְלָקֵת לַעֲבוֹדַת הַמֶּלֶךְ, הֵיָה קֹם בְּזֵרִיזוּת וְלֹא הֵיָה מִתְרַשֵּׁל, כֹּן יַעֲלִילוּ עָלָיו אוֹ כְּדִי לִמְצֹא חֵן בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ. עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה לַעֲבוֹדַת מֶלֶךְ הַמְּלָכִים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שֵׁיִשׁ לוֹ לְהִזְהָר לְקוֹם בְּמַהֲרִיזוּת וּבְזֵרִיזוּת. וְהַמְּרָגִיל אֶת עַצְמוֹ בְּדֶרֶךְ הַזֶּה אַרְבַּע אוֹ חֲמֵשׁ פְּעָמִים, לֹא יִכְבֵּד עָלָיו אֲחֵר כָּד. וְהִבָּא לְשֹׁהַר, מְסִיעֵין לוֹ (סדר הַיּוֹם וְסוֹדֵר דְּרַךְ הַחַיִּים).

Therefore, it is imperative for a person to be strong as a lion. Immediately upon awakening (and reciting the *Modeh Ani* prayer) you should rise with alacrity for the service of the Creator, Blessed and Elevated is He, before you are over-whelmed by your evil impulse with various excuses not to rise, and be outsmarted and seduced in the winter [with this argument]: "How can you rise now so early in the morning when the weather is so cold?" Or, in the summer it will argue: "How can you rise from your bed while you are still not satisfied with enough sleep?" or other similar claims. The evil impulse knows very well the art of entrapping a person with all kinds of snares to prevent him from rising. Therefore every sensitive person who fears and trembles before the word of Hashem must triumph over the evil impulse and not listen to it, even if it is extremely difficult because of physical considerations or laziness. Your aim must be to fulfill the will of the King of kings, the Holy One, Blessed be He. You should realize that if you were called by any individual to participate in a business transaction in which there is profit, or to collect a debt, or if someone called with a plan to save your wealth from disaster, for example, if a fire occurred in the city or something similar occurred, you certainly would be quick to awaken immediately because of your concern for your wealth and you would not act sluggishly. Similarly, if you would need to go to the service of the king you would rise with alacrity and not be sluggish lest you be denigrated. [Or you would rise with alacrity] in order to find favor in the eyes of the king. How much more so should this apply for the service of the King of kings, the Holy One, Blessed is He, that you should be concerned to rise quickly and with alacrity. Once you accustom yourself to this practice four or five times you will no longer find it difficult, [as our Sages have said:] "He who makes an effort to purify himself is [Divinely] assisted in his efforts." *Maseches Yoma 38b*.

אִם אֶפְשָׁר לוֹ לְהִשָּׁפֵם וְלָקוֹם בְּחֻצוֹת הַלַּיְלָה לַעֲרֹךְ אֶז תַּקוֹן חֻצוֹת, מַה טוֹב, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר, קוֹמִי רִנִּי בַלַּיְלָה לְרֹאשׁ אֲשֶׁמּוֹרוֹת יְגוֹ. וְכְמוֹ שֶׁהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מְקוֹנֵן כְּעֵת הַהִיא, שֶׁנֶּאֱמַר, ה' מְמָרוֹם יִשְׂאָג וּמִמַּעוֹן קִדְשׁוֹ יִתֵּן קוֹלוֹ שֶׁאֵג יִשְׂאָג עַל נְהוּגוֹ, וְאֹמֵר, אוֹי לְבָנִים שֶׁבַעֲנוֹנוֹתֵיהֶם הִתְרַבְּתִי אֶת בֵּיתִי

וְשָׂרְפָתִי אֶת הַיְכָלִי וְהַגְלִיתִים לְבֵין הָאֲמוֹת. וְאִם אֵי אֶפְשָׁר לוֹ לָקוּם בְּחִצּוֹת, יִתְגַּבֵּר עַל כָּל פָּנִים לָקוּם קֹדֶם עֲלוֹת הַשָּׁחַר. וְכִמּוֹ שְׂאֵמֶר דָּוִד הַמֶּלֶךְ עָלָיו הַשְּׁלוֹם, אֶעֱיֶרָה שָׁחַר, אֲנִי מְעוֹרֵר אֶת הַשָּׁחַר וְאֵין הַשָּׁחַר מְעוֹרֵר אוֹתִי. וְגַם לְאַחַר חֲצוֹת הַלַּיְלָה, יָכוֹל לַעֲרֹךְ תַּקּוּן חֲצוֹת, וְאַחֲרָיָה כִּךְ יַעֲסֹק בַּתּוֹרָה אִישׁ אִישׁ כְּפִי יִכְלֶתוּ. וְשֶׁעוֹר מִשְׁנֵיזוֹת קוֹדֶם לְכָל דְּבָר (וְעַל יְדֵי זֶה זֹכֶה לְנִשְׁמָה, מִשְׁנָה אוֹתִית וְנִשְׁמָה). וְאִם אֵינוֹ בֶּר הָרִי, יַעֲסֹק בַּתְּהִלִּים וּמַעֲמָדוֹת וְסִפְרֵי מוֹסֵר. וְטוֹב מְעַט בְּכֻנָּה, מִהֶרְבּוֹת בְּלֹא כֻנָּה. תֵּנָּה רַבִּי חַיָּא, כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה בַּלַּיְלָה, שְׂכִינָה כְּנֻגְדּוֹ, שְׂנֵאָמֶר, קוֹמֵי רַבִּי בַּלַּיְלָה לִרְאֵשׁ אֲשִׁמּוּרוֹת שְׂפָכִי כַּמִּים לְבֶדֶךְ נֶכַח פְּנֵי ה'. פְּרוּשׁ, שֶׁהַשְׂכִּינָה הִיא אֶז כְּנֻגְדָּה. עוֹד אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנָם לְבָרְכָהּ, שֶׁכָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה בַּלַּיְלָה, נִקְרָא עֶבֶד ה', כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב, כָּל עֶבְדֵי ה' הָעוֹמְדִים בְּבֵית ה' בַּלַּיְלֹת (וְעֵין לַקָּמָן סִימָן ע"א). וּבַלַּיְלֹת הַקְּצָרִים שְׂאֵי אֶפְשָׁר לוֹ לְהִשְׁכִּים כָּל כֹּךְ, לְכָל הַפְּחוֹת יִתְאַמֵּץ לָקוּם בְּעוֹד שִׁיחָהּ לוֹ זְמַן לְהִכִּין אֶת עַצְמוֹ לְלֶכֶת לְבֵית הַכְּנֶסֶת לְהִתְפַּלֵּל עִם הַצִּבּוֹר (אוֹרַח חַיִּים סִימָן א').

If you are able to awaken and rise at midnight *According to Mishnah Berurah somewhat before midnight*. to recite the prayer of *Tikun Chatzos* These are prayers lamenting the destruction of the holy Temple. it is most praiseworthy, as it is said: "Rise, cry out in the night at the peak of the night watches" etc. *Lamentations 2:19*. For the Holy One, Blessed is He, [also] laments at that time, as it is said: "Hashem from His high place cries, and from the Dwelling Place of His Holiness He sends forth His voice, as He cries for His Sanctuary." *Jeremiah 25:30*. And He says, "Woe unto the children that on account of their sins I destroyed My house, and I burned My Sanctuary, and I exiled them among the nations." *Maseches Berachos 3a*. If you cannot rise at midnight, you should nevertheless exert yourself to rise before daybreak, as said King David, may he rest in peace, "I will awaken the dawn," *Psalms 57:9*. [He meant] "I awake the dawn but the dawn does not awaken me." You may recite *Tikun Chatzos*, even after midnight and then afterwards engage in Torah study according to your ability [or capacity]. A lesson in *Mishnah* is preferable to any other study, (and by so doing you will be worthy of [your] *neshamah* [soul] [as inferred from the word] *Mishnah* which has the same letters as *neshamah*. מִשְׁנָה - נִשְׁמָה. If you are not capable of this [studying *Mishnah*], you should recite *Psalms* and *Ma'amados* Various selections of Scripture and other sources. and study works of ethics. A little learning or recitation with concentration is better than a great deal without concentration. Rabbi Chiyah taught: "Whoever studies Torah at night the Divine Presence is before him, as it is said: "Rise, cry out in the night at the peak of the night watches. Pour out your heart like water before the Presence of Hashem." *Lamentations 2:19*. This verse signifies that the Divine Presence is before us at that time. It was also said by our Sages, of blessed memory: "Whoever studies Torah at night is called a servant of Hashem, as it is written: [Behold, Bless Hashem]

all [you] *servants* of Hashem who stand in the House of Hashem, during the *nights*." *Psalms 134:1*. During the short nights when it is difficult to rise so early, you should at least endeavor to rise while there is sufficient time to prepare yourself to go to the synagogue to pray together with the congregation.

מְזַמְּרֵי תְהִלִּים וְכֵן שֶׁאֵר פְּרָשִׁיּוֹת מִתּוֹרָה וּבִיאִים וּכְתוּבִים שֶׁאֵינָם שְׁגוּרִים בְּפִי הַכֹּל, אֲסוּר לֵאמֹרם בְּעַל פֶּה. אֲפִלּוּ מִי שֶׁהוּא יוֹדֵעַ לֵאמֹרם בְּעַל פֶּה, יֵשׁ לוֹ לִנְהַר שְׁלֹא לֵאמֹרם בְּעַל פֶּה. וְסוּמָא מִתֵּר (סימן מ"ט).

Chapters of the Psalms, and other sections of the Torah, Prophets and Scriptures, in which all are not sufficiently fluent, must not be recited by heart. Even someone who knows [them sufficiently] to recite them by heart should be careful not to recite them by heart. *According to Mishnah Berurah you may recite Psalms by heart, since it is similar to saying prayers*. However, a blind person may recite them by heart.

יֵשׁ לְמַחֲוֹת בְּיַד הָאוֹמְרִים תַּחֲנוּנוֹת שֶׁבְּמַעֲמָדוֹת שְׁמִסִּימִים, בְּרוּךְ אַתָּה ה' שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה, אֲלֵא יֵשׁ לוֹמֵר, בְּרוּךְ שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה, בְּלֹא שֵׁם (טו"ז סוף סימן קל"א).

We must object to the practice of those who recite the supplications of the *Ma'amodos* and conclude: "Blessed are You Hashem, Who listens to prayer." Rather, the proper conclusion is: "Blessed is the One Who listens to prayer," omitting the Name of Hashem. (See *Turei Zahav*, end of Chapter 131).

סימן ב

לְפִי שֶׁהָאֲדָם כְּאִשֶּׁר קָם מִמִּטָּתוֹ שֶׁחֲרִית הוּא כְּמוֹ בְּרִיָּה הַדְּשָׁה לַעֲבוֹדַת הַבּוֹרָא וְתַפְרֵד שְׁמוֹ, לְכֵן צָרִיךְ לְהַתְקַדֵּשׁ וּלְטַל יְדָיו מִן הַכֹּל, כְּמוֹ כֵּהֵן שֶׁהֵיָה מְקַדֵּשׁ יְדָיו בְּכֹל יוֹם מִן הַפִּיּוּר קֹדֶם עֲבוֹדָתוֹ. וְסָמָךְ לְנִטְיָלָה זֶה מִן הַמִּקְרָא, שֶׁנֶּאֱמַר, אֲרַסִּי בְּנִקְיוֹן כְּפִי וְאֲסוּבָכָה אֶת מִזְבִּיחְךָ ה' לִשְׁמִיעַ בְּקוֹל תוֹדָה וְגו'. וְעוֹד יֵשׁ טַעַם לְנִטְיָלָה זֹאת, לְפִי שֶׁבִּשְׁעַת שְׁנָה שֶׁנִּסְתַּלְקָה מִמֶּנּוּ נִשְׁמָתוֹ הַקְדוּשָׁה בָּא רִיחַ הַטְּמָאָה וְשׁוֹרָה עַל גּוֹפוֹ. וְכִשְׁנִיעוֹר מִשְׁנָתוֹ, מִסְתַּלֵּק רִיחַ הַטְּמָאָה מִכָּל גּוֹפוֹ חוּץ מִן אֲצָבָעוֹתָיו שֶׁאֵינּוּ עוֹבְרִים מִעֲלֵיהֶן עַד שֶׁשׁוֹפָף עֲלֵיהֶן שְׁלֹשׁ פְּעָמִים מִיָּם בְּסִרּוּגִים. וְאֲסוּר לִילֵךְ אַרְבַּע אַמּוֹת בְּלִי נִטְיָלַת יָדַיִם אִם לֹא לַצֶּרֶךְ גָּדוֹל מְאֹד (סימן ד').

When he arises from his bed in the morning a person is considered as a newly created being, to serve the Creator, Blessed be His Name. He, therefore, must sanctify himself and wash his hands from a vessel, [just]

as a *Kohein* washed his hands each day from the special basin [located in the Temple] prior to his service. This washing is indicated in the Scripture as it is said: "I will wash my hands in purity and I will encircle Your altar, Hashem, to proclaim a sound of thanks, etc." *Psalms* 26:6,7. There is also another reason for this washing. When man is asleep, his holy soul departs from him, and an unclean spirit comes and dwells upon his body. When he awakens from his sleep, the unclean spirit departs from his entire body except from his fingers, from which it does not depart until he pours water upon them three times alternately. *See paragraph 3 for exact procedure.* It is forbidden to walk a distance of four *amohs* *It is also forbidden to lie in bed without washing your hands. Within the house you may walk even more than four amohs to get water for washing. (See glossary for equivalent of amah.)* without washing the hands except in cases of extreme necessity.

יִלְבַּשׁ מִלְבוּשׁ הָרִאשׁוֹן אֶת הַטְּלִית קֶטָן, שְׁלֹא יֵלֶךְ אַרְבַּע אַמּוֹת בְּלִי צִיצִית. וּלְפִי שֶׁעֲדִין אֵין יָדָיו נְקִיּוֹת, לֹא יִבְרַךְ עָלָיו (סִימָן ח').

The first garment you should don *This is said for males only.* is the small *tallis* *The four-cornered, fringed garment, known as Arba Kanfos.* in order not to walk four *amohs* without fulfilling the *mitzva* of *tzitzis*. However, since your hands are still unclean, you should not [yet] recite the *berachah*.

נְטִילַת יָדִים שְׁחֵרִית הִיא בְּדֶרֶךְ זֶה. נוֹטֵל אֶת הַכֶּלִי בְּיָד יְמִינוֹ וְנוֹתְנוֹ לְשִׁמְאֻלוֹ, וְשׁוֹפֵךְ תְּחִלָּה עַל יָד יְמִין, וְאַחֵר כֹּךְ נוֹטֵל אֶת הַכֶּלִי בְּיָמִינוֹ וְשׁוֹפֵךְ עַל יָד שְׁמָאל. וְכֵן יַעֲשֶׂה שְׁלֹשׁ פְּעָמִים. נוֹטֵב לְשֹׁלֵן עַד פֶּרֶק הַזְּרוּעַ. אַךְ בְּשַׁעַת הַדְּחָק, דִּי עַד קִשְׁרֵי אֲצָבָעוֹתָיו. וְרוֹחֵץ פָּנָיו לְכְבוֹד יוֹצְרוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר, כִּי בָצַלְם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם. וְגַם יְרוֹחֵץ פִּי מִפְּנֵי הָרִירִים שֶׁבְּתוֹכּוֹ, שֶׁצָּרִיךְ לְהַזְכִּיר אֶת הַשֵּׁם הַגָּדוֹל בַּקִּדְשָׁה וּבִטְהָרָה. וְאַחֵר כֹּךְ מְנַגֵּב יָדָיו. וְיִזְהַר לְנַגֵּב פָּנָיו יָפֵה.

The procedure for washing hands in the morning is as follows: take the vessel in your right hand and then place it in your left hand, and then first pour on the right hand; and then take the vessel in your right hand and pour upon the left hand. This procedure is repeated three times. *Others say that you should follow this procedure a fourth time.* It is preferable to wash your hands until the wrist. However, in extreme circumstances it is sufficient to wash them until the knuckles. You should also wash your face in deference to the Creator, as it is said: "For in the image of God He created Man." *Genesis* 9:6. You should also rinse your mouth because of the spittle in it, for you must pronounce the great Name [of God] in

holiness and purity. After this dry your hands and be careful to dry your face well.

צריך לטל ידיו דוקא לתוך כלי. ואסור להגות ממי הנטילה, מפני שרוח רעה שורה עליהם, וישפכם במקום שאין בני אדם הולכים.

The hands must be washed only into a vessel. It is forbidden to derive benefit from the water used for washing because of the foul spirit that rests upon it, and [therefore] you should pour it in a place where people do not walk.

לא יגע קדם נטילה לא בפה, ולא בחטם, ולא בעינים, ולא באזנים, ולא בפי הטבעת, ולא באזלים, ולא במקום הקנה, מפני שרוח רעה השורה על הידים קדם נטילה, מנקה לדברים אלו.

Before washing you should not touch your mouth or nose, your eyes or ears or anus, or food, *It is important, therefore, to see that even small children wash their hands in the proper manner. Nevertheless, food touched by those who have not washed their hands according to halacha, is not forbidden. See Mishnah Berurah 4:14 and Aruch HaShulchan 4:15. Thus, it is permissible to buy bread and other things even though we are not sure that the bakers have washed their hands.* or the place where blood was let; because the foul spirit that rests upon the hands before washing is damaging to these things.

טוב להקפיד בנטילת ידים שחרית בכלי ובמים ובכח גברא כמו בנטילת ידים לסעודה (סימן מ'). אף בשעת הדחק שאין לו מים פראוי והוא רוצה להתפלל, יכול לטל ידיו מתוך כל דבר ובכל מיני מים ובלא כח גברא, ויכול לברך על נטילת ידים. ואם יש לפניו נהר, טוב יותר שיטבל בו ידיו שלש פעמים או אפלו בשלג. אבל אם אין לו מים כלל, יקנח ידיו באיזה דבר ויברך על נקיות ידים, ודי לו לתפלה. ולכשיינדמן לו אחר כך מים וכלים הראויים, יטל ידיו עוד הפעם פראוי. אבל לא יברך עוד.

It is preferable to be careful to wash your hands in the morning with water poured from a vessel with human effort, similar to the washing of hands before a meal (See Chapter 40). However, in extreme circumstances, where you do not have suitable water and you wish to pray, you may wash your hands from any [vessel], with any kind of water, even if the water is not poured with human effort, and you may still recite the berachah: *al netilas yadayim*. I.e., “Upon washing the hands.” If there is a river close by it is preferable to dip your hands in it three times, or even [to dip them] in snow. However, if there is no water at all you may wipe your hands

on anything and recite the berachah, *al nekiyas yadayim*, I.e., "Upon cleaning the hands," but not the berachah "Upon washing the hands." and this is sufficient [preparation] for prayer. Afterwards, upon finding water and proper vessels you should wash your hands again properly, but without pronouncing an additional berachah.

כתב, ברכי נפשי את ה' וכל קרבי את שם קדשו. וכינון שצריך האדם לברך את השם בכל קרבו, אסור לברך עד שינגה את הקרבים מצואה ומי רגלים. ובבקר בקומו מסתמא הוא צריך לעשות צרכיו או לכל הפחות להשתין, על כן לא יברך ברכת על נטילת ידים בשעת נטילה עד לאחר שינגה את עצמו, ויחזק ידיו עוד פעם אחת ואז יברך על נטילת ידים ואשר יצר וברכת התורה אלהי נשמה וכו'.

It is written: "My soul, bless Hashem and all that is within me [bless] His holy Name." *Psalms 103:1*. It follows that since a person needs to bless God with all his innards, he is forbidden to recite the berachah until he cleans his intestines from excrement and urine. In the morning when a person awakens he probably has a need to relieve himself or at least to urinate; therefore he should not recite the berachah over the washing of the hands at the time of washing, but rather after he relieves himself. He then washes his hands again and then recites the berachah *al netilas yadayim*, and then the berachah of *asher yatzar*, followed by the *berachos* on the Torah and then the berachah of *Elokai neshamah*. According to *Mishnah Berurah*, the berachah of *Elokai neshamah* should be said after the berachah of *Asher yatzar*.

אם השכים ונטל ידיו בעוד לילה פדינו והנה ער עד אור היום, או שהנה ישן אחר כך שנית בעוד לילה, וכן הישן ביום שתין נשמי' (שהוא לערך חצי שעה), וכן הנעור כל הלילה [ולא ישן שתין נשמי'], בכל אלו יש ספק אם צריכים נטילת ידים או לא. לכן יטל ידיו שלש פעמים בסרוגים פדלעיל סעף ג', אכל לא יברך עליהם.

If you awakened and washed your hands while it is still night, as required, and remained awake until daybreak, or if you slept a second time while it was still night, or if you slept during the day [long enough] for sixty breaths (which is about one half hour), *Others say after three hours, while others say a bit more than three minutes.* or if you are awake all night [without sleeping long enough for sixty breaths,] in all of these cases it is doubtful if there is a requirement to wash the hands or not. You should, therefore, wash three times in the alternate manner (as mentioned in paragraph 3) but without reciting the berachah. According to *Rabbi Akiva Eiger*, one who is up the entire night but goes to the lavatory to

relieve himself during the night, should recite the berachah "Al netilas yadayim." See Mishnah Berurah (Bi'ur Halachah) 4:13.

אלו דברים צריכין נטילת ידים במים, הקם מן המטה, והיוצא מבית הכסא, ומבית המרחץ, והנוטל צפרניו, והמגלם שערוותיו, והחולץ מנעליו, והמשמש משתו, והנוגע בכנה, והמפלה את בגדיו אפלו לא נגע בכנה, והחופף ראשו, והנוגע בגופו במקומות המכסים, והיוצא מבית הקברות, והמלנה את המת או שנקנס באהל המת, והמקוץ דם (סימן ד').

These following situations require the washing of hands with water: upon rising from bed [after sleeping], when leaving the lavatory or bathhouse, *There is a question among the Poskim [halachic authorities] about the ritual washing of hands in a bathroom. Some hold that in today's bathrooms it is permissible.* (Rav Henkin, Eidus L'Yisrael) after cutting nails or hair, after removing shoes, after sexual intercourse, after touching vermin, or delousing a garment even without touching vermin, after a head shampoo, or touching parts of the body that are usually covered [out of modesty], after leaving a cemetery, or walking after a funeral procession, or leaving a room in which there was a corpse, or after blood-letting.

סימן ג

כתיב, והצנע לכת עם אלהיך. לפיכך צריך האדם להיות צנוע בכל ארחותיו. ולכן כשלוכב או פושט את חלוקו או שאר בגד שעל בשרו, יתקדק מאד שלא לגלות את גופו, אלא ילבישו ויפשיטו כשהוא שוכב על משכבו מכסה. ואל יאמר הנני בסדרי חדרים ובחשכה מי רואני, כי הקדוש ברוך הוא מלא כל הארץ כבודו, ובחשכה פאורה לפניו יתברך שמו. והצניעות והבשט, מביאות את האדם לידי הכנעה לפניו יתברך שמו (סימן ב').

It is written: "You shall walk modestly with your God. *Micah 6:8.*" It is therefore necessary to be modest in all your ways. Thus when putting on or removing your shirt or any other garment from your body *i.e., undergarment.* you should be very careful not to uncover your body. You should put on and remove the garment while lying in bed under a cover. You should not say: "I am in a private, and dark place." "Who will see me?" Because the Holy One, Blessed is He, Whose glory fills the entire world [sees] and to Him darkness is like light, Blessed be His Name. Modesty and shame bring a person to submissiveness before Him, Blessed be His name.

אין הולכין בחקות הגוים, ולא מתדמים להם, לא במלבוש ולא בשער וכיוצא בהם, שנאמר, ולא

תלכו בחקות הגוי. ונאמר, בחקותיהם לא תלכו. ונאמר, השמר לה פן תנקש אחריהם. לא ילבש מלבוש המיוחד להם לשום אבות והוא מלבוש שרים, ולדגמא הא דאמרין בגמרא, דאסור לישראל להתדמות להם אפילו ברצועות המנעל. שאם היה דרכם לקשר כך ודרך ישראל בענין אחר או שהיה מנהגם להיות להם רצועות אדמות ושל ישראל שחורות משום דצבע שחור מורה על ענוה ושלילות וצניעות, אסור לישראל לשנות. ומזה ילמד כל אדם לפי מקומו ושתו, שהמלבוש העשוי ליוהרא ופריצות לא יעשה הישראל כן, אלא מלבושיו יהיו עשויים בענין המורה על הכנעה וצניעות. הכי אמרין בספרי, שלא תאמר הואיל והן יוצאין בארגמן אף אני אצא בארגמן, הואיל והן יוצאין בקולסין (פרוש, כלי זון) אף אני אצא בקולסין, שדברים הללו דברי שחץ וגאווה הם, ולא כאלה חלק יעקב, אלא דרכם להיות צנועים וענוים, ולא לפנות אל רהבים. וכן כל דבר שנהגו למנהג ולחק דאכא למיחש שיש בו שמץ עבודה זרה, לא יעשה הישראל כן. וכן לא יגלח ולא יגדל שערות ראשו כמוהם, אלא יהא מבדל מהם במלבושיו ובדבורו ובשאר מעשיו כמו שהוא מבדל מהם במדעו ובדעותיו. וכן הוא אומר, ואבדיל אתכם מן העמים.

We are not permitted to follow the ways of the gentiles, nor adopt their styles in dress or in hair style or similar things, as it is said: "You shall not follow the ways of the gentile." *Leviticus 20:23*. It is [also] said: "In their ways you shall not follow" *Leviticus 18:3*. It is [also] said: "Guard yourself lest you be ensnared to follow them." *Deuteronomy 12:30*. You should not wear a garment which is specifically worn by them as a symbol of ostentation, such as a garment of high-ranking officers. For example, the Talmud states: *Maseches Sanhedrin 74a*. that it is forbidden for a Jew to be similar to them even in regard to shoelaces; if their practice was to tie one way and the practice of Jews to tie another way, or if their practice was to wear red shoelaces and Jews wear black shoelaces because the color black indicates humility, submissiveness and modesty. [In all such instances] it is forbidden for a Jew to deviate. From these examples everyone should learn how to apply these standards to his time and place. A garment designed for showiness or immodesty must not be worn by a Jew, but rather his clothing should be made in a style which suggests humility and modesty. The following is mentioned in *Sifrei*: You should not say that since they go out with scarlet I shall go out with scarlet, since they go out with *kulsin* (the word *kulsin* meaning weaponry) I also shall go out with *kulsin*, because these practices are indicative of arrogance and haughtiness which are not the heritage of Jacob. Rather, our heritage demands of us to be modest and humble, and not be influenced by the haughty. Similarly, any custom or statute of which there is a suspicion of idolatrous intent or background should be avoided by Jews. Similarly, you should not cut your hair or style your hair as they do, but rather you should be distinct, in your clothing and speech and all other endeavors just as you are distinct in your perspectives and concepts. Similarly, it is

said: "I have set you apart from the nations." *Leviticus 20:26*.

לֹא יִלְבַּשׁ בְּגָדִים יְקָרִים כִּי דָבָר זֶה מֵבִיא אֶת הָאָדָם לִידֵי גָאוֹן, וְלֹא בְּגָדִים פְּחוּתִים מְאֹד אוֹ מְלֻכָּלָכִים, שֶׁלֹּא יִתְבַּזֶּה בְּעֵינֵי הַבְּרִיּוֹת, אֲלֵא יִהְיוּ לוֹ בְּגָדִים מְמַצְעִים וְנִקְיִים (רמב"ם פ"ה מהלכות דעות). לְעוֹלָם יִמָּכֵר אָדָם אֶפְלוֹ קוֹרוֹת בֵּיתוֹ וְיִקְחָ מִנְעָלִים לְרַגְלָיו (אורח חיים סימן ב).

You should not dress in extravagant clothing because such a practice brings a person to haughtiness, nor should you wear tattered or soiled clothing and appear repulsive in the eyes of people. Rather you should dress in moderate, clean clothing. A person should even sell the beams of his house in order to buy shoes for his feet.

לְפִי שְׂמֻצֵּינוּ שֶׁהֵימִין הִיא חֲשׂוּבָה בַּתּוֹרָה לְעֵנֶן עֲבוּדָה וּלְעֵנֶן בְּהֵן יָד וּבְהֵן רֶגֶל שֶׁל מְלוּאִים וְשֶׁל מִצְרַע וּלְעֵנֶן מִצּוֹת חֲלִיצָה, לָכֵן בְּלִבִּישָׁה וְכֵן בְּשֹׂאֵר דְּבָרִים לְעוֹלָם יְקָדִים שֶׁל יָמִין לְשֶׁל שְׂמָאל. וּבַחֲלִיצַת הַמְּנַעֲלִים וּשְׂאֵר בְּגָדִים, יִחְלוּץ שֶׁל שְׂמָאל תְּחִלָּה (שֶׁזֶּהוּ עֲבוּדָה שֶׁל יָמִין). וְאַף לְעֵנֶן קִשְׁיָרָה, הַשְׂמָאל חֲשׂוּב יוֹתֵר, מִפְּנֵי שְׂקוּשְׁרִים עָלָיו אֶת הַתְּפִלִּין. וְלָכֵן כְּשֹׂצְרִיף לְקִשֹּׁר יְקִשֹּׁר שֶׁל שְׂמָאל תְּחִלָּה, כְּגוֹן מְנַעֲלִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם קִשְׁיָרָה, נוֹעֵל שֶׁל יָמִין וְאַיִנוּ קוֹשְׁרוֹ, וְנוֹעֵל אֶת שֶׁל שְׂמָאל וְקוֹשְׁרוֹ, וְאַחֲרֵי כֵן קוֹשֵׁר שֶׁל יָמִין. וְכֵן בְּשֹׂאֵר בְּגָדִים.

Since we find that the Torah gives deference to the right hand: in regard to service in the Temple *The priest used his right hand when he performed the necessary sacrificial rituals such as the sprinkling of the blood.* and in regard to the thumb and big toe referred to in the *milu'im* *When Aaron and his sons were consecrated, blood was applied to their right thumbs and big toes.* and purification of the *metzora* and in the *mitzvah* of *chalitzah*; *See Deuteronomy 25:5–10; Maseches Yevamos 104a.* therefore in dressing and in other activities you should begin with the right [hand or foot] as opposed to the left [hand or foot.] When removing shoes or other clothing you should first remove the left (because this shows respect for the right.) However, in regard to tying [a lace] the left is held in higher esteem because we tie the tefillin on the left [hand]. Therefore when you tie your shoes, you should first tie the left. For example, with shoes that must be tied, put on the right shoe without tying it, and then the left shoe and tie it, and then tie the right shoe. This also applies to other clothing. *According to Mishnah Berurah this applies only to the shoes.*

יִזְהָר מִלְּלַבּוֹשׁ שְׁנֵי בְּגָדִים בְּיָסֵד, מִשּׁוּם דְּקָשָׁה לְשַׁכְּחָהּ.

You should be careful not to put on two garments simultaneously because this causes forgetfulness.

אסור לילך ארבע אמות או להוציא מפיו דבר שבקדושה בגלוי הראש. וגם הקטנים צריכים להרגילן לבסות ראשן, כי היכי דתהני עליהו אימתא דשמאי. כדמצינו ברב נחמן בר יצחק. אמה דרב נחמן בר יצחק אמרו לה פלדאי (חוזים בפוכבים), בריה גנבא הנה, לא שבקתה גלויי רישא. אמרה לה, כפי רישך כי היכי דתהני עלך אימתא דשמאי וכו' (שבת דף קנ"ו ע"ב).

It is prohibited to walk four *amohs* *This law applies to males only. According to Mishnah Berurah, in our times, you are not even permitted to sit in the house with an uncovered head. For the equivalents of amoh, see glossary.* or to utter sacred words with an uncovered head. Also small children must be trained to cover their heads in order to encourage them to have reverence for God, as it is said of Rav Nachman bar Yitzchak: The mother of Rav Nachman bar Yitzchak was told by Coldai, ("Coldai" referring to astrologers), "Your son will be a thief." [Upon hearing this] she did not permit him to uncover his head. She said to him, "Cover your head in order that there be upon you the reverence of Heaven. (*Maseches Shabbos*, 156 b.)

אסור לילך בקומה זקופה וגרון נטוי, כענין שנאמר, ונתלכנה נטויות גרון וגו' (אורח חיים שם). ומכל מקום לא יכופ ראשו יותר מדאי, אלא במדה בינונית, בכדי שיראה את הפא כנגד פניו וגם יראה מדרב פה רגלו (ה"ר"י בספר היראה). גם ממהלכו של אדם נפר אם חכם ובעל דעה הוא או שוטה וסכל. וכן אמר שלמה ברחמיו, וגם בדרך כשהסכל הלך לבו חסר, ואמר לכל סכל הוא הוא. מודיע לכל על עצמו שהוא סכל (רמב"ם שם).

You should not walk with an upright [haughty] posture and an outstretched neck, as it is said: "And they walked with outstretched necks." *Isaiah 3:16*. Nevertheless, you should not bend your head excessively, but only moderately so that you will be able to see anyone approaching you and also see where you are walking. (Rabbeinu Yonah in *Sefer Hayirah*). From the way a person walks we can tell if he is wise and intelligent, or if he is a fool and a boor. Thus said King Solomon in his wisdom: "Also in the manner that a fool walks his heart fails him, and he announces to all his foolishness," *Koheles 10:3*. thereby informing everyone that he is a fool.

יש להזהר שלא ללך איש בין שתי נשים, ולא בין שני כלבים או שני חזירים. וכן לא יצוהו האנשים שיתלך ביניהם אישה או כלב או חזיר (פסחים קיא).

You should be careful not to walk between two women. Similarly, two men should not permit a woman to walk between them.

סימן ד

יִרְגִּיל אֶת עֲצָמוֹ לַפְּנוֹת עָרֵב וְבֹקֶר וְשֶׁהוּא זְרִיזוֹת וְנִקְיִיּוֹת. אִם אֵינוֹ יָכוֹל לַפְּנוֹת, יִלְדֵּךְ אַרְבַּע אַמּוֹת וְיֵשֵׁב עַד שִׁיפְנָה, אוֹ יִסִּים דַּעְתּוֹ מִדְּבָרִים אֲחֵרִים. הַמְשָׁקָה נִקְבִּיּוֹ, עוֹבֵר מִשּׁוּם בַּל תִּשְׁקָצוּ. וְאִם מְשָׁקָה מִלְּהִטִּיל מִים בְּעֵת צָרָפוֹ, עוֹבֵר גַּם מִשּׁוּם לֹא יִהְיֶה בָּהּ עֶקֶר (סימן ב' ג').

You should accustom yourself to move your bowels in the evening and in the morning because this habit is conducive to vitality and cleanliness. If you are unable to do so you should walk four *amohs* and sit and stand and sit [repeating this procedure] until you move your bowels; or you should divert your thoughts from other matters. If you delay going to the lavatory you transgress the prohibition of *bal teshaketzu*. “Do not make yourself detestable.” See Leviticus 11:43. However if you delay until you find a suitable or decent lavatory, it is not considered a transgression. And if you delay urinating when you feel the urge you also transgress the prohibition against bringing about sterility. See Deuteronomy 7:14.

יִהְיֶה צְנוּעַ בְּבֵית הַפֶּסֶא. לֹא יִגְלֶה אֶת עֲצָמוֹ, עַד שִׁיִּשְׁבֹּ. וְגַם אִזּוֹ יִצְמָצֵם שְׁלֹא לִגְלוֹת רַק מֵה שִׁמְכָרְחָ לֹו לִגְלוֹת, שְׁלֹא לִטְנֹף אֶת בְּגָדָיו. וְיִזְהַר בְּזֶה גַם בַּלִּילָה כְּמוֹ בַּיּוֹם. אִם נִפְנָה בְּמָקוֹם מְגֻלָּה שָׁאִין שֵׁם מַחִיצוֹת, יִכּוֹן שִׁיִּהְיֶה פָּנָיו לְדָרוֹם וְאַחֲרָיו לְצָפוֹן אוֹ אֶפְסָא. אֲבָל בֵּין מִזְרַח לַמַּעֲרָב, אֲסוּר. וְאִם יֵשׁ מַחִיצָה, יָכוֹל לַפְּנוֹת בְּכָל עֲנָן אִם אַחֲרָיו לְצַד הַמַּחִיצָה. וְלִהְשֹׁתִיו, מִתֵּר בְּכָל עֲנָן. לֹא יִפְנָה בְּפָנָיו שׁוּם אָדָם. וְאֶפְלוּ בְּפָנָיו נִכְרִי, אֲסוּר. אֲבָל לִהְשֹׁתִיו, מִתֵּר אֶפְלוּ בַּיּוֹם בְּפָנָיו רַבִּים אִם צָרִיד לְכָהּ, מִשּׁוּם דֹּאֲכָא סָנְהָ אִם יַעֲצֹר אֶת עֲצָמוֹ. וּמִכָּל מָקוֹם יֵשׁ לוֹ לְהִסְתַּלֵּק לְצַדִּים.

You should act modestly in the lavatory. You should not expose yourself until you sit down. Also, then you should be careful to expose only those parts of the body that are absolutely necessary in order not to soil your clothing. You should be careful in this practice at night, just as during the day. If you move your bowels in an open area around which there are no partitions, you should position your body so that your front faces southward and your back is toward the north or the reverse. But to be positioned between east and west is prohibited. If there is a partition you may move your bowels facing any direction if your back is toward the partition. When urinating, you may face any direction. You must not move your bowels in front of any person, including a gentile. However, urinating is permissible, even during the daytime, even in the presence of many people, when you must; because it is dangerous to your health to refrain from urinating [when the need arises.] Nevertheless, you should turn aside when doing so.

לא יפנה בעמידה. ולא יאנס לדחק עצמו יותר מדאי, שלא ינתק שני הכרפשתא. ולא ימהר לצאת מבית הכסא, עד אשר ברור לו שאינו צריך עוד. וכשמטיל מים בעמידה, ישגיח שלא ינתזו על מנעליו ובגדיו. ויזהר מאד שלא לאחו בנדיו במילתו (וענין לקמן סימן קנ"א) (סימן ג').

You should not move your bowels while standing and you should not strain yourself more than necessary in order not to rupture the glands of the rectum. You should not hasten to leave the lavatory until you are sure that you no longer require it. When you urinate while standing be careful that the urine doesn't splash on your shoes and clothing. You should also be very careful not to hold in your hand the organ which was circumcised. (See Chapter 151).

בבית הכסא אסור להרהר בדברי תורה (כדלקמן סימן ה' ס"ב). לכן בהיותו שמה, טוב שיזהר בעסקיו ובחשבונותיו, שלא יבא לידי הרהור תורה או הרהור עברה חס ושלום. ובשבת שאין להרהר בעסקיו, יזהר בדברים נפלאים שראו ושמע וכדומה (סימן פ"ה).

In the lavatory it is forbidden to think about Torah matters (as is stated later, Chapter 5 par. 2). Therefore while you are there, it is best to think of business affairs and accounts in order not to think of Torah or God forbid indulge in sinful thoughts. On Shabbos, when it is forbidden to think of business you should think of interesting events that you saw or heard.

יזהר לקנח את עצמו יפה. כי, אם יש לו אפלו משהו צואה בפי הטבעת, אסור לו לומר שום דבר שבהקדשה (כדלקמן סימן ה' סעיף ג'). לא יקנח ביד ימין, מפני שקושר בה התפילין. ומהאי טעמא אין לקנח באצבע אמצעית של שמאל שכורף עליה הרצועה של תפילין. ואטר נד, יקנח בשמאל ידיו שהיא ימין של כל אדם.

You should be careful to clean yourself well because if you have even the slightest amount of excrement at the opening of the rectum you are forbidden to utter any sacred word. (See Chapter 5 par. 3). You should not clean yourself with your right hand because this hand is used to tie the tefillin. Because of this reason you also should not clean yourself with the middle finger of the left hand because the tefillin strap is tied around it. A left-handed person should clean himself with his right hand [because his left hand] is like everybody else's right hand.

בכל פעם שנפנה או שמטיל מים ואפלו רק טפה אחת, ירחץ ידיו במים ויברך ברכת אשר יצר. אם הטיל מים או נפנה ושכח מלברך אשר יצר, ואחר כך שוב הטיל מים או נפנה ונזכר שבראשונה לא ברה, אינו צריך לברך רק פעם אחת. ומי ששוחה סם המשלשל יודע שיצטרך לפנות כמה פעמים, לא יברך עד לאחר הגמר (סימן ז').

After each defecation or urination, even of one drop, you should wash your hands with water and recite the berachah, *asher yatzar*. If you urinated or moved your bowels and forgot to recite the berachah, *asher yatzar* and after urinating or moving your bowels again you remembered that you did not recite the berachah you need to recite the berachah only once. After drinking a laxative that induces diarrhea, and you know that you will need the lavatory numerous times, you should not recite the berachah until after all excrement has been passed. *According to Mishnah Berurah you should recite the berachah each time unless you feel the new urge immediately.*

סימן ה

כתיב, וְכָסִיתָ אֶת צִאֲתָהּ כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ מֵתְהַלֵּךְ בְּקֶרֶב מַחֲנֶיךָ וְגו', וְהָיָה מַחֲנֶיךָ קְדוֹשׁ וְלֹא יֵרָאֶה בָּהּ עֲרוֹת דָּבָר וְגו', מִכָּאן לְמַדּוּ רַבּוֹתֵינוּ וְזֵרוּנָם לְבִרְכָּהּ, שֶׁבְּכָל מְקוֹם אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֵינוּ מֵתְהַלֵּךְ עִמָּנוּ, דֵּהֲיָנוּ כְּשֶׁאֲנוּ עוֹסְקִים בְּדָבָר שֶׁבִּקְדֻשָּׁהּ, כְּגוֹן קְרִיאַת שְׁמַע, תְּפִלָּה, תּוֹרָה וְכוּמָה, צָרִיךְ לִהְיוֹת הַמַּחֲנֶה קְדוֹשׁ, שֶׁלֹּא תִהְיֶה צוּאָה מְגֵלָה שָׁם, וְשֶׁלֹּא יֵרָאֶה דָּבָר עָרוֹה כְּנֶגֶד פְּנֵי שָׁל אֶדָם הַקּוֹרֵא אוֹ מֵתְפַלֵּל (סימן ע"ד).

It is written: "You shall cover your excrement because Hashem, your God walks in the midst of your camp ... your camp shall be holy and there should not be seen in you any unclean thing." *Deuteronomy 23:14–15*. From here our Sages, of blessed memory, infer that wherever Hashem, our God walks with us, meaning when we are engaged in a sacred matter such as reciting the *Shema*, or prayers, or study, Torah, or the like, the place must be holy. No uncovered excrement should be found there nor any nakedness be visible in the presence of the person reciting the *Shema* or praying.

וְנֹאֲפְלוּ לְהִרְהֹר בְּדַבְרֵי קְדֻשָּׁהּ בְּמָקוֹם צוּאָה אוֹ מִי רִגְלִים אוֹ כֵּל דָּבָר שֶׁהוּא מְסֻרִּים, אֲסוּר, עַד שֶׁיִּכְסֶּה אוֹתוֹ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר, וְכָסִיתָ אֶת צִאֲתָהּ. אוֹ שֶׁיִּשְׁתִּיל לְתוֹךְ מִי רִגְלִים שֶׁל פֶּעַם אַחַת רַבִּיעִית מֵיָם, לֹא שֶׁנֶּאֱמַר שֶׁהָיוּ הֵם בְּכָלִי תַחֲלָה וְנוֹמֵן עֲלֵיהֶם מֵיָם, וּבֵין אֵם הָיוּ הַמַּיִם בְּכָלִי תַחֲלָה (וְאֵם הָיוּ מִי הַרְגָלִים בְּעֵבֶר הַמִּנְחָה לָהֶם, לֹא מֵהֵנִי לָהֶם מֵיָם כְּדִלְקֻמֶּן סְעִיר יג). וְלִמֵּי רִגְלִים שֶׁל שְׂמֵי פְעָמִים, צָרִיכִים שְׂמֵי רַבִּיעִיּוֹת מֵיָם. וְכֵן לְעוֹלָם. וְנֹאֲפְלוּ אֵם נִבְלְעוּ מִי הַרְגָלִים בְּקֶרְבָּהּ אוֹ בִּבְגָד, כֹּל שֶׁיִּשֹּׁשׁ שָׁם עֲדוֹן קִצָּת לְחִלּוּחִית מֵהֶם, צָרִיךְ לְשַׁפּוֹךְ שָׁם מֵיָם.

Even to think of sacred things in a place with excrement or urine or anything with a foul odor is forbidden unless it is covered, as it is said: "You shall cover your excrement." *Deuteronomy 23:14*. [In the case of

urine] you may pour a *reviyis* See glossary for equivalent. of water into the urine. It is immaterial if the urine was originally in a vessel and you then poured water into it or if the water was in the vessel first. (If the urine was in a trough specifically designated for it, the mixture with water does not help as is explained later in par. 13). For two urinations, we require two *revi'iyos* of water and so on. *According to Mishnah Berurah a revi'is is sufficient even for many urinations.* Even if the urine was absorbed into the ground or in a garment, as long as there remains some moisture from it, water must be poured over it.

אם יש צואה על בשרו, אף על פי שמשכסה בגדיו, אסור בדבריו קדשה, שנאמר, כל עצמותי תאמרנה, ה' מי כמוך. בעיניו שיהיו כלם נקיים. ויש מקילין בזה, אבל הנכון להחמיר. ואם יש לו אפילו מעט צואה בפי הטבעת, אף על פי שהיא מכסה, לכלי עלמא לא מהני, מפני שבמקומה זיהמתה מרבה (מי שיש לו חלי הטחורים, עין מגן אברהם סימן ע"ו סעיף קטן ח' שהביא תשובת הרדב"ז בזה והיא בחלק ג' סימן שט"ו. ובסוף דברי המגן אברהם שכתב, ואין לו תקנה, הוא טעות סופר, וצריך להיות, ואינו צריך תקנה. עין ד אפרים. ועין לקמן סימן קס"ה סעיף י).

If there is some excrement on the body, even if it is covered with clothing it is forbidden to speak about sacred things as it is said: "All my bones shall say, Hashem who is like You?" *Psalms 35:10.* Therefore the entire body must be clean. Some authorities are lenient in this matter, but it is proper to follow the stricter opinion. If there is even the slightest bit of excrement on the edge of the anus, even if it is covered, according to all opinions it is of no avail, because in its original place it is more loathsome. In the case of one ill with hemorrhoids, see *Magen Avroham* 76: 8 who quotes from the Responsa of *Radvaz*, Volume III 315. The *Magen Avraham* concludes that such a person is not required to do anything [in order to pray.] *As long as there is no odor. This is true only if the hemorrhoids are external and without pus. If they are internal and there is constant seepage of internal, odorous matter, one must not pray or utter sacred words.*

צריכין לזהר שפכל מקום שיש להסתפק שמה יש שם צואה או מי רגלים, לא יאמר שם שום דבר שבתורה עד שיבדק את המקום (סימן ע"ו). ואין להתפלל בבית אם בעליה יש מקום מטונף (פרמ"ג סימן קנ"ד משבצות-זהב סעיף קטן א').

Wherever there is any doubt concerning the existence of excrement or urine we must take care not to utter a holy word until the place is examined. We should not pray in a house in which there is filth in the attic. *Or on another floor.* (See *Pri Megadim* chap. 154 and *Mishbetzos Zahav* par. 1)

תינוק שאחרים ביקמו יכולים לאכל כזית מיני דגן אפלו על ידי תבשיל בכדי שגדול אוכל שעור פרס (וכתב בספר מגדול עז להגאון מורנו הרב יעב"ץ ז"ל, דהינו פשנעשה בן שנה), מרחיקין מצואתו וממי רגליו. וטוב וישר להרחיק גם מצואת קטן בן שמונה ימים.

In the case of an infant—if others of his age are able to consume a *kezayis* See glossary. of grain even when cooked, in the time that an adult can eat a quantity of bread equal to a *p'ras*, Nine minutes. (in the Migdal Oz, authored by the great Gaon, Yaavetz, it states that this refers to a child of one year) we must distance ourselves from his excrement or his urine; and it is even preferable to keep away from the excrement of an infant who is merely eight days old.

צואת אדם, אף על פי שאין לה ריח רע, וכן צואת חתול ונמיה וצואת תרנגול אדומי (תרנגול הדו) (אינדיק) מרחיקים מהן. ושאור צואה של בהמה חיה ועוף, מסתמא אינה מסרחת ואין צריכים להרחיק מהן. אבל אם מסרחת וכן גבלה המסרחת וכל דבר המסריח מתמת עפוש, וכן לול של תרנגולים, מרחיקים מהם. וכן מרחיקים ממים סרוחים. ומי משרה ששורים בהם פשתן או קנבוס, סתמם מסריחים וצריכים להרחיק מהם כמו מן הצואה.

We must keep a distance from the excrement of a person even when there is no foul odor. This also applies to the excrement of a cat, weasel, or from an Edomi hen, (a turkey). Excrements from other animals, beasts, or birds probably do not have a foul odor and we need not distance ourselves. However, if there is a foul odor, or a foul smelling carcass, and anything with a foul odor caused by decay, or from a chicken coup, we must keep a distance. We also must keep a distance from foul-smelling water. [Standing] water in which flax or hemp was soaked ordinarily omit a foul odor and we must distance ourselves from them just as from excrement.

צואה יבשה כל כך שהיא נפרקת על ידי גלילה, הרי היא כעפר. והוא שלא יהא בה ריח רע. אבל אם נקרשה מתמת הקר, כיון שיכולה לחזור לקדמותה בזמן החם, עדיו שם צואה עליה. וצואה שנתפסתה בשלג, חשוב כסוי.

When excrement has become so dry that it crumbles when rolled, it is considered as dust, provided it does not have a foul odor. However, if it becomes frozen, since it can revert to its original state when the weather becomes warm, it is still considered excrement. Excrement which is covered with snow is considered covered.

עד כמה מרחיקים. היתה הצואה מאחריו, צריך להרחיק ממקום שפלה הריח ארבע אמות. ואפלו

אם הוא אינו מרים, צריך להרחיק שעור זה כאלו הנה מרים, ואם הצואה אינה מוסרת, די אם מרחיק ממנה ארבע אמות. ואם הצואה מלפניו, צריך להרחיק כמלא עיניו. ואפלו בלילה, צריך להרחיק כשעור שהנה יכול לראותה ביום. ואם היא מן הצדדים, יש להקמיר כאלו היתה בפניו. ויטה את עצמו כדי שתהא לאחוריו (ע"ט פ"א).

How much must we distance ourselves? If the excrement is behind you, you must keep a distance of four *amohs* from the spot where the foul odor ceases. Even if you are unable to smell anything, you must keep the same distance as if you actually did smell something. If it has no odor it is sufficient to keep a distance of four *amohs*. If the excrement is in front of you, you must remove yourself as far as the eye can see. Even at night you must keep the same distance you would keep if it were daytime. If the excrement is to your side the same strictness applies as if it were in front of you, and you therefore should turn aside so that it will be behind you.

בית שמתפללים בו בצבור ונמצאה שם צואה, אף על פי שהיא אחרית השליש צבור ורחוקה ממנו יותר מארבע אמות ממקום שפלה הרים, מכל מקום צריך הוא לשתוק ולהמתין עד שיוציאה או יכסותה, מפני שאי אפשר שלא תהא לאחז מן הצבור תוך ארבע אמות ממקום שפלה הרים, ואסור לו לשמע ולכנון למה שאומר השליש צבור (ע"ט).

If excrement is found, in a house in which a congregation prays even though it is found behind the chazzan and is distant from him, four *amohs* from the point at which the odor ceases, he nevertheless must remain silent and wait until it is removed or covered, because it is impossible that one of the congregation should not be within four *amohs* from the place where the odor ceases, and this man is forbidden to listen and to pay attention to what the chazzan is saying.

מי שהתפלל ומצא אחר כך שיש שם צואה, אם המקום ההוא הנה ראוי להסתפק בו שמא יש שם צואה והוא פשע ולא בדיק, כיון שתפלת שמונה עשרה היא במקום קרבו, הנה לה זבח רשעים תועבה, וצריך לחזור ולהתפלל שמונה עשרה. וכן קריאת שמע שהיא מדאורייתא ואין בה חשש ברכה לבטלה, חוזר וקורא, אכל בלא הברכות. וכן שאר ברכות שאמר שם, ואפלו ברכת המזון, אינו חוזר ומברך. ואם אין המקום ראוי להסתפק בצואה, שאז לא פשע, אפלו בתפלה יוצא בדיעבד. ואם נמצאו מי רגלים, אפלו המקום ראוי להסתפק יוצא בדיעבד גם בתפלה (סימן ע"ו קפ"ה ובנ"א).

If you prayed and later found that the place contained excrement— *Within four amohs* if it was a place that should have been inspected for possible excrement and you neglected to inspect it, since the prayer of the *Shemoneh Esrei* is in place of a Sacrificial offering, this Scriptural verse is applicable,

"The sacrifice of the wicked is abominable" *Proverbs 21:27*. and you are therefore required to repeat the *Shemoneh Esrei*. Similarly, in regard to *Shema* which is a Biblical command; since there is no problem of reciting a berachah in vain you must again recite the *Shema*, without the *berachos*. According to *Mishnah Berurah*, you should repeat the *berachos*. Likewise other *berachos* recited there, and even the *Birkas Hamazon*, need not be repeated. According to *Mishnah Berurah* you should repeat the *Birkas Hamazon*. If the place is one that did not require inspection for excrement, you are not considered negligent, and even in regard to *Shemoneh Esrei* your obligation is fulfilled. If urine is found, even in a place where its existence should have been suspect, your obligation is fulfilled even in regard to *Shemoneh Esrei*.

יֵצֵא מִמֶּנּוּ רִיחַ מְלִמְטָה, אֲסוּר בְּדַבֵּר שְׂבִקְדָּשָׁה עַד שֶׁיִּכְלֶה הָרִיחַ. וְאִם יֵצֵא מִחֲבֵרוֹ, גַּם כֵּן צָרִיד לְהִמָּתִין. רַק אִם הוּא עוֹסֵק בְּלִמּוּד תּוֹרָה. אֵינּוּ צָרִיד לְהִמָּתִין בְּשִׁבְלֵי רִיחַ שֶׁיֵּצֵא מִחֲבֵרוֹ (ע"ו).

If a person flatulates, he is forbidden to utter anything holy until the odor evaporates. If his neighbor *Who is sitting or standing near him*. flatulates, he also must wait until the odor evaporates. But if he is engaged in studying Torah, it is not necessary for him to wait for the odor to evaporate when it is emitted from his neighbor.

בֵּית הַפֶּסֶא, אֵף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַחֲצוֹת וְאֵין בּוֹ צוּאָה, צָרִיכִים לְהִרְחִיק מִמֶּנּוּ. וְלִכֵּן סִפְסָל הָעֲשׂוֹי עִם נֶקֶב שְׂמַעְמִידִים תִּחְתִּיו גֶּרֶף לַפְנוֹת עָלָיו, אֵף עַל פִּי שֶׁהוֹצִיאוּ אֶת הַגֶּרֶף וְכִסּוּ אֶת הַנֶּקֶב בְּדֶרֶךְ, מִכָּל מְקוֹם יֵשׁ לַסִּפְסָל הַזֶּה דִּין בֵּית הַפֶּסֶא, וְצָרִיכִים לְהוֹצִיאוֹ מִן הַבַּיִת אוֹ לְכַסּוֹתוֹ כְּלוּ. אֵף אִם הוּא פֶּסֶא הַמִּיחָד לִישִׁיבָה וּמִכֶּסֶה בְּכֵר לִישֵׁב עָלָיו וְרַק לַעֲת הַצָּרָה מְסִירִים אֶת הַכֵּר וְנִפְנֵגִים שָׁם וְשׁוֹב מְחִזְרִים עָלָיו אֶת הַכֵּר, בָּזָה יֵשׁ לְהִקָּל.

In the case of a lavatory, even if it has partitions and has no excrement, we must keep a distance from it [when praying]. Therefore, a seat in which there is a hole under which a container is placed to retrieve excrement, even if the container is removed and the hole is covered with a board, this seat nevertheless is regarded *halachically* as a lavatory, and must be removed from the house [i.e. room] or completely covered. However, there are chairs designated for sitting and covered with a cushion, and when the need arises the pillow is removed and the chair is used as a toilet. The pillow is then returned to its place. In this case we may be lenient. *And the chair is not considered a lavatory.*

גִּרְף שֶׁל רֵעִי וְעֵבִיט שֶׁל מִי רִגְלִים, אִם הֵם שֶׁל חֶרֶס אוֹ שֶׁל עֵץ, דִּינָם כְּבֵית הַכֶּסֶּף. וְאִף עַל פִּי שֶׁהֵם נִקְיִים וְאִין לָהֶם רִיחַ רָע, וְאִפְלוּ נָתַן לְתוֹכָם מִים אוֹ שֶׁכֶּפֶאֶם עַל פִּיהֶם, לֹא מַהְנִי. וְאִפְלוּ נִתְּנָם תַּחַת הַמַּטָּה, לֹא מַהְנִי (דְּמִטוֹת שֶׁלָּנוּ אֵינָן חוֹצְצוֹת), אֲלֵא צָרִיד לְהוֹצִיאָם מִן הַבַּיִת אוֹ לְכַסּוֹתָם. וְאִם הֵם שֶׁל מַתְּכָת אוֹ זְכוּכִית, אִם הֵם רְחוּצִים יָפָה וְאִין בָּהֶם רִיחַ רָע, אֵין צָרִיכִים לְהַרְחִיק מֵהֶם. פִּי חֲזִיר, כִּינּוּן שֶׁדָּרְכוּ לְנֶגֶר בְּצוֹאָה, דִּינוּ כְּגִרְף שֶׁל רֵעִי. וְאִפְלוּ עוֹלָה מִן הַנֶּהָר, אֵין הִרְחִיצָה מוֹעֵלֶת לוֹ (ע"ו פ"ז).

A bed pan for holding excrement or a urinal, if they are made of earthenware or wood are regarded as a lavatory. Even if they are clean and have no foul odor, and even if water was poured into them or they were inverted, it is to no avail. Even if they were placed under a bed, it is of no avail (because our beds do not serve as partitions), rather they must be removed from the house or covered. If they are made of metal or of glass, if they are washed well and have no foul odor, there is no need to keep a distance from them. With regard to the mouth of a hog, since it pecks at excrement, it has the status of a bed pan. Even if it [the hog] emerges from a river, the washing does not change its status.

בְּבֵית הַמִּרְחָץ גַּם כֵּן אָסוּר לְדַבֵּר אוֹ לְהַרְהֵר בְּשׁוּם דָּבָר שֶׁבִּקְדוּשָׁה וְאָסוּר לְהַזְכִּיר שְׁמוֹת הַמִּיחָדִּים לְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אִפְלוּ בִלְשׁוֹן חַל (כְּגוֹן, גֵּאָט בִּלְשׁוֹן אֲשֶׁכְּנוּ, וְכִיּוּצָא כְּנָה בִּשְׁאָר לְשׁוֹנוֹת) בְּבֵית הַמִּרְחָץ אוֹ בְּמִבְאוֹת הַמַּטְטָנִים. וְכֵן אָסוּר לִתֵּן שֵׁם שְׁלוֹם לְחֶבְרוֹ, כִּי שְׁלוֹם הוּא שְׁמוֹ שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, שְׁנֶאֱמַר, וַיִּקְרָא לוֹ ה' שְׁלוֹם. וְאָדָם שֶׁשְׁמוֹ שְׁלוֹם, יֵשׁ אוֹסְרִים לְקִרְוֹתוֹ שֵׁם בְּשֻׁמוֹ, וְיֵשׁ מַתִּירִים כִּינּוּן שֶׁאֵינוֹ כְּמוֹן עַל עַנְיָן הַשְׁלוֹם אֲלֵא לְהַזְכִּיר שְׁמוֹ שֶׁל אוֹתוֹ אָדָם. וְכֵן נוֹהֲגִים לְהַקֵּל. וִירָא שְׁמִים, יֵשׁ לוֹ לְהַחֲמִיר (פ"ד פ"ה).

In a bathhouse it is also forbidden to speak or think about sacred matters. It is also forbidden to mention the specific Names of the Holy One, Blessed is He, even in a secular language, (for example *Gott* in German, or in any other language) in a bathhouse or in a filthy alley. Similarly it is forbidden to extend shalom to your friend there, because Shalom is the Name of the Holy One blessed is He. As it is said: "And he called it *Hashem Shalom*." *Judges 6:24 Gideon built an Altar and named it Hashem Shalom*. Regarding a person whose name is Shalom, some authorities forbid calling him by his name in the above-mentioned places. Others permit it since the intent is not the concept of peace but merely to mention the name of that particular person. Our practice is to be lenient. However, a God-fearing person should preferably adopt the stricter view.

אָסוּר לְדַבֵּר דְּבָרֵי תוֹרָה וּקְדוּשָׁה נֶגֶד עֲרֻנָּה, בֵּין שֶׁל אַחֵר. וְאִפְלוּ שֶׁל קָטָן וּקְטָנָה (רַק לְצָרָה מְצֻנָּה מִלָּה, מִתֵּר לְכָרֶךְ נֶגֶד עֲרֻנוֹת הַתִּינוּק). וְאִפְלוּ אִם עוֹצֵם עֵינָיו שְׂאֵל לְרֵאוֹת אֶת הָעֲרֻנָּה, לֹא מַהְנִי, כִּינּוּן

שהיא נגדו, אלא יטה פניו וגופו מכנגדה.

It is forbidden to speak words of Torah or other sacred words in the presence of nakedness, whether your own or another's. Even a small child's nakedness is included. *According to Mishna Berurah, this applies only to a boy of nine or a girl of three.* (An exception is for the mitzvah of *milah*, I.e., *circumcision*. when a berachah may be recited in the presence of the child's nakedness.) Even closing your eyes in order not see the nakedness does not suffice, since it is in front of you, but you should turn your face and body away from the nakedness.

גוף האשה, כל מקום שדרכה להתכסות, אם נתגלה שם שעור טפח, וכן שערות שלא אשה נשואה אשר דרכה לכסותו, אם נתגלה קצת מהו, חשוב כמו ערוה לגבי איש. ואין חלוק בין שהיא אשתו או אשה אחרת. אבל לגבי אשה, לא חשיבי כמו ערוה. קול זמר של אשה, חשוב גם כן כמו ערוה. ומכל מקום בשעת הדחק שהוא שומע נשים מזמרות ואי אפשר לו למחות, לא יתבטל משום זה מקריאת שמע ותפלה ותורה, אלא יתאמץ לכוון כל לבבו להקדשה שהוא עוסק בה, ולא יתן לב עליהן (ע"ה).

With regard to the body of a woman, any place that is customarily covered for modesty, of which a *tefach* A handbreadth, *tefach*. See glossary. is revealed, [is considered nakedness]. The hair of a married woman should be covered, and if part of her hair is revealed, it is in the same category as nakedness as far as a man is concerned. *According to Mishnah Berurah, in the case of uncovered hair, you would be permitted to make a berachah if you closed your eyes.* There is no distinction between his wife or any other woman. However, [when it is exposed] in the presence of another woman, it is not considered nakedness. *A woman's hair is not considered nakedness in regard to another woman.* The voice of a woman while singing, is also considered nakedness. Nevertheless, in unavoidable circumstances when you hear women singing and cannot prevent it, you should not refrain from reciting the *Shema*, prayers, or Torah. Rather, you should concentrate intensely upon the sacred subjects in which you are engaged, and pay no attention to their singing.

אם לבו רואה את הערוה שלו, אף על פי שהערוה היא מכסה, כגון שהוא לבוש בתלויק, גם כן אסור לו לומר כל דבר שבקדשה, אלא צריך להיות לבוש במכנסים שהם מדבקים על גופו, או שיאזר באזור, או יניח זרועותיו על התלויק כדי להפסיק בין לבו לערוהו. ואשה אינה צריכה לזאת.

If your heart sees your own nakedness, even if your private parts were covered, as when wearing a robe, it is also forbidden to recite any sacred

text. You must either wear trousers, which cling to your body, or put on a belt, or place your arms against your robe, in order to create a separation between your heart and your nakedness. A woman is not required to do this.

סימן ו

קדם שִׁיבְרָךְ אִיזו בְּרָכָה צָרִיךְ הוּא לְדַעַת אִיזו בְּרָכָה שֶׁהוּא צָרִיךְ לְבָרֵךְ, כְּדִי שֶׁבִּשְׂעָה שֶׁהוּא מְזַכֵּיר אֶת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ שֶׁהוּא עֶשֶׂר הַבְּרָכָה, יָדַע מַה שִׁיִּסִּים. וְאָסוּר לַעֲשׂוֹת שׁוּם דָּבָר בִּשְׂעָה שֶׁהוּא מְבָרֵךְ. וְלֹא יִבְרָךְ בְּמַהֲרֵיט, אֲלֵא יִכְנֹן פְּרוּשׁ הַמְּלוֹת (סִימָן ה' לצי"א ובחיי"א). וְזֶה לְשׁוֹן סֵפֶר חֲסִידִים, כְּשֶׁהוּא נוֹטֵל יָדָיו אוֹ שֶׁמְבָרֵךְ עַל הַפְּרוֹת אוֹ עַל הַמְּצוּוֹת הַשְּׂגוּרוֹת בְּפִי כָּל אָדָם, יִכְנֹן לְבֹו לְבָרֵךְ בִּשְׁם בּוֹרְאוֹ אֲשֶׁר הִפְּלִיא חֲסִדוֹ עִמּוֹ וְנָתַן לוֹ הַפְּרוֹת אוֹ הַלֶּחֶם לְהַנּוֹת מֵהֶם וְצָוָהוּ עַל הַמְּצוּנָה, וְלֹא יַעֲשֶׂה כְּאָדָם הַעוֹשֶׂה דָּבָר בְּמִנְהָג וּמוֹצֵא דְבָרִים מִפִּיו בְּלֹא הֶגְיוֹן הַלֵּב. וְעַל דָּבָר זֶה חָרָה אַף ה' וְשָׁלַח לָנוּ בְּיַד יִשְׁעִיהוּ וְאָמַר, יַעַן כִּי נִגַּשׁ הָעָם הַזֶּה בְּפִיו וּבִשְׂפָתָיו כְּבִדּוּנִי וְלְבֹו רַחֵם מִמֶּנִּי וְתִהְיֶי יִרְאַתָּם אִתִּי מִצְוֹת אֲנִישִׁים מְלַמֶּדָה. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לִישְׁעִיָּה, רָאָה מַעֲשֶׂה בְּנֵי כִי אִינוֹ אֲלֵא לִפְנֵים, וּמַחְזִיקִים בּוֹ כְּאָדָם שֶׁמְחַזֵּק וְנוֹהֵג מִנְהָג אֲבוֹתָיו בְּיָדוֹ, בָּאִים בְּבֵיתִי וּמִתְפַּלְלִים לִפְנֵי תְּפִילּוֹת הַקְּבוּעוֹת כְּמִנְהָג אֲבוֹתֵיהֶם לֹא בְּלֵב שָׁלֵם. הֵם מְנַקִּים אֶת יְדֵיהֶם וּמְבָרְכִים עַל נְטִילַת יְדֵים וּבוֹצְעִים וּמְבָרְכִים בְּרִפְתַּי הַמוֹצֵא, שׁוֹתִים וּמְבָרְכִים כְּמוֹ שֶׁהַדָּבָר שְׂגוּר בְּפִיהֶם, אִף בַּעַת שֶׁהֵם מְבָרְכִים אֵינָם מִתְפַּנִּים לְבָרְכָנִי. לָכֵן עַל כֵּן חָרָה אַפּוֹ וְנִשְׁבַּע בִּשְׁמוֹ הַגָּדוֹל לְאַבֵּד חֲכֵמַת חֲכָמָיו הַיּוֹדְעִים אוֹתוֹ וּמְבָרְכִים אוֹתוֹ בְּמִנְהָג וְלֹא בְּכִנּוּיָהּ, דְּקָתִיב בַּתְּרָה, לָכֵן הִנֵּנִי יוֹסֵף גו', וְאַבְרָהָה חֲכֵמַת חֲכָמָיו גו', לְפִיכָה הִזְהִירוּ חֲכָמִים עַל הַדָּבָר וְאָמְרוּ, עֲשֶׂה דְבָרִים לְשֵׁם פּוֹעֵלָם וְכו', עַד כָּאֵן לְשׁוֹנוֹ, וְרָאוּי לְאָדָם שֶׁיִּרְגִּיל אֶת עַצְמוֹ לִזְכֹּר הַבְּרָכוֹת בְּקוֹל רֹם, כִּי הַקּוֹל מְעוֹרֵר אֶת הַכִּנּוּיָהּ (שְׁל"ה).

Before reciting a berachah you must be sure which berachah you are required to recite, so that when you mention Hashem's Name which is the principle part of the berachah, you will know how to conclude the berachah. It is forbidden to do anything else while reciting a berachah. Do not recite the berachah hurriedly but think of the meaning of the words. The *Sefer Chassidim* states: "When you wash your hands or recite the berachah on fruit or on the performance of a mitzvah,—berachos which everybody knows— you should direct your attention to recite them in the Name of your Creator Whose goodness is bountiful, Who granted you the fruit or bread for your pleasure, or commanded you to perform the mitzvah. You should not recite the berachah automatically, out of habit, spouting words from your mouth without thinking of their meaning. On account of such practice Hashem's anger was kindled, and He sent us word through the prophet, Isaiah, saying: "Because this people approaches [Me] [only] with their mouths and honor Me [only] with their lips and their heart is distant from Me and their reverence for Me is merely perfunctory."

Isaiah 29:13. The Holy One Blessed is He said to Isaiah, See how the deeds of My children are merely external and they adhere to them [only] as a person adheres to and practices a custom of his forbearers; they enter My house and pray to Me the designated prayers merely as a custom of their fathers but not with their whole hearts. They wash their hands, and recite the berachah over the washing and then break bread and recite the *hamotzi*, they drink and recite the berachah out of habit. When they recite the berachos they have no real intention of praising Me. Therefore, His anger was fierce and He swore by His great Name to destroy the wisdom of their Sages who know Him and still praise Him perfunctorily, without sincerity as it is written thereafter: "Therefore I shall do yet more ... and the wisdom of their Sages will be lost." *Isaiah 29:14*. Therefore our Sages warned us regarding this and said: "Fulfill [your] obligations for the sake of the Creator etc." *Nedarim 62A*. This concludes his [*Sefer Chassidim's*] remarks. It is proper to accustom yourself to recite the berachos aloud because the voice arouses concentration.

כשהוא מברך, יהא פיו נקי מן הרוק, וגם שאר דבר לא יהא בתוך פיו, שצאמר, ימלא פי תהלתך.

When you recite a berachah your mouth should be free of saliva nor should anything else be in your mouth, as it is said: "My mouth shall be full of Your praises." *Psalms 71:8*.

אסור להוציא שם שמים לבטלה. וכל המוציא שם שמים לבטלה, עובר על מצות עשה, דכתיב, את ה' אלֹהֶיךָ תירא, וכתיב, אם לא תשמור וגו', ליראה את השם הנכבד והנורא. וזהו מכלל היראה שלא להזכיר שמו הגדול כי אם בדרך שבח וברכה במה שהוא מחיב או בדרך למוד, ויירא וינדעו אבריו בשעה שהוא מזכיר את השם יתברך שמו, אבל לא להוציא חס ושלום לבטלה. ולא שם המיוחד בלבד, אלא כל השמות המיוחדים לשמו יתברך. ולא לבד בלשון הקדש אסור, אלא אפלו בכל לשון, אסור. והמקלל את חברו או את עצמו בשמו יתברך או בכנוי (כנוי הוא מה שמשבחין בו הקדוש ברוך הוא, כמו הגדול, הגבור, והנורא, הנאמן, האדיר והתקזק, והאמין, העוז, חנוך ורחום, קנא, ארך אפים, ורב חסד), בכל לשון, חייב מלקות. ובכונותינו הרבים רב המוני עם אינם נזקקים ואומרים בלשון אשכנז, גאט זאל איהם שטראפין וכדומה, ועוברים בזה על לאו של תורה. ואם קלל בלא שם ובלא כנוי או שהיתה הקללה באה מכלל הדברים, כגון שאמר, אל יהי פלוני ברוך לה' וכדומה, אף על פי שאינו חייב מלקות, אסורא מיהו אכא (חזה"מ סימן כז). וכן אסור לכתב בשום מקום שמו יתברך בכל לשון. ורבים טועים וכותבים שמו יתברך בלשון אשכנז, או שכותבים תבת אדניע, והוא לשון צרפת, ובאורו, עם ה', והוא אסור גמור, כי לאחר זמן יתגלגל המקום באשפה, ודבר זה גורם עניות ביישראל מה ששם שמים מצוי, ומכל שכן בבנין חס ושלום, וצריכים התחממות וזהאמצות לבטל זאת (אורים שם). כשבא לו רק בתוך פיו, ירוק תחלה ואחר כך יאמר את השם, ולא שיאמר את השם ואחר כך ירוק. וכן כשמנשק את הספר, ירוק תחלה ולא

אשר כף. בְּשִׁרְוֹצָה לְהַזְכִּיר אֶת הַשֵּׁם, יֹאמַר תַּבַּת הַשֵּׁם, וְלֹא כְמוֹ שְׂטוּעִים הֶהְמוֹן וְאוֹמְרִים אֲדוֹשֵׁם, כִּי אֵין זֶה דְּרָךְ קְבוֹד שֶׁל מַעֲלָה.

It is forbidden to utter the Name of God in vain. Whoever utters the Name of God in vain violates a positive commandment, as it is written: "You shall fear Hashem, your God." *Deuteronomy 6:13*. It is also written: "If you will not heed etc. to fear this glorious and awesome Name." *Deuteronomy 28:58*. Included in the concept of fear is not mentioning His great Name except in praise of Him or when reciting a berachah whenever required, or when studying Torah. You should fear and tremble when you mention the Name of Hashem, Blessed Be His Name, but you should not utter it God forbid in vain. This not only applies to the ineffable Name *The four letters of Yud-Hey-Vov-Hey*. but includes all Names that are ascribed to Hashem, Blessed be He. It is not only forbidden in Hebrew but is forbidden in any language. He who curses his friend or himself in the Name of Hashem, Blessed be He or in one of the allusions to Hashem, (the allusions refer to the adjectives that are used to praise the Holy One Blessed is He, e.g., the Great, the Powerful, the Awesome, the Faithful, the Glorious, the Mighty, the Valiant, the Strong, the Gracious, the Merciful, the Zealous, Prolonger of Wrath, and Bestower of Kindness) in any language, incurs the penalty of lashes. In our sinfulness many people are careless and say: "God should punish him" or something similar to that, thereby violating a prohibition of the Torah. If one curses without using Hashem's Name or without the allusion to Him or if the curse was implied from something else that was said, for example: May that person not be blessed by Hashem or a similar statement, even though there is no penalty of lashes there is still a violation (see *Choshen Mishpat* ch. 27). Similarly it is forbidden to write His Name Blessed be He, in any letter, in any language. Many people mistakenly write His Name, Blessed be He, in German *Although the author lived in Hungary, he spoke German, but this holds true for the vernacular of any country*. or write the word, *adieu* which in French means "with God," and this constitutes a clear violation since after a while the letter will be thrown away with trash. When the Name of God is mentioned frequently, especially when mentioned disdainfully, God forbid it causes poverty among Jews. Wisdom and effort are required to halt this practice (See *Urim* there). When saliva accumulates in your mouth, you should remove it and then say the Name of Hashem, and not say the Name and then spit. Similarly, when kissing the Torah, remove any saliva before kissing the Torah and not afterwards. When you wish to mention the Name of Hashem you should say the word

Hashem, Literally meaning "the Name." and not as the common people who say *Adoshem*, because this reference is undignified when referring to Heaven. (See *Turei Zahav*, Chapter 621).

צריכים לזהר שלא לברך חס ושלום ברכה לבטלה, או לגרם לעצמו לברך ברכה שאינה צריקה. ואם נכשל ויברך ברכה לבטלה, וכן בענין אחר אם נכשל והוציא שם שמים לבטלה, יאמר אחריה, ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. ואם מיד לאחר שהזכיר את השם נזכר שאינו צריך לברך, יסיים, למדני חקיה, שנהו פסוק שלם, והוי כמו למוד ולא לבטלה. ואם התחיל גם תבת אלהינו ונזכר מיד לאחר שאמר אלהי ולא גמר לומר נו, יסיים ויאמר, ישראל אבינו מעולם ועד עולם (שנהו גם כן לשון הפסוק בדברי הימים א כט). ומכל מקום יאמר גם בזה, ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד (צל"ח ברכות דף לח).

You must be careful never to recite a berachah in vain God forbid, or cause yourself to recite a berachah which is unnecessary. If you recited a berachah in vain, or if you uttered the Name of Hashem in vain, you should immediately say: *Boruch sheim kevod malchuso le'olam va'ed* ["Blessed [is His] Name, Whose glorious kingdom is forever and ever."] If immediately after pronouncing Hashem's Name you remember that the berachah is unnecessary, you should conclude [with]: *lamdeini chukecha*, (teach me Your laws), *Psalms 119:12 the complete verse is* ה' אֱתֶנִי בְרוּךְ which is a complete verse. Thus it is considered as learning [Torah] and [the Name] was not mentioned in vain. If you began the word *Elokeinu* [our God], and immediately recall after saying *Elokei* and have not said the suffix *nu* you should conclude by saying: *Yisrael Aveenu meolam ve'ad olam* [Israel our father forever and ever] *The berachah is now a Scriptural verse which reads Blessed are you God, God of Israel, our Father, forever and ever.* (which is also the syntax of a verse in *Chronicles I*, Chapter 29). Nevertheless you should also say: *Boruch sheim kevod malchuso le'olam va'ed* (See *Tzlach, Maseches Berachos*, Page 39).

ברך על המים ושמע שיש מת בשכונתו והמנהג הוא לשפך המים שבשכונת המת (כדלקמן סימן קצד) מפני הסכנה מכל מקום כיון שברך ישמה מעט שלא תהא ברכתו לבטלה. ואל ידאג מפני הסכנה, כי שומר מצוה לא ידע דבר רע (עין לקמן סימן קט ס"ט). ולאחר ששמה מעט, ישפך השאר (ר"ו).

If you recited a berachah over water and heard there was a corpse in the vicinity, and the custom in your community is to pour out the water in the vicinity of the dead person, (as mentioned later in Chapter 194) because such water is considered dangerous, nevertheless, since you recited the

berachah you should drink a bit of it so that the berachah not be in vain, and do not worry about the health hazard, because "One who performs a mitzvah will not suffer adverse consequence." *Koheles 8:5* (See later Chapter 109 par. 9). [However,] after drinking a bit of the water you should pour out the rest.

כל הברכות (חוץ מברכת המזון שייבאר אי"ה בסימן מד סעיף יא) אם נסתפק בהן אם אמרן או לא אמרן אינו חוזר ומברך (סימן רט).

With regard to all berachos (except for Birchas Hamazon which will be elaborated upon, God willing in Chapter 44, par. 11), if you are in doubt whether you said them or not, you should not repeat them.

חייב אדם לברך בכל יום מאה ברכות לפחות. ונדוד המלך תקן זאת. רמז לדבר, ונאם הגביר הקם על. על בגימטריא ק'. וסמך מן התורה, ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה את ה' וגו', אל תקרי מה אלא מאה, הן מאה ברכות שהן ליראה את ה' ולא תבה אותו ולתקרו תמיד על ידי הברכות שמברכים. הקלות שבמשנה תורה הן צ"ח, וכתב, גם כל חלי וכל מכה, הרי ק'. וק' ברכות שאנו מברכים בכל יום מגנות עלינו להנצל מהן. וברכות יום טוב וכן במענית שחסר מן מאה ברכות, משלימים במה שמכונים לברכות השליש צבור בתורת התפלות וברכות הקוראים בתורה והמפטירים ועונים אתריהם אמן, וגם בברכות הנקנים (סימן מו).

A man must recite at least one hundred berachos each day. King David instituted this obligation. A hint to this effect is found in Scripture: "[These are the words] of the man [David] who was raised high." *Samuel II 23:1* The numerical value of על is one hundred. ע = 70, ל = 30 Support for this is found in the Torah: "And now Israel, what does Hashem, your God request of you but to fear Hashem etc." *Deuteronomy 10:12* Do not read the word *mah*, [what] but rather read *me'ah* [one hundred] which refers to the hundred berachos which will cause us to fear God, and to love Him, and constantly remember Him through the berachos we recite. The curses in the book of *Deuteronomy* number ninety-eight, *Deuteronomy 28:15–61*. and then it is stated: "All sicknesses and plagues etc." *Ibid 28:63*. bringing the total to one hundred. The hundred berachos we recite each day shield us and save us from these curses. On Shabbos and Yom Tov and on fast days which lack the hundred berachos, *Since the Amidah on Shabbos and Yom Tov is much shorter, the usual number of berachos are not recited. Similarly on fast days when we do not eat or say Birchas Hamazon, the usual number of berachos are not recited.* we compensate by concentrating on the berachos recited by the chazzan when he repeats the *Amidah*, and on the berachos recited over the Torah reading and the

reading of *Maftir*, after which we answer Amein. Similarly berachos over foods add to the total.

כל ברכה שאדם שומע מחברו, כששומע אחרו, ברוך אתה ה', הוא אומר, ברוך הוא וברוך שמו. וכשגומר את הברכה, צריך לומר אמן. ופרוש אמן הוא אמת. ויכנו בלבד, אמת היא הברכה שברך המברך ואני מאמין בזה וברכות שיש בהן גם כן תפלה, כגון בברכות שמונה עשרה מן אתה חונן עד המחזיר שכינתו לציון, וברכת שים שלום, וכן באמירת אמן לשני דברים, אמת היא הברכה, ויהי רצון שיאמנו הדברים במהרה. ובקדיש שאינו אלא תפלה על העתיד, וכן רק לבקשה שאמנו הדבר במהרה.

Upon hearing any berachah made by someone, when you hear the words: *Baruch Attah Hashem*, [Blessed are you Hashem] you should say: *Baruch Hu Uvaruch Shemo* [Blessed is He and Blessed is His Name] and when he completes the berachah you should say Amein. Amein means *it is true*, and you should have in mind: "The berachah which was recited is true and I believe in its truth." In the berachos which also include prayer such as the berachos of the *Shemoneh Esrei* beginning with *Atah Chonein* "You favor man with perception." until *Hamachazir Shechinaso Letzion* "Who returns His Divine Presence to Zion." and also the berachah of *Sim Shalom*, "Grant Peace." you should have in mind these two things when saying Amein: The berachah is true and that it be the will [of God] that the prayers be fulfilled speedily. When answering Amein to the *Kaddish* which is a prayer for the future, you should have in mind only that the prayer be fulfilled soon.

אם השומע הוא עומד במקום שאסור לו להפסיק, לא יאמר ברוך הוא וברוך שמו. וכן אם הוא שומע ברכה שגם הוא צריך לצאת בברכה זאת שתהא נחשבת לו כאלו אמרה בעצמו, כגון ברכות השופר וברכות המגלה, לא יאמר, ברוך הוא וברוך שמו, משום דזה הוי הפסק באמצע הברכה (דגול מרבקה סימן ככד). ולענין עניית אמן אם הוא עומד במקום שאינו רשאי להפסיק, ובאר אם ירצה השם לקמן במקומו (בסימן יד ובסימן טז).

If you are are reciting prayers where an interruption is forbidden, you should not say *Baruch Hu Uvaruch Shemo*. Similarly if you hear a berachah which you must hear to fulfill your obligation, so that it be considered as though you recited it yourself, as for instance the berachah over the *Shofar*, or the berachah over the *Megillah*, you should not say *Baruch Hu Uvaruch Shemo* because this constitutes an interruption in the middle of the berachah. (See *Dagul Merevavah* Chapter 124). The laws of answering Amein when you are reciting prayers where interruption is prohibited, will be explained, God willing, later in special chapters. (Chapter

14 and Chapter 16).

צריך לנהר מאד שיאמר תבת אמן פתקונו, שלא יחטף האלף ולא יכליע הנו"ן. גם ינהר מאד שלא יענה אמן קדם שסיים המברך כל המברכה, כי זהו אמן חטופה. וגם לא יאחר מלענות אמן שנהו אמן תומה, אלא תכף כשסיים המברך את המברכה, יענה אמן. ולא יגביה קולו יותר מן המברך, שגאמר, גדלו לה' אתי ונרוממה שמו יחדו (קכד).

You must be very careful to say the word Amein properly, and not say the *Aleph* hastily nor "swallow" the *Nun*. I.e., leaving the letter *Nun* unpronounced. You also should be careful not to answer Amein before the one reciting the berachah has concluded the entire berachah, because this is termed a hasty Amein. You also should not delay the answering of Amein because this is an orphaned Amein. Rather, immediately upon the conclusion of the berachah, you should answer Amein. You should not raise your voice louder than the one who recites the berachah, as it is said: "Declare the greatness of Hashem with me and let us exalt His Name together." *Psalms 34:4*.

אין עונים אמן על ברכה עצמו (מלבד בברכת המזון לאחר בונה ירושלים). ואפלו מסיים ברכה אחת בשונה עם השליח צבור, לא יענה. אכל אם הוא ברה ברכה אחת והשליח צבור ברכה אחרת וסימו בשונה, עונה אמן על ברכת השליח צבור. ואם סיים ברכת ישתבח או ברכת שומר עמו ישראל לעד או ברכת יהללוך שלאחר הלל בשונה עם השליח צבור, עונה גם כן אמן (כיון דהרבה פוסקים סבירי להו דאפלו לאחר עצמו עונה באלו אמן) (נ"א).

You must not answer Amein to your own berachah (except in the *Birchas Hamazan*, after the berachah to rebuild Jerusalem). Even if you conclude a berachah simultaneously with the chazzan you should not answer Amein. However, if you are reciting one berachah and the chazzan is reciting another berachah and you conclude the berachah simultaneously you should answer Amein to the berachah of the chazzan. If you concluded the berachah of *Yishtabbach*, or the berachah of *Shomer Amo Yisroel La'ad*, or the berachah *Yehalleluchah*, which concludes the *Hallel* prayer, together with the chazzan you should also answer Amein (Since according to numerous opinions even after your own berachah in these instances you may answer Amein).

סימן ז

אחר לעסק בדברי תורה, יש מחלקת הפוסקים אם השומע יענה אמן או לא. יש אומרים שאין כהן

סיום הברכה אלא והערב נא וכו' גם כן נמשך למעלה, והפל היא ברכה אחת. ועל כן אין לענות אמן. ויש אומרים, דקאן הוא סיום הברכה. והערב נא, היא ברכה אחרת, וצריכים לענות אמן. ולכן המברך יש לו לומר ברכה זאת בלחש, שלא ישמע חברו ויבא לידי ספקא.

There is a dispute among the authorities if the listener should answer Amein after hearing [the berachah] *La'asok B'divrei Torah*. "...to be engrossed in the words of Torah." Some maintain that this is *not* the conclusion of the berachah but rather that *Veha'arev nah* etc. [please make pleasant] is a continuation of the above, thereby making the entire text one berachah, and therefore you should not answer Amein. Others maintain that this *is* the conclusion of the berachah and *Veha'arev nah* begins another berachah and therefore you should answer Amein. Therefore you should recite this berachah in an undertone, so no one should hear it, and become involved in doubt.

ברכת הנותן לשכוי בינה וכו', לא יברך עד שיאיר היום.

The berachah, *Hanosein lasechvi vinah*, "*He who gives the rooster understanding.*" should not be recited until the light of the day appears.

ברכת פוקח עורים, יכול גם סומא לברך, שיש לו הנאה שאחרים מראים לו את הדרך. [אם קדם וברך זוקף כפופים קדם שובר מיתר אסורים, שוב לא יברך מיתר אסורים, שפבר נקלל בזוקף כפופים, שפבכלל זקיפת הקומה היא התרת האברים] (ר"ש סימן מ"ו סעיף ה').

The berachah, *Poke'ach ivrim*, "*Who gives sight to the blind.*" may be said even by a blind person, because he also benefits from others who show him the way. If you recited the berachah, *Zokeif kefufim*, "*Who straightens the bent.*" before you recite the berachah, *Mattir asurim*, "*Who releases the imprisoned.*" In this berachah we praise God Who loosens the joints of our bodies, giving us free movement. You should not recite the berachah, *Mattir asurim*, since it is included in the berachah of *Zokeif kefufim*, because the uprighting of posture includes the free movement of the limbs. Other Poskim maintain that it is permissible to recite the berachah, *Mattir asurim*. Therefore it is better to listen to someone else who is reciting the berachah.

אחר המעביר שנה מעיני ותנומה מעפעפי, אין עונין אמן, כי אין כאן סיום ברכה, אלא ויהי רצון וכו', שיד גם כן לברכה זאת. וסיום הברכה הוא, הגומל חסדים טובים לעמו ישראל.

After [the berachah], *Hama'avir sheinah mei'einai usenumah mei'afapoi*, "*Who removes sleep from my eyes, and slumber from my eyelids.*" you

should not answer Amein, because this is not the conclusion of a berachah, for *Vihi ratzon* etc. [may it be Your will] is also part of this berachah, and the actual conclusion of the berachah is *Hagomeil chasadim tovim le'amo yisrael*. “Who bestows bountiful kindness upon His people Israel.”

הנעור כל הלילה מברך בבקר כל ברכות השחר, חוץ מברכת על נטילת ידים שאינו מברך. וברכת אלהי נשמה והמעביר שנה וכן ברכות התורה, יש ספק אם יברך או לא, ולכך יש לו להדר לשמע אותן מפי אחרים ולענות אמן (ועין לעיל סימן ו' סעיף ט).

[Even] If you are awake the entire night, in the morning, you should recite all of the morning *berachos*, except for the berachah of *Netilas yadayim*, *This is the berachah on washing the hands*. which you do not recite. There is a question if the berachah of *Elokai neshamah*, *My God, the soul which You bestowed in me etc.* and the berachah *Hama'avir sheinah*, “Who removes sleep from my eyes, and slumber from my eyelids.” and also the *berachos* on the Torah should be said, and therefore it is best to hear them from another person and to answer Amein. Similarly, you should not recite the berachah of *Asher yatzar* unless you actually went to the lavatory. (See Chapter 6: 9 and Chapter 2: 8)

כל ברכות השחר אם לא אמרן קדם שיסתפלל, יכול לאמרן לאחר התפלה חוץ מברכת על נטילת ידים (מכיון שיש אומרים דנטילת ידים שחרית נתקנה משום התפלה, אם כן לאחר שהתפלל אין עוד מקום לברכה זאת), וחיוץ מברכת אלהי נשמה (שכבר יצא בברכת מסייה המתים).

If you did not say all the morning *berachos*, before the morning prayers, you may say them after prayers, *You should try to say them at least before the fourth hour of the day, but in extreme cases, you may say them until you go to sleep*. except for the berachah of *Netilas yadayim*, (some authorities hold that washing the hands in the morning was instituted as a preparation for prayers; if so, after the prayers are concluded there is no need for this berachah), and the berachah of *Elokai neshama* *My God, the soul which You bestowed in me etc.* (for which the obligation was fulfilled with the berachah of *Mechayei hameisim*.) *The berachah of “Resurrection of the dead” which was said as part of the Amidah.*

וברכות התורה אם לא אמרן קדם התפלה, נחלקו הפוסקים אם יאמרן לאחר התפלה או לא. יש אומרים שלא יאמרן, משום דכבר נפטר באהבה רבה (או אהבת עולם), שיש בברכה זאת גם כן מעין ברכת התורה, ותן בלבנו בינה להבין ולהשפיל לשמע ללמד וללמד וכו'. ויש אומרים, דאין ברכת אהבה רבה פושרת מברכות התורה, אלא אם לומד לאחר התפלה מיד בלי הפסק. לכן לכתחלה

צריכים לזהר לברך ברכות התורה קדם התפלה. ובדיעבד אם שכח לברך קדם התפלה, ילמד איזה דבר מיד אחר התפלה. ואם גם זאת שכח, אזי מספקא גם כן אינו צריך לברך עוד ברכת התורה (מ"ו מ"ז ג"ב).

Regarding the *berachos* on the Torah, if they were not said before the morning prayers, there is a controversy among the authorities if they are to be said after the prayers. Some maintain not to say them because they were exempt with the saying of *Ahava rabbah* [With unbounded love] (or *Ahavas olam*) [With an everlasting love] which are *berachos* whose contents are also similar to those of the Torah *berachos*: "Grant into our hearts the ability to understand to listen, to learn, and to teach etc." And, others maintain that saying *Ahava rabbah* does not exempt the reciting of the Torah *berachos* unless one learns after the *Amidah* immediately without any interruption. Therefore, initially, you should be careful to recite the Torah *berachos* before the morning prayers. In the event, however, that you forgot to recite [the Torah *berachos*] before morning prayers, you should study a Torah text immediately after the *Amidah*. If you also forgot to do this, then because of doubt you are not required to recite the *berachos* on the Torah. According to *Mishnah Berurah*, you should recite the *berachos*.

אם קראוהו לעלות לתורה קדם שברך ברכות התורה, אם אפשר לו לברך קדם, כל ברכות התורה, וגם לימור לכל הפחות פסוק אחד כגון 'ברך וגו', יעשה כן ואחר כך יעלה לתורה ויברך. ואם אי אפשר לו לעשות כן, יעלה כך לתורה. וכיון שברך אשר בחר בנו, לא יאמר אחר כך, רק ברכת אשר קדשנו וכו' והערב נא וכו' עד לעמו ישראל, ויאמר 'ברך וכו' (חיי אדם).

If you are called to the Torah before having recited the *berachos* on the Torah, if it is possible before the *Aliyah* to recite all the Torah *berachos* and also to say at least one Torah verse, for example *Yevarechecha* etc, [May He bless you], you should do so and then go to the Torah and recite the *berachos*. If, however, it is impossible to follow this procedure you should go to the Torah anyway. Since at the Torah you will have recited *Asher bachar banu* etc, [Who chose us] you should say afterwards, only the berachah of *Asher kiddeshanu* etc. [Who sanctified us] and *Veha'arev nah* etc. [Please make pleasant] until *Le'amo yisrael* [to His people Israel] *This is the conclusion of the berachah.* and then say *Yevarechecha* etc.

סימן ח

משעלה עמוד השחר שהוא אור הנוצץ מן השמש במזרח, כיון שאז מתחיל זמן התפילה (שאם

התפלל אז בדיעבד יצא), לכן אסור לאדם להתחיל במלאכה או להתעסק בעסקיו או לילך בדרך קדם שיתפלל, שנאמר, צדק לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו. צדק, זו תפלה שמצדיק לבורא ונהדר וישם פעמיו לדרך תפצו (סימן ע' פ"ט).

As soon as the day dawns, when a ray of light shines from the sun in the east, since this begins the time when prayers may be said, (for if you had prayed then, your obligation, would have been fulfilled) it is forbidden to begin work or indulge in your affairs *Spiritual affairs involving Torah and Mitzvos are permitted before prayers.* or set forth on a trip *In extreme circumstances it is permissible to pray while traveling.* before praying, as it is said: "Righteousness will precede him and he will set his footsteps upon the way." *Psalms 85:14.* "Righteousness" refers to prayer for we declare the righteousness of our Creator, and then afterwards we may set our footsteps on the road to our personal endeavors.

ואסור לו לאכל או לשותות, שנאמר, לא תאכלו על הדם, לא תאכלו קדם שתתפללו על דמכם. וכל האוכל או שותה ואחר כך מתפלל, עליו הכתוב אומר, ואתי השלכת אחרי גוף, אל תקרי גוף אלא גוף, אומר הקדוש ברוך הוא, לאחר שנתגאה זה, קבל עליו מלכות שמים. ואכלו לשותות קאפע או טה עם צוקר (סכר) וחלב, אסור. ואיש זקן וחלוש שאינו יכול לעמד על נפשו עד שת יציאת הצבור מבית הכנסת, בפרט בשבתות וימים טובים שמאריכים הרבה, יותר טוב להתיר לו להתפלל שחרית בביתו בנחת ויקדש ויאכל איזה דבר (ענין לקמן סימן עז סעיף טו), ואחר כך ילך לבית הכנסת ויבנו לבו עם הצבור בתפלת שחרית ויתפלל אחר כך עמהם מוסף, ולא שישתה קאפע עם צוקר (סכר) וכדומה בלא קבלת על מלכות שמים תחלה (באר היטב סימן פט בשם לקט הקמח). אף לצורך רפואה, מתר לאכל ולשתות קדם התפלה, שאין בזה משום גאווה. וכן אם אין בו יכלת לכנו דעתו בתפלה בלי אכילה ושתיה, אם ירצה יכול לאכל ולשתות קדם התפלה.

You may not eat or drink [before praying] as it is said: "You shall not eat anything with blood," *Leviticus 19:26.* [which means] You shall not eat before you pray for your blood (life and welfare). Whoever eats or drinks and then prays, of him, the Scripture says: "And hast cast Me behind your back." *I Kings 14:9.* Do not read *gavecha* [your back] rather *gei'echa* (your pride); said the Holy One, Blessed is He, "After this person catered to his pride, he accepted the yoke of Heaven." It is forbidden even to drink coffee or tea with sugar or milk before praying. An old or weak person who cannot wait for his food until the time the congregation leaves the synagogue, especially on Shabbos or Yom Tov when the prayers are very prolonged, may pray the *Shacharis* service in his home, slowly, then recite *Kiddush* and eat something. Afterwards he should go to the synagogue and listen intently as the congregation prays the *Shacharis* service, and then pray the *Musaf* prayers with them.

[This is more appropriate than permitting him] to drink coffee with sugar or something similar without first accepting God's kingship. However, for reasons of health, it is permissible to eat or drink before prayers, *He should, however, recite the Shema, "Hear Israel," etc., before eating.* since this is not an act of pampering one's ego. Similarly, one who is unable to concentrate properly during prayer without eating or drinking, may eat or drink if he wishes before praying.

יש אומרים, שאפילו אם קם בתצות הלילה אסור לו לטעם קדם שיתפלל, וכן נכון להחמיר. אף אם חלש לבו, מתר לו לאכל ולשתות אינה דבר לחזק גופו לתורה.

Some [authorities] maintain that even if you arise at midnight it is forbidden to taste anything *Drinking, however, might be permitted.* before prayer and it is proper to follow this stricter opinion. However, if you feel weak you may eat or drink something to strengthen yourself for Torah [study].

מים וכן טה או קאפע בלא צוקר (סכר) ובלא חלב, מתר לשתות קדם התפלה אף לאחר ששעה עמוד השחר, כי אין באלו משום גאות. ואפילו בשבת ויום טוב שחייב בקדוש, מתר לשתות דברים אלו קדם התפלה ואין הקדוש מעכבו, כיון שקדם התפלה עדין לא הגיע זמן קדוש, דאין קדוש אלא במקום סעודה, דהינו סמוך לאכילה, ונהרי אי אפשר לו לאכל קדם תפלת השחר.

Water, coffee, or tea without sugar or milk *It is an accepted custom to hold a piece of sugar in the mouth while drinking tea.* may be taken before prayers even after daybreak because, there is no egotistic indulgence in doing this. Even on Shabbos or Yom Tov when you are obligated to recite *Kiddush*, you may drink these liquids before praying, without saying *Kiddush*, because before prayers there is no obligation to recite *Kiddush*, as *Kiddush* is said only at a meal and immediately prior to that meal. Thus, since you may not eat before *Shacharis* prayers there is no requirement of *Kiddush*.

אסור להקדים לפתח חברו לקבל פניו ולתן לו שלום, ואפילו לומר לו צפרא דמרא טב (בל"א, גוטען מארגען), שנאמר, חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו כי במה נחשב הוא. כלומר, במה חשבתו לזה שהקדמת כבודו לכבודי. ואם פגעו דרך מקרה מצד הדין מתר לתן לו שלום, אף נכון לשנות בלשונו, כדי שיתן לב שהוא אסור להתעכב בדברים אחרים עד שיתפלל.

[Before praying] It is forbidden *Commencing with daybreak.* to go to a friend *It is also forbidden to leave your seat in the synagogue to greet someone.* to meet him, *Even a silent handshake is forbidden.* or greet him

with *Shalom*, or even to say good morning; to him as it is said: "Withdraw yourselves from man whose breath is still in his nostrils; because for what is he to be esteemed." *Isaiah 2:22*. This means: what is his importance that you honor him before honoring Me? If you meet him by chance, according to the strictness of the law, it is permissible to say *Shalom*. However, it is proper to alter your usual form of greeting, in order to remember that it is forbidden to engage in other matters before praying. *You are, however, always permitted to respond to a greeting.*

אָפּלוּ ללמוד, אָסור לו' להתחיל משעלה עמוד השחר. אף מי שהוא רגיל לילך לבית הכנסת ואין לחוש שיעבר הזמן, מותר לו. וכן מי שהוא לומד עם אחרים ואם לא ילמדו עתה יתבטלו מלמודם, מותר ללמד עמם, כי זכות הרבים דבר גדול הוא. ובלבד שישגחו שלא לעבר זמן התפלה (פ"ט).

It is even forbidden to begin learning Torah after daybreak. However, if you are accustomed to go to the synagogue and there is no likelihood that the time [for prayer] will elapse, it is permissible to begin learning. Similarly one who studies with others and if they do not study now they will not study later, it is permissible to study with them because the collective merit of a group is very great. They must take care however not to overlook the time for prayer.

סימן ט

גְּדוּלַּת מִצְוַת צִיצִית, שֶׁהִרְיָה הַכָּתוּב שֶׁקֵּלָה וְתֵלָה בָּהּ כָּל הַמִּצְוֹת כָּלָן, שְׁנָאֲמַר, וּרְאִיתֶם אוֹתוֹ וְזָכַרְתֶּם אֵת כָּל מִצְוֹת ה'. צִיצִית בְּגִימָטְרִיא ת"ר (עֵנֶן טוֹר). שְׁמוֹנֶה חוּטִים וְחֲמִשָּׁה קְשָׁרִים, הִרְיָ תַרְכִּי"ג. לְכֹן צָרִיךְ כָּל אִישׁ לִהְיוֹת נֹזֵהר שִׁיְהִיָּה לוֹ טְלִית קָטָן שִׁיְהִיָּה מְלָבָשׁ בּוֹ כָּל הַיּוֹם. וַיְהִיָּה שֶׁל צָמֵר רְחֵלִים לְכֹן וְגָדוֹל כְּשֶׁעוֹר, דִּהְיִנוּ שְׁלִשָּׁה רַבְעֵי אֶמָּה בְּאַרְבֵּעַ וְחֲצִי אֶמָּה בְּרֹחַב. וַיֵּשׁ אֲמָרִים, אֶמָּה עַל אֶמָּה. וְאוֹתָם שְׁעוֹשִׂים אֵת הַטְּלִית קָטָן תַּפּוּר מִן הַגָּדָדִים, צָרִיכִים לְזַהֵר שִׁיְהִיָּה מִכָּל צֵד פְּתוּחַ רֹב הַנֶּרְאָה לְעֵינַיִם, וְאַפְלוּ עַל יְדֵי קֶרְסִים לֹא יִחַבֵּר. גַּם יֵהָא כָּל אָדָם נֹזֵהר שִׁיְהִיָּה לוֹ טְלִית גְּדוֹל בְּצִיצִית שִׁיְתַעֲטֹף בּוֹ בְּשַׁעַת תַּפְלָה. וַיְהִיָּה שִׁיְהִיָּה לוֹ טְלִית נְאֻה. וְכֵן כָּל הַמִּצְוֹת צָרִיךְ לַעֲשׂוֹתָן בְּהַדּוּר כָּלֵל מֵה דְאֶפְשָׁר, דְּכַתִּיב, זֶה אֵלֵי וְאַנְהוּ, וְדָרְשִׁינוּ, הַתְנַאָּה לְפָנָיו בַּמִּצְוֹת וַיִּדְקֹק לְקוֹת צִיצִית מֵאִישׁ נֶאֱמָן שִׁיְהִיָּה כְּטוֹם שְׁנַעֲשׂוּ בְטוֹיָה וּבְשִׁזְיָה בְּפִרוּשׁ לְשִׁמֵּן וּכְמִצְוֹתָן. וְתִהְיֶינָה אֲרָכוֹת כְּשֶׁעוֹר (סִימָן טו כ"ד).

The mitzvah of tzitzis is very great for according to the Scriptures all the mitzvos depend on it, as it is said: "And you will look upon it and you will remember all the mitzvos of Hashem." *Numbers 15:39*. The numerical value of the word, tzitzis equals 600, and the eight fringes and five knots make a total of 613. *This is the number of commandments contained in the Torah*. Therefore every Jew should endeavor to have a *tallis katan*

This is a four-cornered garment with fringes on all four corners, that is usually worn under the shirt or the jacket. which he should wear the entire day. It should be [made] of white sheep's wool measuring three quarters of an amah in length and a half amah in width. The minimum measure of a amah is 18 inches. There are various other opinions that a amah is as much as 24 inches. Others maintain that it should be an amah by an amah. Those who make the tallis katan, sewing its sides together [making it like a shirt], should take care that both sides of the garment are left open, i. e. the greater part of the visible sides are left open. Even hooks may not be used to join the open parts. Also, every Jew should endeavor to have a large garment with tzitzis [attached] to wear during prayer. The Eastern European custom is to don a tallis gadol only after one is married. He should endeavor to have a beautiful garment. Similarly, all mitzvos should be performed with as much splendor as possible, as it is said: "This is my God and I shall glorify Him," and we learn from this be adorned before Him with mitzvos. You should take care to purchase tzitzis from a trustworthy person to be sure that they were spun and twisted Regarding the validity of tzitzis manufactured by machine. See Achiezer vol. III, chap. 69; Chesed LeAvraham vol. II; Orach Chaim chap. 3; Divrei Chaim vol. II, chaps. 1–3, etc. specifically for the purpose [of tzitzis,] It must be verbally enunciated that the tzitzis are being made for mitzvah purposes. and according to the prescribed laws. (The tzitzis) should also be adequately long.

מי נשאי אפשר לו אלא בטלית של פשתן נשאי אפשר לו לעשות בו ציצית של צמר משום אסור שעטנז, יש מי שאומר, דיעשה כנפות של עור ובהן ציצית של צמר. ויש חולקים עליו שלא לעשות כן (עין שע"ת סוף סימן ט).

If only a linen garment is available, in which it is prohibited to tie tzitzis of wool because of the prohibition of *sha'atnez* *The Torah prohibits wool and linen in the same garment.*, according to one opinion, the corners [of the garment] should be made of leather to which woolen tzitzis can be tied. Others, however, dispute this view, and maintain that this should not be done. *They are concerned that as a result, some may tie the tzitzis directly to the linen garment.*

הנָקב שֶׁמְכַנִּיָּסִים בּוֹ אֶת הַצִּיצִיָּה לֹא יִהְיֶה רְחוּק מִשְׁפַּת הַבְּגָד הֵן בְּאַרְבֵּי הֵן בְּרֹחַב יוֹתֵר מִן שְׁלֹשָׁה אַגוּדָלִים. (יש אומרים שֶׁאַגוּדָלִים אֵלּוּ מוֹדָדִים בְּמָקוֹם הַצֶּר שֶׁבְּאַגוּדָל, דִּהְיִנוּ בְּרֹאשׁוֹ. וְנִכּוֹן לְהַחֲמִיר כּוֹ, עֵין שְׁעָרֵי תְּשׁוּבָה), כִּי לְמַעַלָּה מִשְׁלֹשָׁה אַגוּדָלִים, לֹא מִקְרִי כָּנֵף הַבְּגָד, אֶלָּא בְּגָד.

ואם עשה את הנקב למעלה משלשה אגודלים אף על פי שפסקושר את הציצה מושה את הקשר ומקמיט מן הטלית עד שבא הנקב למטה, מכל מקום פסול. ואם לאחר שתלה את הציצה בנקב שהוא למעלה מן השעור חתם בנקב כדי שתתלה הציצה למטה משלשה, פסול משום תעשה ולא מן העשוי (בדלקמן סעיף ו'). וגם לא יהא הנקב קרוב לשפת הבגד בין בארץ בין ברחב פחות מכשעור שיש מן הקשר האמצעי של אגודל עד סוף הצפרן, כי למטה מזה גם כן לא מקרי כנף אלא תחת הפנף. ואם היה הנקב רחוק כשעור אלא שעל ידי משיכת הקשר נקמטה שפת הטלית ואין בה כשעור, מכל מקום פשוט. והחוסים שהם בשפת הטלית ואינם ארוגים, יש ספק אם נמדדים לשעור זה או לא. על כן צריכים לחתכם משם קדם קשירת הציצית (עין לקמן סעיף ו'). בטלית קטן נוהגים קצת לעשות שני נקבים זה אצל זה כמו צירי ומכניסים בשניהם את הציצית והן תלויות על הטלית מבחוץ.

The Torah writes (*Deut. 22,12*) "Make for yourself bound tassels (tzitzis) on the four corners of your garment."

are: verse this from learned Sages the laws the Among

the is tzitzis the of attaching the e. i. "made" be must tzitzis —the "תעשה" 1)
If, mitzvah. the of fulfillment the for fit garment the makes which act final
to done be to else something is there tzitzis the attaching after however,
but "made" not were tzitzis the because invalid is it then mitzvah the complete
which that not and —"make" "תעשה ולא מן העשוי" this call We being. into came
6). para. (v. itself by being into came

tzitzis the attach to is mitzvah —The corners" four the —"on "תעשה" 2)
three than more no is] it [when corner the considered is It "corners." the at
thumb's the between distance the than less not and)*agudlin*(breadths thumb
garment. the of edge the from nail the of end the to knuckle middle

groups four the of one for Singular tzitzah the which through hole The
no be should inserted is *garment. the of corner one on placed tzitzis, of*
whether garment, the of edge the from thumb-breadths three than further
measured are thumbs these that maintain (Some width. or length its along
to proper is it and tip, its at is, that thumb, the of part narrow the at
more is it if because), *Teshuva Sha'arei* see [opinion] stricter this follow
the of corner the considered not is it [away] thumb-breadths three than
three above made was hole the If itself. garment the [rather] but garment
knot, the drawing and *tzitzah* the tying upon although thumb-breadths,
nevertheless is it lowered, be to hole the causing creased is garment the
above is which hole the through *tzitzah* the threading after If, invalid.
that order in it cutting by hole the widened he distance, prescribed the
[still] is it edge], the [of thumb-breadths three within hangs *tzitzah* the
22:12. *Deuteronomy*, make," shall "You states: Scripture because invalid

paragraph. this to preface See made. already is which [that] not and whether edge, garment the to closer be not should hole the Likewise, of knuckle middle the from distance the than width, or length its along is amount this than less because nail, thumb the of end the to thumb the was hole the If corner. the *under* rather but corner the considered not also garment the knot the pulling by but edge] the [from distance proper the nevertheless is it distance, proper the longer no is there that so shrank edge *in garment the with measured be must corner the to distance The* valid. not are they and edge garment the on fringes are there If *state. normal its* of part as included are they if questionable is it garment, the into woven before them cut to necessary is it Therefore, not. or measurements these the have people some tallis, small the Regarding tzitzis. the attaching ,*tzeirei* vowel the to similar other each to next holes two make to custom the on hang they that so holes both through tzitzis the thread they and outside. the towards garment

אם בשעת קשירת הציצית היה הנקב רחוק משעור ואחר כך נקרע קצת הנקב או שפת הטלית עד שהציצה היא בפחות משעור הרחוק מהקצה, לא נפסקה בכך, כי לא הקפידה התורה שלא תהא הציצה תחת הכנף אלא בשעת עשייה, שנאמר, ועשו להם ציצית על כנפי בגדיהם וגו'. ומכל מקום לכתחלה טוב לעשות אמרא סביב הנקב (וענין לקמן סעיף י"ז), וכן בשפת הטלית שלא יפחת משעור קשר אגודל.

If at the time of tying the tzitzis the hole was at the proper distance, but afterwards the hole tore slightly or the edge of the garment tore so that the tzitzis are then less than the proper distance from the edge, it is not invalid, because the Torah insists that the *tzitzah* be placed under the corner only at the time of attaching [the tzitzis] as is stated in Scripture: "They shall make for them tzitzis on the corners of their clothes etc." Nevertheless, it is preferable to make a hem around the hole and at the edge of the garment so that it does not [tear and] diminish [the distance to less than] the knuckle of the thumb [to the end of the nail].

נוהגים לעשות בציצית חמשה קשרים כפולים שיש ביניהם ארבע חליות, דהיינו שמכניס את הארבעה חוטים בתוך הנקב וקושרם בשני קשרים וכורך בחוט הארוך הנקרא שמש שבע כריכות וחוזר וקושר שני קשרים ושוב כורך שמונה כריכות וקושר שני קשרים וכורך אחת עשרה כריכות וקושר שני קשרים וכורך שלש עשרה כריכות וקושר שני קשרים. ומהיות כי גוי ציצית הוא שיהיו כל החליות שוות באופן, לכן בחליה הראשונה שהכריכות מעטות, ירחיקן זו מזו. ובחליה שניה, יקריבו קצת יותר. וכן בשלישית וברביעית. ושעור כל ארוך הציצה, דהיינו מן הקשר הראשון עד קצה החוטים, צריך להיות לכל הפחות שנים עשר אגודלים. והנזי הוא שיהיו כל החליות בנסד

שליש והחוטים התלויים שני שלישים, על כן ידקדק שתהא כל חליה כרסב אגודל, ויהיו כל החליות ארבעה אגודלים והחוטים התלויים שמונה אגודלים. ואם הם ארבעים יומר, יעשה החליות גם כן קצת ארפות יומר. טוב לדקדק לעשות כל הקשרים בארבעה חוטים שמצד זה עם ארבעה חוטים שמצד זה, שיהא כל חוט חלוק חציו לכאן וחציו לכאן (עין לקמן סימן יא סעיף י"ג).

The custom is to tie the tzitzis [into] five double knots so that between them there will be four links. This [is done in the following manner:] the four strings are inserted into the hole and are tied in a double knot and are wound around seven times with the long string called the *shamash*. Again a double knot is made and again [the string] wound around eight [times] [with the *shamash*] [followed by] a double knot and wound around eleven [times] [followed by] a double knot, and wound around thirteen [times] [followed by] a double knot. Since the beauty of the tzitzis is the equal dimension of all its links, *I.e., it is more attractive if they are uniform.* therefore, in the first link, where the windings are few they should be a distance, one from another, and in the second link they should be brought closer. [This should] also [be done] in the third and fourth [links.] The proper length for each *tzitzah*, that is from the first knot until the end of the strings, should be at least twelve thumb-breadths. *See glossary.* The preferable adornment [would be] that all the links together should comprise a third of the *tzitzah* and the hanging strings the [remaining] two thirds. Therefore care should be taken that each link should be the width of a thumb *See glossary.* so that all of the links should total four thumb-breadths, and the hanging threads should be eight thumb-breadths. If the tzitzis are longer, then the links should also be made slightly longer. It is preferable that all of the knots be made with the [same] four strings [always remaining] on one side, with the [other] four strings [always remaining] on the other side, so that each [individual] string is divided, half on one side [of the four], and half on the other side. *Explanation: Four strings are inserted through the hole. After they are drawn through, all the ends are lined up, making a total of eight strings which hang from the corner. While making the knots and winding the shamash, care should be taken that the strings remain divided in their respective two groups of four. The advantage of this will become apparent in paragraph 13.*

אם לא פסק את החוטים זה מזה אלא שלקח חוט אחד ארץ מאד וכפלו לארבעה וכה הכניסם בתוך הקרב וקשרם ואחר כך פסקם, פסול, משום דכתיב, גְּדִילִים תַּעֲשֶׂה לָהֶן, וְדָרְשִׁינוּ, תַּעֲשֶׂה ולא מן העשוי. פרוש, דבעינן שיהיו הציצית בשעת עשייתן על הבגד כהלכה ולא שיהיו נעשות בפסול ואחר כך יכשרו על ידי מעשה שנמצאו עשויות כראוי, דזהו פסול. וכן אם היתה הציצה עשויה כתמונה על בגד אחר ונקרע הבגד ורוצה למת את הציצה כך בבגד אחר או אפלו בבגד זה, כגון

שנפסק הטלית מן הנקב עד סופו ונפלה הציצה ורוצה להחזירה למקומה ולתפר את הטלית עד הנקב, זהו גם כן פסול משום מעשה ולא מן העשוי. וכן אם קשר את הציצית בשעה שהיה טלית זה פטור מציצית, כגון שהיה רבוי תפור (עין לעיל סעיף א) ואחר כך התיר מן התפירות עד שרבו פתוח וחיב בציצית, אם ישארו הציצית כמו שהן, גם כן פסולות משום מעשה ולא מן העשוי, אלא צריך להתיר את הציצית ולקשרן כהלכה. וכן כל כיוצא בזה (י"א ט"ו).

If the strings were not cut from each other but, rather, one very long string was taken and folded to make four [strings], and in this manner inserted into the hole and then made into knots, and afterwards cut, [separating them into individual strings,] it is invalid; this is based on the verse in Scripture: "You shall make tzitzis for yourself." We infer from this that you must make the tzitzis, and not tzitzis that come into being, meaning: it is required that the tzitzis be valid when they are attached to the garment. They may not be invalid at the time of attachment and become valid [afterwards] through another action which would cause them to be valid. This [entire procedure] is invalid. Similarly if the *tzitzah* were made properly on another garment and that garment tore, and you wish to place the *tzitzah* in the same way on another garment, or even on this same garment, for example: if the garment tore from the hole until the edge of the garment *I.e., the hole opened completely through the edge of the garment.* causing the *tzitzah* to fall, and you want to put it back to its proper place and then restitch the garment until the hole, this is also invalid because of *Ta'aseh velo min he'asui*. Similarly, if you tied the tzitzis when the garment was exempt from tzitzis, for example when most of the garment was sewn, *In a way that there are no four corners.* and afterwards you undid some stitches causing the garment to open most of the way, *Thereby forming the corners.* and [as a result became] obligated to have tzitzis, [then,] if the tzitzis remain as they were, they are invalid because of *Ta'aseh velo min he'asui*. *Since he validated the tzitzis with an action other than making them now.* Rather, the tzitzis must be untied and then tied again properly. The same applies in any similar circumstance.

קדם שיתעטף בטלית יבדק את הציצית אם הן פשרות. וצריך לבדק גם את החוטים שהן בתוך הנקב ואת הפריכות וגם יפריד את החוטים שלא יהיו מהדקים זה בזה. ואם נשתהה לבא לבית הכנסת שבעוד שיפריד את הציצית יבדקו, יתבטל מלהתפלל עם הצבור, אינו צריך לבדקו ולהפרידו (סימן ח).

Before putting on the tallis the tzitzis should be checked as to their validity. You must also check the strings that go through the hole as well as the

shamashim (revolutions.) The strings should also be separated so that they must not be entangled with each other. If you are late in coming to the synagogue so that if you [take the time] to separate the tzitzis and check them you will be prevented from praying together with the congregation, you are not required to check them or separate them. *The tallis that will be used on Shabbos should preferably be checked on Friday (Bi'ur Halachah chap. 13).*

כל המצוות, מברך עליהן עובר לעשייתן, פרוש, קדם העשיה. ולאחר הברכה, תכף ומיד צריך לעשות את המצוה בלי הפסק. לכן אוסר את הטלית בשתי ידיו ויכון שצננו הקדוש ברוך הוא להתעטף בציצית כדי שזכור את כל מצותיו לעשותן, שגאמר, וראיתם אתו וזכרתם את כל מצות ה'. ויברך מעמד, להתעטף בציצית (הבית בפתח) ויעטף מיד את ראשו עד למטה מפיו, ואחר כך יעלה הכנפות על צנארו ויתעטף כעטיפת השמעלים, ויעמד כך כדי הלוך ארבע אמות ויאמר הפסוקים, מה יקר וגו', ואחר כך יכול להסירו מעל ראשו. ויכון שלא לגרר את הציצית על הארץ, משום בזוי מצוה. לכן יגביהו. ויכול לתתכן תוך התגורה (סימן ח' כ"א).

All mitzvos require a berachah *oveir la'asiyan*; that is, the berachah must be made before the performance [of the mitzvah.] Immediately after the berachah the mitzvah must be performed without any interruption. Therefore, you should hold the tallis with both hands and think consciously that the Holy One, Blessed is He, commanded us to enwrap ourselves with tzitzis so that we remember to do all His mitzvos, as it is said, [in Scripture:] "And you will look upon them (the tzitzis) and you will remember all the commandments of Hashem." While standing recite the berachah *lehisa'teif ba'tzitzis Lit. to enwrap oneself in tzitzis. The berachah is made on "enwrapping" because that is the "active" part of the mitzvah, as opposed to wearing the tallis which is passive.* (with the vowel *pasach* under the *beis*.) *I.e., pronounced bah tzitzis rather than b'tzitzis.* You should then immediately cover your head [with the tallis] so that the tallis extends below the mouth, and then bring the corners [of the tallis] up to your neck and wrap yourself in the manner of the Arabs. You should remain standing like that for [the length of time] it takes to walk four amos *A few seconds.* and recite the verses: *Mah Yakar* etc. After this you may remove the tallis from your head. *It is most proper to pray with the tallis worn over the head (Sha'arei Teshuvah 8,3). In some communities it is acceptable to pray with the tallis not covering the head (Responsa Devar Shemuel 123).* You should take care not to drag the tzitzis along the floor for [this would constitute] disrespect for the mitzvah. Therefore, you should lift them (the tzitzis), and you may tuck them into your belt. *Thereby preventing them from reaching the floor.*

אין מברכים על הציצית אלא ביום ולא בלילה. ולכתחלה יזהר שלא יברך עליהם עד שיהיה כל כך אור שיקיר בין תכלת ללבן. ואם לבש את הטלית קטן בעוד לילה ולא ברה עליו או שלבשו בעוד שלא היו נדיו נקיות ולכן לא ברה עליו, אני כשהוא מברך על הטלית גדול, וכן בברכה זו גם על הטלית קטן. ומי שאין לו טלית גדול אם לובש את הטלית קטן ביום ונדיו נקיות, יברך עליו, על מצות ציצית (הנאו בפסח). ואם לובשו כשאני יכול לברך עליו, אני אחר כך כשהוא יום ונדיו נקיות, יקח את הציצית בנדיו ויברך, על מצות ציצית. ואם ישן בטלית קטן, לא יברך עליו אחר כך כלל. אף כשמברך על טלית גדול, וכן לפטרו (סימן ח' י"ח).

The berachah over the tzitzis is recited only during the daytime and not at night. *Because Scripture states: "You shall see it (the tzitzis)," the Sages inferred that the berachah, for this mitzvah is said during the day.* It is preferable not to recite the berachah over the tzitzis until the [light of] day is sufficient to distinguish between blue and white. If you put on the small tallis while it was still night, and did not recite the berachah, or if you put it on before your hands were washed and thus did not recite the berachah, then, when reciting the berachah on the large tallis you should have in mind that this berachah [should also include] the small tallis. If you do not have a large tallis, and you put on the small tallis during the day, and your hands were [already] washed, you should recite the berachah: *Al mitzvas tzitzis on it I.e., on the small tallis.* (the letter vav with the vowel pasach). *I.e., mitzvas—singular and not mitzvos—plural.* If you put it on while still unable to recite the berachah, *Because it was before daybreak.* then, afterwards, when daylight arrives and your hands are washed, you should take the tzitzis in your hands and recite the berachah: *Al mitzvas tzitzis.* If you slept while wearing a small tallis you do not recite a berachah after [daybreak] at all; but, [should instead,] when reciting the berachah on the large tallis, have intention to include [the small tallis].

הפושט טליתו ודעתו לחזור וללבוש מיד, אפלו הלה לבית הכסא, כשחוזר ולבשו, לא יברך עליו (פיון שמצד הדין מתר ללכת בו לבית הכסא, לכן לא הגי הפסק). אבל אם היה דעתו שלא ללבוש מיד ונמלה וחסר ולבוש, צריך לברך עליו. ואם נפל טליתו ממנו שלא במתכונן, אם מקצתו נשאר על גופו אף על פי שרבו נפל פיון שנשאר עליו קצת מן המצנה, אינו צריך לחזור ולברך כשמתקנו עליו. אבל אם לא נשאר כלום על גופו, אף על פי שאוחזו בידו, פיון דלא נשאר מהמצנה על גופו, דהא אין המצנה לאחז את הטלית בידו אלא להעטף בו גופו, לכן צריך לברך כשחוזר ולבושו. ואם ארע לו כן בתפלתו במקום שאינו רשאי להפסיק, לא יברך אז, אלא ימתין עד שיוכל לברך ואוחז את הציצית בידו ומברך (סימן ח').

If you take off your tallis with the intention of putting it on again immediately, even if you did so for the purpose of going to the lavatory, when you

return and put it on again you do not recite the berachah over it (the tallis). *Since your intention was to remove the tallis only temporarily, this does not constitute an interruption of the mitzvah and, therefore, does not require a new berachah.* (Since it is permissible to enter the lavatory with it [i. e. even while wearing a tallis] *Though it is customarily not done, for the tallis is a garment used for prayers.* it is, therefore, not considered an interruption). However, if your intention was not to put the tallis on again immediately, and then you changed your mind and did put it on again, you must recite the berachah over it. If your tallis fell off accidentally, [then] if part of it remained on your body, regardless if most of it fell, as long as part of the mitzvah remained upon you you are not required to repeat the berachah when you readjust [the tallis]. However, if none of the tallis remains on your body, although you are holding it in your hand, [then] since no part of the mitzvah remains on your body, for the mitzvah is not to hold the tallis in your hand, but for the body to be wrapped in it, you must, therefore, say a berachah when you put the tallis on again. If this *I.e., the tallis completely falls off your body.* happens to you during prayers at a point when you are not permitted to interrupt, you should not recite the blessing then but wait [instead] until you are permitted to recite the berachah, [at which point] you should grasp the tzitzis in your hand and recite the berachah. *There is a controversy among the poskim whether all of the aforementioned in paragraph 10 applies to someone who is wearing a small tallis when the large tallis falls off.* *Machatzis Hashekel (8,20), Responsa Maharsham (vol. IV. 148), Responsa Imrei Yosher (Vol. II, 9) do not require a new berachah. Mishnah Berurah (9,39) concludes that he requires a new berachah. A learned Orthodox Rabbi should be consulted in this situation.*

מתר לטל טלית של חברו באקראי בעלמא גם שלא מדעתו להתפלל בו ולברך עליו, משום דמסתמא ניחא לה לאנש דלעבד מצוה בממונה במקום שאין חסרון כים. אכל לא יוציא מן הבית שמנח שם, כי אולי חברו מקפיד על זה. ואם היה הטלית מקפל, יחזר ויקפלו. ובשבת לא יקפלו, דכיון שאין מקפלו משום אסור שבת, חברו מוחל לו. והשואל מחברו טלית רק לעלות בו לתורה, יש ספק אם לברך עליו. על כן יתפנו שאינו רוצה לקנותו, ואז לכלי עלמא אינו צריך לברך. אכל על טלית הקהל אפלו אינו נוטלו רק לעלות לתורה, צריך לברך עליו, דתנאי בשלזו ("ד").

The halachah states that "One who borrows without the owner's knowledge is considered a thief". (*Bava Basra* 88a). Here we find an exception to this law. When the borrower's purpose is to perform a mitzvah with the object, *and* the owner will not incur any loss, then it is assumed that the owner would be pleased and the borrower may make use of the object.

may use objects, explicitly owner the where even that say to as far so go Some however, Others, 29) I Vol. *Maharsham* (Responsa tallis. his of made be it then object usually would who one be to known is owner the if that maintain *Mishnah*(permission specific without article the use to permitted not is everyone nowadays that hold and further even go others Still 13). 14: *Berurah Aruch*(received be must permission specific and mind to assumed is 11). 14: *Hashulchan*

even basis, irregular an on tallis someone's borrow to permissible is It berachah a recite to and prayers for it use and knowledge, his without is mitzvah a that pleased is one that assumed be may it because it, over However, owner]. [the to loss no at is it if property, his with performed placed was it which in house the from removed be not may article] [the tallis the found] [borrower the If that. to object may owner the because it fold not may he Shabbos on but folded, it replace should he folded due is it folding not his for reason the since that assumed] be may it [and *in is, care meticulous with garment a Folding restriction, Shabbos a to the improving constitutes it for Shabbos on prohibited situations, certain the Rabbi. Orthodox learned a consult details applicable For garment.* only another from tallis a borrows who One object. not would owner halachic a is there Torah, the from] [read to up going of purpose the for specifically should you Therefore, recited. is berachah the if question are you opinions, all to according thereby, tallis, the acquire to not intend tallis, congregation's the on However, berachah. a recite to required not to required are you Torah, the to up going for only it take you if even yours. were it if as considered is it because berachah, a recite

סתם צמר האמור בתורה ובפוסקים, הוא צמר רחלים ואילים. וטלית שהשתי הוא של צמר והערב הוא של צמר גפן או משי וכדומה או להפוך שהערב הוא של צמר והשתי הוא ממין אחר, ירא שמים לא יברך על טלית כזה, משום דיש אומרים דגם ציצית של צמר אינו פוטרין רק בגד שהוא ממין. וכן טלית של משי והציצית הן של צמר, לא יברך עליו, אלא יברך תחלה על טלית של צמר ויתעטף בו ואחר כך יסירו ויתעטף בזה. אף אם גם הציצית הן של משי, יכולין לברך עליו. (ולא שכיחי במדינתנו ציצית של משי דהא ציצית בעינן טויה לשמה). ואם מקצת ציצית של משי ומקצתן של צמר, גרוע טפי, ואין לעשות כן (סימן ט).

When the Torah refers to "wool" or when the *Poskim* do so they [usually mean] sheep's or ram's wool. A pious person should not recite the berachah over a tallis [in which] the warp [threads] are made of wool and the woof threads are made of cotton, silk or the like; or the reverse, [that is,] that the woof threads are made of wool and the warp threads are of another

material, because some *Poskim* maintain that even *tzitzis* made of wool only exempt a garment made of the same material. *The tzitzis must be made of the same material as the garment. There are opinions, however, that tzitzis made of wool exempt "any" garment. Since this ruling is not universally accepted we refrain from reciting a berachah.* Similarly, over a tallis made of silk and the *tzitzis* are made of wool, a *berachah* is not said, but, [rather,] you should first recite the *berachah* over a woolen tallis and enwrap yourself with it and remove it (the woolen tallis), and then, enwrap yourself with it (the silk tallis). *By making a berachah over the woolen tallis and having in mind to exempt the silk tallis, he removes any controversy from his actions.* However, if the *tzitzis* [of the silk tallis] were also made of silk you may recite a *berachah* over it (the tallis,) *All authorities agree that where the garment and the tzitzis are made of the same material, the berachah may be said.* (*Tzitzis* of silk are not common in our countries because *tzitzis* must be spun for the purpose of *tzitzis*). *Lit. for its sake, i.e., for the sake and purpose of fulfilling the mitzvah. This intent must be stated verbally at the time of the spinning.* If the *tzitzis* were partially made of silk and partially of wool it is even worse (more questionable) and (*tzitzis*) should not be made in this manner. *It has become customary to attach wool tzitzis to silk garments and a berachah may be said (Mishnah Berurah 9:6).* [Note: *Shulchan Aruch* 7:4 rules that leather garments are exempt from *tzitzis* because only woven garments are obligated to have *tzitzis*. Accordingly, nylon garments are exempt from *tzitzis* (*Igros Moshevol. II, 2*).] *Rav Z.P. Frank in Har Tzevi maintains that nylon garments do require tzitzis.*

ציצה שנפסק ממנה חוט מארבעת החוטין (שהן כפולים לשמונה) ונשאר ממנו כדי עניבה, דהיינו ארבעה אגודליו (ענין ט"ז אדם), או אם נפסקו שנים ונשאר מכל אחד ארבעה אגודליו, ושני חוטין הן שלמים כשעור, כשרה. אבל אם נפסקו שלשה חוטין, אפלו נשאר מכל אחד ארבעה אגודליו והחוט הרביעי הוא שלם, או שנפסק אפלו רק חוט אחד ולא נשאר ממנו ארבעה אגודליו, אף על פי ששלשה חוטין הן שלמים, מכל מקום פסולה (אם לא בשעת הדחק). ולכן אם נפסק חוט אחד מן השמונה חוטין המלווין, אפלו נפסק לגמרי עד החליות פשיטא דכשרה, כיון שחוט זה אינו רק חצי חוט ודברי יש עדין בהציו השני כדי עניבה ויותר. ואם נפסקו שני חוטין ולא נשאר מהן בכל אחד ארבעה אגודליו, אם יש לחוש ששאר שני חוטין אלו הן חוט אחד, אם כן הציצה פסולה. אבל אם הוא בטוח שהן משני חוטין, כגון שבשעת קשירתן דקדק לקשר תמיד ארבעה ראשים שבצד זה עם הארבעה ראשים שבצד זה (כמו שכתבתי סוף סעיף ה) ועתה נפסקו שני ראשים מצד אחד של הקשר, אם כן הרי הן בנדאי משני חוטין. וכיון שיש בכל חוט עדין שעור אגודליו ויותר בצד השני של הקשר ושני החוטין הן שלמים, הרי הציצה כשרה. אם נפסק חוט אחד במקום שהן תלויים בנקב, פסולה. זה שאמרנו שאם נפסק חוט אחד ונשאר ממנו כדי עניבה כשרה, זהו דוקא אם בשעת

עשיה היו כל החוטין ארבעין כשעור אלא שאחר כך נפסקו. אבל אם בשעת עשיה היה אפלו רק חוט אחד קצר רק משהו מן השעור, פסולה.

A *tzitzah* from which a string tore from the four strings (that are folded over to form eight strings), and enough remained from it to allow the tying of a bow, that is, four thumb breadths, or if two strings tore but each had four thumb-breadths left and the other two strings remain complete with the prescribed size, it [the *tzitzah*] is valid. However, if three of the *tzitzis* strings tore, even if there remains from each (string) four thumb-breadths and the fourth string is complete, or if the tear was even in only one thread and there did not remain four thumb-breadths, even though the other three threads are complete, it is nevertheless invalid (unless it is an emergency). Therefore, if one string tears from the eight strings which are hanging, even if it tore completely up to the links it is certainly valid since this one string is only half [of a larger] string, and there is still [enough left] in the other half to tie a bow and even more. If two strings tore and there did not remain in each one four thumb-breadths, [then] if there is the possibility that these two strings are [really parts of] one string, then the *tzitzah* is invalid. However, if it is certain that they are from two separate strings, for example, if at the time of tying them he was careful to always tie the four ends on one side with the four ends of the other side, (as I've already mentioned at the end of paragraph five) and now there is a tear in two of the ends located on one side of the knot; in this particular case it is certain that the tears were in two separate strings, and since there still is in each string the amount of four thumb-breadths and even more on the second side of the knot, and the other two strings are complete, the *tzitzah* is valid. If one string tears at the point where they hang in the hole the *tzitzah* is invalid. We mentioned that if one string tears, and there remains a [sufficient] amount to tie a bow, that the *tzitzah* is valid, this is so only if at the time of making [the *tzitzis*] all of the strings were the proper length, except that afterwards they tore. However, if at the time of making the *tzitzis*, there was even only one string that was slightly shorter than the prescribed length the *tzitzah* is invalid.

חוטיו הציצית צריכין להיות שזורין. ואם אינה חוט נפרד משזורתו, אזי כל הפרוד נחשב כאילו נקצץ ואינו (סימן י"א).

The strings of the *tzitzah* must be twisted *See preface to this paragraph. I.e., a minimum of two threads must be twisted around one another (Biur Halachah 11:2). Many consider it a more scrupulous observance of the*

mitzvah to have the string twisted from eight threads (Artzos Hachaim 11, Responsa Chasam Sofer vol. I, 6). and if any string becomes unravelled from its twistedness then any unravelled part is considered as if it were cut off and as if it does not exist.

טלית שיש בו ציצית ונתחלק לשני חלקים, כמו שהוא שכים בהרבה טליתים שלנו שהם מחברים משני חלקים, ולפעמים מפרידין אותו כדי לכבסו או לתקנו ואחר כך חוזרין ומחברין אותו בתפירה, כיון דמסתמא יש בכל חלק כדי להתעטף בו, על כן די אם יטל שמי הציצית מאיזה חלק שירצה. ולאחר שיתברר את הטלית, יחזור ויקשרם. אבל אם אין בכל חלק בפני עצמו כדי להתעטף בו, צריך להסיר כל הציצית (משום שקשונתפרדו החלקים, נפטר כל חלק מציצית. ולאחר ששוב נתחברו ונתחבב בציצית, אם ישארו בו הראשונות, פסול משום תעשוא ולא מן העשוי בדלעיל סעיף ו). ואם בחלק אחד יש בו כדי עטוף ובחלק אחד אין בו כדי עטוף, יסיר את הציצית מחלק זה שאין בו כדי עטוף.

Please refer to preface to para. 3 where the rule of *Ta'aseh velo min he'asui* was discussed. Here we find another situation where the problem arises:

is attached validly are tzitzis whose middle the down seam a with tallis large A tallis the of handling the facilitating of purpose the for seam the at separated Yiddish (the *taleisim* "two" have thus, We, mending. or laundering during a with faced now are We each. tzitzis two with tallis) of plural the validating in result would again together halves two the problem—sewing Thus: tzitzis. the to directly done not act an through mitzvah the for tallis problem. the to solution a proposes here author The *he'asui min velo Ta'aseh*

divided was and [attached] tzitzis had that tallis a with deals paragraph This sewn are that *taleisim* our of many with common is as [halves] two into separated are sections] [the Occasionally sections. separate from together is there Since restitched. is then and it, mend to or it, launder to order in to sufficient is it person, a enwrap to section each in left enough usually to tallis the restitching after and section any from tzitzis the of two remove each if However, *he'asui. min velo ta'aseh avoiding Thus* tzitzis. the retie remove [first] must he person, a enwrap to enough large not is section is part each separated were sections the when (because tzitzis the of all reattached later are they when and tzitzis, of mitzvah the from exempt invalid is tallis the remain tzitzis original the if then, tzitzis, require and in previously mentioned] [was as *he'asui min velo Ta'aseh* of because to [left] amount sufficient a is there section one in If six). paragraph enwrap to enough not is there section other the in and person], [a enwrap not does that part the from tzitzis the remove [then] should he person], [a person. a enwrap to enough have

אם נחתך או נקרע הכנף ונפרד לגמרי מן הטלית ואין בהתיכה זו שלשה גודלין על שלשה גודלין, יש אומרים שחתיכה זו אפילו לאחר שתפירה היטב אל הטלית, פסולה מלהטיל בה ציצית, דכיון שאין בה שלשה גודלין על שלשה גודלין, אין עליה שם בגד. ואפילו נתחברה עם הטלית, נחשבה כפרודה. ויש להחמיר בן. אבל אם אינו נפרד לגמרי מהטלית, כיון ששנשא מחרב מעט, מועלת התפירה שיהא נחשב בכלל הטלית. והציצית שטייל בו אחר התפירה, בשרות. ונוהגין לתפר חתיכת בגד בכנפי הטלית, משום דבהרבה בגדים אפילו חדשים, יש בהן חתיכות מחברות שאין בהן שלשה גודלין על שלשה גודלין, לכן נוהגים במקום הטלית הציצית, חתיכה של שלשה גודלין על שלשה גודלין.

If the corner [of the tallis] was either cut or torn and became completely separated from the tallis, and the area of that piece is less than three thumb-breadths by three thumb-breadths, there are those who maintain that this piece, even after it is re sewn properly to the tallis, is invalid for attaching tzitzis to it. [The reason for this is] since there is not [in this piece] three thumb-breadths by three thumb-breadths it is not considered to be a "garment" *The Torah writes: "upon the corners of their garments" and a piece of cloth less than three by three is halachically not considered a "garment."* and even if it is attached to the tallis it is still considered as separated. We should adhere to this strict view. However, if the piece is not separated completely from the tallis, as long as it remains slightly attached, re sewing it [to the tallis] is sufficient [for the piece] to be considered a part of the tallis, and the tzitzis that will be attached, after re sewing [the piece], are valid. The custom is to sew a piece of cloth (three by three) on the corners of the tallis because in many garments, even if they are new, there are pieces of cloth attached that are less than three *agudlin* by three *agudlin*. We, therefore, sew at the place that we attach the tzitzis, a piece of cloth, three *agudlin* by three *agudlin*.

יש אומרים שבכל השטח של הכנף שראוי להטיל את הציצה, דהיינו ממלא קשר גודל משפת הטלית עד שלשה גודלין, לא יהיה שם שום תפר אפילו משהו בחוט שהיה ראוי לעשות מחוטין כאלו ציצית לטלית זה, בגון אם הטלית של פשתן, לא תפר שם בחוטי פשתן רק בחוטי משי וכדומה. ואם הטלית של משי, לא יתפרנו בחוטי משי. ואם הטלית של צמר, לא יתפרנו בחוטי צמר, אלא בשל משי וכדומה. ויש להחמיר בזה גם באמרא שעושין סביב הנקב לסגור. וכל זאת אינו רק בחוט לבן. אבל בחוט צבוע, אין לחוש (סימן ט"ו).

Rashi's opinion (Maseches Menachos 41a) is that any thread used in the stitching at the corner of the garment should be of material other than the tzitzis. This is because there is concern that one may leave some of the sewing thread dangling from the corner and then combine it with three other strings for tzitzis. Since his original intent for this thread was for stitching and not for

tzitzis, it cannot *become* part of the tzitzis merely by his decision to consider it so. This constitutes *Ta'aseh velo min he'asui*.

is which corner, the of area entire the on that hold: authorities Some first the of length the after from is, that tzitzis, the attaching for eligible thumb- three of length a until tallis the of edge the from knuckle, thumb with whatsoever stitches any be not should there *glossary*. See breadths, tallis; particular this for tzitzis of making the in used be may that thread a linen, of made was tallis, the if example, for *reason*. the for preface See or threads silk only [use] but threads, linen with there sew not should one [Likewise] *tallis*. this in tzitzis for valid not thread any or I.e., like. the was tallis the If threads. silk with sewn be not should it silk is tallis the if silken with but threads woolen with sewn be not should it wool of made in also view strict this to adhere to preferable is It like. the or threads hole). (the it reinforce to hole the around made is that hem the to regard colored with but thread white to only applies however, above, the of All concern. for reason no is theretzitzis. for used be to not is Which thread the as material same the of be may "corner" the at used thread the And *tallis*.

אם רוצה להסיר ציצית מן הטלית כדי לתלות בו ציצית אחרות יותר או מפני שנפסק אהד מן החוטין ורוצה לתלות שלמות אף על פי שגם הראשונות עדין פשרות, מכל מקום מותר, כיון שאינו מבטל את הטלית מן הציצית ואדרבה יתלה בו ציצית יותר יפות. ויהא נזהר שלא ישליך את הראשונות למקום בזיון (סימן ט"ו כ"א).

If you wish to remove the tzitzis from the tallis in order to reattach replacement tzitzis which are more beautiful, or because one of the threads tore and you wish to attach complete ones, although the original tzitzis are still valid, it is nevertheless permissible [to remove them] since you are not nullifying the tallis from the mitzvah of tzitzis. On the contrary, you will be attaching more beautiful tzitzis. [However,] you should be careful not to throw the original [tzitzis] into a disrespectful place. *According to some poskim it is more respectful to untie the tzitzis rather than cut them off (Peri Megadim 15:2). Others, however, permit cutting them where untying them would be too tedious (Chaye Adam 11:32).*

ואפלו ציצית שנפסלו והסירן מן הטלית, לא יזרקם לאשפה, משום בזוי מצנה. ויש מדקדקין לגנוזם בספר ולעשות מהן סימן בספר, משום דאתעביד בהו מצנה תדא זמנא, לתעביד בהו מצנה אחריתא. וגם הטלית שנתישן ואינו לובשו עוד למצנה, לא יעשה בו תשמיש מגנה (סימן כא).

Even tzitzis that have become invalid and were removed from the tallis should not be thrown into the trash because it shows disrespect for the mitzvah. Some people are careful to place them in a holy book and to use them as a bookmark; for since they were used to perform a mitzvah at one time, let them be used for another mitzvah. Likewise, a tallis that has aged and is no longer worn as a mitzvah, should not be used in a disrespectful way.

אם בא בשבת לבית הכנסת ומצא שנגפסלה ציצה מן הטלית ואינו מוצא לשאל טלית אחר והוא מתבייש לשבת בלא טלית, אינו כיון שאי אפשר לו היום לקשר ציצה אחרת, לכן משום כבוד הבריות, מתיר לו ללבוש את הטלית כך ולא יברך עליו. במה דברים אמורים, כשלא נודע לו קדם שבת שנגפסלה. אבל אם ידע קדם שבת שנגפסלה, אסור ללבושו, דהנה לו לחסן מאתמול (יג).

It is important to note that wearing a four-cornered garment without valid tzitzis is not merely a failure to perform a mitzvah but, rather, a transgression, because the Torah *prohibits* the wearing of a four-cornered garment without tzitzis.

your of *tzitzah* a that discover and Shabbos on Synagogue a to go you If and tallis another borrow to unable are you and invalid become has tallis possible not is it since then, tallis, a without sit to embarrassed are you a tie to prohibited is it Because day, this on *tzitzah* another tie to you for permitted are you dignity your of sake the for therefore *Shabbos. on knot* should you but *tzitzis. invalid the despite I.e.,* is as tallis the wear to unaware were you if only applicable is This berachah. the recite not before knew you if but invalid, became]*tzitzah* [the that Shabbos before since tallis, the wear to forbidden are you invalid became it that Shabbos before. day the it fixed have should you

הלובש בגד שהוא חייב בציצית בלא ציצית, הרי זה בטל מצות עשה. וצריכין להשיגים בקצת בגדים העשויין באפן שיש להם ארבע כנפות, צריכין לחתוך קרן אחד ושיהא עגל. אבל אם כפל את הקרן ותפרו בענן שנראה עגל, לא מהני, דכל כמה שלא חתכו עדיו, מכלל הבגד הוא. וגדול ענש המבטל מצות ציצית. והנהיר במצות ציצית, זוכה ורואה פני השכינה (ח' י' כד).

If a garment that requires tzitzis is worn without tzitzis, this constitutes transgression of a positive command. *See preface to paragraph 20.* We must be careful about certain garments that are made with four corners; one corner must be cut so that it becomes rounded. *Leaving the garment with only three "corners" and removing the obligation of tzitzis.* However, if the corner was merely folded and sewed it so that it appears round it is

not sufficient, because as long as it was not cut, it is still considered part of the garment. *And the garment still has four corners. Note: Only garments that are used to dress the body are obligated to have tzitzis. Therefore, a cloth used as a head-dress does not require tzitzis (Beis Yoseif 10); neither does a scarf (Aruch Hashulchan 3:22). (This would make it doubtful as to whether talleisim worn as scarves, which are available in some synagogues, would constitute a fulfillment of the mitzvah of tzitzis. These talleisim also do not have the required dimensions for a valid tallis.)* Great is the punishment for one who negates the mitzvah of tzitzis. One who is scrupulous in this mitzvah will be worthy to behold the Divine Presence.

סימן י

מצות תפילין היא גם כן מצוה יקרה מאד, שכל התורה הוקשה לתפילין, שנאמר, למען תהיה תורת ה' בפיך. ומי שאינו מניח תפילין, הרי הוא בכלל פושעי ישראל בגופו. ומי שמניח תפילין פסולין, לא בלבד שאינו מקיים את המצוה, אלא שמכבד כמה וכמה ברכות לבטלה שהוא עוין גדול. ולכן ידקדק לקנות תפילין מסופר ממנה וירא שמים, וכן רצועות יקנה מאיש נאמן שהוא בטוח שנתעבדו לשמה מעורות טהורות. ובעונותינו הרבים, רבה המכשלה במה שקונים תפילין ורצועות ממאן שהוא לפי שמוכרם בזול, והם פסולים. וכל ירא שמים יתן אל לבו, אם על מלבושיו וכליו הוא מהדר שיהיו כתקונן, מכל שכן בחפצי ה' יתברך שמו, שלא יצמצם ויחוס על הפסד אלא יזהר לקנות אותן בנדאי כשרים אף שמחירם רב, וישיג עליהם שיהיו מתקנין ויחזקו הבתים והרצועות. ויש למשם הרצועות תדיר בשמן שיהיו יחזקו (ולא ימשחם בשמן דג הנקרא פישטראן כי הוא מדג טמא). ואם נתלקלו התפילין אפלו רק במקצת או שנספקו התפירות, יעשה מיד שאלת חכם אם הם כשרים ויביתם יש לדקדק על הקרנות ובפרט בשל ראש שהוא שכים מאד שמשתחקות ונעשו שם נקבים ונפסלו. וכן שכים מאד שמחמת שנתישנו התפילין, נפרד קצת מהעור העליון של ראש ונפסל. וצריכין להשיגם על כל זה במאד. וכל הזהיר במצות תפילין לנהוג בהם קדושה שלא לדבר בהם דברי הבלים ושיחת חליו, מאריך ימים ומבטח שהוא בן עולם הבא, שנאמר, ה' עליהם (שנושאים עליהם שם ה' בתפילין) יחיו, ולכל בהן סי' רוחי, ומתלימני והחניני. תפילין הוא לשון פלילה והוכחה (ולכן הל"מ דגושה למלאת חסרון השגיחה), כי התפילין הן עדות והוכחה שהשכינה שורה עלינו, כמו שאמר הכתוב, וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליה וגו', ודרשו רבותינו זכרונם לברכה אלו תפילין שבראש שיש בה שי"ן מהשם שדי. ולכן אין לכסות תפילין של ראש לגמרי עם הטלית.

The mitzvah of tefillin is also a very precious mitzvah, for the entire Torah is similar to tefillin, as it is said: "In order that the Torah of Hashem be in your mouth." *Exodus 13:9. This verse is stated in the context of the mitzvah of tefillin.* And someone who does not put on tefillin, is reckoned among the transgressors of Israel who sin with their bodies, [i. e., tefillin

are worn on the arm and head]. Similarly one who puts on invalid tefillin, *This halacha applies only to one who knowingly puts on invalid tefillin; but if he found that his tefillin became invalid after he purchased them, we assume that they were valid until the moment they were found to be defective and his mitzvah was fulfilled.* not only fails to perform the mitzvah, but he also recites many berachos in vain, which is a grave sin. Therefore, you should be careful to purchase tefillin from an expert, and God-fearing scribe. Similarly, the tefillin straps should be purchased from a trustworthy person to be sure that the leather was processed for the sake of tefillin, from hides of a kosher animal. But among our many sins is the temptation to purchase tefillin and tefillin straps from anyone who sells them cheaply, [even though] their tefillin are invalid. Every God-fearing person should consider this: if he is concerned to select proper material for his clothing and utensils, then certainly he should not economize and worry about the cost when buying articles to serve God, blessed is His Name. You should therefore be careful to purchase [only] those tefillin that are definitely kosher, even though they cost more. You should take care that they are always in proper order, and that the *batim Lit. "batim" i.e., houses. These cases "house" the written parchments.* You must not allow the black paint to be peeled from the batim or straps. and straps are always black. You should smear the straps with oil regularly to ensure their blackness, (but they should not be smeared with the oil of a fish called "fishtron" because this oil is derived from a non-kosher fish.) If the tefillin were damaged even slightly or if the stitches tore, you should immediately consult a rabbinic expert to determine their validity. You should be especially careful regarding the corners [of the *batim*] and specifically to the *shel rosh I.e., the tefillin worn on the head.* because they frequently rub against objects which cause dents making them invalid. And also very frequently when tefillin become old, a separation appears in the upper hide of the *shel rosh* making it invalid. You should be greatly concerned about all of these matters. All who are careful [in the observance] of the mitzvah of tefillin and treat them with sanctity, not speaking of trivial or secular matters when wearing them, will have his days lengthened, and is assured of a share in the World to Come, as it is said: "Hashem is upon them (for they carry upon themselves the Name of Hashem in the tefillin) and they shall live; and in all these things will my spirit live, and You will give me health and give me life." *Isaiah 38,16. This refers to the expression of thanks that King Chizkiyahu gave to Hashem after he recovered from his illness.* The word, tefillin, means judgement and admonition (and therefore the *lamed* has a dot in order to

compensate for the second *lamed* which is missing) because the tefillin are testimony and proof that the Divine Presence dwells upon us, as is stated in Scripture: "All the peoples of the earth shall see that the Name of Hashem is called upon you etc." *Deuteronomy 28:10*. Our Sages, of blessed memory, explain that this refers to the *shel rosh* upon which is formed the letters *shin* of Hashem's Name, *Shadai*. And therefore you should not cover the *shel rosh* completely with the tallis. *However, if the tallis does cover the tefillin it does not invalidate the mitzvah.*

זמן הנחתו בפקר, משיקרא את חברו הרגיל עמו קצת ברחוק ארבע אמות ויפירונו. אחר שלבש את הטלית, מניח את התפלין. והא דמקדימין את הציצית לתפלין, משום דמצות ציצית תדירה יותר, שנוהגת בין בחל בין בשבת יום טוב, ומצות תפלין אינה נוהגת אלא בחל, ומנמא לו, תדיר ושאינו תדיר, תדיר קדם. ואם פגע תחלה בתפלין, אף על פי שהן בתוך כיסו, צריך להניחן תחלה ואחר כך יתעטף בטלית (כתוב בתי אדם), משום דאין מעבירין על המצות, דכתיב, ושמרתם את המצות, קרי בה, את המצות, מצוה שבאה לידי אל תחמיצנה (כ"ה ל').

The time for putting on the tefillin in the morning [begins from the time] when you are able to see and recognize a neighbor with whom you are slightly familiar at a distance of four *amos*. *See glossary for equivalent of amah. Mishnah Berurah 30:13 quotes Rabbi Akiva Eiger who said that if you put on tefillin before it was light and you recited the berachos, you do not have to recite them again when it gets light.* The tefillin should be put on after you put on the tallis. The reason for the precedence of the *tzitzis* over tefillin is because the mitzvah of *tzitzis* is performed more frequently, being performed during weekdays as well as Shabbos and Yom Tov, whereas the mitzvah of tefillin is performed only during weekdays. [And] the rule is that in choosing between a regularly performed mitzvah, and one that is not performed [as] regularly, the regularly performed mitzvah takes precedence. However, if you happen to touch the tefillin first even though they are still inside their bag, you must put them on first and then enwrap yourself with the tallis, because the rule is that a mitzvah must not be passed by as it is written: "You shall watch the matzos," *Exodus 12:17*. which may also may be read as the *mitzvos*, [that is, when the opportunity to do] a mitzvah presents itself, do not let it sour by delaying its fulfillment.

כתיב והיה לאות על ידכה (בפרשת והיה כי יביאך), מדכתיב ידכה בה"א דרשו רבותינו זכרונם לברכה, דהיינו יד פהא זו שמאל שהיא תשה וכהה. ויניחה שם במקום שהבשר הוא גבוה, שנאמר, ושמתם את דברי אלה על לבבכם, שתהא שיימה כנגד הלב, ולכן יניחה שמה ויטה אותה מעט לצד

הגוף, שְׁקִיכוּף הַזְרוּעַ לַמָּטָה, תִּהְיֶה כְּנֶגֶד לְבוֹ. וְהָא דְכִתִּיב בַּתְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ בֵּין עֵינַיִךְ, קִבְּלוּ רַבּוּתֵינוּ זְכוּרֵנוֹם לְבִרְכָּה, שְׂאִין זֹאת בֵּין עֵינַיִךְ מִמָּשׁ, אֲלֵא כְּנֶגֶד בֵּין עֵינַיִךְ, וּמְקוּמָהּ הוּא מִמָּקוֹם שֶׁהַשְּׁעָרוֹת מִתְחִילוּ לְצִמּוֹם וְנִמְשָׁךְ מְקוּמָהּ לַמַּעֲלָה עַד סוֹף הַמָּקוֹם שֶׁמּוּחֹו שֶׁל תִּינוּק רֹפֶס, דְּהֵנוּ שֶׁקֶצֶה הַתּוֹרָא שְׁלִמְטָה לֹא תִּהְיֶה לַמָּטָה מִמָּקוֹם הַתְּחִלַּת צְמִיחַת הַשְּׁעָרוֹת, וְקֶצֶה הַמַּעֲבָרָתָא שְׁלִמְטָה, לֹא תִּהְיֶה לַמַּעֲלָה מִמָּקוֹם שֶׁמּוּחֹו שֶׁל תִּינוּק רֹפֶס. וְצָרִיךְ לָנוּ מְאֹד שְׁתֵּהָא מְנַסֵּת בְּמְקוּמָהּ הָרְאוּי. וְאִם מְנִיחַ אֶפְלוּ מְקַצֶּתָה עַל הַמַּצָּח בְּמָקוֹם שְׂאִין שְׁעָרוֹת גְּדֻלוֹת אוֹ אֶפְלוּ הַנִּיחָה כִּלְכָּה בְּמָקוֹם שְׁעָר אֲלֵא שֶׁהִיא מִן הַצֵּד וְלֹא כְּנֶגֶד בֵּין הָעֵינַיִם, לֹא עָשָׂה אֶת הַמַּצָּח וּבִרְךָ לְבָטָלָהּ. וְהַקָּשֶׁר יִהְיֶה מְנוּחַ כְּנֶגְדּוֹ מֵאַחֲרֵי הָרֹאשׁ לַמַּעֲלָה בְּגִבְהַ הָעֵרָף שֶׁהוּא סוֹף הַגְּלָגֶלֶת בְּמָקוֹם שְׁעָר שֶׁהוּא כְּנֶגֶד הַפְּנִים וְלֹא יִטָּה לְכָאן אוֹ לְכָאן. וְצָרִיכָה שְׁתֵּהָא מִהֲדַקָּת בְּרֹאשׁוֹ. וְהִנֵּה כִּשְׁהִבִּית עִם הַמַּעֲבָרָתָא רַחֲבִים, קִשָּׁה שְׁתֵּהָא מִהֲדַקָּת בְּרֹאשׁוֹ, וְצָרִיכִין לָנוּ מְאֹד (כ"ז).

It is written: "It shall be a sign upon your hand." *Exodus 13:16*. Since the word *Yadecha* is written with a [superfluous] *hei*, our Sages of blessed memory teach: that this means *yad keiha* or weak hand referring to the left hand which is weaker and feebler. *The usual spelling of the word yadecha would be with the letter chaf as the suffix. Since in our verse there is a variance with a different spelling, it indicates the need of a drashah.* The tefillin should be placed on the elevated part of the muscle as it said: "Place these words of Mine upon your hearts," *Deuteronomy 11:18*. which means it shall be put opposite the heart, and therefore you should place the tefillin there and incline it slightly toward the body, so that when you bend your arm down, the tefillin will be opposite your heart. Although regarding the *shel rosh* it is written: "Between your eyes," our Sages of blessed memory knew from sacred tradition that this does not mean literally "between your eyes" but, rather, [on the head] above the space between your eyes. And the proper place is from where the hair begins to grow, and this place extends to the end of the spot where a baby's scalp is soft. This means that the lower edge of the tefillin should not be lower than the place where hair begins to grow, and the upper edge of the tefillin which is above [on the head], should not be higher than the place where the scalp of a baby is soft. Great care must be taken that the tefillin should rest on its proper place. If you place the *shel rosh* [so that] even a small part is on the forehead where hair does not grow or even if you place the entire *shel rosh* on the place where hair grows but it is moved to the side and is not between the eyes, the mitzvah is not fulfilled, and the berachah is in vain. The knot [in the strap] should be placed opposite the tefillin at the back of the head above the nape of the neck, which is the base of the skull where hair grows, which is opposite the face; and it should not incline to either direction. The strap should be secure on the head. When the *bayis I.e., case*. and its base are exceedingly

wide it is difficult to maintain their tightness, and it is therefore, urgent to be most careful in this matter.

מניחין את התפלין מעמיד. לא ינער את התפלין מן התיק, משום בזוי מצוה, אלא יקחם בידו, מניח תחלה של יד. וקדם שמהדק את הקשר, מברך להניח תפלין (ה"א בקמץ וְהִלְמִיד של תפלין דגושה), ומהדק את הקשר ועושה שבע פריכות על ידו ואחר כך מניח תכף של ראש. וקדם שמהדקה על ראשו, מברך על מצות תפלין (הנ"א בפתח), ומהדקה על ראשו ואומר, ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד (עין פרי מגדים). והטעם שצריך לומר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, הוא מפני שיש ספק בברכה זאת (ע"ל סימן ו' סעיף ד). ומפני שיש ספק בברכה זאת, לכן יש גם כן ספק אם השומע יענה אמן או לא (פרמ"ג). על כן נראה לי כי טוב לברך ברכה זאת בלחש. לאחר שהניח של ראש, עושה ברצועה של יד, שלש פריכות על האצבע האמצעית, אחת בפרק האמצעי, ושנים בפרק התחתון (כ"ה כ"ז כ"ח).

The tefillin must be put on while standing. *There is a custom among Sefardim which is based on the Zohar to put on the shel yad while sitting. The berachah however is said while standing.* You should not shake the tefillin out of the bag, because this is disrespectful to the mitzvah, but you should take them out with your hand. You first put on the *shel yad* *The tefillin for the arm.* and before you tighten the knot *If you forgot, you may recite the berachah even after you tighten the knot.* recite the berachah: *lehani'ach tefillin* (the letter *hay* has the vowel *kametz* and the letter *lamed* of the word tefillin *According to technical rules of grammar a letter with a dot has a different pronunciation than a letter without a dot.* has a dot in it). You then tighten the knot and wind the strap around your arm seven times, and then immediately put on the *shel rosh*. Before tightening it on your head recite the berachah: *al mitzvas tefillin* (the letter *vav* has the vowel *pasach*). You then tighten the *shel rosh* and say the verse: Blessed [is His] Name, Whose glorious kingdom is forever and ever. The reason it is necessary to say: Blessed [is His] Name, Whose glorious kingdom is forever and ever, is because there is some doubt regarding the [second] berachah, *There is a dispute amongst the halachic authorities whether this berachah should be recited or not.* and because there is a doubt regarding this berachah there is consequently also a doubt if one who hears the berachah should answer *Amein* *According to Mishnah Berurah you may answer Amein.* or not. Therefore, it appears to me that it is preferable to recite this berachah in an undertone. After putting on the *shel rosh* coil the strap of the *shel yad* three times around the middle finger, once on the middle section and twice on the lower section. *The finger is composed of three sections.*

אֶפְלוּ אִם אָרַע לוֹ שֶׁהוֹצִיא מִן הַפִּס שֶׁל רֹאשׁ תַּחֲלָה, צָרִיךְ לַהֲעֲבִיר עַל הַמַּצָּנָה וְנִיחָהּ מִתּוֹךְ יָדוֹ וּיְכַסֶּה אוֹתָהּ בְּאִיזָה דָּבָר, וְנִגִּים תַּחֲלָה שֶׁל יָד. דְּכִינּוּ דִקְדִּימַת שֶׁל יָד לְשֶׁל רֹאשׁ הוּא מִן הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמָר, וְקִשְׁרָתָם לֹאוֹת עַל יָדָהּ וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינַיִךְ לְפִיכָךְ אֵין מְשַׁגְּחִיו עַל הַעֲבֵרַת הַמַּצָּנָה בָּזָה (כ"ה).

Even if you happen to take the *shel rosh* from the bag first, you must pass by this mitzvah *See paragraph 2 above*. and put the *shel rosh* down, cover it with something, and put on the *shel yad* first. Since the precedence of the *tefillin shel yad* over the *tefillin shel rosh* is ordained in the Torah, as it is said: "And you shall bind them for a sign upon your arm and they shall be *totafos* between your eyes," we are therefore not concerned with passing over a mitzvah in this case. *Deuteronomy 6:8. If however you forgot and put on the shel rosh first, you do not have to remove it.*

לֹא יֵהָא דָּבָר חוֹצֵץ בֵּין תַּפְלִין לְבָשָׁרוֹ, לֹא שֶׁנָּא שֶׁל יָד, לֹא שֶׁנָּא שֶׁל רֹאשׁ, וְשַׁעֲרוֹת קְצָרוֹת לֹא הֵנוּן חֲצִיצָה, שֶׁדָּרְכָן בְּכָה. אָבֵל אוֹתָן הַמַּגְדִּלִין בְּלוֹרִיּוֹת, מְלַבֵּד שֶׁהוּא דָּרָךְ שֶׁחַץ וְגִאָּה וְגַם בָּזָה אֶסוּר (עֵין סִימָן ג' סְעִיף ב), יֵשׁ עוֹד אֶסוּר מְשׁוּם הַנָּחַת תַּפְלִין, דְּכִינּוּ שְׁגֻדוּלִים הַרְבֵּה, הֵנוּן חֲצִיצָה.

Nothing must intervene between the tefillin and the flesh, whether in regard to the tefillin of the arm [*shel yad*] or to the tefillin of the head, [*shel rosh*], but short hair does not constitute a separation, because it is normal to have it. However, people who grow long waves of hair, beside the fact that it is detestable and arrogant, which in itself is a transgression, it also causes a transgression regarding wearing the tefillin, since when the hair is excessively long it is considered an imposition [between the head and the tefillin].

יִזְהַר בְּתַפְלָה שֶׁל יָד שֶׁלֹּא יִזְיז הַקָּשֶׁר מִן הַבֵּית (וְגַם בְּשֶׁהוּ בְּתוֹךְ כִּסֵּן צָרִיכִיו לִזְהַר בָּזָה). וְהָיִיד שֶׁל הַקָּשֶׁר תִּהְיֶה לְצַד הַלֵּב. הַמַּעֲבָרְתָּא אֲשֶׁר בֵּה הַרְצוּעָה תִּהְיֶה לְצַד מַעֲלָה וְהַבֵּית לְצַד מַטָּה. וּבִשְׁעַת הַדָּחַק כְּגוֹן אִסּוּר שֶׁהוּא מְנִים בְּיָמִין וְעַתָּה אֵין לוֹ תַּפְלִין אֶלָּא שְׂאוּלִין מִמֵּי שְׂמָנִים בְּשִׁמְאֵל (וְכֵן אֶפְכָּא) וְאֵינוּ יָכוֹל לְשַׁנּוֹת אֶת הַקָּשֶׁר, וְאִם כֵּן אִם יִגִּים תַּפְלִין בְּאֶפֶן זֶה, הַמַּעֲבָרְתָּא לְצַד מַעֲלָה וְהַבֵּית לְצַד מַטָּה, תִּהְיֶה הָיִיד עִם הַקָּשֶׁר לְצַד חוּץ. עַל כֵּן יִהְיֶה וְנִיחָהּ שֶׁהַמַּעֲבָרְתָּא תִּהְיֶה לְצַד מַטָּה וְהַבֵּית לְצַד מַעֲלָה, כְּדִי שֶׁתִּהְיֶה הָיִיד וְהַקָּשֶׁר לְצַד הַלֵּב (כ"ז).

Care should be taken that the knot of the *shel yad* should not be moved away from the *bayis* (and even when the tefillin are in their bag you should be careful about this) and the letter *yud* of the knot should always be facing the heart. The base into which the strap is inserted should be above and the *bayis* itself should be below. *I.e., when the tefillin are worn, the knot should be above the bayis.* In extreme circumstances, for example,

a left-handed person who wears tefillin on his right arm, and now has no other tefillin except those borrowed from someone who wears them on his left arm (and similarly the converse) and he is unable to change the knot, then if he wears the tefillin in this manner, with the base upward and the *bayis* downward, the *yud* and the knot will face outward. *And not toward the heart, as it should be.* Therefore in these circumstances he may invert the tefillin and put it on with the base downward and the *bayis* upward, in order that the *yud* and the knot face the heart.

אסור להפסיק בשיתקה בין של יד לשל ראש. ואפלו לרמז בעיניו ולקרץ באצבעותיו, אסור, שנאמר ונהיה לך לאות על ידך ולזכרון בין עיניך, צריך זכירה, שיתקה תכף תפלה של ראש לשל יד, כדי שתתקנה הנה אחת לשתיקה. ואפלו אם שומע קדיש או קדשה, לא יפסיק אלא ישתק ויכונן למה שאומרים הקהל. אף אם שומע שאחד ברח ברפת להניח תפלין, יכול לענות אמן, שהרי אמן הוא האמנת הדברים שהוא מאמין במצוות תפלין, והוי כמו הנה אחת. בתפלין דרבנו תם גם כן אסור להפסיק בין של יד לשל ראש. אף לקדיש ולקדשה, יכול להפסיק.

It is forbidden to talk between putting on the *shel yad* *You should also not delay putting on the shel rosh, once the shel yad is in place.* and the *shel rosh*. Even gesturing with the eyes or snapping the fingers is forbidden, for it is said: "It shall be for you a sign upon your hand and a remembrance between your eyes." *Exodus 13:9*. This remembrance requires the instantaneous putting on of the *shel rosh* after the *shel yad*, in order that there be one continuum for both of them. Even if you hear Kaddish or *Kedushah*, you may not interrupt but rather remain silent and concentrate on what the congregation is saying. However, if you hear someone reciting the berachah *lehani'ach tefillin* you may respond with *Amein*, since the response of *Amein* is an affirmation that you believe in the mitzvah of tefillin, and this is considered one continuum. *According to Mishnah Berurah you should not answer Amein even on the berachah over tefillin.* Regarding the tefillin of *Rabbeinu Tam* *There are certain variations between the conventional tefillin which are in accordance with the view of Rashi as opposed to the tefillin of Rabbeinu Tam. Some people observe the mitzvah of tefillin by also putting on the tefillin of Rabbeinu Tam, in order to avert any doubt as to whether the mitzvah was fulfilled properly. The berachos are not said on these tefillin.* it is likewise forbidden to interrupt between putting on the *shel rosh* and *shel yad*; but you may interrupt for Kaddish and *Kedushah*. *You may also interrupt to answer for barechu and all Ameins.*

אם טעה והפסיק, ימשמש בשל יד ויברך שנית להניח תפלין, ויסוג את הקשר ואחר כך יניח של ראש ויברך עליה. ואם הפסיק לצרף התפלין, אינו צריך לברך שנית על של יד.

If by error you interrupted, move the *shel yad* a bit and repeat the berachah *lehani'ach tefillin*, and tighten the knot. After that put on the *shel rosh*, and recite the berachah. If the interruption was necessary to the mitzvah of tefillin you are not required to repeat the berachah over the *shel yad*.

כנון בהנחת תפלין שצוננו הקדוש ברוך הוא להניח תפלין שיש בהם ארבע פרשיות שכתוב בהן יחוד שמו ותברכה ויציאת מצרים, על הזרוע כנגד הלב ועל הראש כנגד המוח, כדי שזכור תמיד נסים ונפלאות שעשה עמנו, שהם מורים על יחודו ואשר לו הכח והממשלה בעולמות ובתחתונים לעשות פרצונו. וישעבד לו את הנשמה שהיא במחשבה וכל שהוא עקר המעשיות והמחשבות, ובזה יזכר את הבורא ונמעיט הנאותיו, ויחזק ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם. ולכן כתיב בתפלין, בין עיניך (כ"ה).

Have in mind when putting on the tefillin, that the Holy One, blessed is He, commanded us to put on tefillin which contain four sections of the Torah in which are written the Oneness of Hashem's Name, blessed is He, and the Exodus from Egypt. [The tefillin are put] on the arm opposite the heart, and on the head opposite the brain, in order that we remember always the miracles and wonders He did for us, which teach us of His Oneness, and His power and dominion over the heavenly and earthly worlds to do with them as He wills. [It also teaches us] that we must subject to Him the soul which resides in the brain, and also the heart, which is the source of desire and thoughts. By so doing, we will remember the Creator and restrain our indulgences, and fulfill [that which is written:] "And you will not turn aside after your hearts and after your eyes." Therefore, it is written in the tefillin: "Between your eyes."

תפלין של יד ושל ראש, שתי מצוות הן ואינן מעכבות זו את זו. שאם אין לו אלא אחת או ששחמת אינה אנס אינו יכול להניח אלא אחת, מניח אחת. אם מניח של יד, מברך להניח תפלין לברך. ואם מניח של ראש, מברך עליה להניח תפלין וגם על מצות תפלין, ואומר, ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד (כ"ו).

The tefillin of the arm and the head are two separate *mitzvos* and are not prerequisites for each other. Therefore if you have only one of them or because of a particular situation you are able to put on only one of them, you must put that one on. If you put on the tefillin of the arm you recite only the berachah: *lehani'ach tefillin*. And if you put on the tefillin of the head you recite over it the *berachos*: *lehani'ach tefillin* and also *al mitzvas*

tefillin, and then say: Blessed [is His] Name Whose glorious kingdom is forever and ever.

אטר גמור אפלו נעשה אטר מתמת שהרגיל את עצמו כן, מכל מקום יניח בימין של כל אדם שהיא שמאלו. ואם עושה כל מלאכה בימין רק שכותב בשמאל או בהפוך, היך שכותב בה היא חשוכה ימין ויניח התפלה בידו השנייה. ואם שולט בשתי ידיו, מניח בשמאל של כל אדם. וכן אם לא נולד אטר כלל אלא שלאחר כך הרגיל את עצמו לכתב בשמאל ועושה כל מלאכתו בימין, מניח בשמאל של כל אדם (כ"ז).

A completely left-handed person, although he became left-handed [only] through habit, nevertheless, must put the tefillin on his right hand which is equivalent to everyone's left. *Since his right hand is his weakest hand, the tefillin should be put on the weaker hand as stated in paragraph 3 above.* If he performs all activities with his right hand except that he writes with his left hand or vice versa, the hand with which he writes is considered his right hand and he therefore puts the tefillin on the other hand. An ambidexterous person puts the tefillin on his left arm. Similarly, a man not born left-handed at all, but later trained himself to write with his left hand, but performs all other activities with his right hand, must put the tefillin on his left hand.

שעור רחב הרצועות בין של ראש בין של יד, לא פחות מארץ שעורה. ושעור ארךן של ראש מימין ומשמאל, עד הטבור או למעלה ממנו מעט. ויש אומרים, דשל צד ימין תגיע עד המילה (שמושא רבה) וכן נכון להחמיר לכתחלה. ושל יד, כדי שיהדקה ויעשה בה שבע פריכות על הזרוע ושלש פריכות על האצבע ויחזקה. ואם נפסקה הרצועה בין של ראש בין של יד, יעשה שאלה.

The prescribed width of the tefillin straps, whether of the *shel rosh* or the *shel yad*, cannot be less than the length of a barley kernel. The prescribed length for the *shel rosh*, for both right and left straps [is that it be long enough] to reach until the navel or slightly above it. Some authorities maintain that the right strap should extend until the circumcision, (*Shimusha Rabbah*), and it is proper to follow the stricter view as the best way to fulfill the mitzvah. The strap of the *shel yad* must be long enough to tighten the *bayis* to the muscle, and to make seven coils around the arm and three coils around the middle finger, with enough left to tighten it. If the strap breaks, whether of the *shel rosh* or the *shel yad*, you should consult a rabbinic authority.

יזהר שיהיו הרצועות בצד השחור לחוץ. ואם ארע לו שנתהפכה הרצועה שסביב ראשו או סביב

זרועו בצד הלבן לחוץ, יתענה או יפדה בצדקה. וכן אם נפלו לו התפליין לארץ בלא נרתיקן, יש לו גם כן להתענות. אבל אם נפלו בנרתיקן, אינו צריך להתענות אלא יתן איזה דבר לצדקה (ר"ס כז מ מד).

Care should be taken that the black side of the straps face outward. If it happens that the straps become inverted around your head or around the muscle of your arm so that the white side faces outward, you must either fast or redeem yourself by giving charity. Similarly, if the tefillin fall to the ground when they are not in their bag, you must also fast, but if they fall while in their bag, you need not fast but you should give something to charity.

אם הסיר את התפליין מפני שצריך ללכת לבית הכסא, כשחוזר צריך לחזור ולברך עליהן. ואם עומד בברכות של קריאת שמע, דהיינו מן ברכת יוצר אור ולהלן, לא נפסיק בברכות שעל התפליין אלא יניחן בלא ברכות, ולאחר תפלת שמונה עשרה ימשמש בהם ויברך עליהן (רסכ"ה ועין סכ"ו).

If you remove the tefillin because you need to go to the lavatory, when you return and put them on you must again recite the *berachos*. However, if you are in the middle of the *berachos* of *shema*, that is from the *berachah* of *yotseir or* and further, you should not interrupt by reciting the *berachos* over the tefillin, but put them on without reciting the *berachos*, *According to Mishnah Berurah you may put on your tefillin and recite the berachos between the sections of the Shema berachos. During the Shema itself you may put on tefillin and recite the berachos even in the middle of a section. See Chapter 16:1.* and following the *Shemonah Esrei* you should move them a bit and then recite the *berachos*.

כל זמן שהתפליין עליו, לא יסיח דעתו מהן כלל, חוץ מבשעת תפלת שמונה עשרה ותלמוד תורה. אסור לאכל בהן סעודת קבע. אבל אכילת ארעי, מתר לאכל בהן. ולישן אפלו שנת ארעי אסור בהן (כ"ח ממ"ד).

As long as you are wearing tefillin your attention must not be diverted from them even for a moment, except while praying the *Amidah* and while studying Torah. *When you concentrate on the words of prayer or on the Torah, certainly the fear of heaven is upon you and thus it is not a diversion from the sacred purpose of tefillin.* It is forbidden to eat a regular meal while wearing tefillin, but eating a snack [while wearing] *A snack according to halachah consists of a kebeitzah. See glossary for exact equivalent.* tefillin is permissible; but taking even a short nap while wearing tefillin is forbidden.

חַיֵּב אָדָם לְמַשְׁמֵשׁ בַּתְּפִלִּין בְּכָל שְׁעָה וְשְׁעָה שֶׁנֶּזְכָּר בָּהֶם, שֶׁעַל יָדֵי זֶה לֹא יָבוֹא לִידֵי הֶסֶח הַדַּעַת גָּמוּר. וַיִּמְשָׁמֶשׁ תְּחִלָּה בְּשֵׁל יָד, וְאַחֵר כֶּן בְּשֵׁל רֹאשׁ. וּמִנְהֵג יָפָה לְמַשְׁמֵשׁ בָּהֶן כְּשֶׁמִּזְכִּיר מִצְוַתוֹ בְּקִרְיַאת שְׁמַע. כְּשֶׁאֹמֵר וְקִשְׁרָתָם לֹאֹת עַל יָדָּךְ, מְמַשְׁמֵשׁ בְּשֵׁל יָד וְנוֹשֵׁק. וְכֶשֶׁאֹמֵר וְהָיוּ לְטַטְפֹּת בֵּין עֵינֶיךָ, מְמַשְׁמֵשׁ בְּשֵׁל רֹאשׁ וְנוֹשֵׁק (כ"ח).

You must touch the tefillin each time you think of them because by doing so you will not have your thoughts diverted from them. You should first touch the *shel yad* and then the *shel rosh*. It is a beautiful custom to touch the tefillin when you mention their mitzvah during the reading of *Shema*. When you say: "You shall bind them for a sign upon your hand," you should touch the *shel yad* and then kiss [your hand] and when you say "They shall be for *totafos* between your eyes, you should touch the *shel rosh* and then kiss [your hand].

מַעֲלִין בַּקֶּדֶשׁ וְלֹא מוֹרִידִין. וּתְפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ, קִדְּשָׁתָהּ גְּדוּלָּה מִשֵּׁל יָד, לְפִי שֵׁיִשׁ בָּהּ אַרְבַּעַת בָּתִּים וְגַם הַשִּׁי"ן. וְלָכֵן רְצוּעָה שֶׁהִזְיָה בְּשֵׁל רֹאשׁ, אֲסוּר לַעֲשׂוֹתָהּ לְשֵׁל יָד. אֲבָל מִשֵּׁל יָד, מֵתָר לַעֲשׂוֹתָהּ לְשֵׁל רֹאשׁ. וְכֵן רְצוּעָה שֶׁל יָד שֶׁנִּפְסְקָה לְמַעַלָּה אֲצֵל הַקָּשֶׁר וְרוּצָה לְהַפְכָּה שֶׁיַּעֲשֶׂה עִתָּה הַקָּשֶׁר בְּקִצָּה הָאֲחֵרוֹן, אֲסוּר, אֲלֹא צְרִיף לַעֲשׂוֹת הַקָּשֶׁר בְּהַקְצָה שֶׁנִּפְסְקָה שָׁם (עֵין בִּשְׁעָרֵי תְּשׁוּבָה). וְכֵן בְּרְצוּעָה שֶׁל רֹאשׁ, אֲסוּר לְהַפְךָ מֵהַשְׁהִיָּה בְּתוֹךְ הַקָּשֶׁר שֶׁהִזְיָה חוּץ לְקָשֶׁר. כִּים שֶׁעָשָׂא לְהַחֲזִיק בּוֹ תְּפִלִּין וְגַם הַחֲזִיקוֹן בּוֹ, שׁוֹב אֲסוּר לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּכִים זֶה דְּבָר שֶׁל חֲלִין (מ"ב).

We may elevate a holy thing to a higher level of sanctity but not diminish its level of sanctity. The *tefillin shel rosh* is more sacred than the *shel yad* because the *shel rosh* is composed of four compartments *Each compartment contains a section of the Torah pertaining to tefillin.* and also the letter *shin*; and therefore the strap that was part of the *shel rosh*, may not be used for the *shel yad*, but the strap of the *shel yad* may be used for the *shel rosh*. Similarly, if the strap of the *shel yad* tears above the knot and you wish to reverse it and make the knot on the lower end of the strap, it is forbidden; but you must remake the knot on that end of the strap where the tear occurred. The same applies to the strap of the *shel rosh*. It is forbidden to reverse that which was inside the knotted area and remake it so that it is outside the knotted area. The same is true of a bag made to hold tefillin and in which tefillin had actually been held; it is subsequently forbidden to use this bag for any secular purpose.

אֵין לְחַלֵּץ אֶת הַתְּפִלִּין עַד אַחֵר קִדְּשָׁתָהּ וְכֹא לְצִיּוֹן כְּשֶׁאֹמֵר זֶה֩ יִרְצוֹן שֶׁנֶּשְׁמַר חֲקִידָה (עֵין א"ר). וּבִמְקוֹם שֶׁנִּזְהָגִין לְשִׁבּוֹת סֶפֶר תּוֹרָה אֵין מְחַזְרִין אֶת הַסֶּפֶר תּוֹרָה עַד אַחֵר קִדְּשָׁתָהּ וְכֹא לְצִיּוֹן, אֵין חוֹלְצִין אֶת הַתְּפִלִּין עַד שֶׁיִּחַזְרוּ אֶת הַסֶּפֶר תּוֹרָה לְהִיכָל. סִימָן לְדָבָר, וַיַּעֲבֵר מֶלֶכָם לְפָנֵיהֶם וְהָיָה בְּרֹאשָׁם. וְכִים שֵׁיִשׁ מִלָּה, אֵין לְחַלֵּץ עַד אַחֵר מִלָּה. בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ חוֹלְצִין קֶדֶם תְּפִלַּת מוֹסָף. בְּחֹל

המועד סכות, כלם חולצין קדם הלל. ובחל המועד פסח, הצבור חולצין קדם הלל, והשלים צבור אחר הלל (כ"ה).

The tefillin should not be removed until after the *kedushah* of *uva letzion* when we say: "May it be Your will that we keep Your statutes." *Those who are meticulous in their observance of the mitzvos, do not remove them until after the "Whole kaddish."* One who says the Mourners' kaddish should wait until after kaddish to remove his tefillin. In communities where it is customary that on the day the *Seifer Torah* is read, the *Seifer Torah* is not returned *In congregations where it is customary to pray according to nusach Sefard, the Seifer Torah is not returned to the Ark until after Uva Letzion.* until after the *kedusha* of *uva letzion*, the tefillin should not be taken off until the *Seifer Torah* is returned to the Ark. A mnemonic for this order is: "Their king will pass in front of them and Hashem will be at their head." *Micah 2:13.* On a day a circumcision is performed *This applies when the circumcision is performed in the synagogue.* the tefillin should not be removed until after the circumcision. On *Rosh Chodesh* the tefillin are removed before the *Musaf Amidah*. I.e., after the *chazzan* recites the half-kaddish. On the intermediary days of *Sukkos*, everyone removes the tefillin before *Hallel*. On the intermediary days of *Pesach* the congregation removes them before *Hallel* and the *chazzan* after *Hallel*.

חולצין מעמיד. מסיר את הפריכות מן האצבע ושתים או שלש פריכות מהזרוע. וחולץ תחלה של ראש ואחר כך חולץ של יד, משום דכתיב, והיו לטטפת בין עיניך, ומדכתיב והיו לשון רבים, דרשו רבותינו זכרונם לברכה, כל זמן שבין עיניך יהיו שתים ולכן מניחין תחלה של יד וחולצין תחלה של ראש, שכל זמן שיש עליו של ראש, תהיה עליו גם של יד. ויש לחלץ של ראש ביד שמאל ושהיא יד כהן להראות שקששה עליו חליצתו, מפני שהמצנה היא שיהיו עליו תפליין כל היום, אלא שמפני שאין לנו גוף נקי, חולצין מיד לאחר התפלה. ולא יחלץ את התפליין לא בפני ספר תורה ולא בפני רבו אלא יסלק עצמו לצדדים מנהג חכמים לנשק את התפליין בשעת הנחתו ובשעת חליצתו. אין להסיר את השלית עד לאחר חליצת התפליין (כ"ה ס"ח).

The tefillin are removed while standing. You should unwind the coils from the middle finger and two or three coils from the arm. *This custom is not mentioned in Mishnah Berurah.* The *shel rosh* is removed first and then the *shel yad* because it is written "They shall be for *totafos* between your eyes." Since it says "They shall be" in the plural tense, our Sages of blessed memory, elicit that as long [as the *shel rosh*] is between your eyes, both tefillin should be on you. Therefore, you put on the *tefillin shel yad* first and remove the *shel rosh* first, so that whenever the *shel rosh* is on

you, the *shel yad* should also be on you. You should remove the *shel rosh* with the left hand which is the weaker hand in order to demonstrate that you are reluctant to remove them, because ideally the mitzvah is to wear the tefillin the entire day; but because our bodies are not always clean we remove them immediately after prayers. You should not remove the tefillin in the presence of the *Seifer Torah* nor in the presence of your *rebbe* I.e., the person who teaches you Torah. but you should turn aside [and remove them]. It is a custom ordained by our Sages to kiss the tefillin when putting them on and taking them off. You should not remove the tallis until after taking off the tefillin.

גנים את התפלין בתוך הכיס שלידו, באופן שידע למחר להוציא תחלה של יד. אבל לא גנים של יד על של ראש, כיון דשל ראש קדושתו גדולה משל יד, אלא גנים זו אצל זו, וגנים הכיס עם התפלין בתוך כיס הטלית למטה והטלית למעלה, כדי שיפגע בטלית תחלה (כ"ה כ"ח).

The tefillin should be placed inside their bag in a way that you will be certain the next day to take out the *shel yad* first. However, you should not place the *shel yad* on top of the *shel rosh* because the *shel rosh* is more sacred than the *shel yad*, but they should be placed side by side. The tefillin bag should be placed inside the tallis bag, below the tallis. The tallis should be on top in order that the tallis is first at hand.

מי שאין לו תפלין והצבור מתפללין, מוטב שיתעכב עד לאחר תפלת הצבור לשאל לו תפלין מאחר, כדי שיקרא קריאת שמע ויתפלל שמונה עשרה בתפלין, ממה שיתפלל עם הצבור בלא תפלין. אבל מי שמתירא שמיא יעבר זמן קריאת שמע עד שימצא תפלין, קורא קריאת שמע בלא תפלין. ואם מתירא. שמיא יעבר גם זמן תפלה, מתפלל גם כן, וכשימצא אחר כך תפלין, גנים בכרכות ויאמר בהם איזה מזמור או יתפלל בהם מנחה (ועין לקמן סימן יד סעיף ח). אבל לילה לאו זמן תפלין הוא, ואסור להניחו בלילה. מותר לקח תפלין של חברו גם שלא בידיעתו להניחו ולקבד עליהו, כמו שפסקתי בסימן שלפני זה סעיף י"א לענין טלית (י"ד ל' ס"ו).

If you have no tefillin [and arrive at the synagogue] when the congregation is already praying, it is preferable to wait until the end of the service and then borrow tefillin from someone, in order to say the *Shema* and the *Shemoneh Esrei* while wearing tefillin, rather than pray with the congregation without wearing tefillin. However, if you are afraid that the time limit for *Shema* will elapse before you find tefillin, you should recite the *Shema* without tefillin. If you are afraid the time limit for prayer will also elapse, you should also pray without tefillin; and later when you find tefillin put them on, pronouncing the required *berachos*, and then recite a Psalm, or put them on for the Mincha service. However, the night is not the proper

time to wear tefillin, and it is forbidden to put them on at night. It is permissible to take someone else's tefillin even without his knowledge [in order] to put them on and recite the *berachos* over them, (as was mentioned in the previous chapter, paragraph 11, in regard to a tallis).

תפלין צריכין גוף נקי. וצריכין לזהר שלא להפיץ בהם (ועין לעיל סימן יב ס"ד). חולה מעים אפלו אין לו צער, פטור מן התפלין, מפני שאינו יכול לשמר את עצמו בנקיות פראוי. ואם נראה לו שיכול להיות בגוף נקי בשעת קריאת שמע ותפלת שמונה עשרה, גניחם אז. אבל שאר חולה, אם מצטרע בחליו ואין דעתו מישבת עליו מפני צערו, פטור, מפני שאסור להסיח דעתו מהן. ואם לאו, ח"ב (סימן לח).

He who wears tefillin must have a clean body, and must be careful not to flatulate while wearing them. A person suffering from diarrhea, although he has no actual pain, is exempt from the mitzvah of tefillin, because he is incapable of keeping himself properly clean. If he feels that he will be able to keep his body clean when reading the *Shema* and during the *Shemoneh Esrei*, he may then put on tefillin. Regarding any other sick person, if he suffers pain from his sickness, and his mind is not at ease because of his pain, he is exempt from the mitzvah *Nevertheless, one who wishes to be stringent, is permitted to put them on.* because it is forbidden to divert his attention from the tefillin; but if he is not in pain he must put them on.

קטן היודע לשמר תפלין שלא יפיש בהן ושלא יישן בהן, אביו ח"ב לקנות לו תפלין שיניחן. ועכשו נתפשט המנהג שמתחיל הקטן להניח תפלין שנים או שלשה חדשים קדם שבעשה בן שלש עשרה שנה (לז).

When a minor knows how to care for tefillin properly, not to flatulate while wearing them, and not to sleep while wearing them, his father is obligated to purchase tefillin for him to put on. It is now the prevailing custom that a child begins putting on tefillin two or three months prior to his becoming thirteen years old.

בענין הנחת תפלין בחל המועד, יש מחלוקת הפוסקים וחלוקי מנהגים. יש מקומות שאחזו בדעת הפוסקים שלא להניחן. ויש מקומות נוהגין בדעת הפוסקים להניחן אלא שאין מברכין עליהם בקול רם בבית הכנסת כמו שאר ימות השנה. ויש נוהגין להניחן בלא ברכות (ויש לכונן שאם חל המועד לאו זמן תפלין תהינה כרצועות בעלמא, פרמ"א). ואף על פי שאינו מברך, מכל מקום אסור להפסיק בין של יד לשל ראש. אף לקדיש ולקדושה פוסק (סימן כה לא). וצריכין לזהר

שְׁהַמְתַּפְּלִים בְּבֵית כְּנֶסֶת אֶחָד, לֹא יִהְיוּ קֶצֶת מְנִיחִין וּקֶצֶת אֵין מְנִיחִין (כֵּן נִרְאֶה דְּבִזְהָ נִדְּאִי אִכָּא מִשּׁוּם לֹא תִתְגַּדְּדוּ).

As regards putting on tefillin on the intermediary days of Yom Tov, there is a dispute among the authorities and there are various customs. Some communities hold like those authorities who maintain not to wear them at all. Other communities hold like those authorities who maintain that they should be worn but without reciting the *berachos* over them aloud in the synagogue, as is done on other days of the year. In other communities they have a custom to put them on without reciting the *berachos* at all. *Most later authorities agree that this is the proper way.* (And a person should bear in mind that if the intermediary days are not the proper time for tefillin, the tefillin should be considered as ordinary straps.) Even though you do not recite the *berachos*, nevertheless, it is forbidden to interrupt between putting on the *shel yad* and the *shel rosh*. However, you may interrupt for *Kaddish* and *Kedushah*. Care must be taken that among the worshipers in any one synagogue, there should not be some who put on tefillin and some who do not put them on. (This seems to be the correct way because otherwise there would certainly be a problem of *Lo Sisgodidu*.) *According to the Sages this is a prohibition imposed upon a congregation having opposing practices, for this would lead people to believe that there are different standards of Halacha, Torah law, for various people and this can lead to rivalry and enmity.*

תְּפִלִּין שֶׁהֵחֱזִקוּ בְּכַשְׁרוּת, מִן הַדִּין כָּל זְמַן שֶׁהֵבִית שָׁלֵם, גַּם הַפְּרָשִׁיּוֹת הָרִי הֵן בְּחֻזְקָתָן וְאֵינָן צָרִיכִין בְּדִיקָה. וּמִכָּל מְקוֹם נִכּוֹן לְבַדֵּק, מִפְּנֵי שֶׁלִּפְעָמִים מִתְקַלְקְלִין מִן הַנֶּזֶחַ. וְאִם אֵינוּ מְנִיחִים אוֹתָן אֵלָּא לְפָרְקִים, צָרִיכִין בְּדִיקָה שְׁתֵּי פְעָמִים בְּכָל שָׁבַע שָׁנִים, כִּי יֵשׁ לְחֹשֶׁךְ שֶׁמָּא נִתְעַפְּשׂוּ. וְכֵן אִם נִקְרַע הַבֵּית, צָרִיכִין גַּם הַפְּרָשִׁיּוֹת בְּדִיקָה. וְכֵן אִם נִשְׁרִי בָמִים. וּמִכָּל מְקוֹם אִם אֵין לוֹ מִי שִׂידֵעַ לְבַדֵּק וּלְחֹזֵר לְתַפְּרוֹ, נִיחָן כֹּךְ בְּלֹא בְּדִיקָה, שְׁלֹא יִתְבַטֵּל מִמַּצּוֹת תְּפִלִּין (סִימָן לט), אֲבָל לֹא יִכְרֹךְ עֲלֵיהֶם (פְּרִי מִגְדִּים).

Once tefillin are assumed to be kosher, then according to *halachah*, as long as the *bayis* itself is in perfect condition, the scrolls inside are also presumed to be kosher and do not require examination. Nevertheless, it is proper to examine them because sometimes they become spoiled because of perspiration. If you wear them only periodically, they require examination two times every seven years, because they may have become moldy. Also, if the *bayis* tore the scrolls also require examination. This also applies if they were soaked in water. Nevertheless, if there was no [competent person] to examine the scrolls and to resew the tefillin, you

may wear them without examination, in order not to negate the mitzvah but should not recite the *berachos* over them.

סימן יא

מצות עשה לקבע מזוזה בכל פתח. ואפלו יש לו כמה דגרים ולכל דגדד כמה פתחים העשויים לכניסה ויציאה, אף על פי שהוא רגיל רק באחד מהם, מכל מקום כלם חייבים במזוזה. ואפלו אם נתמעטו הדיירים ואינו צריך עתה רק לפתח אחד, מכל מקום כלם חייבים. אף אם יש איזה פתח שאינו עשוי אלא להכניס דגדד שם איזה משא לפרקים ויש שם פתח אחר לכניסה ויציאה, אזי הפתח העשוי רק להכניס משאות, פטור (יו"ד סימן רפה רפו).

According to *Rambam*, a house must have these ten conditions for it to require a mezuzah: It must be at least six square feet, it must have two door-posts, a lintel, a ceiling, doors, an opening with a height of at least ten handbreadths, it must be used for secular purposes only, it must be used as a dwelling for people, it must be for dignified usage and it must be a permanent dwelling.

Even doorway. every on mezuzah a affix to commandment positive a is It are that entrances several has room each and rooms several have you if only use to accustomed are you though even exit, and entry for made a have must doorways the of all nevertheless, doorways, these of one you and diminished has dwellers of number the if even [Also] mezuzah. the all nevertheless, doorway, one only require now dweller) present (the doorway particular a is there if However, mezuzah. a have must doorways and deliveries periodic for entry of place a as only designated is which exit, and entry both for used is which doorway additional an also is there exempt. is delivery for solely used is which doorway the then

גם שערי חצרות ומבואות ועירות ומדינות, חייבין במזוזה, שגאמר, ובשעריך (ועין לקמן סעיף טז) (שם).

Gates opening into courtyards and alleyways and cities and provinces, are required to have mezuzos, as it is said: "In your gateways." *Deuteronomy* 6:9.

צריך לקבעה בימין הנכנס. ואם קבעה בשמאל, פסולה, וצריך להסירה ולקבעה בימין ויברך עליה. ואין חלוק בזה בין אטר לאינו אטר (רפט).

The mezuzah should be placed on the right side as you enter. If you affix the mezuzah on the left side the mitzvah is invalid; and you are required to

remove the mezuzah and reaffix it on the right side and [again] recite the berachah. There is no distinction in this rule whether one is left-handed or not.

שני בתים אשר לכל אחד יש פתח לרשות הרבים או לחצר, ובמחיצה אשר ביניהם יש גם לכל אחד פתח לרשות הרבים או לחצר, והשתא יש להסתפק בפתח זה באיזה צד יתן את המזוזה אולינו בזה בטר הכר ציר. פרוש, במקום שנעשים הצירים להדלת שהדלת נפתחת לתוכו, זהו עקר הבית, ונותנים את המזוזה בצד הימין שנכנסים לתוכו. ודוקא כשישני הבתים שוים במשמישם. אבל אם אחד הוא עקר תשמישו, בזה לא אולינו בטר הכר ציר, אלא לעולם נותנין את המזוזה בצד הימין שנכנסים להבית אשר עקר תשמישו שם, אפלו הדלת נפתחת לתוך השני.

If there are two houses and each house has its own doorway which opens to either a public domain or to a courtyard and in the partition between the houses there is also a door, we must now deliberate how to regard this door, regarding the proper side to affix the mezuzah. We are guided by the location of the hinges, that is: the side where the hinges are attached and toward which the door opens. This is considered the main part of the house, and we place the mezuzah on the right side (of the doorway) which serves as the point of entry. This rule applies only when the two houses are used equally, but if one of the houses is the main place of utility, we are not guided by the position of the hinges; but should always place the mezuzah on the right side of the entrance to the house which is the main place of utility. This applies even if the door opens into the second house.

מקומה מתחלת שליש העליון של גבה השער. קבעה למעלה מזה, פשרה, והוא שירחיקנה מן המשקוף טפח. קבעה למטה משליש העליון, צריך להסירה ולקבעה פראוי ובברכה. ואם קבעה בטפח העליון, יסירה גם כן ויקבעה פראוי, אבל לא יברך. ויש לקבעה בטפח הסמוך לחוץ. ואם שנה בזה, אינו מעכב (רפ"ט).

The mezuzah must be affixed at the beginning of the upper third of the height of the door-post. If you affix it higher than this, it is also valid providing it is distanced at least one *tefach* See Glossary. [handbreadth] away from the lintel. If you affixed the mezuzah below the upper third of the doorpost, you must remove the mezuzah and reaffix it in the proper manner and recite the berachah. If you placed the mezuzah within the uppermost *tefach*, you should also remove it and reaffix it properly, but without reciting the berachah. It is best to affix the mezuzah within the *tefach* closest to the outside of the door-post, but if you deviate from this rule the basic fulfillment of the mitzvah is unaffected.

פיצד קובעָה, כּוּרְכָה מְסוּפָה לְרֹאשָׁה, דִּהְיִנוּ מֵאַחַד כָּלפִי שְׁמַע, וּמִנִּיחָה בְּשׂוּפֶרֶת אוּ בִשְׂאֵר דָּבָר וְקוֹבְעָה בְּמִסְמְרוֹת בְּמִזוֹת הַפֶּתַח בְּאַלְכֶסוֹן. וְיֵהָא רֹאשָׁה דִּהְיִנוּ שְׁמַע כְּנֶגֶד הַבֵּית וְשִׁטָּה הָאֲחֵרוֹנָה לְצֵד חוּץ. וְאִם מִזוֹת הַפֶּתַח אֵינָה רְחֵבָה, יִקְבָּעָנָה זְקוּפָה, וְזֶה טוֹב יוֹתֵר מִלְתָּתָה אַחֲרֵי הַדָּלֶת. אִם לֹא קוֹבְעָה אֵלָּא תִלְאַה, פְּסוּלָה. וְלָכֵן צָרִיד לְזַהֵר לְמִסְמְרָה לְמַעַלָּה וְגַם לְמַטָּה שֶׁלֹּא תִּהְיֶה תְלוּיָה.

How do you affix the mezuzah? You roll the parchment from the end to the beginning, that is, from the word *echad* toward *shema*, and then place the scroll in a tubular case or any other container, and affix the mezuzah diagonally to the doorpost with nails. *Putting up a mezuzah with scotch tape is not proper. It must be affixed in a manner that will insure that it will remain permanently attached.* The angle of the diagonal should be such that the top of the mezuzah scroll which begins with the word *shema*, is toward the inside of the house, and the last line of the scroll is toward the outside. If the doorpost is not sufficiently wide, you should affix the mezuzah in a verticle position. This is preferable to affixing it behind the door. If you did not affix the mezuzah but merely hung the mezuzah, the mitzvah is invalid. Similarly, you must be careful to fasten the mezuzah at its top and also at its bottom so that it does not hang.

קִדְּם שְׂקוֹבְעָה, יִכְרֹךְ אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְקַבֵּעַ מִזוּזָה. וְאִם קוֹבֵעַ כְּמֵה מִזוּזוֹת, דִּי בִּכְרָכָה אַחַת לְכֻלָּן. אִם נִפְלָה הַמִּזוּזָה מֵעֲצָמָה וְחִזְזָה וְקוֹבְעָה, צָרִיד גַּם כֵּן לְכַרֵּךְ, אֲבָל אִם הוּא הִסִּירָה כְּדִי לְבָדָקָהּ, יֵשׁ לְהַסְתַּמֵּךְ אִם צָרִיד לְכַרֵּךְ (סימן רפ"ט וּפְתַחֲתִי תְשׁוּבָה).

Before affixing the mezuzah recite the berachah: "Who sanctified us with His command and commanded us to affix a mezuzah." If you affix several mezuzos [at one time], one berachah suffices for all of them. If the mezuzah falls off and you reaffix it, you should again recite the berachah. However, if you remove the mezuzah in order to examine it, it is questionable if you are required to recite another berachah. *According to Maharam Shick if the mezuzah was found to be kosher and was replaced immediately. you are not required to make another berachah. If, however, the mezuzah was replaced with a new one, a berachah is required.*

בְּקִצַּת שְׁעָרִים יֵשׁ פֶּתַח קָטָן אֲצֵל הַשַּׁעַר הַגָּדוֹל, וְדֶרֶךְ הַפֶּתַח הַקָּטָן יוֹצֵאִים וְנִכְנָסִים, וְהַשַּׁעַר אֵינּוּ נִפְתָּח רַק לְפָרְקִים. וְכִינּוּ שֶׁהֵם שְׁנֵי פִתְחִים וּבִינֵיהֶם עֲמוּד רָחֵב טַפַּח, הַיְבִיז בְּשֵׁתֵי מִזוּזוֹת (רפ"ו).

Some gates have a smaller doorway near the large opening of the gate, and through this small opening people usually go out and come in; whereas the main gate is used only occasionally. Since these are two separate doorways having between them a post which has the width of a *tefach*,

two mezuzos are required.

במקום שיש לחוש שמא יגנבו אותה, אם אפשר לו נחפר תפירה במזוזת הבית ויניחנה שמה. אבל לא יעמיק לחפר טפח, כי שם לא הוי על מזוזות ביתך, רק תוך מזוזה ופסולה, עוד צריך לזהר שיהא על כל פנים גפר מקום המזוזה. ואם אי אפשר לו לחפר בתוך מזוזת הבית, יש לסמוך בשעת הדחק לקבועה בפנים אחרות הדלת, ודוקא במזוזה עצמה ולא בכפל (עין חכ"א וב"א). ולא ירחיקה מחלל הפתח טפח, כי אז פסולה (רפ"ט).

In a place where you suspect that people might steal the mezuzah, if possible you should make a groove in the doorpost of the house and place the mezuzah in it; but do not make the groove deeper than a *tefach*, because there the mezuzah would not be "on the doorposts of your house" but *in* the doorpost, and would be invalid. You should also be careful that in all circumstances the place of the mezuzah should be distinct. If you cannot possibly cut out part of the doorpost of the house, in this situation you may affix the mezuzah inside the house behind the door, but only on the doorpost itself and not on an inner wall of the house, and the mezuzah should not be distanced more than a *tefach* from the doorway opening, because then it would be invalid.

אין הבית חייב במזוזה אלא אם כן יש בו ארבע אמות על ארבע אמות. ואם אין בו ארבע אמות על ארבע אמות אבל יש בו כדי לרבע ארבע אמות על ארבע אמות, כגון שארפו יתר על רחבו או שהוא עגול, יש אומרים דחייב, ויש אומרים דפטור (רפ"ו).

A house is not required to have a mezuzah unless it has the dimensions of four *amos* by four *amos*. *The house must have a room that is at least six feet square. A porch or garage must have a mezuzah even though there are less than six feet square. See Pischei Tshuvah, 286:9* If there are no dimensions of four *amos* by four *amos* but there is the equivalent area of the square of four *amos*, for example if the length was greater than the width or if the area was round; some maintain that it requires a mezuzah and others maintain that it does not.

אין הפתח חייב במזוזה אלא אם יש לו שתי מזוזות (פפאסטען טיר שטאק) גבוהות לכל הפחות עשרה טפחים ומשקוף על גביהן. ואפילו אין המזוזות מעצים או מאבנים אחרים רק שפוטלי הבנין בעצמו הם המזוזות ועליהן תקרה, גם כן חייב, ואם אין לבית אלא מזוזה אחת, כגון שמצד האחד עובר הפתח להלך, כזה, אם היא מצד שמאל, פטורה. ואם היא מצד ימין, יש ספק אם חייבת או לא. ויש לקבוע בלא בררה, או שיקבעה לאחר שיקבע בפתח המחייב, ויברר ויפטר גם את זאת. וכן בכל מקום שיש ספק, יעשה כן.

A doorway does not require a mezuzah unless it has two doorposts which have the minimal height of ten *tefachim* and a lintel above them. Even if the doorposts were not of wood or stones, but rather the walls of the structure itself serve as the doorposts and there was a ceiling on top of them, a mezuzah is also required. If a house had only one doorpost, for instance where on one side a wall extends as a perpendicular from a side wall as illustrated in this diagram: If the extension is from the left side, a mezuzah is not required, but if the extension is from the right side, there is a question [if a mezuzah is required]; therefore the mezuzah should be put up without reciting a berachah, or put up after affixing another mezuzah on a doorway which definitely requires a mezuzah and the berachah will exempt the doubtful doorway. Similarly, in any case where the requirement of mezuzah is doubtful, this practice should be followed.

יש לו שתי מזוזות ואין לו משקוף אלא שיש עליהן כפה כמין קשת או אפילו גם מזוזות אין לו אלא שהכפה מתעגלת מן הארץ, אם יש בגובה עשרה טפחים רחב ארבעה טפחים, חייב (עין ט"ז). ואומין החנויות שעושין מזוזה אחת מן הקרקע עד המשקוף ומזוזה אחת שאינה מגיעה עד המשקוף רק שכוונסין את הפתל לערך אמה או יותר [כזה], אם המזוזה שהיא גבוהה עד המשקוף היא מימין הכניסה, נותן את המזוזה באותה המזוזה. ואם המזוזה הקטנה היא מימין הנכנס, אם היא גבוהה עשרה טפחים, נותן את המזוזה בה. ואם אינה גבוהה עשרה טפחים, נותנה במקום הרחב (סימן רפ"ז ובסד"ה).

If the doorway has two doorposts without a lintel, but there is above them an arched top, like a bow or even if there are no doorposts at all but rather the arch itself extends upward from the ground in a curve, if the entrance has a height of ten *tefachim* and a width of four *tefachim* it requires a mezuzah. In the case of stores where one doorpost is made to reach from the ground until the lintel, and another doorpost that does not reach until the lintel but rather the wall above that post is cut out approximately an *amah* or more, as illustrated in the diagram: if the doorpost which extends to the lintel is to the right of the entrance, the mezuzah is placed on that doorpost. If the smaller doorpost is on the right side of entry, if it is ten *tefachim* high the mezuzah is placed on it, and if it is not ten *tefachim* high it is affixed to the wider part of the wall.

יש אומרים דאפילו אין דלתות לפתח, חייב במזוזה. ויש אומרים דבעינן דוקא דלת. ולכן לא יקבע את המזוזה עד שיתלה מקדם את הדלת. ולא יקבע אותה תחלה ואחר כך יתלה את הדלת, משום דבעינן תעשה ולא מן העשוי (עין לעיל סימן ט' סעיף ו').

There are some *Halachic* authorities who maintain that even if there are no doors on the entrance, it still requires a mezuzah, and there are others who maintain that there must be a door; and therefore you should not affix a mezuzah until you first hang the door. You should not first affix the mezuzah and then hang the door because we must comply with the scripture, "You shall make" and not from what is already made. *The inference of the Scripture according to the Sages is that at the time of the affixing of the mezuzah all criteria for the commandment must be met. If these criteria are complied with after the affixing of the mezuzah, the mitzvah is rendered invalid. There is also this inference in regard to the fulfillment of other commandments, e.g. the mitzvah of succah and the mitzvah of tsitzis. (See chapter 9).*

בית שאינו עשוי לדירה בקביעות, פטור. לפיכך ספח החג ב'חג. פטור (וענין לקמן סימן קל"ד סעיף ח'). וכן אותן חגיות שעושין ביוםא דשוקא לימי משך ה'ריד ואחר כך מפרקין אותן או שגשגארים בלי שום תשמיש, פטורין. אבל הסגיות הקבועות בסחורה, חייבות במזוזה.

A house that is not designated for permanent dwelling does not require a mezuzah, *According to Sidei Chemed, summer homes should have mezuzos, but they should be put up without a blessing.* therefore the *sukkah* "on *Sukkos*" requires no mezuzah. Similarly, those stores that are constructed on the market day solely for the duration of the market, and are afterwards dismantled; or if they remain without being used [these] likewise require no mezuzah. However, stores that are permanently open for business require a mezuzah.

אכסדרה שיש לה שלש מחיצות ותקרה על גביהן ופרוצה ברביעית, אף על פי שיש לה שם שתי פצימין כמו צורת הפתח, פטורה ממזוזה, מפני שהפצימין לא נעשו משום מזוזות אלא כדי להעמיד התקרה. אבל אם יש לה מחיצה גם ברום רביעית, אף על פי שהמחיצות נמוכות ואינן מגיעות עד התקרה, ואף על פי שהן עשויות חלונות חלונות, חייבת.

A porch which has three partitions and a ceiling above them, but is open on the fourth side, even though it has two columns (on the fourth side) in the form of a doorway, requires no mezuzah, because the columns are not made for the purpose of forming doorposts but rather to support the ceiling. However, if there is also a partition on the fourth side, even though the partitions are low and do not extend to the ceiling, and even though they are constructed with many open spaces, *Lit. with windows.* a mezuzah is required.

בית שער, והוא בית קטן שאצל שער הקצר שהשומר יושב שם, ומרפסת (גאניג) שהיא דרך לעלות בה לעליה, והגנה והדיר, פטורין ממזוזה, כיון שאין עשויין לדירה ואם יש בית החיב במזוזה פתוח לאחד מאלו או לאכסדרה, חייבים אף בפתח שנכנסים להם מרשות הרבים, ולכן שערי חצרות ושערי מבואות ושערי מדינות ועירות כלם חייבים במזוזה כיון שפתחים החייבים במזוזה פתוחים לתוכן. אפלו עשרה בתים זה פתוח לזה וזה פתוח לזה (אפלו תשעה החיצונים הם בגונא דפטורים) אם הפנימי חייב במזוזה כלם חייבים. ולכן שער הפתוח מן הגנה לקצר, חייב במזוזה (רמב"ם). ויש אומרים דבית שער ומרפסת, חייבים אפלו אין בית פתוח להם. ויש לקבוע בלא ברכה.

A gate house which is a small hut near the gate of a courtyard, in which the watchman stays, or a hallway which serves as a passageway to go up to an attic, or a garden or a corral, are exempt from mezuzah, because [these enclosures] are not made for dwelling. However, if a house which requires a mezuzah is open to any of these enclosures or to a porch, these enclosures then require a mezuzah; even for those doors that people enter from a public thoroughfare. And therefore gates of courtyards and gate of alleyways and gates of provinces and cities all require mezuzos, since houses that require mezuzos open into them. Even if there are ten houses and one is open to the other, and that one in turn is open to another (even if the outer nine houses are all exempt from mezuzah), if the inner house requires a mezuzah, they all require a mezuzah, and therefore a gate which opens from a garden to a courtyard is required to have a mezuzah. Others maintain, however, that a gate house or a hallway must have a mezuzah even if no house opens into them, and therefore one should affix a mezuzah but without reciting the berachah.

בית המרחץ וברסקי ובית הטבילה פטורין, מפני שאינם לדירת כבוד. אבל רפת בקר וחדר שמגדלים בו עופות ובית התבן והעצים ואוצרות של יין או של שאר משקין, אם יש להם שעור בית, חייבים. ויש פוטרם.

A bathhouse and a tannery and a *mikvah* (ritualarium) are exempt from mezuzah because they are not used as dignified dwellings. A stable, or a room in which birds are raised, or a house in which straw or wood is stored, or storehouses of wine, or other drinks, that have the dimensions of a house *See Section 10 above*. require a mezuzah but others maintain that they are exempt. *See Rambam Hilchos Mezuzah 6:7.*

במקום שתינוקות מצויים או שלפעמים רוחצין שם או שמשתינים שם, וכסה את המזוזה. ונדקא בהנחלת דרך ארעי, סומכים על הפסוי. אבל לקבוע שם תשמיש בגדיו להעמיד שם כלי לשופכין, אין לסמך על הפסוי.

In a place where children are usually found or in a room where people sometimes bathe, or urinate the mezuzah should be covered. It is only when these practices are occasional that we may rely on the covering; however, if something odious is permanently installed, for example, when a urinal is placed near the mezuzah, we cannot rely merely on covering the mezuzah.

בית וכן חצר ושגם גוי דר שם, פטור (רפ"ו).

A house or a courtyard in which a gentile also resides, is exempt from the mitzvah of mezuzah.

מרתף (קעלר) שהמזוזות עם הפתח שוכבים בארץ, פטור, דלא נקרא מזוזה אלא כשעומדת (נודע ביהודה תנינא סימן קפ"ד).

A cellar whose doorposts and doorway are flush with the ground is exempt from the mitzvah of mezuzah, because it is not considered a doorpost unless it is standing.

השוכר בית בחוצה לארץ, פטור ממזוזה שלשים יום, דלא הוי דירת קבע.

If you rent a house outside of *Eretz Yisrael* you are exempt from mezuzah for thirty days. *There are some who hold however that if you want to put up the mezuzah before thirty days, you may do so and are permitted to make the berachah. See She'arim Metzuyanim Behalacha.* because it is not considered a permanent dwelling [during this time].

היוצא מן הבית וישראל אחר נכנס לדור שם, לא יטל הראשון את המזוזות אלא יניחם והשני ישלם לו עיבורן (רצ"א).

If you move away from your house and it is to be occupied by another Jew you should not remove the mezuzos but should leave them there and the new occupant should pay for them.

חייב אדם להזהר מאד במצות מזוזה מפני שהיא חובת הכל תמיד. וכל זמן שיכנס ויצא, יפגע ביחוד השם, שמו של הקדוש ברוך הוא, ויזכר אהבתו וינעור משנתו וישגייתו בהבלי הזמן, וידע כי אין דבר העומד לעולם ועלולמי עולמים אלא ידיעת צור העולם, ומיד הוא חוזר לדעתו והולך בדרכי מישורים. אמרו רבותינו זכרונם לברכה, כל מי שיש לו תפלין בראשו ובזרועו וציצית בבגדו ומזוזה בפתחו, מחזק הוא שלא יחטא, שהרי יש לו מזכיריו רבים והן הן המלאכים שמצילין אותו מלחטא, שנאמר, חזקת מלאך ה' סביב ליראיו ויחלצם. עוד אמרו רבותינו זכרונם לברכה, בעון מזוזה, פניו

ובגותיו מתים קטנים. וכל הזהיר במזוזה יאריכו ימיו, שנאמר למען ירבו ימיהם וימי בניהם (סימן רפ"ה ובטור וברמב"ם).

One must be very diligent to observe the commandment of mezuzah because it is the obligation of everyone at all times. Wherever you enter or leave your home, you will encounter the Oneness of Hashem, the Name of the Holy One, blessed is He, and recalling His love you will awaken from your lethargy and cease going astray after the vanities of the times. You will then realize that nothing endures forever except the knowledge of the Eternal One, and will immediately return to your senses, and walk in the path of the righteous. Our Sages of blessed memory say: *See Menachos 43b*. "He who has tefillin on his head and on his arm, and wears tzitzis on his garment, and has a mezuzah on his doorpost, is sure not to sin, because he has many reminders and these are the guardian angels who save him from sin." And it is said: "The angel of Hashem encamps around those who fear Him and sets them free." *Psalms 34:8*. Our Sages of blessed memory also say: *Maseches Shabbos 32b*. "Because of the sin of mezuzah *I.e., the failure to observe the commandment of mezuzah*. his sons and daughters may die young, whereas one who is diligent to observe the mitzvah of mezuzah will have his days lengthened," as it is said: "In order that your days be lengthened and the days of your children." *Deuteronomy 11:21*.

ולפי שהמזוזה היא להזכיר יחוד שמו יתברך, לכן כשיצא מפתח ביתו וכן כשנכנס ינשק אותה. אבל לא יניח את היד על המזוזה עצמה אלא יזהר שיהיה זכוכית על השם (תשובת רבינו עקיבא איגר זצ"ל סימן נ"א ע"ש. עין בספרי קה"ס מה"ת חקירה י"ט). וכשיצא מביתו ומניח ידו על המזוזה יאמר, ה' שומרי ה' צלי על יד ימיני, ה' ישמר צאתי ובואי מעתה ועד עולם.

Since the mezuzah serves as a reminder of the Oneness of Hashem's Name, therefore, when leaving the house and when entering you should kiss the mezuzah. But you should not place your hand directly on the mezuzah itself; it is therefore important to have a glass encasement cover the Name of Hashem. When leaving the house and placing your hand on the mezuzah, you should say: "Hashem is my keeper Hashem is my protector by my right hand. Hashem will preserve my going out and my coming in from now until eternity."

מזוזת היחיד נבדקת שתי פעמים בשבע שנים, ושל רבים (שאין להטריט עליהם) נבדקת שתי פעמים ביוכל (עין רא"ש הלכות תפילין) (רצ"א).

The mezuzah of an individual should be examined two times every seven years, and one belonging to a group *This refers to a mezuzah on a public building.* (in order to avoid excessive bother) should be examined two times every fifty years.

סימן יב

כתיב, הכון לקראת אלהיך ישראל, פרוש שייכין את עצמו לפני השם יתברך, שילביש את עצמו במלבושי כבוד כשהולך להתפלל כמי שהולך לפני שר נכבד. ואפלו אם מתפלל בביתו ביהדות ילביש את עצמו כראוי. ובמקומות שנוהגין לילך בחגורה, אסור להתפלל עד שיתחגור את עצמו.

It is written: "Prepare to meet your God, O Israel." *Amos 4:12.* Preparing yourself before Hashem, Blessed is He, means that you should dress yourself in the same type of respectful clothing when you pray, as you would when meeting a high official. Even if you pray privately in your home you should dress properly. In those places where the custom is to wear a special sash [during prayers], it is forbidden to pray until you gird yourself [with such a sash].

טוב לתן צדקה קודם התפלה, שנאמר אני בצדק אהנה פניו. גם יקבל עליו קדם כל תפלה מצות ואהבת לרעהו כמוד, ויבנו לאהב את כל אחד מישראל כנפשו, כי אם חס ושלום יש פרוז לבבות ישראל למטה אזי גם למעלה אין התאחדות אבל התאחדות בגופיהם שלמטה גורם התאחדות ודבקות נפשותיהם למעלה, ועל ידי זה גם תפלותיהם מתאחדות. ואז בהיות תפלותיהם כלולות יחד, היא רצויה לפני יתברך שמו (סימן צ"ב ובסידור).

It is good to give charity before praying, as it is said: "As for me, with righteousness I will behold Your Presence." *Psalms 17:15.* The word *בצדק* is similar to *charity*. You should also resolve before each prayer to fulfill the mitzvah to "Love your neighbor as yourself." *Leviticus 19:18.* You must determine to love every Jew as yourself, because if there is, God forbid, dissension within Israel in this world, there is no harmony in the world above. However, when there is unity in this world it causes spiritual unity of our souls in the world above, and as a result, our prayers are unified; and when our prayers are unified, they are accepted favorably before Him, Blessed is His Name.

כתיב, שמר רגליך כאשר תלך אל בית האלהים, ודרשו רבותינו זכרונם לברכה, דרגליך הינו הנקבים שאצל הרגלים. ולכן צריך לבדוק את עצמו קודם התפלה אם אינו צריך לעשות צרכיו. ואם מרגיש עצמו אפלו קצת הרגשה לצרכיו, אסור לו להתפלל. ואפלו בדברי תורה אסור כל

זמן שגופו משקץ עד שינקה את עצמו. ובדיעבד אם התפלל כשהוא נצרך לנקביו, אם הוא משער בעצמו שהיה יכול להעמיד את עצמו שעור הלוח פרסה (שעה וחמש), תפלתו תפלה. ואם לאו, אפלו בדיעבד אם התפלל, תפלתו תועבה וצריך לחזור ולהתפלל. ויש אומרים שאם יכול להעמיד את עצמו שעור פרסה, אפלו לכתחלה מתר לו להתפלל. ויש לסמוך על זה אם הוא בענין שבעוד שיפנה יעבר זמן תפלה. ועין לקמן סימן י"ח סעיף ט"ז (סימן צ"ב).

It is written: "Guard your feet when you walk to the house of God." *Ecclesiastes 4:7*. Our Sages, of blessed memory, explain that "your feet," refers to the openings that are near the legs. *Maseches Berachos 23*. Therefore, before praying you must check if you need to relieve yourself. If you feel even the slightest urge for relief, you are forbidden to pray. It is even forbidden to study Torah when the body is feculent until you relieve yourself. If, however, you prayed when you had the urge to relieve yourself, if you approximated that you could have restrained yourself the length of time it takes to walk a *parsah* (an hour and a fifth) your prayer is valid. If you could not have restrained yourself even though you have already prayed, your prayer is an abomination and you must pray again. *This does not apply if you only had the need to urinate. See Magen Avraham 92:1*. Some authorities hold that if you can restrain yourself for the period of a *parsah*, you may even begin praying in this condition. You may rely on this opinion in a situation where if you relieve yourself the time limit for prayer will elapse. See chapter 18, paragraph 16.

מי שפרי לו שאינו יכול לעמוד על עצמו מלהפיח עד שיגמר קריאת שמע ותפלה, מוטב שיעבר זמן קריאת שמע ותפלה ממה שיתפלל בלא גוף נקי. ואם עבר זמן תפלה, אגוס הוא (ומשלים אחר כך בדלקמן סימן כ"א). ואם נראה לו שיכול לעמוד על עצמו בשעת קריאת שמע, יניח תפלין בין הבוחר בעצמו ישראל באהבה לקריאת שמע ומברך עליהן (ועין פרמ"ג סימן פ').

If you are sure that you cannot restrain yourself from flatulating until after completing the *Shema* and the *Amidah* it is preferable to let the period of *Shema* and the *Amidah* elapse rather than pray with an unclean body. *However the later poskim agree that you should recite Shema and say the Amidah in their proper time, but without tefillin. See Chapter 18:17*. If the prayer period then elapses, you are considered a victim of circumstance (and you may pray later as is explained further in Chapter 21). If you feel that you can restrain yourself during the reading of *Shema* you should put on the tefillin between the blessing of *habocheir be'amo Yisraeil be'ahavah* The blessing immediately preceeding the *shema*. and the *Shema* and recite the berachah upon them.

צריך לרחץ את ידיו במים עד הפרק (רמב"ם) קדם התפלה. ולכן אף על פי שרחץ את ידיו בבקר (כדלעיל סימן ב'), אם נגע אחר כך בידי באיזה מקום מטנף דהינו במקומות המכסים באדם שיש שם מלמולי וזה או שחפה בראשו או שלא רחץ בבקר עד הפרק, צריך לחזור ולרחץ קדם התפלה. ואם אין לו מים, צריך לחזור אחריהם ללכת לפניו ארבעה מילין או לאחרי מיל. ואם מתברר שמתוד כך יעבר זמן תפלה, מנקה ידיו בצרור או בעפר או בכל מדי דמנאי ומתפלל, דכתיב, ארחץ בנקיון כפי וגו', ארחץ במים אם אפשר. ואם לאו, בנקיון, בכל מדי דמנאי.

The hands must be washed with water until the wrist, before praying. Therefore, even though you washed your hands in the morning, if your hands touched an unclean spot i. e., parts of the body that are normally covered, where there is an accumulation of sweat, or if you scratched your head, or if you did not wash them until the wrist [in the morning], you must wash them again before praying. If there is no water available you must attempt to acquire some; even traveling four *mil* (72 minutes) *A mil is a distance of 2000 amos (cubits). This applies to one on a journey, but when not on a journey, you need not go more than a mil in searching for water.* or backward one *mil*. If you are afraid that meanwhile the time limit for prayer will elapse, you may clean your hands on a rock or earth or with any other substance that cleans and then pray, as it is written: "I will wash my hands in purity etc." *Psalms 26:6*. "I will wash," with water if possible, and if not "with *nikayon*," See *Maseches Berachos 15*. with any substance that cleanses.

ואם רחץ ידיו בבקר פראי ואין ידוע לו שנתלכלכו ידיו באיזה דבר, מכל מקום פיון שהסיח דעתו בינתים, ואפלו למד בינתים גם כן הני הסח הדעת, וצריך גם כן לרחץ במים לצורך תפלה. אף בזה אינו צריך לחזור אחר המים דוקא. שאם אין לו מים מזמנים, ובאם יחזור עליהם יאחר תפלת הצבור, לא יחזור עליהם אלא מנקה ידיו בכל מדי דמנאי ומתפלל עם הצבור (עין באר היטב סימן רל"ג סעיף קטן ז) (צ"ב רל"ג).

If you washed your hands in the morning correctly, but you do not know if they became soiled, nevertheless, because your mind was diverted in the interim, even if you had studied Torah in the interim, this too constitutes a diversion, and you are obligated to wash them again in preparation for prayer. However, in this case, you are not required to search exclusively for water; for if there is no water available and by searching for water you will be late for *tefilah betzibur*, I.e. *praying with a minyan, of ten men*. you need not search for water but should clean your hands with anything that cleanses and pray with the congregation.

ישתדל ויתאמץ להתפלל עם הצבור, דכתיב, ואני תפילתי לך ה' עת ציון. אימתי עת ציון, בשעה

שֶׁהַצָּבוּר מִתְפַּלֵּל. וּכְתִיב, כֹּה אָמַר ה' בְּעֵת רָצוֹן עֲנִיתִיד. וְאִין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מוֹאֵס בְּתַפְלָתוֹן
נֶשֶׁל רַבִּים. וְאָפְלוּ יֵשׁ בָּהֶם חוֹטָאִים, דְּכְתִיב, הֵן אֵל כְּבִיר (פְּרוּשׁ, רַבִּים) וְלֹא יִמָּאֵס. וּכְתִיב, פָּדָה
בְּשָׁלוֹם נַפְשִׁי מִקֶּרֶב לִי כִּי בְּרַבִּים הָיוּ עֲמָדִי (נ"ב צ').

You should make a serious effort to pray with a congregation, as it is written; "As for me, may my prayer to You Hashem be at a favorable time." *Psalms 69:14*. When is the time favorable? When the congregation prays together. It is [also] written: "Thus said Hashem; at a favorable time I have answered you." *Isaiah 49:8*. The Holy One blessed is He never disdains the prayer of the multitude even though there are sinners in their midst, as it is written: "Behold, Hashem is mighty, (meaning He is the God of the multitude) yet He does not despise anyone." *Job 36:5*. In Hebrew, *kabbir* also means many. It is [also] written: "He has redeemed my soul in peace from impending battle for the sake of the many that were with me." *Psalms 55:19*.

הַהוּלָךְ בַּדֶּרֶךְ וְהִגִּיעַ לְמָקוֹם שֶׁהוּא רוֹצֶה לָלוֹן שָׁם, אִם יֵשׁ לְפָנָיו עַד אַרְבָּעָה מִילִין מְקוֹם שֶׁמִּתְפַּלְלִין
בְּצָבוּר, אִם יוֹכֵל לָבוֹא שָׁמָּה בְּעוֹד יוֹם שְׁלֹא יִצְטָרֵךְ לָלֶכֶת יְחִידִי בְּלִילָה, צָרִיד לִילָךְ אַרְבָּעָה מִילִין
לְפָנָיו כְּדִי שִׁיתַּפְּלֵל בְּצָבוּר. וְלֹא־תִרְיָד צָרִיד לַחֲזוֹר מִיל כְּדִי לְהִתַּפְּלֵל בְּצָבוּר. וּמִכָּל שָׁכֵן שְׁלֹא יִלָּךְ
מִמָּקוֹם שֶׁמִּתְפַּלְלִין שָׁם בְּצָבוּר אִם יָכוֹל לָבוֹא לְמַחֲזוֹת חֲפָצוֹ בְּעוֹד יוֹם.

If you are traveling and reach the place where you wish to lodge, and ahead of you within a distance of four *mil* *A mil is 2,000 amos (cubits)*. In terms of time, it is reckoned as eighteen minutes. Thus, four *mil* are equal to 72 minutes. there is a place where a congregation prays, and you are able to reach that place while it is daylight so you will not have to travel alone at night, you must go four *mil* ahead in order to pray with the congregation. According to *Mishnah Berurah*, you are only obliged to go four *mil* to pray with the congregation for the morning *Shacharis* but not at night. You must also go back one *mil* in order to pray with the congregation. Needless to say that you should not depart from a place where a congregation prays if you will be able to reach your desired destination while there is still daylight.

מִצְוָה גְּדוּלָּה לְהִתַּפְּלֵל בְּבֵית הַכְּנֶסֶת אוֹ בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ שֶׁהֵם מְקוֹמוֹת מְקֻדָּשִׁים, וְאָפְלוּ אִם לִפְעָמִים
מִתְבַּטֵּל, שְׂאִין שָׁם מִנְיָן, מְכַל מְקוֹם מִצְוָה לְהִתַּפְּלֵל שָׁם בִּיחִידוּת, כִּינן שֶׁהֵן מְקוֹמוֹת מְקֻדָּשִׁים. וּמִי
שֶׁדָּרָכוֹ לְלַמֵּד בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, יִתַּפְּלֵל גַּם כֵּן שָׁמָּה בַּעֲשָׂרָה אָף עַל פִּי שֵׁשׁ בְּעִירוֹ גַּם בֵּית הַכְּנֶסֶת. אֲכָל
מִי שְׂאִין דָּרָכוֹ לְלַמֵּד בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, יִתַּפְּלֵל בְּבֵית הַכְּנֶסֶת שֵׁשׁ בּוֹ רַב עִם, וּבִרְבַּע עִם הִדְרַת מְלָךְ.
וְאִם יֵשׁ בְּעִירוֹ שְׁנֵי בְּתֵי כְּנִסְיוֹת, יִלָּךְ לְהִתְחַזֵּק, שִׁיְהִיָּה לוֹ שֹׁכֵר פְּסִיעוֹת. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוִי,
לְעוֹלָם יִשְׁפִּים אָדָם לְבֵית הַכְּנֶסֶת כְּדִי שִׁיִּמְנֶה עִם עֲשָׂרָה הָרֵאשׁוֹנִים, שְׂאָפְלוּ מֵאָה בָּאִים אַחֲרָיו, נוֹטֵל

שָׁכַר כְּנֶגֶד כָּלָם. עוֹד אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרָם לְבִרְכָּה, כָּל מִי שֶׁהוֹלֵךְ שְׁחֵרִית וְעַרְבִית לְבֵית הַכְּנֻסָּת אוֹ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ בַּזְמַן הָרָאוּי, וּמִתְאַחֵר שָׁם כְּרָאוּי, וּמִתְנַהֵג שָׁם בְּקִדְשָׁה כְּרָאוּי, זוֹכֶה לְאַרְיכוֹת יָמִים, דְּכֵתִיב, אֲשֶׁרִי אָדָם שָׁמַע לִי לִשְׁקֹד עַל דַּלְתָּי יוֹם יוֹם לִשְׁמֹר מְזוֹזֹת פֶּתְחֵי. וְכֵתִיב בַּתְּרָה, כִּי מִצָּאִי מִצָּא חַיִּים.

It is a great mitzvah to pray in a synagogue or in a *Beis Midrash House of Study*. because these are sacred places. Even if it happens that there is no *minyan*, *Ten people which form the quorum necessary for congregational prayer*. Nevertheless it is better to pray in a house with a minyan rather than in a synagogue without a minyan. it is nevertheless a mitzvah to pray there even when praying alone, because these are holy places. If you usually study in a *Beis Midrash* you should also pray there, with ten people, even though in your city there is also a synagogue. However, if you are not accustomed to study in a *Beis Midrash*, you should pray in a synagogue where there is a multitude of people, for "In the multitude of people is the glory of the king." *Proverbs 14:28*. If there are two synagogues in your city, you should go to the more distant one, in order to earn a reward for the added steps. Said *Rabbi Yehoshua ben Levi*: "A person should always awaken early and go to a synagogue in order to be counted among the first ten people, because even if a hundred come after him, he receives a reward equal to all of them." *Maseches Berachos 47b*. Our Sages, of blessed memory, have also said: "Whoever goes morning and evening to the synagogue or to the *Beis Midrash* in the proper time, and remains there the proper amount of time, and conducts himself there with proper sanctity, will merit long life, as it is written: 'Fortunate is the man who listens to Me, watching daily at My gates, waiting at the posts of My door.' *Proverbs 8:34*. And it is written following this: 'For whoever finds Me finds life.'" *Proverbs 8:35*., *Maseches Berachos 8a*.

יֵשׁ לוֹ לְאָדָם לִקְבֹּעַ לוֹ בֵּית הַכְּנֻסָּת אוֹ בֵּית הַמִּדְרָשׁ שֶׁיִּתְפַּלֵּל שָׁם בְּקִבְעוֹת, וְגַם יִקְבֹּעַ לוֹ שָׁם מְקוֹם מִיָּחָד לְתַפְלָתוֹ. וְכָל תּוֹדָה אַרְבַּע אַמּוֹת, כְּחֹד מְקוֹם חֲשׁוּב. וְטוֹב אִם יָכוֹל לִקְבֹּעַ לוֹ מְקוֹם אֲצֵל הַקִּיר, כְּדִמְצִינוּ בַּחֲזִקְיָהוּ הַמֶּלֶךְ, דְּכֵתִיב, יֵסֵב חֲזִקְיָהוּ פָּנָיו אֶל הַקִּיר וְגו'. וְלֹא יַעֲמֹד וְלֹא יֵשֵׁב בַּתְּפִלָּה אֲצֵל רִשָּׁע. וְכִשְׁמִתְפַּלֵּל בְּבֵיתוֹ, יִקְבֹּעַ לוֹ גַּם כֵּן מְקוֹם שֶׁלֹּא יִבְלָבוּהוּ בְּגִי בֵיתוֹ (צ).

You should select a synagogue or a *Beis Midrash* in which to pray regularly. You also should designate for yourself a specific place for prayer. *I.e. within the synagogue or Beis Midrash*. The area within a radius of four *amos I.e., of your designated spot*. is [still] considered "your" place. It is preferable to designate a place near a wall, [if possible], as did King Chizkiyahu, as it is written: "And Chizkiyahu turned his face to the wall

etc." *Isaiah 38:2*. When praying, you should not stand or sit near an evil person. When you pray in your house [privately] you should also designate a place for yourself so that you will not be disturbed by the members of the family.

מצוה לרוץ כשהולך לבית הכנסת או לבית המדרש או לשאר מצות, שנאמר נרדפה לדעת את ה'. וכתב, דרך מצותיך ארוץ. ולכן אפלו בשבת מתר לרוץ לדבר מצוה, אבל בתוך בית הכנסת ובתוך בית המדרש, אסור לרוץ ובבואו לפני הפתח, ישהה מעט שלא יכנס בפתע פתאום, וירמז ויפחד מהדר גאונו ותברך שמו, ויאמר הפסוק ואני ברב חסדך וגו', שהוא כמו נטילת רשות, ואחר כך יכנס וילך באימה ובראיה כהולך לפני מלך. בקהלות שיש ליהודים רחובות בפני עצמן, מצוה להתעטף בציצית ולהניח תפלין בביתו, וילך כך לבית הכנסת ובמקום שדרים בין האמות או שצריך לעבר דרך מבואות מטנפות, יש להתעטף בציצית ולהניח תפלין בפרוודור של בית הכנסת, כי הוא ענין גדול לכנס לבית הכנסת מעטף בציצית ומכתר בתפלין (צ' ובסידור).

It is a mitzvah to rush when going to the synagogue, or to the *Beis Midrash*, or to perform any other mitzvah as it is said: "Let us run to know God." *Hosea 6:3*. It is also written: "In the way of Your commandments I will run." *Psalms 119:32*. Therefore, even on Shabbos *It is not proper to run on Shabbos except as mentioned here*. it is permissible to run in order to do a mitzvah. However, in the synagogue or in the *Beis Midrash*, it is forbidden to run. Upon arriving at the entrance (of the synagogue), it is proper to pause slightly in order not to enter suddenly. You should tremble with awe before the splendor of His glory, Blessed be His Name, and recite the verse: "As for me, through Your abundant kindness etc. *Psalms 5:8*. The verse concludes with the words, "I shall enter your house." which is like a request for permission to enter; and then you should enter and walk with reverence and fear as one who walks before a king. In those communities where the Jewish people have their own streets, it is a mitzvah to put on the tzitzis [talit] and tefillin at home, and proceed to the synagogue [in that attire.] In a place where they reside among the gentiles, or if a person must walk through filthy alleys, it is preferable to put on the tzitzis and tefillin in the corridor of the synagogue, because it is of great merit to enter the synagogue enwrapped in tzitzis and crowned with tefillin.

אם מחמת איזה אדם אינו יכול לילך לבית הכנסת או לבית המדרש, ואפלו לשאר מצוה מנן קבוע יש לו איזה מניעה מלקחת, ותאמץ לקבץ עשרה אנשים שיתפלל על כל פנים בביתו בצבור. ואם אי אפשר לו, יתפלל על כל פנים בשעה שהצבור מתפלל, שאז היא עת רצון. וכן מי שהוא דר במקום שאין שם מנן, יתפלל בשעה שהצבור מתפלל בעירות. אך אם צריך ללמד או לעסוק במלאכתו הנחוצה

לו, ונתבאר לעיל סימן ח' דאסור להתחיל קדם התפלה, על כן יכול להקדים עצמו ולהתפלל תכף משתגזז הספק.

If because of some emergency you cannot attend the synagogue or the *Beis Midrash*; or any other regular *minyan*, you should make an effort to gather ten men to pray in your own home with a *minyan*. If this too is impossible you should at least pray at the same hour that the congregation prays, because that is a time of Divine favor. Similarly, if you live in a place where there is no *minyan*, you should pray at the time that the congregations pray in the city. However, if you must study Torah or do work which you are prohibited to begin before praying as it is explained in Chapter 8, you are permitted to begin early and pray immediately after sunrise.

וכן מי שחלש לבו, וקשה עליו להמתין מלאכל עד לאחר גמר תפלת הצבור, מותר לו להקדים תפלתו בביתו כדי לאכל מיד (כדלעיל סימן ח' סעיף ב'). ודוקא בביתו מותר לו להקדים תפלתו לתפלת הצבור. ואפלו אם רוצה לצאת חוץ לבית הכנסת להתפלל קדם הצבור, אסור, אלא אם כן רוצה שהצבור מתאחרין מלהתפלל, ותפלתו הוא בפני עצמו כדי שלא יעבר הזמן. וכן אם הוא חולה או שיש לו אנס אחר, מותר להקדים תפלתו אפלו בבית הכנסת. ויותר טוב שילך לביתו להתפלל (צ').

Similarly, if you are weak and find it difficult to wait until the congregation's prayer is completed before eating it is permissible to pray earlier, in your home, in order to eat immediately (as stated previously in Chapter 8 par. 2). However, it is only in your home that you are permitted to pray earlier in this manner, but if you come to the synagogue in which a congregation is present, it is forbidden to pray before the congregation prays. Even if you want to leave the synagogue to pray before the congregation starts, it is forbidden, *Other authorities disagree with this decision. If one has to leave on a trip, he may leave and pray at home.* unless you see that the congregation is delayed in prayer, then in order to pray before the time of prayer elapses, you may pray alone. Similarly, if you are sick or are in some other unavoidable circumstance, you are permitted to pray earlier even in the synagogue. [In such a case] it is even better to go home and pray.

יש אומרים שאים התפללו צבור בבית הכנסת ואחר כך באו צבור אחר להתפלל שם, אין לשלוח צבור השני לעמוד במקום שעמד הראשון, משום דתגי גנאי להראשונים, אם לא שכתב יצאו הראשונים מבית הכנסת. ואם הראשונים הוציאו ספר תורה וקראו בו, אין להאחרונים להוציא שנית ספר תורה לקרות באותו בית הכנסת. אבל בהרבה קהלות אין מקפידין באלו דברים, והפל כמנהג הקהלה (מג"א סימן ס"ט ובר"י שם וסימן קמ"ד).

Some *poskim* I.e. *Halachic authorities*. maintain that if one *minyan* prayed in the synagogue and another *minyan* comes to pray there, the second Chazzan should not stand in the place where the first stood, because this is considered an affront to the first *minyan*, unless the first *minyan* had already left the synagogue. *In those synagogues where there are many minyanim praying, one following the other, this law does not apply.* If the first *minyan* took out a *Seifer Torah* and read from it, the second *minyan* should not take out the *Seifer Torah* again to read from it in that synagogue. However, in many communities they are not mindful of these protocols, and these matters are governed by local custom.

כופין בני העיר זה את זה לבנות בית הכנסת או בית המדרש ולקנות ספרים ללמוד בהם. ובמקום שאין מנן תמיד, כופין זה את זה בקנסות שיבואו תמיד למנן, שלא יתבטל התמיד. ואפלו הלומדים שעל ידי זה יתבטלו מלמודם, כופין אותם שיבאו למנן, דמן תורה לחוד וזמן תפלה לחוד.

The inhabitants of a city can force each other to build a synagogue or *Beis Midrash* and to buy books in which to study. In a place where there is no regular *minyan* the people can force each other by imposing fines to assemble regularly for a *minyan*, so that there be no interruption of the daily service. Even those who are preoccupied with Torah study, and will thus be prevented from studying Torah can be forced to attend the *minyan*, because there is a time for study and a separate time for prayer.

סימן יג

קדשת בית הכנסת ובית המדרש גדולה מאד, ומזהרים עליהם לירא ממי שיהא שוכן בהם יתברך שמו, כדכתיב, ומקדשי תיראו. ובית הכנסת ובית המדרש נקראים גם כן מקדש, כדכתיב, ואהי להם למקדש מעט, ודרשינו אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות. ולכן אסור לדבר בהם דברים בטלים. ואין מחשבין בהם השבונות אלא של מצנה. כגון קפה של צדקה וכדומה. ונהגין בהם כבוד לכבדם ולרבצם, ומדליקין בהם נרות לכבוד. אין לגשק בהם בניו הקטנים, שאינו ראוי להראות שם אהבה אחרת זולת אהבת השם יתברך שמו (צ"ח קנ"א).

The sanctity of a synagogue and *Beis Midrash* is very great, and we are commanded to fear the One Who dwells in them, blessed be His Name; as it is written, "Revere My Sanctuary." *Leviticus 19:30*. A Synagogue and *Beis Midrash* are also called "Sanctuaries," as it is written: "I will be to them as a miniature Sanctuary" *Ezekiel 11:16*. and it is explained that this refers to the Synagogue and the *Batei Midrash*. Therefore, it

is forbidden to engage there in idle talk, or to make calculations, except those that pertain to a mitzvah, such as the calculations of charity funds, or the like. Such places must be treated with respect, they must be kept meticulously clean, and candles must be lit in them to show our respect. You should not kiss your small children there, because it is not proper to demonstrate any other love except the love of Hashem, blessed be His Name.

קדם ש'יכנס לתוכם, יקנח את הטיט מעל רגליו, וישגיח שלא יהא עליו ולא על בגדיו שום לכלוך. מתר לירק בהם, אך ישפושם תכף ברגליו.

Before entering you should wipe the mud off your shoes, and you should be careful that there is no dirt on your person or on your clothing. It is permissible to expectorate [if you must], but it must be rubbed out with your feet immediately.

אין נכנסין בהם לא בחמה מפני החמה, ולא בגשמים מפני הגשמים. ואם צריך לנכנס לקרוא את חברו, יכנס ויקרא שם איזה פסוקים או איזה משנה או יאמר איזה תפלה, או שישמע מאחרים איזה למוד, או לכל הפחות ישב שם מעט, כי גם הישיבה בהם היא מצוה, ואחר כך יקרא את חברו (קנ"א).

You should not enter in the summer in order to find shelter from the heat, nor to find refuge from the rain. You may enter to call a friend, but you must first recite a few verses of Scripture, or study a *mishnah*, or say a prayer, or listen to a Torah discourse, or, at least, sit down for a short while, for even sitting in a holy place is a mitzvah, and then you may call your friend.

אסור לאכל או לשתת או לישן בהם אפלו שנת עראי. ולצורך מצוה כגון בליל יום הכפורים מתר לישן, אך יתרחק מן ארון הקדש. וכן לאכל שם לצורך מצוה, סעודה שאין בה שכרות ולא קלות ראש, מתר. וכן אותם אנשים שלומדים שם בקביעות, מתרים לאכל ולישן שם אפלו שנת קבע, שלא יתבטלו מלמודם (סימן קנ"א תרי"ד וביו"ד סימן רמ"ו).

It is forbidden to eat or drink or sleep in a holy place, even if it is only a short nap. *However in a Beis Midrash these things are permitted.* However, for the sake of a mitzvah, for example, if you wish to spend Yom Kippur night [in the synagogue,] it is permissible to sleep there, but you should keep a distance from the *Aron HaKodesh*. Similarly, eating there for the sake of a mitzvah, provided there is no drunkenness or levity connected with it, is permitted. Likewise, those who study regularly in the synagogue

are permitted to eat there and to sleep normally, in order not to lose time from their studies.

כְּשׁוֹבֵנֵינוּ בֵּית הַפְּנִיטָה, צָרִיכֵינוּ לְהוֹרְאוֹת תַּלְמִיד חֶכֶם, אִיד וּבִאִיזָה עֲנִין לְכַנּוּתוֹ.

When building a synagogue it is necessary to consult a Torah scholar to determine how it should be constructed.

סימן יד

מִן הַדּוּדוּ עַד לְאַחֵר הַשִּׁירָה הֵמָּה פְּסוּקֵי דְזִמְרָה. וּבִרְוֵף שְׁאֵמֵר הִיא בְּרָכָה שְׁלֹפְנֵיהֶם, וְיִשְׁתַּבַּח הִיא בְּרָכָה שְׁלֹאֲחֵרֵיהֶם מִשְׁהַתְּחִיל בְּרוּךְ שְׁאֵמֵר עַד לְאַחֵר גְּמַר הַתְּפִלָּה, אֲסוּר לְהַפְסִיק בְּדִבּוּר אֶפְלוּ בְּלִשׁוֹן הַקֶּדֶשׁ (וְכֵן בְּכָל מְקוֹם שְׁאֵסוּר לְהַפְסִיק, אֲסוּר אֶפְלוּ בְּלִשׁוֹן הַקֶּדֶשׁ). אִיד לְעַנְן הַפֶּסֶק לְדַבֵּר מִצְוָה, יֵשׁ חִלּוּק בֵּין פְּסוּקֵי דְזִמְרָה וּבִרְכּוֹתֶיהָ, לְקִרְיַת שְׁמַע וּבִרְכּוֹתֶיהָ. בְּפְסוּקֵי דְזִמְרָה, אֶפְלוּ בְּאֶמְצַע בְּרוּךְ שְׁאֵמֵר וּבְאֶמְצַע יִשְׁתַּבַּח, אִם שׁוֹמַע אִיזָה בְּרָכָה, מִתֵּר לוֹ לְעֲנוֹת אָמֵן. וְכֵן אִם שׁוֹמַע שְׁהַקְהֵל אוֹמְרִים קִרְיַת שְׁמַע, אוֹמֵר עִמָּהֶם פְּסוּק שְׁמַע יִשְׂרָאֵל וגו'. וּמִכָּל שְׁכֵן לְקַדִּישׁ וּלְקַדִּשָּׁה וּלְבָרְכוּ דְמִתֵּר לוֹ לְהַפְסִיק וּלְעֲנוֹת עִם הַקְהֵל. וּמִכָּל מְקוֹם אִם אֶפְשָׁר לוֹ לְכַנּוּ, שְׁיַפְסִיק לְאֵלוּ בְּמִקּוֹם הַפֶּסֶק, כְּגוֹן מִזְמֹר לְמִזְמֹר, אוֹ לְכָל הַפְּחוֹת בֵּין פְּסוּק לְפְסוּק, יַעֲשֶׂה כֵן. וּבִרְוֵף הוּא וּבִרְוֵף שְׁמֵו לֹא יֵאמֵר תּוֹף פְּסוּקֵי דְזִמְרָה, אֶפְלוּ בְּמִקּוֹם הַפֶּסֶק (פִּינּוּ שְׁאִינוּ נִזְכָּר בְּגִמְרָא). וְכֵן הִנֵּסחַ יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְכו' שְׁאוֹמְרִים כְּשֶׁהִתְחַנֵּן מִגִּנּוּ בְּרָכוּ, לֹא יֵאמֵר, פִּינּוּ שְׁאִינוּ אֵלָּא מִנְהָה. וְכֵן אִם עָשָׂה צְרָכֵינוּ וְרוֹחֵץ יָדָיו, נִרְאֶה לִי דִלָּא יֵאמֵר בְּרַכַּת אֲשֶׁר יֵצֵר, פִּינּוּ שְׁכִיבֵל לְאַמְרָה אַחֵר כִּד (וְעִנּוּ לְקַמֵּן סְעִיף ח'. וְדִינֵי הַפֶּסֶק בְּקִרְיַת שְׁמַע וּבִרְכּוֹתֶיהָ, יְבֹאֵר אִי"ה בְּסִימָן ט"ז) (נא סה סו קכד).

Pesukei D'zimrah consists of psalms and prayers beginning with *Hodu* until after the *Shirah* (*Oz Yashir*). *Baruch She'amar* is the preceding berachah and *Yishtabach* is the concluding berachah. It is prohibited to speak, even in Hebrew, between *Baruch She'amar* until after *Shemoneh Esrei*. (Similarly, wherever interruption is prohibited it is prohibited even in Hebrew.) There is a difference between *pesukei d'zimrah* and its *berachos*, and *Kerias Shema* and its *berachos* regarding an interruption for the purpose of a mitzvah. During *pesukei d'zimrah* even in mid- *Baruch She'amar* or in mid- *Yishtabach*, if you hear any berachah you may answer: *Amein*. Similarly, if you hear the congregation saying *Kerias Shema*, you may recite *Shema Yisroel* with them. Hear—*Israel! Adon-oy Who is our God, is One*” is the Jew’s acceptance of the “yoke of the Heavenly Kingdom” (קבלת עול מלכות עול). *שמעים*. When the congregation is saying the Shema, the individual should say the verse along with them so as not to appear as refusing to accept the yoke of the Heavenly Kingdom. (See Chapt. 17 Para 10). Certainly for Kaddish, for *Kedushah*, and for

Barechu you may interrupt and respond with the congregation. *Kaddish Yasom*—Orphan's *Kaddish* may be said in mid-*pesukei d'zimrah* (*She'eilas Shalom*, Chapt. 43); it is also permitted to call a tenth for the minyan. (*Shearim Metzuyananim Behalachah from Resp. Peri Hasadeh vol. II:15*. However, if you can arrange to interrupt for these prayers at a pause, such as between psalms, or at least between verses, you should do so. *Baruch hu u'varuch shemo* should not be said in mid *pesukei d'zimrah* even at a pause (since *baruch hu u'varuch shemo* is not mentioned in the Talmud.) Also, the words: *Yisbarach veyishtabach* etc. that are said when the *chazzan* sings *Barechu* should not be said [during *pesukei d'zimrah*], since it is only a custom. Similarly, if you went to the lavatory and washed your hands, it seems to me that you should not recite the *berachah*, *Asher Yatzar*, since you can recite it afterwards. *If a tallis and tefillin first become available during pesukei d'zimrah one should wait until the end of Yishtabach to recite the berachos over them* (Author's note—*Eshkol 1955 edition*) (See para. 8).

יֵאָמֵר שְׁתֵּי הַצִּיצִיּוֹת שֶׁלִּפְנֵי וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ שְׁאָמַר בְּעִמְיֵדָה, וּבְתַשְׁלוּם מְהִלָּל בְּתַשְׁבְּחוֹת וְנִשְׁקֹן וְנִיחָן. וַיֹּאמֶר כָּל פְּסוּקֵי דְזִמְרָה בְּנֶחֱסִית וּבְנִעְיָמָה וְלֹא בְּמִרוּצָה, וַיִּדְקֹדֵק בְּכָל הַתְּבוּחוֹת כְּאִלּוּ הָיָה מוֹנֶה מְעוֹת, וַיִּכְנֹן פְּרוּשׁ הַמִּלּוֹת. וּמִכָּל שֶׁכֵּן בְּפֶסוּק פּוֹתֵם אֶת יָדָהּ וְגו', שֶׁצָּרִיךְ לֵאמֹר בְּכִנְיָה גְדוּלָּה, שֶׁיִּכְנֹן פְּרוּשׁ הַמִּלּוֹת וַיִּתְפַּלל בְּמַחְשְׁבָתוֹ עַל מְזוֹנוֹתָיו וְעַל מְזוֹנוֹת כָּל יִשְׂרָאֵל. וְאִם לֹא כֵּן בּוֹ כָּלֵל, אֶפְלוּ בְּדִיעְבַּד צָרִיךְ לְחַזֵּר וּלְאָמְרוֹ בְּכִנְיָה. בֵּין אֱלִילִים וּבֵין וְה' שְׁמִים עֲשֵׂה, צָרִיךְ לְהַפְסִיק קִצָּת, שֶׁלֹּא יִהְיֶה נִרְאֶה כְּחוֹזֵר לְמַעְלָה (נ"א).

You should hold the two front tzitzis and say *Baruch She'amar* while standing, and upon completing *mehulall batishbachos*, kiss them and release them. The entire *pesukei d'zimrah* should be said calmly, in a pleasant and unhurried [manner]. Be careful of every word as if you were counting money. Pay attention to the meaning of the words, especially [while saying] the verse, *poseach es yadecha* etc. [You open Your hand]. This verse should be said with great concentration and prayer for your own sustenance as well as the sustenance of all Israel. If you did not concentrate at all, even after having completed [the verse] you must read it again attentively. Between [the word:] *Elilim* [idols] and [the words:] *v'Adon-y sho'maim osoh*, you should pause momentarily, so that it not seem as if referring to the above. The verse states: כִּי כָל הָעֲלִילִים יֵאָלֶהָ. “For all the gods of the peoples are idols, [whereas] Adono-y made the heavens.” Joining אֱלִילִים (idols) with וְה' (and Adon-oy) destroys the intended meaning and, moreover, is blasphemous.

יזהר שלא לגע בשעת פסוקי דזמרה ומפל שפן עד גמר התפלה במקומות המכסין בגופו, או בראשו במקום המכסה. וכן בצואת החטם ובצואת האזן אסור לגע כי אם על ידי מטפחת. ואם נגע בידו, יש לרחץ ידו במים. ואם הוא בשעת תפלה ואי אפשר לו לזוז ולבקש מים, די לו בנקיון צרור או חובך ידו בפתל וכדומה (צ"ב צ"ז).

You must be careful not to touch places of the body which are normally covered, or the covered area of the head when saying *pesukei d'zimrah* and certainly until after all the prayers. The mucus in the nose as well as within the ear is also not to be touched unless by means of a cloth. If you did touch [the above] with your hand, wash your hand with water. If you are in mid-*Shemoneh Esrei* when you cannot go for water, it is sufficient to cleanse with a stone, or by rubbing your hand against the wall, or by any similar means.

מזמור לתודה אומרים בעמידה ובשמחה, שהוא במקום קרבן תודה. וכן מן ויברך דויד עד אמה הוא ה' האלהים, יאמר בעמידה. וכן השירה יאמר בעמידה בכונה ובשמחה. וכן בברכת ישמח יעמד (סימן א' נ"א ג').

[The Psalm] *Mizmor Lesodah* should be said while standing and with joy for [this psalm] represents the Thanksgiving sacrifice. *The sacrifice offered as a thanksgiving for being saved from illness or catastrophe.* Similarly, from *Vayevarach David* until *atah hu Hashem Ha'elokim*, should be said while standing. The *Shirah*, I.e., *יְשִׁירָא* (Ex. 15:1–9), too, should be said while standing, with concentration and with joy. During the berachah—*Yishtabach*, you should also stand.

בשבת וביום טוב אין אומרים מזמור לתודה, מפני שקרבן תודה בא בנדבה, ואין מביאים נדרים ונדבות בשבת וביום טוב. גם אין אומרים אותו בחל המועד פסח, מפני שאין קרבן תודה בא אז, לפי שעם התודה צריכין להביא עשרה לחמי חמץ. ולא בערב פסח כי שמא לא יוכלו לאכלם עד זמן אסור חמץ ויצטרכו לשרפו. ולא בערב יום הכפורים, מפני שמעט זמן אכילתם ומביא קדשים לידי פסול (נ"א).

At the time of the Beis HaMikdosh a Thanksgiving sacrifice, *Korbon Todah*, was brought by:

3) recuperated, who person ill seriously A 2) prison, from released person A 1) the through travelling person A 4) voyage, sea a from returning person A the after sacrifices, other with As destination. his at arriving and wilderness the of discussion and prayer substitute now we Temple, the of destruction the of aspects some mirror we prayers our in that reason this for is It *.korbonos* do we brought, not is *korbon* particular a that day a on Thus, *.korbonos* actual

.korbon that represents that prayer the say not

be must they which within period set a have which sacrifices communal Only as such, *.korbonos* Individual Tov. Yom and Shabbos on permitted are brought be not may time allotted no have that sacrifices communal or, *Todah* the that for, *.korbon* other any (or *Todah* A Tov. Yom and Shabbos on brought is *korbon* the of eating the for allotted time full the when brought not is matter) night). following the and day case—one this (in available not

the because omitted is *Lesodah Mizmor* Tov Yom and Shabbos On be not may sacrifices voluntary and voluntary, is sacrifice *Todah* intermediary the in omitted also is It Tov. Yom and Shabbos on brought since, then, brought not is sacrifice *Todah* a because *Pesach* of days *Pesach* required. also are breads leavened ten, *Todah* the with along not possibly may breads) [the since, brought] not is *Todah* [the too, eve, have will they and begins prohibition *chametz* the time the by eaten be the because brought] not is *Todah* the [too, eve, *Kippur Yom* burnt. be to *For* invalid. become to sacrifices causing diminished, is eating for time leftovers—*נותר* *become they eaten be to time enough given not that fear burning. require and (invalid) pasul are which* עד לאחר שהתחילו הצבור להתפלל, ואם יתפלל פסדור לא יגיע להתפלל תפלת שמננה עשרה עמם, והעקר הוא שיתפלל שמננה עשרה עם הצבור, על כן יכול להלג כאשר יתבאר. אך בהכח על גטילת ידים וברכות התורה וברכת אלהי נשמה, לעולם צריך לומר קדם התפלה (כמו שכתוב בסמ"ק ז'). ועל כן אם לא אמרו בביתו, צריך לאמרו בבית הקנסת, ואפלו אם על ידי זה יתאחר מלהתפלל עם הצבור. וגם קריאת שמע עם הברכות בשחרית, צריך לומר דוקא קדם שמננה עשרה, דהינו שיתחיל בהכח יוצר אור ויתפלל פסדור עד אחר שמננה עשרה בלי שום הפסק (כדי להסמיך גאלה לתפלה. דהינו גאל ישראל לשמננה עשרה). אבל שאר הברכות וכל הסדור נפסקי דנמרה (בלי בהכח בריוך שאמר וישתבח) יכול לאמרם גם, לאחר התפלה.

If you did not arrive at the synagogue, until after the congregation had begun to pray, and by praying in the proper order you will not manage to recite the *Shemoneh Esrei* along with them, and, whereas, the main objective *i.e.*, of *תפלה congregational—בציבור prayer*: is that one pray the *Shemoneh Esrei* together with the congregation, you may, therefore omit [part of *pesukei d'zimrah*] as will [soon] be explained. *If saying pesukei d'zimrah will cause you to miss the proper time for Kerias Shema (See Chapt. 17:1) then you should certainly omit pesukei d'zimrah (Author's note—Eshkol 1955 ed.)*. However, [in any circumstance,] the *berachah—al netilas yadayim*, the *berachos* on the Torah, and the *berachah—Elokai Neshamah*, *See Chapt. 7:6, 7*. must always be said before praying. Therefore, if you did not say them at home, you must

say them at the synagogue, even if, as a result, you will lag behind [and be unable] to pray *You will be unable to pray the Shemoneh Esrei with the congregation.* with the congregation. Also *Kerias Shema* with its *berachos*, *Beginning with ...* □ *אלקינו ה' אתה: ברו* which are said during *shacharis* prayers, *In contrast to Kerias Shema and its berachos which are said at the Ma'ariv service. See Chapt. 70:3.* must be said before *Shemoneh Esrei*; that is, you must begin with the berachah—*Yotzer Or* and [continue] praying in the proper order until after *Shemoneh Esrei* without any interruption. (The berachah of Ga'al Yisroel must be adjoined with the *Shemoneh Esrei* without interruption.) *See Chapt. 18:2.* However, the rest of the berachos, *I.e. birchos hashachar*: the rest of the order *I.e. Korbonos*. and *pesukei d'zimrah* (omitting "Baruch She'amar" and "Yishtabach") *Since you are saying pesukei d'zimrah out of order, you must omit the pre- and after-berachos.* can be said also after *Shemoneh Esrei*.

ונלכך לאחר שאמר שלש ברכות הנזכרות לעיל והניח טלית ותפלין, אם הוא רואה כי אין לו עוד זמן שינכל להתפלל שמננה עשרה עם הצבור, אלא כשיציל בברכת יוצר אור, אזי יתחיל שם. ואם יש לו זמן לומר גם ברוך שאמר ותהלה לדוד עד סופו, דהינו שם קדשו לעולם נעד ויִשְׁתַּבַּח, יאמר. יש לו זמן יותר, יאמר גם הללניה הללו אל בקדשו עד כל הנשמה תתהלל יה הללניה. יש לו עוד זמן יותר, יאמר גם הללניה הללו את ה' מן השמים וגו'. יש לו עוד זמן יותר, יאמר גם שאר הללניה. יש לו עוד זמן יותר, יאמר גם וברך דוד עד לשם תפארתך. ואם יש לו עוד זמן יותר, יאמר גם הודו עד והוא רחום, ויצלג עד והוא רחום שקדם אשרי נשם יתחיל. והמזמורים שמוספין בשבת וביום טוב, אם אין לו זמן לאמרם, אזי כל המזמורים והפסוקים שאומרים אותן בכל יום, להם הקדימה. ואם יש לו זמן לומר קצת גם מאלו שמוספין נראה לי, דבשבת וביום הפסוקים, מזמור שיר ליום השבת ותלל הגדול (שהוא הודו לה' כי טוב וגו'), להם הקדימה. ובשאר יום טוב, לתלל הגדול לבד, הקדימה. ואחר כך המזמור למנצח, לדוד בשנותו, תפלה למשה. וכל אלו המזמורים והפסוקים יאמרם קדם ישתבח, ולאחר גמר התפלה ישלים כל מה שצילג, רק ברוך שאמר ויִשְׁתַּבַּח אין אומרים לאחר התפלה. ואם רואה שאפלו אם יתחיל בברכת יוצר אור לא ינכל להתפלל שמננה עשרה עם הצבור אלא אם כן ימהר, טוב לו יותר להתפלל בפני עצמו פסדר במתינות ובפנינה (ס"כ סעיף יא יוב) (נב רפא).

Therefore, if after having said the three above-mentioned *I.e. al netilas yadayim, birchas ha'Torah and Elokai neshamah.* berachos and having put on tallis and tefillin, you realize that you do not have sufficient time to reach and pray *Shemoneh Esrei* together with the congregation, unless you skip and begin with the berachah: *Yotzer Or*, then you should begin there. If you have enough time to say: *Baruch She'amar* and: *Tehillah leDavid Psalm 145.* until the end, that is; [until:] *sheim kodsho l'olam va'ed* and *Yishtabach*, then you should say them. If you have

more time, then you should also say: *Halleluyah, hallelu keil bekodsho Psalm 150. until: kol haneshama tehalleil y-oh, halleluyah.* If you have even more time, then you should also say: *Halleluyah, hallelu es Hashem min hashamayim etc. Psalm 148.* If you have yet more time, you should say the rest of the *Halleluyah's*. If you have even more time, then you should also say: *Vayevarech David until: lesheim tifartecha.* And if you have yet more time, then you should also say: *Hodu until: vehu rachum,* then skip until the *vehu rachum* which precedes *Ashrei* and begin there. Regarding the psalms that are added on Shabbos and Yom Tov, if you do not have sufficient time to say them, then all the psalms and verses that are said every day, have preference. If you have sufficient time to say some of those that are added, then it seems to me, that on Shabbos and Yom Kippur, *Mizmor Shir leyom HaShabbos Psalm 92.* and the Great *Hallel* (which is *Hodu lashem ki tov etc. Psalm 136.* have preference, *See Chayyei Adam 20:6 who rules that the "Great Hallel" is not essential and that Nishmas must always be said on Shabbos.* whereas, on the other *Yamim Tovim*, only the Great *Hallel* has preference; followed by the psalm: *Lamnatzeach, leDavid beshanoso, Psalm 34.* [then] *Tefilla leMoshe. Psalm 90.* All of these psalms and verses should be said before *Yishtabach.* After completing the prayers you should make up all that you skipped; except: *Baruch She'amar* and *Yishtabach Mishneh Berurah (52:6) cites Mishkenos Yaakov that it is preferable to pray individually rather than skip Baruch She'amar and Yishtabach.* which are not said after prayers. If you realize that even if you begin with the berachah: *Yotzeir Or,* you will still not manage to pray the *Shemoneh Esrei* together with the congregation unless you rush, then, it is better to pray individually in the proper order, slowly and with concentration. (see above 20: 11, 12)

אם בא לבית הקנסת והצבור מתחילין להתפלל: פסנקי דזמרה נאין לו טלית ותפלין והוא מצפה שיובאו לו, יכול להתפלל גם כן פסנקי דזמרה, וכשיובאו לו טלית ותפלין, יגנחם, לאחר ישתבח, קדם ברכת יוצר אור, וברך עליהם. ואם מתירא שבעול שיגנחם יתעכב מלהתפלל שמננה עשרה עם הצבור, ויחלג מן והוא רחום שבהודו עד והוא רחום שקדם אשרי, או מן וינשע עד ישתבח, ולא יאמר רק מזמורים העקריים: כמו שכתוב לעיל, כדי שיהא לו פנאי להגנחם לאחר שהוא אומר ישתבח קדם שיאמר קשליח צבור הקדיש (נעני לעיל סימן י' סעיף כ"ג) (נ"ב ביג ס"ו).

If you arrive at the synagogue and the congregation is beginning to recite the *pesukei d'zimrah*, and you have no tallis and tefillin, but you expect that they will be brought to you you may also pray *pesukei d'zimrah*, and when the tallis and tefillin are brought, you should put

them on after *Yishtabach*, before the berachah: *Yotzeir Or*, and then recite the berachah over them. If you are concerned that as a result of putting them on you will be prevented from praying *Shemoneh Esrei* together with the congregation, then you may skip from *vehu rachum* of *Hodu* until *vehu rachum* preceding *Ashrei*, or from *Vayosha* until *Yishtabach* and say only the major psalms as was written above (para. 7), so that you may have sufficient time to put them on after you have said *Yishtabach*, before the *chazzan* says Kaddish. (See above Chapter 10: 23).

סימן טו

אחר ישתבח, אנמר הקשליח צבור חצי קדיש. אין אומרים קדיש וברכו וקנשה ואין קורין בתורה אלא בעשרה אנשים גדולים. ואם לא היו עשרה בשעה שאמרו ישתבח אלא שגשלו אחר כך, לא יאמר הקשליח צבור קדיש, כי אין אומרים קדיש אלא אחר דבר שגאמר בעשרה. ולכן ימתינו מלומר ישתבח עד שיבואו עשרה. ויכולין להמתין עד קרוב לחצי שעה, וינתר לא ימתינו, אלא יאמרו ישתבח וימתינו. וכשיבואו עשרה, יאמרו תהלה איזה פסוקים נאחריהם יאמר הקשליח צבור חצי קדיש (ב"ג נ"ה ס"ט רל"ד).

After [completing] *Yishtabach* the *chazzan* says half-Kaddish. *Kaddish was instituted by the Anshei Knesses Hagedolah (the men of the Great Assembly) as a prayer of praise to offset the profaning of His Name resulting from the destruction of the First Temple and the Land of Israel. We pray that His Name be exalted and sanctified instead. Due to its great and awesome ramifications, our Sages wanted everyone to understand the meaning of this prayer and thus instituted that it be said in the spoken tongue; namely, Aramaic. There are also Kabbalistic reasons for the Kaddish being said in Aramaic. Kaddish, Barechu and Kedushah cannot be said and the Torah cannot be read unless there are ten adult men present. If ten men were not present when Yishtabach was said but, the minyan was completed afterwards, then, the chazzan may not say Kaddish, because Kaddish is said only following something that was said by ten men. They should, therefore, wait to say Yishtabach until ten [men] arrive. They may wait until almost a half-hour. They should not wait longer, but, rather, they should say Yishtabach and then wait. When ten [men] arrive they should first say a few verses, and afterwards the chazzan says half-Kaddish.*

גדול, הינו שעברו לו שלש עשרה שנה, ונכנס לשנת י"ד, (וסומכין על התקנה דמסתמא הביא ב'.

שְׁעוֹת) כְּגוֹן שֶׁנִּלְד בְּרֹאשׁ הַחֹדֶשׁ גִּסְוֹן, אֵינוֹ גֹּעֲשֶׂה גְדוּל עַד רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ גִּסְוֹן, דְּהַיְינוּ בִּתְחִלַּת הַלַּיְלָה, שֶׁל רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ גִּסְוֹן לְאַחַר י"ג שָׁנִים גֹּעֲשֶׂה גְדוּל. מִי שֶׁנִּלְד בְּחֹדֶשׁ אֲדָר כִּשְׁהֵיְתָהּ, שְׁנֵה פִּשְׁטָה, וְכִשְׁנִעֲשֶׂה גְדוּל הִשְׁנָה מְעַבְרָת, אֵינוֹ גֹּעֲשֶׂה גְדוּל עַד אֲדָר שְׁנִי. אָבֵל אִם נִלְד בְּשְׁנֵה מְעַבְרָת בְּאֲדָר רִאשׁוֹן, גֹּעֲשֶׂה גְדוּל גַּם כֵּן בְּאֲדָר רִאשׁוֹן. וְאִם כִּשְׁנִלְד הֵיְתָהּ שְׁנֵה מְעַבְרָת, וְכִשְׁנִעֲשֶׂה גְדוּל הִיא שְׁנֵה פִּשְׁטָה, בֵּין שֶׁנִּלְד בְּאֲדָר רִאשׁוֹן, בֵּין שֶׁנִּלְד בְּאֲדָר שְׁנִי, גֹּעֲשֶׂה גְדוּל בַּיּוֹם זֶה בְּאֲדָר שֶׁל עֵתָהּ. וְנִמְצָא כִי לְפַעֲמִים, נֶעַר שֶׁנִּלְד קֹדֶם לְחִבְרוֹ, יִתְאַחַר יִנְתָּר לְהִיוֹת גְדוּל מִחִבְרוֹ שֶׁנִּלְד אַחֲרָיו, כְּגוֹן שֶׁנִּלְדוּ בְּשְׁנֵה מְעַבְרָת, זֶה בְּכ' לְאֲדָר רִאשׁוֹן, וְזֶה ב' לְאֲדָר שְׁנִי וְהַשְׁנָה אֲשֶׁר גֹּעֲשִׂים גְדוּלִּים הִיא שְׁנֵה פִּשְׁטָה.

An adult, is one whose thirteenth year has passed and he has entered his fourteenth year (we may rely on the assumption that he has probably grown two pubic hairs.) *The sign of the onset of adulthood.* For example: If he was born on *Rosh Chodesh Nissan*, he does not attain adulthood until *Rosh Chodesh Nissan*; that is, at the beginning of the night of *Rosh Chodesh Nissan*; thirteen years after birth, he becomes an adult. If he is born in the month of *Adar* during a regular year *I.e., not a leap year and there is only one Adar.* and when reaching adulthood it is a leap year, *I.e., there are two Adars.* he does not attain adulthood until the second *Adar*. But, if he is born on the first *Adar* of a leap year, he also attains adulthood during the first *Adar*. If he is born during a leap year and he reaches adulthood during a regular year, regardless of whether he was born during the first *Adar* or during the second *Adar*—he attains adulthood on his birthday during the *Adar* of the present [year]. Thus, at times, the result is that a boy born before his friend, may attain adulthood later than his friend who was born after him. For example: they were both born during a leap year; one on the twentieth of *Adar* I, and the second on the tenth of *Adar* II, and the year they attain adulthood is a regular year. *Then the birthday of the first one is the twentieth, whereas the second one's birthday is on the tenth.*

צְרִיכִין לְזַוְּחַ, שְׁלֹא לְמַנְת אֶת הָאֲנָשִׁים לְגַלְגְּלוֹתָם לִידַע אִם יֵשׁ מִנְיָן, כִּי אִסּוּר לְמַנְת אֶת יִשְׂרָאֵל לְגַלְגְּלוֹתָם, אֲפִלּוּ לְדַבֵּר מִצֻּחַ דְּכֹתִיב וַיִּשְׁמַע שְׂאוּל אֶת הָעָם וַיִּפְקְדֵם בְּטָלָאִים (פּר"ח) וְנוֹהֲגִין לְמַנְתָּם בְּאִמְרַת הַפְּסוּק הַשֵּׁנִי אֶת עַמְּךָ וְגו' שִׁישׁ בּוֹ עֲשֶׂה תַבּוּחַ.

Care should be taken not to take a head-count of people to verify whether there is a *minyan*, *A quorum of ten.* because it is forbidden to take a head-count of Jews even for the purpose of a *mitzvah*, for it is written: "And Saul gathered the nation and counted them by means of lambs." *King Saul told each of them to take a lamb from the king's flocks, then he proceeded to count the lambs, thereby avoiding the direct*

counting of the people. See I Samuel 15:4. It is customary to count them by reciting the verse: *Hoshiah es amecha* etc *Psalms 28:9*. which contains ten words.

צריכין שיהיו כל העשרה במקום אחד, וקשליח צבור עמהם, אבל אם מקצתם בקדר, זה ומקצתם בקדר אחר, אינם מצטרפין, אף על פי שהפתח פתוח ביניהם, ואפלו אם הרב קמה בבית הקנסת, וקמעות בעזרה שלפני בית הקנסת, אינם נגררים אחר הרב להצטרף עמהם ואפלו העומדים על האספקה בתוך הפתח מן האגף ולחוץ. דהיינו, קשונגריין את הקהל, נמצא מקום זה לחוץ, אף על פי שעתה הפתח פתוח, מכל מקום נדון כלחוץ, וכל זאת לענין צורך לעשרה אבל אם היו כאן עשרה, ואומרים קדיש או ברכו או קדשה, אזי כל השנמע קולם, יכול לענות עמהם, אפלו כמה בתים מפסיקים ביניהם, כי אפלו מחיצה של ברזל, אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים, ובלבל שלא תהא שם צנאה או עבנדת גלילים. (נ"ה)

It is necessary that all ten [men] be in one place and the chazzan with them. If some are in one room and some in another room, they are not considered combined, though the door between them is open. Even if the majority are in the synagogue and the minority are in the vestibule in front of the synagogue, they are not drawn to the majority to be combined with them. *I.e., the minority on the outside remain a separate group and are not combined with the majority to make up a minyan.* Even those standing on the threshold, within the opening on its outer flank, that is—when the door is closed — that place is on the outside, though the door may now be open, nevertheless, it is considered outside. All this applies to combining ten [for a minyan], but, if there were ten and they are saying Kaddish, *Barechu* or *Kedushah*, then, whoever hears them may respond with them, even if many houses separate them [from the main minyan], because even an "iron curtain" *Lit. "iron partition."* cannot separate Israel from their Father in Heaven, provided that there was no excrement or idolatry present there. *I.e., between the minyan and those responding.*

צריך לזהר מאד, לשמע הקדיש ולענות אחריו בקננה, ומכל שכן באמן, יהא שמיה רבא, שצריך לפון הנטב, שכל העננה אמן, יהא שמיה רבא בכל כחו ופנותו, קורעין לו גזר דינו של שבעים שנה, ויש לענות אותו בקול רם, שבקול זה שנבר כל המקטרגים, ומבטל כל גזרות קשות, ומכל מקום לא יתן קולות גדולות, שלא יתלוצצו עליו בני אדם ויגרם להם חטא. ואמרים אמן, יהא שמיה רבא וכו'. עם תבת יתברך, ואחר כך יישמע מן קשליח צבור ויאמר אמן.

You should take great care to listen to the Kaddish and respond with concentration. Certainly at *Amein, yehei shemei rabba ...* you should concentrate well, for, who ever responds, *Amein, yehei shemei rabba ...*

with all his strength and concentration his decree of seventy years is nullified. *Shabbos 119b*—i.e. even a decree that was imposed upon him in his youth may be nullified. The response should be loud, because with this sound you can shatter all the indictments *Lit. indicters.* and nullify all evil decrees. Nevertheless, you should not overshout so that people will not ridicule you thereby, causing them to sin. *Amein, yehei shemei rabba* etc. is said along with the word: *yisbarach.* *Tur* and *Rambam* rule that the response should be only until *olmaya.* The *Shulchan Aruch*, however, rules that *Yisbarech* should also be said. Both customs are prevalent. Afterwards you should listen to the chazzan and respond: *Amein.*

יֵשׁ אֲנֹמְרִים שְׂאִין צְרִיכִין לְעַמֵּד בְּקִדִּישׁ, אֲדָּ: כָּל קִדִּישׁ שֶׁתַּפְסוּ בְּעִמְיֻדָּה, כְּגוֹן אַחֵר הֵלֵל, יֵשׁ לְעַמֵּד עוֹד בּוֹ, עַד לְאַחַר אָמֵן יִהְיֶה שְׁמִיָּה רַבָּא. וְיֵשׁ אֲנֹמְרִים שְׂשִׁישׁ לְעַמֵּד: תְּמִיד, לְקִדִּישׁ וְלִשְׁאָר: דְּבַר שֶׁבִקְדֻשָּׁה, לִישׁ לְלַמֵּד: בְּקֹל וְחֶמֶר מַעְגָּלוֹן מֶלֶךְ מִנָּאב, דְּכַתִּיב וְנֶאֱחָד בָּא אֵלָיו וְגוֹ' וַיֹּאמֶר אֵחָד: דְּבַר אֱלֹהִים לִי אֵלֶיךָ וַיָּקָם מֵעַל הַכִּסֵּא, וְנִמָּה עֲגָלוֹן מֶלֶךְ מִנָּאב שֶׁהָיָה עֹנֵב: דְּכַתִּיב קָם לְדַבֵּר ה', כָּל שֶׁכֵּן אֲנַחְנוּ עֲמוֹ, וְכֵן יֵשׁ לְהַחמִיר. (נ"ו)

Some authorities maintain that you are not required to stand during Kaddish. But, if you are already standing when Kaddish is to be said for instance, after *Hallel*, *And one is required to stand during Hallel.* you should remain standing until after: *Amein, yehei shemei rabba.* Others hold the opinion that you should always stand during Kaddish as well as during other prayers of *Kedushah.* E.g., *Barechu* or *Kedushah of Shemoneh Esrei.* This can be derived by means of a *kal v'chomer Kal vachomer*—if a strict rule applies to a lenient law, then it certainly applies to a stringent law. The converse is also true—if a lenient rule applies to a strict law, then it certainly applies to a lenient law. from the case of Eglon, king of Moab, for it is written: *Judges 3:20.* "Ehud came to him etc. and Ehud said: 'I have brought you a word of God. ' And he (Eglon) stood up from his throne." *Thus, we see that Eglon rose to hear the word of God.* If Eglon King of Moab, who was an idol worshipper, rose [to hear] the word of God, how much more so, [should] we, who are His people. Therefore, it is preferable to be stringent.

אִם אֵין ט' שׁוֹמְעִין לְהַשְׁלִיחַ צְבוּר, לֹא יֹאמֶר כָּלֵל קִדִּישׁ, כִּי: כָּל דְּבַר שֶׁבִקְדֻשָּׁה אֵין אֲנֹמְרִים בְּפִחוֹת מַעֲשֵׂרָה: דְּהִינוּ אֶחָד אֲנֹמֵר וְתַשְׁעָה שׁוֹמְעִים, וְכָל מְקוֹם, אִם אֶחָד מִהַעֲשָׂרָה מִתְפַּלֵּל: תִּפְלֵת שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה, אִף עַל פִּי שְׂאִינוּ יָכוֹל לְעֲנֹת עִמָּהֶם מִצְטָרֵף וְהוּא הָדִין לָב, וְגוֹ' וְד', כָּל שֶׁשְׂאִר הָרַב שְׁעוֹנִין, אֵין תַּמְעוּט מִמְּקַבֵּל, אֲבָל אִם אֶחָד מִהוֹן יִשׁוּ, צְרִיכִין לְהַקִּיצוֹ, כִּי הִשְׁתַּחֲוִּי אֵינוֹ מִצְטָרֵף לְעֲשָׂרָה. (נ"ו)

If there are not nine [men] listening to the chazzan he should not say Kaddish at all because a sacred prayer *E.g. Barechu or Kedushah of Shemoneh Esrei*. should not be said with less than ten; that is one reciting and nine listening. Nevertheless, if one of the ten is in the middle of his *Shemoneh Esrei* although he cannot respond with them he may be counted [in the ten]. The same applies to two, three or four, [who are in mid *Shemoneh Esrei*] as long as there is a majority responding, then the response of the minority is not a necessity. However, if one of them is asleep, he should be wakened because one who is sleeping cannot be counted in the ten. *In a case of extreme circumstances, a sleeping person may be counted for Kaddish and Kedushah but not for the repetition of Shemoneh Esreh.*

לאחר שְאָמַר הַשְּׁלִיחַ צְבוּר חֲצִי קְדִישׁ, אָנָּמַר בְּקוֹל רֶם בָּרְכוּ אֶת ה' הַמְּבָרֵךְ, וְהַצְבוּר עֲנִינֵי בְרוּךְ ה' הַמְּבָרֵךְ, לְעֹנָם נָעַד, וְהַשְּׁלִיחַ צְבוּר חֲזוֹר וְאָנָּמַר גַּם כֵּן בְּרוּךְ ה' הַמְּבָרֵךְ, לְעֹנָם נָעַד, שְׁלֵא יוֹצִיא אֶת עַצְמוֹ מִן הַקָּלָל, שְׁאָנָּמַר לָהֶם בָּרְכוּ, וְהוּא אֵינוֹ מְבָרֵךְ. יֵשׁ נִתְּהִי לְעֹנֵת אַחֵר הַשְּׁלִיחַ צְבוּר אָמֵן, אֲבָל הַשְּׁלִיחַ צְבוּר לֹא יַעֲנֶה אַחֵר אֲמִירַת הַקָּהֵל. אִם הַשְּׁלִיחַ צְבוּר מְאִירֵךְ בְּגוֹן בָּרְכוּ, אָמְרִים הַקָּהֵל יִתְבָּרֵךְ וְכו', וְאֵין לְאָמְרוֹ אֵלָּא בְּשִׁעָה שְׁהוּא מְגוֹן, אֲבָל כְּשֶׁאָנָּמַר הַתְּבוּת, לֹא יֵאָמְרוּ כְּלוּם, אֵלָּא יִשְׁמְעוּ מִהִּשְׁמַע אָנָּמַר. אִף מִי שְׁלֵא שָׁמַע מִן הַשְּׁלִיחַ צְבוּר שְׁאָמַר בָּרְכוּ, אֵלָּא שֶׁנִּשְׁמַע שֶׁהַצְבוּר עֲנִינֵי בְרוּךְ וְכו', יְכוּל גַּם הוּא לְעֹנֵת עִמָּהֶם. (עֵין א"ר קֶלֶט סק"ט) (נז ככד קֶלֶט קצב).

After the chazzan says half-Kaddish, he says aloud: *Barechu es Hashem hamevorach*, and the congregation responds: *Baruch Hashem hamevorach le'olam va'ed*, and the chazzan, as well, repeats: *Baruch Hashem hamevorach le'olam va'ed*, so that he does not exclude himself from the congregation, by telling *them* to bless [God] and he himself does not do so. There are some whose custom it is to respond *Amein* to the chazzan. But the chazzan should not respond after the congregation's blessing. If the chazzan prolongs the melody while saying *Barechu*, the congregation says *Yisbarach* etc. [However,] it should be said only while he (the chazzan) sings, but while he says the words, they should say nothing, but rather listen to what he is saying. Even if you did not hear the chazzan saying *Barechu* but only heard the congregation respond *Baruch* etc., you may respond along with them.

הַקְדָּשָׁה שְׁבִינְצֵר יֵשׁ לְהַדִּיר לְאִמְרָה בְּצְבוּר, וְאִם אֵי אֶפְשָׁר אֲמִירָה גַּם בִּיחִידוּת. (נ"ט)

The *Kedushah* of *Yotzeir Yotzer*—the first of the two *berachos* that precede *Kerias Shema*. should preferably be said with the congregation. But, if this is not possible you may also say it individually. *Generally,*

Kedushah can only be said communally by the congregation (see para. 1). Therefore, Rambam rules that when praying individually the Kedushah of Yotzeir should be omitted. However, Rosh and others disagree because the text here only relates to the practice of the angels while saying Kedushah: Therefore, it may be said even individually. The poskim generally agree with Rosh in this instance.

אם אין בבית הקנסת רק מנין מצמצם, אסור לכל אחד מהם לצאת, ועל היצא נאמר ועניו ה' יכלו. אבל אם ישארו עשרה, יכולים היתרים לצאת, אם כבר שמעו ברכו, וקדשה נהקדישים עד לאחר עלינו. ובדיעבד אם לא נשארו עשרה, יכולין לגמר גם בלא עשרה (רק שיהיו רב מנין) את הענין שהתחילו בעשרה, ואם התחיל השליח צבור לחזור את התפלה, גומר התזרת כל התפלה ואומרים קדשה, וגם אנמר אלהינו ואלהי אבותינו ברכנו בברכה וכו', אבל אין הנהנים נושאין את פניהם, וגם אין אומרים קדיש לאחר השמנה עשרה, כי המה ענינים אחרים (כך כתב הפרי ח'דש ועוד מהאחרונים ז"ל) ואם התחילו לקרות בתורה בעשרה, ויצאו מקצתן, גומרים את הקריאה, אבל אין מוסיפין, וגם אין קורין למפטיר, אלא האחרון שבמנין הקרואים, קנרא את התפלה בלא ברכות. (נ"ה קמ"ג)

If there is only an exact *minyan*, in the synagogue it is prohibited for any of them to leave. Of one who leaves it is said: *Isaiah 1:28*. "Those who abandon God will be consumed." But, if ten will remain, the rest may leave if they have already heard *Barechu*, *Kedushah* and the *Kaddishim* after *Aleinu*. In the event that less than ten were left they may conclude the prayers, even with less than ten (provided that they are a majority of a *minyan*). If the chazzan had started to repeat the *Shemoneh Esrei*, he may complete the entire repetition of the *Shemoneh Esrei* and the congregation may say *Kedushah*, and he (the chazzan) also says: *Elokeinu veilokei avoseinu barecheinu baberachah* etc. These are the *Kohanim* blessings. However, the kohanim do not bless the congregation. *Lit. "Raise up their hands"—the position of the Kohanim while blessing the congregation.* Also, the *Kaddish* that follows the *Shemoneh Esrei* is not said *According to Mishnah Berurah*, both the half-*Kaddish* and the whole *Kaddish* are said. because these are different subjects. If they began the Torah reading with ten men and some [congregants] leave, the reading may be completed, but no additional [*aliyahs*] are permitted, and no one is called for *maftir*, but, rather, the last of the allotted *olim* reads the *Haftarah* without the *berachos*.

וקשליח צבור צריך שיהיה הגון, שנאמר נתנה עלי בקולה על כן שנאמרה, ונאמרו רז"ל זה שליח

צבור שאינו הגון וינרד לפני התקבה, ואיזה הגון, זה שהוא ריקן מעברות, ופרקו נאה, פרוש, שלא יצא עליו שם רע אפלו בילדותו, ושהוא ענו ומרצה לקהל, שיסכימו לתפלתו, ויש לו נעימה וקול ערב, שמנשך הלב, ורגיל לקרות בתורה גביאים וכתובים, כדי שיהיו הפסוקים שבתפלה סדורים בפיו, ואם אין מוצאין מי שיהיו בו כל תמדות הללו, יבחרו את הטוב שבהם בחכמה ובמעשים טובים.

The chazzan must be a worthy person for it is said: [God says of His nation]: "She raises her voice at Me, I therefore, have contempt for her," *Jeremiah 12:8*. and our Rabbis of blessed memory, said, that this refers to an unworthy chazzan who, [nevertheless,] goes down to the *Amud*. *The Amud is the Reader's Desk in the synagogue*. Who is considered worthy? One who is free of sin and who is respectful, that is, his reputation is untarnished, and was unblemished even during his youth; and one who is humble and acceptable to the congregation so that they agree that he lead the prayers. He should have a pleasant and a sweet voice, which draws [appeals to] the heart, and he should be one who regularly reads the Scriptures, so that the verses in prayer are fluent in his mouth. If a person cannot be found with all these attributes, [then] they (the congregation) should choose one among them who excels in wisdom and good deeds.

אין לאדם לתתפלל לפני התקבה שלא ברצון הקהל וכל מי שהתפלל שלא ברשות, מתמת אלוות וגאות, אין עונין אמן אחר ברכותיו, שגאמר ובנצח: ברוך גאון ה'.

No person may pray [at the *Amud*] against the will of the congregation. If one *does* pray without permission, through intimidation and arrogance, [the congregation] should not respond: *Amein* after his *berachos*, as it is said: "And the brazen utters a blessing, he has mocked Hashem."

אין ממנין לשליח צבור קבנע אלא מי שנתמלא וקנו, אבל באקראי בעלמא, כל שהוא בן י"ג שנה ויום אחד, יכול לירד לפני התקבה.

No one should be appointed a permanent chazzan whose beard is not fully grown. But, on occasion, any male who has passed his thirteenth year may "go down" to the *Amud*. I.e., act as the chazzan i.e. beginning with the day of his birthday.

קריאת שמע: נשלש ברכותיה שהן: יוצר אור, אהבה רבה, אמת ויציב, (וכן במעריב קריאת שמע וברכותיה) הן חמורים יותר מפסוקי דזמרה, והן נחלקים לקריאות, ואלו הן בין הקריאות, בין יוצר המאורות לאהבה רבה, בין הבנחר בעמו ישראל באהבה, לשמע ישראל, בין ובשערך לנהיה אם שמע, בין על הארץ לויאמר.

Kerias Shema and its three *berachos* which are: *Yotzer or, Ahava rabba*, [and] *Emes veyatziv* (likewise at the *ma'ariv* service—*Kerias Shema* and its *berachos*) are more stringent [in regard to interruptions] than *pesukei d'zimrah*. V. Chapt. 14:1. They (i. e. *Kerias Shema* and its *berachos*) are divided into "sections." The following are considered "between sections." between *Yotzer hameoros* and *Ahava rabba* I.e., the first and second *berachos* preceding *Kerias Shema*. between *habocheir beamo Yisrael beahava* I.e., the end of the second *berachah* preceding *Kerias Shema*. and *Shema Yisrael*, between *uvish'arecha* and *ve'haya im shamo'a*, I.e., the first and second *parshios* (sections) of *Kerias Shema*. [and] between *al ha'aretz* and *vayomer*. I.e., the second and third *parshios* of *Kerias Shema*.

בין הקריאות מתר לומר אמן, על כל ברכה שהוא שמע, ומכל שכן דמתר לענות לקדשה ולקדיש ולברכו, אבל ברוך הוא וברוך שמו לא יאמר וגם אם שנמע שהקהל אומרים קריאת שמע. לא יאמר עמהם את הפסוק שמע ישראל, אלא יאמר מה שהוא אומר בקול רם, כדרך שאומרים הקהל שמע ישראל, שיהא קראה כאלו קנרא עמהם. (ס"ה ס"ו ופרמ"ג סימן נ"א ומג"א סימן רל"ו)

"Between sections" you are permitted to answer *Amein* According to *Mishnah Berurah*, *Amein* must not be said between *habocheir beamo Yisrael beahavah* and *Shema Yisrael*. to any *berachah* that you hear. And, of course, you are permitted to respond to *Kedushah*, to *Kaddish* and to *Barechu*. But, *Baruch hu uvaruch shemo* may not be said. *The saying of Baruch hu uvaruch shemo is a custom which is not derived from the Talmud but, from a later period*. Also, if you hear the congregation reciting *Kerias Shema*, you should not say the [entire] verse of *Shema Yisrael* with them, but, rather say, whatever you are reciting, aloud, in the same manner that the congregation is saying *Shema Yisrael*, so that it appears as if you are reading along with them. *Shema Yisrael* represents the congregation's acceptance of the "Yoke of the Heavenly Kingdom" and it is unseemly for an individual to fail to participate.

באמצע הקריאה אינו עונה אמן רק אחר ברכת האל הקדוש, נאחר ברכת שמע תפלה, ובקדיש יאמר: אמן, והוא שמיה רבא מברך לעולם ולעלמי עולם, וקשאו נמר הקשליח צבור דאמרו: בקעלמא

וְאָמְרוּ אָמֵן, יֵאמֶר גַּם כֵּן אָמֵן, וְיִשְׁאָר אֲמָנִים שְׂבָקֵי דִישׁ לֹא יַעֲנֶה, שְׂאֵינָם מַעֲקֵר הַקִּדִּישׁ, וּבִקְדֻשָּׁה יִשְׁתַּק וְיִשְׁמַע מִקְשְׁלִיחַ צָבוֹר, וְיֵאמֶר עַם הַקֹּהֵל קָדוֹשׁ, קָדוֹשׁ, קָדוֹשׁ ה' צָבָאוֹת מְלֹא כֹל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ, וְיִשְׁתַּק וְיֵאמֶר עַם הַקֹּהֵל בְּרוּךְ כְּבוֹד ה' מִמְּקוֹמוֹ, וְיִתֵּן לֹא יֵאמֶר, שְׂאֵינִי מַעֲקֵר הַקִּדִּישָׁה, וְאֵם שְׁנִמְעַ בְּרָכוֹ, בֵּין מִן הַשְׁלִיחַ צָבוֹר בֵּין מִן הַעֲנִלָּה לְתוֹרָה, עֲנִיָּה בְּרוּךְ ה' הַמְּבָרֵךְ לַעֲלֹלָם נֶעַד וְגַם אָמֵן, שְׂאֵחֵר בְּרִכּוֹת הַעֲנִלָּה, וְאֵם הַקֹּהֵל אֲנִמְרִים מְנִידִים, יִשְׁחֶה גַם כֵּן. וְיֵאמֶר מְנִידִים אֲנִחֲנוּ לָךְ וְלֹא יִתֵּן, וְאֵם שְׁנִמְעַ קוֹל רַעַם יֵשׁ אֲנִמְרִים דְּמֵתֵר לֹא גַם כֵּן לְהַפְסִיק וּלְבָרֵךְ וְיֵשׁ אֲנִמְרִים דְּלֹא יַפְסִיק בְּזֶה. (בְּכוֹר שוֹר).

In "mid-section" you should not respond *Amein* except following the berachah—*ha'el hakadosh*, and following the berachah *Shomea Tefillah*. [Upon hearing] Kaddish you may respond: *Yehei shemei rabba mevorach le'olam ule'olmei almaya*; and when the chazzan says: *da'amiran be'alma ve'imru amen*, you may also respond: *Amein*. However, to the rest of the *Amein*'s of the Kaddish, you may not respond, because they are not of the essence of the Kaddish. [Upon hearing] *Kedushah*, you should remain silent and listen to the chazzan, and [then] say with the congregation: *Kadosh, kadosh, kadosh Hashem Zeva'os melo chol haaretz kevodo* and then remain silent; [then] say along with the congregation: *Boruch k'vod Hashem mimekomo*. You may not say the rest *i.e.*, *Yimloch etc. or Nekadeish (Nakdishoch)*. Others hold that *Yimloch* may be said. for it is not of the essence of *Kedushah*. Upon hearing *Barechu* from the chazzan, or from one who was called to [the reading] of the Torah, you may respond: *Baruch Hashem hamevorach le'olam va'ed*, as well as *Amein* which follows the berachos of the *oleh*. *Oleh*—*lit. the one who ascends, i.e. "is called up" for the reading of the Torah*. If the congregation is saying *Modim*, you should also bow [with them] and say: *Modim anachnu lach*, but no more. *I.e.*, only those three words are said, omitting the rest. Upon hearing the sound of thunder, some hold, that you are permitted to interrupt and recite the berachah. *The berachah: shekocho ugevuraso malei olam*, "Whose strength and might fill the world." Others maintain that you may not interrupt for this.

אֲלוֹ הַהִפְסָקוֹת שְׂאֵמְרָנוּ שְׂמֵתֵר לְהַפְסִיק בְּאִמְצַע הַפֶּרֶק, אִם הוּא בְּבְרִכּוֹת, יִפּוֹן שִׁיחָא הַהִפְסָק. הִכָּא דְּסִלִּיק עֲנִינָא, וְאִם הוּא בְּקִרְיַת שְׁמַע, יִכּוֹן שִׁיחָא הַהִפְסָק בֵּין פְּסוּק לְפְסוּק, וְאִם אֵי אֶפְשָׁר מֵתֵר לֹא לְהַפְסִיק אֶפְלוּ בְּאִמְצַע הַפְּסוּק, וְיִתְחִיל אַחֵר כֵּךְ מִתְחַלֵּת הַפְּסוּק.

If these interruptions which are permitted in mid-section, if they occur in the *berachos* [of *Shema*], you should manage to make the interruption at the completion of a subject; and if it is during *Kerias Shema*, you

should manage to make the interruption between verses. If this is not possible, [then] you may interrupt even in mid-sentence, and then start again from the beginning of the verse.

מה: שאמרנו שמתר להפסיק באמצע הפרק לדברים שאמרנו, אינו הדין בפסוק שמע ישראל וברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, כי בהם אסור להפסיק בכל ענין, ואפלו המלך שנאלץ בשלומו לא יפסיק להשיבו, ובינאני ה' אלהיכם לאמת ויציב גם כן לא יפסיק כלל. משום דכתיב בקרא ה' אלהים אמת לכך אין מפסיקין בין אלהיכם לאמת, ונכון לזהר שלא להפסיק, עד לאחר שאמר, גם תבת ויציב, (לפי שגם הוא לשון אמת) ואחר כך יכול להפסיק, כמו במקום אחר באמצע פרק (דין לשאל בשלום ולהשיב שלום, בזמן הזה אין מקפידין, ואין להפסיק בזה אפלו בין הפרקים) (סימן ס"ו).

The rule we stated [above] —that it is permitted to interrupt in mid-section for those things which we enumerated above does not apply to the verse: *Shema Yisrael* etc. and: *Baruch sheim kevod malchuso le'olam va'ed*, because when reciting these two verses it is prohibited to interrupt in any circumstance. Even if the king greets you, you may not interrupt to respond. Between *Ani Hashem Elokeichem* and *Emes veyatziv* you should also not interrupt because Scripture states: *Jeremiah 10:10*. "And *Adono-y Elohi-m* is true." Therefore, [to fulfill this verse], it is not permitted to interrupt between *elokeichem* and *emes*. It is preferable to take care not to interrupt until after you have also said the word *veyatziv* (because it also means "truth.") Afterwards after having said *emes veyatziv* you may interrupt just as any other place in mid-section. (The practice of greeting or responding to a greeting nowadays is not insisted upon and you should not interrupt for this purpose even [when you are] between sections.) *Although the Talmud allows for this interruption in various situations.*

סימן יז

התחלת זמן קריאת שמע של שחרית, הוא כמו זמן תפלין, ונקמשך זמנה עד רביעית היום, בין שהיום ארך בין שהוא קצר, ונקח שב היום מן עלות עד צאת הכוכבים, ומצוה מן המבחר לקרות פנות ימים, (המתקבים את המצות) שהיו מפנים לקריתה מעט קודם הנץ התמה כדי שיספיק קריאת שמע וברכתה. עם הנץ התמה, ויסמך לה התפלה, ומי שינכל לפון לעשות, כן שכרו מקבה מאד, ונעל כל פנים צריכין לזהר מאד, שלא לאחר הזמן מרביעית היום, ובפרט בימות הקיץ, כשהיום ארך, במדינתנו, לפעמים סוף הזמן הוא קודם "זיבען אנהר", ומכל מקום בדנעבד אם עבר הזמן, מתר לקרות קריאת שמע עם ברכתה עד שליש היום, אבל לאחר שליש היום, אסור לומר

הַקְּרִיאתָ אֶלֶּא אֲנִימָר קְרִיאתָ שְׁמַע לְבַד וְאַפְלוּ כָּל הַיּוֹם (וְיֵשׁ אֲנִימָרִים דְּגַם הַקְּרִיאוֹת יְכוּל לְנַמֵּר כָּל הַיּוֹם פֶּר"ח). (נ"ח).

The earliest time for reading the morning *Shema* is the same as that for putting on tefillin, *When there is sufficient light to recognize a slight acquaintance at a distance of six feet, you may read the Shema.* (See Chapter 10 section 2) and the time period extends until the end of the first quarter of the day, regardless if the day is long or short. The length of the day is reckoned from daybreak until the stars *This refers to three medium size stars.* are visible. *The Gra (Vilna Gaon) holds that the day is reckoned from sunrise to sunset. Assuming that from daybreak to sunrise is 72 minutes, and from sunset to the visibility of the stars is 72 minutes, the time of reading the Shema is extended by 36 minutes!* The commandment is fulfilled in its excellence when it is read in the manner of the *Vasikin* (these were pious men who treasured the *mitzvos*) who were careful to read it shortly before sunrise, in order to complete the *Shema* and its *berachos* at sunrise, and proceed with the *Amidah* immediately thereafter. He who is able to accomplish this, will merit great reward. In any case, you must be very careful not to delay [reading *Shema*] past the first quarter of the day, especially during the summer when the days are long. In our country, the latest time [for reading the *Shema*] is before seven o'clock [in the morning.] *This applied to Hungary where the author resided.* Nevertheless, as a last resort, if the time limit has passed, you are permitted to read the *Shema* with its *berachos* until one third of the day. However, after one third of the day it is forbidden to recite the *berachos* but the *Shema* itself may be read at any hour of the day. (Some authorities hold that the *berachos* *This is the opinion of Rambam and Pri Chadash.* may also be recited the entire day. *There is a third opinion that the berachos may be recited only till noon.*)

מִתֵּר לְקִרְתָּ קְרִיאתָ שְׁמַע, בֵּין יִנְשֵׁב בֵּין עֹמֵד, וְאִם הָיָה יִנְשֵׁב אֲסוּר לְהִתְמַיֵּר וּלְעֵמֵד, אֲבָל אֲסוּר לְקִרְתָּ קֶשֶׁהוּא שֹׁנֵב, וְאִם הוּא שֹׁנֵב כְּבִר יִטֶּה אֶת עַצְמוֹ עַל צִדוֹ מִמֶּשׁ וְיִקְרָא, וְאִם הוּא חֹנֵה קֶצֶת וְקֶשֶׁה לּוֹ לְשֹׁכֵב עַל צִדוֹ מִמֶּשׁ, מְכַל מְקוֹם מְחִיב לְהִטּוֹת אֶת עַצְמוֹ קֶצֶת עַל צִדוֹ. (ס"ג).

The *Shema* may be read either sitting or standing. However, if you are sitting, you are forbidden to follow the stricter view *This is the opinion of Shammai.* which requires one to stand. However, you may not read the *Shema* while reclining, but if you were already reclining, *And it is difficult for you to sit up. If you are dressed however, you must sit up*

and read the *Shema*. you should turn completely on your side and then read it. If you are ill and it is difficult to lie completely on your side, you must nevertheless incline somewhat to one side.

קִנְדָם שִׁיתְחִיל, יִפּוֹן, לִצְאָת מִצּוֹת קְרִיאַת שְׁמַע שְׁצוּנוּ הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וּבְאִמְרוֹ שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יִפּוֹן אֶת הַפָּרוּשׁ: שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, כִּי ה' שְׁהוּא אֱלֹהֵינוּ הוּא ה' אֶחָד, יְחִיד וּמִיָּחָד בְּשֵׁמִים נְבָאֲרִץ, וְיִבְאֲרִךְ "בְּחִי"ת" שֶׁל אֶחָד, כְּדֵי שֶׁיִּמְלִךְ הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּשֵׁמִים נְבָאֲרִץ, וְנִבְדֹּלֶת יִבְאֲרִךְ קֶצֶת גַּם כֵּן שְׁעוֹר, שֶׁיִּחְשֹׁב שֶׁהַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, הוּא יְחִיד בְּעֵנְלָמוֹ וּמִנְשָׁל בְּד' רוּחוֹת הַעֲנָלָם וְלֹא יִבְאֲרִךְ יִתֵּר מִשְׁעוֹר זֶה, וְיִבְדֹּק דָּל שֶׁלֹּא יִקְלַקֵּל קְרִיאַת הַתְּבָה אֶחָד עַל יְדֵי מַה שֶׁמֵּאֲרִיךְ בּוֹ קֶצֶת, כִּי קֶצֶת מִהֶהֱמוֹן עַם מְקַלְקֵלִין, יִישׁ אֲנֻמְרִים "אֶחָד", וְיִישׁ אֲנֻמְרִים "אֶתְדַע" וּמִנְטֵב, שֶׁלֹּא לְהֵאֲרִיךְ מִלְּהֵאֲרִיךְ וְלִקְלַקֵּל. נִהְיֵיגִין לִנְמַר "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל" בְּקוֹל רֵם לַעֲנוֹר הַכִּנּוּה, וּנְמִשִּׁימִין יָד יְמִין עַל הָעֵינַיִם, לְאַחֵר שְׁאֲנֻמְרִים אֶחָד, שׁוֹהִיין קֶצֶת וְאֲנֻמְרִים בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלָכוּתוֹ לַעֲנָלָם נְעַד בְּלַחֵשׁ (חוּץ מִבְּיּוֹם הַפָּפוּרִים) וְצִרִיכִין לִפּוֹן בּוֹ גַּם כֵּן פָּרוּשׁ הַמְּלוֹת.

Before beginning you should have the intention of fulfilling the commandment to read the *Shema*, as the Holy One, Blessed is He, commanded us. When saying *Shema Yisrael* you should concentrate on its meaning [which is:] Hear Israel, Adonoy Who is our God, He is the one God, singular and unique in the heavens and on earth. You should prolong the sound of the *ches* in the word *echad*, *Others hold that the ches should not be prolonged and that this acknowledgement should be included at the end when the daled is prolonged.* [to give you enough time in which] to acknowledge the kingship of the Holy One, Blessed is He, over heaven and earth. The sound of the *daled* should also be prolonged, giving yourself enough time to reflect that the Holy One, Blessed is He, is singular in His world, and rules over the four corners of the universe; but you must not prolong the sounds longer than this. You should be careful not to distort the pronunciation of the word *echad* by over emphasizing the letters, for some people [actually] distort the word; some say: *echa-ad*, and others say *echadeh*. It is better not to prolong the sounds at all, than to prolong them and distort the word. It is customary to say the verse of *Shema Yisrael* aloud, in order to stimulate your concentration; and to put your right hand over your eyes. After saying *echad*, pause momentarily and say: *Baruch sheim kevod malchuso leolam va'ed*, in an undertone (except on *Yom Kippur*) [because then it is said aloud.] Here too, you must concentrate on the meaning of the words. *I.e., Blessed is His Name, Whose glorious kingdom is forever and ever.*

שְׁנֵהָ מַעַט וְאָנֹמֶר וְאֶהְיֶה לָּךְ, וְכֵן בֵּין פְּרָשָׁה זוֹ לְפָרֶשֶׁת וְהִיא אֵם שְׁמַע יִפְסִיק מַעַט, וְכֵן קִנְדָם וַיֹּאמֶר, יִפְסִיק מַעַט, וַיִּכְוֹן בְּפִי וַיֹּאמֶר, לְקִים מִצְוֹת עֲשֵׂה וְכִנְרֵת יִצְיָאת מִצְרַיִם. (סימן א' וּבְחֵי אָדָם)

You should pause for a moment and then say: *Ve'ahavta* (and you shall love). Similarly, between this paragraph and the paragraph of *Vehayah im shamo'a*, (and it will be if you listen etc.), you should pause momentarily. Similarly, before saying: *Vayomer* (and He said) you should also pause. You should have the intention, when reciting the paragraph of *Vayomer*, to fulfil the positive commandment to remember the exodus from Egypt.

צָרִיךְ לְקַרֵּת קְרִיאת שְׁמַע בְּדִקְדּוּק גָּדוֹל מִתּוֹךְ סִדּוּר מִדִּיק הַטֵּב, וַיִּשְׁמַע לְאָזְנוֹ מִהָשָׁהוּא מוֹצִיא מִפִּיו, וַיִּשְׁגִּיחַ שְׁלֵא יֹאמַר דְּגוּשׁ בְּמָקוֹם רֶפֶה, אוֹ רֶפֶה בְּמָקוֹם דְּגוּשׁ, וַיִּפְסִיק קֶצֶת בְּכָל מָקוֹם שֶׁנֶּחֱשָׁם קוֹץ זֶה. וְגַם בְּפִסְטֵי הַנִּמְרָה, צָרִיךְ לְדִקְדֹק בְּכָל זֶה, וַיִּטְעִים יָפֶה הָעֵינַי שֶׁל תֵּבַת גִּשְׁבֵּעַ, שְׁלֵא יִהְיֶה גִשְׁמַע כְּאִלּוּ אָמַר נֶשְׁבַּה "בֶּה" א", וְכֵן בְּזִי"ן שֶׁל תִּזְכְּרוּ, וְשֶׁל וְזָכַרְתֶּם, יִדְקֹק הַטֵּב שְׁלֵא יִהְיֶה גִשְׁמַע כְּאִלּוּ אָמַר "בְּשִׁי"ן. ("ס"א ס"ב).

The *Shema* must be read with great exactness from a very carefully edited prayer book. You should make audible to your ears the words uttered by your mouth. Take care not to pronounce an accentuated letter in place of an unaccentuated letter, or an unaccentuated letter in place of an accentuated letter. A short pause should be made whenever this symbol appears, (I). Also when reciting *Pesukei D'zimrah*, See Chapter 14 above. it is necessary to follow these rules. The *ayin* should be clearly enunciated in the word, *nishba* (swore) so that it does not sound as if you said *nishbah*, ending with *hei*. If the word ends with *hei*, it means "captured" instead of "swore." Likewise; the *zayin* in the word *tizkeru* These words are from the root *lizkor*, to remember. and the *zayin* in the word *uzechartem*, These words are from the root *lizkor*, to remember: must be pronounced correctly, so that it does not sound as if it were pronounced like a *sin*. When pronounced as a *sin*, these words would be from the root *liskor*, to hire, which would imply that we perform the commandments for the sake of receiving reward.

הַקְנֵרָא קְרִיאת שְׁמַע, לֹא יִרְמֹז בְּעֵינָיו, וְלֹא יִקְרֹץ בְּשִׁפְתָיו, וְלֹא יִרְאֶה בְּאַצְבָּעוֹתָיו, אֶךְ לְצָרֶךְ מִצְוָה מִתַּר לְרְמֹז בְּפִרְשָׁה שְׁנִיָּה. (ס"ג)

When reading the *Shema* you may not signal with your eyes, *For the purpose of communicating with someone*. nor move your lips, nor indicate with your fingers; *For the purpose of communicating with*

someone. but for the purpose of [fulfilling] a commandment, it is permitted to signal when reading the second paragraph.

קנדם קריאת שמע: קשאנמר וְהביאנו וכו' נוטל את הציצית בידו, ואִנְחֹזוּ: בְּשַׁעַת קריאת שמע: ביד שְׂמאל: בין קמִיצָה לְזֶרֶת: כְּנֶגֶד לבו, וְכַשְׁמָגִיעַ לויאֵמַר: שְׁהִיא פְּרֹשֶׁת ציצית, אִנְחֹזוּ: גַּם: בימִינוּ, וְכַשְׁאִנְמַר וְרָאִיתֶם אוֹתוֹ, נוֹתְנִם עַל הָעֵינַיִם, וּמִפְתָּכֵל: בָּהֶם וְנוֹשְׁקוּ. וְנוֹהֲגִין שְׁבָכֵל: פַּעַם שְׁאִנְמַר: תַּבַּת ציצית, נוֹשְׁקוּ, ואִנְחֹזוּ: עַד וְנִתְמַדִּים לַעַד, שָׂאוּ נוֹשְׁקוּ: נִמְנִיחוּ: מִדִּיו. (ס"ד).

Before reading the *Shema*, when saying; *Vahavi'enu*, (and bring us) etc. take the tzitzis of the tallis in your hand and hold them while reading the *Shema*. They should be held with the left hand, grasped between the ring finger and little finger and held near the heart. When *Vayomer*, the section concerning tzitzis is read, the tzitzis should also be held in the right hand. When saying *Ure'isem oso*, (and you will look upon it) touch them to your eyes, look upon them and kiss them. It is customary to kiss them each time the word tzitzis is said. They should be held until the words, *Venechemadim la'ad* are said; after which they should be kissed and released.

בְּאִמְרוֹ: אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם, יֵאמַר מִיד: גַּם: תַּבַּת אֶמֶת, שְׁלֵא לְהַפְסִיק: בִּינִיחֶם, וְגַם: הָשְׁלִיחַ צָבוֹר אִנְמַר: כֵּן וְחֲנוּר וְאִנְמַר ה' אֱלֹהֵיכֶם אֶמֶת וּפְּנוּ: כָּל אֶחָד לְשִׁמְעָה: תְּבוּתֵי אֵלּוּ מִפִּי הָשְׁלִיחַ צָבוֹר, כִּי: בְּאֵלּוּ גִ' תְּבוּתוֹת, וְשָׁלְמוּ רַמ"ח תְּבוּתוֹת: בְּקריאת שמע, כְּנֶגֶד רַמ"ח אֲבָרִים שְׁבָכָדָם, נִמְתַּחֲלִין אַחֶר: כָּךְ וְיִצִּיב. אֲבָל אֲסוּר לִנְמַר עוֹד הַפַּעַם אֶמֶת וּמִי שֶׁמִּתְפַּלֵּל בִּיחִידוֹת, יֵאמַר קנדם קריאת שמע, אֵל מֶלֶךְ נִצָּאֵן. לְהַשְׁלִים: בְּגִ' תְּבוּתוֹת אֵלּוּ מִגִּין רַמ"ח. ()

After saying *Ani Hashem Elokeichem*, you should immediately add the word, *emes*, without interruption. *There must be no pause between the words, Elokeichem and emes even though Elokeichem is the concluding word of the Shema*. The Chazzan must also say it this way [privately] and when he repeats it, he should say: *Hashem Elokeichem emes* (Hashem, your God is true.) Everyone must listen attentively to these three words recited by the Chazzan, because these three words complete the two hundred forty-eight words of the *Shema*, corresponding to the two hundred forty-eight limbs in a man's body. After *Shema*, we begin saying *Veyatziv* (and firm) but it is forbidden to repeat the word *emes*. When praying privately [without a *minyan*], before reading the *Shema*, you should say: *Eil Melech ne'eman*, (Almighty, faithful king) so that these three words will complete the number of two hundred forty-eight. *Because when praying privately you do not hear the Chazzan's repetition and so these three words must be added to make up the two*

hundred forty-eight words.

אם הפסיק באמצע קריאת שמע (דהינו מן שמע ישראל עד על הארץ) מחמת אנס, שהיה מקרה להפסיק, כגון שהיה צריך לצאת לעשות צרכיו, או שנמצא צנאה בבית, אם שהה משה, ומן שהיה הוא יכול לומר כל קריאת שמע, צריך לחזור לתחלת קריאת שמע. (סימן ס"ה ובפרמ"ג)

If you interrupted while reading the *Shema*, (i. e. from *Shema Yisrael* till *al ha'aretz*), [which is the end of the second paragraph] or if through no fault of yours you were forced to interrupt, for example if you had to go out to relieve yourself, or if excrement were found in the house, and the interruption was of such duration that you would be able to read *This is measured by the reader himself and not by the time it takes the average person to read*. the entire *Shema*, you must repeat the *Shema* from the beginning. *The Shema must be repeated in this case because the person or place was not fit for reciting the Shema, but if one is forced to interrupt his reading because of robbers, etc. he would not be required to repeat the Shema. (Mishnah Berurah.)*

קרא קריאת שמע ונכנס לבית הקנסת, ונמצא צבור שקורין קריאת שמע, צריך לקרות עמהם כל קריאת שמע, שלא יראה כאלו אינו רוצה לקבל על מלכות שמים עם חבריו, ויקבל שכר בקנאה בתורה, והוא הדין אם הוא בבית הקנסת, ואומר דברי תחנונים, או פסוקים במקום ששאי להפסיק (ואם עומד במקום שאינו ששאי נתבאר לעיל) ואם הוא עדין לא קרא קריאת שמע, קנרא גם כן עם הצבור, אבל צריך שיתפון שלא לצאת ידי חובתו, כדי שיקרא אחר כך עם הברכות, וכן שאר דברים שהצבור אומרים, כגון תקלה לדוד, ועלינו, ופדנמה אפלו פיוטים אמר עמהם, נאל יפרש את עצמו מן הצבור.

If you had already read the *Shema* and entered the synagogue and found the congregation reading the *Shema*, you must read the entire *Shema* with them, so that it does not appear as though you are unwilling to accept the yoke of the Kingdom of Heaven with the congregation. Your reward [for reading the *Shema* again], will be that of one who reads the Torah. The same rule applies if you are in a synagogue reciting supplications or verses [of Torah] where interruptions are permitted, (the procedure to follow if you are at a place where interruptions are prohibited, has been previously explained [See Chapter 16: 2.]) and you have not yet read the *Shema*, you should read it with the congregation but with the intention *not* to fulfill your obligation [at this time], so that you can read it later with its *berachos*. This rule also applies to other prayers that the congregation is reciting such as the psalm *Tehillah leDavid* [*Ashrei*], and *Alenu* and the like. Even *Piyutim Piyutim* are

special hymns that are said in some congregations during the Festivals. should be said with them, for you must never separate yourself from the congregation.

סימן יח

ומן תפלת השחר מצותה שיתחיל עם הגז תחמה, כדכתיב יִירָאנךָ עם שמש, ובדיעבד אם התפלל לאחר ששלה עמוד השחר יצא, ונמשך, ומנה עד שליש היום, ואסור להתאחר יותר ומכל מקום בדיעבד, אם עבר והתאחר יותר, אפלו במזיד יכול להתפלל עד חצות היום אף על פי שאין לו שֹׁכֵר תפלה בזמנה, שֹׁכֵר כִּתְּפֵלָה מִיָּהוּ אָכָא. עבר במזיד עד חצות היום ולא התפלל, אין לו עוד תשלומין, וְעָלִיו נֹאמַר מַעֲוֹת לֹא יִנְכַּל לְתַקֵּן, ואם שגג או נאנס יבאר בסיומן כא (פ"ט).

The ideal time for praying the morning *Amidah* is at sunrise, as it is written: "So they will fear You when the sun shines." *Psalms 72:5*. Nevertheless, if you prayed after day-break, your obligation is fulfilled. The time for prayer continues until the [first] third of the day, *The day is reckoned from sunrise to sunset. Daybreak is approximately an hour and twenty minutes before sunrise.* and must not be delayed longer. Nevertheless, if it so happened that you delayed longer, even intentionally, you may pray till noon. Even though the reward is not the same as when you pray at the proper time, you will still be rewarded for praying. If you willfully delayed until noon without praying, you can no longer make up for it, and concerning such a person it is said: "What is crooked cannot be made straight." *Ecclesiastes 1:5*. Cases where the delay was unintentional or because of circumstances beyond control, will be discussed in Chapter 21.

כְּשֶׁמִּגִּיעַ לְתַהֲלוֹת לֹא לְעִלּוֹן, יַעֲמֵד וַיִּכִּין אֶת עַצְמוֹ לְתַפִּלַּת שְׁמִנָּה עָשָׂרָה, וַיִּסֵּר כִּיחֹו וְנִיעֹו, וְכָל דָּבָר הַמִּבְלֵב אֶת מִזְשִׁבְתּוֹ, וְנִלְךְ ג' פְּסִיעוֹת לְאַחֲרָיו, וַיֹּאמֶר תַּהֲלוֹת לֹא לְעִלּוֹן, וְכֹי' עַד גֹּאֵל יִשְׂרָאֵל, וְאִזְ יָחֹזר לִפְנֵי ג' פְּסִיעוֹת, דֶּרֶךְ קָרוֹב וְהִגְשָׁה לְמִלְכָּה. לֹא יִפְסִיק בֵּין גֹּאֵל יִשְׂרָאֵל לְשִׁמְנָה עָשָׂרָה, אֲפֹלוּ לְקִדִּישׁ וְקִדְשָׁה בְּכַפּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁצָּרִיךְ לְהַסְמִיךְ גֹּאֵלָה לְתַפִּלָּה, וְטוֹב שֶׁיִּצְמַצֵּם לְגַמֵּר בְּהִכְתָּ גֹאֵל יִשְׂרָאֵל, עִם הַשְּׁלִיחַ צָבוּר בְּשׁוּה, כִּי אִם יִגְמַר הוּא תַּתְּלָה, וְאַחֲרָיָה הַשְּׁלִיחַ צָבוּר, יִישׁ סֶפֶק אִם יַעֲנֶה אָמֵן עַל בְּהִכְתָּ הַשְּׁלִיחַ צָבוּר אוֹ לֹא. אֲבָל כִּשְׁהוּא גַם כֵּן גֹּמֵר אֶת הַבְּרָכָה, וְנֹדַי אֵין צָרִיךְ לַעֲנֹת אָמֵן, דִּי אֵין עֲוֹנִין אָמֵן עַל בְּהִכְתָּ עֲצֻמוֹ (וְעֵין לְעִיל סִימָן ו' סֵעִיף י"א). וְבִמְעָרִיב כִּינִין שֶׁאֵין הַבְּרָכָה שֶׁלִּפְנֵי הַשְּׁמִנָּה עָשָׂרָה מְפִימָה בְּגֹאֵל יִשְׂרָאֵל, מִתַּר לְהַפְסִיק, כִּמוֹ בְּשֶׁאֵר מְקוֹם בֵּין פֶּרֶק לְפֶרֶק, קֹנֵדִם הַשְּׁמִנָּה עָשָׂרָה אֲנִימַר הַפְּסוּק ה' שְׁפִתֵי תִפְתַּח וְגו', וְאֵינוֹ הַפְּסוּק, כִּי הוּא שִׁיךְ לְתַתְּפֵלָה. אֲבָל הַפְּסוּק כִּי שֵׁם ה' אֲקָרָא וְגו' לֹא יֹאמַר, כִּי אִם בְּמִנְסָף וּבִמְנַחֶה יֹאמְרוּ, קֹנֵדִם ה' שְׁפִתֵי תִפְתַּח. (סִימָן ס"ו צ"ב צ"ה קי"א ובסד"ה)

Before saying, *Tehillos le'eil elyon*, "Praises to the most high Almighty." you should stand and prepare yourself for the prayer of *Shemoneh Esrei [Amidah]*. You should rid yourself of phlegm and saliva, and anything that may distract your thoughts; then walk back three steps and say: *tehillos le'eil elyon*, and continue till [*Ga'al Yisrael*], "Who redeemed Israel." then return [to your position] by walking three steps forward in the manner of one approaching a king. You should not make any interruption between *Ga'al Yisrael* and *Shemoneh Esrei*, not even [in response] to Kaddish, *Kedusha*, or *Barechu*, because [the prayer of] redemption must be joined to the [*Amidah*] prayer. It is best to be precise in concluding the berachah of *Ga'al Yisrael* simultaneously with the chazzan, because should you finish first and the chazzan afterwards, there is a question whether to answer *Amein* to the berachah of the chazzan; *However if you finished before the chazzan you should answer Amein to his berachah.* but when you conclude the berachah with him, you are certainly not required to answer *Amein*, because you do not answer *Amein* to your own berachah. (See Chapter Six, paragraph eleven.) In the *ma'ariv* service, since the berachah preceding the *Shemoneh Esrei* [does not] end with *Ga'al Yisrael*, an interruption is permitted, as it is permitted at any place between one chapter and another. [See Chapter 16 paragraph 2] Before praying *Shemoneh Esrei*, we say the verse: "*Hashem, sefasai tiftach*" [My Master open my lips] *Psalms 51:17*.. This is not [considered] an interruption because it is relevant to the prayer; but the verse: "*Ki Sheim Hashem ekra*," etc. "*When I proclaim Hashem's Name.*" *Deuteronomy 32:3*. should not be said [before the *Amidah*], except at *musaf* and *minchah* prayers, before saying, *Hashem, sefasai tiftach*.

הַמִּתְפַּלֵּל צָרִיךְ שִׂידַע, שֶׁהַשְׂכִּינָה כְּנֻגְדּוֹ, כִּמּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר. שְׁפֹכֵי כַּמִּים לִבְךָ נִכְחַפְּנִי ה' וַיַּעֲרֵר הַקְּנוּהָ וַיִּסִּיר. כֹּל הַתְּחֻשְׁבוֹת הַטְּרָדוֹת אוֹתוֹ, עַד שֶׁתִּשְׁאַר מִזְשִׁבְתּוֹ וַיִּנְּפְנֻתוֹ וְזֶה בְּתַפְלֻתוֹ, וַיִּחַשְׁבֵּהוּ. כִּי אִלּוּ הָיָה מְדַבֵּר. לִפְנֵי מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם, בְּנוֹדָאֵי הָיָה מְסֻדֵּר דְּבָרָיו, וּמִפְּנֵי בְּהֵם יָפֵה, לְבַל יִכְשַׁל, קָל וְחֹמֶר לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שֶׁצָּרִיךְ לָפוֹן, לִפְנֵי אֶת מִזְשִׁבְתּוֹ, כִּי לִפְנֵי יִתְבַּרֵּךְ שְׁמוֹ, תְּחֻשְׁבָה כִּמּוֹ דְּבוּר, וְכֹל תְּחֻשְׁבוֹת הוּא חֲנוּקָה, וְקִנְדָּם הַתְּפִלָּה יִחַשְׁבֵּה מְרוֹמְמוֹת הָאֵל יִתְבַּרֵּךְ שְׁמוֹ וְשִׁפְלוֹת הָאָדָם, וַיִּסִּיר כֹּל תַּעֲנֻגֵי אָדָם מִלְּבוֹ.

When praying, you should be mindful that the Divine Presence is before you as it is said in Scriptures: "Pour out your heart like water before the Presence of Hashem." *Lamentations 2:19*. Arouse your concentration, and rid yourself of all disturbing thoughts, so that your thoughts and concentration are purely on the prayers. Consider, if you were speaking

before a mortal king, *Lit. a king of flesh and blood*. how well you would organize your words and concentrate on them properly, taking care not to blunder. Certainly then, before the King, Who is King of kings, the Holy One, blessed is He, you must concentrate your thoughts before Him; because to Him, blessed is His Name, thought is the same as speech, and He scrutinizes all thoughts. Before praying, consider the exalted [majesty] of the Almighty, blessed is His Name, and the insignificance of man, and banish [the thoughts] of all humanistic pleasures from your heart.

המתפלל צריך שיכוון בלבו פרוש המלות שהוא מוציא בשפתיו, שנאמר: תכוין לבבך, תקשיב אזנך, וכבר נקפסו הקהה סדורים, עם פרוש אשכנז, ויכול כל אדם ללמוד ולהבין מה שהוא מתפלל, ואם אינו יכול לכוון פרוש המלות, לכל הפחות צריך שיחשוב בשעת התפלה בקדברים המכניעים את הלב, ומכניסים את לבו לאביו שבשמים, ואם תבא לו מחשבה זרה בתוך התפלה ישתק וימתין עד שתתבטל המחשבה.

When praying you must concentrate on the meaning of the words that you utter with your lips, as it is said: "Guide their heart, let your ear be attentive." *Psalms 10:17*. Many prayer books have been published with translations, *Obviously this is also true of the Prayer Books that have been translated into English and other languages*. enabling everyone to study and understand the meaning of the prayers. If you are unable to concentrate on the meaning of the words, at the very minimum, while praying, you should think about matters that humble the heart and direct your thoughts towards your Father in heaven. Should a profane thought enter your mind in the midst of the [*Amidah*] prayer, you should be silent [cease praying] and wait until the thought vanishes.

יכון רגליו זו אצל זו, כאלו אינו אלא אחת, להקדמות למלאכים שנאמר ורגליהם רגל ישרה, כלומר רגליהם נראות כרגל אחת ויכוף ראשו מעט למטה, ויסגר עיניו שלא יסתכל בשום דבר, ואם מתפלל מתוך סדור לא יסיר עיניו מן הסדור, ויניח ידיו על לבו, וימינו על שמאלו ויתפלל בלב שלם, באימה וביראה ובהכנעה, כעני הענוה פתח, ויוציא את המלות מפיו בכונה, ובדקדוק, ויתפלל כל אחד כפי הנקחא שלו. הן אשכנז הן ספרד, ונפדנמה פלם, וסנדתם בהרי קדש, אבל אל יערב תבות מנקחא לנקחא כי כל נקחא תבנתיה מנויות וספורות, על פי סודות גדולים, נאין להוסיף או לגרע. (ס"ח צ"א צ"ח צ"ח).

Your feet should be placed next to each other as if they were only one, to resemble the angels, of whom it is said: "And their feet were straight feet." *Ezekiel 1:7. In Hebrew, regel means one foot*. Which means their feet [*ragleihem*] appeared as one foot [*regel*]. Your head should be bent

slightly, and your eyes closed, so as not to gaze at anything. If you are praying from a *Siddur I.e. a prayer book*. do not remove your eyes from the *Siddur*. Your hands should be upon your heart, the right hand upon the left. You should pray wholeheartedly with fear, reverence and humility, as a poor man standing at the door; *In the manner of a beggar pleading for alms*. and pronounce the words with concentration and exactness. Everyone should pray according to his [accustomed] form [of prayer], whether it be *Ashkenazic* or *Sefardic*, *There are various texts of the Siddur prayers*. or another, [for] they are all based on sacred origin. However do not intermingle words from one form with another, because the words of each form are numbered and counted, based on important mystical concepts, and nothing should be added or subtracted from them. *One should follow the text of the Siddur he is using*.

יִזְהָר, לְהִתְפַּלֵּל בְּלִחָשׁ, רַק שֶׁהוּא בְּעֵצְמוֹ יִשְׁמַע, מִה־שֶּׁהוּא אֹמֵר, וְחִבְרוֹ שֶׁבְּסִמְכוֹן לוֹ, לֹא יִשְׁמַע קוּלוֹ; כִּמּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּחִנּוּהוּ, רַק שֶׁפָּתִיחַ בְּעוֹת וְקוֹנֵה לֹא יִשְׁמַע. (ק"א).

Take care to pray quietly so that only you yourself may hear what you are saying, *This law applies only to the Shemoneh Esrei*. but someone standing next to you should not hear your voice, as Scripture says of Hannah: "Only her lips moved [but] her voice could not be heard." *I Samuel 1:13*.

לֹא יִסְמֹךְ עַצְמוֹ עַל שׁוּם דָּבָר, אֶפְלוּ סְמִיכָה כָּל דְּהִיא. וְאִם הוּא חוֹלֶה קָצַת, יִכּוֹל לְהִתְפַּלֵּל אֶפְלוּ יִנָּשֵׁב אִי שֶׁנֶּכֶב, וְהוּא שִׁיכוֹל לִפְנוֹ דַּעְתּוֹ. וְאִם אִי אֶפְשָׁר לוֹ לְהִתְפַּלֵּל בְּפִיו, מְכַל מְקוֹם יִתְּרֶהּ בְּלִבּוֹ. (צ"ד).

You should not lean on anything *This law applies only to the Shemoneh Esrei*. [for] even the slightest support [is forbidden]. If you are slightly ill you may pray even while sitting or lying down, *If you must lie down, you should turn on your side while praying*. provided that you are able to concentrate. If you are unable to utter the words *If you are too ill or too weak to articulate the words*. you should meditate in your heart.

לֹא יֵאָחֵז בִּידּוֹ בְּשַׁעַת תְּפִלַּת שְׁמֵנֶה עָשָׂרָה, רַק הַסְדּוּר אוֹ הַמַּחְזוֹר אִם צָרִיךְ לוֹ. וְיֵשׁ לוֹ לְרֹשֶׁם תְּחִלָּה אֶת הַמְּקוֹמוֹת, שֶׁהוּא צָרִיךְ לְהִתְפַּלֵּל בְּסִדּוּר נִבְמַחְזוֹר, שֶׁלֹּא יִצְטָרֵךְ לְתַפֵּשׁ בְּאֵמְצֵה תְּפִלָּתוֹ. לֹא יִתְּיָה דָּבָר חוּצָצִין בֵּינוֹ לְבֵין הַקִּיר שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּסָּב תְּזַקִּיחוּ פָּנָיו אֶל הַקִּיר וַיִּתְּפַלֵּל. וְלֹא מְקָרִי חֲצִיצָה אֲלֵא דָּבָר שֶׁגִּבְנָה יו"ד טַפְחִים, וְרַחֲב ד' טַפְחִים. אֲבָל דָּבָר קָטָן לֹא חֲשִׁיב הַפֶּסֶק, וְאֶפְלוּ דָּבָר גָּדוֹל אִם הוּא דָּבָר קִבְנֵעַ, כִּגוֹן אֲרוֹן וְתֵבָה לֹא חֲשִׁיב הַפֶּסֶק, וְאָדָם גָּמִי אֵינוֹ חוּצָצִין, וְכִשְׁעַת הַחֲחִיק בְּכָל

ענין אין להקפיד, כיון שסוגר עיניו או מתפלל מתוך הסדור, שלא תתבטל פגנתו, וכן לא יתפלל כנגד איזה ציור, ואם יקרה לו להתפלל כנגד בגד, או כותל מציר, וסגר עיניו, וקנגד מראה אסור להתפלל, אפלו בעינים סגורות. לא יתפלל במקום פרוץ, כגון, בשדה, מפני שקשהוהו במקום צניעות, חלה עליו אמת המלך, ולבו נשבר ונקנע. ואם הוא בדרך מתר לו להתפלל בשדה. ואם אפשר לו, יתפלל בין האילנות.

Nothing should be held in the hand while praying the *Shemoneh Esrei*. This law is also applicable when reading the *Shema* and *Pesukei Dezimrah*, except the *Siddur* or *Machzor*, if needed. Before praying, you should mark the places to be read in the *Siddur* or *Machzor*, avoiding the need to search for them in the midst of your prayer. There should be no barrier between you and the wall, as it is said: "And Hezekiah turned his face toward the wall and he prayed." *Isaiah 38:2*. Something is considered a barrier only if it is ten *tefachim* high See *glossary*. and four *tefachim* wide, but a small[er] article is not considered a separation. Even a large article, when installed permanently, such as a chest or cabinet, is not considered a separation; neither is a person considered a barrier. When praying in a synagogue it is often impossible to actually stand in front of a wall, since there are usually people in front of you. Thus we are told that a person is not considered a barrier. When there is no other choice, Except to pray where there is a separation between you and the wall. you need not be concerned, since you close your eyes [anyway] or pray from a *Siddur*, so that your concentration is not disturbed. You should also not pray in front of a picture, but should it happen that you are praying in front of a garment or decorated wall, Some walls are decorated with designs or murals which are distracting. you should [certainly] close your eyes. It is forbidden to pray in front of a mirror, even with your eyes closed. You should not pray in an open space, such as a field, for praying in an enclosed area causes one to be imbued with awe of the King, and the heart to be contrite and humbled. When traveling on the road, it is permissible to pray in the field; if possible however, you should pray among the trees.

לא יגהק ולא יפהק (גהוק, היינו מה שלפעמים אדם מוציא מגופו לפיו, גפיחה מתמת שבעו כריח המאכל שאכל, ניש אומרים דהיינו שפנשט גופו וזרועותיו מתמת כבד, ופהוק היינו שפנתה מלכותו, כאדם שרנצה לישן, או שעמד משינה) ואם נצטרך לכך מתמת אנסו, יניח ידיו על פיו, שלא יתראה פתחתו, וכן אסור לו לרק, ואם בא לו רק לתוך פיו, ומצטער בו הבה על שנטרד מתפלתו, מבליעו לתוך מטפחת או בגד. ואם מאוס לו, יטה לשמאלו וירק לאחוריו. ואם אי אפשר לאחוריו, ירק לשמאלו, ואם אי אפשר לשמאלו ירק לימינו, ואם פנה ענקצתו, ימשמש בכנדיו

לְהִסְיָרָה, שֶׁלֹּא תִתְבַטֵּל כְּנִנְתּוֹ. אָבֵל לֹא יִסְיָרָה; בִּידּוֹ. אִם נִשְׁמַט הַטְּלִית מֵעָלָיו, יִכּוֹל לְהַחֲזִירָוּ אֶפְלוּ נָפֶל רִבּוֹ. אָבֵל אִם נָפֶל כָּלוּ, אֵינוֹ וְשֵׁאֵי לְהַתְעַטֵּף בּוֹ מִשּׁוֹם דְּהָרֵי הַפֶּסֶק. וְאִם נָפֶל סָפֵר לְפָנָיו עַל הָאָרֶץ, וּמִתּוֹךְ זֶה מִתְבַּלְבֵּל מִפְּנֵינָתוֹ מֵתָר, לְהַגְבִּיהַ: בֵּין בִּרְכָה לְבִרְכָה. כָּל הַדְּבָרִים, הָאֲסוּרִים בְּתוֹךְ תְּפִלַּת שְׁמֹנֶה עָשָׂר, אֲסוּרִים עַד, לְאַחֵר שֶׁיִּפְסַע הַפְּסִיעוֹת, (אֲךָ לְעֵנִי הַפֶּסֶק יֵשׁ חֲלוּק; כִּמּוֹ שֶׁאֵפְתָּה בְּסֻעִיף י"ד) (צ"ו צ"ז)

You must not belch or yawn *Some say that Yegaheik refers to stretching.* [when praying the *Shemoneh Esrei*] but if you cannot help yourself, place you hand over your mouth, so that your open mouth is not visible. It is also forbidden to spit, but if there is saliva in your mouth and it is so annoying that you are distracted from your prayers, you may cause it to be absorbed in a napkin or handkerchief. If you find this distasteful, turn to the left and spit behind you. If you are unable to spit behind you, spit towards your left, if you cannot spit to your left, you may spit towards your right. If an insect is stinging you, you should remove it by moving your clothing, so that your concentration is not diverted, but do not remove it with your bare hand. If your tallis slips off your shoulders, you may retrieve it even though most of it has fallen off, but if it falls off completely, you may not enwrap yourself in it, because that is considered an interruption. *But if it disrupts your concentration to be without a tallis, you may replace it on your shoulders.* If a [sacred] book falls in front of you and it is on the ground, and this distracts your concentration, you may pick it up between *berachos*. All things that are forbidden during the prayer of *Shemoneh Esrei* are prohibited until you have stepped three paces backward. (However, regarding interruptions there is a difference. See paragraph 14)

צָרִיךְ לַעֲמֹד בְּפָנָיו לְצַד אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל; שְׁנֵאֲמַר וְהִתְפַּלֵּלוּ אֵלֶיךָ דֶּרֶךְ אֲרָצָם, וּנְפוֹן גַּם כִּנְגַד יְרוּשָׁלַיִם וְכִנְגַד הַמִּקְדָּשׁ וְכִנְגַד בֵּית קֹדֶשׁ הַקְּדוּשִׁים. וְלִכְּנֹן אֲנִי בְּמִדְּיָנָתוֹ שִׁישֻׁבִּים בְּמַעֲרָבָה שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, צָרִיכִין לַעֲמֹד בְּפָנִים לְצַד מִזְרָח, (לֹא לְמִזְרָח מִמֶּשׁ אֲלֵא לְצַד קֶרֶן מִזְרָחִית דְּרוֹמִית. עֵין ט"ז וּמַג"א בִּשְׁם הַלְבוּשׁ), וְהַיִּשְׁבִּים בְּצִפּוֹן שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, פְּנִינֵהם לְדָרוֹם. וְהַיִּשְׁבִּים בְּמִזְרָח: פְּנִינֵהם לְמַעֲרָב. וְהַיִּשְׁבִּים בְּדָרוֹם: פְּנִינֵהם לְצִפּוֹן. וּמִצָּא כָּל יִשְׂרָאֵל פּוֹנִים בְּתַפִּילוֹתֵיהֶם לְמָקוֹם אֶחָד, דְּהֵיִינוּ נֶגֶד יְרוּשָׁלַיִם וּבֵית קֹדֶשׁ הַקְּדוּשִׁים, שֶׁשֵּׁם שְׁעָרֵי הַשָּׁמַיִם; שֶׁכָּל הַתְּפִלוֹת עוֹלוֹת דֶּרֶךְ שָׁם. וְלִכְּנֹן גִּקְרָא בֵּית הַמִּקְדָּשׁ תְּלִפּוּת, כִּמּוֹ שֶׁכְּתוּב, כִּמְגַדֵּל דָּוִד צֹאֲרֵךְ בְּנוֹי לְתַלְפּוּת, תֵּל שֶׁכָּל פּוֹנִים אֵלָיו. אִם מִתְפַּלֵּל בְּמָקוֹם שְׂאֵינוֹ יִכּוֹל לְכַוֵּן לְצַד שֶׁכִּנְגַד אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, יִכּוֹן לְכוֹן לְאַבּוּי שְׁבָשְׁמִים; שְׁנֵאֲמַר וְהִתְפַּלֵּלוּ אֵל ה'. וְאִם עֹמֵד כִּנְגַד צִפּוֹן אֶרֶץ דְּרוֹם, וְנִזְכָּר בְּאִמְצַע שְׁמֹנֶה עָשָׂר, שְׂאֵינוֹ עֹמֵד קְרָאוּי לֹא יַעֲקֹר רִגְלָיו, אֲלֵא יִטֶּה פָּנָיו לְמִזְרָח, וְאִם אֵי אֶפְשָׁר לוֹ, אִזְּשֵׁהוּ עֹמֵד בְּמַעֲרָב. יִגְמַר תְּפִלָּתוֹ כֶּךָ וּנְפוֹן לְכוֹן לְבֵית קֹדֶשׁ הַקְּדוּשִׁים, וְלֹא יַעֲקֹר רִגְלָיו, וְכֵן אִם הוּא מִתְפַּלֵּל בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ צוּרוֹת בְּמִזְרָח, יִתְפַּלֵּל לְצַד אַחֵר אֲףֵ שְׂאֵינוֹ מִזְרָח. (סִימָן צ"ד)

[During *Shemoneh Esrei*,] we must stand facing the Land of Israel, as it is said: "And they pray to You toward their land." *I Kings 8:48*. We should also face Jerusalem, [the place of] the Holy Temple and the Holy of Holies. Therefore, we, in our country, *The author lived in Hungary. The same rule is applicable in America as well.* who dwell West of the Land of Israel, must stand facing Eastward. (Not exactly Eastward but toward Southeast.) Those living North of the Land of Israel should face Southward, and those living East, face Westward, and those living South, face Northward. Thus, all Jews turn their faces toward one place when they pray, namely toward Jerusalem and the Holy of Holies, for there is the Gateway to Heaven, through which all prayers ascend. Therefore, the Holy Temple is called *talpiyos*, as it is written: "Your neck is like the tower of David, built magnificently." *Song of Songs 4:4*. It is the hill to which all mouths turn. *Tel means a hill, and piyos means mouths. Thus talpiyos means a hill to which all mouths turn.* Should you be praying in a place in which you are unable to face the Land of Israel, you should direct your heart [thoughts] to your Father in Heaven, as it is said: "And they pray unto God." *I Kings 8:44*. If you were facing North or South and remembered during the *Shemoneh Esrei* that you were not standing correctly, you should not shift your feet, but turn your face Eastward. If you are unable to do so, or if you are facing Westward, you may conclude your prayers in this position and direct your heart [thoughts] towards the Holy of Holies, but do not shift your feet. Also, if you pray in a place where there are pictures on the Eastern wall, you may pray facing any side, even though it is not East.

צריך לכוּרע ולְהַשְׁתַּחוּת ד' פְּעָמִים בְּשִׁמְנֵה עֶשְׂרֵה, בְּתַחֲלֵת בְּרָכָה, הָרִאשׁוֹנָה וּבִסְנָפָה, וּבְהַתְּכַת מוֹדִים בְּתַחֲלֵתָהּ וּבִסְנָפָה, כְּשֶׁאֵנָם בְּרוּךְ כּוֹרֵעַ בְּבִקְיוֹ, וְכִשְׁאֵנָם אֶתָּה מְשַׁתְּחוּהָ כָּל כָּךְ עַד שֶׁהַקְּשָׁרִים שֶׁל תְּלִיּוֹת הַשְּׁדָרָה בְּנִלְטִים נִגְמֵם רֹאשׁוֹ יָכוֹף, וְקוֹנֵם שֶׁאֵנָם אֶת־הַשֵּׁם זִנְקָה בְּנַחַת (עַל־שֵׁם שֶׁאֵנָם ה' זִנְקָה כְּפֻנִים), וְכֵן בְּמוֹדִים כּוֹרֵעַ וּמְשַׁתְּחוּהָ, וְקוֹנֵם שֶׁאֵנָם אֶת־הַשֵּׁם זִנְקָה, לֹא יִשְׁתַּחוּהָ יוֹתֵר מִדֹּאֵי, דְּהֵינּוּ עַד שֶׁיִּהְיֶה פִּיּוֹ כְּנֶגֶד הַחֲגוּר, כִּי זֶהוּ הַדֶּרֶךְ יוֹתֵרָא. וְנוֹן וְהִנֵּלָהּ שֶׁמֶצֶטֶר בְּכַרְעִיָּה כִּיּוֹן שֶׁהֵכִין רֹאשׁוֹ דִּיּוֹ. אִסּוּר לְהוֹסִיף הַשְׁתַּחוּיּוֹת בְּיָתֵר הַקְּרֻכּוֹת לֹא בְּתַחֲלָתָהּ, וְלֹא בִּסְנָפָה. (ק"ג).

You must bend your knees and bow four times during the *Shemoneh Esrei*, at the beginning of the first berachah and at its conclusion, *The berachah which ends with the words Magein Avrohom is the conclusion of the first berachah.* and at the berachah of *Modim*, at its beginning and end. *The berachah ending with the words Hatov shimecha ulecha naeh lehodos is the conclusion of Modim.* When saying *Baruch*, bend your knees; and when you say *atah* bow until the vertebrae of the spinal

column protrude, and you must also bow your head. Before pronouncing the Name [*Hashem*], *The Shulchan Aruch states that one should straighten up as he says Hashem.* straighten up slowly (as it is said;) "Hashem straightens the bent." *Psalms 146:8.* Similarly, when saying *Modim*, bend your knees and bow, *Our custom, however, is not to bend the knees when saying Modim.* and before pronouncing the Name [*Hashem*], you should straighten up. Do not bend too low, so that your mouth is opposite your belt, because this is an act of ostentation. For an old person or an invalid to whom bending the knees is painful, just nodding the head is sufficient. It is forbidden to bow additionally at the other *berachos*, either at their beginning or their end.

לאחר הקשמה עשרה אומרים אלהי נצור וכו'. וקודם ענינה שלום וכו'. כנרע ופנסע כך שלש פסיעות, כעבד הנפטר מרבו. הפסיעות יהיו בינוניות, וכלל הפחות כדי שיתן אגודל בצד עקב. ולא יפסע פסיעות גסות ולא יפסע יותר מג' פסיעות. פנסע תתלה ברגל שמאל ואחר כך ברגל ימין, ושוב פנסע ברגל שמאל. וענדהו בכריעה, הנפך פניו לשמאלו, שהוא ימין הקשכנה שהוא קנגדו בשעת התפלה, ובצאתו מן התפלה אומר ענינה שלום. במרנמיו והנפך פניו לימינו שהוא שמאל הקשכנה. ואומר הוא יעשה שלום עלינו, ואחר כך משתחוה לפניו ואומר נעל כל ישראל ואמריו אמן. אחר כך זנקף ואומר יהי רצון וכו' שיכנה בית המקדש וכו'. כי התפלה היא במקום העבדה. ולכן אנו מתפללים על בנין בית המקדש שנכל לעשות את העבדה ממש במקרה בימינו. ונתעם שפנסעין תתלה ברגל שמאל, לפי שדרך הליכות האדם הוא לעקר רגל ימין תתלה, ולכן עקור כאן שמאל תתלה, להראות כאלו כבד עליו לפטר מלפני המקום ברוך הוא. ולכן אטר רגל עקור תתלה שמאלו שהוא ימין כל אדם.

After the *Shemoneh Esrei* recite the prayer, *Elokai Netzor*. "My God, guard my tongue from evil, etc." Before saying *Oseh Shalom*, "He Who makes peace in His high heavens." bow and take three steps backward, in the manner of a servant taking leave of his master. These steps should be of average size, the minimum of which is that the toe should touch the heel. *I.e., the toe of one shoe should touch the heel of the other shoe.* Do not take large steps, and do not take more than three steps. Step back with your left foot first and then with the right foot, then step back again with the left foot. While still bowed, turn your face to the left, which is to the right of the Divine Presence which is before you at the time of prayer, and when you step back from [your position of] prayer you should say: *Oseh shalom Bimeromav*; "He Who makes peace in His high heavens." turn your face to the right which is to the left of the Divine Presence, and say: *Hu ya'aseh shalom aleinu*, "May He make peace for us." then bow forward and say: *ve'al kol Yisrael ve'imeru Amein*. "And for all Israel, and say Amein." Then straighten up and

say: *Yehi ratzon... sheyiboneh Beis Hamikdash*. "May it be Your will... that the Holy Temple be rebuilt." Because prayer takes the place of sacrifices, we pray for the rebuilding of the Holy Temple, so that we might do the actual service speedily in our days. The reason for taking the first step with the left foot is because people usually start walking by moving the right foot first, and therefore we take our first step with the left foot, as though to indicate how difficult it is to leave the Presence of God, blessed is He. Therefore a left-footed person, should move his [so called] left foot first [which is actually his right or weaker foot] which corresponds to everybody else's right.

במקום שכלו הפסיעות, יעמד ברגלים מקונות כמו בתפלה, ולא יחזיר פניו למערב, ולא יחזור למקומו עד שיגיע השליש צבור לקדשה. וכן כשמתפלל ביחידות יעמד כשעור זה, ואם המקום צר ידחוק וכן כשאומרים פיוטים, חוזר כשמתחיל השליש צבור התפלה. (קכ"ג).

At the place where your three steps end, you should remain standing, feet together, as when you were praying. Do not turn your face toward the West, and do not return to your place until the chazzan says *Kedushah*. Similarly, when praying privately, *Without a minyan*, you should remain standing the same length of time. *When praying at home, for example, when you conclude the Shemoneh Esrei and step back, you should remain at that spot for as long as it would take the chazzan to begin saying the Kedushah*. If the place is narrow and crowded, or when *Piyutim* are recited, *These are special prayers recited on Festivals, High Holidays and other occasions*, you may return to your place when the chazzan begins the prayer. *I.e., when the chazzan begins the repetition of Shemoneh Esrei*.

בתפלת שמנה עשרה, לא ירמוז בעיניו, ולא יקריץ בשפתיו, ולא יראה באצבעותיו ואינו פוסק אפילו לקדיש וקדשה וברכו, אלא ישתק ויכון למה שאומרים השליש צבור והצבור ויחשב לו כעונה לענין זה שינצא ומכל מקום לא יחשב להפסק. אבל בתפלת אלהי נצר מתר להפסיק להורים שמפסיקין באמצע פרק של ברכות קריאת שמע וקריאת שמע. לעיל סימן ט"ז. ומכל מקום, אם אפשר לו יאמר תתלה יהיו לרצון וגו', ואם אפשר עוד יפסע גם כן ג' פסיעות. (קכ"ד כ"ב)

When saying *Shemoneh Esrei*, you should not signal with your eyes, or move your lips, or indicate with your fingers. *These things are forbidden when used as a means of communication or to attract someone's attention*. You may not interrupt even in response to *Kaddish*, *Kedushah*, or *Barechu*. *If you are in the midst of praying Shemoneh Esrei, you may not answer Amein to Kaddish, or recite the*

Kedushah, or respond to Barechu. You should remain silent and concentrate on what is being said by the chazzan and the congregation, and this will be accounted to you as if you had responded and fulfilled your obligation; By following this instruction, it is considered as though you had actually participated in the response of the congregation. and nevertheless it is not considered an interruption [of your Shemoneh Esrei.] However, when saying: Elokai Netzor, interruptions are permitted for those things for which you may interrupt in the middle of a section of the berachos of Shema, or the Shema itself. (See Chapter 16) Nevertheless if possible you should first recite: Yiheyu leratzon imrei fi; "May the words of my mouth be acceptable etc." Psalms 19:15. and if there is still time, you should also take three steps backward. Before making these interruptions.

נִישׁ נְהַגִּין לְנִמְר. מִיד, לְאַחַר הַמְּבָרֵךְ, אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּשָׁלוֹם, אֶת הַפְּסוּק. יְהִיו לְרָצוֹן וְגו', וְאַנְמָרִים אֱלֹהֵי נֹצַר נִפְעַם שְׁנִית. יְהִיו לְרָצוֹן וְגו' נִכּוֹן נִכּוֹן לְעִשּׂוֹת. וְנִרְאָה לִי דְבַעֲנִין זֶה מְתָרִין לְהַפְסִיק בְּתַפְלַת אֱלֹהֵי נֹצַר לְעֵנֶת כָּל אָמֵן. יִישׁ אֲנָמָרִים דְּקִנְדָּם שְׁאֲנָמָר אֶת הַפְּסוּק. יְהִיו לְרָצוֹן טוֹב לְנִמְר פְּסוּק אֶחָד מִן הַתְּנָרָה אוֹ מִגְּבִיָּאִים אוֹ מִכְתּוּבִים, הַמְּתַחִיל בְּאוֹת כְּהַתְחַלֵּת שְׁמוֹ וּמִפְסִים בְּאוֹת כְּמוֹ סִיּוֹם שְׁמוֹ (אֵלֵיהֶו רַבָּא בִּשְׁם כ"י) וְנִרְאָה לִי דְהָאֲנָמָר יְהִיו לְרָצוֹן שְׁנֵי פְעָמִים, לֹא יֵאמְרוּ אֵלָא קִנְדָּם יְהִיו לְרָצוֹן הִשְׁנִי. (סִימָן קכ"ב).

Some are accustomed to say, immediately after *Hamevareich es amo Yisrael bashalom*, "Who blesses His people Israel with peace," which concludes the *Shemoneh Esrei*. the verse: *Yiheyu leratzon* etc. and then recite *Elokai netzor*, followed by *Yiheyu leratzon* a second time, and this is the proper way. It seems to me that in this manner, it is permissible to interrupt the saying of *Elokai netzor* to answer *Amein* [to any berachah or Kaddish.] *The opinion of Mishnah Berurah is, however, that you are permitted to answer Amein only after saying the Yiheyu leratzon a second time.* Some hold that before saying the verse: *Yiheyu leratzon*, it is advisable to recite a verse from the Torah or Prophets or from the Writings which begins with the same letter that your name begins, and ends with the same letter with which your name concludes. It seems to me that if you say *Yiheyu leratzon* twice, the above mentioned verse should be said before the second saying of *Yiheyu leratzon*.

כְּבֵר נְתִבָּאָר בְּסִימָן יב', סְעִיף ג'. דָּאָם מְרָגִישׁ בְּעַצְמוֹ אַפְלוֹ קֶצֶת הַרְגֵּשָׁה לְצִרְכֵּיו אֲסוּר לוֹ לְהַתְפַּלֵּל עַד שְׁיִנְקָה אֶת עַצְמוֹ. וּמִכָּל שְׂכוֹן לְתַפְלַת שְׁמִנָּה עֶשְׂרֵה, שְׁאֲסוּר לוֹ לְעַמֵּד לְהַתְפַּלֵּל קֶשֶׁהוּא מְרָגִישׁ קֶצֶת לְצִרְכֵּיו, עַד שְׁיִנְקָה אֶת עַצְמוֹ. וְאַנְלָם אִם מְתַחֵלָה לֹא הַרְגִּישׁ כָּלֵל נֶאֱחָר כִּךְ בְּאַמְצַע תַּפְלַת

שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה הִרְגִּישׁ, שֶׁהוּא צָרִיךְ לְצַרְכּוֹ, בֵּין לְגִדּוּלִים בֵּין לְקַטְנִים יַעֲצֹר אֶת עֲצָמוֹ עַד שֶׁיִּגְמַר הַשְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה וְלֹא יִפְסִיק אִפְלוּ אִם הִתְרַגְּשָׁה הִיא גְדוּלָּה, מְכַל מְקוֹם, יַעֲצֹר אֶת עֲצָמוֹ כָּל זְמַן שִׁיכּוֹל, וְלֹא יִפְסִיק לְצֹאת בְּאִמְצַע שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה עַד לְאַחַר שְׁסִים הַמְּבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּשִׁלוֹם. (צ"ב).

It has already been clarified (Chapter 12: 3) that if you feel even the slightest need to use the bathroom, you are forbidden to pray until you purge yourself. This is certainly true of the *Shemoneh Esrei*, which you may not pray when you feel the slightest need to use the bathroom, until you purge yourself. However, if at first you didn't feel the need but later while praying the *Shemoneh Esrei*, you felt the need, whether it be to defecate or urinate, you should restrain yourself until the end of *Shemoneh Esrei*. you should not interrupt even if the need is great. You should rather restrain yourself as long as possible *Other authorities hold that if a person is in condition where he might be in violation of* בלִי תִשְׁקֶצֶן, "Do not make yourself detestable," he is permitted to interrupt the *Shemoneh Esrei*. and not interrupt by going out during the *Shemoneh Esrei*, until you have concluded [by saying] *Hamevareich es amo Yisrael bashalom*.

הִרְגִּישׁ שְׂנֵאָא מְמַנּוּ רֵנַח מְלֻמָּטָה, וְאִי אִפְשָׁר לוֹ לַעֲצֹר, אִם מִתְפַּלֵּל בְּבֵיתוֹ, הֵנָּךְ לְאַחֲרֵי ד' אַמּוֹת אוֹ לְצִדְדֵי וּמוֹצֵיא הַרְנַח נִמְמַתִּין עַד שֶׁיִּכְלֶה הַרְנַח, וְחֲזוֹר לְמִקְוָמוֹ וְאָנָּמֵר: רַבּוֹן הָעֲנֻלָּמִים יִצְרָתְנוּ נְקִבִּים, נְקִבִּים חֲלוּלִים, חֲלוּלִים גְּלוּי וְיִדְנֵעַ לְפָנֶיךָ תְּהַפְתְּנוּ וְנִכְלַמְתְּנוּ, תְּהַפֶּה וְנִכְלַמְהָ בְּחֵינּוּ, הִמָּה וְתִנְלָעָה בְּמִנְתְּנוּ, וְגִנְמֵר תְּפַלְתּוֹ. וְאִם יָצָא מְמַנּוּ הַרְנַח בְּמִקְוָמוֹ לְאַנְסוֹ, וְכֵן אִם יִתְפַּלֵּל בְּצִבּוֹר שִׁינְתִּיִּשׁ אִם יִתְרַחֵק לְאַחֲרֵי אֵינוֹ צָרִיךְ לְהִרְחִיק אֶת עֲצָמוֹ, נִגְס לֹא יֵאָמֵר הַרְבּוֹ, אֲלֹא יִמְתִּין עַד שֶׁיִּכְלֶה הַרְנַח וְגִנְמֵר תְּפַלְתּוֹ (סִימָן ק"ג).

If you feel that you are about to flatuate and cannot restrain yourself [then] if you are praying at home (privately) you should move backward four *amos Amah (ah-ma) is a linear measure. Opinions vary as to its length from 18 to 24 inches. See glossary.* or [four *amos*] sideways, and flatuate, and wait until the odor vanishes, then return to your [original] place and say: "Master of [all] the worlds, You created us with many openings with many hollows (blood vessels, ducts, etc.). Our shame and embarrassment is obvious to You; shame and embarrassment during our lifetime, gnats and worms in our death," and complete your prayer. And if you flatuated in your place [of prayer] accidentally, or if you are praying with a congregation [where] it would be embarrassing to move backwards [in the midst of *Shemoneh Esrei*], you are not required to move or say the prayer: "Master...", but you should wait until the odor

vanishes and then conclude your prayer.

אסור ליִישב בתוך ד' אמות של המתפלל: תפלת שמונה עשרה, בין מלפניו, בין לאחוריו, בין מצדו, ואם היִנשב עֵנְסָק־גַּם כן, במה דְשִׁיךְ לְסֹדֶר הַתְּפִלָּה מֵתֵר. וְיֵשׁ מְקוֹלִין, דְּאִפְלוּ אִינוּ עֵנְסָק־בְּעֵנְיֵי תְּפִלָּה, אֲלֵא שֶׁלֹּנְמֵד תְּנִיחָה בְּפִיו אִינוּ צָרִיךְ לְהִתְרַחֵק. וְהִנֵּרָא דְּבֵר ה' לֹא יֵשֵׁב לִפְנֵי הַמִּתְפַּלֵּל: תְּפִלַּת שְׁמוֹנֶה עָשָׂר כְּמֵלֵא עֵינָיו, אִפְלוּ אֲנִמֵּר קִרְיָאֵת שְׁמַע. אֲבָל לְאַחֲרָיו וְלִצְדָּדָיו אֵין לְהִקְפִּיד. וְלַעֲמֵד מֵתֵר, בְּכָל עֵנְיֵין אִפְלוּ לִפְנֵיו.

It is forbidden to sit within four *amos* in front, behind or along side of a person praying the *Shemoneh Esrei* prayer. *I.e., in a circle around the person praying within a radius of 6 to 8 feet.* But, if the person seated is also engaged in that which is related to the "Order of the prayers," *Though he is not involved in Shemoneh Esrei or Kerias Shema but in other parts of the synagogue service which are only a minhag (custom).* he is permitted [to remain seated]. There are [*poskim*] who are lenient [and permit him to remain seated] even if he is not engaged in matters relating to prayer, but is only studying Torah orally. *Reading aloud or speaking words of Torah.* But a God-fearing man should not sit in front of a person praying the *Shemoneh Esrei* prayer within his line of vision *Even if the distance is greater than four amos.* even if he (the seated person) is saying *Kerias Shema*. But [to be seated] behind or alongside [a person praying *Shemoneh Esrei*] is not objectionable, and it is permitted to stand in all situations *All the objections mentioned above refer to sitting only.* even in front of [the person praying].

אם זה היִנשב הוא אָדָם חָלוּשׁ אֵין לְמַחֲת בּוֹ.

If the one sitting [within four *amos*] is a weak [or sickly] person he should not be chastised (corrected). *He should not be asked to stand, but be allowed to remain seated.*

אם זה היִנשב יָשֵׁב קִדְמָה נֶאֱחָר כִּךְ בֵּא זֶה וְעֵמֵד לְהִתְפַּלֵּל מִצְדּוֹ אוּ מִלְּפָנָיו שְׁנִמְצָא זֶה היִנשב לְאַחֲרָיו אֵין צָרִיךְ לַעֲמֵד, כִּינֵן שְׂזָהָבָא בְּגִבּוּלוֹ. אֲבָל עֵמֵד לְהִתְפַּלֵּל, לְאַחֲרָיו שְׁנִמְצָא היִנשב לִפְנֵיו יֵשׁ לוֹ לָזַהֵר וְלַעֲמֵד. וְכָל זֶה כְּשֶׁמִּתְפַּלֵּל בְּבִיתוֹ. אֲבָל אם מִתְפַּלֵּל בְּבֵית הַמִּיָּחֵד לְמִנְיֵין קֹבֵעַ, וְגַמְכָּל שֶׁכֵּן בְּבֵית הַקִּנְסֵת הַמִּיָּחֵד לְכָל אֶחָד לְהִתְפַּלֵּל שָׁם, אִפְלוּ יָשֵׁב הוּא קִדְמָה צָרִיךְ לַעֲמֵד, כִּינֵן שֶׁהִמְקוֹם מִיָּחֵד לְתְּפִלָּה לְכָל אִישׁ.

If the seated person was first, and afterwards the other one came to stand and to pray [*Shemoneh Esrei*] alongside him or in front of him so that the seated person is behind the person [praying], he need not stand,

because the second person came into his "territory." However [if the second person] stood to pray [*Shemoneh Esrei*] behind him so that the seated person is in front of him, he should use discretion and rise. *Although the person who placed himself to pray facing a seated person, acted improperly, yet "discretion" calls upon the seated person not to remain seated.* This applies only when he is praying at home, but if he is praying in a house (room) assigned to a regular *minyan*, E.g., a place of business where people gather regularly to pray as a *minyan*. and certainly in a synagogue that is designated for everyone [equally] to pray there even if he was seated first he should rise since the place is designated for prayer to everyone.

אסור לעבר בתוך ד' אמות לפני המתפלל. תפלת שמונה עשרה. ולכן אם אחד התפלל וגמר תפלתו, ואחד עומד לאחוריו ומתפלל ועדין לא גמר, אל יפסיע זה שלפניו את הפסיעות, שנמצא כעובר לפני המתפלל. ולעבר מן הצדדין ומכל שכן, לאחוריו מותר. (ק"ב).

It is forbidden to pass within four *amos* in front of a person praying the *Shemoneh Esrei* prayer. Therefore, if one prayed and concluded his prayer, and the person standing behind him in prayer has not yet completed [*Shemoneh Esrei*], he (the person in front) should not take the [three backward] steps See above paragraph 12. because, in essence [it would be considered] as if he were passing in front of the person praying [*Shemoneh Esrei*]. But to pass by alongside, and certainly behind him, is permitted.

שכור אם אינו יכול לעבר לפני אדם גדול ונכבד אסור להתפלל. ואם עבר והתפלל: תפלתו תנעבה, וצריך לחזור ולהתפלל כשיסור יינו מעליו, ואם עבר ומן תפלה, משלים אותה בתפלה שלאחריה כדיון שנגג ואנס לקמן סימן כ"א. (צ"ט). (דיון תפילה באשה נדה, עין לקמן סוף סימן קנ"ג).

A person who has drunk intoxicating beverages, if he is incapable of speaking before a great person and/or a dignitary, he is forbidden to pray. If he transgressed and did pray, his prayer is an "abomination," and he is required to repeat his prayer when "his wine is removed from him." I.e., when he becomes sober. If, by then, the time of that prayer has passed, he must "make up" [the missed prayer] at the next prayer, according to the law [of a person who missed a prayer] inadvertently or by accident, as explained further on in chapter 21.

בְּחֶרֶף אֲנָמְרִים מְשִׁיב הַרְנַח וּמוֹרִיד הַגֶּשֶׁם. נִמְתַּחֲלִין בְּמִנְסַף שֶׁל שְׁמִינִי עֲצָרָת, וְהַשְׁמַשׁ מְכַרִּיז מְקַנְדֵּם מְשִׁיב הַרְנַח וּמוֹרִיד הַגֶּשֶׁם. וְאִם לֹא הִכְרִיזוּ אֵין אֲנָמְרִים אוֹתוֹ אוֹ בְּתַפְלַת הַמִּנְסַף שֶׁבְּלֹחֶשׁ. וְחִנְלָה שְׁמֵתַפְלֵל בִּיחִידוֹת בְּבִיתוֹ, וְכֵן בְּגִי הַכְּפָרִים שְׁאִין לָהֶם מִנִּין, יִמְתִּינוּ בְּתַפְלַת מִנְסַף עַד הַשְּׁעָה שֶׁבְּנֹדָאִי הַתְּפִלָּה בְּעִירוֹת מִנְסַף, וְאִזּוּ יִתְפַּלְלוּ גַם תְּמָה מִנְסַף וְיִאֲמְרוּהוּ. וְאֲנָמְרִים אוֹתוֹ עַד מִנְסַף יוֹם א' שֶׁל פֶּסַח, דְּהֵינּוּ שֶׁהַצָּבוֹר גַּם הִשְׁלִיחַ צָבוֹר אֲנָמְרִים אוֹתוֹ עוֹד בְּתַפְלַת הַלֹּחֶשׁ. וְנִבְחָזְרָת תַּפְלַת הִשְׁלִיחַ צָבוֹר פֶּנְסֵק מְלֶאמְרוֹ. וְיָשׁוּב גַּם הַצָּבוֹר אֵין אֲנָמְרִים בְּמִנְחָה, כִּיּוֹן שֶׁכָּבֹר שְׁמַעוּ מִהִשְׁלִיחַ צָבוֹר שֶׁפֶּסֶק מְלֶאמְרוֹ. וְנִמְיָ שְׁמֵתַפְלֵל בִּיחִידוֹת, יִקְדִּים לְהַתְּפַלֵּל אִזּוּ תַּפְלַת הַמִּנְסַף בְּכַדִּי שְׁעֵדִין לֹא פֶּסֶק הִשְׁלִיחַ צָבוֹר מְלֶאמְרוֹ בְּעִירוֹת. כִּי מִי שֶׁהוּא מֵתַפְלֵל לְאַחַר שֶׁכָּבֹר פֶּסֶק הִשְׁלִיחַ צָבוֹר, לֵאמְרוֹ בְּמִנְסַף, אֵינוֹ אֲנָמְרוֹ עוֹד. יֵשׁ מְקוֹמוֹת שְׁאֲנָמְרִים בְּקִיץ מְשִׁיב הַרְנַח וּמוֹרִיד הַטָּל, וְיִכְרִיזוּ כֵן הַשְׁמַשׁ קִנְדֵּם מִנְסַף יוֹם רֵאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, וְאִזּוּ מִתַּחֲלִילִין לְנֹמֵר כֵּן גַּם בְּלֹחֶשׁ בְּמִנְסַף וּפְנִסְקִין מְלִנְמֵר מוֹרִיד הַגֶּשֶׁם.

There are seasons of the year when special prayers are added to the *Shemoneh Esrei*. This chapter deals with three such additions: *Mashiv haruach*, *tal u'motor*, and *yaaleh v'yovoh*. It also deals with the laws of *Aneinu* which is said on Fast days.

blow) to wind the of (Causer *haruach mashiv* add we winter the During of berachah second the to fall) to rain the (and *hageshem umorid* of prayer Musaf the with addition) (this begin We *Esrei Shemoneh* :] *Musaf* before announces (sexton) *shamash* The *Atzeres Shemini* not is it it announce not did he If *hageshem umorid haruach Mashiv* home at prays who person ill An prayer. *Musaf* silent the at then said with wait should, *minyanyan* no have who villagers the likewise privately, city the that certain is it which of hour the until prayers *Musaf* [their] pray can too, they, then and prayers, *Musaf* completed have synagogues *mashiv* (It *hageshem umorid haruach mashiv* say and *Musaf* (Passover). *Pesach* of day first the of *Musaf* until said is)*haruach*... silent the during it say still chazzan the as well as congregation The chazzan) (the he prayer], *Musaf* [the repeats chazzan the When prayer. at it say not does congregation the that after and it, saying discontinues chazzan the that heard already have they because prayer, *Minchah* the the repeat chazzan the hearing I.e. it. saying discontinued has a to equivalent is *haruach mashiv* adding without *Esrei Shemoneh Musaf* the say should privately, praying person A announcement. public yet not has chazzan the that sure] be [to order in enough, early prayer prays whoever because synagogues, city the in it saying discontinued discontinued has chazzan the after]*Pesach* of day first the on *Musaf* are There [himself]. it says longer no, *Musaf* at]*haruach mashiv* saying congregations

umorid haruach mashiv replace to nothing adds *Ashkenaz Nusach a) hageshem*

Sefard Nusach follow who congregations Hassidic Sephardim, The b) (He *hatal morid* add: *Yisrael Eretz* in residing those and Gaon, Vilna the dew). the down brings

summer the During.hatal umorid haruach mashiv add: others Still c) *customs: three are there months*

umorid haruach mashiv replace to nothing adds *Ashkenaz Nusach a) hageshem*.

Sefard, Nusach follow who congregations Hassidic Sephardim, The b) *hatal morid* add: *Yisrael Eretz* in residing those and Gaon, Vilna the dew). the down brings (He

haruach mashiv add, that *hatal. umorid haruach mashiv* add: others Still c) should *shamash* the places] those [In summer. the during *hatal umorid* [congregation] the then and *Pesach* of day first the on *Musaf* before it announce discontinue they and,] *Musaf* of *Esrei Shemoneh* [silent the in it say to begins *hageshem umorid* saying

טעה ולא אמר משיב הרנח ומוריד הגשם, אם גזכר קודם שאמר הברכה, מתייה תמתיים אנמר במקום שגזכר רק שלא יהא באמצע ענין, כגון אם גזכר לאחר שאמר ומקיים אמננתו, אנמר גם כן לישני עפר, ואנמר משיב הרנח ופיו מי כמנך ופיו ואם רנצה יכול לומר לגמרי משיב הרנח ומוריד הגשם מכלכל חיים ופיו, אבל אם לא גזכר עד לאחר שפיים הברכה, מתייה תמתיים, צריך לחזור לראש תפלת שמנה עשרה (ולא סגי שיתחיל אתה גבור כי גי ברכות הראשונות: כתדא חשיבי לענין זה, שאם פים הברכה שלא כהגן צריך לחזור לראש התפלה) (סימן קי"ד) טעה במעריב של פסח או בשחרית או במנסף ולא אמרו, אין צריך לחזור.

If by mistake you did not say: *mashiv haruach umorid hageshem*, if you remembered before you completed the berachah *mechaye hameisim*, then you may say it at the place you remembered, but only if you are not in mid-phrase. For instance, if you remembered after you said: *umekayim emunaso*, (and fulfiller of His faithfulness) [you continue and] say also i. e. *lisheinei afar* (to those who sleep in the dust) and [then] you say *mashiv haruach* ... [and continue] *mi chamocha* ... (who is like You). If you prefer, you may repeat the whole paragraph, that is, *mashiv haruach umorid hageshem*, and then continue: *mechalkeil chaim* ... But, if you did not remember [the omission] until after you completed the berachah: *mechaye hameisim*, you are required to return to the beginning of *Shemoneh Esrei*. According to *Mishnah Berurah*, however, if you have not yet said

attah kadosh, you may say mashiv haruach and then continue with attah kadosh. (And it will not suffice to begin [again] [from] atah gibor (You are mighty), because the first three berachos are considered as one [unit] in this regard, [meaning] that if you completed [any] berachah [of these three] improperly, you must return to the beginning of Shemoneh Esrei. If by error during the Ma'ariv service of Pesach or during the Shacharis service or during Musaf you failed to say it (mashiv haruach), you need not return to the beginning to say it. This is because as soon as Pesach arrives, at Maariv, mashiv haruach should be discontinued. However, it is preferable to wait for Musaf when the chazzan's public omission will serve as the "announcement" that mashiv haruach is no longer said. But this is only "preferable"; in the absence of the "announcement" the berachah is not invalidated. (Derech Hachayim.)

יֵשׁ מְקוֹמוֹת, שְׁאוֹמְרִים בְּקִיץ מְשִׁיב הָרֶנַח וּמוֹרִיד הַטַּל. אִם טָעָה וְאָמַר: כֵּן גַּם: בְּחֶרֶף, אִם לֹא גִזְכֵּר עַד לְאַחֵר שְׁאֵמַר: בְּרוּךְ אַתָּה ה', גִּזְמַר הֶקְרָכָה, מִתִּיהָ תִּמְתֵּם, וְאֵין צָרִיךְ לְחֹזֵר: בְּשִׁבְלֵי הַזְכָּרָת: הַגֶּשֶׁם, כִּינֹן שֶׁכָּבֵר זִכְרֵ טַל. וְנָךְ אִם גִּזְכֵּר מִקֵּנֶדֶם שְׁאֵמַר אֶת הַשֵּׁם אֲנִי מְקוֹם: דֶּסְלָקָא. עֲנִינָא מוֹרִיד הַגֶּשֶׁם.

Some congregations add *mashiv haruach umorid hatal*, in the summertime (see footnote 2.) If you erred and said it also during the winter, or if you did not remember [that you should have said:... *umorid hageshem*] until after you said *Baruch atah Hashem*, you should complete the berachah *mechayei hameisim*. You are not required to repeat the berachos in order to mention *geshem*, since you already mentioned *tal* (dew). *Mentioning dew is sufficiently similar to mentioning rain.* But if you remembered before you said *Hashem*, (you said *Baruch atah*, but not yet *Hashem*) then you should say: *morid hageshem* at the place you left off.

אִם טָעָה בְּקִיץ וְאָמַר מְשִׁיב הָרֶנַח וּמוֹרִיד הַגֶּשֶׁם, אִם גִּזְכֵּר קֵנֶדֶם שְׁאֵמַר הֶקְרָכָה מִתִּיהָ תִּמְתֵּם, חֲנוּז נִמְתַּחֵל אֶתֶּה גִּבּוֹר וְכו' (וְאֵין זֹאת מִדִּין תְּחִירָה, אֲלֹא כִּדִּי שֶׁתִּהְיֶה הֶקְרָכָה נִכְרַת. שְׁאִינוּ אֲנִימָר בְּהָ מְשִׁיב הָרֶנַח וּמוֹרִיד הַגֶּשֶׁם). אָבֵל אִם לֹא גִזְכֵּר עַד לְאַחֵר שְׁפִים מִתִּיהָ תִּמְתֵּם חֲנוּז לְרֹאשׁ הַתְּפִלָּה. אִם לֹא אָמַר רַק מְשִׁיב הָרֶנַח וְלֹא אָמַר מוֹרִיד הַגֶּשֶׁם, אִינוּ מְזִיק כָּלֵל וְאִינוּ מְקַלְלֵי חַיִּים וְכו'. אִם טָעָה בְּמַעְרִיב אוֹ: בְּשַׁחְרִית, שֶׁל שְׁמִינִי עֲצָרָת וְאָמַר, אֵין צָרִיךְ לְחֹזֵר לְרֹאשׁ (ק"י"ד).

If you erred during the summer and said: *mashiv haruach umorid hageshem*, if you remembered (realized your error) before you completed the berachah, *mechayei hameisim*, you should go back and begin *Atoch gibor* (i. e. the beginning of the berachah). (This is not because the berachah is invalid, but so that it is apparent that the berachah does not include *mashiv haruach umorid hageshem*). But if you did not realize [your error] until

after you completed [*Baruch atah Hashem*] *mechayei hameisim*, you must return to the beginning of *Shemoneh Esrei*. If you only said *mashiv haruach* [and realized your error] and did not say *morid hageshem*, [the berachah] is not invalid at all and you may continue *mechalkeil chayim* ... If you erred at *maariv* or in *Shacharis* of *Shemini Atzeres* and added (*Mashiv haruach* ...) you need not go back to the beginning. *Although we do not add mashiv haruach until Musaf. Since, however, the entire day of Shemini Atzeres is compatible with its inclusion, once you have said it, the berachah is not invalid.*

מתחילין לומר טל ומטר, בתפלת ערבית של יום ששים לאחר תקופת תשרי והוא ביום ד' או ביום ה' לחדש דעצמבער, ואומרים עד פסח.

Introduction: The sixth berachah of *Shemoneh Esrei* begins, "*Bareich aleinu* ..." It is a prayer for bountiful harvests and ample rainfall for the earth and its inhabitants. Therefore, when the season for rain arrives, we add a special prayer for "dew and rain" (*tal umatar*).

the of *Maariv* of *Esrei Shemoneh* the in *umatar tal* say to begin We seasons four the of names The season, (Fall) *Tishri* the after day sixtieth (spring); *Nisan Tekufas* are: *tekufos*) plural: *tekufah*; (singular: (winter). *Teiveis Tekufas* (fall); *Tishri Tekufas* (summer); *Tamuz Tekufas* December, of fifth the or fourth the on comes which

until 1900 From 1899. year the until only valid were dates author's The on and year regular a during 5 December on begun is *umatar tal* 2100 begins season rain the *Yisrael Eretz* Inyear. leap a during 6 December 7. *Cheshvan* from said is *umatar tal* and earlier

until 1900 From 1899. year the until only valid were dates author's The on and year regular a during 5 December on begun is *umatar tal* 2100 of] day first [the until said, is it and year. leap a during 6 December .*Pesach*

אם טעה ולא אמר טל ומטר, אם נזכר קודם שסיים הברכה מברך השנים, אומר שם ותן טל ומטר לברכה על פני האדמה ושבענו וכו' וחזתם כראוי. ואם לא נזכר עד לאחר שחתם הברכה מתפלל להלן. ובתוך ברכת שמע קולנו אחר ריקם אל תשיבנו, אומר ותן טל ומטר לברכה כי אתה שומע וכו' נאפלו אם לא נזכר אז רק אחר שאמר ברוך אתה, כל שלא אמר עדין את השם, יכול לומר ותן טל ומטר לברכה כי אתה שומע וכו' אבל לא נזכר עד לאחר שסיים הברכה שומע תפלה, חוזר ומתחיל ברוך עלינו וכו' ואם לא נזכר עד לאחר שאמר את הפסוק יהיו לרצון וגו', חוזר לראש התפלה.

If you erred and did not say *tal umatar*: If you remembered before ending the berachah of *mevarech hashanim*, say: [before the close of the berachah] *vesein tal umatar livrachah al pnei ha'adama vesabeinu ...* and conclude [the berachah] properly (i. e. *Baruch... mavarech hashanim*). If you did not remember until having completed the berachah, continue on, and in the berachah of *Shema koleinu*, after the words: "*reikom al tisheveinu*" ["Do not turn us away empty-handed,"] say: *vesein tal umatar livrachah Ki atah shomea ...* And even if you did not remember then, but only after you said, *Baruch atah*, as long as you had not yet said *Hashem*, you may say: *vesein tal umatar livrachah, ki ata shomea ...* But, if you did not realize [that you forgot to add *tal umatar*] until after you completed the berachah *Shomea tefillah*, [then] you must go back and begin *Bareich aleinu ...* And if you did not remember until you said the verse [at the end of *Shemoneh Esrei*]: *Yihyu le'ratzon ...* you must go back to the very beginning of the *Shemoneh Esrei*.

טעם בקצת ואמר טל ומטר, חוזר ומתחיל בברך עלינו, ואם לא נזכר עד לאחר שאמר את הפסוק יהיו לרצון, חוזר לראש התפלה. (ק"י)

If you erred during the summer and added *tal umatar* you must return to the beginning [and say:] *Bareich aleinu*. But, if you did not realize [that you added *tal umatar*] until after you said the verse, *Yihyu le'ratzon*, you must go back to the beginning of the *Shemoneh Esrei*.

אם נסתפק לו אם אמר משיב הרוח או לא אמר, אם הוא לאחר ל' יום שקבר התפלל תשעים פעמים כראוי, חזקתו שגם עתה התפלל כהרגל שלו כראוי. אבל בתוך שלשים יום צריך לחזור ולהתפלל. וכן בטל ומטר אם מסתפק לו לאחר שקבר התפלל תשעים תפלות כראוי מוקמינו אחרותיה שגם עתה התפלל כראוי, וקדם לכן צריך לחזור ולהתפלל. (ק"ד)

If you are in doubt [about] whether you added *mashiv haruach* or not, [then] if thirty days have passed, [meaning:] you already said *Shemoneh Esrei* ninety times properly,

times 90 said *umatar tal* have to 35 or days 34 take to has it Likewise Shabbos and Shabbos on *berachos* 13 middle the omit we because period. day 30 every in times 5 or 4 either comes

number either on rely can we that holds (114:37) *Berurah Mishnah* The comes whichever days, 30 or *Esreis Shemoneh* 90 after Thus, leniently. been have *haruach mashiv* and *umatar tal* that assume can we first, of use author's the about confusion some is Therehabit. by established

mashiv Concerning interchangeably. Esreis Shemoneh 90 and days 30 the of because days 29 in reached be will Esreis Shemoneh 90 haruach; in times four least at comes Shabbos and Shabbos, on Musaf additional period. day 30 every

times 90 said umatar tal have to 35 or days 34 take to has it Likewise Shabbos and Shabbos on berachos 13 middle the omit we because period. day 30 every in times 5 or 4 either comes

number either on rely can we that holds (114:37) Berurah Mishnah The comes whichever days, 30 or Esreis Shemoneh 90 after Thus, leniently. established been have haruach mashiv and umatar tal that assume can we first, mashiv added [and prayed you too, now, that assumed be can it habit. by before] [or within arose] doubt the [if But habit. of virtue by]haruach The .Esrei Shemoneh repeat to required are you [elapsed], days thirty already you after arose doubt the If .umatar tal to applies] [rule same you too, now, that presume we properly, Esreis Shemoneh ninety prayed the repeat must you days), 30 (before that before But properly. prayed .Esrei Shemoneh

טענה במעריב ליל ראשון של פסח, והתפלל תפלת שמנה עשרה של חל, ונזכר לאחר שהתחיל ברה עלינו שהדין הוא שצריך לסים כל אותה ברכה (כמו שאכתב לקמן סימן ע"ו) אינו אומר טל ומטר כיון שגם הצבור אינם אומרים, ואם חלה השאלה (הוא יום התחלה לשאל טל ומטר) ביום שבת, וטענה והתפלל של חל להתחיל ברה עלינו, גם כן אינו אומר טל ומטר, כיון שהצבור צדין לא התחילו, והיחיד נגדר אחר הצבור. (ק"י)

If you erred at *Maariv* on the first night of *Pesach*, and you prayed the *Shemoneh Esrei* of the weekdays, and you realized [your error] after you began *Bareich oleinu*, the law being [that even having begun a berachah in error] you must complete that full berachah, but do not add *tal umatar*, since the congregation also omits it. If the *she'eila* (petition) (that is, the day that we begin to pray—or "petition" for *tal umatar*) falls on Shabbos, and by mistake you prayed [the *Shemoneh Esrei*] of the weekdays and also began [the berachah] *Bareich aleinu*, you do not say *tal umatar*, since the congregation has not yet started, and the individual always follows the congregation.

שכח יעלה ויבא בראש חדש בשחרית או במנחה, ובחל המועד, בין בשחרית בין במנחה בין במעריב, אם נזכר קודם שאמר יהיו לרצון, חוזר ומתחיל רצה, ואפלו אם נזכר קודם שהתחיל מודים, כיון שסיום ברכת המזון שכינתו לציון, צריך להתחיל רצה (כמו שכתבתי במשיב הרוח) אך אם נזכר

קודם ברכת המחזיר שכינתו לציון, אומרו שם ומסמם ותחזינה עינינו וכו', ואם לא נזכר עד לאחר יהיו לרצון וגו', חוזר לראש התפלה. ובראש חודש שכתב יעלה ויבא במערב, בין שראש חודש הוא ב' זמים, בין שאינו אלא יום א', בין שאמר ברוך אתה ה' והזכיר את השם, שוב אינו חוזר, אלא מסמם המחזיר שכינתו לציון וגומר תפלתו. והטעם בזה מפני שלא היו מקדשין את החודש בליילה. (תכ"ב ת"צ)

If you forgot [to add] *Yaaleh veyavo* on *Rosh Chodesh* in the *Shacharis* or *Minchah* service, or on *Chol Hamo'ed* either in *Shacharis*, *Minchah*, or *Maariv*, if you realized [your error] before you said: *Yihyu le'ratzon* you should go back and begin *Retzeih*. Even if you remembered before you started *Modim*, as long as you have completed the berachah: *hamachazir shechinaso letzion*, you must begin [again] at *Retzeih*, (as we wrote, above, in regard to *mashiv haruach*). However, if you realized before [completing] the berachah: *hamachazir shechinaso letzion*, you say it there (at the point where you realized) and you conclude: *vesechezena eineinu* ... If you did not remember until after *Yihyu le'ratzon* ... you must go back to the beginning of *Shemoneh Esrei*. On *Rosh Chodesh* [however,] if you forgot *Yaaleh veyavo* in the *Maariv* service, whether *Rosh Chodesh* be two days or only one day, once you [already] said: *Baruch atah Hashem*, and mentioned: *Hashem*, you no longer need to go back, [to insert *Yaaleh veyavo*] but complete [the berachah] *hamachazir shechinaso letzion* and [go on] to complete *Shemoneh Esrei*. The reason for this [allowing the completion of *Shemoneh Esrei* without *Yaaleh veyavo*] is because [*Rosh Chodesh*] was not sanctified at night. *Before the establishment of the calendar, Rosh Chodesh was decreed by the Beis Din (the Court) in Jerusalem. They never did so at night but waited until the day when it was to be declared Rosh Chodesh. Once a fixed calendar was established, we know in advance when Rosh Chodesh will fall, and we, therefore, say Yaaleh veyavo on the night of Rosh Chodesh. Nevertheless, the requirement is less stringent at night and its omission does not require a repetition of Shemoneh Esrei.*

שכתב בראש חודש או בחל המועד יעלה ויבא בשחרית, אף על פי שלא נזכר עד לאחר שהתפלל מוסף, (שפבר זכר של ראש חודש ושל חל המועד) מפל מקום, צריך לחזור ולהתפלל שחרית, ואם עבר זמנה ישלימנה בתפלת המנחה. (עין שער תשובה סימן ק"ח סק"ב) בדלקמן כ"א סעיף ד'.

לדמן סימן כ' סעיף י'.

If you forgot to say *Yaaleh veyavo* on *Rosh Chodesh* or *Chol Hamo'ed*, in *Shacharis*, although you did not realize it until after you prayed *Musaf* (where you already mentioned *Rosh Chodesh* or the festival), nevertheless,

you are required to repeat the prayers of *Shacharis*. If the time [of *Shacharis*] has passed you may compensate for it at *Minchah*. See *Chapt. 21 para. 1 and 18:1*.

בכל מקום שהוא צריך לחזור ולהתפלל, צריך להמתין כדי הלוח ד' אמות.

Whenever you must repeat the *Shemoneh Esrei* prayer, you are required to wait the time it takes to walk four *amos*. *You should not blend the two prayers as one, but pause for a few seconds before starting Shemoneh Esrei anew. See glossary.*

שליש צבור ששטעה בתפלת הלחש, אינו חוזר ומתפלל שנית מפני טרח הצבור, אלא סומך על התפלה שיתפלל בקול רם, (ולכן לאחר חזרת התפלה יאמר אלהי נצור וכו' ויפסיע ג' פסיעות) אף אם טעה בג' ברכות ראשונות ונזכר קודם שהשלים תפלתו, בענין שלא יהא בחזרתו טרח הצבור, יחזור (קכ"ג קכ"ו).

If the chazzan erred during the silent *Shemoneh Esrei*, he does not repeat *Shemoneh Esrei* because it would be a burden on the congregation, *To wait for him to complete the silent Shemoneh Esrei a second time.* but he may rely on the prayer that he will pray aloud. (Therefore, after he repeats the *Shemoneh Esrei* [aloud] he should say: *Elokai netzor...* and step back three paces.) *When the chazzan repeats Shemoneh Esrei aloud he does not add the prayer: Elokai netzor nor does he step back three paces, until after the whole Kaddish.* But if he erred in the first three *berachos* and realized it before he completed his [silent] *Shemoneh Esrei*, in a manner *I.e. since he is still towards the beginning of his own Shemoneh Esrei, the amount of time that his repetition will take will be minimal.* that his repetition will not constitute a burden on the congregation, he should go back and repeat *Shemoneh Esrei*.

ביום התענית בין בתענית צבור בין בתענית יחיד, אומרים בתפלת המנחה בברכת שמע קולנו, עננו, וקשמיניע לבכל עת צרה וצוקה וסנים כי אתה שומע וכו'. ואם שכח מלומר עננו, אם לא נזכר עד לאחר שאמר את השם מברכת שומע תפלה, אינו חוזר ואומר, אלא לאחר שגמר כל התפלה, לאחר אלהי נצור קודם שיעקר רגליו, אומר עד בכל עת צרה וצוקה ומסים יהיו לרצון וכו', ואם לא נזכר עד לאחר שיעקר רגליו, אינו אומר עוד כלל (תקס"ה).

On fast days, whether a communal fast day

Ta'anis (13 *Adar* itself upon taken also has nation Jewish the addition In days four the are days fast Communal day. fast communal a as) *Esther* national the of because fast to obligated is everyone that year the during

9, Av 17, Tammuz are: They days. those on occurred that disasters 121). chapter (see 10 Teves and 3 Tishrei

(Ta'anis 13 Adar itself upon taken also has nation Jewish the addition In aneinu add we day, fast private a or day. fast communal a as Esther) reciting After .koleinu Shema berachah the in prayer Minchah the to ... shomea atah ki conclude: we ,vetzukah tzarah eis bechol words: the you after until remember not did you and ,aneinu say to forgot you If do you ,tefillah Shomea berachah the of Hashem]Atah Baruch[said: completing after rather But .]aneinu[say to berachah] [the repeat not your move you before ,netzor Elokai after ,Esrei Shemoneh entire the eis bechol words]: closing [the until prayer) aneinu (the it say you feet, le'ratzon Yihyu usual] the [with conclude [then] and vetzukah tzarah no you [back] feet your moved you after until remember not did you If of repeating the required never aneinu Omitting).aneinu(it say longer Esrei. Shemoneh

סימן כ

כְּשֶׁפּוֹסֵעַ הַשְּׁלִיחַ צָבוּר מִתְפַּלֵּה שְׁבִלְחָשׁ, עוֹמֵד בְּמִקְוָמוֹ כְּשֶׁעוֹר הַלֵּוֹי ד' אֲמוֹת וְחוֹזֵר לְמִקְוָמוֹ וְאוֹמֵר בְּלִחְשׁ ה' שְׁפָתַי תִּפְתַּח וְגו' וּמִתְחִיל בְּקוֹל בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ וְכָל אֶחָד יִזְהַר לְשַׁתֵּק אֶז וְלִשְׁמֹעַ הֵיטֵב, וְלִכְנוֹן לְמָה שֶׁהוּא אוֹמֵר, וְלוֹמֵר בְּרוּךְ הוּא, וּבְרוּךְ שָׁמוּ וְאָמֵן עַל כָּל בְּרָכָה כְּרָאוּי. וְאֶפְלוּ לְלַמֵּד אֶסוּר בְּשַׁעַה שֶׁהַשְּׁלִיחַ צָבוּר חוֹזֵר הַתְּפִלָּה, וְאֵין צָרִיד לִזְכֹּר שֶׁצָּרִיכִין לִזְהַר מִשִּׁיחָה בְּטָלָה. וְיִי שֶׁנֶּקֶל לוֹ, יֵשׁ לוֹ לַעֲמֹד כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּעֶצְמוֹ מִתְפַּלֵּל שְׁמֵנָה עֶשְׂרֵה אוֹ בְּעֵינָיִם עֲצוּמוֹת, אוֹ לִרְאוֹת תוֹךְ הַסִּדּוּר מֶה שֶׁאֹמֵר הַשְּׁלִיחַ צָבוּר (ק"א קכ"ג קכ"ד). קִצְתָּ נִוְהֵגִין שֶׁלֹּאֲחֵר קִדְּשָׁה חוֹלְצִין תְּפִלִּין שֶׁל רִש"י וּמִנִּיחִין תְּפִלִּין דְּרַבְנָנוּ תָּם. וְעוֹשִׂין שְׁלֹא כַּדִּין. (עֵין פָּרִי מַגְדִּים סִימָן ל"ד מִשְׁבָּצוֹת סְעִיף קטן ב).

When the chazzan steps back upon completing the silent *Shemoneh Esrei*, he remains standing there for the time it takes to walk four *amos*, returns to his original place and says quietly: *Hashem sefasai tiftach ...* "God, open my lips etc." and begins aloud: *Baruch atah Hashem*. Everyone [in the congregation] must be careful to remain silent, (during the repetition of *Shemoneh Esrei*), to listen carefully and be attentive [to] what (the chazzan is saying, and to say *Baruch hu uvaruch shemo* "Blessed is He and blessed is His Name." and *Amein* after each berachah. Even the study [of Torah] is prohibited while the chazzan is repeating the [*Shemoneh Esrei*] prayer; and needless to say that you must take care to avoid idle conversation. If it is not difficult for you, it is proper to stand as if you yourself are praying *Shemoneh Esrei*; your eyes either closed or following the chazzan's chanting in the siddur. There are some whose custom it is

that after the *Kedusha*, they remove the *Rashi* tefillin and put on *Rabbeinu Tam* tefillin. There is a dispute between *Rashi* and *Rabbeinu Tam* as to the order of the insertion of the *parshios* (portions) into the tefillin. Many pious people have a second pair of tefillin made according to *Rabbeinu Tam*'s specifications. The proper time for putting on this second pair is after *Uva letzion*. But what they do is not in accordance with the law.

בְּחִזְרַת תְּפִלַּת הַשְּׁלִים צָבוּר, כִּינּוּן שֶׁהַשְּׁלִים צָבוּר כְּכֹר הַתְּפִלָּל בְּפָנָיו עֲצָמוֹ בְּלִחָשׁ, וְאִינוּ חוֹזְרִים אֶת הַתְּפִלָּה רַק בְּשִׁבְלֵי הַשּׁוֹמְעִים, לְכֹן צָרִיכִין שִׁיְהִי דְּוָקָא תְּשַׁעַה שׁוֹמְעִין וְעוֹנִין, שְׁלֵא תִּהְיֶינָה בְּרִכּוֹתָיו לְבִטּוּלָה (וְלֹא דְּמִי לְמָה שֶׁפְּתוּב בְּסִימָן ט"ו סְעִיף ז'). וְלְכֹן כְּשֵׁינֵשׁ מִנְּהוּן מִצְמָצֵם, צָרִיכִין לְהִשְׁגִּיחַ שְׁלֵא יִתְחִיל הַשְּׁלִים צָבוּר חֲזָרַת הַתְּפִלָּה עַד שִׁיִּגְמְרוּ כָּלן תְּפִלוֹתֵיהֶן שִׁיּוּכְלוּ לַעֲנוֹת. (קכ"ד)

Since the chazzan has already prayed his own prayer silently and is repeating *Shemoneh Esrei* only for the benefit of the listeners, it is, therefore, required that during the repetition of *Shemoneh Esrei*, there be no less than nine listening [to the chazzan] and answering [*Amein*] lest his *berachos* be in vain. A *berachah levatalah* (a blessing said in vain) is a sin which, according to some authorities, is comparable to "Taking God's Name in vain"—one of the Ten Commandments. Therefore, when there is an exact *minyan*, Ten people including the chazzan, care should be taken that the chazzan not begin the repetition of *Shemoneh Esrei* until all have completed their [silent] *Shemoneh Esrei* so that they are able to answer [*Amein*].

הַשְּׁלִים צָבוּר צָרִיף לְזַהֵר, כְּשֶׁהוּא מְסִים בְּרִכָּה אַחֶת, שְׁלֵא לְהִתְחִיל בְּרִכָּה שְׁנִיָּה, עַד לְאַחַר שֶׁאָמְרוּ רַב הַצָּבוּר אָמֵן. וְאִם הִתְחִיל תִּכְף בְּרִכָּה אַחֶרֶת, בְּגוֹן, שְׁפִסִּים מִגֵּן אֲבִרָהֶם וְהִתְחִיל מִיָּד אֶתָּה גָּבוּר, אִי כִּינּוּ שֶׁהִתְחִיל לומר, אֶתָּה גָּבוּר, שׁוּב אִין אוֹמְרִים אָמֵן, וְעַנְשׁ בְּטוּל אָמֵן, אִי הוּא עָלָיו.

The chazzan must be careful when completing a *berachah*, not to begin the following *berachah* until after most of the congregation have answered *Amein*. If he did begin the next *berachah* immediately, for instance, after completing [the *berachah*] *Magein Avraham* he began to say *Atah gibor* at once, then since he already started saying *Atah gibor*, no longer [does the congregation] say *Amein*. The penalty for vacating the *Amein* is now upon him (the chazzan).

בְּקִדְשָׁהּ, יִזְהַר כָּל אֶחָד לְכַנּוּ רִגְלָיו, שִׁיְהִי שְׁמִיָּהוּ בְּיָסֵד, כְּאֵלּוּ הָיוּ רִגְלֵי אַחַת (כְּמוֹ שֶׁפְּתוּב וּרְגִלֵּיהֶם רִגְלֵי יִשְׂרָאֵל) וְכִשְׁאוֹמְרִים קְדוֹשׁ, קְדוֹשׁ, קְדוֹשׁ, וְכֵן בְּרוּךְ וְיִמְלֹךְ, מְרִים גּוֹפוֹ וְעֹקְבוֹ לְמַעְלָה. וְנוֹהֲגִין לִשְׂאֵל הָעֲנִינִים לְמָרוֹם, וְטוֹב שֶׁתִּהְיֶינָה סְגוּרוֹת (קכ"ה).

When the *Kedusha* [is said], you should be careful to join your feet so that both are together as if they were one foot, as it is written [of the angels who say *Kedusha*] "And their feet (plural) are a straight foot" (singular). When saying: *Kadosh, kadosh, kadosh*, also *Baruch* [*kevod Hashem mimekomo*], and *Yimloch* [*Hashem leolam ...*] you should raise your body and heels upward. It is the custom to raise the eyes upward [during *Kedusha*], and preferably they should be closed.

כְּשֶׁמִגִּיעַ הַשְּׁלִיחַ צָבוּר לְמוֹדִים, מְשַׁתְּחוּיִם כָּל הַקָּהָל וְאוֹמְרִים מוֹדִים דְּרַכְּנֹו, כְּלוֹ בְּהַשְׁתַּחֲוִיָּה, וּמִי שֶׁהוּא עוֹמֵד בְּתַפְלַת שְׁמִנָּה עֲשָׂרָה וְשׁוֹמֵעַ שֶׁהַשְּׁלִיחַ צָבוּר הִגִּיעַ לְמוֹדִים, אִם הוּא עוֹמֵד בְּאַמְצַע בְּרַכָּה, מְשַׁתְּחֶנָּה גַם כֵּן. אָבָל אִם עוֹמֵד בְּתַחֲלַת בְּרַכָּה. אוּ בְסוֹף בְּרַכָּה, לֹא יִשְׁתַּחֲוֶה. מִשּׁוֹם דָּאֶסוּר לְהוֹסִיף הַשְׁתַּחֲוִיּוֹת, בְּתַחֲלַת בְּרַכָּה אוּ בְסוֹף בְּרַכָּה, עַל אוֹתָן שֶׁאֲמָרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרָנָם לְבְרַכָּה, כְּדִלְעִיל סִימָן י"ח סְעִיף י"א (ק"ט כ"ז).

When the chazzan reaches [the berachah] *modim*, the entire congregation bows and says the entire *modim derabanan* *The Talmud (Soteh, 40:3) teaches that during the time in which the chazzan says Modim aloud it is propitious for a person to add a short supplication. A number of the Rabbis said short prayers. Rav Papa concludes that all the prayers are proper and our version is a composite of all and is therefore called Modim derabanan—the Modim of our Rabbis.* in a bowed posture. Some bow only at the beginning until before *Adono-y* and at the conclusion. If you are standing [in the midst of] the *Shemoneh Esrei* prayer and you hear the chazzan about to say *modim*, if you are in the midst of a berachah, you should also bow. *I.e. while continuing your own prayer.* But if you are at the beginning or end of a berachah, you should not bow, because it is prohibited to add bowings either at the beginning or end of a berachah besides those that were ordained by our Rabbis, of blessed memory. See chapter 18, paragraph 11.

קוֹדֵם שֶׁאוֹמֵר הַשְּׁלִיחַ צָבוּר שִׁים שְׁלוֹם, אוֹמֵר אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. בְּרַכְנוּ וְכו', וְכִשְׁאוֹמֵר "וַיִּשְׁמְרֵךְ" אוֹמְרִים הַקָּהָל כֵּן יְהִי רָצוֹן וְלֹא יֵאמְרוּ אָמֵן. וְכֵן כִּשְׁאוֹמֵר וַיַּחֲגֵד וְשְׁלוֹם. וְאֵין אוֹמְרִים אוֹתוֹ רַק בְּשִׁחְרִית וּבְמוֹסָף, וְלֹא בְמִנְחָה. רַק בְּתַעֲנִית צָבוּר, שֶׁאוֹמְרִים גַּם בְּמִנְחָה שִׁים שְׁלוֹם, אִזּוֹ אוֹמֵר הַשְּׁלִיחַ צָבוּר גַּם אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ. וְאֵין אוֹמְרִים אוֹתוֹ בְּבֵית אָבֵל, וְלֹא בְתַשְׁעָה בָּאָב בְּשִׁחְרִית (קכ"א כ"ז).

Before the chazzan starts [the berachah] *Sim shalom*, he says *Elokeinu veilokei avoseinu barcheinu ...* when he reaches *veyishmerecha*, *The end of the first berachah of the* בְּרַכָּה *the—*שְׁלֹשָׁת—*three-fold berachah.* the congregation responds, *Kein yehi ratzon* "So may it be Your will." and

does not say *Amein*. The same applies when he reaches *vichuneka* and *shalom*. The end of the second and third berachos of the three-fold berachah. It [the *Birchas Kohanim*] is said only at *Shacharis* and *Musaf* prayers, but not at *Minchah*, with the exception of a communal fast day when we say *Sim shalom* at *Minchah*; Unlike the usual practice of saying *Shalom rav* at *Minchah*. then the chazzan also says: *Elokeinu veilokei avoseinu* It is not said [at the minyan] at the house of a mourner nor on *Tisha Be'av* at *Shacharis*.

לאחר שגמר השלוח צבור התפלה, יאמר בלחש יהיו לרצון וגו' אבל לפסע ג' פסיעות אינו צריך שסומך על הפסיעות שבסוף הקדיש שלם. (קכ"ג).

After the chazzan completes the *Shemoneh Esrei* he should say quietly *Yihyu leratzon ...* but he need not step back three paces because he may rely on the paces at the end of the full Kaddish.

בתענית צבור ויש בבית הכנסת עשרה שמתענים ומשלימים, אומר השליח צבור בשקט ובמנוחה ענגנו קדם רפאנו. ואם טעה ולא אמרו, אם נזכר קודם שאמר את השם, מן הכרחה רופא חולי, חוזר ואומר ענגנו ורפאנו. אבל לא נזכר עד לאחר שאמר את השם, גומר הכרחה רופא חולי עמו ישראל, ואומר ענגנו בתוך ברכת שומע תפלה, וחותם שומע תפלה כמו יחיד. ואם שקחו גם שם, אמרו לאחר סיום התפלה בלא חתימה.

If there are ten [men, a *minyan*], in the synagogue, on a communal fast day who are fasting and completing [the fast], I.e. they intend to fast until nightfall. Thus, if they are praying *Shacharis* or *Minchah* and one of the ten is an elderly or ill person who will be eating later that afternoon, even if he is still fasting at the time of prayer, the chazzan does not say *aneinu* in the repeated *Shemoneh Esrei*. *Mishnah Berurah* disagrees. He maintains that *aneinu* may be said. the chazzan adds the prayer *aneinu* before *Refa'einu*

a as not *Esrei Shemoneh* silent his to *aneinu* adds also individual Each *Tefillah Shomeia* berachah: the of part as but berachah, separate

whereas, *Minchah* and *Shacharis* both at *aneinu* adds chazzan the Also, communal (a *Tzibur Taanis* a Ononly. *Minchah* at it adds individual the its has it i.e. berachah; separate a as *aneinu* adds chazzan the day) fast closing: own

a as not *Esrei Shemoneh* silent his to *aneinu* adds also individual Each *Tefillah. Shomeia* berachah: the of part as but berachah, separate

whereas, Minchah, and Shacharis both at aneinu adds chazzan the Also, If .Minchah and Shacharis at only. Minchah at it adds individual the said he before omission] [his realized he if it, say not did and erred he and back goes he ,Yisrael amo cholei Rofei berachah: the of "Hashem" omission] [his realize not did he if But, .Refa'einu [then] and aneinu says amo cholei Rofei berachah the completes he "Hashem," said he after until ,tefillah Shomea berachah the of midst the in aneinu says and ,Yisrael as ,tefillah shomea]Hashem atah Baruch[[with] berachah the closes and omission his realized he I.e. there, forgot also he If individual. an would completing after it adds he Tefillah. Shomeia berachah the completed he after before bashalom Yisrael amo es hamevareich after: I.e. Esrei Shemoneh berachah. closing a without but netzor. Elokei

אין אומרים תפלת שמנה עשרה בקול, אלא אם כן יש לכל הפחות ששה אנשים, ששה רב מנין שהתפללו עתה. אבל אם אין ששה אנשים שהתפללו עתה, אין אומרים כל השמנה עשרה בקול, אלא אחד אומר עד האל הקדוש בקול, ואומרים קדשה וגומר תפלתו בלחש. (ס"ט)

We do not repeat the *Shemoneh Esrei* aloud, unless there are at least six men who constitute a majority of the *minyan*, who have finished praying. "Six men who have finished praying." The author does not mean that there are only six men assembled. A minyan can never be made up of less than ten men. The author refers to a situation where among the ten assembled there are several who have already prayed. It is still a minyan if there are at least six who are now praying. The others, however, must be present and participate in answering *Amein* and in saying the *Kedusha*. But, if there aren't six men who are now praying, we do not repeat the entire *Shemoneh Esrei* aloud. Instead, one [of those praying] says [from the beginning of *Shemoneh Esrei*] until *Ha'el hakadosh* aloud, and everyone says *Kedusha*, and [the one who said the *berachos* aloud] completes his *Shemoneh Esrei* quietly.

כל מקום שהיחיד אם טעה חוזר ומתפלל, כמו כן השלים צבור בתורת התפלה, אם טעה חוזר ומתפלל חוץ משחרית של ראש חודש וחל המועד. שאם שכח ולא אמר יעלה ויבא ולא נזכר עד שהשלים תפלתו, אין מחזירין אותו, כי משום טרח הצבור, סמכין על מה שיזכיר בתפלת המוסף, אבל אם נזכר קודם שהשלים תפלתו, חוזר לרצה ואין בזה טרח הצבור (קכ"ו).

In all cases where the individual who erred goes back [and repeats] the *Shemoneh Esrei*, so too, if the chazzan erred in the repetition of *Shemoneh Esrei*, he must repeat the *Shemoneh Esrei* [aloud], except at *Shacharis* of *Rosh Chodesh* and *Chol Hamoed*. There [if the chazzan] forgot to

say *Yaaleh veyavo* and did not realize it until he completed the [loud] *Shemoneh Esrei*, he does not go back, for since [it would result in] an imposition on the congregation, we rely on the reference [to *Rosh Chodesh*] [to be said] in the *Musaf* prayer. But if the chazzan realized [his omission] before he completed the *Shemoneh Esrei*, he goes back to [the berachah] *Retzei* as this [would not constitute] a burden on the congregation. *Since Retzei is close to the end of Shemoneh Esrei and very little would have to be repeated.*

חייב על האדם לומר קדושה עם הצבור, וגם אמן שלאחר האל הקדוש, ושלאחר שומע תפלה, הוא גם כן חייב כמו קדושה. וכן הקדישים שאומר השליח צבור, חייב הוא לענות עליהם. וכן במודים הוא חייב לשאת עם הצבור. ולכן אם נתאחר לבא לבית הכנסת, באפן שאינו יכול להתפלל עם הצבור. והוא מוכרח להתפלל ביחידות, אם אין השעה עוברת, צריך להשגיח שלא יתפלל שמונה עשרה, בשעה שנקסיד מלענות אהד מדברים אלו אלא ימתין עד שייענה, ואחר כך יתפלל שמונה עשרה. אבל אל ימתין בין גאל ישראל לתפלת שמונה עשרה, דהא צריך להסמיך גאלה לתפלה, ואסור להפסיק ביניהם, אלא ימתין קודם שירה קדושה (וע"ש סימן ס"ט סעיף ז').

It is incumbent upon every man to say *Kedusha* together with the congregation; and also the *Amein* which is said after [the berachah] *Ha'el Hakadosh* and after [the berachah] *Shomea tefillah*. These *Ameins* are obligations equivalent to *Kedusha*. *Actually there is an obligation to answer Amein after each berachah said by the chazzan (para 2, 3). These two berachos have the special status equal to Kedusha which everyone must join in answering. Even those not now praying with the minyan but happen to be present in the synagogue at the time, should answer Amein.* Likewise it is obligatory to respond to the *kaddeishim* *The plural of Kaddish*. which the chazzan says. *I.e. to answer Amein and yehei shemei rabba*. Also [when the chazzan says] *Modim* you are obligated to bow *See above 18:11*. together with the congregation. Therefore, if you were late in coming to the synagogue, having arrived too late to catch up and pray the *Shemoneh Esrei* together with the congregation and will perforce pray *Shemoneh Esrei* individually, if [by waiting still longer to start] the time for *tefillah* will not pass, *E.g., Shacharis should not be prayed after one third of the day has passed. If by not starting to pray at once the time for that prayer will pass, you should start praying at once.* you must be mindful not to begin praying *Shemoneh Esrei* at a time [which will cause you] to lose the opportunity of answering [*Amein*] to any of the above. *The things mentioned above which have the status of Kedusha.* Rather you should wait until you respond [*Amein* to them] and then start to pray *Shemoneh Esrei*. But, you should not wait between *ga'al Yisrael* *The closing words*

of the berachah before the start of Shemoneh Esrei. and [the start of] *Shemoneh Esrei*, for you are required to connect "the Redemption" *I.e. Ga'al Yisrael.* to the *Shemoneh Esrei*, and it is forbidden to interrupt between them. But you should [rather] wait [silently] before [saying] *Shirah Chadashah.*

יחיד העומד בתפלת שמנה עשרה, וכשהוא מסים מחיה המתים, אומרים הצבור קדשת וְכֵן לְצִיּוֹן, או קדשת יוצר, אינו אומר עמָהֶם קדוש, לפי שאין הקדשות שוות, אֲבָל אם הצבור אומרים קדשת מוסף, אף על פי שהוא מתפלל שחרית, עונה עמָהֶם קדוש וכו', וכן בהפוך דקדשת שחרית וקדשת מוסף שוות הן (ק"ט).

An individual standing in [silent] *Shemoneh Esrei*, who completes the berachah, *mechayeimei hameisim* [as] the congregation is saying the *Kedusha* in *Uva Letzion* or the *Kedusha* [in the berachah] *Yotzer* or should not say *kadosh, kadosh, kadosh*, with them because these *kedushos* are not the same as the *Kedusha* of *Shemoneh Esrei*. But, if the congregation is saying the *Kedusha* of *Musaf*, though he is praying *Shacharis*, he says *kadosh, kadosh, kadosh*. along with them. The same [applies] in reverse, *I.e. when he is at Musaf and the congregation is at Shacharis.* because the *Kedusha* of *Shacharis* and the *Kedusha* of *Musaf* are the same [*kedusha*].

סימן כא

כבר נתבאר בסימן י"ח שאם עבר זמן תפלה במזיד, אין לו תשלומין אֲבָל אם מחמת שגגה או אִינִס לא התפלל, או שטעה בתפלתו בדבר שצריך לחזור ולהתפלל יכול להשלימה לאחר תפלה הסמוכה לה, וצריך שיתפלל נוקא תפלה שהיא זמנה, ואחר כך תפלת השלומין, דהינו אם לא התפלל שחרית, אִזי כשיגיע זמן תפלת מנחה, יתפלל מתחלה, תפלה לשם מנחה ואומר תחנון, ואחר כך מיד אומר אשרי, ומתפלל עוד שמנה עשרה בשביל שחרית. ואם לא התפלל מנחה, אִזי יתפלל מתחלה ערבית, ויִשְׁקָה רק כדי הלוך ד' אמות ואינו אומר אשרי אֲלֵא מיד יתפלל תפלת שמנה עשרה בשביל מנחה, ואם לא התפלל ערבית, אִזי לאחר תפלת שחרית, יאמר תחנון ואשרי, ויתפלל תפלת שמנה עשרה לשם ערבית ואחר כך יאמר למנצח וְכֵן לְצִיּוֹן וכו', ואסור לו לאכל עד שיתפלל גם תפלה זו, שהיא לשם ערבית.

Preface:

make-up-prayer. a requires prayers the of one omitting that is rule general The
the where only but ,*tefillah* a omitted having for compensate will This
one if But . (שנגג) unintentionally or (אנגס) unwillingly occurred omission
An compensate. to way no is there ,*tefillah* a omitted deliberately and willfully

compensation The chapter: this studying while mind in keep to fact important time. that at due is that *tefillah* particular the repeating by performed is *tefillah* this does he ,*Mincha* omitted an for compensates one *Maariv* at if example, For unique of number a this, to Due .*Esrei's Shemoneh Maariv* two praying by two requires afternoon Friday on *Mincha* Omitting g. e. arise: situations eve Shabbos the being both, night, Friday on *Esreis Shemoneh Maariv* as takes compensation this form the discusses chapter This *Esreis. Shemoneh* and unintentional considered is what and deliberate considered is what as well unwilling.

allowed] [you if that Eighteen) Chapter (in explained been already has It But compensation. no is there intentionally, pass to *tefillah* of time the that control, your beyond something to due or unintentional, was] [it if way a in *tefillah* your in erred but] pray, *did* you [if or pray, not did you *of aware became first you And ,tefillah* the repeat you that requires that may you [then] *passed. had tefillah this for time the after error your Shacharis missed you if E.g. ,tefillah* next the following it for compensate missed you if *Minchah; at compensate must you then Shacharis at erred or the pray first must You etc. Maariv at compensate you then Minchah ,tefillah* make-up the afterwards [only] and time that at due is that *tefillah* time the when then ,*tefillah Shacharis* the pray not did you if example: for the by followed ,*Minchah* for *tefillah* a pray first you arrives, *Minchah* for and ,*Ashrei* say should you afterwards immediately and prayer, *Tachanun .Shacharis* omitted] [the of sake the for *Esrei Shemoneh* another pray then *Maariv* the say first should you then ,*Minchah* omitted you if [Similarly] not do ,*amos* four walk to takes it time the for only pause then and prayer, sake the for prayer *Esrei Shemoneh* the pray immediately, but, ,*Ashrei* say after then ,*Maariv* omitted you if [Similarly] .*Minchah* omitted] [the of [then] and ,*Ashrei* and *Tachanun* say should you prayer *Shacharis* the you that After .*Maariv* of sake the for prayer *Esrei Shemoneh* the pray until eat not may You etc. ,*letzion Uva* and *Lamenatzeiach* say should .*Maariv* of sake the for is which ,*tefillah* make-up the complete also you

אם לא התפלל, בעוד שהיה לו שהות להתפלל, מפני שהיה חושב, שעדין ישאר לו זמן, אחר שיגמר אותו עסק שהוא מתעסק בו, ובין כך וכך עברה לו השעה, וכן מי שהיה טרוד לצרף ממונו, שלא יבא לידי הפסד, ועל ידי כן הפסיד זמן התפלה, אף על גב דאסור להעביר זמן תפלה משום הפסד ממון מפל מקום מקרי אגס, ויש לו תשלומין. וכן אם מחמת שכרות לא היה ראוי להתפלל, נחשב גם כן כאגס אף על פי שהתחיל באסור לשותת, כשהגיע זמן תפלה.

If you did not pray when there was time to pray, because you thought that there would still be time after you finished whatever you were doing, but in the meantime the time [for prayer] passed; similarly, if you were preoccupied in business matters, in order to prevent a loss, and as a result the time for prayer passed, [then] despite the fact that it is prohibited to allow the time of prayer to pass [merely] to avoid a monetary loss, nevertheless, it is considered *oneis*, (an extreme situation) and you may make up the missed prayer. Similarly if as a result of intoxication *Even a revi'is of alcohol disallows prayer until the effects have dissipated. See glossary for correct equivalent in ounces.* you were not permitted to pray, you are considered an *oneis*, despite the fact that drinking is prohibited once the time for prayer has arrived.

אין תשלוּמין לתפלה, אלא בתפלה הסמוכה לה. אַבֵּל אם נתאחר יותר, אין לה עוד תשלוּמין כגון אם לא התפלל לא שחרית ולא מנחה, אִזִּי מנחה, יש לה תשלוּמין, לאחר ערבית הסמוכה לה, אַבֵּל שחרית אין לה תשלוּמין, כִּינן שְׁעֵבֶר שְׁתֵּי זְמַנֵּי תפלות שֶׁלֹא התפלל, לא בזמנה ולא בזמן מנחה.

Compensation for [an omitted] prayer is valid only at the very next *tefillah*, but if the delay was greater, [compensation] is no longer possible. For example: if you did not pray *Shacharis* and *Minchah*, then compensation for *Minchah* is possible [immediately] after *Maariv*, but for *Shacharis*, compensation is not possible, since two periods of prayer have passed [and] you failed to pray [*Shacharis*], neither at its (*Shacharis*'s) designated time nor at the time of *Minchah*. *Allowing two periods of prayer to pass without praying is considered negligent. Thus, you no longer have the privilege of compensating for the omitted tefillah.*

אף ביום שיש בו מוסף, אם לא התפלל שחרית, יכול להשלימה לאחר מנחה, (דכינן דזמן תפלת מוסף, בדיעבד עד הלילה, כמו מנחה אם כן לא עבר שתי זמני תפלות) ולאחר תפלת מוסף, אינו יכול להשלים תפלת שחרית, (דכינן שמזכיר בה קרבן מוסף, אינה ראויה שתעלה לתפלת שחרית. פרי מגדים סימן ק"ח, אברהם סעיר קטן ו'). אף עם צדין לא עבר זמן תפלת שחרית, יכול להתפלל שחרית, אף על פי שְׁעֵבֶר התפלל מוסף.

However, on a day when there is an additional *Musaf* prayer, *Musaf*—an additional *tefillah* corresponding to special sacrifices that were brought on festive days; e.g. *Shabbos*, *Rosh Chodesh*, *Yom Tov* etc. if you omitted *Shacharis* [unintentionally], you may compensate for it after the *Minchah* prayer, *Despite having already prayed two tefillos—Musaf and Minchah.* (because the period for *Musaf* extends, as a last resort, until nightfall as does [the period] for *Minchah*; as a result, two periods of *tefillah*

have not passed). *Although two tefillos have actually taken place since Shacharis, nevertheless, only one period of prayer has passed, since the times allotted for Musaf and Minchah are identical—from midday until nightfall.* But, after the *Musaf* prayer you may not compensate for [the omitted] *Shacharis*, (because having already mentioned the *Musaf* sacrifice, it is inappropriate as a make up for the *Shacharis* prayer). *Since, as mentioned in the preface to this chapter, two Musaf Shemoneh Esreis would be required, the compensatory Shemoneh Esrei, with the focal point on the special additional sacrifices, is not fitting as compensation for Shacharis.* But, if the *Shacharis* period has not yet passed, you may still pray the *Shacharis* prayer despite already having prayed *Musaf*.

אין תשלומין לתפלה שהפסיד, אלא בזמן תפלה הסמוכה לה. אבל לא בשעה שאינה זמן תפלה, כגון אם שעה הרביע, אחר שהתפלל התפלה שהיא חובת שעה, אינו יכול להתפלל עוד, תשלומי תפלה שהפסיד, לפי שלא תקנו תשלומין לתפלה שהפסיד, אלא בזמן שהוא עוסק בתפלה שהיא חובת שעה, שאז כיון שהוא עוסק בתפלה שהיא חובת שעה, הוא משלים גם כן מה שחסר (ק"ח).

The omitted *tefillah* can be made up only at the time of the next *tefillah*, but not after the time of the next *tefillah*. For example: if much time has elapsed since you prayed the *tefillah* which was due at that time, you can no longer pray the compensatory *tefillah* for the one omitted, because [the Sages] instituted compensation for the omitted *tefillah* only at the time you are occupied with the prayer due then, because [only] while being occupied with prayers can you also make up [for] what you missed. *According to Mishnah Berurah, however, so long as the time for prayer has not passed, you may make up the prayer you missed. [The ideal thing to do is to make the following condition—"If I am obligated for this prayer, then it is to fulfill my obligation; if not, it is a voluntary prayer.]*

תפלת התשלומין שהוא מתפלל, חייב להתפלל, כמו שהוא מתפלל אז תפלת החובה, כגון אם לא התפלל מנחה בערב שבת, מתפלל ערבית שמים של שבת, אף על פי שהשנייה באה לתשלום תפלת חל, מכל מקום, כיון שעתה הוא שבת, מתפלל של שבת. ואם התפלל של חל, חזר ומתפלל, וכן בערב ראש חודש אם לא התפלל מנחה מתפלל ערבית שמים, ואומר בשמיהו יעלה ויבא. ואם לא התפלל ערבית בראש חודש, שמתפלל שחרית שמים, אם שכח יעלה ויבא אפלו בשנייה חזר ומתפלל, (אף על גב דתשלומין הלילה היא, ואז לא היה חזר, מכל מקום השתא ימא הוא), ובשבת אם לא התפלל מנחה, מתפלל ערבית גם כן שמים של חל, אלא שיש חלוק באמה חוננתנו. בראשונה אומר אמה חוננתנו, ובשנייה אינו אומר. והשעם בזה, כיון שאמה חוננתנו הוא כמו הבדלה, ואין מבדילין ב' פעמים בתפלה, והוא הדין להפך, אם שכח ערבית במוצאי שבת. מתפלל שחרית שמים, ואומר בתפלת התשלומין אמה חוננתנו, לפי שמעקר התקנה, צריך להבדיל בתפלה

(ק"ה רצ"ד).

The make-up *tefillah* that you pray must be the same as the *tefillah* that is due at that time. For example, if you omitted *Mincha* on Friday afternoon, [then] you pray two Shabbos-*Maariv tefillos* at *Maariv*, notwithstanding the fact that the second *tefillah* comes as compensation for a weekday *tefillah*, nevertheless, since now (at the time of the make-up *tefillah*) it is Shabbos, you pray a Shabbos *tefillah*. If [being ignorant of the above *halachah*] you said a weekday *tefillah* as compensation you must repeat [the Shabbos] *Shemoneh Esrei*. Similarly, on the day preceeding *Rosh Chodesh*, if you omitted *Minchah* [then] you pray two *Maariv Shemoneh Esreis* and at both you say *Ya'aleh ve'yavo*. *You say Ya'aleh ve'yavo despite the fact that this Shemoneh Esrei is compensation for a Shemoneh Esrei that did not require Ya'aleh ve'yavo*. If you omitted *Maariv* on *Rosh Chodesh*, requiring you to pray two *Shacharis tefillos*, and if you inadvertently omitted *Ya'aleh ve'yavo* *For the times when omitting Ya'aleh ve'yavo would not require a repetition of Shemoneh Esrei* (See chapter 19, para. 10). even during the second [*Shemoneh Esrei*] *The make-up tefillah*. you must repeat the *Shemoneh Esrei*; (despite the fact that it is compensation for the night *I.e. Maariv*. and, *then*, [had you omitted *Ya'aleh ve'yavo*] you were not required to repeat [the *tefillah*], nevertheless, *now* it is day. *And omitting Ya'aleh ve'yavo during a daytime Shemoneh Esrei requires repeating the tefillah*.) If you omitted *Minchah*, on Shabbos here, too, you pray two weekday [*Shemoneh Esreis*] at *Maariv*. However [in this case] there is a difference [regarding] the *Atah Chonantanu* *An additional prayer said at Maariv at the conclusion of Shabbos*. prayer. In the first *Shemoneh Esrei* you should say *Atah Chonantanu*, but in the second prayer, you do not say it. *Despite the fact that the second Shemoneh Esrei is a Maariv Shemoneh Esrei when Atah Chonantanu is required*. The reason for this is since *Atah Chonantanu* is like the *Havdalah Havdalah*—a blessing recited upon the conclusion of Shabbos denoting the separation of the holy (Shabbos) and the profane (weekdays). blessing, and *Havdalah* is not said twice in *tefillah*. *Unlike the special prayers added to the Shemoneh Esrei on Shabbos, Rosh Chodesh and Yom Tov where each tefillah requires that special prayer, Havdalah—signifying the distinction between Shabbos and the weekdays (or Yom Tov and the weekdays)—need only be said once* (Magen Avraham 108:13). The same applies in the opposite situation: If you omitted *Maariv* at the conclusion of Shabbos, [then,] you pray two *Shacharis Shemoneh Esreis* and during the make-up prayer say *Atah Chonantanu*, because originally

it was instituted that *Havdalah* be said during *Shemoneh Esrei*.

טענה בראש חדש במנחה, ולא אמר יעלה ויבא, ולמחר אינו ראש חדש, אם כן אף אם יתפלל ערבית שמים, לא ירויח כלום, שהרי אינו יכול לומר עוד יעלה ויבא, ובלא יעלה ויבא, הרי כבר התפלל על כן אינו מתפלל כלל לתשלומין.

If you erred at *Minchah* on *Rosh Chodesh* by omitting *Ya'aleh ve'yavo*, and the following day it is not *Rosh Chodesh*, and as a result, even if you pray two [*Shemoneh Esreis*] at *Maariv*, you will gain nothing, since you can no longer say *Ya'aleh ve'yavo*, and you already prayed once without *Ya'aleh ve'yavo*, therefore, you do not pray a make-up *tefillah* at all. *Explanation:* At *Minchah* you did pray, albeit without *Ya'aleh ve'yavo*. Subsequently, all that is lacking is *Ya'aleh ve'yavo*, and since at the make-up prayer you won't compensate for *Ya'aleh ve'yavo*—it no longer being *Rosh Chodesh*—therefore, no compensation is possible. According to *Mishnah Berurah*, however, even if it is a regular weekday, you should make up the prayer with the condition as stated in note 9.

תפלת מוסף, אף על פי שזמנה כל היום, ואם כן הוי מעריב תפלה הסמוכה לה, מפל מקום אין לה תשלומין בלילה, משום דתפלת מוסף נתקנה משום ונשלמה פרים שפתינו וכיון שעבר זמנו בטל קרבנו.

Regarding the *Musaf* prayer—although its time period is the entire day (till nightfall), thereby making *Maariv* the next *tefillah*, *Since there is no interruption between the end of the Musaf period and the start of the Maariv period.* nevertheless it [*musaf*] cannot be compensated at night, because the *musaf* prayer was instituted based on the verse. *Hosea 14:3.* "Let the offerings of our lips replace bullocks," *The people of Israel ask that their prayers be accepted in place of the sacrifices that can no longer be brought because of the destruction of the Temple. In effect, our prayers substitute for our sacrifices. Thus, the Musaf prayer substitutes for the Musaf sacrifices.* and once the time has passed the sacrifice can no longer be brought. *The Maariv prayer takes place after nightfall when the Musaf sacrifices can no longer be sacrificed. It is, therefore, too late to compensate.*

מי שהוא צריך להתפלל שחרית שמים, או מנחה שמים, אם הוא שלים צבור, יוצא במה שהוא חוזר את התפלה בקול רם.

If you require two *Shacharis tefillos* Having omitted *Maariv* the

previous evening. or two Minchah tefillos, Having omitted Shacharis that morning. and you are the chazzan, you fulfill your obligation with the repeating of Shemoneh Esrei aloud.

cannot they prayer, previous the omitted minyan entire an If Note: exempt to Esrei Shemoneh the of repetition chazzan's the on depend Pri(own. his on so do must each but prayer, make-up the from them in prayer, make-up your is this that mind in Having108:1). Megadim those exempt to have must chazzan a that intent regular the to addition own. their on pray to unable are who worshippers

depend cannot they prayer, previous the omitted minyan entire an If Note: the from them exempt to Esrei Shemoneh the of repetition chazzan's the on 108:1). Megadim (Pri own. his on so do must each but prayer, make-up

מי שנסתפק לו אם התפלל או לא, בזמן הזה (שאין מתפללין בנדבה), אינו חוזר ומתפלל (סימן ק"ז ק"ח).

If you are in doubt as to whether or not you prayed, in our time (since a voluntary *Shemoneh Esrei* תפלת א—נדבה—“voluntary prayer.” Our sages permitted praying a voluntary *Shemoneh Esrei* provided you add something new □ צרי i.e. you must pray for something that you have not prayed for before. The laws for “adding something new” are complicated and controversial. It is, therefore, advisable to refrain from “voluntary prayer” if at all possible. (For details of Tefillas Nedavah see *Shulchan Aruch* Chapt. 107). is not said) you do not repeat the tefillah.

סימן כב

לאחר השמנה עשרה, אומרים מתנון בנפילת אפים, ואין לדבר שיסת חליו, בין שמנה עשרה לתנון.

Preface

himself: of said Moses prayers, many his Concerning (1) ואשבֿֿבהר ארבעים — יום—"I sat on the mountain for forty days..." (Deut. 9: 9), 9: (2) ואנכי עמדתיֿֿבהר — prostrated — "I stood on the mountain..." (Ibid. 10: 10), 10: (3) ואנתנפל לפני ה' — "I prostrated before myself" also symbolically, Jews, Adonoy." before myself standing 2)), Esrei Shemoneh(Amidah the before sitting 1) by: prayer during .Amidah the after face) the on falling (lit. 3) גפילת אפים) and Amidah the during

nefilas Originally 131). *Tur* on (Based (Supplication). *tachanun* called is This ground the upon body one's prostrating entirely by performed was *apayim* of destruction the with However, needs. one's for pleading and praying while 22a) (Megillah Talmud the Also, discouraged. was practice this Temple the a of assured is who Joshua, to comparable person righteous a only that states prayer. in position this assume may manner, this in prayer a to response perfunctorily only *apayim nefilas* perform to become has custom the Therefore, 4). 131: *Hashulchan Aruch*(downward head one's tilting and sitting by

apayim nefilas with said is *tachanun esrei, shemoneh* the completing Upon the to relevant not conversation any I.e. talk Idle face). the on (falling *.tachanun* and *esrei shemoneh* between prohibited is *tefillah*.

בשחרית, כיון שיש תפלין בשמאלו, נוטין על צד ימין, משום כבוד התפלין, ובמנחה, נוטין על צד שמאל.

During the *shacharis* [morning prayers] when *tefillin* are worn on the left hand, [*tachanun* is said] leaning on the right [hand] out of respect for the tefillin. *It is disrespectful to lean your head on the tefillin retzuos (straps) which are wound around your left arm.* But at the *minchah* prayers the leaning is on the left [hand].

נפילת אפים יש להיות מושב, אך בשעת הדחק יוכל להיות גם מעמיד. לאחר תחנון אומרים ואנחנו לא נדע, ויש לאמרו בשיבה, ואחר כך עומדין ואומרים מה נעשה וכו'.

Nefilas apayim is preferably done while sitting. But, when necessary it may be done while standing. After *tachanun Ve'ananchnu lo neida* is said. It is preferable that it be said while sitting, afterwards you should stand [and continue] saying: *mah na'aseh* ...

אין נפילת אפים כי אם במקום שיש שם ספר תורה, אבל במקום שאין שם ספר תורה אף על פי שיש שם שאר ספרי קדש, אין נופלין על פניהם, אלא אומרים את המזמור בלי נפילת אפים. ובשמתפילים בעזרת בית הכנסת, ופתח בית הכנסת פתוח, נחשב כאלו היה שם ספר תורה.

Nefilas apayim is done only in a place where a *Seifer Torah* is present. Where there is no *Seifer Torah*, even though there are other sacred books there, *nefilas apayim* is not done but, instead, the psalm is said without *nefilas apayim*. When praying in the synagogue vestibule and the door to the synagogue is open, it is considered as if the *Seifer Torah* is there. *And nefilas apayim is done.*

קְשִׁימְתַּפְּלִין בְּבֵית אָבִל, או בְּבֵית הַמֵּת אֲף עַל פִּי שְׂאִין שֵׁם אָבִל, אִין אוֹמְרִים תַּחֲנוּן ז' יְמֵי אָבִלוֹת אָפְלוּ בְּמִנְחָה שֶׁל יוֹם ז'. וְנוֹהֲגִין שֶׁגַּם בְּשׁוּבָם לְבֵיתָם אֵינָם אוֹמְרִים. וְאֵם יֵשׁ אָבִל בְּבֵית הַכִּנְסֶת, אִין הַצְבִּיר נִגְרָרִין אַחֲרָיו, וְאוֹמְרִים תַּחֲנוּן, אֲלֵא שֶׁהָאָבִל אֵינוֹ אוֹמֵר.

When praying in the house of a mourner or in the house of the deceased, even if there is no mourner present, *If the deceased left no mourners it is customary for ten persons to gather daily at the deceased's home and pray.* (Shulchan Aruch, Yoreh Deah 376:3). *tachanun* is not said during the seven days of mourning, even at *minchah* of the seventh day. It is customary, that even if the mourners return home they do not say *Tachanun*. If a mourner is present in the synagogue [during prayers] the congregation is not drawn after him and they *do* say *tachanun*, whereas, the mourner, does not.

אִין אוֹמְרִים תַּחֲנוּן בְּבֵית הַכִּנְסֶת שֶׁיֵּשׁ שֵׁם מִיֵּלָה, או שֶׁהַבֶּעַל בְּרִית או הַסִּנְדֵּק, או הַמּוֹהֵל מִתְּפַלְלִים שֵׁם, אֲף שֶׁהַמִּיֵּלָה תָּהָא בְּבֵית אַחֵר. וְאֵם מִתְּפַלְלִין מִנְחָה, בְּבֵית הַמִּינּוּק קוֹדֵם סְעֻדַת הַבְּרִית, או בְּאַמְצַע הַסְעָדָה, גַּם כֵּן אִין אוֹמְרִים. אָבִל אֵם מִתְּפַלְלִים לְאַחַר בְּרַכַּת הַמְּזוֹן, אוֹמְרִים. אֲף הַבֶּעַל בְּרִית וְהַסִּנְדֵּק וְהַמּוֹהֵל לֹא יֹאמְרוּ אֲף לְאַחַר בְּרַכַּת הַמְּזוֹן, מִשּׁוּם דְּיוֹם טוֹב שְׁלָהֶם הוּא.

Tachanun is omitted in a synagogue where a circumcision will take place, or if the father of the child to be circumcised, or the *sandik* who holds the child at the circumcision; or the *mohel* *The mohel is the one who performs the circumcision.* is praying there, even if the circumcision will take place at another location. If the *minchah* prayer is said, in the child's home, before the *bris* *Bris—circumcision.* feast or during the feast [there,] too, [*tachanun*] is omitted. But, if [the *mincha*] prayer is said after *birkas hamazon* *Birkas hamazon—grace after the meal.* [*tachanun*] is said. However, the father of the child, the one holding the child and the *mohel* do not say [*tachanun*] even after *birkas hamazon* because it is their holiday *And tachanun is not said on festive days. See para. 8.*

וְכֵן אִין אוֹמְרִים, בְּבֵית הַכִּנְסֶת שֶׁיֵּשׁ שֵׁם חָתָן, כֹּל שִׁבְעַת יְמֵי מִשְׁתֵּה שְׁלוֹ, אֵם הַחֲתָן הוּא בָּחוּר אוֹ הַכֹּלָה בְּתוּלָה. אָבִל אֲלֶמֶן שֶׁנִּשְׂא אֶלְמָנָה, אִין לוֹ רַק שְׁלֹשָׁה יָמִים וְאַחֵר כֹּף אוֹמְרִים. וּבְיוֹם הַחֲפָה בְּשַׁחֲרִית אוֹמְרִים, וּבְמִנְחָה שֶׁהוּא סְמוּךְ לַחֲפָה אִין אוֹמְרִים (קל"א).

Likewise, [*tachanun*] is omitted in a synagogue where a groom is present, during all seven days of feasting, provided that the groom was a *bochur* *I.e. never previously married.* or the bride a *besulah. I.e. never previously married.* But if a widower married a widow there are only three days, *That tachanun is omitted.* after which [*tachanun*] is resumed. On the day

of the marriage ceremony [*tachanun*] is said at *shacharis* Others disagree and maintain the *tachanun* is omitted at *shacharis* as well as *minchah*. (*Halachos ketanos I, 21*). prayers, but at the *minchah* preceeding the ceremony it is not said. If the groom is present at the start of the prayers and left before the congregation reached *tachanun*, nevertheless, *tachanun* is omitted.

אין אומרים תחנון לא בראש חודש ולא בתמשה עשר באב, ולא בתמשה עשר בשבט ולא בתנקה ולא בפורים גדול ב' ימים, ולא בפורים קטן ב' ימים, ולא בליג בעמר, ולא בכל חודש ניסן, ולא בתשעה באב, ולא בימים שביין יום כפור לסכות, ולא מראש חודש סיון עד לאחר אסרו חג דשבועות ולא באסרו חג דסכות, בכל אלו אין אומרים במנחה שלפניהם, אבל בערב ראש השנה ובערב יום הכפורים אומרים במנחה שלפניהם. ובערב ראש השנה אומרים גם בסליחות רק לאחר כך אין אומרים.

Tachanun is not said on the following days: *Rosh Chodesh*, the fifteenth of Av, At one time observed as a festival for the numerous wonderful events of this day: 1) The day that God's decree that 600,000 of those that came into the wilderness shall die before the Jews enter Eretz Yisrael, ended. 2) The day that it became permissible for Jewish women to marry into other tribes of Israel (see Numbers 36:6–9). Also it was the day that the Tribe of Benjamin was again permitted to intermarry with the other tribes of Israel, after being ostracized for a period of time. 3) Jerobaam, the king, had posted soldiers for many years not allowing the Jews their pilgrimages to Jerusalem for the Three Festivals. Hosea, King of Israel, opened the roads to Jerusalem on Av 15. 4) When the Second Temple was completed the land was totally desolate, so much so, that no wood could be found for burning on the Altar. Many Jews jeopardized their lives and disobeyed the authorities and brought wood for the Altar. The day when cutting this wood was completed was Av 15. the fifteenth of Shevat, The New Year for the fruits of trees, i.e. the determinant as to which year's tithes one is obligated to donate each year is Shevat 15. during Chanukah, the two days of greater Purim, I.e. Purim and Shushan Purim. the two days of minor Purim, When there is a leap year in the Hebrew calendar and an extra month—Adar I is added, then Greater Purim is celebrated on 14 and 15 Adar II and the Minor Purim during Adar I. the thirty-third day of the Omer, The day that the plague that decimated Rabbi Akiva's disciples ended. during the entire month of Nissan, The month of the Exodus and the Pesach observance. Tishah Be'Av, The day of the destruction of both Temples, which will become a joyous holiday when the Mashiach comes. the days between Yom Kippur and Sukkos,

from *Rosh Chodesh Sivan* until the day following the day after *Shavuot*, *The days of preparation for and receiving of the Torah at Mount Sinai*. the day following *Succos*. *The day following a festival is still somewhat festive*. On all these days *tachanun* is also not said at *minchah* on the preceeding days. However, on the day before *erev Rosh Hashanah*, and on the day before *erev Yom Kippur*, *Tachanun* is said at *Minchah*. On the day before *Rosh Hashana* [*tachanun*] is said at *selichos*, but after that *I.e. at Shacharis of Erev Rosh Hashanah*. [*tachanun*] is omitted.

בשני ובחמשי לפי שהם ימי רצון, כי בארבעים יום של קבלת לוחות שניות, עלה משה רבנו ביום ה', וירד ביום ב', לכן מרבית בהם תחנונים, ואומרים קודם תחנון, והוא רחום, ואומרים אותו מעמד, וצריך לאמרו בכונה, ובמתינות, דרך תחנונים. ובנימים שאין אומרים תחנון אין אומרים אותו.

On Mondays and Thursdays, are especially favorable days [for prayer] because during the forty days the second *luchos* *Luchos—the tablets upon which the Ten Commandments were inscribed*. were received, Moses ascended on a Thursday and descended on a Monday, *And it was during those forty days that Moses begged and pleaded for forgiveness for the sin of the golden calf*. therefore, additional supplications are recited and before *tachanun*, *vehu rachum* is said. *The custom of Nusach Sefard is to say tachanun before vehu rachum*. It (*vehu rachum*) is said standing. It must be said with concentration and with deliberation in a pleading manner. On days when *tachanun* is omitted it (*vehu rachum*) is not said.

לאחר תחנון אומרים קצי קדיש. ובשני ובחמשי אומרים, אל ארך אפים [מעמד]. ועין לקמן סימן כ"ה סעיף ב', מתי אין אומרים אותו (שם ובעט"ז מ' קל"ב).

After *tachanun* [is completed] half-kaddish "*Half-Kaddish—from Yisgadal until de'amiron be'alma ve'imru amen*". is said. On Mondays and Thursdays *Keil erech apayim A short prayer said before removing the Seifer Torah from the ark*. is said while standing.

סימן כג

בשמוציאין את הספר תורה מן ארון הקדש, ונושאים אותו אל המכה, שקורין בו שם, נושאים אותו דרך צפון, שהוא לימין הנושא, וכשמחזירין אותו אל הארון הקדש, נושאים אותו דרך דרום, וצריכין

להחזיק את הספר תורה ביד ימין, ומצוה על כל אדם שהספר תורה עובר לפניו, שילוו אותו עד אל המכה.

When the *Seifer Torah* (Torah Scroll) is taken from the *Aron Hakodesh* (Holy Ark) to be carried to the reader's lectern where the reading takes place, it is to be carried toward the north, that is, to the right of the carrier. *I.e. all movement is initiated towards the right. (Mesechet Yoma 15b).* When it is returned to the *Aron Hakodesh*, it is carried toward the south. The *Seifer Torah* must be held in the right hand [when it is carried]. It is a mitzvah for everyone before whom the *Seifer Torah* passes, to accompany it to the reader's lectern.

העולה לתורה, יש לו להתעטף בטלית מצניצת, ועולה בדרך קצרה לו, ויורד בדרך ארצה. ואם שני הדרכים שווים, עולה בדרך הנזמן, ויורד בדרך השני. ונוהגין שהוא ממתין, עד שהעולה אחריו אמר הברכה האחרונה, ויורד בין גברא לגברא (סימן י"ד קמ"א).

The *oleh* [person called up] to the Torah should wear a tallis with tzitzis. He should take the shortest route *To signify his anxiety to get to the Torah as quickly as possible.* and return [to his seat] via the longest route. *To signify his reluctance at leaving the Torah.* If both routes are of equal distance, [then] he ascends to the right and descends by the other route. It is customary to wait until the person called after him has completed the last berachah, *So that the Seifer Torah is not left for even a moment without an oleh (a person called up for the reading).* then he descends between readings. *לגברא לגברא בין lit. between person and person.*

פותח את ספר התורה, ורואה באיזה מקום יקרא ואוחזו בידו פתוח בשתי ידיו, וסוגר עיניו, ואומר ברכו את ה' המברך, ויש לו לומר בקול כדי שישמעו כל הקהל. והם עונים ברוך ה' המברך לעולם ועד, ואם לא שמעו הצבור את המברך, אף על פי ששמעו השלטים צבור עונה, לא יענה עמו. אלא לאחר שסיים השלטים צבור, עונים אחריו אמן, לאחר שענו הקהל ברוך ה' המברך לעולם ועד, חוזר העולה ואומר גם כן ברוך ה' המברך לעולם ועד (ענין לעיל סימן ט"ו סעיף ח), ומברך הברכה אשר בחר כו', ועונים הקהל אמן, ומסלק את ידו השמאלית, ואוחז את ספר התורה בשעת הקריאה רק בימינו. הקורא קורא, והוא קורא עמו בלחש. ואין הקורא רשאי לקרית, עד שיקלה אמן מפי הצבור. וכל הקהל יכוננו דעתם לשמע הטב קריאת התורה. לאחר הקריאה חוזר העולה ואוחזו גם בשמאלו, וגוללו ומברך ברכה אחרונה.

Open the *Seifer Torah* and look at the place to be read *Sh'arei Efraim (IV=3) cites the custom of touching the place in the Seifer Torah to be read, with one's tallis or the Torah cover and kissing it. Others prohibit this lest some letters be erased.* and hold it open *The custom of some*

is to close it (*Sha'arei Rachamim IV-4*). with both hands. [Then] close your eyes and say: *Barechu es Hashem Hamevorach*. You should say this loud enough for the entire congregation to hear. They respond: *Baruch Hashem hamevorach leolam va'ed*. If the congregation did not hear you say *Barechu* ..., even though they heard the reader responding, [nevertheless,] they do not respond with him. Instead, after the reader has responded, they respond: *Amein* [to the reader]. After the congregation has responded: *Baruch Hashem hamevorach leolam va'ed*, [you] the *oleh* also repeat: *Baruch Hashem hamevorach leolam va'ed*, and then recite the berachah *asher bachar banu* ... after which the congregation responds: *Amein*. You then remove your left hand and hold the *Seifer Torah* with your right hand during the reading. [Now,] the reader reads and you read along quietly. The Reader may not [begin to] read until the congregation completes saying *Amein*. The entire congregation should be attentive and listen carefully to the Torah reading. After [the completion of] the reading, you [the *oleh*] again hold it (the *Seifer Torah*) also with your left hand, roll [the Torah] closed and recite the last berachah.

אסור לִאָחֹז אֶת סֵפֶר התורה בְּעֵצָמוֹ עָרֵם, אֲלֵא יֵאָחֲזוּ עַל יְדֵי הטלית, או יֵאָחֲזוּ בְּעֵמֻדָיו. וְיֵשׁ מַחְמִירִין, שְׁגָם בְּעֵמֻדִים אֵין אוֹחֲזִין עָרֵם עַל יְדֵי הטלית (קמ"ז).

It is forbidden to hold the *Seifer Torah* with bare hands. Rather, you should hold it by means of the tallis or hold it by its poles. *Around which the scroll is wound*. There are some who refrain from touching even the poles with bare hands, only with the tallis.

העולה וגם הקורא צריכין לעמוד. ובאפלו רק לסמוך על שום דבר אסור. משום דצריכין לעמוד באימה, דכשם שנתנה התורה באימה כך אנו צריכין לנהג בה באימה. ואף מי שהיה אדם חלוש יכול לסמוך קצת סמיכה כל דהו.

The *oleh* as well as the reader is required to stand. It is even forbidden to lean on something for we must stand in awe; for just as the Torah was given in awe, so too, must we conduct ourselves concerning it in awe. However, a weak person may lean a little for support.

בשעה שהעולה אומר ברכו, והקהל אומרים ברוך ה' המברך לעולם ועד, צריכין כל הצבור לעמוד, אבל בשעה שאומר הברכה אשר בחר בנו, וכן בשעת הקריאה, ובשעת ברכה אחרונה, אין חיוב שיעמדו הקהל אלא המדקדקין במצות, מחמירין על עצמם ועומדיו וכן נכון. אבל בין גברא לגברא אין להחמיר כלל. (קמ"ו)

While the *oleh* recites *Barechu* ... and the congregation says: *Baruch Hashem hamevorach leolam va'ed* the entire congregation should stand. But, while he recites the berachah: *asher bachar banu* as well as during the reading and the last berachah, the congregation is not obliged to stand. *Some congregations rely upon the custom of some Sephardic communities and do not stand even for Barachu and Boruch Hashem hamevorach etc.* But, those who are scrupulous [in their observance of] mitzvos, demand more of themselves and stand, and this is appropriate. But, between readings there is no need whatsoever to be stringent.

אם הקורא בעצמו, הוא עולה לתורה, צריך שיצמד אחר אצלו, שקשם שנתנה התורה על ידי סרסור (משה רבנו עליו השלום), כך אנו צריכין לנהג בה על ידי סרסור (קמ"א).

If the reader himself is called up as the *oleh*, another person should stand at his side for just as the Torah was given through an intermediary that is, Moshe Rabbeinu (may he rest in peace), so, too, should we conduct ourselves [to hear the reading] with an intermediary. *The additional person does not read; he serves only as a symbol for the intermediary.*

בין שהתחיל הקורא לקרות, אסור לכל הקהל לדבר, אפלו בדברי תורה, ואפלו בין גברא לגברא, ואסור לצאת מבית הכנסת בשעה שקורין בתורה, אבל בין גברא לגברא שספר התורה מגלגל, יכול לצאת לצורך גדול.

Once the reader has begun to read, the entire congregation is forbidden to indulge in conversation even about Torah subjects. Conversation is forbidden even between readings. It is forbidden to leave the synagogue while the Torah is being read. But, between readings, when the *Seifer Torah* is rolled up one may leave if the need is great.

כשיש כהן בבית הכנסת צריכין לקרות אותו תחלה, ואפלו אם הוא עם הארץ אלא שהוא אדם פשוט, הוא קודם אפלו למלמד חכם, ואפלו אם הפהן רוצה למחל לא מהני. ואחר הפהן קורין לוי, ואם אין שם לוי, קורין את הפהן אשר עלה במקומו, ואומרים: במקום לוי, ואם אין כהן בבית הכנסת, קורין במקומו לוי או ישראל, ויש לקרות את היותר גדול בתורה שנמצא שם (עין מג"א סקל"ה סק"ז), ואומרים: אם אין כאן כהן, לוי במקום כהן, או ישראל במקום כהן. ואם קראו ישראל במקום כהן, אין קורין אחריו לוי. ישוב שכלם כהנים או לויים, יעשו שאלת חכם איד יתנהגו.

If there is a *Kohein* present in the synagogue he must be called [to the reading] first. Even if he is an unlearned person, provided he is an upright person, he has preference over a [Torah] scholar. Even if the *Kohein* wants to forgo [his right] he may not do so. After the *Kohein*, a *Levi* is

called. If there is no *Leivi* present, the *Kohein* who was called [first] is called [again] in his (the *Leivi*'s) stead, and [the *gabbai*] *Gabbai*—whose function is to call the *olim* (pl. for *oleh*) to the Torah. announces: "Instead of a *Leivi*." If a *Kohein* is not present in the synagogue, a *Leivi* or *Yisrael* is called in his stead; and in such a case we should call the most learned in Torah among those present, and [the *gabbai*] announces: "If there is no *Kohein* present, a *Leivi* instead of a *Kohein*," or: "a *Yisrael* instead of a *Kohein*." When a *Yisroel* is called in place of a *Kohein*, a *Leivi* is not called afterwards. *Lest someone who just entered the synagogue think that the first oleh (who, it will be remembered, is still standing at the reader's lectern) is a Kohein.* A community made up of only *Kohanim* or *Levi'im* should put the question to a learned sage as to how to conduct themselves.

אם הבהן עומד בקריאת שמע, או בברכות קריאת שמע, ומכל שכן אם עומד בתפלת שמנה עשרה, אפלו אין שם כהן אחר, אין קורין אותו, ואין צריכין להמתין עליו, משום טרחא דצבורא, אלא קורין לוי או ישראל, ואין אומרים: אם אין כאן כהן, אלא אומרים: לוי או ישראל במקום כהן. ובדיעבד אם קראוהו, אם עומד בקריאת שמע או בברכותיה, עולה ומברך את הברכה, אבל לא יקרא עם הקורא אלא ישמע, ומכל מקום, אם אפשר לו, יש לו לגמור את הענין שהוא עומד בו, להיכא דסליק ענינא, קודם שהוא עולה. ואם עומד בתפלת שמנה עשרה, אפלו קראוהו לא יעלה. וכן בין גאולה לתפלה לא יעלה. ובתפלת אלהי נצור וכו' יעלה, ואם הוא עומד בפסוקי דזמרה, אם אין שם כהן אחר, אפלו לכתחלה קורין אותו, אף לא יקרא עם הקורא. אבל אם יש שם אחר, אין קורין אותו לכתחלה, וכן הדין בלוי.

If the *Kohein* is in mid-*Kerias Shema*, *When interrupting is prohibited.* or in the middle of the *berachos* of *Kerias Shema* and, certainly, if he is in mid-*Shemoneh Esrei*, even if there is no other *Kohein* present, he should not be called [to the Torah]. And there is no need to wait for him for [this would be] an imposition on the congregation. Rather a *Leivi* or *Yisrael* is called, and [the *gabbai* then] does not say: "If there is no *Kohein* present" but, [instead] says: "*Leivi* or *Yisrael* instead of a *Kohein*." If it happened that the *Kohein* was called—if he was in mid-*Kerias Shema* or its *berachos*, I.e. from *Barechu* through *Go'al Yisrael*. he may go up and recite the *berachos*, but he may not read along with the reader, he may only listen. However, if at all possible, he should finish the subject in which he is in the middle, and stop at a place where the subject ends *The endings of particular subjects are called: הפסקים—בין between the chapters. See list of הפסקים Chapter 16 para 1.* before he goes up [to the Torah]. If he is in mid-*Shemoneh Esrei*, [then] even if he was called he may not go up. Similarly, between *Go'al Yisrael* and

Shemoneh Esrei, he may not go up. [However, if he is in the midst of] the prayer: *Elokay netzor ... The prayer said after completing the Shemoneh Esrei before taking three steps backward*. he may go up. If he is in mid-*Pesukei D'zimrah*, *Pesukei d'zimrah—the chapters said between Baruch she'amar and Yishtabach*. if there is no other *Kohein* present, he may, even initially, be called. But, he may not read with the Reader. However, if there is another [*Kohein*] present, he should not initially be called. [All of the above] also applies to *Leivi*.

אם קראו לכהן או ללוי ואינם שם, לא יקראו לאחר בשמו, שלא יאמרו על הראשון שהוא פגום, אלא יאמרו להאחר: עלה אתה, וינעלה, אבל בנו יכולין לקרא בשמו, שאין בזה פגם לאביו, שהרי אם האב היה פגום, גם הבן היה פגום, וכן אם הכהן או הלוי אינם יכולים לעלות מפני שעומדים בתפלה, יכולין לקרא בשמו, שהרי הכל רואים שאינו עולה מפני שאינו רשאי, ואם קראו לישאל ואינו שם, יכולין לקרא לאחר בשמו, כי בישאל לא שיד פגם, וכן אם קראו לכהן או ללוי לאחרון או למפטיר, בשבת ויום טוב, ואינם שם, יכולין לקרא לאחר בשם.

If a *Kohein* or *Leivi* was called and [it is discovered] that he is not present, another should not be called by name, so that it should not be said the first one's lineage is defective. *The observer who is not aware that the first Kohein is not present might attribute the abrupt calling up of the second Kohein to the discovery of a defect in the first Kohein*. Instead, to the second one say: "You, go up," and he should go up. However, if [in his absence] they call his son he may be called by name for this would not [be misconstrued], as a defect in the father's [lineage], for if the fathers lineage were defective then the son's would also be defective. Similarly, if the *Kohein* or the *Leivi* cannot go up [to the *Seifer Torah*] because he is in mid-*Shemoneh Esrei*, another may be called by name, for all can see that the former *Kohein* does not go up [only] because he is not permitted to do so. If a *Yisrael* is called up and is not present, another may be called by name because where a *Yisrael* is involved, *A person whose father has converted to another religion is called to the Torah by his grandfather's name*. (Rema o.c. 139:3). "defective lineage" has no application. Similarly, if a *Kohein* or *Leivi* were called up for *acharon the—אחרון last aliyah before maftir*: or *maftir* on Shabbos or Yom Tov and they are not present, another may be called by name. *The change cannot be attributed to the discovery of a "defective lineage" because for acharon and maftir any Jew may be called* (Responso Shevus Yaakov Vol. III:7).

אם לא הנה פהו בבית הכנסת, או שהנה אלא שלא ידעו ממנו, וקראו לישראל במקומו, ועלה, אפלו אם אמר ברכו את ה' המברך, אלא שלא פתח עדין את הברכה אשר בחר בנו, ובא הפהו או שנזכרו שישינו, קורין את הפהו ועולה, ואומר גם הוא ברכו וכו', והישראל כדי שלא יתבייש, יעמד שם עד לאחר שיקרא הפהו והלוי ואז יקראוהו. אבל אם כבר אמר הישראל את השם, מן הברכה, שאמר ברוך אתה ה' שוב, אינו עולה הפהו, וכן הדין אם קראו הלוי במקום פהו ובא הפהו קודם שאמר הלוי ברוך אתה ה', עולה הפהו, והלוי ממתיין וקוראין אותו אחר. וכן הדין אם לא הנה לוי, או שלא ידעו ממנו, וקראו את הפהו גם במקום לוי, ואחר כך בא הלוי, קודם שאמר הפהו ברוך אתה ה' קורין את הלוי ועולה. (שם)

If there is no *Kohein* in the synagogue, or if there was, he was unknown to anyone, and a *Yisrael* is called in his stead and he (the *Yisrael*) came up, [then] even if he had already said: *Barechu es Hashem hamevorach*, but he had not begun the berachah: *asher bachar banu*, and [just then] the *Kohein* arrived or it was realized that he is present, the *Kohein* is called and he goes up, and he, too, begins: *Barechu* etc. *Despite the fact that the first oleh has already said Barechu ...* In order to avoid embarrassment the *Yisrael* should stand there until after the *Kohein* and *Leivi* are called, and then he is called. However, if the *Yisrael* had already said *Hashem* (God's name) in the berachah, that is, he has said: *Bauch Atah Hashem ...* [then] the *Kohein* no longer goes up. The same applies if a *Leivi* is called instead of a *Kohein*, and the *Kohein* arrived before the *Leivi* said: *Baruch Atah Hashem*, [then] the *Kohein* goes up and the *Leivi* waits and he is called after him. The same applies if no *Leivi* is present, or if he was unknown to anyone, and the *Kohein* was called also in place of the *Leivi*, then the *Leivi* arrived before the *Kohein* said: *Baruch Atah Hashem*, the *Leivi* is called and he goes up.

אין קורין שני אחים זה אחר זה, בין שהם מן האב בין מן האם. וכן האב עם בנו או בן בנו, אין קורין זה אחר זה משום עינא בישא. ואפלו הם אומרים שאינן מקפידין. ואפלו האחד הוא אחרון והשני מפטיר. ונדקא בשבת שאין מוציאין ספר תורה אחר למפטיר. אבל בשמוציאין ספר תורה אחר למפטיר מתר. וכן אם המפטיר אינו בר מצוה מתר. ובכל אלו אם קראוהו ובכר עלה לא ירד. ובשני אחים רק מן האם והאב עם בן בנו אם קראוהו, אפלו עדין לא עלה יעלה. ובמקום הצרף יש להתיר באלו אפלו לכתחלה לקרואם זה אחר זה. (סימן קמ"א וסד"ה)

Two brothers should not be called [consecutively] one after the other, whether they are [brothers] from the same father or from the same mother. Similarly, a father and his son or [a grandfather and] his grandson, should not be called one after the other for fear of an "evil eye;" *For fear of creating ill-will which can be harmful.* even if they profess not to mind. [This applies] even if the first is [called] for *acharon the—אחרון last aliyah*

before maftir. and the second for maftir; Though kaddish interrupts between acharon and maftir (Mishnah Berurah 141:20). but only on a Shabbos, when another Seifer Torah is not taken out for the maftir. However, when another Seifer Torah is taken out for maftir, it is permitted [to call consecutively two brothers or father and son]. Similarly, [when the one called] to maftir is not yet bar mitzvah (13 years old), it is permitted. In all the above situations, if they have already called him and he has gone up [to the Torah,] he should not descend (from the bimah Bimah—the reader's stand.). If two brothers who only have the same mother, [but have different fathers,] or a father and his grandson, were [already] called, though they have not yet come up, they may ascend [to the bimah]. When necessary it is I.e. two brothers of the same mother, or father and grandson. permitted, even initially for them to be called consecutively. Congregations whose custom is not to call the olim by name may call all of the above consecutively (Orechos Chaim 141, Sha'ar Efraim Gate 1:32). Accordingly, since the persons who are called for hagbahah (the raising of the Seifer Torah upon completion of the reading) and gelilah (the rolling up of the Seifer Torah,) who are not usually called by name, hagbahah and gelilah may be performed by two brothers etc. (Responsa Avnei Cheifetz 16).

מי שיעלה לתורה בבית הכנסת אחד, ואחר כך ינדמן לבית הכנסת אחרת וקראוהו גם כן אפלו לפירוש
שפבר עולה לה, עולה שנית ומברך את הברכות (מגן אברהם סימן רפ"ב סעיף קטן ט"ו).

One who was an *oleh* in one synagogue, and happens to be present at another synagogue, where he is called up again, even to the same *parshah Parshah—the portion of the reading.* to which he was called before, should go up a second time and recite the *berachos* [over the Torah].

במענות צבור כשקורין ויחל, אין קורין לעלות לתורה אלא למי שמתענה. ואם אין כהן פה אחר
אלא זה שאינו מתענה, או שאין בדעתו להשלים, קורין לישראל או ללוי במקומו. וטוב שיצא הכהן
מבית הכנסת ואם יש פה אחר אינו צריך לצאת, אלא יודיע שלא יקראוהו. ואם יקראוהו לא יעלה.
ואם הוא בשני ובחמשי, אף על פי שקורין ויחל, מכל מקום, כיון שעפיה הוא זמן קריאת התורה,
לכן בדיעבד אם לא יצא מבית הכנסת וקראוהו יעלה.

On a communal fast-day when *Vayechal* is read, only one who is fasting is called to the Torah. If the only *Kohein* present is not fasting, or does not intend to complete [the fast], a *Yisrael* or a *Levi* is called in his stead. And it is preferable that the *Kohein* leave the synagogue. If another *Kohein* is present, it is not required that he leave, *The Kohein who is*

not fasting. but he should notify them not to call him, and if he is called he should not ascend [to the bimah]. Some poskim disagree and maintain that once called he should be oleh (Taz 135:7), Mishneh Berurah (135:21) rules that one who would be embarrassed to make it known that he is not fasting, may act according to the ruling of the Taz. On Mondays and Thursdays, though the reading is Vayechal, I.e., a reading especially for the fast. nevertheless, since it is I.e., The Torah would be read even if it were not a fast-day. a time for reading the Torah, therefore, after the fact, if the [Kohein who is not fasting] has not left the synagogue, and he is called, he may go up. Explanation: When the fast-day falls on Monday or Thursday the reading fulfills two obligations: 1) the readings of Monday and Thursday 2) the reading of the fast day. Thus this Kohein who is not fasting, who, therefore, should not be a participant in the fast day reading, may, nevertheless, participate in the other aspect—the Monday and Thursday reading.

וכן מי שדר בארץ ישראל, ששם עושין יום טוב רק יום אחד (מלבד ראש השנה), ובא לחוץ לארץ, והיה בבית הכנסת ביום שני של יום טוב, אין לקרוא אותו לעלות לתורה, והדין כמו שפסקתי בפסעף הקודם.

Similarly, when one who resides in *Eretz Yisrael*, where Yom Tov is celebrated only one day, (with the exception of Rosh Hashanah) is visiting a foreign land, and is present in the synagogue on the second day of Yom Tov, *When it is a regular weekday for one residing in Eretz Yisrael (though in public he must act as on Yom Tov).* he should not be called up to the Torah. The rules are as stated in the previous paragraph. See *Shearim Metzuyanim beHalachah 23:16* for a compilation of the various opinions regarding this situation.

סימא נוהגין לקרותו. ואף על פי דדברים שבכתב אסור לקרותו בעל פה, מפל מקום, בזמן הזה, כיון שהקורא קורא לפניו מתר. ונוהגין שאין מדקדקין אם הוא תלמיד חכם או עם הארץ דמסתמא יכול לקרוא עם הקורא.

It is customary to call a blind person [to the reading of the Torah]. Although, it is prohibited to read the written Torah by heart, nevertheless, since nowadays the reader reads for him, it is permitted. We do not investigate whether [the *oleh*] is learned or not, because it may be assumed that he is capable of reading along with the reader.

If the place to be read was shown to the *oleh* and he recited the blessing, and then it was realized that it was not the [right] place, but, rather, another place is to be read, regardless if the reading has started or has not started, [the following must be considered:] if the place [in the Torah] that was to be read was also open before him, [during the *berachah*] even if it is in another column [as long as it was] past the place that was shown to him, he need not recite a second berachah, because his mind was on the place on which he intended the berachah as well as on whatever was opened before him. But, if the place was not open before him, and they must now roll the *Seifer Torah* [to the proper place], or even if the place *was* open before him, but it is located *before* the place that was shown to him; he must recite the berachah: *asher bachar banu* a second time. But, *Barechu* [*es Hashem hamevorach*] should not be said a second time. He must first (before repeating the berachah) say: *Baruch sheim kevod malchuso leolam va'ed* “*Blessed is His Name, Whose glorious kingdom is forever and ever.*” *This is said to somewhat atone for the sin of having mentioned His Name in vain at the first berachah.* on the first berachah which was recited in vain. If [the error was realized] when he had said only: *Baruch atah Hashem.* then he should conclude... *lamdeinu chukecha. Resulting in his having said altogether:* אַתָּה בְּרִיךְ, “*Blessed are You, Hashem, teach me Your statutes,*” (Ps 119:12) *which is a complete verse, thereby avoiding a* בְּרַכָּה *—* לְבַטְלָהּ *berachah recited in vain.* If the place to be read precedes the place shown him, but is close enough to it, and so situated to make it possible that three verses can also be read from the place [upon which] he said the berachah and further, [and with the condition that] it is all included in that day's portion, then this should be done in order to avoid a second berachah.

צריף פל העולה לקרת לכל הפחות ג' פסוקים. ובשני ובחמשי, וכן בשבת במנחה, צריכין לקרת

לכלם, לכל הפחות עשרה פסוקים. ויש לקרות להשלישי ד' פסוקים ובדיעבד אם לא קראו לכלם
אלא ט' פסוקים, שלשה לכל אחד, יצאו, ובפורים שאין קורין לכלם אלא ט' פסוקים זהו, משום
דסליק ענינא. (קל"ז)

Every *oleh* must read *Or have the ba'al koreih read for him, as is the present custom.* at least three verses. On Mondays and Thursdays and at the Shabbos *Minchah* service, it is required that in all no less than ten verses be read. We should read a minimum of four verses for the third *oleh*. *Some allow three verses to be read.* If it happened that in all only nine verses were read, i. e., three for each *oleh*, the obligation is fulfilled. On Purim, we read only nine verses for all [the *olim*] combined because the subject matter ends [after nine verses]. *On Purim, the holiday commemorating our victory over Haman, a descendant of Amaleik, we read of the attack of Amaleik upon us in the wilderness. (Exodus 17:8–16). That chapter contains only nine verses.*

הקורא בתורה, לא יסיים במקום שלא ישאר משם עד הפרשה, דהינו, פתוחה או סתומה ג' פסוקים
לכל הפחות. ואם כבר ברך לאחר שסיים בפחות מג' פסוקים סמוך לפרשה, הקורא אחריו, אינו
צריך להתחיל מפסוק שלפניו, רק יתחיל ממקום שפסק הראשון, ויקרא עמו עוד ג' פסוקים בפרשה
שניה. ופרשה שאין בה אלא שני פסוקים, מתר להפסיק שם. אם יש פסקא באמצע פסוק, כגון
בתחלת פרשת פנחס מתר לסיים אפלו בפסוק הסמוך לה.

Preface:

text. the in spaces and gaps of aware become we *Torah Seifer* a into look we As
,*Torah Sifrei* of writing the concerning traditions and laws the of many as This,
from originating generation, to generation from us to down handed been has
the denotes text-breaks these of Each Sinai. Mt. at Torah the of giving the
numbered the with confused be not should (This chapter. a of completion
are these for Scriptures, printed the in found are that verses and chapters
not do ... *notations The sources*). non-Jewish to attributed
parshios. halachic constitute

text the e. i. —"open" *pesuchah* (1: פתוחה) text-breaks: of kinds two are There
text the with open left is line the of remainder the and mid-line in ends
e. i. —"closed" *sesumah* (2: סתומה) line. next the of beginning the at resuming
in line, same the on resumes text the gap, the after and mid-line in ends text the
line." the "closing effect

than less that impression the avoid to taken precautions concerns 20 Paragraph
. *oleh* one any for read be ever may verses three

place a at reading] [his conclude not must Torah the reads who one The

that So verses, three of minimum a remain not will there where from impression the with leave not then, just synagogue the leave might who anyone the until there from verses. two only contain would reading next the that pesuchah a is that paragraph. this to preface See ,parshah that of end already had oleh the If .sesumah a or paragraph. this to preface See with reading] [the completed reader] [the after berachah last the recited following the then ,parshah that of end the to left verses three than less correct to late too is It verse, preceding the with begin not need reading off, left one previous the where start should but impressions. false any following the in verses more three least at him with read to continue and there. end to permitted is it verses, two has only parshah a If .parshah of beginning the in is there as mid-verse, in -breakparshah a is there If very the at even end may reading the 25:19. Numbers ,Pinchos Parshas read was verse one that think possibly could one no Because verse. next oleh. an for

וכן לא יתחיל בפחות מג' פסוקים לאחר התחלת הפרשה, ולכן זה שלפניו, לא יסיים בפחות מג' פסוקים, לאחר התחלת הפרשה.

Similarly, [the reader] should not begin with fewer than three verses after the beginning of that *parshah*. *So that one who might arrive just then should not think that the previous oleh had only two verses read.* Consequently, the previous *oleh* should not *end* within three verses of the beginning of the next *parshah*.

יכנו להתחיל תמיד בדבר טוב לישראל ולסיים בדבר טוב לישראל, וכן לא יסיים במי שעשה מעשה רע (קל"ח).

The reader should always aim to begin reading with a subject favorable for Israel and to end with a subject favorable for Israel. Likewise, he should not end where the evil deed of someone is recorded. *Based on the verse אל תעמוד על דבר רע—“Do not stop at something evil” (Eccl. 8:3).*

אם קראו לאחד רק ב' פסוקים, וברך ברכה אחרונה צריך לחזור ולקרות, ויברך ברכה לפנייה ולאחרייה. וכיון שלאחר ברכה אחרונה, הוי הספ הדעת, על כן צריך להתחיל גם ברכו ויקרא ב' פסוקים שקרא תחלה, ועוד פסוק אחד עמו, ואם קרה זאת בשלישי, צריכין לקרות עוד ב' פסוקים, שיהיו כלם ד' פסוקים. ואם קרה זאת בכהן שלא קרא רק ב' פסוקים, ויברך קראו אחריו לוי, ונזכרו אחר כהן, אזי הדין כן הוא, אם הלוי עדין לא ברך ברכה ראשונה, ואף שאמר ברכו לא הוי התחלת הברכה, ולכן יחזור הכהן ויקרא ג' פסוקים בברכות, כמו שקמבתי, והלוי ימתין ויקרא

אחר כך. אבל אם כבר ברך הלוי, אז יקראו עם הלוי ממקום שפסק הכהן. (שם יקראו להלוי מה שקראו להכהן, ויהיה פגם להכהנים אשר המה שמה, כי יאמרו שהלוי התחיל לקרית בתורה). ואחר הלוי יקראו שני ישראלים שיהיו שלשה קרואים, והכהן אינו מן המניין, כיון שלא קרא רק ב' פסוקים. ואם קרה כן בלוי, שלא קרא רק ב' פסוקים, והישראל כבר ברך יקראו להישראל אלו ב' פסוקים שקרא הלוי, ועוד פסוק אחד ויקראו עוד ישראל אחד לתשלום ג' קרואים. ואם לא היה כהן בבית הכנסת, וקראו ישראל במקומו, וארע כן שלא קרא לו אלא שני פסוקים, ולא נזכרו עד לאחר שקראו ישראל שני, וברך, אזי יתחיל הישראל השני מתחלת הסדרה, והישראל הראשון ימתין ויקרא אחריו, ואחריו יקראו עוד לישראל.

If only two verses were read for an *oleh*, and he already recited the last berachah, the reading must be repeated and the first and last *berachos* must be repeated. And, since upon the completion of the last berachah his mind was diverted [from the reading], therefore, he must begin again at *Barechu* ... *Unlike paragraph 18 where Barechu need not be repeated because there his mind is still on the reading, whereas in our situation having completed the after-berachah, one feels that his portion is completed.* and the two verses already read should be repeated plus one more verse [to complete the three]. If this [error] occurred at the third *aliyah Aliyah—lit. ascendance [to the Torah]*. [and for the two preceeding (*olim*) only three verses were read for each], two more verses must be read so that the total is four verses. If this [error] occurred at the *Kohein's aliyah* that only two verses were read, and the *Levi* has already been called, and then they remembered [the error] then the rules are as follows: if the *Levi* has not yet recited the first berachah though he may have already said *Barechu* ..., it is not considered the start of the berachah. Therefore, three verses should be re-read for the *Kohein*, with the appropriate *berachos*, as we have previously written. The *Levi* [who was called] waits and he reads afterwards. But, if the *Levi* already said the first berachah, then the *Levi's* reading begins from the place that the *Kohein's* ended. [This is done] because if the reading for the *Levi* includes [the two verses] of the *Kohein's* reading, it will be construed as a defect for the *Kohanim* who are present there, because [those who have just entered] will say that the *Levi* began the reading of the Torah. *I.e. these people will assume that none of the Kohanim were called because their lineage was found to be defective.* After the *Levi*, two *Yisraels* should be called up, so that the *minimum* of three are called up. The *Kohein's [aliyah]* does not count since only two verses were read for him. If this [error] occurred at the *Levi's aliyah*, that only two verses were read and the *Yisrael* has said the [first] berachah, [then] we read for the *Yisrael* the two verses which were read for the *Levi* plus one more verse. [Then] one more *Yisrael* is called

up to complete [the required] three *aliyos*. If a *Kohein* was not present in the synagogue and a *Yisrael* was called instead, and the same happened [to him] [that is,] only two verses were read for him, and they did not realize it until after they called a second *Yisrael* and [the second *Yisrael*] recited the berachah, then the reading for the second *Yisrael* begins at the beginning of the *sidrah*. *Sidrah—the portion of Scripture for that week*. The first *Yisrael* waits, and is called again for the next *aliyah*, and afterwards another *Yisrael* is called. *Thus completing the three required aliyos*.

קטן לא יקנה הקורא, וגם אינו עולה לתורה. סימן ע"ט סעיף ט'.

A minor (less than thirteen years old) cannot be the reader and is not called to be an *oleh*.

לאחר קריאת התורה אומרים חצי קדיש, ומגביהין את ספר התורה. המגביה פותח את ספר התורה ופועה עליו וקורא ופועה עליו, ומראהו לימינו ולשמאלו, לפניו ולאחוריו, כי מצוה על כל האנשים לראות את הכתב ואומרים וזאת התורה וכו', וגוללין את הספר. ומצוה לגוללו שיהא התפר באמצע שתי הגלילות, ויגוללו, עד שיהא התפר הסמוך באמצע. אם התפר שלפניו יותר סמוך, יגוללו לשם, ואם התפר שלאחוריו יותר סמוך, יגוללו לשם, דלמעט בגלילה עדיף, משום כבוד ספר תורה (קל"ד קמ"ז רפ"ב)

After completing *Kerias haTorah*, half-kaddish is said and the *Seifer Torah* is raised [in this manner:] the one who raises it opens the *Seifer Torah* so that three columns of writing are revealed. He then displays it to his right and left to those in front and back of him, because it is a mitzvah for everyone to see the writing. [At this time] *Vezos haTorah* etc. is said. The *Seifer Torah* is [then] rolled up. It is a mitzvah that it be rolled up so that the seam be centered between the two rolls [of the *Seifer Torah*]. The [Torah] should be rolled until the nearest seam is located in the middle [that is]; if the seam preceding the part read is nearest, it should be rolled in that direction; and if the seam after the part read is nearest, it should be rolled in that direction, because it is best to minimize the rolling out of respect to the *Seifer Torah*.

בכל עת שקורין בתורה, אומרים אחר כך חצי קדיש, לבד ממנחה בשבת, ובמנחה בפתענית, שסומכין על הקדיש, שאומרים לפני תפלת שמנה עשרה.

Every reading of the Torah is followed by half-kaddish, except at *minchah* of Shabbos and at *minchah* of a fast-day when we rely on the kaddish that

is said before *Shemoneh Esrei*.

בְּשָׁנֵי יוֹבְחָמָשִׁי אוֹמֵר הַשְּׁלִיחַ צָבוּר לְאַחֵר הַגְּבִהַת הַתּוֹרָה, יְהִי רָצוֹן וְכוּ', וְצָרִיכִין הַצָּבוּר לְשָׁמַע וּלְעֲנֹת אָמֵן. וְכִשְׁאִין אוֹמְרִים תַּחֲנוּן, אֵין אוֹמְרִים יְהִי רָצוֹן.

On Mondays and Thursdays after the raising of the Torah the chazzan says [the prayer:] *Yehi ratzon* etc. The congregation should listen and respond: *Amein*. On days when *Tachanun* is omitted *Yehi ratzon* is not said.

אַחֵר כִּדּוּ מְכַנִּיסִין אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה לְאַרֹן הַקֹּדֶשׁ, וּמַצְנָה עַל כָּל אָדָם, שֶׁסֵּפֶר הַתּוֹרָה עוֹבֵר לִפְנֵיו, וְכֵן הַמַּגְבִּיהַ וְהַגּוֹלֵל, שֶׁיָּלוּ אוֹתוֹ עַד לִפְנֵי אֶרֶן הַקֹּדֶשׁ.

After this, the *Seifer Torah* is returned to the *Aron Hakodesh* [Holy Ark]. It is a mitzvah for every person before whom the *Seifer Torah* passes, as well as the one who raised it and the one who rolled it up, to accompany it to the *Aron Hakodesh*.

בְּמָקוֹם שֶׁאֵין סֵפֶר תּוֹרָה קוֹרֵא אֶחָד מֵתוֹד הַמָּשׁ בְּקוֹל רֵם, וְהַצָּבוּר יִשְׁמָעוּ, שֶׁלֹּא תִשְׁתַּכַּח תּוֹרַת קְרִיאָה.

Where a *Seifer Torah* is unavailable one should read aloud from a *Chumash* and the congregation listen, so that the [mitzvah] of *keriah* not be forgotten.

עֲשֶׂרָה שְׁמֵתִפְלִילִים וְאֵין לָהֶם סֵפֶר תּוֹרָה לְקֹרֵא, אֵין מְבִיאִים לָהֶם סֵפֶר תּוֹרָה לְצַרֵּךְ הַקְּרִיאָה אֶפְלוּ אִם הֵם חֲבוּשִׁים בְּבֵית הָאֲסוּרִים, וְאֶפְלוּ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכַּפּוּרִים. אִךְ אִם מְכִינִים יוֹם אוֹ יוֹמִים מְקוּדָם, אֶרֶן אוֹ תֵּבָה, שֶׁעוֹשִׂין מָקוֹם קְבוּעַ לְסֵפֶר תּוֹרָה מִתֵּר. וְלְצַרֵּךְ אָדָם חָשׁוּב וְהוּא חוֹלָה, מִתֵּר לְהִבִּיאַם לְצַרֵּךְ הַקְּרִיאָה לְבַד. וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּלֹאֲדָם חָשׁוּב אֶפְלוּ אֵינוֹ חוֹלָה, וְלִחֻלָּה אֶפְלוּ אֵינוֹ אָדָם חָשׁוּב מִתֵּר. וְיֵשׁ לְהַקֵּל בְּשִׁבְת פְּרִשְׁת זָכַר, וּפְרִשְׁת פָּרָה, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ אוֹמְרִים שֶׁהוּא דְּאוֹרִיָּתָא. (עוֹן לְמָזֶן סִימָן ק"מ) (סִימָן קל"ה)

A minyan that is praying and has no *Seifer Torah* to read, a *Seifer Torah* may not be brought to them for the purpose of the *keriah*, even if they incarcerated in prison. It would be a sign of disrespect for the Torah. [This applies] even for Rosh Hashanah and Yom Kippur. However, if preparations were made a day or two in advance [to have] an ark or a box, where a place was set aside for the *Seifer Torah*, [then] it is permitted [to bring the *Seifer Torah*]. For an esteemed person who is ill it is permitted to bring it even if it is only for the purpose of the *keriah*. I.e. Even if

no preparations were made a day or two in advance. Others maintain that for an esteemed person even if he is not ill or for an ill person even if he is not an esteemed person, it is permitted. It is their opinion that in either of these situations no disrespect is being shown. The lenient opinion may be followed on the Shabbos when Parshas Zachor or [the Shabbos] when Parshas Parah are read, because some maintain that they (these two parshios) are obligatory mideoraisa. I.e. it is an obligation that comes to us from Scripture rather than a later Rabbinic decree.

סימן כד

אם נמצא בספר תורה פסול מחמת טעות, אם הוא טעות גמור, אין קורין בו, וצריכין ספר תורה אחר (ועי' לקמן סימן ע"ט סעיף י'). איננו טעות גמור כגון יתר או חסר, או נתחלף אפלו אות אחת ועל ידי זה משתנה הקריאה כמו תומים ותאומים, מגרשיהו מגרשיהם. ואף על פי שהפריש הוא שנה, מפל מקום, כיון שהקריאה אינה שנה, הני טעות גמור. וכן אם הטעות הוא בענין, שיכולין לקרותו כמו שהיה צריך לכתב, אלא שכתב, בענין שמשתנה הפריש על ידי זה, כגון בפרישת תרומה, אמה נחצי רחבו, אם במקום רחבו נמצא כתוב רחבה בה"א אף על פי שיכולין לקרות את הדי"ת בחולם, מפל מקום, כיון שפסול שהוא כתוב, הני טעות שמשתנה הפריש, הני גם כן טעות גמור. אבל אם הטעות הוא בענין שאינו משתנה, לא הקריאה ולא הפריש, כגון, במקום שצריך להיות אבותם בוא"ו אחר הדי"ת, נמצא בלא וא"ו, או בהפוך, וכן אם במקום שצריך להיות מלא יו"ד שמושית כגון אבותיכם, נמצא חסר יו"ד או בהפוך וכן כל כיוצא בזה, אין מוציאין ספר תורה אחר (לפי שאין ספרי תורה שלנו מדיקים כל כך שנאמר שהאחר יהיה יותר כשר), אבל אם חסרה יו"ד שרשית כגון, מה לה הגר אל תירא, כתיב תראי בלא יו"ד אחר הדי"ו, או אל תירא אברם, כתיב תרא, צריכין להוציא ספר תורה אחר (עי' שער אפרים שער ו' סעיף יו"ד ובפתי שער שם) (קמ"ג).

If a *Seifer Torah* is found to be defective due to an error, if the error is a serious one we are not permitted to read from it, and another *Seifer Torah* must be taken out [of the ark] (see Chapter 79: 10). What constitutes a serious error? For example, [if there is] one letter too many, or one missing, or even if one letter is exchanged [with another] and as a result the pronunciation is changed, for example [if the word] *tomim* (twins) *Genesis 25:24, 38:27*. [is written with an added *aleph*, and would now be read] *te'omim*, or the word *migresheiheh Numbers 35:3, 35:7*. [with a *nun* at the end] [would be written] *migresheihem* [ending in a *mem*], even though the meaning of the word is the same, [i. e., their ground], nevertheless, since the pronunciation is not the same, it is considered a serious error. Likewise, if the error is such that the word could be pronounced, as though it were written correctly, but it was written in

a way that changes its meaning; for instance, in the [weekly] portion *Terumah Exodus 25:10*. [in the phrase] *amah vacheitzi rochbo*, the word *rochbo* (with a *vav* at the end) was instead written *rochbah* (with a *hei* at the end) although (even with the erroneous spelling) the *beis* can be pronounced with a *cholam* -o- (vocalized *rochbo*) nevertheless, since, as it is written [now] it is an error, because the meaning of the word is changed, it is also considered a serious mistake. And if the error is of the kind that it changes neither the pronunciation nor the meaning [of the word], *If massoretic rules regarding exceptions in the size or shape of certain letters are not complied with in the writing, no other Seifer Torah has to be taken out.* (*Mishnah Berurah 143:27*) for example, if instead of the correct [spelling] of the word *avosam* with a *vav* after the *beis*, it is found [written] without a *vav*, or vice versa, or, if instead of the correct [spelling of a word] with an auxiliary *yud* [to indicate the plural], as for instance, if the word *avoseichem* is found written without a *yud*, or vice versa, or any similar case, we do not take out another *Seifer Torah*, (because [nowadays] our *Sifrei Torah* are not so exact that we can say [with certainty] that the other one will be more fit.) But if a *Yud* is missing that is part of the root [of the word], if, for instance, [in the verse] *mah lach Hagar al tire'i, Genesis 21:17*. [what's the matter Hagar? Do not fear]. the word (*tire'i*) [would be written] without a *yud* after the *tav*, or if [in the verse] *al tira Avraham* [do not fear, Avraham] *Genesis 15:1*. the word *tira* would be written [without a *Yud*], then another *Seifer Torah* should be taken out.

נמצא תבה אחת חלוקה, עד שגוראות לשמים, או שנתקרב שתי תבות, ונראות כאחת, או שנמצא תבה יתרה, בין שהיא תבה זרה, שאין כאן מקומה כלל, בין שנתתבה תבה אחת כפולה (עין בספר קסת הסופר מהדורה תנינא לשכת הסופר סימן ד' סעיף קטן ז), וכן אם נמצא שגוי בצורות הפרשיות, כגון פתוחה במקום סתומה או סתומה במקום פתוחה, או הפסק פרשה במקום שאינו צריך או במקום שצריך להיות הפסק פרשה ואינו כל אלו פסולים גמורים, וצריכין להוציא ספר תורה אחר.

If a single word is divided so that it looks like two [separate words], *To a child of average intelligence.* (*Mishnah Berurah 143:25*) or if two words are so close to each other that they look like one [word], or if there is one extra word, whether it is an unrelated word that is entirely out of place or a word that is duplicated, or if there is a change in the form of [the division of] sections, for example, there is a *pesuchah Pesuchah open, i.e. the text ends in mid-line and the remainder of the line is left open, with the text resuming at the beginning of the next line.* [open space at

the end of a line of writing] instead of a *sesumah* *Sesumah closed*, i.e. *the text ends in mid-line and after a gap, the text resumes on the same line, in effect "closing" the line*. [enclosed space in a written line], or a *sesumah* instead of a *pesuchah*, or there is a division of the sections where it is unnecessary, or where it was necessary to divide sections and this was not done. All these mistakes constitute serious defects and another *Seifer Torah* must be taken out.

נמצא שנדבק אות לאות, אם נראה שנדבק לאחר הפתיכה, כשר, כל שלא נשתנו צורות האותיות. אבל אם נראה שנדבק כן בשעת פתיכה, אזי יש חלוקה, שאם נדבק כן קודם שנגמר האות, כגון, נון פשוטה שנדבקה באמצעיתה ברגל תי"ו וכדומה פסול, אלא שבחל יכולין לגרוד שם להפרידם. אבל אם הדבוק נעשה בגמר האות, יש להקשיר, ואין צריכין להוציא ספר תורה אחר.

If one letter is attached to another; if it seems that they were attached after the *Seifer Torah* was written, it may be used as long as the shape of the letter is unchanged. *If the connection extends over the entire length of the letter; or if a reish is written like a daled, or a chaf like a beis, another seifer must be used.* (*Mishneh Berurah* 143:25) But if it seems as though [the letters] were attached while it was written, then there are the following distinctions; if the letters were attached before [one of] the letters was finished, for instance, if a long *nun* (a *final nun*) is joined in the center with the foot of the letter *tav*, [] or in similar cases, the Scroll is invalid. However, on weekdays you may scrape that spot to separate them. But if the letters are attached at the end [], the *Seifer Torah* may be used and it is not necessary to take out another *Seifer Torah*.

נמצא אות שהפסיד צורתו, בין שהיה מתחלת הפתיכה, בין שנעשה אחר כך על ידי נקב פסול. אבל אם נמצא נקב תוך אות, או מחוץ לאות והאות בצורתו, אלא שאינו מקף גויל ונכר שהנקב נעשה לאחר הפתיכה כשר, כיון דבשעת הפתיכה היה מקף גויל. אם קפצה הדיו מאיזה אות ואינו שחור כראוי פסול.

If a letter has lost its shape, whether this happened when it was first written, or it occurred afterwards because of a hole, the *Seifer Torah* is invalid. But if the hole is in the middle of the letter, or outside of it, and the letter has its correct shape but it is not completely surrounded by parchment, and it is evident that the hole was made after [the letter] was written, the *Seifer Torah* may be used, because at the time [the letter] was written it was surrounded by parchment. If the ink of a letter has chipped off so that it is not as black as it should be, *If a word or letter has merely faded, but can still be identified by a child, no other seifer has to be used.*

If the ink has completely disappeared and only a reddish color remains, the seifer is pasul (unfit for use). (Mishnah Berurah 143:25) the Seifer Torah is invalid.

אם יש ספק באיזה אות, שמא אין צורתה עליה, מראין לתינוק, שאינו לא חכם ולא טפש (הינו שאינו מבין את הענין, אבל יודע ומבין את האותיות) אם קורא כראוי, פשרה. ואם לא פסולה. ואם התינוקות מחלקין, הולכין אחר הרב (לדוד אמת). ודוקא כשאנו מספקין מועיל התינוק, משום דאז לא הוי רק גלוי מלתא בעלמא. אבל אם אנו רואים שאין האות כהלכתה, וכן אם נפסקו יוד"י האל"ף, או יוד"י העי"ן והשי"ן ורגלי התיו וכדומה פסול, אף על פי שהתינוק קורא אותו, כיון שעיינינו רואות שאין האות כתקונה.

If there is any doubt regarding a letter, whether or not it has the correct shape; it should be shown to a child who is neither exceptionally smart nor a fool, (that is, one who does not understand the subject matter, but knows and understands the letters). If he reads it correctly, the *Seifer Torah* may be used; otherwise, it is invalid. If [it was shown to] several children and they disagree, we rule according to the majority. It is only when we are in doubt that we rely on [the view of] a child, for in that case it is only a means for establishing the facts, but if we see [plainly] that the letter is not as it should be, or if the *yud*-shaped appendages of the *alef* are disconnected [from the main portion of the letter], or the *yud*-shaped appendages of the *ayin* and the *shin* or the foot of the letter *tav* etc. [are disconnected,] the *Seifer Torah* is *pasul* (invalid) even when a child reads them [correctly], because we see with our eyes that the letter is not as it should be.

כשמראין לתינוק, אין צריכין לכסות לו האותיות שלאחריו. אבל האותיות שלפניו נוהגין לכסות. ואם נפסק איזה אות בנקב, ונשאר מקצתו גם מן הנקב ולמטה, ואנו מספקים אם יש באות עד הנקב כשעור, צריכין לכסות החלק שלמטה מן הנקב, כי התינוק יצרפו ובאמת אין לו צורף (ט"ז) אורח חיים סימן ל"ב סעיף קטן י'). וכן אם קפצה הדיו ממקצת אות, ונשאר שם איזה רשם צריכין לכסותו, שלא יצרפו התינוק (פרי מגדים סימן ל"ב).

When [the letter] is shown to a child it is not necessary to cover the letters that follow, but it is the custom to cover the letters that come before it. *If he begins to read from the beginning of the verse he reads the words as a matter of routine and he will identify the letter from the context. (Mishnah Berurah 32:51)* If a letter was severed by a hole and a part of [the letter] is left also below the hole, and we are in doubt if the size of the letter above the hole is enough to satisfy the minimum requirement, it is necessary to cover the part below the hole because the child will [naturally] connect

[the parts], while in reality they are not connected. Likewise, if the ink has chipped off from part of a letter and some trace is left, it must be covered, so that the child will not combine it [with the good part of the letter].

בְּשִׁנְמִצָּא פְּסוּל שְׁצָרִיכִין לְהוֹצִיא סֵפֶר תּוֹרָה אַחֵר, אִם נִמְצָא בֵּין גִּבְרָא לְגִבְרָא, מוֹצִיאִין סֵפֶר תּוֹרָה אַחֵר, וּמִתְחִילִין מִמָּקוֹם שֶׁפָּסְקוּ, וּמְשַׁלְּמִין מִנֵּן הַקְּרוֹאִים, וְהַעוֹלִין כָּבֵד בְּסֵפֶר תּוֹרָה הַפְּסוּל עוֹלִין לְמִנֵּן הַקְּרוֹאִים. וְאִם הוּא בְּשִׁבְתָּא אִם אֶפְשָׁר לְקֹרֹת בְּסֵפֶר תּוֹרָה הַשְּׁנִי ז' קְרוֹאִים יַעֲשׂוּ כֵן (לְחוּשׁ לְדַעַת הַגְּאוֹנוֹנִים, דְּסָבִירָא לְהוּ דְּמָה שֶׁקְּרָאוּ בְּסֵפֶר תּוֹרָה הַפְּסוּל, אֵינוֹ עוֹלָה לָהֶם), דְּהָא נוֹהֲגִין בְּלֹא הֶכִי לְהוֹסִיף הַרְבֵּה קְרוֹאִים.

In case a defect is found for which another *Seifer Torah* must be taken out; if the defect is discovered between the calling up of two people, another *Seifer Torah* is taken out, and the reading is resumed from where it was interrupted, *It is not necessary to begin reading from the beginning. The portion that was read in the defective seifer can be taken into account, since it is a fait accompli. (Mishnah Berurah 143:15).* and we continue the calling of the required number of men. Those men who were already called to the defective *Seifer Torah* are counted in the required number. However, if this occurs on Shabbos, if it is possible to call seven men to the second *Seifer Torah*, this should be done, (in deference to the opinion of the *Gaonim* who maintain that [the portion] read in the defective *Seifer Torah* does not count,) because it is the custom anyhow to call more than the required seven men.

וְאִם נִמְצָא הַפְּסוּל בְּאִמְצַע הַקְּרִיאָה, בְּזֶה יֵשׁ חֲלוּקֵי דַעוֹת וּמִנְהָגִים, וְכָל מָקוֹם יִחְזִיק מִנְהָגוֹ, וּבְמָקוֹם שֶׁאֵין מִנְהָג קְבוּעַ, נִרְאֶה לִי דִישׁ לַעֲשׂוֹת כְּמֹו שֶׁכְּתוּב בְּשִׁלְחוֹן עֶרְוֶה, שֶׁלֹּא לִבְרֹךְ עַל סֵפֶר תּוֹרָה הַפְּסוּל, אֲלֵא מִפְּסִיקִין מִיָּד, וּמוֹצִיאִין סֵפֶר תּוֹרָה אַחֵר, וּמִתְחִילִין מִמָּקוֹם שֶׁפָּסְקוּ. וְאִם הַפְּסִיקוּ בְּאִמְצַע פְּסוּק נִרְאֶה לִי דִיתְחִילוּ מִתְחִלַת הַפְּסוּק. וְגוֹמְרִין אֶת הַפְּרָשָׁה, (וְנִרְאֶה דִּיקָרָא לוֹ בְּסֵפֶר תּוֹרָה הַפְּשָׁר לְכָל הַפָּחוֹת ג' פְּסוּקִים. וְאִם אֵין עוֹד ג' פְּסוּקִים עַד תְּשֻׁלוֹם הַסִּדְרָה יִתְחִילוּ לְמַפְרַע קֶצֶת) וּמִבְּרֹךְ בְּרִכָּה אַחֲרוֹנָה. אֲבָל בְּרִכָּה רִאשׁוֹנָה אֵינוֹ מְבָרֵךְ, דְּעִלְמָה לוֹ הַבְּרִכָּה שֶׁבְּרֹךְ עַל הַסֵּפֶר תּוֹרָה הַפְּסוּל (וּפְשׁוּט דָּאִם יְכוּלִין לְקֹרֹת שְׂבָעָה קְרוֹאִים בְּסֵפֶר תּוֹרָה הַפְּשָׁר, יַעֲשׂוּ כֵן כְּמֹו שֶׁכְּתַבְתִּי בְּסֵעִף שְׁלִפְנֵי זֶה). וְהוּא הִדִּין אֶפְלוּ אִם לֹא הִתְחִילוּ לְקֹרֹת כָּלֵל לְזֶה הָעוֹלָה, שֶׁנִּמְצָא הַפְּסוּל מִיָּד לְאַחֵר הַבְּרִכָּה, גַּם כֵּן מוֹצִיאִין סֵפֶר תּוֹרָה אַחֵר וְאֵינוֹ מְבָרֵךְ עוֹד בְּרִכָּה רִאשׁוֹנָה. וְאֵין לְסַלֵּק בֵּין קְרִיאָה הָאֲחֲרוֹנָה, לְשִׁאֵר קְרִיאָה בְּעֵנֶן זֶה. בְּמַפְטִיר, עֲנִן לְקַמֵּן סִימֵן ע"ח סֵעִף ח'.

If the defect is discovered while the reading is in progress, then there are different opinions and customs [as to what course to follow,] and every community should follow its custom. In a community that has no set custom, it seems to me that they should do as stated in the *Shulchan*

Aruch, [namely,] not to say [the concluding] berachah over the defective *Seifer Torah*. Rather [the reading] should be stopped immediately, and another *Seifer Torah* should be taken out and [the reading] should begin from where it was interrupted. If [the reading] was interrupted in the middle of a verse, it seems to me, [that the reading in the second *Seifer Torah*] should begin from the beginning of that verse and end at the conclusion of the portion [for the person called]. (It would seem that they should read at least three verses for him from the correct *Seifer Torah*. If there are not three verses left before concluding the portion of the week we should go back a few verses) and the concluding berachah should be said. But the first berachah is not repeated, because there is validity to the berachah that was recited over the defective *Seifer Torah*. (Of course, if it is possible to call seven people to the correct *Seifer Torah* this should be done, as outlined in the previous paragraph.) The same rule applies even [in the case] where the reading has not begun at all for the person who was called; [that is,] if the defect was discovered immediately after the [first] berachah [was said]. Then also another *Seifer Torah* is taken out and the first berachah is not repeated; and it makes no difference [whether the defect was found] during the reading of the last portion or any other portion, in this regard. If it occurred during [the reading of] *maftir*, see Ch. 78: 8.

נמצא פסול בספר תורה ואין שם ספר תורה אחר, משלימין בו מנגז הקרואים בלא ברכות. ועין לקמן סימן ע"ח סעיף ח', וסימן ע"ט סעיף י'.

If a defect is discovered in a *Seifer Torah* and there is no other *Seifer Torah* available, we should complete the calling of the required number of men. *But if the reading has not yet begun, and the only available Seifer is pasul, it should not be taken out. (Mishnah Berurah 143:23)* [to the defective *Seifer Torah*] but they should not say the *berachos*. (See Chapter 78: 8 and Chapter 79: 10).

יש אומרים שאם נמצא פסול בספר תורה בחמש אהד, מתרין לקרות בו בחמש אחר, כגון, אם הפסול הוא בספר בראשית, מתרין לקרות בו בברכות בספר שמות. ויש לסמך על זה בשעת הדחק כשלא היה באפשרי לתקנו, או שנמצא בשבת או יום טוב. ומכל מקום, בשבת במנחה, אין להוציא פיון שאז אין הקריאה חובה כל כך, דלא נמקנה אלא משום אותן שאינם באים בשני ובחמשי לבית הכנסת (קמ"ג).

Some authorities hold that if a defect is discovered in a *Seifer Torah* in one *chumash*, it is permissible to read from [this *Seifer*] in another *chumash*.

For example, if the defect is in the Book of *Bereishis*, it is permissible to read [from this *Seifer*] in the Book of *Shemos*, and say the *berachos*. We may rely on this [opinion] in case of an emergency, *Since at least the seifer of the chumash that is read from is perfect.* (*Mishnah Berurah 143:21*) [that is], if it was impossible to correct [the defect] or [the defect] was discovered on Shabbos or on Yom Tov. However, during the *Minchah* service on Shabbos afternoon this [defective *Seifer*] should not be taken out because this reading is not as essential, (as it was instituted merely for the benefit of those who do not attend [services] at the synagogue on Monday and Thursday.)

אם נקרעה התפירה שבין שתי יריעות, אם נשאר הרב תפור קורין בו. ואם לא מוציאים ספר תורה אחר. ואם אין ספר תורה אחר, אם הקרע הוא בזה החמש שצריכין לקרות בו, אין קורין בו אלא אם כן נשארו לכל הפחות ה' תפירות. אבל אם הקרע הוא בחמש אחר קורין בו אף על פי שלא נשארו רק ב' תפירות. (נקודות הכסף סימן רע"ח ובספר בני יונה) (י"ד סימן רע"א).

If the seam is torn between two sheets of the parchment, if the greater part [of the parchment] remains sewn together, we may read from the *Seifer Torah*, if not, we must take out another *Seifer Torah*. If no other *Seifer Torah* is available, and the tear is in that Book of the *chumash* from which we must read, we do not use it unless at least five stitches remained, but if the tear is in another *chumash*, then we may read from this *Seifer Torah* even only two stitches remained.

נמצא שענה או חלב שנשטף על אות או תבה, אם הוא בחל יסירו. ואם הוא בשבת או יום טוב, אם נראין האותיות יקראו בו קד. אבל אם מקסין כל קד עד שאינן נראין, אם במקום שאין צריכין לקרות שם, יכולין לקרות בו בברכות. אבל אם הוא במקום שצריכין לקרות, ואסור לקרות אפלו תבה אחת שלא מן הכתב על כן אם באפשרי להסיר את השענה או החלב בלאחר יד, דהינו שנתניבש היטב, ויכפיל את הגויל שעל ידי זה יפל, יעשו כן, ובאם לא אין קורין בו (עין פרמ"ג משבצות סימן קמ"ג ובאה"ט שם סע"ף קטן ט'). כשמסירין בחל את השענה והחלב, אם הוא על השם יגיהו שלא יבא חס ושלום למחיקת האותיות, אלא יסמנו מבחוץ שילף השענה או החלב.

If is a bit of wax or fat dripped on a letter or on a word; if this was discovered on a weekday, it should be removed, but on Shabbos or on Yom Tov, if the [covered] letters are visible the *Seifer Torah* may be read, as it is. But if the letters are so [heavily] covered that they are not visible at all, if [these letters] are in a place where the reading does not occur, the *Seifer Torah* may be used and the *berachos* may be said. But if [the letters] are in a place where the reading does occur,—since it is forbidden to read even one letter unless the writing is clearly visible—therefore, if

it is at all possible to remove the wax or the fat in an indirect way, that is, if it is completely dry so that by folding the parchment it would fall off, then this should be done; otherwise, the *Seifer Torah* may not be used. *If the covered letter is discovered while the reading is in progress, the covered letter may be read by heart. A letter covered with wax does not render a Seifer Torah defective. (Biur Halachah 32:17)* When you remove the wax or the fat on a weekday, and [the substance] is covering the Divine Name, care should be taken that, God forbid, none of the letters are erased, rather, the reverse side of the parchment should be warmed so that the wax or the fat comes off by itself.

סימן כה

אומרים אשְׁרֵי וְתִהְיֶה לְדוֹד וְגו', וְצִרְיִין לְכוֹן בּוֹ הֵיטֵב, וּבִפְרָט בְּפִסּוּק פּוֹתַח אֶת יָדְךָ וְגו' יְכוֹן אֶת לְבוֹ מְאֹד. (כְּמוֹ שֶׁכְּתַבְתִּי לְעִיל סִימָן י"ד ב' עֵינִי שָׁם) (סִימָן נ"א קל"ב).

Ashrei and Tehillah leDavid Psalm 145. (A Psalm of Praise by David) are said and you should concentrate well when reciting it, especially when reciting the verse, *Posei'ach es yadecha ... [You open Your hand]* (as was mentioned in Ch. 14: 2 above).

אַחַר כֵּךְ אֹמְרִים לְמִנְחָה, וְאֵלּוּ יָמִים שָׁאִין אֹמְרִים אוֹתוֹ: רֹאשׁ חֹדֶשׁ, חֲנֻכָּה, וּפּוּרִים, וְהוּא הַדִּין בְּשָׁנָה מְעַבְרָת בְּיוֹם י"ד וט"ו שֶׁבְּאַדָּר רִאשׁוֹן, עֶרֶב פֶּסַח, וְעֶרֶב יוֹם הַכְּפוּרִים, תִּשְׁעָה בָּאָב. גַּם אֵין אֹמְרִים אוֹתוֹ בְּבֵית הָאָבֶל, וּבְיוֹם שָׁאִין אֹמְרִים לְמִנְחָה, גַּם אֵל אֶדְרָךְ אַפִּים אֵין אֹמְרִים.

After Ashrei, Lamenatzei'ach Psalm 20. is said. Any public announcement should be made before Ashrei is said and not during the recitation of Ashrei, Lamenatzei'ach, and Uva letzion. To do so would divert the congregation's concentration. (Mishnah Berurah 132:3) This Psalm is omitted on the following days; *Rosh Chodesh, Chanukah, Purim*; the same rule applies in a leap year on the fourteenth and fifteenth days of *Adar I*, the day before *Pesach*, the day before *Yom Kippur*, and on *Tishah be'Av*. Neither it is said in the house of a mourner. On a day that *Lamenatzei'ach* is omitted *Eil erech apayim* is also omitted.

אֹמְרִים קִדְּשֵׁת וְכָא לְצִיּוֹן עִם הַתַּרְגּוּם. וְצִרְיָךְ לְזִהַר מְאֹד לְאִמְרָה בְּכוֹנָה. וְהַתַּרְגּוּם יֵשׁ לְאִמְרָה בְּלִשָּׁנָה. [בְּבֵית הָאָבֶל מְדַלְגִּין הַפִּסּוּק וְנֹאנִי זֹאת בְּרִיתִי וְגו'] (*הוֹסֵפָה זוֹ נִמְצְאָה הוּצְאָה "זִיס" לְמַבְרָג תַּרְמ"א, אֲשֶׁר נִדְפְּסָה תַּחַת הַשְּׁגָחָתוֹ שֶׁל הַמַּחְבֵּר זצ"ל).

We say the *Kedushah* that is included in *Uva letziyon* with the *Targum* (Amaraic translation). You should be very careful to recite it with concentration; and the *Targum* should be said quietly. (In a mourner's house the verse *Va'ani zos berisi* is omitted).

אסור לאדם לצאת מבית הכנסת קדם קדשה זו.

It is forbidden to leave the synagogue before reciting this *Kedushah*.

יש להדר לאמרה עם הצבור. ולכן אם בא לבית הכנסת בשעה שהצבור אומרים אותה יאמרה עמהם אף קדם תפלתו. והוא הדין דזיכור לאמרה קדם שני הפסוקים דהינו ובא לציון וגו' ואני זאת בריתי וגו', ואחר כך יאמר פסוקים אלו, ומכל שכן שיכול לדלג אשרי ולמנצח, כדי שיאמר קדשה זו עם הצבור, ואחר כך יאמר מה שדלג.

You should glorify this [*Kedushah*] by saying it together with the congregation; and therefore, if you arrive at the synagogue when the congregation is reciting it, you should say it with them even before you say your prayers. You may recite this [*Kedushah*] even before saying the two verses [preceding it] that is, *Uva letziyon* ... and *Va'ani zos berisi* ... and after [you conclude the *Kedushah*], you say these two verses; and certainly you may skip *Ashrei* and *Lamenatzei'ach* in order to say this *Kedushah* together with the congregation, and afterwards say what you have skipped.

ואומרים עלינו לשבח וכו' וצריכין לאמרו באימה וביראה. ויהושע תקנו בשעה שפכש את יריחו. ואחר כך אומרים מזמור של יום, ושאר מזמורים בכל מקום ומקום כפי מנהגו.

Then we say *Aleinu leshabei'ach* ... (It is our obligation to praise ...) and this should be said with great reverence. Joshua instituted [this prayer] when he conquered Jericho. Then we say the Psalm for that day as well as other Psalms, every community, according to its custom.

כשיוצא מבית הכנסת, אומר הפסוק, ה' נחני וגו' ומשתחוה מול ארון הקדש, כמלמד הנפטר מרבנו. כשיצא מבית הכנסת לא יצא ואחריו לארון הקדש, אלא יצדד. וכן בירידתו מן התבה (קל"ב).

Upon leaving the synagogue you recite the verse *Hashem nacheini* (Hashem, lead me). *Psalms* 5:9. You should bow towards the *Aron Hakodesh* like a pupil taking leave from his master. When leaving the synagogue, you should not leave with your back toward the *Aron Hakodesh*, but you should walk out sideways, and do the same when you descend from the reading lectern.

כְּשִׁיזָא מִבֵּית הַכְּנֶסֶת אֲסוּר לָרוּץ אוֹ לִפְסֹעַ פְּסִיעָה גָּסָה, לְפִי שְׁמֵרָאָה עֲצָמוֹ שֶׁעֲכֹב בֵּית הַכְּנֶסֶת דּוֹמָה עָלָיו לְמִשָּׂא. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים כְּשֶׁהוֹלֵךְ לַעֲסָקוֹ. אָבֵל אִם הוֹלֵךְ מִבֵּית הַכְּנֶסֶת לְבֵית הַמִּדְרָשׁ מִצְוָה לָרוּץ. (סימן צ').

When leaving the synagogue, it is forbidden to run or walk with long strides, because this would make it appear as if your stay in the synagogue was like a burden to you. This only applies when you leave to go to work, *If you leave with the intention to return to the synagogue it is preferable that you do rush and come back so much the sooner.* (Mishnah Berurah 90:43) but if you leave the synagogue to go to a *Beis Midrash* (house of study) *In order to study Torah* (Mishnah Berurah 90:43) then it is considered a mitzvah if you rush.

סימן כו

נִמְצָאוּ בַּמִּדְרָשִׁים הַרְבֵּה מַעֲשִׂיּוֹת, כִּי עַל יְדֵי שֶׁהָבֵן אוֹמֵר קִדִּישׁ בְּשִׁבִּיל אָבִיו אוֹ אִמּוֹ, נִצּוּלִים מִן הַדִּין. עַל כֵּן נוֹהֲגִין לומר קִדִּישׁ. וְכֵן לַעֲלֹת לַמִּפְטִיר וְלַהֲתַפְּלֵל לִפְנֵי הַמִּבְּתָּה, וּבִפְרָט בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּתוֹת, שֶׁהוּא הַזְּמַן שֶׁחֲזוֹנוֹת הַנְּשָׁמוֹת לְגִיהֶנֶם, וְכֵן בְּכָל עֶרְבִית שֶׁאֵז תַּגְבֵּרֶת הַדִּין. וְיֵשׁ בְּעֶנְיָן הַקִּדִּישִׁים כְּמָה חֲלוּקֵי דִינִים עַל פִּי הַמִּנְהָגִים.

Many stories are told in the *Midrashim* indicating that because the son said kaddish for his father or mother they were saved from [Heavenly] judgment. It is, therefore, customary [for a mourner] to say kaddish, to be called up to *maftir*, and to act as chazzan before the congregation, especially on *motza'ei shabbos* (ending of Shabbos) which is the time when the souls return to *Geihinnom*. The same holds true for every evening, for then judgment is rendered with great severity. Concerning the kaddish there are many divergent rules, in accordance with the various [local] customs.

בְּתוֹךְ שִׁבְעָה, בֵּינוֹ שֶׁהוּא קָטָן בֵּין גָּדוֹל, בֵּין תּוֹשֵׁב בֵּין אֹרֵחַ, יֵשׁ לוֹ כָּל הַקִּדִּישִׁים, וְדוֹחָה כָּל הָאֲבָלִים. וְאֶפְלוּ פָּגַע הַרְגֵּל תּוֹךְ שִׁבְעָה הַמִּבְטָל גִּזְרֵת שִׁבְעָה, וְכֵן לְאַחֵר שִׁבְעָה שֶׁמִּבְטָל גִּזְרֵת שְׁלֹשִׁים, לַעֲנִין קִדִּישׁ אִינוֹ מִבְטָל. וְכֵן לֹא אֲמָרִינוּ לַעֲנִין קִדִּישׁ מִקְצַת הַיּוֹם כְּכֵלּוֹ. וְאֶפְלוּ בְּמִנְחָה שֶׁל יוֹם הַשְּׁבִיעִי, יֵשׁ לוֹ כָּל הַקִּדִּישִׁים, וּמוֹנִין שִׁבְעָה וּשְׁלֹשִׁים מִיּוֹם הַקְּבוּרָה. וְאֵף עַל פִּי שֶׁהָאֲבֵל לֹא שָׁמַע מִיד, וְנוֹהֵג אַחֵר כִּף שִׁבְעָה יָמֵי אָבֵל. מִכָּל מָקוֹם, לַעֲנִין קִדִּישׁ אִין לוֹ דִּין שִׁבְעָה. וְכֵן אִם מֵת בְּרִגְלָא מוֹנִין לַעֲנִין קִדִּישׁ מִיּוֹם הַקְּבוּרָה.

During the *shivah*, *The first seven days of mourning*. whether [the mourner] is a minor or an adult, a resident or a visitor, he is entitled to say all the *kaddishim*, precluding all other mourners. Even if a festival occurs

during the *shivah* which, cancels the rules of the *shivah*, or [if the festival occurs] after the *shivah* which cancels the rules of the *sheloshim*, *The first thirty days of mourning*. this does not nullify the laws of kaddish. Likewise, relative to kaddish [we do not apply] [the principle] that part of the day is considered as the whole day. Thus, even at *Minchah* of the seventh day, the mourner has the right to say all the *kaddishim*. The *shivah* and *sheloshim* are counted from the day of the burial. Even though the mourner was not informed [of his loss] immediately, and begins to observe the seven days of mourning afterwards, yet, with regard to saying kaddish the rules of *shivah* do not apply in his case. *And he has no preference during his period of mourning*. Similarly, if the death occurs on a festival, with regard to the kaddish we count, from the day of the burial. *And not from the day the shivah begins, after the festivals*.

אם יש בבית הכנסת גם יאהרצייט (פי' יום השנה לפטירת אביו או אמו). אזי אם הָבֵן שֶׁבָּעָה הוא קטן, שְׁהוּלֵד כָּל יְמֵי הַשְּׁבָעָה לְבֵית הַכְּנֶסֶת, יֵשׁ לְהִיאָרְצֵיט קִדִּישׁ אֶחָד. וְאִם יֵשׁ הֶרְבֵּה יִאֲהַרְצֵיט, יֵשׁ לְכָל אֶחָד קִדִּישׁ אֶחָד. וְאִפְּלוּ אִם הִקְטֵן שֶׁהוּא בֶן ז' יָדְחָה לְגִמְרִי. וְאִם יֵשׁ בֶּן שְׁלֹשִׁים, יֵשׁ לוֹ גַּם בֶּן קִדִּישׁ אֶחָד. אָבֵל אִם יֵשׁ הֶרְבֵּה בְּנֵי שְׁלֹשִׁים, אִין הִקְטֵן בֶּן שְׁבָעָה נִדְחָה מִחֻמְתּוֹ לְגִמְרִי. וְאִם הוּא גָדוֹל, שְׁאִינוּ הוֹלֵךְ כָּל הַשְּׁבָעָה לְבֵית הַכְּנֶסֶת אֶף עַל פִּי שְׁמִתְפַּלֵּל בְּבֵיתוֹ בְּמִנְיָן, מִכָּל מְקוֹם, כְּשֶׁבָּא בְּשִׁבְתָּ לְבֵית הַכְּנֶסֶת אוֹמֵר כָּל הַקִּדִּישִׁים. וְאִם יֵשׁ שָׁם יִאֲהַרְצֵיט, אוֹמֵר גַּם בֶּן כָּל הַקִּדִּישִׁים, מִלְּבַד קִדִּישׁ אֶחָד יְטִילוּ עָלָיו גּוֹרֵל. וְאֵד קֶשֶׁתִּבְטֵל מִמֶּנּוּ הַשְּׁבָעָה עַל יְדֵי רֶגֶל, אוֹ שְׁמַת אָבִיו כְּרֶגֶל, אִין יֵשׁ לוֹ דִּין קָטָן, בִּינָן שִׁיכּוֹל לִילֹךְ לְבֵית הַכְּנֶסֶת בְּכָל יוֹם.

If there is also a *yorzeit Anniversary of the death of a father or mother*: at the synagogue, then if the person observing *shivah* is a minor who attends [services] throughout the *shivah* at the synagogue, then the *yorzeit* may say one kaddish. If there are many people observing *yorzeit* then each one may say one kaddish, even if [because of that] the minor who is observing *shivah* is entirely excluded [from saying kaddish]. If there is a mourner observing *sheloshim* he may also say one kaddish. But if there are many observing *sheloshim*, then a minor who is observing *shivah* is not entirely excluded because of them. If [the mourner] is an adult who does not attend services [during *shivah*], at the synagogue, even though he prays at his home with a *minyan*, nevertheless, when he comes to the synagogue on Shabbos, he is [entitled] to say all the *kaddishim*. If one who is observing *yorzeit* is there, he is still entitled to say all the *kaddishim*, except for one kaddish over which lots should be drawn [to determine who will say it]. But if the *shivah* was interrupted either because of an intervening festival or his father's death occurred on a festival, then the law regarding a minor applies to him, since he may

attend [services] at the synagogue daily.

בן ז' קטן, וכן ז' גדול בשבת כשכא לבית הכנסת, שנים בקדישים, ואם יש גם יאהרצייט, הוא נדחה מחמת הגדול. ולכן יש להגדול קדיש אחד יותר מן הקטן, דהיינו הקדיש שהיה צריך הקטן לתת להיאהרצייט.

A minor and an adult who are observing *shivah*; have equal rights regarding the kaddish, when they come to the synagogue on Shabbos. A person who is observing *yorzeit*, is barred by the adult [from saying kaddish], and, therefore, the adult recites [in this case] one kaddish more than the minor, that is, the kaddish which the minor would have had to give to the *yorzeit*.

יאהרצייט וכן בן שלשים, קודמין לשאר אבלים שהם בתוך השנה. ומכל מקום יש להם לתת גם להם אינה קדישים. ויש לנהוג שקדיש דרבנן, וגם הקדיש שלאחר עלינו, יהיה להיאהרצייט או לכן ל', ושאר הקדישים לשאר האבלים, אם ישנם כמנן הקדישים.

A person observing *yorzeit* and one observing *sheloshim* have preference over other mourners who are in their year of mourning. Even so, they should also be given some of the kaddishim. It is proper to follow the practice that the *kaddish derabbonon* and also the kaddish that is said after *Aleinu*, should be assigned to the person observing *yorzeit* or *sheloshim*, while the other *kaddishim* should be said by the other mourners, if there are as many mourners as there are *kaddishim*.

יאהרצייט וכן שלשים היכא דאכא רוקא (פ' כשיש אפשרות), בן שלשים קדם, ואין להיאהרצייט רק קדיש אחד. ואם יש הרבה יאהרצייט יש לכל אחד קדיש אחד, ואף על פי שהבן שלשים ידחה לגמרי, משום שהוא יאמר למחר. והיאהרצייט אם לא יאמר היום, עבר ומנו.

[If there is in the synagogue] a person who is observing *yorzeit* and one who is observing *sheloshim*, then if at all possible, the one who is observing *sheloshim* should be given precedence, and the *yorzeit* should say only one kaddish. If there are many observing *yorzeit*, every one of them is entitled to one kaddish, even if [as a result] the person observing *sheloshim* will be entirely prevented [from saying kaddish], because the latter will have the opportunity to say it the next day, where as if the *yorzeit* does not say it today, he will have missed his opportunity.

אם יש שני אבלים שנים יטילו גורל ביניהם, ומי שפעלה לו הגורל לומר ערבית, יש לשני פנגד זה קדיש אחד שחרית בלא גורל. ועל הקדיש הג' יטילו גורל. וכן אם ישנם הרבה, גם בן מטילין

גורל. ומי ששעלה לו הגורל, לא יבא עוד בתוך הגורל עד שיאמרו כלם.

If there are two mourners, with equal rights, they should draw lots, and if one wins the right to recite the kaddish at the *Ma'ariv* service the other is entitled accordingly, to say one kaddish at the *Shacharis* service without drawing lots, and for the third kaddish they should [again] draw lots. Likewise, if there are many [mourners], lots should also be drawn, and the one who wins does not participate in any subsequent lots until all the [mourners] have said [one kaddish].

התושב קודם לאורח (אם אינו תוך שבועה) יאהרצ'יט תושב ויאהרצ'יט אורח אין להאורח כלום. בן שלשים תושב, או תוך השנה תושב ויאהרצ'יט אורח, יש להאורח קדיש אחר. ואם יש יאהרצ'יט תושב, ובן שלשים תושב, ויאהרצ'יט אורח, יש גם בן להאורח קדיש אחר, ואינו יכול יאהרצ'יט התושב לומר לו: אני קודם, כי יאמר: לאו מדידך קשקילנא, אלא מכון שלשים. ויאמר הקאהרצ'יט תושב קדיש ראשון, ויאהרצ'יט אורח קדיש ב', ובן שלשים קדיש ג'.

A resident mourner takes precedence over a visitor (unless the visitor is observing *shivah*). Regarding a resident and a visitor who are observing *yorzeit* the visitor has no rights whatsoever. If there is a resident observing *sheloshim*, or a resident observing the year of mourning, and there is a visitor observing *yorzeit*, the visitor is entitled to one kaddish. *I.e. the first kaddish (Biur Halachah 132)* And if there is a resident observing *yorzeit* and another resident observing *sheloshim*, and a visitor observing *yorzeit*, the visitor also says one kaddish, and the resident observing *yorzeit* cannot say to the visitor "I have precedence," for [the visitor] can answer: "I did not take this kaddish from you, but from the one observing *sheloshim*." The resident observing *yorzeit* says the first kaddish, and the visitor-*yorzeit* the second kaddish, and the one observing *sheloshim* the third kaddish.

אורח בן שלשים ותושב תוך השנה שונים.

A visitor observing *sheloshim* and a resident observing the year of mourning, are in the same category.

יאהרצ'יט תושב ובן שלשים אורח, יאמר התושב קדיש ראשון ושני, והאורח השלישי.

If there is a resident observing *yorzeit* and a visitor in his *sheloshim*, the resident says the first and second kaddish, and the visitor the third one.

אורח בתוך השנה, יש לו קדיש א' בתוך אבלים תושבים בתוך השנה.

A visitor observing the year of mourning is entitled to one kaddish among the residents in mourning who, are also observing the year of mourning.

תושב נקרא לענין זה, כל שיש לו כאן דירת קבע, אף על פי שאינו פורע מס, או שהוא פורע כאן מס, אף על פי שאינו דר כאן. ומי שבא לכאן ממקום אחר, לומר קדיש אחר אביו ואמו שהיו דרים כאן, אף על פי שהמה היו תושבים כאן, מפל מקום, כיון שהבן הזה אינו דר כאן ואינו פורע כאן מס, אין לו דין תושב. בעל הבית שמחזיק מלמד או משרת, אם הם פנויים נקראים כאן תושבים. אבל אם יש להם נשים במקום אחר, הרי הן כאן באורחים. והלומד בישיבה, וכן מלמד המשפך לכמה בעלי בתים, אף על פי שיש להם נשים במקום אחר, דינם כאן תושבים. המגדל יתום בביתו אפלו בשכר, אם אין לו לא אב ולא אם, יש לו כאן דין תושב. אבל אם יש לו אב או אם במקום אחר, אפלו מגדלו בתורת צדקה, יש לו דין אורח.

A resident in this regard is considered, anyone with a permanent residence in the community even though he pays no taxes [to the *kehillah*, *The kehillah* (Jewish community) provided the services of all religious functionaries, such as the rabbi, teacher, shocheit, chazzan, kashrus supervisors, as well as the maintenance of the synagogue, yeshivah, mikvah, cemetery, etc. To cover these expenses, the communal leaders levied a tax on all members. Failure to pay this tax would result in the denial of certain benefits. In some localities this system of kehillah tax is in force to this day.] or he pays taxes [to the kehillah] even though he does not reside there. If someone comes from a different community to say kaddish after his father or mother who resided in the community; even though they were residents nevertheless, since this son does not reside there nor pays taxes, he is not considered a resident. A resident who employs a teacher or a servant, if they are single, they are considered residents [of the community]; but if they have wives who live elsewhere, then they are considered visitors. A student in a yeshivah, and a teacher who is employed to teach the children of many residents, even though their wives live elsewhere, have the status of community residents. If a resident raises an orphan in his house, even for compensation, if [this orphan] has neither father nor mother, he [the orphan] is considered a resident; but if the orphan has either a father or a mother elsewhere, even if he is being raised as an act of charity, [the orphan] has the status of visitor.

מי שמתפלל בבית הכנסת או בבית המדרש תמיד, אם בא לומר קדיש בבית כנסת אחר, האבלים שבשם יכולין לחדתו ואפלו הוא תוך שבועה, דגבר מהאורח, כי האורח אין לו מקום להתפלל ולומר

קדיש, וזה יש לו.

One who prays at a synagogue or at a [certain] Beis Hamidrash, regularly, who now comes to say kaddish at another synagogue, the mourners there may prevent him [from saying it], even if he is in his *shivah* period. His status is less than that of a visitor, because a visitor has no other place to pray and say kaddish, while this person has.

מי שיכול וראוי להתפלל לפני המכה, יתפלל, ומועיל יותר מקדיש יתום, שלא נתקן אלא לקטנים. ומי שאינו יכול להתפלל כל התפלה, יתפלל מן אשרי ובא לציון ויהלן. ומי שיש לו זכות יותר בקדישים, כגון, בן ז' וכו', יש לו גם כן זכות יותר בענין התפלה. בזהגיו שאין אבל מתפלל לפני המכה בשבת ויום טוב. אף אם גם קדם האבלות, היה דרכו להתפלל בשבת ויום טוב, גם בזמן האבלות יתפלל. (שערי תשובה בשם תשובת מאיר התיבס סימן פ', וענין לקמן סימן קכ"ח סעיף ח')

A mourner who is capable and worthy to act as chazzan, should do so *A mourner who is unable to pronounce the words correctly should not lead the service.* (Mishnah Berurah 53:60) since this is of greater benefit than saying the mourner's kaddish, which was originally instituted only for minors. A mourner who is unable to lead the entire service, should begin from *Ashrei* and *Uva letziyon* etc. The mourner who is first in line for saying kaddish, for example, one in his *shivah* or *sheloshim*, is also first in line with respect to acting as the chazzan. It is customary that a mourner does not lead the service on Shabbos and on Yom Tov. *A mourner is permitted to act as chazzan on those weekdays on which no tachanun is said. He should not lead in the saying of Hallel or Mussaf. If no one else is able to lead, he is permitted to officiate even for Mussaf.* However, if before becoming a mourner he was accustomed to lead the service on Shabbos and Yom Tov, he may do so also during the mourning period. (Sha'arei Teshuvah quoting Teshuvos Meir; Nesivim Ch. 80, see Ch. 128: 8 below).

שנים ששנים בדיון קדיש, ושיניהם יכולים להתפלל לפני המכה, ומרצים בשנה לקהל, יטילו גורל, שהאחד יתפלל עד אשרי ובא לציון, והשני יתפלל אשרי ובא לציון. ואם אחד אינו יכול להתפלל לפני המכה, או שאינו מרצה לקהל, והתפלל השני, לא הפסיד זה שהתפלל זכותו בקדישים, ומכל מקום יש לו לומר, להגיד הקדיש למי שלא התפלל, ומכל שכן לקטנים.

If two mourners have equal rights with regard to Kaddish, and both of them are capable of acting as chazzan and are equally acceptable to the congregation, they should draw lots [to determine] which one should

lead in prayer until *Ashrei* and *Uva letzion*, and the second one should lead from *Ashrei* and *Uva letziyon* [to the conclusion of the service]. If one mourner is unable to lead the prayers or he is unacceptable to the congregation and the other mourner leads the prayers, the one who leads the prayers does not forfeit his rights to the *kaddishim*. Nevertheless, he ought to relinquish his rights and leave the *kaddish* to the one who did not lead in prayer, certainly [he should relinquish his rights] when [the other mourners] are minors.

מי שהוא אב על אביו, וגם על אמו, מפל מקום, אין לו זכות יותר בתפלות וקדישים משאר אב, משום דזכרון אחד עולה לכאן ולכאן. (כנ"י) ועין נוב"ה סימן ה.

A person who is in mourning for both his father and his mother, is not entitled to any more rights with regard to leading in prayer or the *kaddish* than any other mourner, because one remembrance suffices for both parents.

נוהגין שאין אומרים קדיש רק י"א חדשים, שלא להחזיק אביו ואמו כרשעים, דמשפט של רשעים הוא י"ב חדש. שאם מת דרך משל, יו"ד שבט, פוסק לומר ט' טבת, וביו"ד טבת לא יאמר דהא הוי יום א' בחדש י"ב, ויום א' בחדש תשוב חדש, והוי כאלו אמר י"ב חדש. ולענין זה מונים מיום הקבורה, לא מיום המיתה. שאם נקבר י"א שבט, אזי פוסק ביו"ד טבת, כי המשפט אינו מתחיל עד לאחר הקבורה (פרמ"ג בספר נועם מגדים). ואם היתה שנה מעברת, פוסק ט', (או י"ב) כסלו. ויום זה שהוא פוסק בו, יש לו כל הקדישים. רק לזאת הוציט שנה קדיש א'. וכן לכן שלשים. ואם יש כמה יאהרצייט, או בני שלשים, נדחה הוא מפניהם לגמרי. מי שידע באביו ואמו שהיו רשעים מאותן שנדונין י"ב חדש, ראוי ומחבב שיאמר קדיש י"ב חדש.

It is customary to say *kaddish* for no more than eleven months, in order not to make the parents appear as grave sinners, for grave sinners are sentenced for a period of twelve months. For example, if the death occurred on the 10th of *Shevat*, the [mourner] stops saying [kaddish] on the 9th of *Teiveis*. On the 10th of *Teiveis* he should not say [kaddish], since this is the first day of the twelfth month [and we have a rule] that one day of a month counts as an entire month, it will appear that he said it for twelve months. The *Kaddish* period of eleven months is counted from the day of the burial *Even if there is an interval of several days between the time of death and the burial, the count still begins from the day of his burial.* (*Biur Halachah* 132) and not from the day of death. [Consequently], if the burial took place on the 11th of *Shevat*, the mourner stops saying *kaddish* on the 10th of *Teiveis*, because the Heavenly judgment begins only after burial. If it was a leap year he stops saying *kaddish* on the

9th (or 10th) of *Kisleiv*. On the day the mourner stops saying Kaddish, he is entitled to say all the *kaddishim*, but a *yorzeit* [who is present] is entitled to one kaddish, and so is a person in his *sheloshim*. If there are a number of people observing *yorzeit*, or mourners in their *sheloshim*, he is completely debarred because of them. If [a mourner] knows that his father or mother were grave sinners, of the category of those who are judged for twelve months, it is fitting and obligatory that he says kaddish for twelve months.

כְּשֶׁיֵּשׁ הַרְבֵּה אֲבָלִים, רַחֲמָנָא לְצִלָּן, אִזִּי כְּדֵי שְׁלֹא יֵבֹאוּ לִידֵי קִטְטוֹת וּמְרִיבוֹת, נוֹהֲגִין בְּהַרְבֵּה מְקוֹמוֹת, שְׂאוּמְרִים ב' או' ג' בְּיָסֵד.

If there are many mourners, may the Merciful One save us, then, in order to avoid quarrels and friction, it is customary in many communities for two or three mourners to say kaddish together.

אם אין בבית הכנסת אבל על אביו ואמו, יאמר אותו קדיש מי שאין לו אב ואם, בעד כל מתי ישראל. ויש מקומות שנהגו, ששאר קרובים אומרים קדיש על קרוביהם, כשאין אבלים על אביהם ואמם. וגם כשיש אבלים על אביהם ואמם, אם יש מי שרוצה לומר קדיש אחר אבי זקנו, ואם זקנתו, שמתו בלא בנים, או אחר בנו, או בתו שמתו בלא בנים, יניחו לו האבלים לומר קדיש אחד, לאחר שהם אמרו כל אחד. ויש מקומות שנהגו, שגם שאר קרובים אומרים קדיש, אפלו במקום שיש אבלים על אב ואם, אלא שעושים פשרה ביניהם, שאין אומרים כל קד קדישים, כמו האבלים על אב ואם, והולכים בכל זה אחר המנהג, ובלבד שיהא מנהג קבוע בעיר.

If there is no one in the synagogue mourning the loss of a father or a mother then the [mourner's] kaddish should be recited by anyone who has neither father or mother. *Of course, this rule applies only to the mourner's kaddish. The kaddishim which are said by the chazzan may be said by anyone who officiates. (Mishnah Berurah 132:11)* This Kaddish is said for the sake of all the departed in Israel. In some communities it is the custom for relatives to say the kaddish for members of their family if there are no mourners for fathers or mothers. Even when there are mourners for fathers or mothers, if someone wishes to say the kaddish for a grandfather or a grandmother who died without leaving any sons, or for his son or daughter who died without leaving any sons, the other [mourners] should allow him to say one kaddish, after each of them have said their kaddish. There are communities that follow the custom that relatives may say kaddish [for any family member] even when there are mourners for fathers and mothers present, but they reach a compromise, that they do not say as many *kaddishim* as those who mourn their father

or mother. In this matter we follow the prevailing custom provided the custom is firmly established in that community.

הבית אין לה לומר קדיש בבית הכנסת, אף יש אומרים שאם רוצים לעשות מנין בביתה שתאמר שם ה' ראשית בידם (כ"י), ויש אומרים דגם זאת אין לעשות (חוות יאיר סימן רכ"ב).

A daughter should not say kaddish at the synagogue. However, some authorities are of the opinion, that if a *minyán* assembles at her home in order that she may say the kaddish there, they may do so. But other authorities hold that even this is not permitted.

מי ששהיה לו יאהרצייט, ולא [היה] יכול לומר קדיש, כגון, ששהיה בדרך, או שלא הגיע לו קדיש, יכול לומר קדיש בתפלת ערבית שלאחר היאהרצייט.

If a person observes *yorzeit* If a person is uncertain of the exact date of the *yorzeit*, e.g. whether it is on a Wednesday or a Thursday, he should observe both dates—If he cannot lead the prayers both days he should ask a Rav. and is unable to say kaddish, for example, he is traveling, or there were not enough *kaddishim* for everyone, then he may say kaddish at the *Maariv* service following the *yorzeit*.

אף על פי שאמירת הקדיש והתפלות מועילות להאבות, מכל מקום, אין אלו העקר אלא העקר הוא שהבנים ילכו בארח מישור, כי בזה מוצים את האבות. הכי איתא בזוהר הקדוש (סוף פרשת בחקתי), בו יכבד אב, כמה דאת אמר, כבד את אביך ואת אמך, ואוקמוה במיכלא ומשתא. ובכלל, האי בחייו דאתחייב ביה. בתר דמית, אי תימא הא פטור הוא, לאו הכי דאף על גב דמית אתחייב ביקריה יתיר, דכתוב כבד את אביך. דאי שהוא ברא אביל בארח תקלא, ודאי מבזה לאבוי הוא, ודאי עבד ליה קלנא. ואי שהוא ברא אביל בארח מישור, ומקין עובדוי ודאי דא אוקיר לאבוי, אוקיר ליה בהאי עלמא גבי בני נשא, אוקיר ליה בההוא עלמא גבי קדשא בריה הוא. וקדשא בריה הוא תיזע עלה, ואומיב ליה בכרסניא דיקריה ודאי וכו' עד כאן לשונו. ויש לו לאדם לצוות את בניו להחזיק באיזה מצוה, ואם מקימין נחשב יתיר מן הקדיש, והוא תמנה טובה גם למי שאין לו בנים אלא בנות.

Even though the saying of kaddish and prayers are helpful to [the souls of] the parents, yet they are not the main thing. The most important thing is that the children walk in the path of righteousness, because with that they gain Heavenly favor for their parents. Thus it is written in the holy *Zohar*: (at the end of the portion *Bechukosai*) "A son honors his father." *Malachi* 1:6. This statement is similar to the Divine command "Honor your father and your mother," *Exodus* 20:12. which teaches [that a son must provide his parents] with food and drink. All this he must do while

they are alive. but after their death you might think he is exempt, this is not so. Even after their death it is his duty to honor them even more, for it is written, "Honor your father;" and if the son walks in the path of evil, he surely shows contempt for his father, and disgraces him. But if the son walks in the path of righteousness and acts properly, he certainly honors his father thereby; he honors him in this world in the [eyes] of men, and confers glory on him in the other world in the presence of the Holy One, blessed is He. And the Holy One, blessed is He, has mercy on him and seats him on His Throne of Honor ... (end of Zohar text). A person should, therefore, instruct his children to observe one certain mitzvah [with particular care]. If they fulfill [this mitzvah] it counts for more than saying the kaddish. This is also a good course [to follow] for a person who has no sons, only daughters.

סימן כז

אחר התפלה קבע עת ללמוד תורה. וצריך שאותו העת יהיה קבוע, שלא יעבירונו אף אם סבור להרויח הרבה. ואם צריך לעשות איזה דבר נחוץ מאד, ילמד מקדם לכל הפחות פסוק אחד או הלכה אחת, ויעשה מה שנחוץ לו, ואחר כך ישלים חקו. ובקצת קהלות קדושות נתיסדו תכרות קדושות, ללמד תורה ברבים מיד לאחר התפלה. ויש לכל ירא שמים להתחבר אליהם (אורח חיים סימן קנ"ה).

After prayers, time should be set aside for the study of Torah. It is necessary that this study period be on a regular basis so that you will not skip them even if it means earning big profits. *In Talmud Yerushalmi, such a person is called a man of faith, for he firmly believes that whatever profit he is destined to make, God will send his way even after he finishes his Torah lesson.* If you must attend to a very important matter, you should first study at least one [Torah] verse or one law, and then take care of your affairs, and then your daily study period. Some communities have established Torah study groups that meet immediately after prayers; and every God fearing man should join them.

כל איש ישראל חייב ללמד תורה, בין עני בין עשיר, בין שלם בגופו בין בעל יסורין, בין בחור בין זקן גדול. אפילו עני המחזיר על הפתחים, חייב לקבוע לו זמן לתלמוד תורה ביום ובלילה, שנאמר והגית בו יומם ולילה. ומי שאינו יודע כלל ללמד, או שאי אפשר לו מחמת רב הסדרות, יספק לאחרים הלומדים, ותחשב לו פאלו לומד בעצמו, כמו שדרשו רבותינו זכרונם לברכה בפסוק שמח זבולו בצאתו ויששכר באהליו, זבולו ויששכר עשו שתפות. זבולו עסק בסחורה וספק ליששכר פרנסתו, שיהיה לו פנאי לעסק בתורה. לפיכך הקדים הפסוק זבולו ליששכר, מפני שתורתו של

יִשְׁכַּר עַל יְדֵי זְבוּלוֹן הָיְתָה. וְכֵן מְצִינוּ בַּמִּשְׁנָה (זבחים פ"א), שְׁמַעוֹן אָחִי עֲזַרְיָה אוֹמֵר וְכו', וְנִקְרָא שְׁמַעוֹן עַל שֵׁם אָחִיו עֲזַרְיָה, לְפִי שְׁעֲזַרְיָה עָסַק בְּפִרְקַמְטִיָּא, וְהָיָה מְסַפֵּק צָרָכֵי שְׁמַעוֹן אָחִיו, שְׁהָיָה עוֹסֵק בַּתּוֹרָה, וְהִתְנַחוּ בִּיְנֵיהֶם, שְׁיִהְיֶה חֵלֶק לַעֲזַרְיָה, בְּשֹׂכֵר לַמִּידוּ שֶׁל שְׁמַעוֹן. וְעַל כָּל פְּנִים יִתְאַמֵּץ כָּל אָדָם לִלְמַד, אֲפִלּוּ בַּקָּל יוֹם וּבַכָּל לַיְלָה.

Every Jewish man must study the Torah, no matter whether he is poor or rich, whether he is healthy or suffering pain, whether he is young or very old. Even a beggar who goes from door to door must set aside a certain time for Torah study during the day and night, as it is written: *Joshua 1:8*. "And you shall meditate in it day and night." If a person lacks the knowledge to study Torah or it is impossible for him [to study] because he is burdened with too many concerns, then he should support others who *do* engage in Torah study, and it will be considered as though he himself had studied, as our Rabbis of blessed memory, explained the verse: "Rejoice Zevulun in your going out and Yissachar in your tents." *Deuteronomy 33:18*. Zevulun and Yissachar entered into a partnership; Zevulun engaged in business and supported Yissachar, so that he would be free to be engrossed in the study of Torah. Because of this, the Torah mentions Zevulun before Yissachar, since the Torah learning of Yissachar was made possible through the support of Zevulun. And so we find in the Mishnah: "Shimon the brother of Azaryah said ...," *Zevachim 1:2*. Shimon is described as the brother of Azaryah, because Azaryah was engaged in business and provided the needs of his brother Shimon, who was engrossed in Torah study. They made an agreement between themselves, that Azaryah would have a share in Shimon's reward for [Torah] study. Even so, every person should do his utmost to study Torah, even just a little, every day and every night.

מִי שְׁאִינוּ יָכוֹל לַעֲשׂוֹת תּוֹרָתוֹ קָבַע, אֲלֵא שֶׁהוּא קוֹבֵעַ עֵתִים לַתּוֹרָה, יַעֲסֹק בְּעֵתִים הַלְלוּ שֶׁהוּא קוֹבֵעַ, לִלְמַד הַהֲלָכוֹת הַשְׂכִּיחוֹת, הַנִּצְרָכוֹת לְדַעַת לְכָל אִישׁ יִשְׂרָאֵל, וְגַם בְּאַגְדוֹת וּמִדְרָשִׁים וְסִפְרֵי מוֹסֵר אֲשֶׁר יוֹסִידָתָם בְּהַרְרֵי קֹדֶשׁ. מִמִּדְרָשֵׁי רַבּוֹתֵינוּ וְזָכוֹנוֹם לְבָרְכָה שֶׁהֵם מוֹעִילִים לְהַחֲלִישׁ כַּח הַנִּצְרָה הָרַע. וְאַשְׁרֵי מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֵק קָבֹעַ וְלֹא יַעֲבֹר, לִלְמַד בְּסִפֵּר "חֵק לְיִשְׂרָאֵל" דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ, וְכָל הַמוֹסִיף, מוֹסִיפִין לוֹ טוֹבָה מִן הַשָּׁמַיִם. (יו"ד סימן רמ"ו)

A person who cannot study Torah full time, but sets aside regular periods for Torah study, should use these set hours to study the *halachos* (laws) that occur frequently, and which every Jew must know. He should also study *Agados* and *Midrashim Homiletical interpretations of Tenach (the Bible)*. *Mishnah Berurah* points out that the availability of translated texts enable everyone to study a wide range of *seforim*. (125:9) and books

of ethics which are based on sacred sources such as, the *Midrashim* of the Rabbis of blessed memory. [These studies] help man restrain his evil impulses. Fortunate is the man who has made a fixed and unbending resolution to study the book *Chok Leyisrael* on a daily basis. And the more a person studies the more blessing he receives from Heaven.

כִּשְׁהוּא לומד וְצָרִיךְ לָצֵאת לַחוּץ, אַל יִנִּיחַ אֶת הַסֵּפֶר פָּתוּחַ, כִּי עַל יְדֵי זֶה מִשְׁכַּח תַּלְמוּדוֹ. (שפתי
כהן יורה דעה סימן רע"ז)

When you are studying [Torah] and you need to go out, you should not leave your book open, because this causes you to forget what you learned. (*Sifsei Kohein Yoreh Deiah* 277)

צָרִיךְ לְהִנָּח, בְּכָל מָה שֶׁהוּא לומד, לְהוֹצִיא בְּשִׁפְתָיו וּלְהַשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ. שְׁנֵאמַר לֹא יִמוּשׁ סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה מִפִּיד, וְהִגִּיתָ בּוֹ וְגו'. וְיִי שְׁמוּצִיא בְּשִׁפְתָיו, אַף עַל פִּי שְׁאִינוּ מִבִּין, קַיָּם מִצְוֹת וּלְמַדְתָּם וְלִכְן כָּל עַם הָאָרֶץ מִבְּרָד בְּרַפְת הַתּוֹרָה בְּשֹׁחַר, לִפְנֵי הַפְּסוּקִים, וְכֵן כְּשֶׁעוֹלָה לְסֵפֶר תּוֹרָה. וְכָל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, וְאִינוּ יָכוֹל לְהִבִּין, מִתְחַמֵּת לְקַצֵּר דַּעְתּוֹ, יִזְכֶּה לְהִבִּינָה בְּעוֹלָם הַבָּא. (רז"ש הל' ת"ת)

A person should be careful in whatever he studies, to pronounce the words with his lips and to make it audible to his ears, for it is written, "This book of the Torah shall not leave your mouth and you shall meditate on it..." *Joshua 1:8*. And a person who pronounces the words even though he does not understand [their meaning], fulfills the mitzvah of "And you shall study them." Therefore, every unlearned person should say the berachah over Torah every morning before reciting the verses [*Yevarechecha* etc.], and also when he is called up to the *Seifer Torah*. Anyone who engages in Torah study but is unable to understand it for lack of knowledge, will merit to understand it in the World to Come.

סימן כח

מִצְוֹת עֲשֵׂה, עַל כָּל אִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל לְכַתֵּב לוֹ סֵפֶר תּוֹרָה, שְׁנֵאמַר, וַעֲתָה כָּתְבוּ לָכֶם אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת, וְקִבְלוּ חֲכָמֵינוּ זְכוֹרֵנָם לְבִרְכָּה פְּרוּשׁוֹ לְכַתֵּב אֶת כָּל הַתּוֹרָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ הַשִּׁירָה, וְאֶפְלוּ יִרְשׁ סֵפֶר תּוֹרָה מֵאֲבִיו, מִצְוָה לְכַתֵּב מִשְׁלוֹ. שֶׁכֵּן לוֹ סוּפֵר לְכַתֵּב לוֹ סֵפֶר תּוֹרָה, אוֹ שֶׁקָּנָא, וְהָיָה בּוֹ טַעֲוֹת וְהִגָּהוּ, הֲרִי זֶה כָּאֵלוֹ כָּתְבוּ. וְאִסּוּר לְמַכּוֹר סֵפֶר תּוֹרָה. אֵד בְּשַׁעַת דְּחָק גָּדוֹל, יַעֲשֶׂה שְׁאֵלֶת חֲכָם (י"ד סימן ע"ר ובאורח חיים סימן קנ"ג).

It is a positive commandment, incumbent upon every Jewish man to write a *Seifer Torah* for himself, for it is written, "And now write for yourselves

this song;" *Deuteronomy 31:19*. and via oral tradition, our Rabbis of blessed memory explained, that everyone should write the entire Torah which contains this song [of Moses]. Even a person who inherits a *Seifer Torah* from his father, is commanded to write one for himself. If someone hires a *soifer* (scribe) to write a *Seifer Torah* for him, or if he buys it and finds that it is defective, and corrects it, this is considered as though he had written it. It is forbidden to sell a *Seifer Torah*, but in a case of great need you should consult a competent Rabbi.

וכן מצוה על כל איש, לקנות שאר ספרי קדש שלומדים מתוכו, כגון מקרא משנה, גמרא ופוסקים, שילמד מתוכו, וגם ישאילן לאחרים. ומי שאין ידו משגת, לקנות לו ספר תורה וגם שאר ספרי למוד, איז הספרים שהן לצורך למוד, הן קודמין. אמרו רבותינו זכרונם לברכה, וצדקתו עומדת לעד, זה הכותב (והוא הדין הקונה) ספרים ומשאילן לאחרים (יו"ד ע"ר כתוב' ד' ג').

It is also a mitzvah for every person to buy other sacred books for learning purposes, such as *Tenach* (Bible), the *Mishnah*, the *Talmud*, and codes of law, to study from them and to lend them to others. If a person does not have the means to buy both a *Seifer Torah* and other books for study, then the books for study have preference. Our Rabbis of blessed memory stated: ["It is written], "And his righteousness endures forever," *Psalms III:3*. this refers to the person who writes (or buys) [sacred] books and lends them to others." *Kesuvos 50a*.

חייב אדם לנהוג כבוד גדול בספר תורה. ומצוה ליחד לו מקום, ולכבד את המקום ההוא ולהקדשו ביותר. ולא ירק כנגד ספר תורה, ולא יאחז ספר תורה בלא מטפחת. הרוצה את הנושא ספר תורה, צריך לעמד לפניו, עד שייכניס את ספר התורה למקומו, או עד שאינו רואה עוד. ובבית הכנסת בשעה שמוציאין ומכניסין את הספר תורה, מצוה לכל מי שעוברת לפניו, ללוותה עד מקומה, וכן המגבית והגולל, ילכו ללוותה (יו"ד רפב אורח חיים קמט).

A person must have great respect for a *Seifer Torah*. *It is customary when a new Seifer Torah is brought to the synagogue for the first time, that all Sifrei Torah of the synagogue are carried out to meet the new seifer. (Birkei Yoseif, Yoreh Dei'ah 282). A person who buys a Seifer Torah should say the berachah Shehecheyanu. (Ba'eir Heiteiv 223:10)* It is his duty to assign a special place for it and to treat this place with honor, and to hold it in utmost reverence. He must not spit in front of the *Seifer Torah*, and he should not hold a *Seifer Torah* without its cover [or mantle]. When you see a *Seifer Torah* being carried, you must rise [and remain standing] until the *Seifer Torah* is brought to its place, or until it is out of sight. In the synagogue, when the *Seifer Torah* is taken out or carried [to the Ark],

it is a mitzvah for all those before whom it passes to accompany it to its destination. Also the person who lifted [the *Seifer Torah*], and the one who rolled it up should accompany it.

אֶפְלוּ שְׂאֵר סִפְרֵי קֹדֶשׁ אִם מְנַחִים עַל סִפְסָל, אֲסוּר לִישֹׁב עַל סִפְסָל זֶה, אֲלֵא אִם הַסִּפְרִים מְנַחִים, עַל אִיזוֹ דְּבָר שְׁגִבּוּת לְכָל הַפָּחוֹת טָפַח, וּמִפְּלֵ שֹׁפָן דְּאֲסוּר לְהַנִּיחַ סִפְרִים עַל גְּבִי מְרַקָּע. לֹא יִנָּח אָדָם סֵפֶר עַל בְּרָכִיו, וּשְׁנֵי אֶצְלֵי, יָדָיו עָלָיו. בְּשַׁעַת הַדְּחָק מֵתָר לִישֹׁב עַל גְּבִי תִבָּה שְׁיִשׁ בָּהּ שְׂאֵר סִפְרֵי קֹדֶשׁ. אֲבָל אִם יֵשׁ בָּהּ סֵפֶר תּוֹרָה אֲסוּר. מִנִּיחִים חֲמִשִּׁים עַל גְּבִי נְבִיאִים וְכְתוּבִים, וְכֵן כְּתוּבִים עַל גְּבִי נְבִיאִים, וְנְבִיאִים עַל גְּבִי כְּתוּבִים. אֲבָל אֵין מְנִיחִין נְבִיאִים וְכְתוּבִים, עַל גְּבִי חֲמִשִּׁים.

Even sacred books [must be treated respectfully]. If they are on a bench, it is forbidden to sit on this bench, unless the books are placed on something that is at least one *tefach* in height. And certainly it is forbidden to place religious books on the floor. You should not place a religious book on your knees and rest your elbows on it. In an emergency situation, it is permitted to sit on a chest which contains sacred books, but if it contains a *Seifer Torah*, it is forbidden to do so. You are allowed to place a *Chumash* (Pentateuch) on top of the Books of *Nevi'im* (The Prophets) and *Kesuvim* (The Writings), and the Books of *Kesuvim* on top of *Nevi'im*, or, [conversely,] *Nevi'im* on top of *Kesuvim*. But you are not permitted to place *Nevi'im* or *Kesuvim* on top of *Chumashim*.

סֵפֶר תּוֹרָה שֶׁבִּלְהָ, גּוֹנְזִין אוֹתוֹ. וְכֵן שְׂאֵר סִפְרִים וְכְתָבֵי קֹדֶשׁ וְחֲמִשִּׁים קֹדֶשׁ. וְאֲסוּר לְשַׂרְפֵּן (עֵין שו"ע אוֹרֵחַ חַיִּים סִמֵּן קנ"ד).

A *Seifer Torah* that became worn out must be stored away [with dignity]. It is placed in a clay vessel and buried in the grave of a *Talmid Chacham* (Torah scholar). (Shulchan Aruch 154:5) The same must be done with other religious books, sacred writings, and sacred articles. It is forbidden to burn them.

אֵין זוֹרְקִין כְּתָבֵי קֹדֶשׁ, וְאֶפְלוּ הַלְכוֹת וְאֶגְדוֹת, וְאֲסוּר לְהַפִּיךָ אוֹתָן עַל פְּנֵיהֶם. וְאִם מִצָּעָן הַפּוֹכִין צְרִיד לְהַנִּיחָן כְּרָאוּי (יו"ד סִמֵּן רפ"ב).

Sacred writings should not be thrown around even if they are only Books of law or *Agadah*. They may not be placed upside down; if you find them wrong side up, you must place them in the proper position.

אֵין לְהַשְׁתִּין מִים בְּפָנֵי סִפְרִים, וְלַעַת הַצָּרָה, עַל כָּל פָּנִים יִהְיוּ מְנַחִים גְּבוּהִים עֲשָׂרָה טָפָחִים (כֻּלָּל ל"א).

It is forbidden to urinate in the presence of religious books. In an emergency situation, they should be placed at least ten *tefachim* above the ground.

אין לעשות מפות ומעילים לדבר שבקדושה, מדבר שגשמתמש בו הדיוט. ובדיעבד שפכר נעשו מתר. אבל מדבר שגשמתמש בו לעבודת אלילים, אפלו בדיעבד אסור (אורח חיים סימן קמ"ז קנ"ג קנ"ד).

It is forbidden to make a covering or a mantle for any sacred article *But it is permitted to make an accessory for a mitzvah, such as a tallis bag, out of this material.* (Mishnah Berurah 147:13) out of material that was used for common purposes. But, after the fact, if it has already been made, it may be used. But, material that was used for purposes of idolatry, is forbidden, even if it was already made.

אסור להשתמש בספר להנאתו, כגון להעמידו להגן מפני החמה, או כדי שלא יראה חבירו מה שהוא עושה. אבל אם השמש זורחת על הספר שהוא לומד בו, מתר להגן בספר אחר כיוון שאינו עושה להנאתו. וכן להניח ספר תחת ספר שהיה לומד בו, כדי להגביהו לצורך הלמוד, יש להתיר. אבל אין להניח ספר בתוך ספר אחר, שלא יצטרך לחפש אחר כך מקום למודו. לא ישרטט איזה קנטרס על הספר, לפי שאין קדושה בקנטרס, עד שיכתבו בו. וכן לא יניח גר וכדומה בספר, למשמרת (מ"א סימן קנ"ד פת"ש ביו"ד ס"ס רפ"ב)

It is forbidden to use a religious book for your personal benefit, for example, to stand it up as a screen against the sun, or, so that someone else does not see what you are doing; but if the sun shines on the book you are studying you may use another book as a screen, because you are not using it for your enjoyment. Likewise, to place a book underneath the book you are studying in order to raise it for easier studying, may be permitted. But it is not permitted to place one book inside another, so that you should not have to look later for the place you are studying. You should not draw lines on note paper [in order to write a commentary on the Torah] [by placing the paper] on the book, because the note paper is not sacred until [something sacred] is written on it. *A piece of paper that has divrei Torah (Torah thoughts) written on it may be put into a seifer for safe keeping.* (Mishnah Berurah 154:31) Neither are you allowed to put note paper or something similar into a book for safekeeping.

המאבד פתבי קדש, עובר בלאו בלא תעשון כן לה' אלהיכם. וצריכין למחת בכורכי ספרים, שמדבקין בתוך הלווחות פתבי קדש. גם צריכין לזהר מאד, כשנותנים ספרים קדושים ישנים, לאמן אינו יהודי לכרכם מקדש, שיקחו מהם את הלווחות הישנות להצניעם, שלא יתנם האמן לספר חל.

Whoever destroys sacred writings violates the negative commandment, "Do not act in this manner to Hashem your God." *Deuteronomy 12:4*. We must protest against those bookbinders who paste sacred writings in the bookcovers. You also must be very careful when you give old, sacred books to a non-Jewish bookbinder. You should remove the old covers and hide them so that the bookbinder will not install them in secular books.

אין לוקחין ספר תורה תפלין ומזוזות מן האיני יהודי, ביותר מכדי דמיהן, כדי שלא להרגילן לגנוב ולגזלן. אבל בכדי דמיהם חבבים לקנות, (אפלו במקום שצריכין גניזה) ואם האיני יהודי מבקש הרבה, צריך לעסק ולדבר עמו בדברי רצוי, אולי ישנה עמו בכדי דמיו. ואם עומד בדעתו, אז מניחין בידו (ט"ז). ואין לבקש מן האיני יהודי שיתנם בזול יותר מדאי, פן יכעס וישליכם למקום אבוד.

It is forbidden to buy a Seifer Torah, Paragraph 1 of this chapter states that it is forbidden to sell a Seifer Torah. Accordingly, a non-Jew who offers a Seifer Torah, tefillin or mezuzah for sale must be regarded with a great deal of suspicion as to how he acquired them. Yet, it is our duty to redeem these sacred objects. This paragraph discusses the various conditions under which the purchase may be made. tefillin, and mezuzos from a non-Jew for more than their true value, in order not to encourage them to steal and rob them. However, at their actual value, it is our duty to buy them. Even when the writing is defective and therefore must be stored away these sacred writings must be redeemed from non-Jewish hands. If the non-Jew demands an exorbitant price, we must bargain with him and persuade him to sell at the proper price. If the [non-Jew] persists, we should let him keep [the objects]. We should not ask the non-Jew to sell them at a price that is too low, lest he become angry and throw them away and become totally ruined.

אם נפל ספר תורה מידו, אפלו בנרתיקו, צריך להתענות. ונוהגים שגם הרואים מתענים.

If a *Seifer Torah* falls out of someone's hand, even if it is [covered] by its mantle, he must fast, and it is the custom that those who see it [fall] also fast.

אסור לכתב פסוק בלי שרשום (עין מגן אברהם סימן ל"ב סעיף קטן ז'). יש אומרים, דאסור לכתב דברי הל בכתב אשורית שכותבין בו התורה.

It is forbidden to write a Biblical verse without lines. (see *Magein Avraham* Ch. 32: 7) Some authorities hold that it is forbidden to write secular words in the *Ashuris* lettering, in which the *Seifer Torah* is written.

סימן כט

הָאֲנָשִׁים חַלּוּקִים הֵם בְּדַעוֹתֵיהֶם (פְּרוּשׁ בְּטַבְעֵיהֶם), יֵשׁ אָדָם שֶׁהוּא בֶּעַל חֲמָה כּוֹעֵס תָּמִיד, וְיֵשׁ שֶׁדַּעְתּוֹ מִשְׁכַּחַת עָלָיו, וְאֵינוֹ כּוֹעֵס כְּלָל, אוֹ שֶׁהוּא כּוֹעֵס פַּעַם אַחַת בְּהִרְבֵּה שָׁנִים. יֵשׁ אָדָם שֶׁהוּא גְבוֹה לֵב בְּיוֹתֵר, וְיֵשׁ שֶׁהוּא שָׁפֵל רוּחַ בְּיוֹתֵר. יֵשׁ שֶׁהוּא בֶּעַל תַּאֲוָה, שֶׁלֹּא תִשְׁבַּע נִפְשׁוֹ מִהֲלֹךְ בְּתַאֲוָה, וְיֵשׁ שֶׁהוּא לֵב טְהוֹר מְאֹד, וְלֹא יִתְאָנֶה אֶפְלוֹ לְדַבָּרִים מַעֲשִׂים שֶׁהִגּוּף צָרִיד לָהֶם. יֵשׁ בֶּעַל נֶפֶשׁ רַחֲבָה, שֶׁלֹּא תִשְׁבַּע נִפְשׁוֹ מִכָּל מָמוֹן שֶׁבְּעוֹלָם, כְּעֶנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר אוֹהֵב כֶּסֶף לֹא יִשְׁבַּע כֶּסֶף, וְיֵשׁ שֶׁהוּא מִקְצָר נִפְשׁוֹ, וְדִי לוֹ אֶפְלוֹ דָּבָר מוֹעֵט, שֶׁלֹּא יִסְפִּיק לוֹ וְלֹא יִרְדֹּף לְהַשִּׁיג דֵּי צָרְכּוֹ. יֵשׁ שֶׁהוּא מְסַגֵּף עַצְמוֹ בְּרַעַב. וְקוֹבֵץ עַל יָדוֹ, וְיֵמָּה שֶׁהוּא אוֹכֵל מִשְׁלוֹ אוֹכְלוֹ בְּצָעֵר. וְיֵשׁ שֶׁהוּא מְפַזֵּר כָּל מָמוֹנוֹ, וְכֵן בְּכָל הַמַּדּוֹת וְהַדְּעוֹת, כְּגוֹן מְהוֹלֵל וְאוֹנֵן כִּילִי וְשׁוֹעַ אֶבֶר וְרַחֲמָן רַחֵם לֵבָב וְאַמִּיץ לֵבָב וְכוּיָצֵא בָּהֶן.

People have varying character traits. Some people are angry by nature, forever bursting with rage, then there are others who are tranquil who never become angry, or who become angry [only] once in many years. [You will find] a man who is extremely haughty, and another who is extremely humble. Some are lustful, their souls never satisfied with their unbridled cravings, others possess a very pure heart, and have no desire even for little things which are required for physical well-being. Some people have a voracious hunger for wealth and are not satisfied with all the money in the world, as it is written, "The person who loves money will not be satisfied with money." *Ecclesiastes 5:9*. Others have very modest desires, and are satisfied with little which does not even fill their needs, and [yet] make no effort to earn a livelihood. Some will afflict themselves with hunger and accumulate money this way, and [the little] they eat of their own [food] causes them distress. Others spend all their money [wastefully.] It is the same with all other character traits and concepts, as for example, the cheerful and the gloomy, the miser and the noble hearted, the cruel and the compassionate, the gentle and the hard-hearted and so on.

הַדֶּרֶךְ הַטוֹב וְהַיָּשָׁר הוּא, שֶׁיִּהְיֶה הָאָדָם אֵת עַצְמוֹ לְלַכֵּת בְּדֶרֶךְ אֲמֻצָּעִי, לֹא יִתְאָנֶה אֲלָא לְדַבָּרִים שֶׁהִגּוּף צָרִיד לָהֶן, וְאֵי אִפְשָׁר לְחִית וּלְהִתְנוּ, כְּעֶנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר צָדִיק אוֹכֵל לִשְׂבַע נִפְשׁוֹ. וְכֵן לֹא יִהְיֶה עֹמֵל בַּעֲסָקָיו, אֲלָא לְהַשִּׁיג דָּבָר שֶׁצָּרִיד לוֹ לַחֲיֵי שְׁעָה, כְּעֶנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר טוֹב מַעַט לַצָּדִיק. וְלֹא יִקְפֹּץ יָדָיו בְּיוֹתֵר וְגַם לֹא יִפְזֹר מָמוֹנוֹ אֲלָא יִתֵּן צִדְקָה כְּפִי מַסַּת יָדוֹ וּמִלְּהָנָה כְּרֹאזִי לְמִי שֶׁצָּרִיד. וְלֹא יִהְיֶה מְהוֹלֵל וְשׁוֹחֵק, וְלֹא עֶצֶב וְאוֹנֵן, אֲלָא שְׂמֵחַ כָּל יְמֵיו בְּנִחַת, בְּסִכָּר פָּנִים יְפוֹת. וְכֵן בְּשָׂאֵר רַב הַמַּדּוֹת, מִי שֶׁהוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ הָאֲמֻצָּעִי נִקְרָא חָכָם. (רמב"ם הלכת דעות פ"א)

The good and right path to follow is to accustom yourself to walk the middle course. You should desire only those things which are required for your physical well being, and without which it is impossible to live, as it is written, "The righteous person eats to satisfy his soul." *Proverbs*

13:25. "To satisfy his soul" means "to keep his soul alive", in other words he eats no more than is needed to sustain life, certainly no gourmet foods. (Malbim) You should be absorbed in your business affairs only to the extent that it enables you to acquire things that you need for your daily life, as it is written, "Better is the little of the righteous." *Psalms 37:16*. Do not be overly tight-fisted, nor spend your money too freely, but rather give charity according to your ability and lend money wisely to whom ever needs it. Do not be too jubilant and jolly, nor too sad and gloomy. But be happy at all times, be contented and show a friendly face. And so too with most other character traits, anyone who follows the middle course is called a wise man.

הַגָּאוֹן הֵיא מְדָה רַעְיָה מֵאֵד, וְאִסּוּר לְאָדָם לְהִגָּב בִּיה אֶפְלוּ בְּמַעַט, אֲלֵא יִרְגִּיל אֶת עַצְמוֹ לִהְיוֹת שָׂפֵל רוּחַ, כְּמוֹ שֶׁצִּוּוּ חֻכְמֵינוּ וְזִכְרוֹנָם לְבִרְכָּה, מֵאֵד מֵאֵד הָי שָׂפֵל רוּחַ, וְאִיד תִּרְגִּיל אֶת עַצְמָה לִהְיוֹת עֲנִי וְשָׂפֵל רוּחַ כֹּל דְּבָרִיד יִהְיוּ בְּנִסָּת, רֹאשֶׁה כְּפוּף עֵינִיד וְבִיטוֹ לְמַטָּה וְלִבָּה לְמַעְלָה. וְכֹל אָדָם יֵהָ חָשׁוּב בְּעֵינֵיד שֶׁהוּא גָּדוֹל מְמָה. אִם הוּא תַלְמִיד חֻכָּם יוֹתֵר מְמָה, הָרִי אֶתָּה מְחִיב לְכַבְּדוֹ. וְכֵן אִם הוּא עֹשִׂיר מְמָה, גַּם כֵּן אֶתָּה מְחִיב לְכַבְּדוֹ, כְּדִמְצִינוּ רַבִּי הֵיָה מְכַבֵּד עֲשִׂירִים. וְתַחֲשָׁב בִּהְיוֹת כִּי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ נָתַן לוֹ עֹשֶׁר, מִסְתַּמָּא רָאוּי הוּא לְכָה. וְאִם הוּא קָטָן מְמָה בְּחֻכְמָה אוֹ בְּעֹשֶׁר, תַּחֲשָׁב כִּי הוּא יוֹתֵר צָדִיק מְמָה, כִּי הוּא אִם עוֹבֵר אֵינָה עֲבָרָה, נִחָשֵׁב כְּשׁוֹגֵג וְאִנוּס, וְאֶתָּה אִם עֲבַרְתָּ עֲבָרָה אֶתָּה מְזִיד. אִם כֵּה תַחֲשָׁב תְּמִיד, לֹא תוּכַל לִהְתַּגָּאוֹת וְטוֹב לָהּ.

Conceit is a very bad character trait and it is forbidden to act [haughtily] even to the slightest degree, but accustom yourself to be humble in spirit, as our Sages of blessed memory have decreed, *Mishnah Avos 4:4*. "Be exceedingly humble in spirit." *A person should be imbued with the spirit of humility, but outward demonstrations of humility are frowned upon. Chazal state in Berachos 34b, that a commoner should not bow at the end of each berachah of the Shemoneh esrei, to show his humility. By contrast, the king should do so. Rashi explains, that the greater the stature of a person, the more humility he must show. A show of humility by an ordinary person is, in a perverse way, a display of pride. (She'arim Metzuyanin Behalachah)* And how can you accustom yourself to be modest and humble? All your words should be spoken gently, hold your head down, your eyes should look downward, but your heart upward, and in your eyes, consider all men to be greater than you are. If he is a greater Torah scholar than you, then it is your duty to honor him. Likewise, if he is richer than you, you must also honor him, as we read [in the Talmud] "Rebbi was wont to honor the rich." *Eruvin 86a*. Think of it this way: "Since Hashem, praised be He, gave him riches he is evidently worthy of it." If he ranks lower than you in wisdom or riches, consider that he

is more righteous than you; because if he commits a sin it is considered an unintentional or accidental sin, whereas, when you commit a sin it is considered an intentional sin. If you keep this in mind at all times, you will never be arrogant and all will be well with you.

וכן הפעם היא מדה רעה מאד וראוי לאדם להתרחק ממנה מאד. וינגיל את עצמו שלא יכעס אפלו על דבר שראוי לכעס. ואם צריך להטיל אימה על בניו ובני ביתו יראה עצמו בפניהם שהוא כועס כדי ליסרם, ותהא דעתו מושקת בינו לבין עצמו. אמר ליה אליהו לרב יהודה אחיה דרב סלא חסידא, לא תרמח ולא תחטי (לא תכעס, שמתוך הפעם אתה פא לידי חטא) לא תחוי (לא תשתפר ביינו) ולא תחטי. עוד אמרו רבותינו זכרונם לברכה כל הכועס כאלו עובד עבודת אלילים, וכל מיני גיהנם שולטין בו, שנאמר וקטר כעס מלבו, והעבר רעה מבשרו ואין רעה אלא גהינם, שנאמר וגם רשע ליום רעה. בעלי כעס אין חיותם חיים, לפיכך צווי להתרחק מן הכעס, עד שינהיג עצמו שלא ירגיש אפלו לדברים המכעיסים. וזו היא דרך הטובה ודרך צדיקים, שהם עלובין ואינם עולבין, שומעין חרפתם ואינן משיבין, עושין מאהבה ושומחים ביסורים, עליהם הכתוב אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו.

Anger is also a very evil trait, and it should be avoided it at all costs. You should train yourself not to become angry even if you have good reason to be angry. And when it is necessary to impress your authority on your children and your household, you may pretend to be angry in order to admonish them, while retaining your composure inwardly. [The Talmud relates] "Eliyahu said to Rabbi Yehudah, the brother of Rav Salla, the Pious: "Do not become angry, and you will not sin," (do not become angry, because anger will induce you to sin), "Do not become intoxicated, and you will not sin." *Berachos 29b*. Our Rabbis of blessed memory said furthermore, *Rambam, Hilchos Dei'os 2*. "If anyone becomes angry it is considered as though he worships idols, and the torments of *Gehinnom* will be inflicted on him as it is written, "Therefore, remove anger from your heart and put away evil from your body." *Ecclesiastes 11:10*. The word "evil" connotes *Gehinnom* as it is written: "Indeed, even the wicked for the day of evil." *Proverbs 16:4*. The life of angry men is no life. Therefore, [our Sages] ordained that a man should distance himself from anger to the point that he can conduct himself with utter disregard even for things that evoke [justifiable] anger. This is the proper path [to follow] and it is the way of the righteous, [as stated in the Talmud] *Yoma 23a*. "They suffer insults but do not insult, they listen to abuse heaped on them but do not answer, they are motivated by love in whatever they do, and they rejoice [even when] suffering pain." Concerning them, the Biblical verse says: "But those who love Him are as the sun when it comes out in its might." *Judges 5:31*.

לעולם ירבה אדם בשתיקה, ולא ידבר אלא או בדברי תורה, או בדברים שהוא צריך לחיי גופו. ואפלו במה שצריך לצרכי גופו, לא ירבה דברים. וכבר אמרו רבותינו זכרונם לברכה כל המרבה דברים מביא חטא. ואמרו לא מצאתי לגוף טוב משתיקה. ואמר רבא מאי דכתיב מִן הַיָּם וְהַיָּבֵשׁ לְשׁוֹן. דְּבַעֵי חַיִּים בְּלִשְׁנָה (יעסוק בדברי תורה) דְּבַעֵי מָוֶת בְּלִישְׁנָה (יעסוק בדברי שטות).

Always cultivate the virtue of silence, and engage in conversation only on matters pertaining to Torah study, or on matters concerning your personal needs; and even when [discussing] your personal needs you should not talk too much about them. *A person who voluntarily undertakes to observe a day of fasting would do better if he volunteered instead to abstain from talking for a day, for this form of "fasting" is not detrimental to his health. (Mishnah Berurah 571:2)* Our Rabbis of blessed memory have already said, "Whoever talks excessively causes sin" and they said [in the same vein], "I have found nothing better for a person than silence." *Mishnah Avos 1:17*. Rava said: *Arachin 15b*. "What is the meaning of the verse, "Death and life are controlled by the tongue." "He who seeks life [can achieve it] through his tongue, *By engaging in Torah study. (Rashi)* he who seeks death, [can achieve it] through his tongue." *By engaging in idle talk and gossip.*

לא יהא אדם בעל שחוק ומתלות, ולא עצב ואונן אלא שמח. כד אמרו זכרונם לברכה שחוק וקלות ראש, מרגילין את האדם לערונה, וכן לא יהא בעל נפש רחבה, נבהל להון, ולא עצב ובטל ממלאכה, אלא בעל עין טובה, ממצט בעסק, ועוסק בתורה. ואותו המצט שהוא חלקו ישמח בו. כד אמרו זכרונם לברכה הקנאה והתאנה והפבוד. מוציאים את האדם מן העולם וצריך האדם להתרחק מהן (רמב"ם פ"ב).

You must neither be a jester or a fool, *The Gemara, Berachos 31a states, "A person is forbidden to fill his mouth with laughter." This applies to raucous hilarity. (She'arim Metzuyanin Behalachah)* neither should you be glum and melancholy, rather you should be happy. Thus said [our Rabbis,] of blessed memory, "Jesting and frivolity lead a man to immorality." *Mishnah Avos 3:17*. You should also avoid greediness, eagerly rushing after wealth. Be not depressed, nor idle from work, but be benevolent in your outlook. Hold your business affairs to a minimum and be occupied with the study of Torah. Rejoice with your small share [of worldly goods]. Thus said [our Sages] of blessed memory, *Mishnah Avos 4:28*. "Envy, lust and desire for glory remove a man from the world." So it is necessary that you stay away from these [bad traits].

שָׂמַח יֵאמֵר הָאָדָם הוֹאִיל וְהַקְנָאָה וְהַתְּאֵנָה וְהַפְּבֻד וְכִיּוּצָא בָהֶם, דִּרְדּוֹ רָעָה הוּא, שְׂמוּצִיאִין אֶת הָאָדָם

מן העולם, אפרוש מהן ביותר, ואתרחק לצד האחרון, עד שלא יאכל בשר, ולא ישתה יין, ולא ישא אשה, ולא ישב בדירה נאה, ולא ילבש מלבוש נאה, אלא ילבש שק וכדומה, גם זה דרך רעה היא, ואסור הוא לילך בה. המהלך בדרך זו נקרא חוטא, שהרי כתוב בנזיר, וכפר עליו מאשר חטא על הנפש, ואמרו רבותינו זכרונם לברכה ומה אם נזיר שלא פרש את עצמו אלא מן היין צריך כפרה. המונע את עצמו מכל דבר ודבר, על אחת כמה וכמה. לפיכך צוו רבותינו זכרונם לברכה שלא ימנע האדם, אלא מן הדברים שהתורה אסרה לנו, ולא יאסר על עצמו בנדירים ובשבועות דברים המותרים. כך אמרו זכרונם לברכה לא דיוך מה שאסרה תורה, אלא שאמה אוסר עליה דברים המותרים. ואסרו רבותינו זכרונם לברכה לסגף את עצמו במענית יותר מן הראוי. ועל כל הדברים האלו וכיוצא בהן, אמר שלמה המלך עליו השלום אל תהי צדיק הרבה, ואל תתחכם יותר, למה תשומם. ואמר פלס מעגל רגלך וכל דרכיך יכנו.

Perhaps a person might say: "Since envy, lust and glory and the like, are bad character traits that remove a man from the world, I will completely abstain from them, and keep away from them entirely," to the point that he will not eat meat, nor drink wine, nor marry a woman, nor live in a comfortable dwelling, nor wear decent clothes, but he will put on a sackcloth, or something similar; this too is a bad way of life, and it is forbidden to follow it. Anyone who follows this life-style is called a sinner. For in regard to the *nazir* it is written, *Numbers 6:11*. (*Nazarite*) "To atone for him who sinned by the dead," *is—על חטא מאשר* translated by the Rabbis as "for committing a sin against his soul," "against himself," by denying himself things which are permitted. and [our Rabbis] of blessed memory said, "If a *nazir* who abstained only from drinking wine, needs an atonement, a person who abstains from everything, how much more so does he need [an atonement]." *Ta'anis 11a*. Therefore, our Rabbis of blessed memory ordained that you should abstain only from those things which the Torah prohibits, but do not prohibit to yourself, things which are permitted by means of vows and oaths. Thus said our Sages of blessed memory, "Is not what the Torah forbids enough for you that you have to prohibit to yourself things which are permissible?" *Yerushalmi, Nedarim 9:1*. And our Rabbis of blessed memory have forbidden us to inflict pain on ourselves with more fasting than is required. Concerning all these and similar matters, King Solomon, peace be upon him, said, "Do not be excessively righteous, nor overly wise, why destroy yourself." *Ecclesiastes 7:16*. And he said [in the same vein], *Proverbs 4:26*. "Measure well the path of your foot then you will stay on a straight course." *Malbim explains the word paleis as a form of peles, the name of a measuring instrument. Man should measure carefully to find the middle road of life, staying clear of the extremes.*

כָּבֵד כְּתִבְנוּ (בסימן א' סעיף ג') מאמר יהודה בן תימא הָיוּ עוֹ פִּנְמֵר כו' שְׁלֵא יתְבַּיֵּשׁ מִפְּנֵי בְּנֵי אָדָם הַמְּלַעֲיָגִים עָלָיו בַּעֲבוּדַת הַבּוֹרָא יתְבַּרַּךְ שְׁמוֹ, אֲכָל מִכָּל מְקוֹם, לֹא יַעֲנֶה אוֹתָם דְּבָרֵי עֲזוּת, שְׁלֵא יִקְנֶה קֶנֶן בְּנִפְשׁוֹ לִהְיוֹת עוֹ פְּנִים, אֲפִלּוּ שְׁלֵא בְּמָקוֹם עֲבוּדָתוֹ יתְבַּרַּךְ שְׁמוֹ. (אורח חיים סימן א').

We have mentioned before (Chapter 1: 3) the saying of Rabbi Yehudah ben Teima, *Mishnah Avos 5:3*. "Be bold as a leopard..." [which teaches] not to be ashamed before people who deride you when you worship the Creator, blessed is He. Nevertheless, you should not answer them rudely, *This paragraph refers to the case where an individual is being mocked for his performance of a certain mitzvah. However, if the mockery is intended as a flagrant demonstration against Torah Judaism as a whole, as an attempt to influence others to abandon God's way by holding an observant Jew up to ridicule, then these efforts must be thwarted by whatever means possible, no matter how harsh or drastic they may be. (Biur Halachah 1:1)* so that you will not acquire the habit of being impertinent even in situations not involved with the worship of God, blessed be His Name.

וְכֵן אִין לְהַתְקוּט בְּשִׁבִּיל אִיזָה מַצָּנָה כְּגוֹן, לְהַתְפַּלֵּל לִפְנֵי הַתְּכָה, אוֹ לַעֲלֹת לַתּוֹרָה וְכוּמָה, כְּדַמְצִינוּ בְּלֶחֶם הַפָּנִים, אִף שֶׁהוּא מַצָּנָה לְאֶכְלוֹ, שְׁנִינוּ הַצְנוּעִים מוֹשָׁכִים יְדִיהֶם וְהַגְרָרִין חוֹטְפִין וְאוֹכְלִין. (אורח חיים סימן נ"ג)

Neither should you quarrel for [the right to perform] a mitzvah, such as to lead the congregation in prayer, or to be called up to the Torah, or the like. Just as we find it with the Show-bread, *Lechem hapanim*, literally "bread of the face" (see Lev. 24:5,8). It was so called because the sides were bent up. The loaves had the shape of a box with the ends removed. Twelve loaves were placed on the Table in the Sanctuary. They were arranged on a frame in the two stacks of six loaves each. Each Shabbos the loaves were replaced by fresh ones, and the old ones, which miraculously retained their freshness, were divided among the kohanim. that although it was a mitzvah to eat of it, yet, we are told, "The modest used to give up their share while the gluttons used to grab and devour it." *Yoma 39a*.

טָבַע הָאָדָם הוּא, לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ בַּמַּעֲשִׂיוֹ, אַחֵר רָעִיו וְחִבְרָיו וְאֲנָשֵׁי מְקוֹמוֹ, לִפְיָקָה צָרִיד הָאָדָם לְהַתְחַבֵּר לַצְדִּיקִים, וְלִישָׁב אֶצֶל הַחֲכָמִים תָּמִיד, כְּדִי שִׁילְמַד מִמַּעֲשֵׂיהֶם. וְיִתְרַחַם מִן הַרְשָׁעִים הַהוֹלְכִים בַּחֲשׂוֹה, כְּדִי שְׁלֵא יִלְמַד מִמַּעֲשֵׂיהֶם. אָמַר שְׁלֵמָה הַמֶּלֶךְ עָלָיו הַשְׁלוֹם הוֹלֵךְ אֶת חֲכָמִים יָחֶפֶס, וְרוֹעֶה כְּסִילִים יָרוּעַ. וְאָמַר אֲשֶׁרִי הָאִישׁ וְגוֹ'. וְאִם הוּא דָר בְּעִיר שְׁמִנְהִיגָה רָעִים, וְאִין אֲנָשִׁיָּה, הוֹלְכִים בְּדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל, יִלָּךְ מִשֶּׁם לְדוֹר בְּעִיר שְׁאֲנָשִׁיָּה צְדִיקִים וְנוֹהֲגִים בְּדֶרֶךְ טוֹבִים.

It is human nature for man's actions to be influenced by his friends, colleagues

and townspeople. Therefore, you should associate yourself with the righteous, and be in the company of wise men constantly, in order to learn from their deeds. Keep away from evil men who walk in darkness, in order not to learn from their behavior. King Solomon, peace be upon him, said, *Proverbs 13:20*. "Whoever walks with wise men will become wise, but the companion of fools will come to ruin." And it is written [in the same vein], *Psalms 1:1*. "Fortunate is the man..." "*Fortunate is the man who has not walked in the counsel of the wicked, nor stood in the way of sinners, nor sat in the seat of the scornful.*" And if someone lives in a town whose customs are depraved and whose inhabitants do not walk on the right path, he should move to a city whose inhabitants are righteous and lead decent lives.

מצות עשה להדבק בתלמידי חכמים כדי ללמד ממעשיהם, כענין שנאמר ובו תדבק. וכי אפשר לאדם להדבק בשכינה, אלא כך פירשו רבותינו זכרונם לברכה הדבק בתלמידי חכמים. לפיכך צריך האדם להשתדל שישא בתלמיד חכם וישא בתו לתלמיד חכם. ולאכל ולשתות עם תלמידי חכמים, ולעשות פרקמטיא לתלמיד חכם, ולהתחבר אליהם בכל מיני חבור, שנאמר ולדבקה בו. וכן צו רבותינו זכרונם לברכה ואמרו, והוי מתאבק בעפר רגליהם ושותה בצמא את דבריהם.

It is a positive commandment to associate with Torah scholars so that we may learn from their deeds, as it is said, "And cling to Him." *Deuteronomy 10:20*. Is it possible for man to cling to the Divine Presence? Rather our Rabbis of blessed memory explain: "Cling to Torah scholars." *Kesuvos 111b*. Therefore, a man should make a serious effort to marry the daughter of a Torah scholar, and give his daughter in marriage to a Torah scholar, to eat and drink with Torah scholars, and do business with a Torah scholar, and to join hands with them in every possible form of association, for it is written, "And cling to Him." And thus mandated our Rabbis of blessed memory, and they said: "Sit in the dust of their feet and drink their words thirstily." *Mishnah Avos 1:4*.

מצוה על כל אדם, לאהב את כל אחד ואחד מישראל כגופו, שנאמר ואהבת לרעך כמוך לפיכך צריך לספר בשבחו (וענין לקמן סימן ל' סעיף ד), ולחוס על ממונו, כמו שהוא חס על ממון שולו, ורוצה בכבוד עצמו. והמתקבד בקלון חברו, [אף על פי שאין חברו עומד שם, ולא הגיע לו בנשת, ולא בישו אלא ערה מעשיו הטובים ותקמתו, למול מעשה חברו, או תקמתו, כדי שיראה מכללו, שהוא מקבד וחברו בזוי], אין לו חלק לעולם הבא [עד שישוב בתשובה שכלמה] (רמב"ם הל' תשובה פ"ד ה"ד).

It is incumbent upon every Jew to love every fellow Jew as he loves himself, as it is said: "Love your neighbor as [you love] yourself." *Leviticus*

19:18. Therefore, you should relate [his] virtues *You should not praise him to his adversaries as this would only prompt them to enumerate his faults. They would thus be violating the prohibition against lashon hara, telling malicious gossip. (Mishnah Berurah 156:4).* and treat his property with [the same] concern as you have for your own property, or for your own honor. The person who glorifies himself in his neighbor's shame, even though his neighbor is not present and the humiliation has not reached him, and even if he has not actually insulted him, but only compared his own good deeds and his own wisdom with the good deeds or wisdom of his neighbor, so that from his statement he will be rated an honorable man and his neighbor as a despicable person, [this person] has no share in the World to Come unless he repents with perfect repentance.

כל השונא אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל בְּלִבּוֹ, עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה שֶׁנֶּאֱמַר לֹא תִשָּׂא אֶת אָחִיךָ בְּלִבְכָּךְ (עֵין לִמְנון סִימָן קפ"ט סעיף ה'). וְאִם חָטָא אִישׁ כְּנֶגְדּוֹ, לֹא יִשְׁטַמְנוּ וְיִשְׁתַּק, כִּמּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּרָשָׁעִים וְלֹא דִבֵּר אֲבִשְׁלוֹם עִם אֲמִנּוֹן לְמַרְעֵי עֵד טוֹב, כִּי שָׂא אֲבִשְׁלוֹם אֶת אֲמִנּוֹן, אֲלֵא מִצְוָה עָלָיו לְהוֹדִיעוֹ וְלֹמַר: לְמָה עָשִׂיתָ לִּי כֹה וְכֹה, וְלְמָה חָטָאתָ לִּי בְדָבָר זֶה? שֶׁנֶּאֱמַר הוֹכֵם תּוֹכִים אֶת עַמִּיתְךָ. וְאִם חָזַר וּבִקֵּשׁ מִמֶּנּוּ לְמַחֵל לוֹ, צָרִיךְ לְמַחֵל לוֹ, וְלֹא יֵהָא אֲכֹזְרִי, שֶׁנֶּאֱמַר וַיִּתְּפֹלֵל אֲבִרְהָם אֶל הָאֱלֹהִים (שִׁירפָא אֶת אַבִּימֶלֶךְ) (רמב"ם פ"ו). בְּאֲבוֹת דְּרַבִּי נֶתָן (סוף פֶּרֶק ט"ז) וְשִׁנְאָת הַבְּרִיּוֹת כִּי צַדִּיק. מְלַמֵּד שֶׁלֹּא יִכְנוּ אִדָּם לֹמַר: אֱהָב אֶת הַחֲכָמִים, וְשִׂנְאָת אֶת הַתְּלָמִידִים, אֱהָב אֶת הַתְּלָמִידִים, וְשִׂנְאָת אֶת עַמִּי הָאֲרָץ, אֲלֵא אֱהָב אֶת כָּלֶם וְשִׂנְאָת אֶת הָאֲפִיקוֹרְסִים, וְהַמְּסִיתִים וְהַמְּדִידִים וְכֵן הַמְּסוּרוֹת. וְכֵן דוֹד אָמַר מְשֻׁנְאִיךָ ה', אֲשִׁנְא וּבִתְקוּמָתִיךָ אֶתְקוּסֵט, תְּכַלִּית שִׁנְאָה שְׁנֵאוֹתִים, לְאוֹיְבִים הֵיוּ לִּי, הֵלֵא הוּא אוֹמֵר, וְאֵהֱבָה לְרַעְדָּה כְּמוֹד אֲנִי ה', מַה טַּעַם, כִּי אֲנִי בְּרֵאתִיו. וְאִם עוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה עָמָד, אֵתָה אוֹהֵב. וְאִם לֹא אִי אֵתָה אוֹהֵב.

Anyone who hates a fellow-Jew in his heart, transgresses a negative commandment as it is said: "Do not hate your brother in your heart." *Leviticus 19:17.* (See Chapter 189: 5) If anyone has sinned against you, you should not hate him inwardly, and keep quiet about it, as it is written concerning the wicked, "And Avshalom did not speak to Amnon either bad or good because Avshalom hated Amnon," *II Samuel 13:22.* but it is your duty to let him know [what you think of him] and to say to him, *You should not denounce him publicly and thereby embarrass him, rather chide him in private in a calm and gentle tone of voice. (Mishnah Berurah 156:4).* "Why have you done this to me, why have you sinned against me in this matter?", for it is said: "You must admonish your neighbor." *Leviticus 19:17.* If the offender regrets it and asks you to forgive him, you should forgive him and not be harsh, for it is said: *Genesis 20:17.* "And Avraham prayed to God." *Asking God to heal Avimelech. Avimelech had taken away Sarah, but returned her to Avraham, expressing sincere remorse. In*

Avos de Rabbi Nasan (end of Chapter 16) [it is stated] "What is meant by 'hatred of people'?" It conveys this thought: "A person should not think of saying 'I will love the scholars but hate the students, I will love the students but hate the unlearned.'" Rather, you should love them all, but hate the heretics, and those who mislead and entice people, [to abandon the Torah and follow false doctrines], and also [hate] the informers. And thus David said, *Psalms 139:22*. "Behold, those who hate You Hashem, I hate, and with those who rise up against You, I contend. With utmost hatred do I hate them, they have come to be my enemies." But didn't God say; "Love your neighbor as [you love] yourself, I am Hashem?" For what reason? Because I (God) have created him. And if he keeps the laws of your people you must love him, if not, you should not love him.

אסור לאדם לבקש דין מן השמים על חברו שעשה לו רעה. ודוקא בדאית ליה דינא בארעא. וכל הצועק על חברו (שיענש מן השמים), הוא נענש תחלה. וגש אומרים דאפלו לית ליה דינא בארעא, אסור לצעק עליו, אלא אם כן הודיעו תחלה (ח"מ סימן תכ"ב).

A person is forbidden to pray for judgment from Heaven against his fellow man who treated him wrongly. This applies only if [his grievance] can be settled in an earthly court. Anyone who prays for Divine punishment against his fellow man, will himself be punished first. There are some authorities who hold that even if his case cannot be settled in an earthly court, he is not permitted to pray for Divine judgment against him, unless he first lets him know [that he intends to do so].

הרואה את חברו שחטא, או שהלך בדרך לא טוב מצוה להתוודע לו, ולהודיעו שהוא חוטא במעשיו הרעים, שנגאמר הוכח תוכיח את עמיתך. והמוכיח את חברו, בין בדברים שבינו לבינו בין בדברים שבינו לבין המקום, צריך להוכיחו בינו לבין עצמו, וידבר לו בנחת ובלשון רכה, ויודיעו שאינו אומר לו, אלא לטובתו, להביאו לחיי עולם הבא. וכל שאפשר בידו למחות, ואינו מוחה, הוא נתפס בעון זה, כינן שהיה אפשר לו למחות (רמב"ם פ"ו).

If you see someone committing a sin or following a wrongful course, it is a mitzvah to bring him back to the good path and make him aware that he is acting sinfully by committing his wrongful deeds, for it is said: "You must admonish your neighbor." *Leviticus 19:17*. And when you admonish someone, whether it concerns his personal relationships, or something that concerns his relationship with God, you should admonish him privately *If he commits the sin publicly, you should reproach him on the spot in order to prevent any further desecration of God's Name. (Mishnah Berurah 608:10)*. speaking to him gently with soothing words,

letting him know that you are speaking to him only for his own good, to help him merit the life of the World to Come. Anyone who has the opportunity to protest [against a sinful act] and does not speak out in protest, will be held responsible for that very sin, because he could have protested.

במה דברים אמורים כשהוא מדמה שישמע לו. אבל אם יודע בו שלא ישמע לו, אסור להוכיחו, דאמר רבי אילעא משום רבי אלעזר ברבי שמעון, כשם שמצוה על אדם לומר דבר הנשמע כד מצוה על אדם, שלא לומר דבר שאינו נשמע. רבי אבא אומר חובה שנאמר אל תוכח לץ פן ישנאך, הוכח לתכם ונאהבך. (יבמות דף ס"ה ע"ב) (אורח חיים סימן תר"ח)

This applies only in a case when you [have reason to] believe that the sinner will listen to you, *If the sinner is your friend you should chide him even if you know that he will pay no attention to your words. (Masein Avraham 156:2)* but when you know [for sure] that he will not pay attention to your words, then you are forbidden to admonish him. For Rabbi Ila'a said in the name of Rabbi Elazar ben Rabbi Shimon, *Yevamos 65b*. "Just as it is a mitzvah for a person to say something that will be heeded, so it is a mitzvah to refrain from saying something that will not be heeded." Rabbi Abba says, "It is his duty" [to refrain from saying anything that will not be taken under consideration]. for it is said: *Proverbs 9:8*. "Do not admonish a scorner lest he hate you; reprove a wise man and he will love you."

אסור לאדם לביש את חברו, בין בדבור בין במעשה, וכל שכן ברבים. ואמרו זכרונם לברכה המלבין פני חברו ברבים, אין לו חלק לעולם הבא. עוד אמרו זכרונם לברכה נח לאדם להפיל את עצמו לכבשן האש, ואל ילבין פני חברו ברבים, שנאמר היא מוצאת. והיא שלחה אל חמיה לאמר, לאיש אשר אלה לו, אנכי הרה. ולא אמרה לו בפרוש אלא ברמז. אם יודה יודה, ואם לאו, לא תפרסמו. לפיכך צריך האדם להזהר מאד, שלא לביש את חברו ברבים, בין קטן בין גדול, ולא יקרא אותו בשם שהוא בוש, ולא יספר לפניו דבר שהוא בוש ממנו. ואם חטא כנגדו והוא צריך להוכיחו, לא יכלימנו, שנאמר ולא תשא עליו חטא. במה דברים אמורים בדברים שבין אדם לחברו. אבל בדברי שמים, אם לא חזר כשהוכיחו בסתר, מכלימין אותו ברבים, ומפרסמים חטאו, ומחזקים אותו בפניו, ומביזין ומקללין אותו, עד שיחזר למוטב, כמו שעשו, כל הנביאים בישאאל, ואין בו משום אונאת דברים, שנאמר ולא תנו. איש את עצמיתו ופרשו רבותינו זכרונם לברכה עצמיתו, עם שאמרו בתורה ובמצוות הנהיגה התורה על אונאתו, ולא על העובר עליה, ולא חזר בו, לאסור שהוכיחוהו בסתר ובקלשון רפה.

It is forbidden to humiliate anyone either by word or by deed, especially in public. And our Rabbis of blessed memory said, *Bava Metzia 58b*. "A person who humiliates someone in public will have no share in the

World to Come." Our Rabbis of blessed memory said furthermore, *Ibid*, 59a. "It is better for a man to throw himself into a fiery furnace than to put his fellow man to shame," for it is said: *Genesis 38:25*. *This refers to the incident of Tamar and Yehudah*. "When she was being taken out [to be executed] she sent word to her father-in-law, saying: "By the man who is the owner of these articles I am pregnant." She did not say to him openly [that it was of him that she conceived] she merely hinted, [thinking] if he admits it, fine, if not, I will not expose him publicly." Therefore, you should be very careful not to humiliate anyone in public, whether he is a minor or an adult, nor to call anyone by a name of which he is ashamed, and do not relate in his presence anything of which he is ashamed. And if anyone sinned against you and it is necessary for you to admonish him [for it], do not humiliate him, for it is said: *Leviticus 19:17*. "Do not sin through him." *Do not embarrass him publicly. (Rashi)* This law applies only to a case where he [sinned] against his fellow man, but if he [sinned] against God, and does not retract [and repent] when you admonish him privately, you may disgrace him publicly, and publicize his transgression, and you may revile him to his face, you may insult him and curse him until he returns to the good [path], as all the prophets in Israel have done. Regarding such a person [the law prohibiting] the making of disparaging remarks does not apply for it is said: *Leviticus 25:17*. "Do not speak slightly to one another," *Alternately translated "Do not cheat one another."* *Rashi explains that this verse contains the prohibition against verbal abuse, i.e. not to taunt anyone, nor give bad or unsuitable advice.* and the Rabbis of blessed memory explain, that the word *amiso* [to your fellow man], applies to those who are of one mind with you in their observance of the Torah and the mitzvos. The Torah forbids you to abuse *them* verbally, but you are not [prohibited from verbally abusing] those persons who violate [the Torah] and do not repent [even] after they have been admonished privately, and with gentle words.

מי שחטא חברו כנגדו, ולא רצה להוכיחו, ולא לדבר לו כלום ומחל לו בלבו, ולא שטמו ולא הוכיחו, הרי זה מדת חסידות. לא הקפידה התורה אלא על המשטמה.

If someone sinned against you, and you do not want to admonish him, or even mention it to him at all, and you forgive him wholeheartedly, and you do not hate him and do not admonish him; this is the practice of the pious, for the Torah's only concern is to banish hatred.

חַיֵּב אָדָם לְהַזְהֵר בִּיתוּמִים וְאַלְמָנוֹת, שְׁלֹא יְדַבֵּר אֲלֵיהֶם אֶלָּא רַכּוּת, וַיִּנְהַג בָּהֶן מִנְהַג כְּבוֹד. וְלֹא יִכְאִיבֵם אֶפְלוּ בְּדִבְרִים, מִפְּנֵי שֶׁנִּפְשָׁן שְׁפֵלָה מְאֹד, וְרוּחָן נְמוּכָה, אִף עַל פִּי שֶׁהֵן בְּעָלֵי מָמוֹן. אֶפְלוּ אֲלֻמָּנָתוֹ שֶׁל מֶלֶךְ, וִיתוּמָיו מִזֵּהָרִים אֲנִי עֲלִיקוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר כָּל אֲלֻמָּנָה וַיְתוּם לֹא תַעֲנוּן. בְּרִית כֶּרֶת לָהֶם מִי שֶׁאָמַר וְהִיָּה הָעוֹלָם, שֶׁכָּל זָמַן שֶׁהֵן צוֹעֲקִין, מִחֲמַת הַחַסֵּם שֶׁנַּעֲשֶׂה לָהֶם הֵם נַעֲנִים שֶׁנֶּאֱמַר כִּי אִם צָעַק יִצְעַק אֵלַי, שִׁמְעֵ אֲשֻׁמְעַ צַעֲקוֹתוֹ. בְּמָה דִּבְרִים אֲמִירִים שֶׁעֲנָה אוֹתָן לַצֶּרֶךְ עֲצָמוֹ. אֲכַל עֲנָה אוֹתָם הָרֵב, כְּדִי לִלְמַדְם תּוֹרָה אוֹ אֲמָנוּת, אוֹ לְהוֹלִיכֵן בְּדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל הָרִי זֶה מִתָּר. וּמִכָּל מְקוֹם יִשְׁגִּים לִנְהַלֵּם בְּנִחַת וּבִרְחֻמִּים גְּדוּלִים, שֶׁנֶּאֱמַר כִּי ה' יָרִיב רִיבָם אֶחָד יְתוּם מֵאֵב וְאֶחָד יְתוּם מֵאֵם, וְעַד אֵימָתִי נִקְרָאִים יְתוּמִים לַעֲנוֹן זֶה. עַד שֶׁיִּהְיוּ יְכוֹלִים לַעֲשׂוֹת כָּל צְרִיכָתָם בַּעֲצָמָם, כִּשְׁאָר כָּל הַגְּדוּלִים.

You should be very careful [in the way you treat] orphans and widows, to speak only kindly to them, to treat them respectfully, not to hurt them even with words, *This prohibition includes taunting widows and orphans, causing them anger, wounding their feelings, oppressing them, and causing them financial loss.* because their souls are very depressed and their spirits are low, even if they are wealthy. Even [regarding] the widow and the orphans of a king, we are warned [in the Torah], for it is said: "Do not mistreat a widow or an orphan." *Exodus 22:21*. A covenant was made [with widows and orphans] by Him Whose Word called the world into being, that whenever they cry because of an injustice that was done to them, their [cries] will be answered, for it is said: "For if he cries out to Me I will hear his cry." *Ibid. 22:22*. This applies only where someone hurts them for his own benefit. But if a teacher afflicts them in order to teach them Torah or a trade, or to lead them on a straight path, this is permitted. Nevertheless, [the teacher] should be careful to guide them gently and with great compassion, for it is said: "For God will plead their cause." *Proverbs 23:11*. [In all of these laws, it makes no difference] whether he is an orphan from his father or an orphan from his mother. And for how long are they considered orphans in this regard? Until they are able to take care of all their needs by themselves as all other adults.

צָרִיד הָאָדָם לְהִזָּהֵר, שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת אֵינָה דִּבְרַר, שֶׁיְכוּלִין לַחֲשֹׁד אוֹתוֹ שֶׁעָשָׂה דִּבְרַר עֲבָרָה, (אִף עַל פִּי שֶׁאִינוֹ עוֹשֶׂה) כְּדִמְצִינוֹ שֶׁהִפְתָּן הַתּוֹרָה אֶת הַלִּשְׁכָּה לֹא הָיָה נִכְנָס בְּכָנֵד הָעָשׂוֹי. בַּעֲנוֹן שֶׁיְכוּלִין לַהֲטִימֵן בּוֹ אֵינָה דִּבְרַר, לְפִי שֶׁצָרִיד הָאָדָם לַצָּאֵת יְדֵי הַבְּרִיּוֹת בְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא צָרִיד לַצָּאֵת יְדֵי הַמְּקוֹם בְּרוּךְ הוּא שֶׁנֶּאֱמַר, וְהִיָּתָם נְקִיִּים מִה' וּמִיִּשְׂרָאֵל. וְאוֹמֵר וּמֵצָא חֵן וְשָׂכָל טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם.

A person should be careful not to do anything which might cause [people] to suspect that he committed a sin, (even though he is not [actually] committing a sin), as we find *Shekalim 3:2*. that the *kohein* who removed the coins from the chamber

that suspicion arouse to not as so pockets, no had wore he garment The

2:4, *Shekalim Hilchos Rambam*, (himself. for coins some taken had he Jew every which shekel half the hashekel, machatzis of coins The10) 5, collection large in deposited were year, each once give to obligated is Hamikdash, Bais the in chamber a in placed were boxes These boxes. enter would kohein a annually times Three purpose. this for designated other and sacrifices which with coins withdraw to chamber this bought. were necessities

that suspicion arouse to not as so pockets, no had wore he garment The 2:4, *Shekalim Hilchos (Rambam, himself. for coins some taken had he a in fashioned was that garment a in chamber] [the enter not did 10) 5, for answer must person a for it, in hidden be could something that way blessed Almighty, the to answer must he as man fellow his to actions his Numbers Israel" and God before innocent be will "You said: is it as He, is the in understanding good and favor find "And said: also is it And 32:22. 3:4. Proverbs man." and God of eyes*

מדת חסידות שלא לקבל מתנה, רק לבטח בה' שיתן לו די מחסורו, שנאמר וישנא מתנות יחיה.

It is the practice of pious people, not to accept gifts, but to trust that Hashem, will take care of their needs, as it is said, "But he that hates gifts will live. *Proverbs 15:27*.

סימן ל

כתיב לא תלך רכיל בעמך, איזהו רכיל, זה שטוען דברים, והולך מזה לזה, ואומר: כך אמר פלוני, כך וכך שמעתי על פלוני, אף על פי שהוא אמת וגם אין בו גנות הרי זה עובר בלאו, והוא עון גדול, וגורם להרג נפשות מישראל, לכך נסמך לו, ולא תעמד על דם רעך. צא ולמד מה ארע לדואג האדומי, שאמר לשאול כי אחימלך נתן לדוד צדה וחרב. אף על פי שהדבר היה אמת. וגם לא הוי גנות לאחימלך, שהרי לא עשה בזה שום מעשה רע, וגם אם שאול בעצמו היה שואל לאחימלך, היה אומר לו מה שעשה, כי לא נתפנו לחטא בזה נגד שאול, עם כל זה גרם הרכילות של דואג, שנהרגו כמה פהגים (רמב"ם וכסף משנה הל' דעות פרק ז').

It is written, *Leviticus 19:16*. "Do not be a talebearer among your people." *Rabbeinu Gershon's edict which prohibits, on penalty of excommunication the reading of someone else's mail is derived from this verse. (Be'er Hagolah on Yoreh Dei'ah 334)* What constitutes talebearing? It is carrying gossip and going from one to the other saying, "So and so said this...", "I have heard such and such about so and so." Even if [the tale he tells] is true, and it brings no disgrace to anyone it is, still, a violation of a negative

commandment, *For a comprehensive analysis of the halachos of lashon hara refer to the Seifer Chafetz Chayim.* and it is a grave sin, which causes the death of Jewish people. Because of this [the law against talebearing] is followed by: [the verse] "Do not stand by the blood of your neighbor." *Leviticus 19:17.* Think about what happened in the case of Do'eg the Edomite, *I Samuel 22:10.* Chapter 22 relates that David, relentlessly pursued by Shaul came to Nov, the city where the Sanctuary was situated, to obtain bread for his men. Achimelech, the kohein gadol, gave him bread and also the sword of Goliath that was kept there. Do'eg, the Edomite reported this to Shaul, whereupon the king ordered the slaying of the kohanim in the city of Nov. who told Shaul, that Achimelech gave David food and a sword. Even though the thing [he told] was true, and it did not reflect dishonor on Achimelech, for he had not done anything wrong, and even if Shaul himself had asked Achimelech he would have told him what he had done, for he had no intention to sin against Shaul. Despite this, the talebearing of Do'eg caused many kohanim to be killed.

יש עון גדול מזה עד מאד, והוא בכלל לאו זה, והוא לשון הרע. והוא המספר בגנות חברו אף על פי שאומר אמת. אבל האומר שקר, נקרא מוציא שם רע על חברו. אבל בעל לשון הרע, זה שיושב ואומר: כך וכך עשה פלוני, כך וכך היו אבותיו, כך וכך שמעתי עליו, ואומר דברים של גנאי. על זה אמר הכותב יכרת ה' כל שפתי חלקות לשון מדברת גדולות. המקבל לשון הרע הוא גרוע יותר מן האומר, ולא נחתם גזר דין על אבותינו במדבר אלא על לשון הרע בלבד (רמב"ם פרק ז').

There is a much graver sin [than tale bearing] which is classified under this prohibition and that is slander; *The laws against slander do not apply when you wish to protect someone from harm. For example, if you know that someone plans to cheat in business, or that he plans to borrow money and not repay the loan, or that the person who wishes to marry someone's daughter is a evil and corrupt man, then it is a mitzvah to inform the concerned party.* (Pis'chei Teshuvah 156, also Chafetz Chayim, Rechilus 9) which is, speaking of someone's shame, even if it is true. But a person who spreads lies [about others] is guilty of besmirching someone's name. A slanderer is a person who says, "So and so has done such and such; so and so were his parents; such and such a thing I heard about him," and he relates shameful things. Regarding such a person, Scripture states, *Psalms 12:4.* "May Hashem cut off all smooth [talking] lips, the tongue that speaks haughty words." *The Gemara Yoma 9a states that the expression "haughty words" in this verse refers to lashon hara. Anyone speaking lashon hara displays haughtiness, for he places himself above God's law.*

A person who accepts slanderous gossip is worse than the one who spreads it. The heavenly decree *Barring them from entering the Land of Israel* against our forefathers, in the wilderness was sealed, only because [they committed] the sin of slander. *The meraglim (spies) who explored the land spoke badly about it and the people accepted their slanderous report.*

עד היכן לשון הרע. שאל אחד לחברו, אנה אמצא אש. ואמר לו: היכן נמצא אש, בבית פלוני, שיש לו הרבה בשר ודגים, ומבשלים שם תמיד (ערכין דף ט"ו ע"ב הגהות מיימוני מ"א ומחצית השקל סימן קנ"ו).

To what length [must we go to avoid] slander? [For instance], if a man asks someone, "Where can I find fire?" and he replies, "[I'll tell you] where you can find fire. In the house of so and so where there is plenty of meat and fish, and they are always cooking [something]." *He should have said, "You can find fire in the house of so and so."* With the added words he implies that so and so is wealthy. This gratuitous statement will cause annoyance to the rich man, since many unwanted guests will come to his door. A statement that results in vexation to someone is lashon hara (see Chapter 30:5). [Even that is considered slander].

וניש דברים שהם אבק לשון הרע. ביצד. אמר שתקו מפלוני, איני רוצה להודיע מה אירע ומה היה, וכיוצא בדברים אלו. וכן המספר בטובות חברו בפני שונאיו, הרי זה אבק לשון הרע, שנה גורם להם שישפירו בגנותו. ועל זה הענין אמר שלמה מברך רעהו בקול גדול, בבקר השכם קללה תחשב לו, שמתוך טובתו בא לידי רעתו. וכן המספר לשון הרע דרך שחוק ודרך קלות ראש, כמו שאינו מדבר בשנאה, הוא ששלמה אמר בתקמתו כמתלהלם היורה זיקים חצים ופנות ואומר הלא משחק אני. וכן המספר לשון הרע, ברמאות, שעושה עצמו כאלו מספר רק לפי תמו, ואינו יודע שנהו לשון הרע, וכשגוערין בו, אומר, איני יודע שנהו לשון הרע, או שאלו מעשיו של פלוני.

And there are [certain] statements which are milder nuances *Literally: dust of lashon hara (slander)*. of slander. For example, if someone says: "Let's not talk about so and so; I do not want to tell what happened and what transpired," or words to that effect. Likewise, if you tell of someone's virtues in the presence of his enemies, this constitutes a milder nuance of slander, for this will prompt [his enemies] to tell derogatory things about him. Concerning this King Solomon said, *Proverbs 27:14*. "He that praises his friend with a loud voice when rising early in the morning, *This phrase alludes to the eagerness with which he sings his friends praises, day after day.* (Metsudas David) it will be counted as a curse to him," for [proclaiming] his virtues will cause him harm. Also

when a person slanders in a jesting or jocular manner, as if he were not speaking out of hatred, [he is guilty of a milder form of slander]. King Solomon [referred to this] when he said in his wisdom, *Proverbs 26:18,19*. "As a man who pretends to play, and shoots firebrands, arrows, and death [so is this man who deceives his neighbor] and says 'Look, I'm only joking.' Equally [guilty] is a person who slanders with slyness, by pretending to speak innocently, [as if he were] unaware that [what he says] is slander, and when he is taken to task for it he says, "I did not know that this was slander" or "so and so [actually] did these things."

אחד המספר לשון הרע בפני חברו או שלא בפניו, והמספר דברים שגורמים, אם נשמעו איש מפי איש, להזיק חברו בגופו או בממונו. ואפלו להצר לו או להפחידו, הרי זה לשון הרע. ואם כבר נאמרו הדברים בפני שלישה, מסתמא כבר נתפרסם הדבר. ואם ספר הדבר אחד מן השלישה פעם אחרת, אין בו משום לשון הרע, והוא שלא יתכונן להעביר הקול ולגלותו יותר. מה תקנתו של אדם שלא יבא לידי לשון הרע. אם תלמיד חכם הוא, יעסק בתורה, ואם עם הארץ הוא, ישפיל דעתו (רמב"ם וגמרא שם)

If someone relates *lashon hara*, regardless whether in the presence or in the absence of the other fellow, or if he tells things that would cause damage to someone else, either to his person, or to his property, or even if he only [intended] to annoy or to frighten him, that constitutes *lashon hara* [slander]. But if these things had already been told in the presence of three persons, it may be assumed that they have become known, and if one of the three persons tells them once more [to other people], it is not *lashon hara*, provided he did not [repeat it] with the intention to spread the rumor and give it added publicity. What procedure should a man follow to avoid falling into the trap of *lashon hara*? If he is a Torah scholar he should engross himself in the study of the Torah and if he is unlearned he should practice humility.

אמר ר' ירמיה בר אבא, ארבעה פתות אין מקבלות פני שכינה, כת לצים, וכת חגפים וכת שקרים וכת מספרי לשון הרע. כת לצים, דכתיב משד ידו את לוצצים (פרש רש"י משד ידו הקדוש ברוך הוא מהיות את לוצצים). כת חגפים דכתיב, כי לא לפניו חגף יבא. כת שקרים דכתיב דובר שקרים לא יכון לנגד עיני. כת מספרי לשון הרע דכתיב כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגרו רע (ויפרש רש"י, לא יגור עמך רע, וגבי מספרי לשון הרע פתיב, דכתיב ביה הוא פרשתיא כי אין בפייה נכונה וגו') צדיק אתה ה', לא יגור במקור רע (סוטה פרק ז) ואמרו רבותינו זכרונם לברכה כל ליצנותא אסירא בר מליצנותא דעבודת אלילים דכתיב ויהי בצקתים ויהתל בהם אליהו וגו'.

Rabbi Yirmiyah bar Abba said, *Sotah 42a*. "[The following] four categories [of people] will not see the Divine Presence [in the Hereafter]: scorners,

flatterers, liars, and those who speak *lashon hara* (slanderers). Scorners [can be inferred], from the verse; 'He withdraws His hand from scorners.' *Hosea 7:5*. (Rashi explains [*mashach yado*] the Holy One, blessed is He, pulls away His hand, [rejecting] the company of scorners). Flatterers, [can be inferred], from the verse, "A flatterer cannot come before Him." *Job 13:6*. Liars [may be inferred], from the verse, "He who tells lies will have no place before My eyes." *Psalms 101:7*. Those who speak *lashon hara*, from the verse, "You are not a God Who desires wickedness, evil will not abide with You." *Psalms 5:5*. (Rashi explains [that the phrase] "Evil will not abide with You" refers to those who speak *lashon hara*, because it is written in this psalm *Psalms 5:10*. "For there is no sincerity in their mouth...") [The *Gemara* concludes:] "Since you are a righteous God, no evil can abide in Your dwelling." *Sotah 42a*. Our Rabbis of blessed memory said furthermore, *Sanhedrin 63b*. "All ridicule is forbidden except for ridiculing idol worship, *It is considered a great mitzvah to ridicule idol worship and deride an evil and immoral way of life.* (*Siddur Arizal*) for it is written, "And it happened at noon that Eliyahu mocked them..." *I Kings 18:27*.

הנוקם מחברו עובר בלא תעשה שנאמר לא תקום. וכיצד היא הנקימה. אמר לחברו. השאילני קרדמה, אמר לו: איני משאילך. למחר הנה חברו צריך לשאל ממנו. אמר לו חברו, השאילני קרדמה. אמר לו, איני משאילך כמו שאתה לא השאלתני בפאשר שאלתי ממך, הרי זה נוקם ועובר בלאו. אלא כשיבא לו לשאל, יתן בלב שלם, ולא יגמל לו בפאשר גמלו, אלא ראוי לו לאדם להיות מעביר על מדותיו, על כל דברי העולם, שאצל המבינים הכל דברי הכל והבאי, ואינו פדאי לנקם עליהם. וכן אמר דוד המלך עליו השלום, אם גמלתי שולמי רע ואחלצה וגו' (אסור קללה פתבנו בסמן ו' סעיף ג').

Whoever takes revenge on someone, violates a negative commandment, for it is written, "Do not take revenge." *Leviticus 19:18*. And what constitutes vengeance? Reuvein says to Shimon, "Lend me your spade!" *The prohibition against vengeance is not limited to the loaning of tangible articles, it also includes requests for monetary loans, favors or charity.* (*Mishnah Berurah 156:4*) [Shimon] replies, "No, I will not lend it to you." The next day [Shimon] has to borrow something and he says [to Reuvein]: "Lend me your spade." [Reuvein] says: "No, I will not lend it to you, just as you did not lend me [yours] when I asked you for it." This constitutes taking revenge, and he [Reuvein] has violated a negative commandment. Rather when [Shimon] comes to borrow something, he should give it to him wholeheartedly and not pay him back for what he did to him. It is becoming for a person to show forbearance in all mundane matters, for

in the eyes of understanding people, they are all nothing but vanity and futility, and not worth taking revenge because of them. And thus said King David, peace be upon him, *Psalms 7:5*. "If I have repaid my friends with evil, *The meaning of this passage becomes clear when it is read in conjunction with the next verse, "If I have repaid others with evil—then let the enemy pursue my soul."* I who released my unprovoked adversary. (For the prohibition against uttering curses, see Chapter 6: 3).

אם תרצה להנקם מאויבך. תוסיף מעלות טובות ותלך בדרך ישרים, ובזה ממילא תנקם משונאיך, כי הוא יצטער על מדותיו, ויתאבל בשמעו שמך הטוב. אבל אם תעשה מעשים מכערים, אז ישמח שונאך על קלונך וחרפתך, והנה הוא מתנקם בך.

If you [really] want to take revenge against your enemy, acquire more good qualities and walk in the path of righteousness. In so doing you will inevitably take vengeance against your enemy for he will be distressed over your good qualities, and he will be grieved over your good reputation. But if you [stoop to] do vile deeds, then your enemy will rejoice over your disgrace and your shame, and he is the one who takes revenge against you.

כל הנזכר לאחד מישראל. עובר בלא תעשה שנאמר ולא תטור את בני עמך. כיצד היא הנטירה. ראובן שאמר לשמעון: השאילני דבר פלוני, ולא רצה שמעון. לויים בא שמעון לשאל איזה חפץ מראובן, ואמר לו ראובן: הא לך, הריני משאילה ואיני כמותך, לא אשלם לך כמעשירי. העושה כזה, עובר בלא תטור, אלא ימחה הדבר מלבדו, ולא יזכרנו כלל. וזו היא הדעה הנכונה שאפשר שיתקיים בה ישוב הארץ, ומשאם ומתנם של בני אדם זה עם זה (רמב"ם שם).

He who bears a grudge against a fellow Jew, violates a negative commandment, for it is said, "Don't bear a grudge against the children of your people." *Leviticus 19:18*. What constitutes bearing a grudge? [For example.] Reuvein said to Shimon: "Lend me that thing," and Shimon refused to lend it. After a while Shimon came to borrow something from Reuvein, and Reuvein said take it, "I will lend it to you for I am not like you, I will not repay you for what you did [to me]." He who does so violates the prohibition against bearing a grudge. He should blot it out of his heart and think no more of it. *Literally, "Do not remember it at all, "or" Do not mention it at all."* And this is the proper frame of mind by which society can survive and economic order between people [can be maintained].

אָמרו רבוּתֵינוּ זְכוּרָנָם לְבָרְכָה אֵיזוֹהִי פְרָשָׁה קֹטְנָה שֶׁכָּל גּוֹפִי תוֹרָה תְּלוּיִין בָּהּ. בְּכָל דְּרָכֶיךָ דַּעְהוּ. פְּרוֹשׁ שֶׁאֶפְלוּ בְּדֶרֶכֶיךָ שְׁאַתָּה עוֹשֶׂה לְצַרְךָ גּוֹפֶךָ, דַּע אֵת ה', וַעֲשֶׂה אֶת הַדְּבָרִים לְשִׁמּוֹ יִתְבָּרֵךְ. כְּגוֹן, הָאֲכִילָה, וְהַשְׁתִּינָה וְהַהֲלִיכָה, וְהַשְׁכִּיבָה, הַקִּימָה, וְהַשְׁמִימָה וְהַשְׁתִּיקָה, כָּל צָרְכֵי גּוֹפֶךָ, יִהְיוּ כָּלֵם לַעֲבוֹדַת בּוֹרְאֶךָ, אוֹ לְדָבָר הַגּוֹרֵם לַעֲבוֹדָתוֹ.

Our Rabbis of blessed memory said, *Berachos 63a*. "Upon which short verse are all the principles of the Torah" predicated? [It is] "In all your ways acknowledge Him." *Proverbs 3:6*. It means that even in those things that you do for your personal needs, you should acknowledge God, and do those things for the sake of His Name, blessed is He. For example, eating, drinking, walking, sitting, lying down, getting up, sexual intercourse, and talking—all these physical needs should be done for the sake of serving your Creator, or for the sake of [doing] something that will be conducive to the service of Him.

אֲכִילָה וְשִׁתְיָה, כִּיצַד. אֵין צְרִיךְ לוֹמַר שְׁלֹא יֹאכַל וְיִשְׁתֶּה דְּבָרִים הָאֲסוּרִים, חֹס וְשְׁלוֹם אֱלֹא גַם בְּדְבָרִים הַמֵּתוּרִים, וְהִיא צָמָא וְרַעֲב, אִם וְאָכַל וְשָׁתָה לְהִנָּאָתוֹ, אֵינוּ מְשַׁבַּח, אֱלֹא יִתְפַּנּוּ בְּאֲכִילָתוֹ וְשִׁתְיָתוֹ, שְׁיִתְּנָה לוֹ כֹּחַ לַעֲבוֹדַת הַבּוֹרָא. לְפִיכָךְ לֹא יֹאכַל כָּל שֶׁהִתְחַד מִתְּאֵנָה לוֹ, כְּכֶלֶב וְחִמּוֹר אֱלֹא יֹאכַל דְּבָרִים הַמוֹעִילִים וְטוֹבִים לְבְרִיאוֹת הַגּוֹף. וְיֵשׁ אֲנָשִׁי מַעֲשֶׂה, שֶׁקֹּדֶם אֲכִילָה אוֹמְרִים: הִנְנִי רוֹצֶה לֵאכֹל וְלִשְׁתֹּת, כְּדִי שֶׁאֲהִיָּה בְּרִיא וְחֹזֵק לַעֲבוֹדַת הַבּוֹרָא יִתְבָּרֵךְ שְׁמוֹ.

How can you serve God by "eating and drinking?" Needless to say that you may not eat or drink, things that are forbidden, God forbid. But even regarding foods that are permitted, if you are thirsty and hungry, and you eat and drink [just] to satisfy your desires, that is not a praiseworthy [attitude]. But you should have in mind that you are eating and drinking, to have strength to serve the Creator. Therefore, you should not eat all that appeals to your palate, like a dog or a donkey, but you should eat only things that are helpful and beneficial to the health of your body. There are some very devout people who say before partaking of food: "I am about to eat and drink in order to be healthy and strong to serve the Creator, blessed is His Name."

הַיְשִׁיבָה וְהַקִּימָה וְהַהֲלִיכָה כִּיצַד. אֵין צְרִיךְ לוֹמַר שְׁלֹא יֵשֵׁב בְּמוֹשָׁב לְצִים, וְשְׁלֹא לַעֲמֹד בְּדֶרֶךְ חֲטָאִים, וְשְׁלֹא לִילֵךְ בַּעֲצַת רָשָׁעִים. אֱלֹא אֶפְלוּ לֵישֵׁב בְּסוּד יִשְׂרָאֵל, וְלַעֲמֹד בְּמִקּוֹם צַדִּיקִים, וְלִילֵךְ בַּעֲצַת תַּמִּימִים, אִם עָשָׂה לְהִנָּאָת עַצְמוֹ, לְהַשְׁלִים חֶפְצוֹ וְתַאֲנוֹתוֹ, אֵין זֶה מְשַׁבַּח, אֱלֹא יַעֲשֶׂה לְשֵׁם שְׁמַיִם. וּמִכָּל מִקּוֹם, גַּם אִם אֵי אֶפְשָׁר לוֹ לְכַנּוֹן לְשֵׁם שְׁמַיִם דְּוָקָא, אֵל יִמְנַע אֶת עַצְמוֹ מִדְּבָרִים אֵלֶּה, כִּי מִתּוֹךְ שְׁלֹא לִשְׁמָה יָבֹא לְשְׁמָה.

How [can you serve God by] sitting, getting up and walking? Needless

to say, you should not sit in the company of scoffers, nor stand in the way of sinners, nor walk in the counsel of the wicked. *Meaning, nor follow the advice of the wicked. The three classes of people mentioned here, scoffers, sinners, and the wicked are mentioned in Psalms 1:1 as the ones that should be shunned by a God fearing Jew.* But even if you sit in a meeting of honest men, and stand in the place of the righteous, and walk in the counsel of the perfect, but you do this to satisfy your own desires, to gratify your ambitions and cravings, that is not a praiseworthy [attitude]. You should do [these things] for the sake of Heaven. Nevertheless, if you are unable to direct your thoughts to act exclusively for the sake of Heaven, you should not abstain from doing these things, for by doing good for ulterior motives you will eventually do them for the sake of Heaven.

שְׂכִיבָה, כִּיצַד. אֵין צָרִיד לומר בְּזִמָּן שֶׁיִּכּוֹל לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה וּבַמִּצְוֹת, אִם מִתְגַּרֵּה בְּשִׁנְיָה לַעֲנֹג אֶת עַצְמוֹ, וְשֶׁאֵינוֹ רָאוּי לַעֲשׂוֹת כֵּן, אֲלֵא אֶפְלוּ בְּזִמָּן שֶׁהוּא יָגַע, וְצָרִיד לֵישֵׁן כְּדִי לְנוֹחַ מִיְּגִיעָתוֹ, אִם עָשָׂה לְהִנָּאת גּוּפוֹ אֵינוֹ מְשַׁבֵּחַ, אֲלֵא יִתְכַּנֵּן לְמַת שְׁנָה לְעֵינָיו, וּלְגוּפוֹ מְנוּחָה לְצָרָה בְּרִיאַת גּוּפוֹ, וְשֶׁלֹּא תִטְרָף דַּעְתּוֹ בַּתּוֹרָה, מִחֲמַת מְנוּעַת הַשְּׁנָה.

How [can you serve God by] lying down? Needless to say, at a time when you are able to occupy yourself with [the study of] Torah and mitzvot, and you yield to [the urge] to sleep for your own gratification, that this is not the proper thing to do. However when you are tired and you must sleep in order to rest from your hard work, if you do so [just] for pleasure, it is not a praiseworthy [attitude]. But you should have in mind [that you are] giving sleep to your eyes and rest to your body in order to be healthy, so that your mind is not distracted by sleepiness when you study the Torah.

תִּשְׁמִישׁ, כִּיצַד. אֵין צָרִיד לומר שֶׁלֹּא יַעֲבֹר עֲבֵרָה, חֵס וְשְׁלוֹם, אֲלֵא אֶפְלוּ בְּעוֹנָה הָאֻמּוּרָה בַּתּוֹרָה, אִם עָשָׂה לְהִנָּאת גּוּפוֹ, אוֹ לְהַשְׁלִים תַּאֲוָתוֹ, הֲרִי זֶה מִגְּנָה. וְאֶפְלוּ אִם נִתְכַּנֵּן כְּדִי שֶׁיִּהְיוּ לוֹ בָּנִים, שֶׁיִּשְׁמְשׁוּ אוֹתוֹ וַיִּמְלְאוּ מְקוֹמוֹ, אֵינוֹ מְשַׁבֵּחַ. אֲלֵא יִתְכַּנֵּן שֶׁיִּהְיוּ לוֹ בָּנִים לְעִבּוּדַת בּוֹרְאוֹ אוֹ שֶׁיִּתְכַּנֵּן לְהַבְרֹת אֶת גּוּפוֹ, וּלְקַיֵּם מִצְוֹת עוֹנָה כְּאֵדָם הַפּוֹרֵעַ אֶת חוּבוֹ.

How can [sexual] intercourse be a service to God? Needless to say, that you should not commit a sin, God forbid. Rather even when exercising the conjugal rights that are spoken of in the Torah, if you do so for your own gratification or to satisfy your lust, it would be reprehensible. And even if you have in mind [during intercourse] to have sons to assist you and take your place, it is not a praiseworthy [attitude]. Rather you should

have in mind to have children who will serve the Creator, or have in mind to strengthen your body, and to fulfill the conjugal mitzvah as a man who fulfills an obligation.

השיחה ביצד. אין צריך לומר לספר לשון הרע או רכילות וליצנות וסכליות פה, חס ושלום, אלא אפילו לספר בדברי חקמים, צריך שתהא פונתו לעבודת הבורא, לדבר המביא לעבודתו.

How [can you serve God] by talking? Needless to say, that you should not engage in *lashon hara*, Slander. For a clear and concise definition of *lashon hara* and a discussion of its laws see chapter 30:1 = 6. or talebearing and scoffing, or in talking obscenities, God forbid. But even when telling anecdotes from [the life of] our Sages, you should have the intention to serve the Creator, or to inspire [others] to serve Him.

וכן כשהוא עוסק במשא ומתן, או במלאכה להשתפר בה, לא יהא בלבו לקבץ ממון בלבד, אלא יעשה כדי שיהיה לו לפרנס בני ביתו, ולתת צדקה ולגדל בניו לתלמוד תורה. כללו של דבר, חיב אדם לשום עניניו ולבו על דרכיו, ולשקל כל מעשיו במאזני שקלו. וישרוץ דבר שיבא לידי עבודת הבורא ותעלה יעשהו, ואם לאו לא יעשהו. ומי שנוהג כן, נמצא עובד את בוראו כל ימיו, אפילו בשעת שבתו וקומו והלוכו ובשעת משאו ומתנו, ואפילו באכילתו ושתיתו אפילו בתשמישו ובכל צרכיו. ועל ענין זה צויו רבותינו וזכרונם לברכה ואמרו וכל מעשיך יהיו לשם שמים. ובדרך הנה זקף רבנו הקדוש אצבעותיו למעלה בשעת מיתתו ואמר, גלוי וידוע לפניך שלא נהניתי מהם אלא לשם שמים (אורח חיים סימן רל"א ורמב"ם פרק ג).

Similarly, when you are engaged in business or in a trade [or profession] to earn a livelihood, you should not aspire merely to accumulate wealth, but pursue your work in order to support your family, *A very rich man whose family is amply provided for, when pursuing his business affairs should have in mind that his great wealth should enable him to give more charity, to provide employment for many of his fellow Jews and to establish others in businesses of their own, thereby fulfilling the Torah command "You must come to his aid" (Leviticus 25:35).* (Mishnah Berurah 231–8) to give charity, and to raise your children to study the Torah. The general principle [that should guide all your actions] is: It is the duty of every person to consider his ways judiciously, *Literally*, "to place his eyes and his heart on his ways." and to weigh his deeds on the scales of reason; and if he sees something that is conducive to the service of the Creator, on high, he should do it, otherwise, he should not do it. If you lead [your life according to] this rule, you will be serving God all your days, even when sitting, getting up, walking, and doing business, even when eating and drinking, yes, even when having marital relations and

performing all your bodily functions. With regard to this way of thinking our Rabbis of blessed memory said: *Avos 2:17*. "Let all your deeds be for the sake of Heaven." And in the same manner *Rabbeinu Hakodesh* raised his fingers heavenward when he was dying, and said: *Kesuvos 104a*. "It is obvious and known to You that I derived no [personal] benefit from them. *I.e., from the labor of my hands*. [All I have done was] only for the sake of Heaven.

סימן לב

הואיל והיות הגוף בריא ושלם מדרכי השם הוא, שְהָרִי אִי אֶפְשָׁר שְׁיָבִין או ידע דְּבַר מִיִּדְעַת הַבּוֹרָא וְהוּא חוֹלָה, לְפִיכָךְ צָרִיד הָאָדָם לְהִרְחִיק אֶת עַצְמוֹ מִדְּבָרִים הַמַּאֲבִידִין אֶת הַגּוּף, וְלִהְיֶה אֶת עַצְמוֹ בְּדָבָרִים הַמְּבָרִין וְהַמְּחַלְמִים אֶת הַגּוּף. וְכֵן הוּא אוֹמֵר, וְנִשְׁמַרְתָּם מֵאֵד לְנַפְשׁוֹתֵיכֶם. הַבּוֹרָא בָּרוּךְ הוּא וּבְרוּךְ שְׁמוֹ, בָּרָא אֶת הָאָדָם (וְכֵן כָּל בְּעָלֵי חַיִּים) וְנָתַן בּוֹ חֵם טָבָעִי, וְנָהוּ הַחַיּוֹת שֶׁל הָאָדָם. שָׁאֵם יִכְבֶּה הָאֵשׁ הַטָּבָעִי, אֶפְסֵי חַיּוֹתוֹ. וְהִתְחַזְקַת הַחֵם הַזֶּה הִיא עַל יְדֵי הַמֵּאֲכָל אֲשֶׁר הָאָדָם אוֹכֵל, כְּמוֹ הָאֵשׁ הַבּוֹעֵר שָׁאֵם לֹא יוֹסִיפוּ עָלָיו תְּמִיד עֲצִים, יִכְבֶּה לְגַמְרִי. כֵּן הָאָדָם אִם לֹא יֹאכֵל, יִכְבֶּה הָאֵשׁ אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ וְנִמּוּת. הַמֵּאֲכָל נִטְחָן בֵּין הַשָּׂנִים וּמִתְעָרֵב עִם מִיץ הָרֶק וְיִתְדֵי, וּמִשָּׁם יוֹרֵד לֵאֲצִטּוּמָכָא וְנִטְחָן גַּם שָׁם, וּמִתְעָרֵב עִם הַמִּיּוֹצִים, מִיץ הָאֲצִטּוּמָכָא וּמִיץ הַמָּרָה, וְיִתְדֵי וְיִתְבַּשֵּׁל מֵהֵחָם וְהַמִּיּוֹצִים וּמִתְעַפֵּל. הַבְּרוּר שָׁבוֹ, מִמֶּנּוּ נִזְוָנִים כָּל הָאֲבָרִים וּמִקְנֵם חַיּוֹת הָאָדָם. וְהַפְסֵלֶת שֶׁהִיא הַמּוֹתְרוֹת, נִדְחָה לַחוּץ. וְעַל זֶה אָנוּ אוֹמְרִים בְּבִרְכַּת אֲשֶׁר צָר (לְפָרוֹשׁ אֶחָד), וּמִפְּלִיא לַעֲשׂוֹת, שֶׁנָּתַן הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת הַטָּבָע בְּאָדָם לְבְרוּר אֶת טוֹב הַמֵּאֲכָל, וְכָל אֶבֶר מוֹשֵׁף אֵלָיו מִזּוֹנוֹ הִרְאוּ לוֹ, וְהַפְסֵלֶת נִדְחָה לַחוּץ. שָׁאֵם נִשְׁאָר הַפְסֵלֶת בְּתוֹכוֹ, יִתְעַפֵּשׂ וְיָבֵא לִידֵי חֲלָיִים, רַחֲמָנָא לְצַלּוּ. וְלָכֵן רַב בְּרִיאּוֹת הַגּוּף וְחֻלְשָׁתוֹ, תְּלוּי בַּעֲכוּל הַמֵּאֲכָל. אִם מִתְעַפֵּל בְּדָרֶךְ קַל נוֹטֵב, אִזּוֹ הָאָדָם בְּרִיא. אֲכָל אִם מִתְקַלְקֵל הַעֲכוּל. אִזּוֹ נִחְלֵשׁ הָאָדָם וְיָכּוֹל לִבֵּא לִידֵי סָכְנָה, חֵם וְשָׁלוֹם. הַעֲכוּל הַטּוֹב הוּא, אִם הַמֵּאֲכָל אֵינּוּ רַב, וְשִׁיְהֵא קַל לְהִתְעַפֵּל. שָׁאֵם אֲכָל הָאָדָם הַרְבֵּה וְהָאֲצִטּוּמָכָא מְלֵא, אִזּוֹ קוֹשֶׁה הַעֲכוּל, כִּי הָאֲצִטּוּמָכָא אֵינּוּ יָכוֹל אִזּוֹ לְהִתְפַּשֵּׁט וְלִהְיוֹת פָּרָאוֹי בְּטָבָעוֹ וְלִטְחָן אֶת הַמֵּאֲכָל פָּרָאוֹי. וְכְמוֹ הָאֵשׁ, שָׁאֵם יִרְבּוּ עָלָיו עֲצִים יוֹתֵר מִדָּאִי, אֵינּוּ בּוֹעֵר יָפֵה, כְּמוֹכֵן הַמֵּאֲכָל בְּאֲצִטּוּמָכָא. וְלָכֵן הָאָדָם אֲשֶׁר רוֹצֶה לְשִׁמּוֹר בְּרִיאּוֹת גּוּפוֹ, צָרִיד לִזְהֹר שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל, רַק כְּשֶׁעוֹר בִּינּוֹנִי לְפִי מִזֵּג גּוּפוֹ, לֹא מַעֵט וְלֹא כָל שִׁבְעוֹ. וְרַב הַחֲלָאִים הַבָּאִים עַל הָאָדָם, אֵינֶם אֵלָּא אוֹ מִפְּנֵי מֵאֲכָלִים רָעִים, אוֹ מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְמַלֵּא בְטֵנוֹ וְאוֹכֵל אֲכִילָה גְסָה אֶפִּילוֹ מִמֵּאֲכָלִים טוֹבִים. הוּא שֶׁשְׁלֵמָה אָמַר בְּחֻמְתּוֹ, שִׁמְרֵ פִּי וְלִשְׁוֹנוֹ שִׁמְרֵ מִצְרוֹת נַפְשׁוֹ. כְּלוּמֵר, שׁוּמֵר פִּי מִלֵּאֲכֹל מֵאֲכָל רַע אוֹ מִלְשָׁבַע, וְלִשְׁוֹנוֹ מִלְדַּבֵּר אֵלָּא בְצָרְכּוֹ. וְאָמַר הַחֶכֶם, הָאוֹכֵל דְּבַר מַעֵט מִדְּבָרִים הַמְּזִיקִים, אֵינּוּ מְזִיק לוֹ כְּמוֹ הָאוֹכֵל הַרְבֵּה מִדְּבָרִים הַטּוֹבִים. הָאָדָם בְּנִיעוּרָיו כַּחַ הַעֲכוּל שֶׁלּוֹ חֲזָקָה, וְעַל כֵּן צָרִיד מִזּוֹן תְּדִיר יוֹתֵר מִן הָאִישׁ אֲשֶׁר הוּא בְּאֻמְצָע יָמָיו. וְהִתְחַזְקַת לְחִלְשׁוֹת כַּחַ צָרִיד שִׁיְהִיָּה מֵאֲכָלוֹ קַל, וּמַעֵט בְּכֻמוֹת וְהַרְבֵּה בְּאִיכוֹת לְהִתְחַזְקַת כַּחַ. בִּימֵי הַחֵם נִחְלָשִׁים כְּלִי הַעֲכוּל מִן הַחֵם. וְעַל כֵּן רָאוּי שִׁיְהִיָּה שְׁעוֹר הָאֲכִילָה בִּימֵי הַחֵם פְּחוֹת מִבִּימֵי הַקָּר. וְשִׁעְרוֹ חֲכָמֵי הָרוֹפְאִים לֶאֱכֹל בִּימּוֹת הַחֻמָּה רַק שְׁנֵי שְׁלִישִׁים מִמֶּה שֶׁהוּא אוֹכֵל

בימות הגשמים. כלל גדול בדרכי הרפואה, שקדם האכילה ייגע בהליכה או בעבודה עד שיתחמם גופו אחר כך יאכל. וזה שנגמר, בוצעת אפיו תאכל לחם. ונגמר, ולחם עצלות לא תאכל. ויתיר חגורתו קדם אכילה, (וסימנא, ואקחה פת לחם, אקחה ראשי תבות למפרע, הטר חגורה קדם אכילה. פת לחם ראשי תבות, פן תבא לידי חלי מעים) ובשעת האכילה, ישב במקומו או מסב על שמאלו. ואחר האכילה לא יתנועע הרבה, כי על ידי זה ירד המאכל מן האצטומכא טרם שיתעפל ויזיק לו, אלא ילך מעט וינחם. ולא יטיל ולא ייגע את עצמו לאחר האכילה. ולא יישן אחר האכילה עד שתי שעות, שלא יעלו העשנים למח ויזיקוהו. וכן המרחץ וההקנה והמשגל, אינם טובים לאחר האכילה. בני האדם אינם שונים במזגם. יש מי שמזגו חם, ויש מי שמזגו קר, ויש מי שמזגו ממצע. והמאכלים גם כן משנים. ומי שמזגו ממצע יאכל מאכלים שהם גם כן ממצעים. אבל מי שאין מזגו ממצע, צריך שיאכל מאכלים שהם קצת הפך מזגו. מי שמזגו חם, לא יאכל דברים חמים, כמו תבלין ובשמים, אלא יאכל מאכלים שהם קצת קרים וחמוצים. ומי שמזגו קר, יאכל מאכלים שהם קצת חמים. וכן ישמנה המאכל לפי הזמן ולפי המקום. בימות החמה יאכל מאכלים קרים, כמו בשר כבשים וגדיים רכים ואפרוחי תרנגולת, וגם קצת מאכלים חמוצים. ובימי הקור, מאכלים חמים. וכן במדינה קרה, מאכלים חמים. ובמדינה חמה, מאכלים קרים. המאכל הממצע הוא לחם חטה, ולא סלת ממש, כי הסלת מתאחר מלהתעכל, אף יהיה בו גם קצת מהמרסן ויהא נתחמץ במצווע ובו מלח ומאפה תנור. ויתר המאכלים שנגעשו מהחטה, אינם טובים. ממיני הבשר, הטוב הוא כבש בן שנתו, וכן הגדיים היונקים. אף כל מיני בני מעים וגם הראש, המה לא טובים. העצים והפריה הזקנה והגבינה הזשנה, המה מאכלים רעים ועבים. כל בשר עוף, קל להתעכל יותר מבשר בהמה. והטוב שבעופות התרנגולת. אפרו הרופאים, כי המאכל שהאדם רגיל בו, אינו מזיק לו, ואפלו הוא מאכל רע, כי ההרגל נעשה טבע, ובלבד שלא ימלא בו כרסו. אין לאכול לב בהמה או עוף, משום דקשה לשכחה. וכן לא יאכל ממקום שאכל עכבר או חתול, דגם כן קשה לשכחה. (הוריות יג.) זמן האכילה הוא כשיתאנה לאכול תאנה אמתית לא זרה. ולהבדיל בין תאנה אמתית לתאנה זרה היא זאת. הראשונה נקראת רעב (הונגער) כי האצטומכא ריק. והשנייה היא כשמתאנה מאכל מיוחד ונקראת תאבון (אפטט) ובדרך כלל, האדם הפריא והחזק, יאכל שתי פעמים ביום. ונחלשים וזקנים יש להם לאכול אף מעט בפעם אחת. ויאכלו כך הרבה פעמים ביום, כי רבוי המאכל יחליש את האצטומכא. והרופא לשמור בריאותו, לא יאכל עד שיהיה האצטומכא ריק מן המאכל הקודם. וסתם עפול בבני אדם הפריאים האוכלים מאכלים ממצעים ומתעפלים בדרך המצווע, הוא לישש שעות. וטוב להשמיט סעודה אחת בשבוע, כדי שישבות האצטומכא מעבודתו ויתחזק פח עפולו. ונראה כי השמטה זאת, טוב שתהא בערב שבת. טוב להרגיל את עצמו לאכול פת בשחרית (עין מסכת ב"מ דף קז ע"ב). הרופא לאכול כמה מיני מאכלים, יקדים לאכול תחלה את המשלשל, ולא יערבם עם המזון, אלא שוהה מעט ביניהם. וכן יקדים את המאכל הקל שהוא נוח להתעכל, כגון בשר עוף קודם לבשר בהמה, בשר בהמה דקה קודם לבשר בהמה גסה. ודברים שמאמצין את בני מעים יאכל מיד לאחר האכילה, ואל יאכל מהם הרבה. מהיות כי התחלת העפול הוא בפה, על ידי טחינת השנים והתערבות עם מיץ הרק, לכן לא יבלע שום מאכל בלי לעיסה, כי אז תכבד העפול באצטומכא לבדו. כבר אמרנו (בסע"ף ז') כי בני אדם אינם שונים במזגם. ויש לכל איש לבחור על פי רופאים במאכלים הטובים לפי מזגו ומקומו ושעתו. ובדרך כלל, הנה הרופאים הקדמונים חלקו את המאכלים במדרגות שונות. יש מאכלים שהם רעים

ביותר עד מאד, וראוי לאדם שלא לאכלן לעולם, כגון הדגים הגדולים המלוחים הישנים, והגבינה המלוחה הישנה, והכמהין ופטריות, והבשר המלוח השן, וזין מגתו, והתבשיל ששקה עד שנדף ריחו. וכן כל מאכל שריחו רע או מר ביותר, הרי הוא לגוף כמו סם המות. ויש מאכלים שהם רעים, אבל אינם כמו הראשונים לרוע, לפיכך ראוי לאדם שלא לאכול מהם אלא מעט אחר זמן הרבה, ולא ירגיל את עצמו להיות מזונו מהם או לאכלם עם מזונו תמיד, כגון דגים גדולים וגבינה, וחלב ששקה אחר שנחלב עשרים וארבע שעות, ובשר שנרים גדולים ותלשים גדולים, ולחם שעורים ולחם מצות, והפרוס והחציר והבצלים והשומים והסרדל והצנון, כל אלו מאכלים רעים הם. ואין ראוי לאדם לאכול מאלו אלא מעט עד מאד ובימות הגשמים. אבל בימות הסתה, לא יאכל מהם כלל. ויש מאכלים שהם רעים ואינם כמו אלו. והם, כמו עוף המים (אנז ובקנו), ובני יונה הקטנים, ותמרים, ולחם שנלוש בשמן, והסלת שנפו אותה כל צרכה עד שלא נשאר בה ריח מרסן, אין ראוי להרבות במאכלות אלה. לעולם ימנע האדם את עצמו מפרות האילנות, ולא ירבה לאכול מהם, אפלו יבשים, ומכל שכן רטבים. אבל קדם שייתבשלו באילן כל צרכו, הרי הן פתירות לגוף. וכן התרובים, רעים לעולם. וכל הפרות הסמוצים, רעים ואין אוכלין מהן אלא מעט בימות הסתה ובמקומות הסמים. והתאנים והענבים והרמונים (ענן ברמב"ם פ"ק ד', וכפי הנראה דטעות סופר יש כאן וצריך לומר שקדים במקום רמונים) לעולם טובים, בין רטבים בין יבשים, ואוכל אדם מהם כל צרכו. ומכל מקום לא יתמיד באכילתם, אף על פי שהם טובים מכל פרי האילנות. בעונן השתיה, המים הם המשקים הטבעיים לאדם ובראים לגוף. אם הם זכים וצלולים, מועילים ושומרים הרטיבות שבגוף וממיהרים להוציא את הפסלת. כשישתה מים, יבחר את הקרים, שהם מרוים הצמזמן ומטיבים את העפול יותר מאלו שאינם קרים. אך לא יהיו קרים מאד, שהם מכבים את החם הטבעי. ומכל שכן כשהאדם הוא עוף ונגע, יזהר מאד שלא לשתות מים קרים, כי אז חלב הלב נהסמם והוא מ' התד מחמת העיפות והגיפה והמים הקרים יזיקו לו עד שיוכל לבא לידי סכנה, חס ושלום. ואף כי המים טובים לבריאות הגוף, מכל מקום לא ישתה מהם הרבה. אין לשתות מים קדם האכילה, לפי שיתקרה האצטומא ולא יעכל את המזון כראוי. וגם בתוך אכילתו לא ישתה רק מעט מים מזוג ביו. ורק כשהמאכל מתחיל להתעכל, אז ישתה שעור בינוני. וכן אין לשתות מים בצאתו מן המרחץ, שלא יתקרה הכבד, ומכל שכן שלא ישתה במרחץ. וכן לא ישתה אותם חם אחר המשגל, לפי שאז החם הטבעי הוא חלוש ויהיה גורם שיתקרו האברים. הנין מתזיק החם הטבעי, ומטיב את העפול, ומוציא את המותרות, ועוזר לבריאות הגוף כשישתה מהם שעור ביוני. מי שמתחיל חלוש יזהר מן היין, שמוסיף על חלישותו וממלא את הראש עשנים. הנין יפה לזקנים ומזיק לנערים, לפי שמעורר החם הטבעי, והוא כמוסיף אש על אש. ויש לזהר מן היין עד עשרים ואחת שנה. אין ראוי לשתות יין קדם אכילה אלא מעט, כדי לפתח בני המעים, ולא בצת רעבון, ולא אחר מרחץ וזעה, ולא אחר עמל ויגיעה. ובתוך האכילה לא ישתה אלא מעט. לעולם לא יאכל אדם אלא כשהוא רעב, ולא ישתה אלא כשהוא צמא, ולא ישתה נקביו אפלו רגע אחד, ולא יאכל עד שיבדק את עצמו יפה יפה, שמא צריך לנקביו. לעולם ישתדל אדם שיהיו מעיו רפויים כל ימיו, ויהיה קרוב לשלשול מעט. וזהו כלל גדול בפרואה, כל זמן שהרע נמנע או יצא בקושי, תלאים רעים באים. ולכן כשרואה אדם שמעיו נחלשו ואין בהם כח הדוחה, ידרוש פרופאים להגיד לו במה ירפה אותם, איש איש לפי מזגו ולפי ימיו. הגיעה בדרך ממצעת, טובה לבריאות הגוף (וענין לעיל סע"ה ו) אבל הגיעה הגדולה וכן המנוחה, מזיקין לגוף. בזמן החם אין להתנגע רק מעט

ובזמן הקר צריך יותר. האדם השמן צריך שיתנגע יותר מן האדם הפחוש. הרוצה לשמור את הבריאות, צריך לדעת התנועות הנפשיות ולזהר מהן. והו, כמו השמחה והדאגה והכעס והפחד, שהן פועלות בנפש. וצריך המשפיל שיהא שמש בחלקו כל ימי הבלו, ולא ידאג על עולם שאינו שלו, ולא יבקש יתרונות, ויהיה בטוב ללב ובשמחה הממצעת, כי היא סבה לגדל החם הטבעי, ולעכל המאכל, ולדחות המותרות, ולסלק אור העינים וכל ההרגשות, וגם יתחזק כח השכל. ואמנם לא להרבות השמחה במאכל ובמשמחה כמו הסכלים, כי ברב השמחה יצא הסמימות לשטח הגוף, וימך החם הטבעי, ויתקרב הלב פתאום, וימות בלא עתו בפתע. ובפרט יקרה זאת לאנשים שמנים בגופם, לפי שהחם הטבעי בגופם מעט, לפי שעורקיהם צרים ומרוצת הדם שהוא מקור החם היא לאט. הדאגה היא הפוך השמחה, וגם היא מזקת, לפי שמקררת את הגוף, ויתקבץ החם הטבעי אל הלב ויביאהו אל המנת. הכעס מעורר סמימות הגוף עד שיוליד מין ממיני הקדחת. הפחד יוליד בגוף קרירות, ולכן יקרה למפחד, רעדה. וכשתתברכה הקרירות, אולי ימות. ומכל שכן שצריך לזהר שלא יאכל כשהוא כעס או בפחד או בדאגה, אלא כשהוא בשמחה ממצעת. השנה הממצעת טובה לבריאות הגוף, לפי שיתעפל מזונו וינחו החושים. ואם יקרה לו מחמת חלי שאינו יכול לישון, צריך שיאכל דברים המביאים את השנה. אבל רבוי השנה, מזקת, לפי שיתמלא הראש מהאדים, כי ירבה העשן העולה מן הבטן אל המוח, וימלא הראש עשן ויזיק לגוף הזק גדול. כמו שיש לו לאדם לזהר שלא ישן תכף אחר האכילה, כן יש לו לזהר שלא ישן כשהוא רעב. כי כשאין מזון בגוף, יפעל הסמימות במותרות ויתגדל ממנו עשן נפסד ויצלה למח. כשיישון, יהיו מראשותיו גבוהים, לפי שיעזור שירד המאכל מפי האצטומכא ויתמצטו העשנים העולים למח. השנה הטבעית היא בלילה. ושנת היום מזקת, ואינה טובה אלא לאותו שהרגלו בה (עין עוד בסדר השנה בסיומן עא). דרך הרחיצה, שיפנס אדם למרחץ משבעה ימים לשבעה ימים. לא יפנס למרחץ לא כשהוא רעב, ולא כשהוא שבע, אלא כשינתחיל המזון להתעכל. וירחץ גופו בסמין ואחר כך בפושרין ואחר כך בפושרין מן הפושרין עד שירחץ בצונן. כשיצא מן המרחץ, ילבש בגדיו ויכסה ראשו היטב, שלא תשלוט בו רוח קרה. ואפלו בימות הסמה צריך להזהר בזה. וישקה לאחר שניצא עד שתתישב נפשו וינות גופו ותסור הסמימות, ואחר כך יאכל. ואם ישן מעט כשיצא מן המרחץ קדם אכילה, הרי זה יפה מאד. לעולם ישפדל אדם לדור במקום שהאור נד ונקי, במקום גבוה ובבגד רחב. ואם אפשר, לא ידור בקיץ במקום פתוח לצד צפון, ולא לצד מזרח, ושלא יהיה שם שום דבר מעפוש. וטוב מאד לנקות אור הבית תדיר בריחות טובים ובעשנים מועילים. האור הטוב לבריאות הגוף הוא, שיהא ממזג שנה. ממצע בין הקר והחם. ולכן יזהר כל אדם, שלא יחמם את ביתו הרבה בימות החורף כדרך אנשים בלי דעת, כי על ידי רב הסמימות, הרבה חללים באים, רחמנא לצלן, אלא יחממו באופן אשר לא ירגיש שום קרירות, ולא יחם לו ביותר. לשמור חוש הראיה, יזהר מדברים אלו, לא יבא בחפזו בפעם אחת ממקום חשוך לאור גדול. ואם צריך לכנס ממקום חשוך למקום אור, יפתח את הדלת מעט ויסתכל באותו אור מעט איזה רגעים, ואחר כך יפתח יותר ויסתכל גם כן באותו אור איזה רגעים, ואחר כך יפתח כלה. וכן יעשה גם בבואו ממקום אור למקום חשוך, כי התמורה מאור לחשוך או מחשוך לאור בלי ממצע, מזיק לראיה. ולכן, ה' יתברך שמו, ברחמי ברא את העולם בענין זה, שהשמש זורחת על הארץ מעט מעט, ולא בפעם אחת, וכן שוקעת מעט מעט. ועל זה אנו מברכין, המאיר לארץ ולדורים עליה ברחמים, שמאיר לנו ברחמים מעט מעט, ולא בפעם אחת פתאום. אור החזר מן השמש, פרוש

שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ זורחת על איזה מקום ומשם בא האור, אור זה מזיק לעינים. לכן יזהר מלדור בבית אשר כל החלונות רק מצד צפון, כי השמש אינה באה לצד צפון, וכל האור אשר שמה הוא רק אור החור. וכן אפילו אם החלונות המה לצד מזרח או דרום או מערב, אם אין השמים נראין מתוך החלונות, כגון שיש כנגדן חומות גבוהות, הרי גם כן האור הבא הוא רק אור החור. יזהר מלעסוק בכתיבה, או לקרות בספר, או לעשות כל מלאכה דקה באור בין השמשות. וכן בעצם היום כאשר השמש בתקפה. וכן לא ירבה בכתיבה או לקרות בספר באותיות קטנות ובכל מלאכה דקה לאור הגר בלילה. ההסתכלות הרבה בצבע לבן גם כן מזיקה לעינים. ולכן מראה השמים כמראה התכלת, לא לבן, כדי שלא יזיק לעינים. וכן ההסתכלות הרבה במראה אדום צח וכן באש, מזיקה גם כן. העשן וריח גפרית, מזיקין גם כן. וכן אבק דק או ריח הבא לנגד העינים, וכן הליכה מרבה ופסיעה גסה, ובכיה מרבה, כמו שאמר הכתוב, פלו בדמעות עיני. והקשה מכלן הוא רב המשגל. אבל מצות ה' ברה מאירת עינים (רמב"ם).

סימן לג

אסור לאכל דג עם בשר, ואפילו עם שמן עופות, מפני הסכנה. ואין לצלות בשר עם דג בתנור אחד, כשהוא תנור קטן, אלא כשאחד מהם מכסה. אבל בתנורים שלנו שהם גדולים אין לחוש.

It is forbidden to eat fish together with meat, even with poultry fat, because it is hazardous. You should not broil meat together with fish in the same oven if the oven is small, unless either [the meat or the fish] is covered. But in our ovens which are large, you need not be concerned [and it is permissible].

כשאוכל דגים ואחר כך בשר או להפך, יש לאכל ביניהם קצת פת, ולשתת איזה משקה, דהוי קנוח ונהדחה.

If you eat fish followed by meat or vice versa, you should eat some bread in between and drink some beverage *The Gemara [Mo'ed Katan 11a] writes that it is best to drink water after fish. Kesef Mishneh (Dei'os 4:18) states that nowadays people have a drink of whiskey instead. as this will cleanse and rinse [your mouth].*

צריך לזהר מזעת אדם, שכל זעת אדם הוא סם המות, חוץ מזעת הפנים. ולכן יזהר שלא יתן מאכל בין בגדיו לבשרו מפני הזעה. וכן לא יתן מעות לתוך פיו, ששם יש עליהם מעט זעה, ועוד שיד הפל ממשמשין בהן, ויש מהם חולים (יורה דעה סימן קט"ז)

You should be careful of bodily perspiration, for all bodily perspiration is poisonous except that of the face. Therefore, you should be careful not to place any food between your clothes and your body, because of the perspiration. Neither should you put coins into your mouth, for there

may be some perspiration on them, and furthermore, many people handle them and there may be sick people among them.

צריך כל אדם לזהר תמיד בפשמים ריח איזה מאכל, יפליט כל הרק שפפיו ולא יבלענו, כי אם בולעו, יוכל לבא לידי סכנה, חס ושלום (כתובו' סא):

When you smell the odor of food, you should spit out all the saliva in your mouth and not swallow it; for if you swallow it, it could be hazardous, God forbid.

יש לזהר שלא לשתת משקים שנחגלו.

Be careful not to drink water that has been left uncovered. *According to Shulchan Aruch Yoreh Deiah 116:1, this does not apply in our times because the presence of scorpions is rare. See also Orach Chaim 272 and Mishnah Berurah.*

אסור לתן דבר מאכל או משקים תחת המטה, אפילו הם מכסים, מפני שרוח רעה שורה עליהם. ובכפרים, יש מחזיקים תפוחי אדמה ושאר מאכלים תחת המטות, ויש להזהירם על זה.

It is forbidden to place any food or drink underneath a bed even if it is covered, because an evil spirit abides over them. In villages some people keep potatoes and other foods underneath the beds; —they should be warned against this.

וכן יזהר מפל דברים המביאים לידי סכנה, כי סכנתא תמירא מאסורא. ויש לחוש יותר לספק סכנה מלספק אסור. ולכן אסור לילך בכל מקום סכנה, כגון, תחת קיר נטוי, ועל גשר רעוע, ולא יצא יחידי בלילה, ולא יישן יחידי בחדר בלילה. וכן אסרו לשתת מים מן הנקרות בלילה, או להגות פיו על קלוח המים לשתות, שפא יבלע איזה דבר המזיק (יו"ד קטן חו"מ תכו).

You should beware of all things that are hazardous because "Rules that aim to prevent danger are more strict than ritual prohibitions." *Chullin 10a*. You must be more concerned with regard to a possible hazard than with a possible violation of a prohibition. It is therefore forbidden to walk in any dangerous place, such as near a leaning wall and over a delapidated bridge. You should not go out alone at night, nor should you sleep alone in a room at night. *If you leave the door open, or if you leave a light on, it is permitted. (She'arim Hametzuyanim Bahalachah)* It is also forbidden to drink water from rivers at night, or to put your mouth into a water spout to drink, lest you swallow something harmful.

נוהגין שבושעת התקופה מניחין קצת ברזל על כל המשקים ומאכלים. ועל המבשלים או כבוישים או מלוחים אין צריכין.

It is customary, at the time of the equinox *It seems that this custom is not observed in our time.* to place a small piece of iron on all beverages and foods, but on food that is cooked or pickled, or kept in salt it is unnecessary.

אסור לאכל מאכלים ומשקים שנפשו של אדם קצה בהם, או מתוך כלים מאוסים שנפשו של אדם קצה בהם, וכן לא יאכל בידים מזומות. שכל אלו הם בכלל אל תשקצו את נפשותיכם. ואפלו יאמר שאין נפשו קצה בהם, בטלה דעתו אצל כל אדם.

You must not eat foods and beverages that are repulsive or [eat or drink] out of unclean dishes that are repulsive. Neither should you eat with dirty hands, for all these things are included [in the Biblical injunction,] "Do not make yourself repulsive." *Leviticus 11:43*. Even if a person would say that he has no aversion to these things, his opinion is ignored since it defies the accepted norms of society.

בהמה או עוף שהיו מסכנים ונשחטו, אף על פי שהתירו בשחיטה, המדקדקים מחמירים על עצמם שלא לאכלם.

An animal or bird that was seriously sick may be eaten after the *shechitah* (Kosher slaughter). [Nevertheless], those who are meticulous [in their observance] are stringent and do not eat such meat.

אסור לקצץ אילן מאכל העושה פרות, (אילן זית שהוא עושה רבע הקב זיתים, ונדקל העושה קב תמרים, בבא קמא צ"א) והיא סכנה. ואם הוא סמוך לאילנות אחרות שחשובים יותר ממנו והוא מכחיש אותם, וכן אם צריך למקומו, מתיר לקצצו (יורה דעה סימן קט"ז)

It is forbidden to cut down a fruit tree which bears fruit (e. g. an olive tree which produces [at least] a quarter of a *kav* of olives or a date tree which produces [at least] a *kav* of dates) because it is hazardous. But if it grows near other trees that are more valuable and it saps their strength, [by depriving them of nutrients] or if you need the space it takes up then, you are allowed to cut it down.

החושש במצוי, יש עושין לרפואה שמעמידין על בטנו כלי שיש בו מים חמים, ואסור לעשות כן מפני הסכנה (אורח חיים סימן שכ"ו).

There are some who recommend placing a hot water bottle on the stomach

as a remedy for a stomach-ache. This is forbidden as it is dangerous. *This prohibition concerns an open pot filled with hot water with the ever-present danger of water spilling and scalding the abdomen. The hot water bottles that are widely used today are tightly closed and are permissible without any question or concern for possible danger. (Mishnah Berurah 326:19).*

אסור לעבר בנחל שמימיו רודפין, אם המים מגיעים למעלה ממתננים, משום סכנה, שלא ישטפוהו המים (יומא דף ע"ז ע"ב)

You should not cross a stream whose waters are moving rapidly if the water reaches above the hips, for there is danger of being swept along by the current.

אסור להוציא מפיו דבר פּרענות על אדם מישראל, אפילו לומר, אלו הנה פלוני קים הנה בא לכאן, כי ברית כרותה לשפּתים. ואין לעשות מוֹרָא לתינוק בְּדָבָר טָמֵא, כגון לומר: חתול או כלב יקסוהו. וכן בכל כיוצא באלו, צריך לזהר מאד מהרגל הלשון (ועי' לקמן סימן ר"ז סעיף ג').

It is forbidden to utter sinister forbodings against a fellow Jew, even just to say [about a missing person], "If so and so were alive he would have come here," for "A covenant was made with the lips." *The Gemara [Moed Katan 18a] explains that predictions, whether favorable or otherwise, have a way of becoming reality. When preparing to sacrifice his son, Yitzchak, on the akeidah, Abraham said to his young men; "The boy and I will go to that place ... and then return to you," (Gen. 22:5). His words came true and both did return unscathed. You should not frighten a child with an unclean thing, by saying for instance, "A cat or a dog will get you." You should be very careful [to avoid] habitual use of such similar expressions.*

סימן לד

מצות עשה לתן צדקה לעניי ישראל, שנאמר פתוח תפתח את ידך לו. ונאמר, וחי אחיד עמך. וכל הרואה עני מבקש והעלים עינו ממנו ולא נתן לו צדקה, עובר בלא תעשה, שנאמר, לא תאמץ את לבך ולא תקפץ את ידך מאחיד האביון. הצדקה היא סימן לזרע אברהם אבינו, שנאמר, כי ידעתי למען אשר יצנה את בניו וגו' לעשות צדקה. ואין פסא ישראל מתכונן ונת האמת עומדת אלא בצדקה, שנאמר בצדקה תפונני. וגדול העושה צדקה יותר מכל הקרבות, שנאמר עושה צדקה ומשפט, נבחר לה' מזבח. ואין ישראל נגאלין אלא בצדקה, שנאמר ציון במשפט תפדה וישריה בצדקה. לעולם אין אדם מעני מן הצדקה, ואין דבר רע ולא חזק בא בשביל הצדקה, שנאמר, והנה

מעשה הצדקה שלום. כל המרחם, מרחמיו עליו, שגאמר, ונתן לה רחמים ורחמיה והרבה. וכל מי שהוא אכזרי, יש לחוש ליחוסו. והקדוש ברוך הוא קרוב לשונות עניים, שגאמר וצעקת עניים ישמע. לפיכך צריך להזהר בצעקתם, שהרי ברית ברוחה להם, שגאמר, והנה כי יצעק אלי ושמעתי כי חנון אני, ואמרו בירושלמי תרעא דלא תפתח לעניא תפתח לאסנא. ויתן האדם אל לבו, שהוא מבקש כל שעה פרנסתו מהקדוש ברוך הוא. וכמו שהוא מבקש מהקדוש ברוך הוא ישמע שונתו ותפלתו, כך ישמע הוא שונות העניים. גם יתן האדם אל לבו כי גלגל הוא החוזר בעולם, וסוף שיבא הוא או בנו או בן בנו לקבל צדקה. ואל יעלה על לבו לומר: איך אחסר ממוני לתנו לעניים, כי יש לו לדעת שאין הממון שלו, אלא פקדון לעשות בו רצון המפקיד, ונה חלקו מכל עמלו בעולם הזה, כדכתיב ויהלך לפניך צדקה. והצדקה דוחה גזרות רעות ומוספת חיים (יורה דעה סימן רמ"ז, שבת דף קנ"א, ביצה דף ל"ב).

It is a positive commandment to give charity to poor Jewish people, as it is said "Open your hand to him." *Deuteronomy 15:8*. And it is said: "That your brother may live with you." *Leviticus 25:36*. Anyone who sees a poor person seeking help and ignores him, and does not give him charity, transgresses a prohibitive commandment, as it is said: "Do not harden your heart nor shut your hand from your brother in need." *Numbers 15:7*. [Giving] charity is a characteristic of the descendants of Abraham, as it is said: "For I have a special love for him because he commands his children and his household after him [to preserve the way of Hashem] doing charity and justice." *Genesis 18:19*. And the throne of Israel will be established and the religion of truth confirmed only through charity, as it is said: "Through charity will you be reestablished." *Isaiah 54:14*. Greater is he who performs acts of charity than [one who brings] all the sacrifices, as it is said: "Performing acts of charity and justice is more desirable to Hashem than sacrifices." *Proverbs 21:3*. The Jewish people will be redeemed only through [the merit of] charity, as it is said: "Zion will be redeemed through justice and its captives through acts of charity." *Isaiah 1:27*. A person never becomes poor through giving charity, nor will any evil or harm befall him because of his giving charity, as it is said: Through acts of charity, there will be peace." *Isaiah 32:17*. Whoever is merciful with others will be treated with mercy [from Heaven], as it is said: "He [God] will show you mercy; and have compassion upon you and multiply you." *Deuteronomy 13:18*. Anyone who is cruel, causes his lineage to be suspect. *The descendants of Abraham are known for their kindness and generosity. One who does not possess this attitude causes his lineage to be doubtful.* The Holy One blessed is He, is near to the cry of the poor, as it is said: "He will hear the cry of the poor." *Job 34:28*. Therefore one must beware of their anguished cry, for a covenant was made with them, as it is said: "When he cries out to me I will listen,

for I am compassionate." *Exodus 22:26*. The Jerusalem Talmud says: The door that doesn't open for the poor will open for the doctor. A person should consider, that he continually requests his sustenance from the Holy One blessed is He; and just as he requests that the Holy One blessed is He, listen to his cry and prayer, so should he listen to the cry of the poor. A person should also consider that [fortune] is a wheel that revolves in the world, and in the end he or his children or his children's children might [have to] accept charity. Let no man think: "Why should I diminish my wealth by giving it to the poor?" For he should know that the money is not his, but rather [it was given to him as] a trust, with which to do the will of the One Who entrusted the funds to him. And this [charity giving] will be his real share from all his toils in this world, As it is written: *Isaiah 58:8*. "Your acts of charity shall precede you [into the World to Come]. Charity voids evil decrees and prolongs life.

כָּל אָדָם חַיֵּב לִתֵּן צְדָקָה כְּפִי הַשְׁגָּת יָדוֹ. וְאֶפְלוּ עָנִי הַמִּתְפַּרְנֵס מִן הַצְדָּקָה, וְכַגּוֹן שֵׁישׁ לוֹ מַעֲט מִמּוֹן שְׁלוֹ, וְאֵינּוּ נוֹשָׂא וְנוֹתֵן בָּהֶם, דְּמַתֵּר לוֹ לִטֹּל מִן הַצְדָּקָה. כִּיֹּן שְׂאִין לוֹ קָרוֹ כְּדִי לְהִתְפַּרְנֵס מִן הָרִנָּה, מִכָּל מְקוֹם, כִּיֹּן שֵׁישׁ לוֹ בְּמָה לְהִתְפַּרְנֵס, חַיֵּב לִתֵּן צְדָקָה מִמָּה שִׁיתֵּנוּ לוֹ. וְאֶפְלוּ אֵינוּ יָכוֹל לִתֵּן אֶלָּא דָּבָר מַעֲט, אֵל יִמְנַע עֲצָמוֹ, כִּי הַמַּעֲט מִשְׁלוֹ חָשׁוּב כְּמוֹ הַרְבֵּה מִן הַעֲשִׂיר. וְכֵן אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנָם לְבִרְכָּה נְאֻמָּר בְּעוֹלַת בְּהֵמָה, אִשָּׁה רֵיחַ נִיחוּם, וּבְעוֹלַת עוֹף אִשָּׁה רֵיחַ נִיחוּם, וּבִמְנַחָה אִשָּׁה רֵיחַ נִיחוּם, לֹאמַר לָהּ, אֶחָד הַמְרַבֶּה וְאֶחָד הַמַּמְעִיט וּבִלְבָד שִׁיכֹנֵן לְבוֹ לְאָבִיו שְׂבִשְׁמִים. אָבֵל כָּל שְׂאִין לוֹ אֶלָּא דִּי פִרְנָסְתּוֹ, אֵינוּ חַיֵּב לִתֵּן צְדָקָה דְּפִרְנָסַת עֲצָמוֹ קוֹדֶמֶת לְכָל אָדָם (סימן רמ"ח רנ"א רנ"ג ומשנה סוף מנחות).

Every person must give charity according to his means. Even a poor person who is supported by charity, [must give charity in some situations]. For example, if he has a little money of his own that is not invested, he is permitted to receive charity, since he does not have enough capital to support himself from the profits of the capital; nevertheless, since he does have from what to support himself, he is required to give charity from that which is given to him. Even if he can give only a small amount, he should not refrain from giving it, because his small contribution is as valued as the large contribution of the wealthy person. And so have said our Rabbis of blessed memory. It is said concerning the burnt-offering of an animal, "A fire offering of pleasing savor," and concerning the burnt offering of a fowl [It is also said] "A fire offering of pleasing savor," and concerning the meal offering [it is also said] "A fire offering of pleasing savor." This teaches us that one who does much and one who does little [are equally meritorious] provided his intentions and heart are directed to his Father in heaven. *Maseches Menachos 110a*. However, anyone who has only

enough for his own sustenance, is not obligated to give charity, because his own sustenance takes precedence over all others.

כמה נותנים לעני. די מחסורו אשר יחסר לו. והינו בעני שמקבל בחשאי, מחזיקים אנשי העיר לתן לו כל מחסורו כאשר היה רגיל מקדם שהעני. אבל עני המחזיר על הפתחים, נותנים לו מתנה מעטת לפי ערכו. ולכל הפחות יתנו לו בכל עיר לחם ומזון שעור ב' סעודות ומקום ללון. מפרנסין ומלבישין עניי עובדי אלילים עם עניי ישראל, מפני דרכי שלום (ר"נ רנ"א).

How much should a poor person be given? A sufficient amount to supply his needs. But this is [said only] for a poor person who receives charity in a discreet manner. It is then incumbent upon the people of the city to supply him with all his needs, in the manner he was accustomed before he became poor; but a poor person who goes begging door to door, should be given a small sum according to his situation. In any event, in every city he should be given bread and food sufficient for two meals, and a place to sleep. We should also support and clothe the non-Jewish poor together with the Jewish poor for the sake of peace[ful relationships].

כמה יתן האדם צדקה. שנה ראשונה המעשר מן הקרן. מכאן ואילך יתן מעשר מן הרנוח שהרויח כל שנה, [חוי מצרכי ביתו], זו היא מדה בינונית. ומצנה מן המבחר שיתן חמש שנה ראשונה מן הקרן, ואחר כך כל שנה חמש מן הרנוח. ואל יבזבו אדם יותר מן החמש, כדי שלא יצטרך הוא אחר כך לבריות. ודוקא כל ימי חייו. אבל בשעת מות, יכול אדם לתן עד שליש רכושו צדקה. אין לעשות ממעשר שלו דבר מצנה, כגון גרות לבית הכנסת או שאר דברים למצנה, רק יתנוהו לעניים. ואם נודמנה לו מצנה להיות בעל ברית, או להכניס חתן וכלה עניים לחפה וכדומה וכן לקנות ספרים ללמד בהם, ולהשאילן לאחרים ללמוד בהם, אם לא היה יכולת בידו, ולא היה עושה אותה מצנה ממזון שלו, יכול לעשות ממעשר. אם קונה ספרים ממעות מעשר, צריך לזהר להשאילן לאחרים, אם לא כאשר הוא צריך להם, ואי הוא קודם. וגם יזהר לכתוב עליהם שהם ממעות מעשר, למען לא יחזיקו בהם בניי אחריו (סימן רמ"ח).

How much charity should you give? The first year you should give a tenth of the principle; and thereafter, you should give a tenth of the profits you earn each year, [after deducting your household expenses.] *Others hold that household expenses should not be deducted. See Ahavas Chesed authored by the Chofetz Chaim, end of Chapter 18.* This is the medial way [of giving charity]. The commandment is fulfilled in its excellence when you give a fifth the first year from the principle, and every year after that a fifth of the profits. You should not give away more than a fifth, so that you will not become dependent on others. *One who is extremely wealthy may give more than a fifth. In situations of saving lives and for the support of Torah it is also permitted to give more than a fifth. See*

Ahavas Chesed chapter 20. This rule applies only during your lifetime. But as a dying bequest, you are permitted to [donate] up to a third of your estate to charity. You may not use your *ma'aseir* [charity] funds for other mitzvah obligations, such as buying candles for the synagogue or other items used for a mitzvah, but you must give it to the poor. If you have the opportunity to perform a mitzvah to help in the circumcision of a child, or to marry off a poor bride and groom, or similar situations; or to purchase Torah texts from which to study, and lend them to others for study; you may use the *ma'aseir* money if you would not be able to accomplish these deeds with your own money. If you buy Torah texts from *ma'aseir* money, you must be sure to lend them to others; but if you need them yourself, than your needs come first. You should also be sure to inscribe in them that they are from *ma'aseir* money, so that possession is not taken of them by your children after you.

הרוצה לנפות לעצמו, יכוף את יצרו הרע, וירחיב ידו, וכל דבר שהוא לשם שמים יהיה מהטוב והיפה. אם בנה בית תפלה, יהיה נאה מבית ישיבתו. האכיל רעב, יאכילהו מהטוב ומהמתוק שבשלתו. כסה ערם, יכסהו מהיפה שבכסותו. הקדיש דבר, יקדיש מהיפה שבנכסיו. וכן הוא אומר כל חלב לה' (סימן רמ"ח).

If you want to gain merit for yourself, suppress your evil inclination, and be generous [with your money]; and anything you do for the sake of heaven should be the best and the most beautiful. When you build a house of prayer [synagogue], it should be nicer than your own dwelling. When you feed a hungry person, give him the best and tastiest of your table. When you give clothing to the unclad, clothe him from the best of your clothes. If you consecrate something [for the service of God], consecrate from the best of your possessions, as it is said: "All the fat [prime parts] to Hashem." *Leviticus 3:16.*

הנותן לבניו ובנותיו הגדולים שאינם חייב במזונותיהם (שהם יותר מבני שש שנים), כדי ללמד את הבנים תורה, ולהנהיג את הבנות בדרך ישרה, וכן הנותן מתנות לאביו (שאינו יכול לפרנסו, רק ממעות צדקה שלו), והם צריכים לקח, הרי זה בכלל צדקה. ולא עוד אלא שצריך להקדימו לאחרים. ואפלו אינו בנו ולא אביו אלא קרובו, הוא קודם לכל אדם. ונעני ביתו קודמין לעניי עירו, ונעני עירו קודמין לעניי עיר אחרת, שנאמר לאחיה לעניו ולאביונה בארצו. אבל גבאי צדקה המחלק את הצדקה, צריך להזהר שלא ירבה לקרוביו יותר מלשאר עניים (רנ"א רנ"ז).

If you support your grown children whom you are not obligated to support [those over the age of six], in order to teach your sons Torah, and your daughters to lead proper lives, similarly, if you support your father [or

mother] (and you are not able to support them except by using your charity money,) and they need this support—this constitutes charity; and what is more, they take precedence over others. Even if it is not a son or a father but only a relative, he takes precedence over anyone else. And the poor person in your house takes precedence over the poor in your city, and the poor of your city takes precedence over the poor of another city, as it is said: "To your brother, to your poor, to your needy in your land." *Deuteronomy 15:11*. But the treasurer who distributes communal charity, must be careful not to give his relatives more than [he gives] to the other poor people.

כל הנותן צדקה לעני בסבר פנים רעות ופנים כבושות בקרקע. אפלו נתן לו אלה זיהובים, אבד זכותו והפסידה, ועובר על ולא ירע לבבך וגו'. אלא צריך לתן לו בסבר פנים נפות ובשמחה, ומתאונן עמו על צרתו, כמו שאמר איוב אם לא בכיתי לקשה יום, עגמה נפשי לאכיון. וידבר לו דברי תנחומים, שצאמר, ולב אלמנה ארגין.

Whoever gives charity to a poor person with an angry countenance, even if he gives a thousand gold pieces, he has forfeited his merit [reward], and he violates the prohibition: "Your heart shall not be sorry [when you give him charity]." *Deuteronomy 15:10*. But rather you must give to him with a smiling countenance and with joy, and commiserate with his suffering, as Job said: "Did I not cry for the troubled, was my soul not grieved for the needy." *Job 30:25*. And speak to him words of comfort as it is said: "And the heart of the widow, I caused to sing for joy." *Job 29:13*.

אסור להחזיר את העני ששאל ריקם. ואפלו אמה נותן לו גרוגרת אחת, שצאמר, אל ישוב דף נכלם. ואם אין בידו כלום מה לתן לו, פיסהו בדברים. ואסור לגער בעני או להגביה קולו עליו בצעקה, מפני שלבו נשבר ונדכה, והרי הוא אומר לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה. ואוי לו למי שהכלים את העני, אלא יהיה לו כמו אב, בין ברחמים בין בדברים שצאמר, אב אנכי לאכיונים.

It is forbidden to turn away a poor person, empty handed, even if you give him only a dried fig [a mere pittance], as it is said: "Let not the oppressed turn back in disgrace." *Psalms 74:21*. And if you have nothing to give him, console him with words. It is forbidden to scold a poor person or to raise your voice to him in a shout, because he is brokenhearted and humbled, as it is said: "A heart that is broken and humbled God does not despise." *Psalms 51:19*. Woe is to him who embarrasses the poor. Rather act towards him like a father, both in [feelings of] compassion and with words, as it is said: "I was a father to the poor." *Job 29:16*.

הצדקה הרי היא בכלל הנדרים (ועין לקמן סימן ס"ז סעיף ג') לפיכך האומר, הרי עלי סלע לצדקה או הרי סלע זו צדקה, חייב לתנה לעניים מיד. ואם אחר עובר בכל תאחר, כיון שיכול לתנה מיד. ואם אין עניים מצויים לו, מפריש ומניח עד שימצא עניים. ואם נדר בבית הכנסת צדקה שנותנים לידי הגבאי, אינו עובר עד שיתבע אותו הגבאי ואז עובר עליה מיד, ואם לא פשידע שהגבאי אינו צריך קצת המעות, אלא שביחיו אצלו.

Charity is in the category of vows. Therefore, if you say, "I will donate money to charity" or "this coin is charity" you must immediately give it to the poor, and if you delay [giving it to them] you are in violation of the commandment, "You must not delay," *Deuteronomy 23:22*. because you could have given it immediately. If there are no poor people available, you may set the money aside until you find some poor people. If you pledge charity in the synagogue which is to be entrusted to the treasurer, you are not in violation *You are not in violation of the law stated above, that you must immediately give it to the poor.* until the treasurer demands the money. Then [if you do not give it] you are immediately in violation; unless you know that he doesn't need the money for immediate [distribution] but will merely hold it in his possession.

מי שאמר: אמן סלע צדקה לפלוני, אינו עובר עד שיבא אותו עני. ויכול כל אדם להפריש מעות לצדקה, שיהיו מנחים אצלו לחלקם במעט מעט, כמו שכתב לו (רנ"ז).

If you say, "I will give charity to a specific person," you are not in violation [of your vow] until that poor person comes. Every person has the right to set aside money for charity, keep it in his possession, and distribute it a little at a time as he sees fit.

הכופה אחרים שיתנו צדקה ומעשה אותן, שקרו גדול משכר הנותן, שנאמר והיה מעשה הצדקה שלום. ועל גבאי צדקה וכיוצא בהם שגובים את הצדקה, נאמר ומצדיקי הרבים ככוכבים. וגבאי צדקה שהעניים מתרפים אותו, אין לו לחוש. כי על ידי זה, זכותו יותר גדול.

If you persuade others to give charity and you motivate them, your reward is greater than the giver, as it is said: "And the work[er] of charity will be [rewarded with] peace." *Isaiah 32:17*. And about the treasurers of charity, and others like them who collect charity, it is said: "Those who cause others to be righteous [shall shine] as the stars." *Daniel 12:3*. And the treasurer of charity who is insulted by the poor, should not be concerned, for on account of this, his reward is even greater.

המעלה הגדולה שאין למעלה הימנה במעלות הצדקה, היא המתחזק ביד ישראל המד ומטה ידו, קדם

שֶׁהֵעֵנִי לְגִמְרִי, שִׁיתֵּן לוֹ מִתְּנֶה הַגּוֹנֶה בְּדֶרֶךְ כְּבוֹד, אוֹ שִׁילְהוּ מַעוֹת, אוֹ יַעֲשֶׂה עִמּוֹ שְׁתַּפּוּת, אוֹ יִמְצִיא לוֹ אֵיזָה עֶסֶק אוֹ מְלָאכָה כְּדִי לְחַזֵּק יָדוֹ, עַד שֶׁלֹּא יִצְטָרֵף לְבְרִיּוֹת. וְעַל זֶה נֶאֱמַר, וְהִחֲזַקְתָּ בוֹ. כְּלוּמַר הִחֲזַק בוֹ עַד שֶׁלֹּא יִפּוֹל.

The highest form above which there is none higher, in the level of giving charity, is to support a Jew who is in bad financial circumstances, before he becomes totally impoverished. [Such aid may be rendered] —by giving him an appropriate gift in a dignified manner, or lending him money, or entering into a partnership with him, or helping him find a business venture, or craft, to strengthen his position so that he does not become dependent on people. Concerning this it is said: "Strengthen him" *Leviticus* 25:35. which means, support him so that he does not fall.

יֵשׁ לְהִסָּדֵר לִפְנֵי הַצְדָּקָה בְּהִסְתֵּר כְּכֵל מֵהַשְׁאֲפָשֵׁר. וְאִם אֲפָשֵׁר לִתְנֶה בְּאִפֶּן שֶׁהוּא בְּעַצְמוֹ אֵינוֹ יוֹדֵעַ לְמִי נּוֹתְנָה, וְגַם הֵעֵנִי אֵינוֹ יוֹדֵעַ מִמִּי קִבְּלָה טוֹב מְאֹד. וְעַל כָּל פְּנִים לֹא יִתְפָּאֵר הָאָדָם בַּצְדָּקָה שֶׁהוּא נּוֹתֵן. אֲךֹּ אִם מִקְדִּישׁ אֵיזָה דָּבָר לַצְדָּקָה, מִתֵּר לוֹ שֶׁיִּכְתֹּב שְׁמוֹ עָלָיו, שִׁיְהֵא לוֹ לְזִכְרוֹן. וְרְאוּי לַעֲשׂוֹת כֵּן (רמ"ט).

You should take care to give charity as discreetly as possible. And if it is possible to give it in such a way that you do not know to who you are giving, and the poor person does not know from whom he is receiving [the charity], this is most commendable. In any event do not glorify yourself with the charity you give; however, if you dedicate something to charity, it is permissible to inscribe your name on it, as a remembrance [memorial]. [In fact] it is advisable to do so.

בְּיוֹמֵר צְרִיכִין לְהִשְׁגִּיחַ עַל תַּלְמִיד חֶכֶם עֲנִי לִתֵּת לוֹ לְפִי כְבוֹדוֹ. וְאִם אֵינוֹ רוֹצֶה לְקַבֵּל, מִתְעַסְקִין לְסַחֵר לוֹ סְחֹרָה, שְׁמוֹכְרִים לוֹ סְחֹרָה בְּזוֹל וְקוֹנִים מִמֶּנּוּ סְחֹרָתוֹ בְּיָקָר. וְאִם יוֹדֵעַ לְהִתְעַסֵּק בְּפָרָקֵמְטָיָא, מַלְוִין לוֹ מַעוֹת לְסְחֹר בָּהֶם. וְאִמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוּרָנָם לְבִרְכָּה, כָּל הַמְטִיל מְלָאִי תַלְמִיד חֶכֶם, זוֹכֶה וְיוֹשֵׁב בִּישִׁיבָה שֶׁל מַעֲלָה. וְאִמְרוּ, כָּל הַנְּבִיאִים לֹא נִתְנַבְּאוּ אֵלָּא לַעֲשׂוֹה פָּרָקֵמְטָיָא תַלְמִיד חֶכֶם וּמַשִּׁיא בֵּתוֹ תַלְמִיד חֶכֶם.

One has to be especially careful to help a poor Torah scholar, in a dignified manner. And if he refuses to accept [charity], help him in some sort of business—sell him goods cheaply and buy his goods at a high price; and if he [the poor scholar] is capable of engaging in trade, lend him money to use in trade. As our Sages of blessed memory said: "Whoever supplies merchandise to a Torah scholar merits to participate in the heavenly Yeshiva." *I.e., one who gives him an opportunity to earn a livelihood. Pesachim* 53b. And they said: "All the prophets predictions of good fortune were

said only of one who provides business opportunities for a Torah scholar and gives his daughter in marriage to a Torah scholar." *Maseches Berachos 34b*.

לעולם ירחיק אדם את עצמו מן הצדקה, ויגלגל עצמו בצער, שלא יצטרך לבריות. וכן צוה חכמינו זכרונם לברכה, עשה שביתה חל ואל תצטרך לבריות. ואפלו היה חכם מכבד והעני, יעסק באמנות ואפלו באמנות מנגלת, ואל יצטרך לבריות.

A person should always avoid taking charity. He should suffer hardship rather than depend on people. And so did our Sages of blessed memory command, "Make your Sabbath like a weekday *By eating less than the required three meals*. rather than be dependent upon others." *Maseches Shabbos 118a*. Even if an honored scholar becomes impoverished, he should find some occupation even a lowly job, rather than depend on people.

כל מי שאינו צריך לטול מהצדקה, ומרמה את הבריות ונוטל, אינו מת עד שיצטרך לבריות. וכל מי שצריך לטול, ואינו יכול לחיות אלא אם כן יטול, כגון זקן או חולה או בעל יסורין, ומגיס דעתו ואינו נוטל, הרי זה שופך דמים ומתחייב בנפשו, ואין לו בצער אלא עוונות וחטאים. וכל מי שצריך לטול ומצער עצמו, ודוחק את השעה וחי חיי צער, כדי שלא יטריח על הצבור, אינו מת עד שיפרנס אחרים, ועליו הכתוב אומר, ברוך הנקב אֲשֶׁר יִבְטַח בֶּה' גו' (רנ"ה).

Whoever has no need to take charity, and deceives people and takes, will not die before actually needing charity. Anyone who needs to take [charity], and cannot survive unless he takes [charity], for example, one who is old, sick or suffering, but whose pride doesn't allow him to take [charity], sheds [his own] blood and is liable for his own life, and all he has for his suffering are sins. Anyone who needs [charity] and inflicts himself with suffering and "bides his time," and lives a life of suffering in order not to burden the community, will not die before acquiring the means to support others. And about him it is said: "Blessed is the man who trusts in Hashem. *Jeremiah 17:7*.

סימן לה

עסה מחמשת מיני דגן סיבת בחלה. קדם שמפרישין החלה מברכין, ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אֲשֶׁר קדשנו במצותיו וצונו להפריש חלה. ונוטלין כזית מן העסה ושורפין אותה באש. והמנהג לשרפה בתנור שיאפו שם את הלחם (שכ"ב שכ"ד שכ"ח).

Dough which is made of the five grains *The five grains are—wheat, barley, spelt, rye and oats.* require the separation of *challah*. Before separating *challah* the following berachah is said: *Baruch ata Adonoy, Elokeinu, Melech ha'olam asher kideshanu bemitzvosav vetzivanu lehafrish challah [min ha'isah.]* A *kazayis* See glossary for definition and dimension of *kazayis*. of dough is then taken and burned in fire. The custom is to burn it in the oven in which the bread will be baked.

כמה שעור העסה שיתחייב בחלה. כל שנעשה מחמשת רבעים קמה, והם כמו מ"ג ביצים וחמש ביצה (ועין בכללים א"ף מודדיו) (שכ"ד).

What is the minimum amount of dough from which you must separate *challah*? An amount containing 5 quarters of flour, which is equivalent [to the displacement of] 43 and 1/5 eggs. *Opinions as to the amount in pounds and ounces vary. According to most authorities if 2 1/2 pounds of flour are used, you separate challah, but do not recite the berachah. The amount for reciting a berachah varies between 3 pounds-10 ounces to 4 pounds-15 ounces.*

המצות שאופין לפסח, אף על פי שבכל עסה בפני עצמה לא היה שעור חלה, מכל מקום כיון שמניחין אותן לתוך כלי אחד, הכלי מצרפן וסובין בחלה. וצריכין להשגים שיהיו כל המצות מנחות בתוך הכלי. ואף על פי שקצת מן המצה בתוך הכלי, וקצתה בולטת חוץ לכלי, גם כן מצטרפות. אבל אם מצות שלמות מנחות רק למעלה ולא בתוך הכלי, אינן מצטרפות. ואפילו כסה אותן במפה, לא מהני. אבל אם מניח המצות בסדיו, ומכסה אותן גם כן עם הסדיו, נחשב הסדיו כמו כלי ומצרפן, ואף שבאמצע מגליו. רק יזהר שלא תצא מצה שלמה חוץ לכסוי (שכה ובד"ה ופרמ"ג באורח חיים תנ"ז)

Matzos which are baked for *Pesach*, even though each individual batch does not have the required amount of flour, nevertheless, since the matzos are placed in one container, the container combines them into one unit and you must separate *challah*. You must be careful that all the matzos are inside the container. Even though part of a matzoh is inside the container and some of it protrudes out of the container, it is, nevertheless, considered as one unit. But if whole matzos are lying above [outside] the container and are not [at all] inside the container, they cannot be considered joined to the rest; and even if they are covered by a cloth, it is not sufficient. *According to Mishnah Berurah it would be sufficient.* But if you place the matzos in a sheet and you cover them with this same sheet, the sheet is considered like a container and it combines all the matzos into one unit, even though in the middle some of the matzos are

uncovered. But be careful that a whole matzah does not protrude outside of the covering.

שאור שנוטליו מן העסה, כדי לחמץ בו עסה אחרת, צריכין לקח קדם שמפרישין הסלה. אבל שאור שנוטליו לחמץ בו משקה שקורין חמיצה, צריכין לקח לאחר שהפרישו סלה.

Leaven taken from dough for the purpose of fermenting other dough, must be removed before separating *challah*. But leaven which is taken for fermenting liquids called *borscht*, should be removed after you have separated *challah*.

לאחר פסח שלוקחין שאור מאינו יהודי לחמץ בו העסה, צריכין לזהר להפריש סלה יותר גדולה ממה שהיה השאור (שכ"ד).

After *Pesach* when you buy leaven from a non-Jew to ferment dough, be careful to separate a piece of dough for *challah* which is greater in size than the leaven [bought from the non-Jew].

העושה עסה כדי לבשלה או לטגנה מפרישין ממנה סלה בלא ברכה. ואם עושין לאפות קצת ממנה, אפלו דבר מועט, מפרישין ממנה סלה בברכה.

When you make dough for cooking or frying, separate *challah* without reciting the berachah. But if you intend baking some of the dough, even a small portion, separate *challah* with a berachah.

אם העסה גלושה בביצים או בשאר מי פרות, יש בה כמה ספקות. ולכן צריך לערב בעסה קצת מים או חלב או דבש דבורים או יין או שמן ויית, דאז מפרישין ממנה סלה בברכה (שכ"ט).

If the dough is kneaded with eggs or fruit juices, many questions arise [concerning the requirement for *challah*], therefore you should add some water, milk, bee honey, wine or olive oil when kneading the dough. Then the *challah* may be separated with a berachah.

מצות הפרשת סלה שנית להאשה בעלת הבית. אך אם האשה אינה בביתה, ויש לחוש כי עד שתבא תתקלקל העסה, אז יכולה גם המשרתת או אדם אחר להפריש (שכ"ח)

The mitzvah of separating the *challah* is the province of the woman of the house. But if the woman is not home, and there is concern that by the time she returns the dough will be ruined, then the maid [obviously a Jewish maid] or someone else may separate the *challah*.

שֶׁכָּח לְהַפְרִישׁ חֶלֶה בְּעֶרֶב שַׁבָּת, בְּחוּצָה לָאָרֶץ אוֹכְלִין בְּשַׁבָּת וּמִנְיַחִין חֲתִיכָה אֶחָת וּמִפְרִישִׁין מִמֶּנָּה חֶלֶה בְּמוֹצָאי שַׁבָּת. וְצָרִיד שֶׁתֵּהָא חֲתִיכָה כְּדֵי לְהַפְרִישׁ מִמֶּנָּה חֶלֶה, וְיִשְׁאַר מִמֶּנָּה עוֹד חֲלִין, דְּבָעִינָן שִׁיְהִיו שְׁנֵי גִבְרִין. וְעֶרֶב פֶּסַח שֶׁחֵל לֵהְיוֹת בְּשַׁבָּת, וְשֶׁכָּחוּ לְהַפְרִישׁ חֶלֶה מִן הַחֲלוֹת שֶׁאֵפוּ לִכְבוֹד שַׁבָּת, יֵשׁ בָּזָה מְבוּקָה גְּדוֹלָה, עַל כֵּן צָרִיד כָּל אִישׁ לְהִזָּהֵר בְּעֶרֶב שַׁבָּת וּלְהִנָּפִיר עַל הַפְּרָשַׁת חֶלֶה (וְעֵינֵינוּ לְקַמֵּן סוּף סִימָן קט"ו).

If you forget to separate *challah* on Friday, [from the bread to be eaten on Shabbos], in countries outside the land of Israel you may eat it on Shabbos, but you must set aside one piece, and separate *challah* from it after Shabbos is over. The piece should be large enough for the separation of *challah* with some remaining dough unsanctified, for there must be a noticeable remainder. If the day before *Pesach* occurs on Shabbos and you forgot to separate *challah*, from the *challos* baked for Shabbos *Since the day after Shabbos is Pesach and all leaven must be completely destroyed, the above procedure cannot be followed.* there is a great controversy [as to the best procedure to follow.] Therefore, be especially careful on the day preceeding Shabbos, to remember to separate *challah*.

סימן לו

קֹדֶם שְׂמוּלְחִין אֶת הַבֶּשֶׂר, צָרִיכִין לְהַדִּים אוֹתוֹ יָפָה יָפָה בְּמִים. שׁוֹרִין אוֹתוֹ בְּמִים לְעֶרֶךְ חֲצֵי שָׁעָה. וְצָרִיד שֶׁהַמִּים יִכְסּוּ כָּל הַבֶּשֶׂר. בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ דָּם בְּעֵין עַל הַבֶּשֶׂר, צָרִיכִין לְשַׁפְּשׁוֹ, בְּמֵי הַשְּׂרִיָּה וּלְהַסִּירוֹ. וְכֵן בְּעוֹפוֹת צָרִיכִין לְשַׁפְּשׁוֹ הַיֵּטֵב בְּמָקוֹם הַשְּׁחִיטָה. וְכֵן מִבְּפָנִים בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ דָּם בְּעֵין. וּלְפָעָמִים נִמְצָא בַּבֶּשֶׂר אוֹ בְּעוֹף מָקוֹם שֶׁנֶּצֶר בוֹ דָּם מִחֲמַת מָוֶה, צָרִיכִין לְחַתֵּךְ הַמָּקוֹם הַזֶּה וּלְהַסִּירוֹ קֹדֶם הַשְּׂרִיָּה. כְּשֶׁהַמִּים קָרִים מְאֹד, יִנָּחֵם תַּחֲלָה בְּמָקוֹם חֵם קֵצֶת לְהַפִּיג צִינָתוֹ, קֹדֶם שֶׁשׁוֹרִין בָּהֶן אֶת הַבֶּשֶׂר, כִּי מִחֲמַת הַקְּרִירוֹת שְׂבָמִים, יִתְקַשֶּׂה הַבֶּשֶׂר וְלֹא יֵצֵא אֶחָד כֶּד הַדָּם בְּמַלִּיחָה (ב"י) (יו"ד סז סט).

Before meat is salted it must be thoroughly washed with water. The meat must be soaked in water for approximately a half hour, and the water must completely cover the meat. Where actual blood is visible on the meat, it must be rubbed off in the water in which it is soaked and removed. Similarly [when salting] fowl, you must thoroughly rub the place where the cut was made, [when it was killed.] Similarly on the inside [of the animal] where actual blood is visible. Occasionally meat or fowl may have a blood clot due to a wound—this place must be cut off and removed before the meat is soaked. If the water is very cold, it must first be set in a warm place to reduce the coldness before the meat is soaked in it, because if the water is very cold the meat will harden and will not expunge the blood during the salting.

אם שָׁכַחוּ וְנִשְׁרָה הַבֶּשֶׂר בְּמֵיִם מֵעַתָּה לָעַתָּה, הַבֶּשֶׂר וְגַם הַכֵּלִי אָסוּר. וְכַבֵּד שְׁנוֹשְׂרָה בְּמֵיִם מֵעַתָּה לָעַתָּה, יַעֲשֶׂה שְׂאֵלֶת תָּקָם (סימן סט וְעֵינָן בַּחֲכמ"א כָּלֵל לַד').

If you forgot and allowed the meat to soak in water for twenty-four hours, then both the meat and the vessel are forbidden [to be used]. If you soaked liver in water for twenty-four hours, consult a competent Rabbinic authority.

בְּעֶרֶב שַׁבָּת נִשְׁאִין לוֹ פָּנָא, אוּ בְּעֵינָן אַחֵר שֶׁשִּׁיעָה דְּחֻקָּה, דִּי לִשְׁפֹּשֵׁי הֵיטֵב אֶת הַבֶּשֶׂר בְּמֵיִם, וְיִשְׁרָה אַף מֵעַתָּה בְּמֵיִם. וְכִשְׁאִין אֲדֻמוּמִית בְּמֵיִם וְכוּלִין לְמַלּוּחַ אוֹתוֹ (חֲכַמַת אָדָם כָּלֵל ל').

On the day of *erev* Shabbos when you have no time, or in a similar situation when you are pressed for time; it is sufficient to rub the meat well in water, and let it soak for a short while in water, and if there is no redness in the water you may salt it.

אם לְאַחֵר הַשְּׂרָיָה חֲתָכוּ חֲתִיכָה אַחַת לִשְׁתֵּיִם, צָרִיכִין לְהֵדִים הֵיטֵב מְקוֹם הַחֲתָךְ, מִפְּנֵי הַדָּם שֶׁיִּשְׁנֹנוּ שָׁם.

If after soaking, one piece was cut into two, you must wash the place where the cutting was done very thoroughly because of the blood that is there.

בֶּשֶׂר שֶׁנִּקְרַשׁ מִחֻמַּת הַקֶּר, צָרִיכִין לְהִשְׁגִּים שִׁיפּוֹשֶׁר, אַבָּל לֹא יִנְיָחוּהוּ אֲצֵל תִּנּוּר שֶׁהֶסֶק. וּבִשְׁעַת הַדָּחֶק יְכוּלִין לְשִׁרְוֹתוֹ בְּמֵיִם פּוֹשְׁרִין (סח סט וּבַחֲכמ"א).

Meat that is frozen must be thawed out [*before it is salted*], but it may not be placed near a heated oven. In an exceptionally pressing situation, it may be soaked in lukewarm water.

הַכֵּלִי הַמֻּנָּחַד לְשִׁרְיַת בֶּשֶׂר, אֵין לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ דָּבָר אַחֵר שֶׁל מֵאָכֵל.

The vessel set aside for the soaking of meat may not be used for any other food.

לְאַחֵר שְׁנוֹשְׂרָה הַבֶּשֶׂר צָרִיכִין לְהִטִּיף מִמֶּנּוּ הַמֵּיִם, כְּדִי שֶׁלֹּא יִמַּס הַמֶּלַח מִן הַמֵּיִם וְלֹא יוֹצִיא אֶת הַדָּם. וְצָרִיכִין לְהִשְׁגִּים שֶׁלֹּא יִתְנַבֵּשׁ הַבֶּשֶׂר לְגִמְרִי, בְּכַדִּי שֶׁלֹּא יִפּוֹל הַמֶּלַח מֵעָלָיו.

After the meat has been soaked, the water must be drained from it, so that the salt does not dissolve because of the water, and become ineffective in drawing out the blood. Care must be taken [however] that the meat is not

totally dry, so that the salt does not fall off [the meat].

המלח לא יהא דק מאד פקמח, דאם פון נמס מייד על הבשר ואינו מוציא דם. וגם לא יהא גס מאד, שמא יפל מעל הבשר, אלא יהא בינוני כמו המלח שנעשה על ידי בשול, ויהא יבש שיתפזר היטב.

The salt should not be as fine as flour, because it will dissolve immediately, and will not draw out blood. It should also not be too [coarse], as it might fall off the meat. It should be of medium size, like the salt processed through cooking, and it should be dry so that it spreads well.

צריכין לפזר המלח על הבשר בכל הצדדין, שלא ישאר שום מקום בלי מלח. ולכן העופות צריכין לפתח אותן היטב, כדי שיוכל למלחן היטב גם מבפנים (סימן ס"ט).

The salt must be spread on all sides of the meat, so that no place is left without salt. Therefore, [when salting], poultry must be opened properly, so that it can be salted properly on the inside as well.

הבשר במלחו צריך להניח במקום שיוכל הדם לזוב ממנו היטב, ולכן לא יעמיד את הסל עם הבשר על גבי קרקע כי לא יוכל הדם לזוב היטב. ואפילו לאחר שכבר נשהה הבשר במלחו שעור מליחה קדם הדחה, לא יתנהו במקום שאין הדם יכול לזוב היטב. וכשמולחין על גבי דף צריכין להניחו בשפוע, כדי שיזוב היטב, ואלא יהיה בו גומא שיתקבץ בו ציר. והמולח עופות או דפן שלמה שיש לו תוף ובית קבול, צריך להפך צד החלל למטה, כדי שיוכל הדם לזוב היטב.

When meat is salted, it must be placed on a surface where the blood can easily drain off. Therefore, the basket with the meat should not be set on the ground, because the blood will not drain easily. Even after the meat has remained in salt for the prescribed length of time before it is rinsed off, it should not be set in a place where the blood *cannot* flow freely from it. When meat is salted on a board, the board must be slanted, so that the blood flows freely and the salting board must not have a groove into which brine might accummulate. When salting poultry (fowl) or a complete side of beef which has an inside and a cavity, the hollow side must be turned downward, so that the blood will drain freely.

יהא הבשר מנה במלחו שעור שעה, ובשעת הדחק די כ"ד מנוטין (רבעים) סימן ס"ט ובאורח חיים סימן תנ"ט.

The meat should remain in the salt for an hour. In an exceptionally pressing situation twenty-four minutes is sufficient.

לאחר שהיה הבשר מנח במלחו כשעורו, ינפץ ממנו המלח היטב, ומדיחין אותו ג' פעמים במים היטב היטב. ואשה יראת ה', יש לה להשגיח בעצמה על הדחת הבשר, כי לפעמים המשרתת אשר בפתח תשא את המים, תצמצם, ויכולין לבוא, חס ושלום לאסור דם. וצריכין לזהר שלא להניח את הבשר בתוך כלי מים קדם שהודח (סימן ס"ט).

After the meat has remained in the salt for the prescribed time, the salt should be thoroughly shaken off, and the meat rinsed three times in water, very thoroughly. And a God-fearing woman should personally supervise the rinsing off of the meat, because sometimes the maid who must carry the water on her shoulder, will be sparing [with the water], which could cause, God forbid, [a violation] of the prohibition of [eating] blood. Care must be taken not to leave unrinsed meat inside a vessel without water.

צריכין לזהר בעופות להסיר את הראש קדם השריה. ואם נמלח העוף עם הראש, יעשה שאלת חכם. וכן צריכין לזהר בזה בבנהמה (סימן כ"ב וס"ה)

When *kashering* poultry, take care to remove the head before soaking, and if the poultry was salted with the head attached, consult a competent Rabbinic authority. The same precaution applies when *kashering* an animal.

בשר שלא נמלח עדיו, לא יניחו אותו במקום שלפעמים יש שם מלח. ויש לנהג כלי לבשר לחוד, שלא להניח בכלי זה ירקות או פרות, וכיוצא בו דברים שדרךן לאכל בלא הדחה, כי דם מן הבשר נדבק בכלי ומן הכלי נדבק בהם (סימן ס"ט).

Unsalted meat, should not be put in a place where salt is sometimes kept. A special vessel should be set aside specifically for [unsoaked and unsalted] meat. Vegetables, or fruit, or similar food items, which are usually eaten without being washed should not be placed in this vessel, because blood from the meat clings to the vessel, and from the vessel it will cling to the food.

הראש צריכין לחתכו קדם השריה, ולקח את המוח ולקרוע את הקרום שעליו, ולשרתו ולמלחו בפני עצמו. ואת הראש צריכין למלחו מבפנים ומבחוץ. ויכולים למלחו גם על השערות.

When *kashering* the head, it must be split open before soaking, the brain must be removed, and the membrane covering it, opened. The brain must be soaked and salted separately. The head must be salted on the inside and outside and may be salted even with its hairs.

עצמות שיש בהן מוח, אם עדיין הן דבוקות בבשר, מולחן עם הבשר ביחד כמו שהן. אבל אם נפרדו מן הבשר, ומלחם בפני עצמן, ולא ינוחו במלחן אצל הבשר (ע"א).

Bones containing marrow, that are still attached to the meat, may be salted together with the meat as they are, but if they are disconnected from the meat, they must be salted separately, and should not be placed near the meat while salted.

רגלי בהמות, צריכין לחתוך ראשי השלפים קדם השחייה, למען יוכל הדם לזוב מהן. וצריכין להניח אותן באופן שיוכל הדם לזוב. ויכולין למלחו גם על השערות (ס"ח וע"א).

When *kashering* animal feet, the tips of the hoofs must be cut off before they are soaked so that the blood may drain from them, and they must be placed [in the salt] in such a way [the hoofs downward] that the blood can drain; and they, too, may be salted with its hairs.

הלב צריכין לקרע קדם השחייה, שיצא הדם ממנו (ע"ב).

The heart, must be cut open before soaking it, so that the blood flows from it.

הרואה נוהגין גם כן לחתכה ולפתח הקנוקנות הגדולות שבה קדם השחייה.

It is also customary to cut open the lungs and to open up the large tubes before soaking them.

הפכד יש בו הרבה דם. לפיכך אין לו תקנה לבשלו על ידי מליחה, אלא צריכין לצלותו על האש. אבל צריכין מקדם לחתכו היטב, ולהניחו בחתוכו על האש, למען ישאב האש היטב כל הדם שבו. ומדיחין אותו קודם שמניחין אותו על האש, ובשמן על האש מולחין אותו שם קצת, וצולין אותו עד שיהא ראוי לאכילה, ואחר כך מדיחין אותו יפה מן הדם שפלט. ויש לזהר להדיחו ג' פעמים ואחר כך יכולין לבשלו.

Since liver contains a large amount of blood, it is not proper [as it is with ordinary meat and poultry] to cook by virtue of its being salted. It must be broiled over a fire. Prior to broiling it must be cut open very well, and the open parts placed on the fire so that the fire effectively draws out all the blood contained in the liver. The liver must be rinsed before placing it on the fire; and when placed on the fire, it should be lightly sprinkled with salt. It should be broiled until it becomes edible. [After broiling] it should be rinsed well of the blood it discharged. Care should be taken that it be rinsed three times, and then it may be cooked.

צריכין לזהר לצלותו דוקא על האש ולא בתנור גרוף. וכן לא יכרכו אותו בגרר לצלותו כך, ואפלו בגרר גרוע (פליס פאפיר) (עין סספר פתחי תשובה).

Liver must be broiled only on an open fire and not in an oven that has been raked [from coal and ashes]. It must not be wrapped in paper to be broiled, even if the paper is thin.

אבל אין למלות כבד קדם צליה בדרך שמולחין בשר. ומכל שכן שאין למלות כבד עם בשר ביחד.

Liver must not be salted before broiling, as is done with ordinary meat and certainly liver must not be salted together with meat.

הטחול דינו כשאר בשר, רק צריכין להסיר ממנו קדם שריה את הקרום שעלי, שאסור משום חלב. גם צריכין לנקרו, משום הגידין. נוטל ראש הגיד ומושך אותו ונמשכין עמו ג' חוטין שבתוכו, וצריך לזהר שלא יפסק שום חוט. ואם נפסק, צריך לשרש אתריו (סימן ס"ד ע"ד).

The spleen is *kashered* in the same manner as ordinary meat, but the membrane must be removed from it before soaking, for it is in the category of forbidden fat. It must also be purged of any veins. The tip of the vein should be grasped and pulled out. This will also pull along the three cords [of veins] that are inside. Care must be taken that none of these cords are severed. If any of them happens to become severed, they must be dug out.

החלחלת ושאר מעים, מולחין בצד החיצון שהשמן דבוק שם. (ע"ה).

The mesentery [membrane] and the other intestines should be salted on their exterior to which the fat clings.

קבה של עגל שנמצא בה חלב, שופכין את החלב קודם שריה, וברי היא כשאר בשר.

If milk is found in the stomach of a calf, it must be spilled out before soaking it, and then you may treat it like any other meat.

ביצים שנמצאו בתוך עופות, בין שהם קטנים מאד בין שנגמרו לגמרי עם קליפתן, צריכין שריה ומליחה ונהדחה. אבל לא ימלחן אצל הבשר, אלא יניחן במקום שלא יזוב עליהן הדם מן הבשר. וביצים אלו, אפלו נגמרו לגמרי, אסור לאכלן בחלב (ע"ה פ"ז).

Eggs found inside poultry, whether they are very small or completely developed with their shells, must be soaked, salted and rinsed. They should not be salted near the meat, rather, they should be put in a place

where the blood of the meat will not drain on them. Such eggs, even if they were fully developed should not be eaten with milk.

בֶּשֶׂר שֶׁשָּׁהָה ג' יָמִים מֵעַת לַעֲת (קוֹדֵם מְלִיחָה) אָסוּר לְבַשּׁוֹל אֶלָּא אִם כֵּן נִשְׁרָה בִּינְתִים.

Meat that was left unsalted for three consecutive [24 hour] days must not be cooked unless it was soaked during the interim.

נוֹהֲגִין בְּעוֹפּוֹת שֶׁלֹּאֲחֶר שֶׁהִסְירוּ הַנוֹצוֹת, מִהִבְהָבִים אוֹתָן בְּאוּר לְהַסִּיר אֶת הַנֶּשֶׂאֶר. וְצָרִיכִין לְהַזְהִיר שֶׁלֹּא לְהִבְהָבֵן כִּי אִם בְּשִׁלְהֶבֶת שֶׁל קֶשׁ וְתִבּוֹן, וְלֹא יַעֲשׂוּ שִׁלְהֶבֶת גְּדוּלָּה וַיִּזְהָרוּ לְהוֹלִיד הָעוֹפּוֹת אֲנָה וְאֲנָה לְבַל יִתְחַמְמוּ (ס"ח).

It is customary that after the feathers of poultry are plucked, it is singed over fire to remove the remaining feathers. Care must be taken to singe them only over a flame fueled by straw, and not over a large flame. Care must be taken to move the poultry to and fro so that they do not become heated.

סימן לז

הַלּוֹקֵחַ כְּלִים הַשֵּׂיכִים לְסַעֲוֹדָה מְעוּבָד כּוֹכְבִּים, אֶפְלוּ הֵם כְּלִים תְּדוּשִׁים, אִם הֵם שֶׁל מִינֵי מִתְּכָת אוֹ זְכוּכִית, אָסוּר לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן שׁוּם תַּשְׁמִישׁ אֶפְלוּ בְּצוּנָה, עַד שֶׁטּוֹבְלִין אוֹתָן בְּמַעַן אוֹ בְּמִקְוֵה, בְּמָקוֹם שֶׁכָּשֶׁר לְטְבִילַת אִשָּׁה נְדָה, כְּדִי שֶׁיִּצְאוּ מִטְּמֵאָתוֹ שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכְבִּים לְקַדְּשׁוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל. וְקֹדֵם הַטְּבִילָה, מְבָרְכִין עַל כְּלֵי אֶחָד, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצָנְנוּ עַל טְבִילַת כְּלֵי. וְעַל שְׁנָיִם אוֹ יוֹתֵר, מְבָרְכִין, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצָנְנוּ עַל טְבִילַת כְּלִים (י"ד סימן כ כקא).

When you buy metal or glass utensils that are used for food from a non-Jew, even when they are new, you may not use them for any [food related] purpose even if the food is cold, unless they are immersed in a natural spring or *mikvah*, that is valid for the ritual immersion of women at the end of the menstrual period. The purpose of this immersion is to elevate these utensils from the impurity of heathen ownership to the holiness of Jewish ownership. Before the ritual immersion, the following berachah is recited, if you are immersing one utensil, say, *Baruch ata Adonoy, Elokeinu melech haolam asher kideshanu bemitzvosav vetzivanu al tevilas keili.* for two or more say, *asher kideshanu bemitzvosav vitzivanu al tevilas keilim.*

כִּינּוּ שֶׁהַכְּלִים צָרִיכִין טְבִילָה דוֹקָא בְּמָקוֹם שֶׁכָּשֶׁר לְטְבִילַת נְשִׁים, לְכֵן צָרִיכִין לְהַזְהִיר שֶׁלֹּא לְהַטְבִּילָן

בנהרות בשעה שהן גדולים מגשמים והפשרת שלגים, וזה שכתב מאד קודם פסח שהנהרות גדולים ומטבילין שם בלים, ואינו נכון, עין לקמן סימן קס"ב (סימן ק"כ ר"א).

Since the utensils must be immersed only in a place that is valid for the immersion of women, therefore, care must be taken not to immerse them in rivers when they are fuller than usual from abundant rains, and melting snow. This occurs very frequently before *Pesach* when the rivers rise, and [still] people use them to immerse utensils; and this is not proper *According to Shulchan Aruch (21), in extreme circumstances, one may rely on those authorities that are lenient in this situation.* (see Chapter 162:12, 13).

כלי עץ אינו צריכין טבילה. ואם יש עליהם חשוקי ברזל, צריכין טבילה בלא ברכה. כלי חרס גם כן אינו צריכין טבילה. ואם מצפין מבפנים באבר (שקורין גלעזרט) צריכין טבילה בלא ברכה. וכן כלי חרסין (פורצליו) (ק"כ).

Wooden utensils do not require immersion, but if they have metal hoops, they should be immersed without reciting the berachah. Similarly, earthenware need not be immersed. But if they are plated on the inside with lead, i.e. glazed, they must be immersed [but] without reciting the berachah. The same law applies to 'porcelain' vessels. *Some authorities, however, do not require immersion for porcelain. Immersion is also not required for utensils made from plastics.*

אם הוא כלי ישן שנשתמש בו העובד כוכבים באפן שצריך הכשר בהגעלה או לבון, צריכין להכשירו מקדם ואחר כך להטבילו (קכ"א)

If an old utensil was used by a non-Jew in such a manner that it required [halachic] *kashering* such as placing it in boiling water, or making it red hot through direct flame, it must first be *kashered* and then immersed.

אם שואל או שוכר כלי מעובד כוכבים אינו צריך טבילה. ואם שואל או שוכר כליים מחננני ישראל צריכין טבילה בלא ברכה, והחננני יודיע זאת למי שיקנם אחר כך שלא יטבילם שנית בברכה (טורי זהב).

If you borrow or rent a utensil from a non-Jew, you do not have to immerse it. But if you borrow or rent utensils from a Jewish merchant, you have to immerse them, but without reciting the berachah. The merchant should then inform subsequent buyers [of the immersion], so that they do not immerse them [again] and recite an unnecessary berachah.

ישראל המתחזק בית יציקה (שקורין הוטע), והפועלים הם אינם יהודים, הכלים שנעשים שמה, צריכין טבילה בלא ברכה.

If a factory that manufactures glass utensils is owned by a Jew but whose workers are non-Jews, the utensils that are manufactured there must be immersed without saying the berachah. *Some later authorities disagree with this ruling and maintain that immersion is not required when the factory is owned by a Jew. (See Chochmas Adam 73: 4)*

ישראל שנתן כסף או שאר מיני מתכת לאמן עובד כוכבים שינעשה לו כלי, או שיתקן לו כלי שהיה נקוב ולא היה מחזיק רביעית, צריך גם כן טבילה בלא ברכה.

If a Jew gave silver or other metals to a non-Jewish craftsman to have him make a utensil, or repair a utensil that had a hole, and could not hold a *revi'is*, See glossary. [the vessel] must be immersed without reciting the berachah.

אינו צריך טבילה אלא כלי שמשמש בו למאכל שהוא ראוי לאכלו מיד, כלי שום תקון אחר, אכל הברזלים שמתקנין בהם את המצות, ושהתקין בהם את העסה, והמחט שתופרין בה מליטא (צואר עוף ממולא), וכיוצא בזה, אינן צריכין טבילה, אבל סכין של שחיטה, וסכין שמשפשיטין בו, כינו שאפשר להשתמש בסכין זה למאכל שנגמר, וכן סעים (בלעכין) שמניחים עליהם מצות, צריכין טבילה בלא ברכה. ודריפוס (שולש רגלים) שמעמידו עליו את הקדירה, כינו שאין המאכל בעצמו נוגע בו אינו צריך טבילה. אבל שפוד של מתכת שצולין עליו בשר, צריך טבילה בברכה. יש אומרים, דכלי זכוכית גדולים (כגון בקבוקים), שאין שותין מתוכם, רק שמחזיקין בהם את המשקאות לערות מהן לתוך הכוסות, לא חשיבי כלי סעודה ואינן צריכין טבילה. ויש אומרים, דצריכין טבילה (יד אפרים), ויש להטבילן בלא ברכה.

Immersion is required only for a utensil used for food which is ready to be eaten immediately without any other preparation. The iron tools used to prepare the matzos, or to cut the dough, and the needle used to sew the [gullets for] stuffing, or similar things do not require immersion. Since a knife used for slaughtering or for skinning an animal, can be used for prepared food, and also trays upon which matzos are placed, require immersion but without reciting the berachah. A tripod upon which pots are placed need not be immersed since the food itself does not touch the tripod. But a metal spit upon which meat is roasted, should be immersed and a berachah recited. Some authorities hold, that large glass utensils [pitchers] that are not used for drinking, but rather to hold liquid to be poured into drinking cups, are not considered meal-related and do not require immersion. Other authorities, however, say that they should be

immersed. They should, therefore, be immersed without reciting the berachah.

רחמים של פלפליון צריכין טבילה משום המתכת. אבל המתחון שמקבל את המכליון, כיון שהוא של עץ, אין צריך טבילה (ק"כ). ורחמים של קפה (קאווע) יש לטבול בלא ברכה (עין פתחי תשובה)

A pepper grinder, must be immersed because of its metal part, but since the bottom part into which the pepper falls, is made of wood, it need not be immersed. A coffee grinder should be immersed without reciting the berachah.

צריכין להשגיח קדם הטבילה שיהא הכלי נקי, ולא יהא עליו שום לכלוך או חלודה (אף רשם חלודה או שחרורית בעלמא, שדרכו בכך ואין מקפידין עליו, אינו מזיק) וצריכין להטביל כל הכלי בבת אחת, שיהא פלו במים. וכלי שיש לו יד, צריך להיות עם היד בבת אחת פלו במים. והאדם המטביל ואוחז הכלי בידו, צריך להטביל מתחלה ידו במקום שהוא מטביל. ולא יאחוז את הכלי בלח בדבוק בינוני. ואם מטבילין על ידי שקושרין את הכלי בחבל כגון שמטבילין בבאר, צריכין להשגיח שיהיה הקשר רפוי שיוכלו המים לבא בכל מקום הכלי.

Care must be taken that a utensil be completely clean, and free of any dirt or rust before immersing. (However, a rust stain or other dark spots that commonly appear on utensils, and of which people are not particular do not invalidate the immersion process.) The entire utensil must be submerged at one time, so that the whole utensil is in the water [at the same time]. A utensil and its handle, must be submerged in the water at one time. If the person immersing the utensil intends holding it in his hand [during the immersion], he should first immerse his hand in the place where he will immerse [the vessel]. The utensil should not be held tightly, but rather with an ordinary grip. If the immersion is done by tying the utensil to a rope, as, for example, it is being immersed in a well, care must be taken that the knot is loose so that the water may reach every part of the utensil.

אם מטביל כלים שפיהם צר, צריך להשגיח שיהיו במים עד שיתמלאו מים, כי צריכין שיכא המים על הכלי מבפנים ומבחוץ (ק"כ ר"ב).

When immersing vessels with a narrow mouth, be very careful that they remain immersed until they fill up with water, because it is necessary for the water to cover the utensil from inside and outside.

קטן וקטנה (עין לקמן סימן ס"ז סעיף ט) אינו נאמנין על טבילת כלים (ק"כ).

Minors, either male or female, should not be entrusted with the immersion of utensils.

אסור להטביל כלי בשבת ויום טוב, ואם שכח להטבילו מקדם, יתנהו לנכרי במתנה ויחזר וישאלנו ממנו (עין טורי זהב סעיף קטן י"ח) ואם הוא כלי שראוי להביא בו מים במקום שמותר לטלטל, ישאב בו מים ויביא לביתו, דלא מחזי כמטביל, ולא יברך עליו. (אורח חיים סימן שכ"ג יו"ד סימן ק"כ).

It is forbidden to immerse utensils on Shabbos or Yom Tov. If you forgot to immerse them prior [to Shabbos or Yom Tov, and do not have any substitute] give them to a non-Jew as a gift and then borrow it from him. If it is the type of utensil that can be used to draw water, in an area where it is permissible to carry, draw water with it [from a *mikvah*] and bring it home. This will not appear as a ritual immersion, but the berachah should not be recited.

סימן לח

אסרו חכמים לאכל פת של עובד פוכבים. ויש מקומות שמקילין ולוקחין פת מנחתם עובד פוכבים במקום שאין שם נחתם ישראל, או אפילו יש, אלא שאין הפת נפה כמו זה. אבל בפת של בעל הבית עובד פוכבים, לא היו מקילין. אף בשעת הדחק, ומי שהוא בדרך, אם יכול להשיג פת כשר, צריך להמתין עד פרסה. ולא מקרי פת בעל הבית, אלא אם עשאו בשביל בני ביתו. אבל אם עשאו למכור מקרי נחתום, אף על פי שאין דרכו בכך. וכן נחתום שעשאו לבני ביתו, מקרי בעל הבית. ויש מי שאומר, דבמקום שאין נחתום מצוי, מותר אפילו בפת של בעל הבית, ואינו צריך להמתין על פת כשר. וכן נוהגין.

The Sages have forbidden us to eat bread baked by a non-Jew. There are localities, however, that are lenient and they buy bread from a non-Jewish baker when there is no Jewish baker in the vicinity, or even if there is one, but his bread is inferior to that of the non-Jew. But they were not lenient regarding the bread made privately by a non-Jew, except in extraordinary circumstances. If you are traveling on the road and kosher bread is available [in another town] you must wait [and buy kosher bread] [if the town is] within the distance of a *parsah*. See glossary. Bread is not considered privately made unless [the non-Jew] made it for his own family, but if he made it to sell, it is considered baker's bread, even though he ordinarily does not [bake for the trade]. Similarly, a baker who makes bread for his family is considered a private person. [And his bread is called private bread.] There is an authority who maintains that

in a locality where there are no bakeries, it is even permissible to eat the bread of a non-Jewish, private person, and you do not have to wait for kosher [Jewish] bread, and this is the accepted custom. *This is true, of course, only where it is certain that non-kosher ingredients were not used in baking the bread.*

אם ישראל השליך אפילו רק עצ אֶחָד לתוך התנור בהסקו, מתר הפת ולא הוי פת עובד כוכבים.

If a Jew throws in even one piece of wood into the oven when it is being heated, the bread is permitted and is not considered the bread of a non-Jew.

לא אָסרו פת של עובד כוכבים, אלא של חמשה מיני דגן. אבל פת קטניות (טענגרא קוקריטין מאליי) אינו בכלל פת, וגם אינו אסור משום בשולי עובד כוכבים, דהא אינו עולה על שלחן מלכים.

The Sages forbid the bread of a non-Jew only if it is made from the five grains; [wheat, barley, oats, rye, spelt] but bread made from legumes [beans, peas, corn etc.] is not considered bread; and is also not forbidden as food cooked by a non-Jew, because it is not fit to be served on the table of kings.

פת שפניו טוחים בביצים, אסור משום הביצים שעליו, דהוי להו בשולי נכרי. ואותן ריקים שנאפים על ברזל ויש לחוש שנמשח הברזל באיזה שמן, אסורים בכל ענין משום בליעת אסור (יו"ד סימן קי"ב).

Bread [of a non-Jew] which has been glazed with eggs, is forbidden because of the eggs on it, for it is then considered as food cooked by a non-Jew. Their wafers [cookies] that are baked in metal pans, since there is reason to suspect that the pan was smeared with non-kosher fat, are forbidden in any event, because the pan has absorbed [non-kosher fat].

פת ישראל שאפאו עובד כוכבים, גרע מפת עובד כוכבים, ואסור משום בשולי עובד כוכבים אם לא הכשיר את התנור בהשלקת עצ. וצריכין לזהר בזה כששולחין לאפות או לצלות אצל נחתום עובד כוכבים, שהישראל השליך עצ לתוך התנור, או שניגים הישראל את הפת או את המחבת לתוך התנור (ועין לקמן ריש סימן ע"ב) (קיב קיג).

Dough made by a Jew, that is baked by a non-Jew, is worse than bread of a non-Jew and it is forbidden as is food cooked by a non-Jew, unless the Jew prepared the oven by throwing in a piece of wood. Care must be

taken in this regard when sending something to be baked or roasted in an oven of a non-Jewish baker, that a Jew should throw a piece of wood into the oven, or that a Jew should place the bread or pan into the oven.

דבר שאינו נאכל כמו שהוא חי וגם עולה על שלחן מלכים ללפת בו את הפת או לפרפרת, שבשלו או צלאו עובד כוכבים, אפלו בכלי ישראל ובבית ישראל, אסור משום בשולי עובד כוכבים. אבל דבר שהוא נאכל כמו שהוא חי, או שהוא דבר שאינו חשוב ואינו עולה על שלחן מלכים, אין בו משום בשולי עובד כוכבים, ואין לחוש לפלים דסתם פלים אינן בני יומן.

If a non-Jew cooked or roasted something which cannot be eaten in its raw state, and is fit to be served on the table of kings, as a relish or dessert, it is forbidden as *Bishul Akum*. This is true even if it was cooked in a Jew's utensils and in the house of a Jew. But something which is edible in its raw state, or food that is not held in esteem, and would not be served on the table of kings, is not forbidden as food cooked by a non-Jew. You need not be concerned about the utensils of a non-Jew, because it is assumed that most utensils were not used within the past twenty-four hours.

שפחה עובדת כוכבים בבית ישראל המבשלת בשביל הישראלים, נוהגין להקל מפני שאי אפשר שלא יסתה אחד מבני הבית באש.

When a non-Jewish maid works in a Jewish home and does the cooking for the Jewish household, it is customary to be lenient [and to eat the food], because it is impossible that some member of the household did not stoke the fire.

אבל אם היא מבשלת בשביל עצמה לבדה, אין רגילות שיסתה ישראל, ואפשר דלא מהני בזה חתוי, דגרע מאלו מבשלת בשביל ישראל, ולכן אם בשלה דברים שיש בהם משום בשולי עובד כוכבים, לא לבד המבשיל אסור, אלא גם הקדירה נאסרה לבשל בה לכתחלה. ובדיעבד יעשה שאלת חכם.

However if she [the maid] cooks only for herself, it is unlikely that a Jew would stoke the fire—and it is possible that even stoking would be of no avail for this is worse than if she cooks for a Jew. Therefore, if she cooked food which is subject to the rules of food cooked by a non-Jew—then not only is the food forbidden, but even the utensils are forbidden for use in cooking. If they were used inadvertently, a competent Rabbi should be consulted.

עובד כוכבים שבשול בשבת בשביל חולה, המבשיל אסור במוצאי שבת, אפלו להחילה אם אפשר במבשיל אחר (עין פר"ח יו"ד סוף סימן ק"ג), ובכלים יש להתיר אחר מעת לעת.

Food cooked by a non-Jew on Shabbos, for a Jew who was sick, should not be eaten after Shabbos even by the sick person if other food is available. The utensils, however, may be used after twenty-four hours.

ביצה אף על פי שראויה לגמעה חיה, מכל מקום, כיון דזה הני רק אכילה על ידי הדחק, אם בשלה העובד כוכבים, אסורה, וכן כל פיוצא בזה.

Even though an egg is fit to be swallowed raw, nevertheless, since it is only eaten in this manner in unusual circumstances, if it is cooked by a non-Jew, it is forbidden [to be eaten]. This ruling applies to similar types of food.

פרות שלא נתבשלו באילן כל צרכן, ואינו נאכלין חיין, אלא על ידי הדחק. שהמנים מטגנים אותן בסופר, אסורין משום בשולי עובד כוכבים (ק"ג).

Fruits not fully tree-ripened and which are eaten raw only in unusual circumstances, when they are sugar coated by chefs, are forbidden as food cooked by a non-Jew.

שכר של תבואה ושל דבש, נוהגין בו הטר לשתותו אפילו בבית שמוכרין אותו העובדי כוכבים, ואין בו משום בשולי עובד כוכבים, דהתבואה בטלה במים, רק שצריכין להקור אם אין מעמידין אותן בשמרי יין. ובמקום שישראלים מזולזין ומקלין ביו של עובד כוכבים, יש לבעל נפש להקמיר על עצמו גם בשכר. ובענין שתית קאפע (בלי חלב, דעם חלב ודאי אסור) וכן שאקאלאד וטה אצל עובד כוכבים, שומר נפשו ירחק את עצמו (פת"ש סימן קי"ד בשם חכמ"א) ויש מתירין לשתות דרוך ארעי. אבל דרוך קביעות אסור (ק"ד).

It is permitted to drink beer made from grains or honey, even when sold in the house of a non-Jew, and it is not considered food cooked by a non-Jew, because the grain is neutralized in the water. However, it is necessary to investigate whether or not it was fortified with wine sediment. In localities where Jews are careless and lax, in regard to drinking non-Jewish wine, a conscientious Jew should refrain from drinking even [non-Jewish] beer. In regard to drinking coffee (without milk for with milk it is surely prohibited), chocolate or tea made by a non-Jew, a conscientious Jew should refrain from drinking them. There are authorities, [however,] who permit drinking them occasionally, but as a regular practice it is forbidden.

חלב שחלבו עובד כוכבים ואין ישראל רואהו, אסור אפילו לעשות ממנו גבינה. ולכתחלה צריך הישראל להיות בתחלת הסליכה, ויראה שהפלי הוא נקי. ונהגו להקמיר שלא יחלוב לתוך הפלי

שְׁדַּרְכוּ שֶׁל הָעוֹבֵד כּוֹכְבִּים לְחֵלּוֹב לְתוֹכוֹ. וְשִׁפְחוֹת שֶׁחֹלְבוֹת הִבְהֵמוֹת בְּבֵית יִשְׂרָאֵל אוֹ בְּדִיר שְׁלֵהֶם, כָּל מְקוֹם שֶׁאֵין בֵּית עוֹבֵד כּוֹכְבִּים מִפְּסִיק וְאֵין לְחֹשׁ לְבִהְמָה טְמֵאָה, מִתָּר אֲפִלּוֹ לְכַתְּחִלָּה לְהִנְיִחַן לְחֵלּוֹב. אָבֵל אִם בֵּית עוֹבֵד כּוֹכְבִּים מִפְּסִיק, צָרִיד שֶׁיְּהֵא שֵׁם יִשְׂרָאֵל. וְאֲפִלּוֹ קֶטֶן אוֹ קְטָנָה בְּנֵי ט' שָׁנָה סָגִי.

Milk, that was milked by a non-Jew, without Jewish supervision, is forbidden; and it is even forbidden to make cheese from it. Initially a Jew must be present when the milking is begun, and see that the milking pail is clean. It is also customary to refrain from milking into a pail generally used by a non-Jew for milking. Non-Jewish maids that milk [the Jews'] cows on the premises of a Jew or in their own barn, if it is situated so that a house of a non-Jew does not obstruct [the view of the milking] and there is no danger of [their drawing] milk from an unclean animal, it is permitted even initially to let them do the milking. But if a non-Jewish house obstructs [the view], it is necessary to have Jewish supervision. Even a minor, male or female over nine years old is sufficient for this purpose.

גְּבִינֹת הָעוֹבֵד כּוֹכְבִּים אֲסוּרוֹת. וְאִם הַיִּשְׂרָאֵל רֹאֶה הַחֲלִיכָה וְעֹשֶׂת הַגְּבִינֹת, אִם הַגְּבִינֹת בְּשַׁעַת עֲשִׂיתָן הֵן שֶׁל יִשְׂרָאֵל מִתְּרוֹת. אָבֵל אִם הַגְּבִינֹת בְּשַׁעַת עֲשִׂיתָן הֵן שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכְבִּים אֲסוּרוֹת.

Cheese made by a non-Jew is forbidden. But if a Jew supervised the milking, and the making of the cheese, then, if during the process the cheese was owned by a Jew, it is permitted to be eaten. If, however, during the process it was owned by a non-Jew, it is forbidden.

הַחֲמָצָה תִּלְיָא בְּמִנְהַג הַמְּקוֹמוֹת. יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁאֵין אוֹכְלִין חֲמָצָה שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכְבִּים, וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁאוֹכְלִין אוֹתָהּ. וְיֵשׁ שֶׁהוֹלֵךְ מִמְּקוֹם שֶׁאֵין אוֹכְלִין אוֹתָהּ לְמְקוֹם שֶׁאוֹכְלִין אוֹתָהּ, אִף עַל פִּי שֶׁדַּעְתּוֹ לְחַזֵּר לְמְקוֹמוֹ. אוֹכֵל שֵׁם עֲמִהֶם. וְהַהוֹלֵךְ מִמְּקוֹם שֶׁאוֹכְלִין אוֹתָהּ לְמְקוֹם שֶׁאֵין אוֹכְלִין אוֹתָהּ, אֲסוּר לְאָכְלָהּ שֵׁם. (כַּעֲת נִשְׁמַע שֶׁמְזַיְפִין אֶת הַחֲמָצָה בְּשֶׁמֶן חֲזִיר, עַל כֵּן שׁוֹמֵר נִפְשׁוֹ יִרְחֹק).

The use of butter [of a non-Jew] depends on the custom of the various localities. There are communities that do not eat butter made by a non-Jew. There are other communities that do permit its use. If you travel from a community where the butter is not eaten to one where it is eaten, even though you plan to return to your original community, you may eat the butter. And if you travel from a community where the butter is eaten to a place where it is not, you may not eat the butter. Presently [at the time of the author], it is rumored that the butter is adulterated with lard. Therefore, conscientious Jews should refrain from using it.

סימן לט

הרוצה לאכל קדם גטילת ידים דברים, שיאכל ממנים אלו גם בתוך הסעודה, בין שהם דברים שצריכין לברך עליהם תוך הסעודה, כגון פירות, בין שהם דברים שאין צריכין לברך עליהם תוך הסעודה, כגון מיני לפתן ומיני קטניות ומפוחי אדמה, וכן אם רוצה לשאת איזה משקה (חוץ מן היין), קדם גטילת ידים, וגם בתוך הסעודה ישטה, יש בזה מחלוקת הפוסקים, אם הדברים שאכל או שתה קדם גטילת ידים, נפטרים בברכת המזון, כמו שנפטרים אלו שאכל בתוך הסעודה, או שאכלו שאכלו קדם גטילת ידים אינן נפטרים בברכת המזון. ולכן יש למנוע מזה ולא יאכל ולא ישטה מהם רק קדם הסעודה ויברך ברכה אחרונה, ולא יאכל ולא ישטה מהם בתוך הסעודה. ואם לא ברוך תחלה ברכה אחרונה, יברך בתוך הסעודה או אכלו לאחר ברכת המזון. ואם אכל או שתה ממנים אלו. גם בתוך הסעודה. יבדל אחר ברכת המזון לאכול או לשאת איזה דבר ולברך ברכה אחרונה, לפטר גם מה שאכל או שתה קודם גטילת ידים.

If before washing [for the meal], *If you are sitting at the table which is already set for the meal, it is better not to eat before washing, in order not to become involved in making an unnecessary berachah.* (See *Mishnah Berurah* 176: 4) you intend to eat various food that will also be served during the meal, regardless whether these are foods that require an [extra] berachah [when eaten] during the meal, such as fruits, or if they are such foods that require no extra berachah [when eaten] during the meal, such as relishes, legumes or potatoes; and also if you intend to drink beverages (except for wine)—before washing your hands, and you also intend to drink such beverages during the meal: there is a disagreement among rabbinic authorities, if what you eat or drink before washing your hands is exempt [from the after-berachah]. Some maintain that it is covered by the *Birkas Hamazon*, *I.e. Grace After Meals*. like the other food eaten during the meal, and others hold that the food eaten before washing the hands is not exempt with the *Birkas Hamazon*. Therefore it is best to avoid [the problem] by eating or drinking these things only before the meal, and say the after-berachah; and avoid eating or drinking them during the meal. If you did not recite the after-berachah before, you may say it during the meal or even after *Birkas Hamazon*. And if you do eat or drink these foods during the meal, after saying *Birkas Hamazon*, you should eat or drink something and say the after-berachah to exempt what you ate or drank before washing [your] hands.

אם רוצה לשאת יין קדם גטילת ידים. אכלו לא ישטה יין בתוך הסעודה, מפל מקום, יש אומרים פינו שיהיו בא לפתח בני המעים, ולהמשיך תאנות האכילה, אם כן הם בכלל הסעודה ונפטרים בברכת המזון. ויש אומרים דאכלו אם שותה יין גם בתוך הסעודה, מפל מקום, אין היין שלפני המזון נפטר בברכת המזון. ולכן יש למנוע מלשאת קדם גטילת ידים, אלא אם כן ישטה כוס יין גם לאחר

ברכת המזון, שיברך אחריו על הגפן, ויפטור גם מה ששתה קדם נטילת ידים. ואם רוצה לשתות יין שרף קדם הסעודה בין שישתה גם בתוך הסעודה בין לא ישתה, יזהר לא לשתות קדם הסעודה רק פחות מפזית. אבל אם שתה פזית או יותר, נפל לידי ספק ברכה אחרונה.

If you intend to drink wine before washing your hands, even though you will not drink wine during the meal, nevertheless, some authorities hold since the wine serves to stimulate the appetite, it is considered part of the meal and is exempt with the *Birkas Hamazon*. Others hold [however] that even if you drink wine during the meal, nevertheless, the wine you drank before the meal is not exempt with *Birkas Hamazon*; therefore, you should refrain from drinking [wine] before washing your hands, unless you drink a cup of wine after *Birkas Hamazon* and say the concluding berachah, *Al Hagefen, Al Hagefen—this is the special berachah recited after drinking at least a revi's of wine. See glossary for equivalent.* which will also exempt [the wine] you drank before washing your hands. If you intend to drink whiskey before the meal, whether you intend to drink whiskey during the meal or not, be careful not to drink a *kazayis Kazayis—an amount equivalent to that displaced by an olive. See glossary for equivalent.* of whiskey before the meal [so that a concluding berachah is not required]. But if you do drink a *kazayis* or more it becomes a question whether a concluding berachah [should be said.] *The Mishnah Berurah states that if you drank whiskey or ate something to stimulate your appetite, you would not make a berachah acharonah.*

אם רוצה לאכול קדם נטילת ידים מיני מזונות, כגון עוגת דבש, עוגת ביצים וכדומה, שברכה אחרונה שלהם היא על המנה, בין שיאכל מהם גם בתוך הסעודה בין שלא יאכל מהם בתוך הסעודה, מכל מקום הן נפטרים בברכת המזון (כי ברכת המזון פוטרת ברכת על המנה), ובלבד שלא יפסיק הרבה בין אכילה זו לנטילת ידים. אבל אם צריך להפסיק הרבה, צריך לברך תחלה ברכת על המנה על מה שאכל, ואפלו יאכל ממנים אלו גם בתוך הסעודה (עין חיי אדם כלל מ"א).

If before washing the hands you intend to eat, honey cake, egg kuchen, or something similar, for which the after-berachah, *Al Hamichyah, This is the special berachah recited after eating at least a kazayis of cake.* is said, whether you eat such cake during the meal or not, nevertheless, they are exempt with the *Birkas Hamazon* (because *Birkas Hamazon* exempts *Al Hamichyah*.) This is true only if there is not a long delay between eating [the cake] and washing the hands. But if you must wait a long time you must first make the after-berachah *Al Hamichyah* on the cake you ate, even if you intend to eat the same kinds of cake during the meal.

סימן מ

הרוצה לאכל פת שמברכין עליו המוציא, צריך לטול ידיו מקדם. אם הפת גדול כפיצה מברך על הנטילה. ובפחות מזה, אין מברכין על הנטילה.

If you wish to eat bread for which *Hamotzi* is required, you must first wash your hands. If the bread you are going to eat is the equivalent of an egg, you must recite a berachah for the washing. But if you are going to eat less, you do not recite the berachah upon washing.

נטילת ידים צריך להיות דוקא מן הכלי. וצריך שיהיה הכלי שלם בלי שום נקב או סדק מפלש. וגם למעלה יהיה שנה בלי שום חריץ או בליטה. ואותן קנקנים שיש להם כמין מרוב בולט בגבה משפת הכלי, שיוצקין ממנו דרך שם, אין נוטלין ממנו לידים דרך שם, כי אין לו דין כלי, כיון שאינו מחזיק שם משקים, אלא צריכין לטול דרך שפת הכלי מקום שמחזיק משקין.

For this washing you must use a *halachically* accepted utensil. *Which contains at least a revi'is of water. See glossary.* The utensil must be completely intact, without any holes or open cracks. It must be level on top without grooves or projecting parts. When using containers or pitchers having a spout protruding above the edge of the utensil from which the water flows, you should not wash your hands with water poured through the spout; because the spout does not have the *halachic* status of a utensil, since it cannot hold liquid. Rather you should wash from the side of the pitcher which contains the liquid.

כלי שאינו יכול לעמד אלא על ידי סמיכה, אם מתחלתו נעשה כך להשתמש בו על ידי סמיכה יש לו דין כלי. אכל אם לא נעשה להשתמש בו כך, כגון, כסוי כלי, אין נוטלין ממנו. ויש בזה כמה חלוקי דינים בשלחן ערוך.

A vessel that cannot stand without support—if it was originally made to be used by means of this support, it is considered an *halachic* utensil. But if it was not made to be used this way, for example, the cover of a vessel, you should not wash with it. There are many *halachic* details on this issue discussed in the *Shulchan Aruch*.

שעור המים קשה לשער בצמצום, וצריכין לשפוך על כל יד מים בשפע, דאמר רב חסדא, אגא משאי מלא חפני מנא ונהבי לי מלא חפני טיבותא. ונוטלין תחלה יד ימין ואחר כך יד שמאל (פדלעיל סימן ב' סעיף ג'), ויבאו המים על כל היד דהינו עד הקנה של ירוע ולא ישאר מקום בלי מים. ועל כן יפריד קצת האצבעות ונגביהן קצת כלפי מעלה, בכדי שישגיעו המים בכל ארבע האצבעות ובראשן וברחבן סביב, ויבאו המים בשפיכה אחת, ולכן אין לטל ידיו מפלי שפיו צר ואין המים יורדין בבת

אחת. ונכון לשפף על כל יד ב' פעמים.

It is very difficult to estimate the exact amount of water to be used. You should therefore pour a liberal amount of water on each hand, because Rav Chisda says [*Shabbos* 62b] "I washed with full handfuls of water and was granted full handfuls of goodness." You should wash your right hand first and then your left. The water must cover your whole hand, until the wrist, and no part of the hand should be untouched by water. Therefore, in order to accomplish this, your fingers should be parted slightly, and raised somewhat upward, so that the water reaches the entire length of the fingers, the finger tips and the circumference of the fingers. The water should be poured [on the hand] in one flow. Therefore you should not wash from a container with a narrow mouth [e.g. a soda bottle] from which the water cannot be emptied at one time. *Many authorities permit the use of such a utensil as long as the flow is not interrupted when pouring. It certainly may be used when traveling or wherever another utensil is not available. (Mishnah Berurah)* It is also proper to pour water twice on each hand.

לאחר שנטל שתי ידיו, ישפפן ביחד ויגביהן נגד ראשו, כמו שאמר הכתוב, שאו ידיכם וגו'. וקדם שמנגבן יברך אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת ידים (ואף על גב דכל המצות מברך עליהם קדם עשייתן כדלעיל סימן ט' סעיף ח', מכל מקום בנטילת ידים, כיון שלפעמים אין ידיו נקיות קדם נטילה, לכן תקנו בכל נטילת ידים לברך אחר הנטילה, ועוד דגם גבוב הידים הוא מן המצנה) ומי שנוהג לשפף על כל יד ב' פעמים, ישפף תחלה על כל יד פעם אחת וישפפן ויברך ואחר כך ישפוף פעם שנית על כל יד. ויזהר לנגב ידיו יפה. ולא ינגבם בחלוקו, משום דקשה לשכחה.

After you wash both hands rub them together and raise them opposite your head as it is said: [Psalms 134:2] "Lift up you hands" etc. Before you dry your hands recite the following berachah: *Asher kiddeshanu bemitzvosav vetzivanu al netilas yadayim*, [Who has sanctified us with His commandments and has commanded us regarding washing the hands.] (Even though when performing other *mitzvos* the berachah is recited before the performance of the mitzvah, nevertheless, in regard to *netilas yadayim*, since there are times when one's hands are not clean before washing, therefore, the Rabbis established that in all cases of washing of hands, the berachah should be recited following the washing. Another reason it is said then, is because the drying of the hands is also part of the fulfillment of the commandment.) If it is your custom to pour over water each hand twice, then pour first over each hand once, rub them together and recite the berachah. *This is not the accepted practice. We recite the berachah*

after pouring the water a second time. (Mishnah Berurah 158: 41) Then pour a second time over each hand. Be careful to dry your hands well. Do not dry them with your clothes, because it is detrimental to the memory.

אם לאחר ששפך המים על ידו אחת, נגע שם בידו השנייה, או אדם אחר נגע שם, אִזִּי נטמאו המים שֶׁעַל ידו, וצריך לנגבן ולטול פעם שנית. אך אם ארע לו כן לאחר שקבר ברה לא יברך שנית.

If after you pour water on one of your hands, you touch it with your other hand, or if another person touches it, then the water on your hands becomes impure, and you must then dry your hands and wash them a second time. However, if this should occur after you have already recited the berachah, do not repeat the berachah.

מי שאין לו כלי, יכול לטבול ידיו בנהר או במקנה הפשרה לטבילת נשים (ועין לקמן סימן קס"ב דין הנהרות), או במעין אפלו אין בו מ' סאה, רק שמתכסות בו ידיו בפעם אחת, ומברך גם כן על נטילת ידים. ובשעת הדחק יכול לטבול ידיו גם בשלג. אם יש על פני הארץ הרבה כמו שעור מקנה (קנ"ס ק"ס). ואם צריך לטול ידיו מתוך משאכה, יניח ידו האחת סמוך לארץ, ובידו השנייה ימשך להביא עליו את המים, ואחר כך יחליף ידיו, או שחברו ימשך לו. אבל אם הידים גבוהות מן הארץ לא עלתה לו נטילה (ס' דה"ח ע"ש).

If you do not have a vessel, you can dip your hands into a river or into a *mikvah* [ritualarium] that is *halachically* fit for the ritual immersion of women or in a natural spring even if it does not contain forty *seah* of water *Forty seah is the prescribed amount of water needed for a proper mikveh. See glossary for equivalent.* so long as your hands are covered by the water at one time. You should also [in the case of dipping] recite the standard berachah, *Al Netilas Yadayim*. In an emergency, you may immerse your hands in snow, if there is enough snow on the ground equal to the amount needed for a *mikvah*. If you have to wash your hands from a pump, place one hand near the ground and with your other hand work the pump to bring up the water. Afterwards, reverse the procedure or have a friend draw the water for you. But if your hands are high above the ground, the washing is invalid.

מים שנשתנו מראיהו, בין מחמת מקומם, בין מחמת איזה דבר שנפל לתוכם פסולין לנטילת ידים. אבל אם נשתנו מחמת עצמן כשרים. מים שנעשתה בהם מלאכה, כגון שהיחדו בהם פלים, או ששרו בהם ירקות, או שנשתנו בהם כלים עם משקים לצננו, או שמדד בהן מדות, גם כן פסולין. ויש פוסלין גם מים שנמאסו, כגון ששתה מהם כלב או חזיר וכדומה, משום דנעשו כשופכין. ויש

לחוש לדבריהם.

Water that becomes discolored, whether due to its location or due to something that fell into the water, is unfit to be used for *netilas yadayim*. [But] if the change of color was due to natural causes, the water is fit for use. Water that was utilized for something, such as washing dishes, or for soaking vegetables, or if the water was used to store containers of beverage for cooling or the water was used for measuring, it is unfit for the purpose of *netilas yadayim*. Some authorities forbid using water that has become loathsome, for instance, when a dog, a pig or other such animal drank from it, because it is considered dirty water. One should take this opinion seriously.

מי שלא נטל ידיו ונגע במים, לא נטמאו המים. ולכן היוצא מבית הכסא, וכול לשאוב מים בחפציו מן התבית לרחוץ ידיו, והנשארים פשרים לנטילת ידים. אבל אם שכשף ידיו בתוך התבית לנקותו, ואפלו טבל בו רק אצבעו הקטנה לנקותה, נפסלו כל המים מפני שנעשיתה בהם מלאכה.

If you had not washed your hands and you touched water, the water does not become defiled. Therefore, upon leaving the lavatory, you may take a handful of water out of the barrel to wash your hands, and the remainder may be used for *netilas yadayim* [before meals]. However, if you dabble your hand in the barrel to clean them, even if you dipped only your little finger to clean it, all of the water is unfit since some work was done with it.

מים מלוחים, סרוחים, מרים או עכורים, אם אין ראויין לשתיית פלב, פסולים לנטילת ידים (ק"ס).

Water that is salty, *If the water is salty which renders it unfit for washing one's hands, it is still permissible for immersion. Then, you would recite the blessing Al Tevilas Yadayim, after dipping your hands.* (Mishnah Berurah 159: 97) spoiled, bitter or muddy, if it is so bad that a dog would not drink from it, it is unfit to be used for *netilas yadayim*.

קדם הנטילה צריכין להשגיח על הידים שיהיו נקיות בלי שום חציצה. ומי שצפרניו אצבעותיו גדולות, צריך לדקדק לנקותן, שלא יהא בתחתיתן טיט וצואה, משום דהני חציצה. וכן צריך להסיר הטבעת, שלא תהיה חציצה.

Before you wash, inspect your hands to make sure that they are clean without any *chatzitzah*. *This term will appear throughout the chapter. It refers to any kind of impediment or obstruction between your hand and the water.* If you have long fingernails, clean them carefully so

that underneath them there is no mud or dirt because this constitutes a *chatzitzah*. You must also remove your rings so that they will not be a *chatzitzah*.

מי שיגדיו צבועות, אם אין שם ממשות הצבע כי אם חזותא בעלמא, לא הוי חציצה. אבל אם יש עליהם ממשות הצבע, אפילו רק מעט, הוי חציצה. אף אם הוא אמן בכך, דהינו שהוא צבע, וכן מי שהוא טבח ויגדיו מלכלכות מדם, או שהוא סופר ואצבעותיו מלכלכות מדיו, והוא רגיל בכך, וכל בעלי אמונות זאת אין מקפידין בכך, לא הוי חציצה, אלא אם כן הוא ברב היד. וכן מי שיגש לו מפה על ידו ועליה רטיה שמצטער להסירה, לא הוי חציצה (ועין עוד בסימן קס"א דיני חציצה בטבילת נשים, והוא הדיו לנטילת ידים) (קסא).

If your hands are colored with dye, but there is no substance to it, merely the coloring, this does not constitute a *chatzitzah*; but if even a little tangible dye-stuff is on your hands it is considered a *chatzitzah*. However, if you are a craftsman such as a painter, or if you are a butcher, and your hands are stained with blood, or you are a scribe, and your hands are stained with ink, and this is their usual appearance and other members of this craft are not concerned with these stains, they are not considered a *chatzitzah*, unless the stains cover the greater part of the hand. Similarly, if you have a wound on your hand, and there is a bandage covering it, and it is painful to remove it, the bandage is not considered a *chatzitzah*. (For further details see Chapter 161 which discusses the laws of *chatzitzah* in reference to the ritual immersion of women and these laws apply as well to the washing of hands.)

המים צריכים שיבאו על הידים מכח גברא. אבל אם המים באים מאליהם, לא הוי נטילה. וקבית שיגש בה ברזא והסיר את הברזא, אזי המים הבאים בכח הראשון, דהינו קלום הראשון לבדו, נחשב מכח גברא. אבל המים הבאים אחר כך, אינם נחשבים מכח גברא, אלא כאלו באו מאליהם. ולכן מי שהוא רוצה לטול את ידיו דרך הברזא, צריך לידע שבעלום הראשון תתקפה כל היד, ויסתום את הברזא ויחזור ויפתחהו לשפיקה שניה. ומי שאינו יודע לשער, אין לו לטול ידיו בדרך זה, ומכל שכן שאין לטול ידיו מן הפיור שיגש לו ברזא קטן והקלום הוא דק.

The water must come upon your hands through manual effort; but if the water comes of itself, this does not constitute proper washing. If a barrel has a spout and you remove the spout, then the following rule applies: The water that flows out as a result of your initial effort, the first gush of water is considered coming through manual effort; but the water which flows afterward, is not considered flowing from manual effort, but rather as having come of itself. Therefore, if you want to wash your hands with water coming from the spout, you must be sure that the first gush of water

covers your entire hand. Then close the spout and open it again for the second flow; and if you cannot estimate this properly, you should not wash your hands in this manner, and certainly you should not wash your hands from a cistern which has a small spout from which a thin trickle of water flows. *If there is no other option, you may wash by opening and closing the faucet several times on each hand. (Mishnah Berurah)*

אסור לאכול בלא נטילה, אפלו אם רוצה לברך ידיו במפה. ואם הוא בדרך ואין לו מים, אם יודע כי בעוד דרך ד' מילין לפניו או מיל לאחוריו ימצא מים, מחייב ללכת לפניו ד' מילין, או לחזור לאחוריו מיל לטול ידיו לאכילה. אבל אם גם שמה לא ימצא מים, או שהוא עם חבורה ומתגבר להפך מהם, וכן מי שיש לו שאר אגס שאינו יכול לטול ידיו, יברך ידיו במפה או ילביש בתי ידיים (כפפות) [האנדרושה] ויאכל כך (קס"ג).

It is forbidden to eat [bread] without washing, even if you plan to wrap your hands in a cloth. If you are traveling and do not have water, if you know that within four *mil* See glossary. in the direction you are heading or a *mil* behind you, you will find water, then you are required to travel within four *mil* forward or within a *mil* backward to wash for eating. But if even [after traveling] these distances you will not find water, or if you are with a group, and you are afraid to be separated from them, and similarly, if you are in any other emergency situation in which you are unable to wash your hands, wrap your hands in a cloth, or put on gloves, and you may eat the bread this way.

העושה צרכיו קדם אכילה, שהוא צריך לטול ידיו לברכת אשר יצר וגם צריך לטול ידיו לסעודה יש בזה כמה ספקות. על כן הנכון שיטול תחלה ידיו שלא קדין נטילת ידים לסעודה, דהינו שישפך רק מעט מים לחפנו אחת, וישפשף שתי ידיו במים אלו וינגבם היטב ויברך אשר יצר, ואחר כך יטול ידיו קדין נטילת ידים לסעודה ויברך על נטילת ידים (קסה).

If you went to the lavatory before the meal so that you have to wash your hands to recite the berachah *Asher Yatzar* (see Chapter 4, paragraph 6) and you also have to wash your hands for the meal, there are numerous questions [as to the best procedure]. Therefore, the best thing to do is to wash your hands first in a manner that does not meet the *halachic* requirements for the washing of hands before a meal, that is: pour only a little water onto one palm and rub both hands together with this water and dry them thoroughly. Then recite the berachah *Asher Yatzar*, and afterwards wash your hands properly, fulfilling the requirements of washing the hands before a meal, and recite the berachah *Al Netilas Yadayim*.

מי שֶׁבָּאֲמָצַע סְעוּדָה נֹגַע בְּגוּפוֹ בַּמְקוֹמוֹת הַמְכֻסִּים, אוֹ שֶׁחִפְּףָה בְּרֹאשׁוֹ, אוֹ שֶׁהִשְׁתִּין מִיָּם, צָרִיךְ לְטוֹל יָדָיו פַּעַם שְׁנִית, אֲבָל לֹא יִבְרַךְ עָלֵיהֶן. וְכֵן אִפְלוּ אִם עָשָׂה צָרְכּוֹ וְנוֹטַל יָדָיו בְּאֲמָצַע הַסְּעוּדָה, אֵינּוּ צָרִיךְ לִבְרַךְ עַל נְטִילַת יָדָיִם.

If, during a meal, you touched your body in areas that are usually covered, or scratched your head, or urinated, you must wash your hands a second time, but do not recite the berachah. So, too, if you moved your bowels and washed your hands during the meal you do not recite *Al Netilas Yadayim*. According to the *Mishnah Berurah*, if one moves his bowels, then he should recite the berachah when he rewashes his hands. (164: 13)

הַאוֹכֵל דְּבַר שֶׁטְבוּלוֹ בַּמִּשְׁקָה, אוֹ שֶׁבָּא מִשְׁקָה עַל הַמֶּאֱכָל וְנִדְּוִן הוּא לֹחַ מִן הַמִּשְׁקָה, אִף עַל פִּי שֶׁהוּא אֵינּוּ נֹגַע בַּמְקוֹם הַמִּשְׁקָה, מִכָּל מְקוֹם צָרִיךְ לְטוֹל יָדָיו תַּחֲלָה, רַק לֹא יִבְרַךְ עַל נְטִילַת יָדָיִם. וְהַרְבֵּה מְקַלִּין בַּדְּבָר זֶה. אֲבָל כָּל יִרְאֵי שָׁמַיִם יֵשׁ לוֹ לְהַחֲמִיר עַל עֲצֻמוֹ.

If you eat something that was dipped into a liquid, or if a liquid came into contact with the food, and the food is still moist from the liquid, even though you will not touch the part that is moist, nevertheless, you are required to wash your hands first, but do not recite the berachah *Al Netilas Yadayim*. Many people are lax in fulfilling this requirement. But every God-fearing person should be stringent about it.

מִשְׁקִים לַעֲנֹן זֶה הֵמָּה שְׁבָעָה, וְאֵלּוּ הֵן: יַיִן, וְכֵן חֲמִץ מִיָּין, דְּבַשׁ דְּבוֹרִים, שְׁמֵן זַיִת, חֵלֶב, וּבִקְלָל זֶה גַּם מִי חֵלֶב, טַל, דָּם שֶׁל בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף (וְהֵינּוּ כְּשֶׁאֲוָכְלוּ לְרִפּוּאָה) מִיָּם. וְסִימָנָם יִ"ד שֶׁח"ט ד"ם. אֲבָל שְׂאֵר מֵי פְרוֹת, אִפְלוּ בַּמְקוֹם שֶׁרְגִילִין לַעֲשׂוֹת מִשְׁקִים לִשְׁתֵּיהֶן מִסְחִיטַת אֵינָה פְרוֹת, אֵין לָהֶם דִּין מִשְׁקָה לַעֲנֹן זֶה.

There are seven liquids, with regard to this law: wine and wine vinegar, honey from bees, olive oil, milk and whey, dew, blood from an animal or fowl (if eaten in permissible circumstances such as for medicinal purposes) and water. These seven form the following acronym: *Yad shachat dam*. But other fruit juices, do not have the status of liquid, in regard to this *halachah*.

פְרוֹת שֶׁמְרַקְחִין בְּסֶפֶר אֵין צָרִיכִין נְטִילַת יָדָיִם, כִּי הַסֶּפֶר לֹא הֵוֵי מִשְׁקָה, וְגַם הַלַּחְלוּחִית שֶׁיֵּצֵא מִן הַפְּרוֹת לֹא הֵוֵי מִשְׁקָה, שֶׁהוּא מֵי פְרוֹת. אֲבָל אִם מְרַקְחִין בְּדִבְשׁ, אִם נִקְרַשׁ הַדְּבַשׁ הֵיטֵב אֲזִי יֵצֵא מִכָּלֵל מִשְׁקָה וְנִעֲשֶׂה אֶכָּל, וְאֵינּוּ צָרִיכִין נְטִילַת יָדָיִם. אֲבָל אִם לֹא נִקְרָשׁוּ הֵיטֵב, אֵלֹא נִתְעַבּוּ מֵעַט וְנִדְּוִין הֵם נִגְרִים, צָרִיכִין נְטִילַת יָדָיִם. וְכֵן חֲמָאָה שֶׁהִיא בְּכָלֵל הַחֵלֶב, אִם הִיא קְרוּשָׁה, אֵינָה מִשְׁקָה רַק אֶכָּל. אֲבָל אִם הִיא גְמוּחָה, הֵרִי הִיא מִשְׁקָה.

[If you are eating] fruits preserved in sugar, you do not have to wash your hands, because sugar is not considered a liquid. Similarly, the moisture that oozes out of the fruit is not considered liquid, rather it is (considered as) fruit juice. But if the fruit was preserved in honey, and the honey congealed, then it is no longer considered a liquid, and it is considered a food and you do not have to wash your hands. But if it did not congeal well but merely thickened a little, and the honey still flows, you have to wash your hands. So, too, regarding butter which is in the category of milk, if it is in a solid state, it is not considered a liquid but rather a food, but if it is melted (in a liquid state) it is considered a liquid.

דברים שדרך לאכלן בלא כף ומזלג, אפילו הוא אוכל על ידי כף או מזלג, צריך נטילת ידים. אבל דבר שאין דרכו לאכול רק על ידי כף, כגון לביבות וכיוצא בזה, וכן פרות מרקחין בדבש במקום שאין דרכן לאכלן רק על ידי כף או מזלג, אינן צריכין נטילת ידים (קנ"ח).

Foodstuffs that are usually eaten without a spoon or fork, even when eaten with a spoon or fork, require *Netilas Yadayim* (if the food was moist as in the previous *halachah*). But something that is eaten only with a spoon [or fork], for example pancakes, or puddings, or fruits preserved in honey, where it is customary to eat them only with a spoon or fork, you do not have to wash your hands.

מלח שנעשה ממים, הוי בכלל מים (פי המים אף על פי שנקרשו, לא יצא מכלל משקה). ולכן הטובל צנון וכדומה במלח זה צריך נטילת ידים. וזו שרף שנעשה מתבואת או מפרות אינו משקה לענין זה, דלא הוי נעשה מן התבואה ומן הפרות ואף על פי שיש בו גם מים ומזוג גם כן במים מכל מקום הם המעוט. ולכן הטובל בו אינה דבר ואוכלו אין צריך נטילת ידים, אבל וזו שרף שנעשה מן הסרצנים והגזים או מן השמרים של וזו, נראתה דהוי משקה.

Salt produced from water is considered in the category of water, (Because water, even when it solidifies, does not lose the status of water). Therefore, if you dip a radish or similar item into this salt, you have to wash your hands. Whiskey made from grains or fruit is not considered a liquid in this context, for it is only the vapor of the grain or fruit. Even though it also contains some water, and it is diluted with water, nevertheless, (water) is a minor part of it; therefore, if you dip something into it and you wish to eat it, you do not have to wash your hands. But whiskey made from shells or seeds of the grape or from wine sediment, it appears to me, should be considered a liquid.

סימן מא

על לחם גמור שהוא מחמשת מיני דגן מברכין לפניו המוציא, ולאחריו ברכת המזון. (דין פת הבאה בכסנין ובואר בסימן מ"ח) (קס"ז ר"ח).

Before eating real bread, such as that made from the five grains [wheat, barley, oats, rye, spelt] you must recite the berachah *Hamotzi* and after [eating, recite] *Birkas hamazon*.

יש להזהר שלא להפסיק בין נטילת ידים להמוציא, אבל מתר לו לענות אמן על איזה ברכה שהוא שומע. ושהיה כדי הלוף כ"ב אמות, או מבית לבית, אפלו הלוף מעט, וכן אם דבר מה שאינו לצרכי הסעודה מקרי הפסק. וידיעבד אם הפסיק לית לו בה, ובלבד שלא עשה איזה מעשה בינתיים, או שהפליג בברכים, דאז הוי הסח הדעת וצריך נטילה שנית.

Be careful not to interrupt [by talking] between reciting *Al Netilas Yadayim*, and *Hamotzi*. But it is permissible to answer *Amein* to any berachah that you hear. A pause lasting as long as it takes to walk twenty-two *amos* [11.88 seconds], or from one house to another even if it is a short distance, or talking about something not related to the meal, is considered an interruption. However, if you did interrupt [in such a fashion], it does not matter, provided you did not perform some task in between; and did not engage in lengthy discussion, for if you did any of the above, it would be considered a distraction and you have to wash your hands again. *The Mishnah Berurah disagrees. He holds that as long as you are not careless with your hands, you do not have to wash again.* (166: 6)

בוצע הפת במקום המבוקר שבו, מפני כבוד הברכה. והמבקר הוא מקום הקשה, ששם נאפה היטב, והוא המקום שפנגד המתבקש, כי במקום שמתחיל לאפות נדחקת העסה עד שמתבקש הצד שפנגדו. אף זמן שקשה לו לאכל פת קשה, יבצע במקום הרך. ומקיות כי אין להפסיק בשהית החתוך בין ברכת המוציא לאכילה, על כן חותך מעט סביב הפת כעין טבעת, בענין שאם יאחז בפרוסה, תעלה כל הפקר עמו. שאם לא כן חשיב כפרוסה, ואנו בעינינו שיברך ברכת המוציא בעוד שהפת שלמה, ויניחנה מחברת לפת ויברך ברכת המוציא, ואחר שנים הברכה יפרידנה, כדי שתתלה הברכה בעוד שהפת שלם. וכן כשבוצע מכפר שאינה שלמה, לא יחתך לגמרי קדם הברכה, כדי שתהא בשעת הברכה יותר גדולה. ובשבת לא יחתך כלל בכפר עד אחר הברכה, כדי שיהיו הכפרות שלמות ממש (ענין לקמן סימן ע"ז סעיף י"ז) וגם בחול אם היא עגה דקה, יברך קדם הבציעה, כיון שאין שהיה בשבירה.

You should break off the bread at the choicest part of the loaf in honor of the berachah. The choicest part is the crust or hard part, for there the bread is baked best, and it is the part opposite the place where the bread splits open. This occurs because at the place where it starts to bake, the pressure

on the dough builds until the opposite side splits. However, an old person who finds it difficult to eat hard bread should cut the bread at the soft part. In any event, cutting the bread should not cause excessive delay between the berachah *Hamotzi* and eating the bread. Therefore [before saying the berachah], make a small, circular incision around the loaf, in a way that by holding the piece [to be cut], the entire loaf will be lifted along with it, for otherwise it is considered cut off, and we require that the berachah *Hamotzi* be said while the loaf is whole. [Therefore] leave the piece to be cut joined to the rest of the loaf and say the berachah *Hamotzi*, and after completing the berachah, you may separate them. In this manner the berachah is concluded while the loaf is still whole. Similarly, when breaking off a piece from a loaf which is not whole, do not cut the slice off completely before saying *Hamotzi*, so that the loaf should be as large as possible at the time of the berachah. On Shabbos, however, do not cut into the bread at all until after reciting the berachah, so that the loaves should be completely whole. Also on a weekday, if you eat a thin type of bread, [such as matzah], recite the berachah before breaking it, since there is no delay in breaking the bread.

לא יבצע פרוסה קטנה, מפני שנגראה כצד עין. ולא פרוסה יותר מכביצה, לפי שנגראה כרעבתן. ודוקא כשאוכל לבדו. אבל אם אוכל עם הרבה בני אדם וצריך לתן מן הפרוסה לכל אחד פניו, מתר לבצוע כפי מה שצריך לו. ובשבת אפלו אם אוכל לבדו, מתר לבצוע כפי מה שצריך לכל הסעודה, מפני כבוד השבת, להראות חביבת סעודת שבת שחפץ לאכל בה הרבה. יש לאכל את הפרוסה שבצע עליה קדם שיאכל פת אחרת, והוא משום חבוב מצנה, כיון שברך עליה. וטוב לנהר שלא יתן ממנה לנכרי או לבהמה ועוף.

Do not cut off a small piece because you will appear miserly, on the other hand do not cut a piece larger than the size of an egg because you will appear gluttonous. This applies only if you are eating alone, but if you are eating with a group of people, and you must give from the piece you cut a *kazayis* to each of them, you may cut off as much as you need. On Shabbos, even if you eat alone, you may cut off as much as you need for the entire meal, in honor of the Shabbos. You indicate your fondness for the Shabbos meal, by your desire to eat generously of the food. You should eat the piece that you cut off before eating any other bread, to show your fondness for this *mitzvah*, since you recited the berachah over this piece. It is also preferable not to give from this piece to a non-Jew or an animal or fowl.

קדם שיברך יתן שתי ידיו על הפת, שיש בהן י" אצבעות כנגד י" מצות התלויות בפת: לא תחרוש בשור ובחמור, כלאים, לקט, שכחה, פאה לא תחסום, תרומה, מעשר ראשון, מעשר שני, חלה. ולכן יש י" תבות בברכת המוציא וי" תבות בפסוק עיני כל אליה ישרו, וי" תבות בפסוק ארץ חטה וישעורה, וי" תבות בפסוק ויתן לה. וקשיאמר את השם, יגביה את הלחם. וקשכת יגביה שתיקו. ויברך בכונה, וידקדק להוציא היטב את הה"א של המוציא. ויתן רוח קצת בין תבת לחם לתבת מן, שלא להכליע את המ"ם. ולאחר הברכה יאכל מיד כי אסור להפסיק בין הברכה לתחלת האכילה אפילו לעניית אמן. ויש לאכל כזית בלי הפסק (ועי' לקמן סימן נ' סעיף ה).

Before reciting the berachah, place both hands on the bread because the ten fingers are symbolic of the ten *mitzvos* involved in making bread. [The ten are] 1. It is forbidden to plow with a team comprised of an ox and a donkey. 2. It is forbidden to plant diverse species together. 3. The stalks that fall during harvesting must be left for the poor. 4. A sheaf forgotten in the field must be left for the poor. 5. A corner of the field must be left unharvested for the poor. 6. It is forbidden to muzzle a working animal. 7. A portion of grain must be separated and given to the *kohein* (priestly family). 8. A tenth of the remaining harvest must be given to the Levite. 9. A tenth of the remaining harvest is then separated to be taken up to Jerusalem and eaten by the owner. 10. A piece of the dough is separated and given to the *kohein*. For this same reason there are ten words in the berachah of *Hamotzi*, and ten words in the verse (Psalms 145:15): "The eyes of all look expectantly to You" etc., and ten words in the verse (Deuteronomy 8:8): "A land of wheat and barley" etc., and ten words in the verse (Genesis 27:28): "And may Hashem give you" etc. When you pronounce the Name of Hashem, lift up the bread. On Shabbos lift up both loaves, and recite the berachah with concentration, making sure to enunciate clearly the letter *hei* in the word *Hamotzi*. Also allow a short pause between saying the word *lechem* and the word *min*, so as not to slur over the letter *mem*. After reciting the berachah, you must immediately eat the bread, because it is forbidden to interrupt between saying the berachah and eating [the bread], even to answer *Amein*. You should try to eat a *kazayis* of bread without interruption.

מצוה להביא על השלחן מלח קדם שיבצע, ויטבל פרוסת המוציא במלח, לפי שהשלחן דומה למזבח (עי' לקמן סימן מ"ד סעיף ד'). והאכילה לקרבן, ונאמר, על כל קרבנה תקריב מלח. ולפי שהשלחן דומה למזבח, טוב לנהר שלא להרוג עליו כנה.

It is a *mitzvah* to have salt on the table before breaking the bread and to dip the piece of bread over which *Hamotzi* was said, into the salt. The reason for this is that the table is compared to the Altar [in the Holy Temple] and

the food symbolizes the offering, and it is said (Leviticus 2:13): "On all your offerings you shall offer salt." And because the table is compared to the Altar, it is best to take care not to kill any vermin [or other insects] on it.

אם מחלק פרוסות המוציא להמסבין, לא יזרקן, דאסור לזרוק את הפת, וגם לא יתננה לתוך ידו, אלא יניחנה לפניו (קס"ז).

When you distribute portions of bread to others at the table, do not throw them, for it is forbidden to throw bread. And also do not hand it directly into the other person's hand, but, rather, place it in front of him.

מצנה לבצע על הפת החשובה יותר. ולכן אם יש לפניו חתיכת פת ופת שלמה, ונדעתו לאכל תוך הסעודה משתיהן, ושתיהן ממין אחד, אף על פי שהפת השלמה היא קטנה יותר מן החתיכה, וגם אינה נקנה כמו החתיכה, מכל מקום יבצע על השלמה שהיא חשובה יותר. אכל אם אינן ממין אחד, אלא שהשלמה ממין גרוע, כגון, שהשלמה היא פת פסמין, והחתיכה היא פת חטים, אפלו היא קטנה, מברך על של חטים. ואם השלמה היא של שעורים, אף על פי שהיא גרועה מחטין, מכל מקום, כיון שגם שעורה נזכרה בפרוש בפסוק, וגם היא שלמה, לכן ירא שמים יש לחלוק כבוד גם לזו של שעורים ושלמה. וכיצד עושה, מניח את החתיכה תחת השלמה ובוצע משתייהן. אם שתייהן שלמות או שתייהן חתוכות ושתייהן ממין אחד, יברך על הנקי יותר. ואם שתייהן שוות בנקיות יברך על היומר גדולה.

It is best to say *Hamotzi* on the choicest bread possible. Therefore, if you have before you a piece of bread and a whole loaf, and you plan on eating from both of them during the meal, and both are from the same grain, even if the whole loaf is smaller than the piece of bread, and not as pure as the piece of bread, nevertheless, [say the berachah] and break the whole one, because it is the choicest. But if they are not from the same grain, and the whole one is of inferior quality, for example, if the whole loaf is made from spelt, and the cut piece is made from wheat, even if the piece is smaller than the loaf, you should say the berachah on the piece made from wheat. If, however, the whole loaf is made from barley, even though it is inferior to wheat, nevertheless, since barley is also clearly mentioned in the Torah, and since the loaf is a whole one, a God-fearing person should show respect also to the whole barley loaf. How can you accomplish this? Place the cut piece underneath the whole loaf [and say the berachah] and break off from both at the same time. If both of them are whole or both are already sliced and both are made from the same grain, say the berachah on the purest of the two. If both are equally pure, say the berachah on the larger of the two pieces.

אם יש לפניו פת ישראל ופת עובד כוכבים ואינו נזהר מפת עובד כוכבים, אם שתיקו שלמות או שתיקו פרוסות וגם שוות בגדלות והם ממין אחד, יברך על פת ישראל. ואם זו של ישראל אינה נקי כמו של עובד כוכבים, יברך על אינה מהן שיירצה. ואם בעל הבית נזהר מפת עובד כוכבים, אלא שהובא בשביל אורח, יש לסלקה מן השלחן עד לאחר ברכת המוציא.

If you have before you bread made by a Jew and bread made by a non-Jew, and you are not stringent about eating bread from a non-Jew—If both of them are whole loaves, or both of them are pieces of equal size, and they are made from the same grain, you should recite the berachah over the bread made by the Jew. But if the bread made by the Jew is not as pure as the one made by the non-Jew then recite the berachah on whichever one you wish. If the host is stringent not to eat bread made by a non-Jew but it was brought to the table for the sake of a guest, it should be removed from the table until after the berachah of *Hamotzi* is said.

כל דיו קדימת החרוב, אינו אלא אם בדעתו לאכול בתוך הסעודה משתיקו. אבל אם אין דעתו לאכול בתוך הסעודה רק מפת אחת, יבצע על זו שהוא רוצה לאכול, ואין משגיחין בזה על החשיבות.

All the above laws concerning the order of preference apply only if your intention is to eat from both of them during the meal. But if you intend to eat from only one of the breads during the meal, cut from the one you wish to eat, and you need not be concerned about which is the choicest.

סימן מב

מי שישי לו בהמות או עופות שמזונותיהן עליו, אסור לו לאכול כלום עד שיתן להם מאכל, דכתיב ונתתי עשב בשדה ואלתה ושבעת, הקדימה התורה מאכל בהמה למאכל האדם. ולשתיה, האדם קודם, דכתיב שתה וגם גמליך אשקה. וכן כתיב והשקית את העדה ואת בעירם.

If you own animals or birds (poultry), and it is your responsibility to feed them, you are not allowed to eat anything until you feed them, as it is written (Deuteronomy 11:15): "And I will put grass in your fields for your cattle (animals) and you will eat and be satisfied." Thus the Torah has given preference to feeding the cattle [animals] before the feeding of man. But as regards drinking, man comes first as it is written (Genesis 24:14): [Rivkah said] "Drink first and I will also give your camels to drink." Similarly it is written (Numbers 20:8): "And you will give drink to the congregation and to their animals."

לא יאכל אדם ולא ישתה דרך רעבתנות. לא יאכל מעמד ולא ישתה מעמד. ויהא שלחנו נקי ומבוסה

יפה, אפלו אין לו לאכול רק דבר שאינו חשוב. לא יאחזו פרוסה גדולה בביצה ויאכל ממנה. ולא יאחזו המאכל בידו אחת ויתלוש ממנו בידו השנית. לא ישתה כוס יין בפעם אחת. ואם שתה, הרי זה גרגרן. בשתי פעמים, זהו דרך ארץ. ובשלוש פעמים, הרי זה מגסי הרוח, אם לא כשהוא כוס גדול ביותר, יכול לשתותו אפלו בכמה פעמים. וכן כוס קטן מאד, יכול לשתותו בפעם אחת (סימן ק"ע ובטור סימן קס"א).

Do not eat or drink in a gluttonous way. Do not eat while standing and do not drink while standing; and your table should be clean and nicely covered, even if you are only going to eat something insignificant. Do not take a portion as large as a *kebeitzah* See glossary. and eat from it; and do not hold the food in one hand and break off pieces from it with the other hand. Do not drink a cup of wine in one gulp, and one who does so is a glutton. Drinking it in two gulps, is considered proper; but drinking it in three gulps is considered haughtiness, unless, it is a very large cup, for then you can drink from it many times. Similarly, if it is a very small cup [containing less than a *revi'is*], you can drink it in one gulp.

לא ישוך פרוסה ויניחנה על גבי השלחן, או יתננה לחברו או לתוך הקערה, כי שמא הוא מאוס לחברו. ולא ישתה מכוס ויתן לחברו לשתה המותר, כי יש לכל אדם לזהר שלא לשתות משיוורי כוס ששתה חברו, וזה שמא מחמת הבושה ישתה בעל כרחו.

Do not take a bite of bread and place the remainder on the table, or give it to a friend, or put it into the serving dish, because it might be offensive to others. Also, do not drink from a cup and give the rest to a friend, because every person should be careful not to drink from the remainder of a cup from which someone else has drank, for the one to whom it is offered might be embarrassed and drink from it against his will.

לא יהא אדם קפדן בסעודתו, כי האורחים ובני הבית מתביישים אז לאכול, כי חושבים פן מתרגז ומקפיד על אכילתו.

Do not be irritable during the meal because the guests and the family members will be embarrassed to eat, for they may think that you are angry and irritable because you begrudge them their food.

אין משיחין בסעודה אפלו בדברי תורה, מפני הסכנה, שמא יקדים קנה לנשט, ואפלו מי שנתעטש, אסור לומר לו אסותא. אבל שלא בשעת אכילה, מצנה לומר על השלחן דברי תורה. ויש לזהר בנה מאד. ומנהג טוב לומר אחר אכילת פרוסת המוציא, מזמור לדוד ה' רועי לא אחר, שהוא תורה וגם תפלה על מזונותיו. ולאחר גמר הסעודה נוהגין לומר בחל, על נהרות בבל וגו'. ובשבת יום טוב וכל הימים שאין אומרים בהם תחנון, אומרים שיר המעלות בשוב ה' וגו'. וכשלומד על

השלחן מתוך הספר, צריך להשיג מאד, כי שכים להיות בספרים תולעים קטנים ויוכל לבא לידי אסור, חס ושלום.

Do not talk while eating, even about matters of Torah, because there is a danger of choking, should the food enter the windpipe instead of the gullet. Even if someone sneezes, you should not say *gezuntheit* to him. But when you are not actually eating, it is a mitzvah to discuss Torah matters at the table, and you should be very careful to observe this rule. It is also a good custom to say, after eating the piece of bread of the *motzi*, [Psalm 23 which begins]: "A Psalm to David Hashem is my shepherd I shall lack nothing," for these are considered [words of] Torah, as well as a prayer for food. At the conclusion of the meal, if it is a weekday, it is customary to say (Psalm 137): "By the rivers of Babylon." On Shabbos and Yom Tov and on all days when *tachanun* See Chapter 22: 8 for complete listing of days when *tachanun* is not said. is not said, it is customary to say (Psalm 126): "A song of Ascents, when Hashem brings about the return to Zion." When learning at the table from a book, be very careful, because it is very common [particularly with the old type of paper] for the books to harbor small worms, and you might transgress the prohibition against eating them, God forbid.

שנים שיושבין על השלחן, אכלו כל אחד קערה שלו לפניו, או במיני פרות שיש לכל אחד חלקו לפניו, מכל מקום הגדול פושט ידו תחלה. והשולח ידו בפני מי שגדול ממנו, הרי זה גרגון.

If two are sitting at a table together, even if each has his own dish, or if they are eating fruit and each has his own portion, nevertheless, the more learned of the two starts eating first; and one who starts eating before a more learned person is a glutton.

שנים שאוכלים מתוך קערה אחת והפסיק אחד מלאכול כדי לשתות, או לעשות איזה דבר קטן, דרך ארץ הוא שגם השני ימתין עליו. אבל אם המה שלשה, אין השנים פוסקין בשביל האחד.

If two are eating from one dish and one stops eating in order to drink something or do some minor thing, it is proper etiquette that the other person wait for him; but if there are three eating, the two do not have to stop eating to wait for the one.

עושה אדם צרכיו בפת. והני מלי, דלא ממאס בה. אבל מדי דממאס בה לא. הלכך אין סומכין בו את הקערה אם היא מלאה דבר, שאם יפל על הפת ימאס. וכשאוכלין איזה תבשיל עם חתיכות פת, והפת הוא לו במקום כף, צריך לזהר לאכול בכל פעם קצת מן הפת, והנשארו לו מן הפת גם כן

יאכל אותו אחר כך.

You may use bread for any of your needs, provided the bread doesn't become repulsive, but you must not cause it to become repulsive. Therefore you must not use it to prop up a plate which contains something that will make the bread repulsive, if it spills on it. If you eat any kind of food with a piece of bread and you use the bread as a substitute spoon, you must be careful to eat some of the bread with each mouthful, and what is left from the bread should also be eaten afterwards.

אסור לזרוק פת אפילו במקום שאינו נמאס, כי הנריקה היא בזיון. ושאור מיני אכלים, אם נמאסין על ידי הנריקה, אסור לזרוקו. אבל אם אינו נמאסין, כגון אגוזים וכדומה, מתר. לא ישוב על שק שישי בו פרות, שנמאסים על ידי כך. אין נוטלין את הידים בגין או בשאר משקה, משום בזיון. כשרואה איזה אכל מנח על הארץ, צריך להגביהו. מאכל שהוא ראוי לאדם, אין מאכילין אותו לבמה, משום בזוי אכליו.

It is forbidden to throw bread even in a place where it will not become repulsive, because the very act of throwing is degrading to the bread. It is also forbidden to throw other kinds of food, which become repulsive when thrown. But food that will not become loathsome, such as nuts, etc., may be thrown. Do not sit on a sack that contains fruit, because they will become repulsive by it. Do not wash your hands with wine or other liquids, because it degrades them. When you see food lying on the ground, you must pick it up. Food that is fit for human beings should not be fed to animals because it degrades the food. *If you have no other food for them, it is permissible. (Mishnah Berurah 171: 11)*

אם צריך לעשות איזה רפואה בפת או בשאר דבר מאכל, אף על פי שנמאס בכך, מתר.

If you have to make medicine from bread or from any other food, even though the food becomes repulsive because of it, it is permissible.

יזהר מאד בפרורין שלא יזרקם, שקשה לעניות, אלא יקבצם ויתנם לעופות.

Be very careful not to throw crumbs away, because it may cause poverty; rather, gather them and feed them to the birds.

השותה מים, לא ישמה בפני רבים, אלא יתפך פניו. ובשאר משקין, אין צריך להפוך פניו.

When you drink water, you should not drink in the presence of others, rather, turn your face away; but when drinking other liquids, you need

not turn your face away.

אין מסתכלין בפני האוכל והשותה, ולא בחלקו שלפניו, כדי שלא לבישו.

Do not stare at someone who is eating or drinking, nor at the portion in front of him, so as not to embarrass him.

כל מאכל ומשקה שמביאין לפני האדם ניש לו ריח והאדם תאב לו, צריך לתן ממנו מיד דבר מעט להמשימש, לפי שמזיק לאדם שרואה לפניו מאכל שהוא מתאנה לו, ואינו אוכל ממנו.

Some of the food or drink which has a [good] aroma and creates desire, must be given to the waiter before it is served to others, because it can be harmful to see food before him for which he has a desire and yet cannot eat of it.

לא יתן אדם לאכול אלא למי שידע בו שיטול ידיו ויברך (קס"ט).

Do not serve food to anyone unless you know he will wash his hands and recite the berachah. *This is a very difficult issue which can arise in dealing with business associates or with non-religious family members. The matter, when necessary, should be discussed with a competent Halachic authority. See Minchas Shlomo by Rav Shlomo Zalman Auerbach, zt"l Chapter 35.*

אשה שאין בעלה עמה, אין לה לשותות יין. ואם היא במקום אחר שלא בביתה, אפלו אם בעלה עמה, אסורה לשותות. והוא הדין שאר משקין המשכרים. ואם היא רגילה לשותות יין בפני בעלה, מתרת לשותות מעט שלא בפני בעלה.

A woman whose husband is not present, should not drink wine; and if she is away from home, even if her husband is with her, she is forbidden to drink wine. The same applies to other intoxicating drinks. However, if she is accustomed to drink wine in the presence of her husband, she may drink a little even in her husband's absence.

אסור לאורחים לטול כלום ממה שלפניהם לתן ביד בנו או בתו של בעל הבית, כי שמא אין לבעל הבית יותר ממה שנהניא לפניהם, ויתבטל שלל יתנה להם די. אבל אם יש על השלחן מוכן הרבה, מתר.

Guests must not take anything from the food served them and give it to the son or daughter of the host, for it may be that the host has no other

food than that which has been set before them, and he will be embarrassed if the guests will not have enough. But if there is abundant food on the table, it is permissible.

הנכנס לבית, לא יאמר: תנו לי לאכול, עד שיאמרו לו הם (ק"ע). אסור לאכול מסעודה שאינה מספקת לבעליה, שזהו אבק גזל, אף על פי שהבעל הבית מזמין לאכל עמו, והוא עון גדול ומן הדברים שקשה לשוב עליהם.

When you enter a home, do not say, "Give me something to eat," [but you should wait] until it is offered. It is forbidden to partake of a meal which is not sufficient for the hosts even if the host invites you to eat with him because this borders on robbery. This is a serious sin, and it is in the category of sins for which repentance is very difficult. *Because there is no simple way to measure the exact amount involved.*

אסור לצאת ממקומו קדם שיברך ברפת המזון, ואפלו ללכת באמצע הסעודה להזדרז אחר לגמור שם סעודתו או שיחזור אחר כך לכאן לגמור סעודתו. ואפלו ללכת רק חוץ לפתחו ולחזור אחר כך לכאן לגמור סעודתו, יש לזהר מזה. עבר ויצא, בין שהוא גומר סעודתו במקום שהוא שם, בין שהוא חוזר לכאן לגמור סעודתו, אינו צריך לחזור ולברך המוציא, דכיון שקבע סעודתו על הפת, אף על פי שישנה מקומו, מכל מקום נחשב הכל לסעודה אחת, רק שיזהר לאכול לכל הפחות כזית פת במקום שיברך ברפת המזון, אבל בשאר דברים (שאינם פת) אינו כן.

It is forbidden to leave your place before reciting *Birkas Hamazon* (see Chap. 44). [It is forbidden] even to go to another room, in the middle of the meal, to finish the meal there, or to return to the original room to finish the meal. Even to walk out the door and return afterwards to finish the meal, should be avoided. If, however, you do go out, whether you finish the meal where you are presently, or you return to your original place to finish your meal, you do not have to repeat the berachah *Hamotzi*, because since the meal was set on bread, even though you changed places, it is considered all one meal; but you must be sure to eat at least a *kazayis* of bread *According to Mishnah Berurah 184: 9, you are not required to eat a kazayis of bread.* at the place you will recite *Birkas Hamazon*. However, when food other than bread is involved, the laws are not the same.

אם אוכלין בחבורה ויצאו קצת מהם על דעת שיחזרו לכאן, כיון שגשאר אפלו רק אחד מהם כאן במקומו, לא נתבטלה הקביעות. וכשחזרו, לקביעותם, חזרין ולא הגי הפסק.

If a group of people eat together and some of them leave the table with the intention of returning, even if only one of the group remains at the original

place, there is no disruption to the status of the place they established; and when they return, they return to their original status and their leaving is not considered an interruption.

אם בשעת ברפת המוציא היתה דעתו ללכת אחר כך לבית אחר לגמור שם סעודתו ולברך שם ברפת המזון, נוהגין להתיר. וצריך להזהר לאכול גם שם לכל הפחות כזית פת. ואין לעשות כן אלא לעת הצורך לסעודת מצוה.

If, at the time you recited the berachah, *Hamotzi*, you had in mind to go to another place to complete the meal and recite *Birkas Hamazon* there, the custom is to permit this practice, but you must make sure to eat at least a *kezayis* of bread at the new place. But this should not be done unless it is necessary to attend a mitzvah repast. *The meal following a Bris (circumcision), for example, is considered a mitzvah repast.*

המתפלל בתוך הסעודה, כשחוזר לאכול, אינו צריך לברך עוד המוציא. וכן אם ישן בתוך הסעודה שנת ארעי, אף על פי שנמשך איזה זמן לא מקרי הפסק. וכן אם הפסיק בשאר דברי רשות, כגון שהצריך לנקבו וכיוצא בזה. ומכל מקום בכל אלו בעי נטילת ידים מחדש, משום דהני הסח הדעת, אלא אם כן שמר ידיו. אף לא יברך על הנטילה, כי משום הסח הדעת אין מברכין על הנטילה (סימן ק"ע קע"ח ובסד"ה).

If you interrupt the meal to pray, when you resume eating, you do not have to repeat the *Hamotzi*. Similarly, if you fall asleep during the meal for a short nap, even though it was prolonged for a while, it is not considered an interruption. Similarly, if you interrupted for other personal needs such as to move your bowels or the like. Nevertheless, in these latter situations, your hands must be washed again, because of the distraction, unless you guarded your hand from uncleanness. Even though you wash your hands again, you do not recite the berachah on this washing; because, when washing on account of distraction, you do not recite another berachah. *According to Mishnah Berurah 164: 13, when washing your hands after moving your bowels, you must make a new berachah. Similarly, if you left the table for a long period, a berachah is required upon washing the hands. However, after urinating, a berachah is not required upon washing the hands.*

משגמר סעודתו ונתן דעתו לברך ברפת המזון, אם חוזר ורוצה לאכול או לשותות, יש בזה הרבה חלוקי דינים לענין הברכות. על כן יש למנוע מזה, אלא מיד כשנתן דעתו לברך ברפת המזון, יברך ברפת המזון (קע"ט).

When you finish your meal and you have decided to recite *Birkas Hamazon*, but then change your mind and want to eat or drink, there are numerous technical difficulties of *halachah* regarding the berachah to be said. Therefore, you should refrain from this practice. Rather, as soon as you decide to say *Birkas Hamazon*, you should do so.

סימן מג

כל מה שאוכלים בתוך הסעודה, מדברים שרגילים לאכלם בתוך הסעודה לשבוע, כגון בשר, דגים, מיני לפת, דגסא ומיני לביבות, אפילו דברים שאוכלים בלא לחם, כלם אינם צריכין ברכה לא לפניהם ולא לאחריהם, שפיון שאוכליו אותן לשבוע, הרי הן בכלל הסעודה, וכל הסעודה נגדרת אחר הלחם שהוא עקר חיי האדם. ולכן כלן נפטרינן בברכת המוציא ובברכת המזון. ואפילו אם נשלחו לו מבתים אחרים, אינו צריך לברך עליהם, דסתמא דעת האדם על כל מה שיביאו לו.

Everything you eat during the meal to satisfy your hunger, for example: meat, fish, relishes, porridges, soups, pancakes etc., even if you eat them without bread, you do not have to recite a berachah before or after eating them; because since you are eating them to satisfy your hunger, they are considered part of the meal, and the whole meal is secondary to the bread which is the mainstay of life. Therefore, all such foods are exempt with the berachah of *Hamotzi* and the *Birkas Hamazon*. Even if food is sent to you from another house, you do not have to recite a [separate] berachah over it, because it is assumed that your intention [when reciting *Hamotzi*] was to include any food that is brought to you.

וכן אינו צריך לברך על כל מיני משקין, שהמשקין גם כן בכלל הסעודה הן, שאין דרך אכילה בלא שתיה, חוץ מעל הין, לפי שהין הוא דבר חשוב (שבכמה מקומות מחיבים לברך עליו, אף על פי שאינו צריך לשתות, כגון קדוש וטהרה), צריכין לברך עליו גם בתוך הסעודה. ואם ברח על הין קדם נטילת ידים והנה דעתו לשתות גם בתוך הסעודה, או שהוא רגיל בכך לשתות יין בתוך הסעודה, אין צריך לברך עליו שנית, כי נפטר בברכה שבברך לפני הסעודה (ועין לעיל סימן ל"ט סעיף ב'). ויין שרף במדינתנו דאין דרך לשתותו תמיד בתוך הסעודה, הרי ספק אם הוא בכלל הסעודה או לא, ולכן אם דעתו לשתות יין שרף בתוך הסעודה ישותה מעט קדם נטילת ידים, והינה פחות מכוונת ויברך עליו ויכונן לפטר גם מה שישותה בתוך הסעודה. ואם לא עשה כן וברך מתחלה על קצת סכר ויפסור גם את הין שרוף. ויש נוהגין לטבול מעט פת בתוכו, אבל יש מפקפקין על זה.

Similarly, you do not have to recite a separate berachah over beverages; because beverages are also considered part of the meal, since it is not usual to eat [a meal] without drinking. The exception to this rule is

when you drink wine, because wine is something special. (For in many instances, we must recite a berachah over wine, even though we do not actually want to drink any, for example, when reciting *Kiddush* or *Havdallah*.) Therefore, you have to recite a berachah over it, even during the course of a meal. If you recited a berachah over the wine before washing your hands for the meal, and you intended to drink wine during the meal, or [even without special intention] if you are accustomed to drink wine during the meal, you do not have to repeat the berachah, for it is exempt with the berachah you said over the wine before the meal. Whiskey, which in our area [Central and Eastern Europe] is not usually consumed during a meal, is in question whether it is part of the meal or not. Therefore, if you intend drinking whiskey during the meal, drink a little before washing your hands, [that is] less than a *kazayis*, recite the berachah over it and have in mind to exempt that which you will drink during the meal. If you failed to do this, recite a berachah first on a bit of sugar and thus exempt the whiskey. There are those who resolve the problem by dipping some bread into the whiskey, but other authorities question this practice.

אם רוצה לאכל בתוך הסעודה פרות בלא פת, כיון שאין הפרות מעקר הסעודה, לכן אפילו אם היו מנחין על השלחן קודם ברכת המוציא, מפל מקום אינו נפטרין בברכת המוציא וצריך לברך עליהם ברכה ראשונה. אבל ברכה אחרונה אינו צריכין כי נפטרין בברכת המזון. ואם אינו רוצה לאכל הפרות רק עם פת, אינו צריך לברך עליהם כי הם טפלים להפת. ואם רוצה לאכול קצתן עם פת וקצתן בלא פת, צריך להזהר לאכול תחלה בלא פת ויברך עליהם, ואחר כך יכול לאכלן גם עם הפת. אבל אם יאכל תחלה עם פת ואחר כך יאכל בלא פת, אכא ספקא בברכה. ויש שרגילין לאכל בין מאכל למאכל אינה דבר שממשיך תאנות האכילה, כגון וית מלוח לימונים מלוחים, צנון וכדומה, זהו נקרא מחמת הסעודה, כיון שעל ידי כן הוא יאכל יותר. ולכן אין צריך לברך עליו שהפת פוטר (עין מ"א ס' קעד סק"א).

If you wish to eat fruit during the meal without eating bread with it, since the fruit is not an essential part of the meal, therefore, even if the fruit was on the table before you said the *Hamotzi*, nevertheless, the fruit is not exempt with the berachah of *Hamotzi* and you have to say a berachah before eating the fruit. However the after-berachah over fruit is not necessary because it will be exempt with *Birkas Hamazon*. If you intend to eat the fruit with bread, you do not have to say any berachah because the fruit is secondary to the bread. If you intend to eat some fruit with bread and some without bread, be sure to eat the fruit without bread first and make a berachah over the fruit, and afterwards you can eat fruit even with the bread. But if you first eat the fruit with bread and then eat fruit without bread, there is a question about saying the berachah. Some

people are accustomed to eat something between courses that increases the appetite, such as pickled olives, pickled lemons, radishes or other such relishes. These are considered part of the meal since these relishes enable you to eat more. Therefore, you do not have to recite a berachah [before eating these relishes] for the berachah on the bread exempts them.

אם קובע עקר סעודתו על הפרות שיאכלם עם הפת, כיון שהם עקר הסעודה, נקטרים בברכת המוציא, אפלו לא היו אז על השלחן, רק צריך שתחלת אכילת הפרות יהיה עם הפת, ואחר כך גם מה שיאכל בלא פת, אינו צריך לברך עליהם (קע"ז).

If the principal part of your meal consists of fruit that you (intend to) eat with bread, since the fruit is the main part of the meal, it is exempt with the berachah of *Hamotzi*, even if at the time you said the *Hamotzi*, the fruit was not on the table; just be sure when you start eating the fruit to eat some bread with it, and then, even the fruit you eat without bread does not require a berachah.

פרות המבשלין לצרכי הסעודה, כמו שרגילין לבשל קנות סעודה (צו שפייז) בין עם בשר בין בלא בשר, יש לאכל מהם בתחלה ובסוף קצת עם פת, ובאמצע יכול לאכל מהן גם בלא פת, ואין צריכין ברכה (עין חיי"א ומ"א ס' קעז).

If you are going to eat fruit that was cooked for a meal, as is usually done with a side dish, whether it was cooked with meat or without meat, you should eat some of it both at the beginning and at the end [of the meal] with bread, and then during the meal, you may eat it even without bread, and you do not have to recite a berachah.

מעשה אופה, כגון עוגת ספר עוגת שקדים וכדומה, אם אוכל מהן מחמת רעבון כדי לשבוע מהן, אינו צריך לברך עליהן. אבל אם אוכל מהן רק למענוג, יש ספק בברכה. ועל כן ראוי לאדם לבנו בשעת ברכת המוציא, לפטור כל מה שיאכל ממנינים אלו (סימן קס"ח עין שם).

If you eat baked goods, such as cakes, torte, mandel bread etc., (during the meal) to satisfy your hunger, you do not have to say a berachah. But if you eat them just for enjoyment, there is a question if a berachah is required. Therefore it is best to have in mind when you say the *Hamotzi* to exempt [with it] all these types of food.

אם לאחר גמר הסעודה קדם ברכת המזון שותה קאפע כדי לעפל המזון שאכל, צריך לברך עליו ברכה ראשונה, כי מה שהוא בא לעפל אינו נחשב מצרכי הסעודה. ומכל מקום טוב לברך על מעט ספר ברכת שהפול לפטור את הקפה (עין סי' אדם ומגן אברהם סימן קע"ד).

If, after you finish the meal, you drink coffee in order to digest the food, before you recite the *Birkas Hamazon*, you have to say a berachah prior to drinking it, because anything eaten to help digestion is not considered part of the meal. Nevertheless, it is best to say the berachah of *Shehakol* on some sugar, and with that exempt the coffee.

סימן מד

בדין מים אחרונים, הרבה מקלים, אבל נכון לכל ירא שמים להזהר בהם. ואין צריכין לטול אלא עד פרק שני מן האצבעות, וישפיל ידיו קדם שמנגבן. והמברך הוא נוטל בראשונה.

We find that many people are lenient regarding the law of washing the hands at the end of a meal. However, it is proper for every God-fearing person to observe this law scrupulously. You are required to wash only up to the second knuckle, holding your hands downward before drying them. The one leading the *Birkas Hamazon* should wash first.

אין נוטלין על גבי קרקע במקום שבני אדם הולכין, מפני שרוח רעה שורה על מים אלו, אלא יטול לתוך כלי או תחת השלחן, ומנגב ידיו ואחר כך מברך ברכת המזון, ולא יפסיק בין הנטילה לברכת המזון (קפא).

Do not wash on ground where people walk, because a damaging spirit dwells on this water, but rather wash into a vessel or under the table, dry your hands and then recite *Birkas Hamazon*. There must be no interruption between washing and *Birkas Hamazon*

אין להסיר המפה והלחם עד לאחר ברכת המזון, שיהא פת מנחת על השלחן בשעת ברכת המזון, להראות כי יש שפע מאת ה' יתברך שמו לאכל ולהותיר, כמו שאמר אלישע למשרתו, כי כה אמר ה' אכל והותר. ועוד משום דהברכה אינה שורה על דבר ריק, אלא כשיש שם איזה דבר, כמו שאמר אלישע לאשת עובדיה, מה יש לך בבית.

Do not remove the tablecloth or bread until after *Birkas Hamazon*. Bread should be on the table at the time of *Birkas Hamazon* to demonstrate the abundance of goodness from Hashem, blessed be His Name—that He gives us enough to eat and to spare, as Elisha [the prophet] said to his servant: *Kings II Chap. 4: 43*. "For so said Hashem, eat and leave over." Another reason for this custom is that Hashem's blessing has no effect on a void. It is only effective on some existing substance, as Elisha said to the wife of Ovadiah: *Kings II 4: 2*. "What do you have in the house?" [which I can bless.]

נוהגין להסיר את הספינים מעל השלחן קדם ברפת המזון או לכסותו, כי השלחן דומה למזבח, ובמזבח נאמר, לא תניף עליהם ברזל, לפי שהברזל מקצר ימיו של אדם, והמזבח מאריך ימי האדם, ואינו בדיו שיונף המקצר על המאריך. וגם השלחן מאריך ימיו של אדם ומכפר עוונותיו בהכנסת אורחים, שגדול כחה של לגימה שמשקה שכינה. ונהגו בהרבה מקומות שלא לכסותו בשבת ויום טוב כי בחל מכסין אותו מפני שהן פחו של עשו, ובשבת ויום טוב אין שטן ואין פגע רע, ומנהגו של ישראל תורה היא (ק"פ).

It is customary to remove all the knives from the table before *Birkas Hamazon* or to cover them, because the table is like the Altar [of the *Bais Hamikdash*] and concerning the Altar it is said: "Do not lift up any iron upon them." *Deuteronomy 27: 5*. Since metal shortens human life [in the form of weapons] and the Altar prolongs human life, it is improper that something that shortens life be lifted above that which lengthens life. Similarly the table prolongs the days of man, and atones for his sins when needy guests are invited to the table, for the power of hospitality is so great that it causes the Divine Spirit to dwell in our midst. It is customary in many places not to cover the knives on Shabbos and Yom Tov; for on weekdays we cover them because they represent the power of Esau, but on Shabbos and Yom Tov the forces of evil do not prevail, and a custom of Israel has the validity of Torah.

אפלו לא אכל רק כזית פת, צריך לברך ברפת המזון (קפ"ד).

Even if you only eat a *kazayis* of bread, you have to recite *Birkas Hamazon*.

לא יברך מעמד, ולא מהלך, אלא מושב. ואפלו הנה הולך בתוך ביתו כשאכל, או שהיה עומד או שהיה מסב, כשצריך לברך צריך לישב, כדי לכוון דעתו ביותר. וגם לא יהא מסב, שהוא דרך גאונה, אלא יושב, וילבש מלבוש העליון, וגם יניח הכובע בראשו, שיהא מורא שמים עליו, ויעורר הכנה ויברך באימה וביראה, ולא יעשה שום דבר בשעה שהוא מברך (קפט).

You must not recite *Birkas Hamazon* while standing or walking, but only while sitting. Even if you were walking around the house while eating or you were standing or reclining, when you recite *Birkas Hamazon*, you should sit in order to concentrate properly. You must not even recline, for that is a form of haughtiness, but you should sit erect. You should put on your jacket, and your hat, so that the fear of heaven be upon you. You should arouse your concentration and recite *Birkas Hamazon* with reverence and awe. You must not engage in any other activity while reciting *Birkas Hamazon*.

נוהגין שהשומעים עונים אמן לאחר הרהצון שבברכת המזון, משום דאיתא במדרש, כששומע אדם מתפלל דבר או מברך לישאל אפלו בלא הנזכרת השם, חייב לענות אמן (קפ"ט).

It is customary that the listeners answer *Amein*, after the phrases beginning with *Harachamon*, which are said [at the end of] *Birkas Hamazon*. Because the Midrash teaches us that when you hear someone reciting a prayer, or blessing another Jew, even without mentioning the Name of Hashem, you should respond with *Amein*.

עבר ושהה מלברך ברכת המזון עד שעור עכול, דהינו שמתחיל להיות רעב, אין לו עוד תקנה לברך. יש אומרים, דשעור עכול הוא שעה וחמש. ומכל מקום בסעודות גדולות לפעמים יושבים ביו האכילה לברכת המזון יותר מזמן זה, והינו מפני שגם בינתיים עוסקים בשתייה ופרפראות. ומכל מקום הנכון שלא לשהות הרבה.

If you neglected to recite *Birkas Hamazon*, until the food was digested, that is when you begin to feel hungry, you can no longer recite *Birkas Hamazon*. Some are of the opinion that this time span is one and a fifth hours [seventy-two minutes]. Nevertheless, at elaborate meals, the time people take between eating and *Birkas Hamazon* is longer than this time limit because even during this interim, people usually drink and eat desserts. The best thing, however, is not to delay *Birkas Hamazon* too long.

עבר ויצא ממקומו קדם ברכת המזון, אם יש לו במקום שהוא שם, קצת פת, יאכל שם ואין צריך לברך עליו ברכת המוציא (כמו שכתבתי בסימן מ"ב סעיף י"ט) ויברך אחר כך ברכת המזון שם. ואם אין לו שם פת כלל, צריך לחזור למקומו לברך. ואם הוא רחוק כל כך שיש לחוש שעד שיחזור למקומו ישהה שעור עכול יברך במקום שהוא שם (קפ"ד).

If you left your place before reciting *Birkas Hamazon*, then, if there is a piece of bread at the new place, eat it there and you need not recite the *Hamotzi* before eating it. You need only recite *Birkas Hamazon* afterwards. If there is no bread there, you must return to the original place to recite *Birkas Hamazon*. If you are so far away, that until you return to your original place, the time limit will have elapsed, then recite *Birkas Hamazon* where you are.

בשבת שחל בו ראש חודש או יום טוב או חל המועד, אומרים תחלה רצה, ואחר כך יעלה ויבא, מפני שהשבת תדיר ומקדש יותר מהם (קפ"ח).

On a Shabbos which is also *Rosh Chodesh* or a Yom Tov or the intermediate days of a holiday, first recite *Retzei* and then say *Ya'aleh Veyavo*. The

reason for this is that Shabbos occurs regularly and is more sacred than the others [*Rosh Chodesh* or *Yom Tov*.]

מי ששכח ונסתפק לו אם ברח ברכת המזון או לא, אם הוא שבע (דאז ברכת המזון דאורייתא), צריך לברך פעם שנית. וכן אם נרדם בשנה באמצע ברכת המזון, וכשהקיץ אינו יודע היכן פסק, צריך לחזור לראש ברכת המזון. ואשה שנסתפקה אם ברכה או לא, אינה צריכה לברך פעם שנית.

If you forgot or are uncertain whether you said *Birkas Hamazon*, then if you ate enough to be satisfied (for which the reciting of *Birkas Hamazon* is Biblically mandated), you must say *Birkas Hamazon* again. Similarly, if you fall asleep while reciting *Birkas Hamazon* and when you awaken you do not know where you were up to [before falling asleep], you must start from the beginning of *Birkas Hamazon*. In the case of a woman who is uncertain whether she recited *Birkas Hamazon* or not, she does not have to recite it.

טעם בשבת ולא אמר רצה, או ביום טוב ולא אמר יעלה ויבא, אם נזכר קודם שהזכיר את השם מן הברכה של ברוך אתה ה' בונה ברחמי וירושלם, אומר שם רצה או יעלה ויבא, ואחר כך ובנה וכו'. אבל אם לא נזכר עד לאחר שהזכיר את השם, מסיים את הברכה בונה ברחמי וירושלם אמן, ואומר שם בשבת ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם אשר נתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית ברוך אתה ה' מקדש השבת. וביום טוב אומר שם ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם אשר נתן ימים טובים לעמו ישראל לששון ולשמחה את יום חג (פלוני) הנה, ברוך אתה ה' מקדש ישראל והזמנים. ואם חל יום טוב בשבת ושכח רצה וגם יעלה ויבא, אומר ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם, אשר נתן שבתות למנוחה לעמו ישראל באהבה לאות ולברית, ימים טובים לששון ולשמחה את יום חג (פלוני) הנה, ברוך אתה ה' מקדש השבת וישראל והזמנים. ואם אמר רצה ולא אמר יעלה ויבא, אומר כמו ביום טוב בלבד. ואם אמר יעלה ויבא ולא רצה, אומר כמו בשבת בלבד.

If you forgot to say *Retzei* on Shabbos, or *Ya'aleh Veyavo* on Yom Tov, if you remember before you said Hashem's Name of the berachah "*Baruch ata Hashem Boneh Berachamav Yerushalayim*," then you may recite *Retzei* or *Ya'aleh Veyavo* and start again from *Uvnei Yerushalayim*. But if you did not remember until after you said Hashem's Name, finish the berachah of *Boneh Berachamav Yerushalayim Amein*, and there [before starting the fourth berachah] on the Shabbos say the following: "Blessed are you Hashem, our God, King of the Universe, Who gave the Shabbos for rest to His people Yisroel with love, for a sign and a covenant. Blessed are you, Hashem, Sanctifier of the Shabbos." On Yom Tov, if you forgot *Ya'aleh Veyavo*, you should say the following: "Blessed are You, Hashem, our God, King of the universe, Who gave Festivals to His people Yisroel

for happiness and joy, this day of (name of festival). Blessed are You, Hashem, Sanctifier of Yisroel and the seasons." If a festival occurs on a Shabbos and you forgot to say *Retzei* and *Ya'aleh Veyavo*, you should say the following: "Blessed are You, Hashem, our God, King of the universe, Who gave Shabbosos for rest to His people Yisroel with love, for a sign and a covenant, and Festivals for happiness and joy, this day of (name of festival.) Blessed are You, Hashem, Sanctifier of the Shabbos, Yisroel, and the seasons." If on a Shabbos and Yom Tov, you said *Retzei* but did not say *Ya'aleh Veyavo*, say the berachah as if it were only Yom Tov. If in this situation you said *Ya'aleh Veyavo* and did not say *Retzei* say what you would if it were just Shabbos.

אם לא נזכר עד לאחר שהתחיל הברכה שלאחריה, שהיא, ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, האל אבינו וכו', אפילו לא אמר רק תבת ברוך בלבד (בשליחן ערוך של המנאי) שוב אין לו תקנה בברכת אשר נתן. ולכן אם הוא בשתי סעודות הראשונות, חוזר לראש ברכת המזון, וכשלא אמר עדן רק ברוך אתה ה' יסים, למדנו חסיד, כדי שלא יהא לבטלה, ואחר כך חוזר לראש ברכת המזון. אבל בסעודה שלישית, שאפילו בשבת אינו מחיב לאכול פת דוקא, ומכל שכן ביום טוב, וברכת המזון אינו חובת היום עליו, לכן אינו חוזר לראש אלא גומר כך ברכת המזון. אבל אם נזכר במקום שיכול לתקן בברכת אשר נתן וכו', מחיב לתקן אפילו בכמה סעודות שאכל.

If you did not remember until you already started the fourth berachah which begins: "Blessed are you, Hashem ... Our God, King of the universe. Almighty, our Father," even if you only said the word *Baruch* [Blessed], you cannot correct the omission by saying the berachah 'Who gave'; therefore, if this occurs during the first two Shabbos meals you [must] repeat from the beginning of *Birkas Hamazon*. If all you have said was: "Blessed are you, Hashem" [of the fourth blessing], conclude by saying *lamedeini chukecha* so that God's name is not said in vain and then repeat from the beginning of *Birkas Hamazon*. But if this occurs at the third meal at which even on Shabbos we are not required to eat bread and certainly on Yom Tov, and *Birkas Hamazon* is thus not a requirement of the day, therefore you need not repeat from the beginning, but continue and complete saying *Birkas Hamazon*. But if you remember at a point where you can still correct the omission [by saying] the berachah *Asher Nasan* [Who gave]..., you must correct the error, even if it happens after you ate a number of meals.

טעה בראש חדש ולא אמר יעלה ויבא, אומר ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר נתן ראשי חדישים לעמו ישראל לזכרון, ואינו חותם (ואין חלוק בזה בין ביום בין בלילה) ובחל המועד אם

לא אָמר יַעֲלֶה וַיָּבֹא יֵאמֹר בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר נָתַן מוֹעֲדִים לַעֲמּוֹ יִשְׂרָאֵל לְשָׁשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה אֶת יוֹם הַגּ (פְּלוּגִי) הַזֶּה, בְּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַנְּמִינִים. וּבִרְאֵשׁ הַשָּׁנָה אוֹמֵר, בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר נָתַן זְמַיִם טוֹבִים לַעֲמּוֹ יִשְׂרָאֵל אֶת יוֹם הַזִּכְרוֹן הַזֶּה, בְּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְיוֹם הַזִּכְרוֹן. וְאִם לֹא נִזְכָּר עַד לְאַחַר שְׁהִתְחִיל הַבִּרְכָּה שְׁלֹאֲחֶרֶיָּהּ אֵינוֹ חוֹזֵר לְרֹאשׁ מִשּׁוּם דְּבִרְאֵשׁ חֲדָשׁ וּבַחֹל הַמוֹעֵד אֵינוֹ מְחַיֵּב לֶאֱכֹל פֶּת דִּנְקָא.

If you forgot on *Rosh Chodesh*, and did not say *Ya'aleh Veyavo*, you should say the following: "Blessed are You, Hashem, King of the universe, Who gave Rosh Chodesh days to His people Yisroel for remembrance," and you do not say an after-berachah. (It does not matter whether this happened during the day or night of *Rosh Chodesh*.) If during the intermediate days of Yom Tov, you did not say *Ya'aleh Veyavo*, you should say the following: "Blessed are You, Hashem, Our God, King of the universe, who gave Festivals to His people Yisroel for happiness and joy. This day of (name of festival). Blessed are You, Hashem, Sanctifier of Yisroel and the Seasons." If this should occur on *Rosh Hashanah*, you should say the following: "Blessed are You, Hashem, our God, King of the universe, Who gave Festivals to His people Yisroel for remembrance. Blessed are You Hashem, Sanctifier of Yisroel and the Day of Remembrance." And if you did not remember [that you forgot *Ya'aleh Veyavo*] until after starting the next berachah, you need not repeat from the beginning, for on *Rosh Chodesh* and the intermediate days of Yom Tov and on *Rosh Hashanah*, you are not specifically required to eat bread.

רֹאשׁ חֲדָשׁ שֶׁחֵל בְּשַׁבָּת וְשִׁכַּח רִצָּה וְגַם יַעֲלֶה וַיָּבֹא, וְנִזְכָּר וְאוֹמֵר, בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר נָתַן, כּוֹלֵל גַּם רֹאשׁ חֲדָשׁ, בֵּין בְּפִתּוּחַ בֵּין בְּחִתּוּמָהּ, וְאוֹמֵר אֲשֶׁר נָתַן שְׁבֻתוֹת לַמְנוּחָה לַעֲמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה לְאוֹת וּלְבְרִית, וְרָאִי חֲדָשִׁים לְזִכְרוֹן, בְּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ הַשָּׁבָת וְיִשְׂרָאֵל וְרָאִי חֲדָשִׁים. אִם עַל פִּי שֶׁבִרְאֵשׁ חֲדָשׁ לִבְדֹּא אֵינוֹ חוֹתֵם, הֵכָא כִּינּוּ שֶׁהוּא חוֹתֵם בְּשִׁבְלִי שְׁבֻת מְזַכֵּר גַּם רֹאשׁ חֲדָשׁ. אִם אָמַר רִצָּה וְלֹא אָמַר יַעֲלֶה וַיָּבֹא, וְלֹא נִזְכָּר עַד לְאַחַר שְׁהִתְחִיל הַבִּרְכָּה שְׁלֹאֲחֶרֶיָּהּ, אֵינוֹ חוֹזֵר לְרֹאשׁ, דְּהָא שָׁל שְׁבֻת אָמַר, וּבְשִׁבְלִי רֹאשׁ חֲדָשׁ אֵינוֹ חוֹזֵר. וְאִם אָמַר יַעֲלֶה וַיָּבֹא וְלֹא אָמַר רִצָּה, וְהוּא חוֹזֵר לְרֹאשׁ, צָרִיךְ לִזְמַר גַּם יַעֲלֶה וַיָּבֹא. וְהוּא הַדִּין לְחַל הַמוֹעֵד וְרֹאשׁ הַשָּׁנָה.

If *Rosh Chodesh* occurs on a Shabbos and you forgot to say *Retzei* and *Ya'aleh Veyavo* and you remember and say: Blessed are You, Hashem, Our God, King of the Universe, *Asher Nasan*, Who gave, then you should also mention *Rosh Chodesh* both at the beginning and at the end, and say the following: "Who gave Shabbosos for rest to His people Yisroel with love for a sign and a covenant; and *Rosh Chodesh* days for remembrance. Blessed are You, Hashem, Sanctifier of the Shabbos, Yisroel, and *Rosh Chodesh*." Even though, had it been only *Rosh Chodesh*, there would

be no after-berachah, in this instance, since there is an after-berachah because of Shabbos, you mention *Rosh Chodesh* too. If, however, you said *Retzei*, but forgot *Ya'aleh Veyavo* and became aware of the omission only after the beginning of the next berachah, you need not repeat from the beginning, for you already mentioned Shabbos and for the sake of *Rosh chodesh* you need not repeat *Birkas Hamazon*. If in this situation you said *Ya'aleh Veyavo* but forgot *Retzei* and therefore must repeat *Birkas Hamazon*, then you have to say *Ya'aleh Veyavo* again. The same would apply if it were Shabbos on an intermediate day of Yom Tov or on Rosh Hashanah.

בחגגה ובפורים אם שכח לומר על הנסים, ולא נזכר עד לאחר שאמר את השם מחתימת הברכה, שאמר, ברוך אתה ה', אינו חוזר. אך בתוך הרהמן יאמר, הרהמן הוא יעשה לנו נסים ונפלאות, כמו שעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה בימי מתתיהו וכו', בימי מרדכי וכו' (קפ"ז).

On Chanukah and Purim, if you forgot to say *Al hanissim*, and you did not remember until after you said Hashem's Name, at the conclusion of the berachah [*Nodeh*], you need not repeat *Birkas Hamazon*; but while reciting the *Harachaman*; you should say: "The all merciful One—may He perform for us miracles and wonders as He did to our forefathers in those days at this time in the days of Mattisyahu etc. or in the days of Mordechai etc."

היה אוכל בשבת וחשכה לו, כיון שעדיין הוא לא התפלל ערבית, אומר רצה, וכן ביום טוב, וראש חודש וחגגה ופורים, כיון שהתחלת הסעודה היתה ביום, צריך להזכיר מענין היום, אף על פי שמברך בלילה. ואם אכל שהתחלת הסעודה היתה ביום, צריך להזכיר מענין היום, אף על פי שמברך בלילה. ואם אכל בערב ראש חודש ונמשכה סעודתו גם תוך הלילה, ואכל גם בלילה כזית פת, ולמחר הוא ראש חודש, אומר רצה וגם יעלה ויבא. וכן בחגגה ופורים. ויש חולקין, משום דהוי כתרתי דסתרי. על כן יש למנוע שלא לאכול אז בלילה (קפ"ח).

If you are eating on Shabbos and it became dark, since you have not yet prayed the evening prayers, you still say *Retzei*. Likewise on Yom Tov, *Rosh Chodesh*, Chanukah and Purim, since the beginning of the meal was during the day, we must mention that which is related to the day even if the *Birkas Hamazon* is recited at night. If you ate on the eve of *Rosh Chodesh* and your meal was prolonged into the night, if after it was dark you also ate a *kazayis* of bread, you must say *Ya'aleh Ve'yavo*. The same applies to Chanukah and Purim. If you began eating a Shabbos meal, and the meal was prolonged into the night and you also ate a *kazayis* at night, and the next day is *Rosh Chodesh* say *Retzei* and *Ya'aleh Veyavo*. The

same applies to Chanukah and Purim. There are some who argue this point because they consider it to be self-contradictory [it cannot be both day and night]. It is therefore best to avoid continuing the meal into the night.

אם יש עובד כוכבים בבית כְּשֶׁמִּכְרַךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, יאמר אוֹתְנוּ בְּנֵי בְרִית כְּלָנוּ יחד.

If there is a non-Jew in the house when you are reciting *Birkas Hamazon*, you should say: [in the *Harachaman*] "We, the members of the covenant, all of us together."

סימן מה

שְׁלוֹשָׁה שְׂאֵכְלוּ בִּיחד צְרִיכִין לְבָרֵךְ בְּזִמּוֹן, וּמִצְוָה שְׂיִכְרְכוּ עַל הַכּוֹס. אִם אֶפְשָׁר, צְרִיכִין לְהַדִּיר שְׂיִהְיֶה כּוֹס יַיִן. וְאִם אֵי אֶפְשָׁר בְּיַיִן, יִהְיֶה שֶׁכֶּר אוֹ יַיִן דְּבַשׁ (מַעַד) אוֹ יַיִן שֶׁרָף כְּשֶׁהוּא חֵמֶר מְדִינָה, דִּהְיִנוּ שְׂאִין יַיִן גָּדֹל שֶׁם כְּדָרָךְ יוֹם מִן הָעִיר, וְעַל כֵּן הוּא בִּיקָר, וְרִגְלִים לִשְׁתוֹת מְשָׁקִים אֵלּוּ בְּמָקוֹם יַיִן. וְיֵשׁ אוֹמְרִים, דְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן אֶפְלוּ בִּיחִיד טְעוּנָה כּוֹס. וְנוֹהֲגִין הַמְדַּקְדָּקִים כְּשֶׁמִּכְרְכִין בִּיחִיד, שֶׁלֹּא לְאַחֲזוֹ הַכּוֹס בְּיָד, רַק מְנִיחִין אוֹתוֹ עַל הַשֻּׁלְחָן לִפְנֵיהֶם.

Three men who have eaten together should recite *Birkas Hamazon* with *Zimun*, and it is a mitzvah to recite it over a cup of wine if possible. If wine is not available, beer, 'mead' or whiskey may be used, if they are common beverages of the locality. This is true in an area where grapevines do not grow within a day's distance from the city, and as a result, wine is expensive and therefore these other beverages are used instead of wine. Some authorities hold that even an individual reciting *Birkas Hamazon* should do so over a cup. It is the custom of those who are meticulous, when reciting *Birkas Hamazon* individually not to lift up the cup, but rather to place it on the table in front of them.

מוֹזְגִים אֶת הַכּוֹס תְּחִלָּה, וְאַחֵר כִּף נוֹטְלִין לְיָדִים (קפ"א).

The cup is filled first and then the hands are washed.

יַיִן שֶׁשְׁתּוּ מִמֶּנּוּ, כָּל הַנֶּשְׁאָר בְּכֵלִי נֶעֱשֶׂה פָגוּם, וּפְסוּל לְבִרְכַּת הַמָּזוֹן עַד שִׁיתַּקְנוּ, דִּהְיִנוּ שְׁנוֹמֵן לְתוֹכוֹ קֶצֶת יַיִן אוֹ קֶצֶת מִים שְׂאִינֶם פָּגוּמִים, וְכִינּוּ שֶׁצָּרִיךְ לְמַלֵּאת אֶת הַכּוֹס לְשֵׁם בְּרָכָה, לְכֵן אִם הַכּוֹס פָּגוּם וְהוּא מְתַקְנּוּ, צָרִיךְ לְשַׁכּוֹ לְתוֹךְ קִנְיָנוּ, וּמִתּוֹךְ הַקִּנְיָנוּ לְתוֹךְ הַכּוֹס לְשֵׁם בְּרָכָה.

If you drink some of the wine out of a cup whatever remains in it becomes blemished and is disqualified for use for *Birkas Hamazon* unless it is

rectified by adding a little wine or water that is not blemished. Since the cup must be filled specifically for the sake of reciting a berachah, therefore, if the cup was blemished and you rectified it, you must pour it back into the bottle and from the bottle back into the cup for the sake of the berachah.

הכוס שמברכין עליו צריכה שיהא שלם. ואפלו נשבר רק הבסיס של מטה, פסול. ואפלו פגמה כל שהיא בשפת הפלי, או שנסדק, פסול. וטעון הדחה מבפנים ושיטיפה מבחוץ, או מקנחו יפה שיהא נקי, ושופף מן השנקן לתוכו לשם ברכה, ויהא מלא, והמברך מקבלו בשתי ידיו (להראות תביבות הכוס, שהוא חושק לקבלו בכל פחו) ובדכתיב שאו ידיכם קדש וברכו את ה'. ומסיר אחר כך ידו השמאלית ואוחזו לבדה, בלי סיוע השמאלית (שלא יהא נראה כמשא עליו). ונותן עיניו בו כדי שלא יסיח דעתו ממנו. ומחזיקו למעלה מן השלחן טפה, דכתיב כוס ישועות אשא, ובשם ה' אקרא. ואטר יד יאחזו בנימין ידיה, שהוא שמאל של כל אדם. ויש להסיר מן השלחן הפלים הריקים (קפ"ג)

The cup used for the berachah must be whole, and even if the bottom base is broken, it is disqualified. Even the slightest notch in the rim of the cup or a crack in the cup disqualifies it. The cup must be rinsed from inside and washed from outside, or [if water is unavailable] it must be wiped clean. The beverage must be poured from the bottle for the purpose of reciting the berachah and the cup must be full. The one who leads the *Birkas Hamazon* should accept the cup in both hands to show his affection for the cup in that he longs to accept it with all his might as it is written: *Psalms 134: 2*. "Lift up your hands to the sanctuary and bless Hashem." He then removes his left hand and holds it only with his right hand without any help of the left (so it should not appear as a burden to him.) He should look at the cup so that he is not distracted, and he should hold it a *tefach* above the table, See glossary for *tefach*. as it is written: *Psalms 116: 13*. "The cup of deliverance I will raise and upon the Name, Hashem, I will call." A left handed person should hold the cup in his "right" hand which is everyone else's left. It is proper to remove the empty dishes from the table [before *Birkas Hamazon*.]

אם בגי המסבה שוים במעלה, ויש ביניהם פהו, מצוה לכבדו בברכת המזון, שנאמר וקדשתו. אכל אם יש ביניהם אדם גדול וחסוב, יברך הוא. ונוהגין למת לאכל לברך. ודוקא כששוים במעלה. וראוי לכבד בברכת המזון למי שהוא טוב עין, שונא בצע וגומל חסד בממונו, שנאמר, טוב עין הוא יברך אל תקרי יברך אלא יברך (קפ"ג ר"א)

If all those who are part of the group are of equal status and there is a *kohein* among the group it is a mitzvah to honor him with leading the

Birkas Hamazon, as it is said: *Leviticus 21: 8*. "You should sanctify him." But if there is a great Torah scholar in the group, he should lead the *Birkas Hamazon*. It is customary to have a mourner lead the *Birkas Hamazon*. This applies only when they are of equal status. It is also proper to honor with the leading of *Birkas Hamazon*, one who is generous, who despises illegal profits, and dispenses charity with his money, as it is written: *Proverbs 22: 9*. "One who is generous shall be blessed." Do not read *yevorach*—"shall be blessed," but, rather, *yevareich*—"shall bless."

המברך יאמר מתחלה, הב לו ונברך, כי כל מלי דקדושה בעי הזמנה (או יאמר בלע"ז, בלשון אשכנז, "רבותי מיר וועלען בענטשען) והמסבין עונין, יהי שם ה' מברך מעתה ועד עולם. ואחר כך אומר המברך, ברשות וכו', נברך שאכלנו וכו', והמסבין אומרים, ברוך שאכלנו משלו וכו'. וחוזר המברך ואומר גם הוא, ברוך שאכלנו וכו'. ונוהגין בקצת מקומות שלאחר שסיים המברך ובטובו חיינו עונין המסבין אמן. ובקצת מקומות לא נהגו לומר אמן. גם יש מנהגים שונים בענין אמירת ברוך הוא וברוך שמו. יש נוהגין שהמברך אומר קשמומנין רק בשלשה. ויש אומרים, שאין לאמרו אלא קשמומנין בעשרה, שמזכיר את השם, אז יאמרו. וכן יש לנהוג. והמסבין לא יאמרוהו. ומכל שכן מי שמברך ברכת המזון בלא זמון שלא יאמרו.

He who leads the *Birkas Hamazon* should begin by saying: "Come let us say the blessings," because all holy things require prior preparation. (He may also say in the Yiddish language *Rabbosai, mir villen bentshen*.) The rest of the assembled respond: *Yehi sheim Hashem mevorach mei'ata ve'ad olam* [Let the name of Hashem be blessed from now forever.] Then the leader says: *Birshus maranan verabbanan verabbosai* [With your permission, distinguished gentlemen] *nevareich she'achalnu mishelo* [Let us bless Him of whose bounty we have eaten] and the assembled respond *baruch she'achalnu mishelo uvetuvo chayinu* [Blessed is He of Whose bounty we have eaten and through whose goodness we live.] Then the leader repeats it and he also says: *Baruch she'achalnu mishelo uvetuvo chayinu* [Blessed is He of whose bounty we have eaten and through whose goodness we live.] In some communities the custom is that after the leader concludes *uvetuvo chayinu*: [And through Whose goodness we live,] the assembled respond *Amein*. In other communities, however, it is not the custom to respond *Amein*. There are also various customs in reference to saying: *Baruch hu uvaruch shemo* [Blessed is He and blessed is his Name.] Some have the custom that the leader says it [even] where only three men are present; whereas, others hold that it should not be said unless there are ten men present, because then Hashem's Name is mentioned, and it may be said. This is the proper custom. The assembled

should not say it, and, certainly, one who recites *Birkas Hamazon* without *zimun* should not say it.

המברך יברך בקול, והמסבין יאמרו עמו מלה במלה בלחש. ובסוף כל ברכה יקדימו לסיים קדם להמברך, כדי שייענו אמן על ברכתו (קפ"ג).

The leader should say the *Birkas Hamazon* aloud and the assembled, should quietly repeat every word with him and at the end of each berachah they should hasten to finish [their berachah] before the leader so that they may respond *Amein* to his berachah.

אחר ברכת המזון מברך על הכוס שברך עליו, ושומע ששור רביעית כדי שיוכל לברך ברכה אחרונה. אם הכוסות של המסבין הן פגומות, צריך המברך לתן מכוסו מעט לתוך כוסות שלהם אחר שברך בורא פרי הגפן קדם שישתה הוא, כדי שיברכו גם הם על כוסות שאינן פגומות. וכן אם כוסות שלהן ריקנות, נותן לתוך מעט מכוס של ברכה, ולא יטעמו עד שיטעום המברך. אבל אם יש להן כוסות בפני עצמן ואינן פגומות, אין המברך צריך לתן להם מכוס שלו, ויכולין לטעם קדם שיטעום הוא, וכן נכון, וטוב אם אפשר שיהיה לכל אחד כוס מלא.

After *Birkas Hamazon* the leader makes a berachah on the cup over which he said *Birkas Hamazon* and drinks a *revi's See glossary*. from it, so that he may recite the after-berachah [over the wine]. If the [contents of] cups of those assembled have become blemished, the leader should pour some of his [wine] into their cups after he recites the berachah *Borei peri hagafen*, [but]before he drinks from it, so that they, too, may say a berachah over cups that are not blemished. Similarly, if their cups are empty, he should, likewise, pour into them a little from the cup over which the berachah was said, but they should not taste of it until he who said the berachah tastes of it. But, if each of them have their own cups which are not blemished, the leader need not give them from his cup and they may taste of theirs before he tastes of his. If possible, the proper way [of doing it] is that each one should have a full cup.

אם המברך אינו רוצה לשתות יש אומרים דיוכל לתן לאיש אחר מן המסבין שיברך בורא פרי הגפן, וישתה ששור רביעית ויברך ברכה אחרונה. ויש אומרים דאין לעשות כן, אלא דנקא המברך בזמון הוא יברך על הכוס, וכן נכון לעשות (ק"צ).

If the leader does not wish to drink from the cup, some authorities hold that he may give it to one of the other assembled guests to recite the blessing *Borei peri hagafen* and drink a *revi's See glossary*. and recite the concluding berachah. Other authorities hold that this should not be

done, rather, the one who leads the *Zimun* should recite the berachah over the cup, and this is the proper way.

שנים שאכלו ביחד, מצוה להם לבקש שלישי שיצטרף עמם לזמון, ואפלו אם בא השלישי לאחר שהשנים כבר גמרו מלאכול. אלא שאם היו מביאין להם עוד איזה דבר לקניית סעודה היו אוכלין, מצוה עליהם לצרף את השלישי לזמון, דהינו שיתנו לו לאכול בזית שיתחייב בברכה אחרונה ויצטרף עמם. יש אומרים, דבעינן דוקא פת. ויש אומרים, דסגי גם בשאר מיני דגן. ויש אומרים, דאפלו פרות או ירקות סגי. ויש אומרים עוד, דאפלו אינו אוכל, רק שותה רביעית מאיזה משקה, חוץ מן המים, מצטרף, וכן נוהגין. ואף על פי שלא אכל אלא שותה, יכול לומר, שאכלנו, כי שותה בכלל אכילה. ולאחר שסימו הן את הכל, אז יברך הוא ברכה אחרונה על מה שאכל או שותה. ואם בא השלישי לאחר שפבר נטלו ידיהם במים אחרונים, שוב אינו מצטרף עמם.

If two men eat together it is a mitzvah for them to seek a third to join them for a *Zimun*. If the third person came after the two have already finished eating, and some additional food were brought to them as a dessert and they would eat it, then it is a mitzvah for them to invite this third person for *zimun*. They should give him a *kazayis* of food for which he would be required to recite a concluding berachah, and then he can join them for *Zimun*. Some authorities hold that the third person must eat bread; and others hold that any kind of grain food suffices. There are even those who hold that fruit and vegetables are sufficient; and still others who hold even if he does not eat [food], but merely drinks a *revi'is* See glossary. of any kind of beverage except water, he may join them for *Zimun*, and this is the accepted practice. And though he didn't eat, but only drank, he can still say "[Blessed is He from whose bounty] we have eaten" since drinking is included in the category of eating. After the berachah *Hazan es hakkol*, [Who nourishes all] he [the third person] should recite the concluding berachah over what he ate or drank; [however] if the third person arrived after the other two already washed their hands with the water that concludes [the meal], he can no longer join them.

שלישה שאכלו ביחד, כיון שנתחייבו בזמון, אינם רשאים לחלק. וכן ארבעה או חמשה, אפלו אחד מהם אינו רשאי לברך בפני עצמו, שכלם נתחייבו בזמון. אבל אם הם ששה או יותר עד עשרה, יכולין לחלק, שישאר זמון לכל חבורה (קצ"ג).

If three men eat together, since they are required to form a *Zimun*, they are not allowed to separate. The same applies when four or five people eat together, not even one of them is allowed to recite *Birkas Hamazon* privately, because all of them are obligated in this *Zimun*. If the group consists of six or more but less than ten, they may separate in such a

manner that there remains a *Zimun* for each group.

אם הם עשרה, נתחייבו לברך בשם דהינו שהמברך אומר, בברך אלקינו שאכלנו משלו וכו' ולא יאמר בברך לאלהינו, והמסבים אומרים ברוך אלהינו שאכלנו משלו וכו'. וכיון שנתחייבו לברך בשם, אסורים לחלק, אלא אם כן הם עשרים או יותר, אז מתירין לחלק, שישאר לכל חבורה זמון בשם.

If ten men eat together they must add Hashem's Name [to the *Zimun*]; that is, the leader says: *Nevareich Elokeinu* [Let us bless our God] *she'achalnu mishelo* [of whose bounty we have eaten], but he should not say: *nevareich Leilokeinu* [Let us say a blessing to our God]; and the assembled respond: *Baruch Elokeinu she'achalnu mishelo* [Blessed is our God of whose bounty we have eaten.] Since they must recite *Zimun* with Hashem's Name, they are forbidden to separate unless there are twenty or more; then they may separate in such manner that each group remains with enough to have *Zimun* with Hashem's Name.

אם טעה המזמן בעשרה וגם העונים ולא הזכירו את השם בברכת הזמון, אינם יכולים לחזור ולזמן בשם, כיון שכבר יצאו ידי חובת זמון, אלא שבטלו מצות הזכרת השם, ומענת שלא יוכל לתקון הוא. אבל אם העונים עדין לא ענו אחריו, כיון שעדין לא נתקמה מצות זמון, יחזור המברך ויזמן בשם (קצ"ב).

If the leader of the *Zimun* of ten errs, and the respondents erred as well and forgot to say the Name of Hashem as part of the *Zimun*, they cannot repeat the *Zimun* with Hashem's Name, since they already fulfilled their obligation of *Zimun*, except that they negated the mitzvah of mentioning Hashem's Name, which is an error that cannot be corrected. But if the respondents have not yet responded, since they have not yet fulfilled the obligation of *Zimun*, the leader should repeat the *Zimun* and include Hashem's Name.

אם שבעה אכלו פת, ושלשה אכלו פרות או שתו משקין, בענין שחייבין בברכה אחרונה, יכולין לזמן בשם. (בכאן כלי עלמא מודו דסגי בפרות ובמשקה) ומצוה להדיר אחר עשרה לברך בשם. אבל אם רק ששה אכלו פת אינם יכולים לזמן בשם, דרבא דמנכר בעינן (קצ"ג קצ"ז).

If seven men ate bread and three ate fruit or drank beverages in sufficient amounts to obligate them to make an after-berachah, they may recite *Zimun* with Hashem's Name. (In this case everyone agrees that it is sufficient even if some had only fruit or drink). It is a mitzvah to look for ten men in order to recite Hashem's Name. However, if only six ate bread,

they cannot recite *Zimun* with Hashem's Name, because a substantial majority is required.

כָּל שֶׁאָכְלוּ בִּיחַד, אָפְלוּ לֹא אָכְלוּ כָּל הַסְּעוּדָה בִּיחַד, אֲלֵא שִׁישְׁבוּ לֵאכֹל וּבִרְכוּ בִּרְכַּת הַמּוֹצֵא, אָפְלוּ כָּל אֶחָד אוֹכֵל מִכֶּכֶּר שְׁלוֹ, כִּינּוּ שֶׁנִּקְבְּעוּ יַחַד, בֵּין בְּשִׁלְשָׁה בֵּין בְּעֶשְׂרֵה אֵינּוּ רִשְׁאִין לְחַלֵּק. וְאָפְלוּ אֶחָד רוֹצֵה לְגַמֵּר סְעוּדָתוֹ קֹדֶם שִׁיגְמְרוּ הָאֲחֵרִים, אֵינּוּ רִשְׁאִין לְחַלֵּק. אָבֵל אִם לֹא קִבְּעוּ עֲצָמָם בְּתַחֲלִית הַסְּעוּדָה, אֲלֵא שֶׁלְּאַחַר שִׁשְׁנִים כָּבֵר אָכְלוּ, אָפְלוּ לֹא אָכְלוּ עַד כִּינּוּ וְכֵן בְּכֹחַ וּבֵא הַשְּׁלִישִׁי וְקִבְּעוּ עִמָּהֶם, אִם גָּמַר סְעוּדָתוֹ עִמָּהֶם, חֲבִיבִים בְּזִמּוֹן. אָבֵל אִם רָצָה לְגַמֵּר סְעוּדָתוֹ קֹדֶם לָהֶן, כִּינּוּ שֶׁלֹּא הִתְחִיל עִמָּהֶם וְגַם לֹא גָמַר עִמָּהֶם, רִשְׁאִי לְחַלֵּק וּלְבָרֵךְ בִּפְנֵי עַצְמוֹ. וּמִכָּל מְקוֹם מִצְוָה הוּא לְהִתְמַיֵּן שִׁיבִירְכוּ בְּזִמּוֹן. אִם הוּא אֶחָד אוֹ מִתְּנִיחָא מִהֶפְסֵד, אָפְלוּ קִבְּעוּ עַצְמוֹ עִמָּהֶם בְּתַחֲלִית, מִתֵּר לְגַמֵּר סְעוּדָתוֹ קֹדֶם לָהֶם, וּלְבָרֵךְ בִּפְנֵי עַצְמוֹ. אָבֵל אִם אֵין הַדְּבָר נְחוּז, צָרִיד לְהַחֲמִיר (קצ"ג ר').

As long as men eat together, even if they don't eat the whole meal together but they sat down to eat together and recited the berachah *Hamotzi*, even if each one of them ate from his own loaf, since they established themselves together, whether three or ten, they are not permitted to separate. Even if one of them wants to finish his meal before the others, they are not permitted to separate. But if they did not establish themselves from the beginning of the meal, rather after two of them ate, even if they ate only a *kazayis* See glossary. and a third person came and joined them, if he finishes his meal with them, they are all required to recite the *Zimun*. But if the third person wants to finish his meal before them, since he did not start with them or finish with them, he is permitted to separate from them and recite *Birkas Hamazon* privately. Nevertheless, it is a mitzvah to wait in order to recite the *Zimun*. If there are extenuating circumstances or he fears the possibility of incurring a loss, even if he joined them at the beginning of the meal, he may finish his meal before the others and recite *Birkas Hamazon* privately. But if the need is not urgent, he must wait for the group.

שִׁלְשָׁה שֶׁאָכְלוּ בִּיחַד וְשָׁכַח אֶחָד מֵהֶם וּבִרְכָּה בִּרְכַּת הַמּוֹצֵן בִּפְנֵי עַצְמוֹ, יְכוּלִין לְזַמֵּן לְאַחַר שֶׁגָּמַר זֶה בִּרְכַּת הַמּוֹצֵן. וְיַעֲנֶה גַם הוּא, בְּרוּךְ שֶׁאָכְלָנוּ מִשְׁלוֹ וְכו'. אָבֵל אִם זֶה נִצְטָרֵף לְזַמּוֹן עִם שְׁנַיִם אֲחֵרִים, שׁוֹב אֵינּוּ יְכוּלִין לְהִצְטָרֵף לְזַמּוֹן עִם אֵלּוּ. וְאִם שְׁנַיִם בִּרְכוּ, אָפְלוּ בִּפְנֵי עַצְמוֹ, בְּטֵל זִמּוֹן (קצ"ד).

If three men ate together and one of them forgot and recited *Birkas Hamazon* privately, they may still recite the *Zimun* even after he finishes reciting *Birkas Hamazon*. And he may also respond *Baruch she'achalnu*, but if this third person had already joined the *Zimun* with two others, he can no longer join with the first group for *Zimun*. If two of the three recited *Birkas Hamazon*, even privately, the *Zimun* is defunct.

שֶׁלֶשֶׁה שְׁאָכְלוּ, וְשָׁנִים גָּמְרוּ סְעוּדָתָן וְרוֹצִים לְבָרֵךְ, וְאֶחָד עֲדִין לֹא גָמַר סְעוּדָתוֹ וְאֵינוֹ רוֹצֶה לְבָרֵךְ, צָרִיךְ הוּא לְהַפְסִיק מִסְעוּדָתוֹ, כְּדִי שֶׁיִּבְרְכוּ בְּזִמּוֹן וְיַעֲנֶה גַם הוּא עִמָּהֶם וְיֹוצֵא יְדֵי זְמַן. וְיִמְתִּין עַד שֶׁסִּיּוֹם הַמִּבְרָךְ הֵנֵן אֶת הַכֹּל, וְאַחֵר כֹּךְ יָכוֹל לֵאמֹר, וְאֵין צָרִיךְ לְבָרֵךְ בְּרַכָּה רִאשׁוֹנָה, כִּינֵן שֶׁיַּדְעֵתוּ הֵיכָה לֵאמֹר עוֹד. וְכַשִּׁיגְמַר סְעוּדָתוֹ יִבְרָךְ בְּרַכַּת הַזֶּמֶן. אֲכָל שָׁנִים, אֵינֶן צָרִיכִין לְהַפְסִיק בְּשִׁבְלִי אֶחָד, אֲלֵא אִם יִרְצוּ לַעֲשׂוֹת לוֹ לְכַבּוֹדוֹ לְפָנִים מְשׁוּרֵת הַדִּין. וְעֲשָׂרָה שְׁאָכְלוּ בִּיחָד, צָרִיכִין אַרְבָּעָה לְהַפְסִיק בְּשִׁבְלִי שִׁשָּׁה שָׁנִים הָרַב. וְאֵינֶן צָרִיכִין לְהִמָּתֵן, רַק עַד שֶׁאֲמָרוּ בְּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ וְכוּ'. וְלֹאֲחֵר שֶׁאֲמָרוּ הֵם סְעוּדָתוֹ, יִזְמְנוּ לַעֲצֹמֶן בְּלִי הַזְכָּרַת הַשֵּׁם (סימן ר').

If three men ate together and two finished their meal and want to say *Birkas Hamazon*, and one of them has not yet finished his meal and does not want to say *Birkas Hamazon*, he, nevertheless, must interrupt his meal so they may say *Birkas Hamazon* with *Zimun*. He should answer with them and fulfill his obligation of *Zimun*. He should wait until the leader concludes the berachah *Hazan es hakkol*, and then resume his meal. He does not have to recite another berachah before eating since it was his intention to continue eating. After finishing his meal, he should say *Birkas Hamazon* privately. But two people need not interrupt their meal for the sake of one, unless they wish to do so in his honor, [as an act] beyond the letter of the law. If ten men ate together, four must interrupt their meal for the sake of six because they are the majority. But they need only wait until the leader says: *Baruch Elokeinu* [Blessed is our God.] After they finish their own meal, they should form their own *Zimun* without mentioning Hashem's Name.

בְּסְעוּדוֹת גְּדוּלוֹת שֶׁהֵרֵבָה מְסִבֵּין שָׁם, יֵשׁ לְבַחֵר שֶׁיִּבְרָךְ מִי שְׁקוּלוֹ חֲזָק, כְּדִי שֶׁיִּשְׁמְעוּ כָּל הַמְּסִבִּין מִן הַמִּבְרָךְ לְכָל הַפָּחוֹת עַד הֵנֵן אֶת הַכֹּל. וְאִם אֵי אֶפְשָׁר בְּכֹךְ, יִבְרְכוּ בַּחֲבוּרוֹת שֶׁל עֲשָׂרָה עֲשָׂרָה.

At larger banquets where there are many guests, it is proper to choose someone to lead *Birkas Hamazon* who has a powerful voice so that all the assembled can hear the leader recite at least until after the berachah, *Hazan es Hakkol*. If that is impossible, they should recite *Birkas Hamazon* in smaller groups of ten.

שְׁתֵּי חֲבוּרוֹת שְׂאוּכְלִין בְּבֵית אֶחָד אוֹ בִּשְׁנֵי בֵּתִים, אִם מִקְצָתָן רוֹאִין אֶלֶּי אֶת אֶלֶּי, מִצְטָרְפוֹת לְזִמּוֹן. וְאִם לֹא, אֵלֶּי מְזַמְּנִין לַעֲצֹמֶן, וְאֵלֶּי מְזַמְּנִין לַעֲצֹמֶן. וְאִם יֵשׁ שְׁמֵשׁ אֶחָד לִשְׁתֵּיהֶן, הוּא מִצְרָפֵן, וְכַגוֹן שֶׁנִּכְנָסוּ מִתְחַלֶּה עַל דַּעַת לְהַצְטָרֵף יַחַד. וְכָל הֵיכָא שֶׁמִּצְטָרְפוֹת, צָרִיכִין שֶׁיִּשְׁמְעוּ כָּל מִן הַמִּבְרָךְ לְכָל הַפָּחוֹת עַד הֵנֵן אֶת הַכֹּל (קצ"ה).

Two groups that eat in one house or in two houses, if part of each group see one another, they may join to form a *Zimun*. If they cannot see each

other, each group forms their own *Zimun*. If there is one waiter for both groups, he is the means of joining them, provided they originally came with the intention of combining into one group. Whenever two groups join, they must all be able to hear the leader recite at least until after the berachah *Hazan es hakkol*.

מי שהוא אצל המבצרים בזמון, והוא לא אכל ולא שתה עמם, כשהוא שומע שהמבצרים אומר, נברך שאכלנו משלו עונה הוא: ברוך ומברך שמו תמיד לעולם ועד. ואם מזמנין בעשרה, ואומר המבצרים נברך אלהינו וכו' עונה גם הוא, ברוך אלהינו ומברך שמו תמיד לעולם ועד. ואם בא לאחר שפבר אמר המבצרים נברך וכו' ושומע שהעונים אומרים ברוך שאכלנו וכו' או ברוך אלהינו שאכלנו וכו', עונה אחריהם אמן (קצ"ח).

If you are with a group that is saying *Zimun* and you did not eat or drink with them, when you hear the leader say, *Nevareich she'achalnu mishelo* [Blessed is He from whose bounty we have eaten] you should respond, *Baruch umevorach shemo* [Blessed is His Name] *tamid le'olam va'ed* [forever and ever]. If it is a *Zimun* of ten and the leader, therefore, says: *Nevareich Elokeinu* [Let us bless Our God], you should also respond: *Baruch Elokeinu* [Blessed is our God] *umevorach shemo* [and blessed is his Name] *tamid le'olam va'ed* [forever and ever.] If you arrive after the leader has already said *Nevareich* [Let us bless, etc.], and you hear the respondents saying: *Baruch she'achalnu* [Blessed is He, etc.], or *Baruch Elokeinu she'achalnu* [Blessed is our God, etc.], you should [only] say *Amein*.

שלושה שאכלו כל אחד מכפר שלו, ואחד מהם אכל פת עובד כוכבים, ושנים נזהרים מפת עובד כוכבים, מכל מקום מצטרפין לזמון ויברך זה שאכל פת עובד כוכבים, שהוא יכול לאכול גם עם האחרים. וכן אם אחד אוכל מאכלי חלב, ושנים מאכלי בשר, מצטרפין, ויברך זה שאכל מאכלי חלב, שהוא יכול לאכול גם עם האחרים. אך אם זה שאוכל מאכלי חלב אינו שותה יין, או שאין כאן אלא שר שהיה חדש, והוא נזהר מחדש, מוטב שיברך זה שאכל בשר, בכוס, מלכוד בלא כוס. ואם אחד אכל גבינה קשה ושנים בשר, יש אומרים דאינו מצטרפין. ויש אומרים, דמכל מקום מצטרפין, כיון שיכולין לאכול מלחם אחד, ויש להקל (סימן קצ"ו ובחיי"א).

If three men ate together, each from his own bread, and one of them ate bread of a non-Jew, and the other two are careful not to eat bread of a non-Jew, nevertheless, they can combine for *Zimun*. The leader should be the one who ate the non-Jewish bread, because he can eat together with the others. If one ate dairy foods and two ate meat, they may combine, and the leader should be the one who ate dairy foods, because he may eat with the others. But if the one who ate dairy foods doesn't drink wine or if all

that is available is beer which is *chadash*, *It was made from crops which took root after the time of bringing the (last) omer*. and he is careful not to eat *chadash*, then it is better for the leader of the *Zimun* to be one of those who ate meat, and have *Birkas Hamazon* said over a cup [of beverage] rather than to recite it without a cup. If one person ate hard cheese and the other two ate meat, some authorities hold they cannot combine into one group, while others hold that they may combine, since they could all eat from the same loaf of bread. We may accept the lenient opinion in this matter.

נשים שאכלו עם אנשים שנתחייבו בזמון, נתחייבו גם הנה וצריכות לשמע ברכת הזמון. קטן בוקעין שאין מצטרף לזמון, עד שהוא בן י"ג שנה יום אחד, אז מצטרף ויכול לברך גם הוא בזמון אף על פי שלא נבדק אם הביא שתי שערות.

If women ate together with men who were obligated in *Zimun*, they, too, are required to say *Zimun* and they must listen to the saying of *Zimun*. In reference to a 'minor,' it is customary not to include him for *Zimun* until he is thirteen years and one day old. Then he can join and even lead the *Zimun*, even though it was not ascertained that he has grown two pubic hairs. [This is a necessary requisite if one is to be considered an adult according to *halachah*.]

מי שאינו קורא קריאת שמע שחרית וערבית, או שהוא עובר עבירות בפרהסיא, אינו מצטרף לזמון. גר גמור מצטרף לזמון, וגם הוא יכול לברך ולומר, על שהנחלת לאבותינו, דכתיב באברהם כי אב המון גוים נתתיו. ודרשינו, לשעבר הנה אב לארם, מכאן ואילך לכל הגוים (קצ"ט).

If someone does not recite the *Shema* morning and evening, or one who publicly violates the mitzvos, cannot be counted for *Zimun*. A true convert may be counted for *Zimun* and he may lead and say: "For your parceling out as a heritage to our fathers" because it is written about our father, Abraham, "A father to many nations have I made you." *Genesis 17: 5*. And our Rabbis explain: "In the past you were merely a father to Aram, but from now on [you are a father] of all nations.

סימן מו

דם הנמצא בביצים, אסור, ולפעמים כל הביצה אסורה. ולכן קשעושים מאכל עם ביצים יש לבדק אותן.

The blood found in eggs is forbidden, and occasionally, it is forbidden to eat the entire egg. *Because of blood spots*. Therefore, when using eggs in any food, the eggs must be examined [for blood spots].

דם דגים מותר. אף אם קבצו בכלי, אסור, מפני מראית העין. לפיכך אם נפר שהוא מדגים כגון שיש בו קשקשים, מותר.

Blood of fish is permitted; nevertheless, if it is collected into a utensil, it is forbidden because of the appearance of wrongdoing. *People might think that you are eating animal blood*. However, if it is obvious that it is blood of fish, for example, when it contains scales, it is permitted.

אם נשד ככר וכדומה ונצא דם משניו על גבי הככר, צריך לחתוך מקום הדם ולזרקו. אבל הדם שבין השנים מוצצו בחל, כיון שלא פרש (ולא בשבת, כמו שאכתב לקמן בסימן פ' סעיף נ"ד) (יו"ד סימן ס"ו).

If you bit into some bread or similar food and blood flows from your gums onto the bread, you must cut off the part with the blood and throw it away. However, the blood that is still between your teeth may be sucked in if it is a weekday, since it did not leave your mouth. (But you may not do this on Shabbos. [see Chap. 80 parag. 54])

לפעמים נמצא דם בתוך החלב, שהדם יצא עם החלב מדדי הבמה, וצריך לעשות כזה שאלת חכם.

Occasionally, blood is found in milk, when blood is drawn with the milk from the udder of the cow. [When this occurs,] a Rabbinic authority must be consulted.

כשר בחלב אסור באכילה ובבשול ובהנאה, ולכן אם נאסר איזה דבר מתערבת בשר בחלב, צריך לעשות שאלה מה לעשות בו, כי לפעמים נאסר גם בהנאה, ולפעמים אינו נאסר בהנאה (פ"ז).

A mixture of meat and milk is forbidden to be eaten or to be cooked. Any benefit from this mixture is [also] forbidden. Therefore, if something becomes forbidden due to a mixture of meat and milk, a Rabbinic authority must be consulted about what should be done with the mixture for sometimes it is forbidden even to derive benefit from it and sometimes, deriving benefit is not forbidden.

שני ישראלים המכירים זה את זה, אפלו הם מקפידים זה על זה, אסור להם לאכל על שלחן אחד

זו בשר וזה מאכל חלב, עד שינעשו איזה הבר, כגון, שיאכל כל אחד על מפה שלו, או שיניחו על השלחן בין המאכלים איזה דבר שאין דרכו להיות שם. ויהיו זהירים שלא לשתות מקלי אחד, מפני שהמאכל נדבק בקלי.

Two Jews who know each other, even though they are critical of each other, are forbidden to eat at the same table, if one [eats] meat and the other dairy food, unless they make a noticeable mark between them. *This will insure that their food is not interchanged.* For instance, each one should eat on his own tablecloth or they may place, on the table between the foods, an article that generally does not belong there. They must also be careful not to drink from the same cup, because food clings to the cup.

וכל שכן שצריכין לזהר שלא לאכול מפכר אחד עם בשר ועם חלב. וכן נוהגין ליחד כלים למלח, אחד למאכלי בשר ואחד למאכלי חלב, כי לפעמים טובלים במלח ונשארים שיורי מאכל במלח.

And certainly they must be careful not to use the same loaf of bread for meat and dairy meals. It is also customary to designate separate salt-dishes, one for meat and one for dairy foods, because sometimes the [food] is dipped into the salt and bits of food are left in the salt.

נוהגין לרשם את הסכין המיוחד למאכלי חלב, וכן כל כלי חלב שלא יבאו לידי חלופ.

It is customary to mark knives that are used for dairy foods, as well as other dairy dishes so they are not interchanged [with meat utensils].

אכל בשר או אפילו רק תבשיל של בשר, לא יאכל מאכלי חלב עד שישקה שש שעות. והלועס לתינוק, צריך גם כן להמתין. ואף על פי שישקה בשעור, אם מצא בשר בין השנים, צריך להסירו. אבל אינו צריך להמתין אחר כך, רק יקנח את פיו וידיחו, דהינו שיאכל מעט פת ויקנח בו פיו, וגם מדיחו במים או בשאר משקה.

If you ate meat or even a dish prepared with meat you may not eat dairy food for six hours. If you chew meat for a child, you must also wait [six hours]. Even after waiting six hours, if you find a particle of meat between your teeth, you must remove it, but you do not have to wait after that, all you need do is cleanse your mouth and rinse it; that is, eat a little bread and cleanse your mouth with it, and then rinse [your mouth] with water or another liquid.

אם לא היה בתבשיל לא בשר ולא שמן של בשר, אלא שנתבשל בקדרה של בשר, אפילו לא היתה

מודחת יפה, מתר לאכל אחריו [מאכלי] חלב.

If the food you ate did not contain meat nor the fat of meat, but was merely cooked in a pot used for cooking meat, even if the pot was not cleaned out well, it is permissible to eat dairy foods afterward.

אכל גבינה, מתר לאכול אחריה בשר מיד בסעודה אחרת, ובלבד שיבדק ידיו אם אין שום דבר מהגבינה נדבק בהם, או ירחצם במים, וגם יגמר שניו וידיה פיו. ואם היתה הגבינה קשה, דהינו שהעמדה בקבה, וישנה ששה חדשים או שהיא מתלעת, אם רוצה לאכול אחר כך מאכלי בשר, צריך גם כן להמתין שש שעות.

After eating cheese you are permitted to eat meat immediately thereafter at another meal, as long as you examine your hands to make sure that no particles of cheese cling to them; or you may wash them with water. You must also brush your teeth and rinse your mouth. But if the cheese was hard, i.e. cheese which was aged for six months or which was moldy, if you wish to eat meat afterwards you must also wait six hours.

מי שאכל גבינה ורוצה לאכול בשר, צריך לבער מעל השלחן שיורי פת שאכל עם הגבינה. ואסור לאכול גבינה על מפה שאכלו בשר. וכן להפוך. גם אסור לחתוך בסכין של בשר פת לאכלו עם גבינה. וכן להפוך, ואפילו אם הסכין נקי. ובשעת הדחק כגון שהוא בדרך, מתר לו לחתוך בסכין של בשר כשהוא נקי ומקנח היטב היטב לאכול עם גבינה וכן בהפוך (פ"ט)

If after eating cheese you want to eat meat, you must remove from the table the rest of the bread which you ate with the cheese. It is forbidden to eat cheese on a tablecloth used for meat, and vice versa. It is also forbidden to use a meat knife to cut bread that will be eaten with cheese, and vice versa, even if the knife is clean. However, if there are extenuating circumstances; for example, if you are traveling, you are permitted [to cut bread] with a meat knife if it is clean and wiped very well, and it is permitted to eat [the bread] with cheese, and vice versa.

אם חתך בסכין של בשר בצלים, או שאר דבר חריף ונתנם למאכל חלב או בהפוך, צריך לעשות שאלת חכם (צ"ו).

If, however, you use a meat knife to cut onions or any other pungent things and you put them into a dairy food, or vice versa you must consult a Rabbinic authority.

העושה תבשיל מבשר, בחלב שקדים, צריך להגות בתוכו שקדים, מפני מראית העין.

If you make a meat dish using a milk substitute made from almonds you must leave [whole] almonds in it in order to avoid the appearance of wrongdoing. *I.e., lest someone will think you are using regular milk, and have transgressed the law of boiling meat and milk together.*

נוהגין שלא להגעיל כלי חלב להשתמש בו בבשר או אפוא.

It is the accepted custom not to kosher dairy utensils or dishes in order to use them with meat, or vice versa.

יין ובשר נחתכת דג שאין בו סימן, שמפקדין או שולחין ביד עובד כוכבים, ומכל שכן ביד ישראל שווד, צריך שני חותמות. אבל יין מבשל, וכן החמץ של יין וחלב ופת וגבינה, סגי בחותם אחד.

Wine, meat or a piece of fish that does not have a distinguishing mark that you entrust or send with a non-Jewish messenger, and certainly if you send it with a non-observant Jew, must have a double seal. *To make sure that non-kosher items are not substituted for the kosher ones.* But boiled wine, wine vinegar, or milk, bread and, cheese, need only one seal.

אם שולח או מפקיד איזה דבר בשק, צריך שיהיו התפירות מבפנים ולקשרו ולחתמו.

If you send or entrust any of these items in a sack, it is necessary that the stitches of the sack be on the inside so that it can be tied and sealed.

אם ארע ששלח על ידי עובד כוכבים בהמה או עוף שחוטים או שאר דבר בלא חותם, יעשה שאלת חקם.

If you sent a slaughtered animal or fowl or anything else without a seal [on the package] with a non-Jew, you should consult a Rabbinic authority.

גבינות ושאר דברים שהם ביד עובד כוכבים, אף על פי שהם בחותם או בדפוס שהם פשרים, כל שלא ידענו מי חתמן, אסורין.

It is forbidden to eat cheeses or other items that are in the possession of a non-Jew, although they are sealed or stamped stating that they are kosher, as long as it is not known who sealed them.

יש לנהר שלא לבשל או לצלות ישראל ועובד כוכבים שתי קדרות זו אצל זו, זה בשר פשר וזה

בשר טרפה, אם הקדרות או המחבתות מגלות. וכן יש להזהר שלא להניח הקדרות אצל השפחות בשאין ישראל בבית ואינו יוצא ונכנס.

Care must be taken not to cook or roast your food and the food of a non-Jew when the two pots are next to each other, one pot containing kosher meat and one pot *treife I.e., non-kosher meat*. meat, if the pots or the pans are uncovered. Care must also be taken not to leave any pots in the care of non-Jewish maids when there is no Jew in the house [or when there is no Jew] going in and out of the house.

מי שאין מכירין אותו שהוא מחזק בכשרות, אסור לקנות ממנו זין או שאר דברים שיש לחוש בהם לאסור. מיהו אם נתארח אצלו, אוכל עמו כל שלא נודע לו שהוא חשוד (ק"ט).

It is forbidden to buy wine or any other doubtful food from someone who is not recognized as an acknowledged keeper of *kashrus*. *I.e., one who does not observe the dietary laws*. However, if you are his house guest, you may eat with him as long as you are not certain that there is reason for suspicion.

יש להזהר מלהניח בבית עובד כוכבים כלי שיש לחוש שמא נשתמש בו. ואפלו נתנו לאמן לתקנו, אם יש לחוש שמא נשתמש בו, יעשה שאלת חכם (קכב).

Care must be taken not to leave culinary utensils in the house of a non-Jew lest he make use of them. Even when you give such utensils to a non-Jewish craftsman to be repaired, if you suspect that he used it, you should consult a Rabbinic authority.

לפעמים לוקחין עוף כפות ומשליכין אותו ארצה, ואחר כך שוחטין אותו, והוא אסור גמור, כי בהמה או עוף שנפל, אין לו הטר עד שרואין אחר כך שהלה ארבע אמות הלך יפה. וגם בקבשים ובעגלים צריכין להזהר בזה מאד (נ"ח).

Occasionally people buy a live fowl with its legs trussed, and they throw it to the ground and then have it slaughtered. This practice is strictly forbidden because an animal or a chicken which fell to the ground must not be eaten until it is observed afterwards, walking four *amohs* See glossary. in a normal manner. Concerning lambs or calves also, it is well to be extremely careful in this regard.

בימי הקיץ שכים מאד כבר אנזים, שנמצאות בועות קטנות, כמין יבלת (ווארצלען) בבני מעים, והרבה נטרפות על ידי כך, על כן צריכין להזהר מאד לבדק הבני מעים, וכשנמצא בועות קטנות

יעשה שאלת חכם (מ"ו).

During the summer it is very common for ducks to develop small blisters like warts in their intestines and many become *treife* because of them. Therefore great care must be taken to examine the intestines, and if such small blisters are found, a Rabbinic authority must be consulted.

אין לשוין עסה בַּחֲלָב, שְׁמָא יאכל הפת עם הבָּשָׂר. ואם לֵשׁ, כָּל הפת אֲסוּרָה אֲפִלּוּ לֶאֱכֹלָה לְבַדָּה, גִּזְרָה שְׁמָא יאֲכֹלָה עם בָּשָׂר. ואם הִיָּה דְּבָר מֵעֵט כְּדֵי אֲכִילַת פֶּעַם אַחַת, אוּ שְׁשֻׁנָּה צוּרַת הפת שִׁיָּהָא נִכָּר שְׁלֵא לֶאֱכֹלָה עם בָּשָׂר, מִתָּר. וְכֵן הִדִּין אִם לֵשׁ עֵסָה עם שְׁמֶן שֶׁל בָּשָׂר. ואִין לֶאֱכֹפּוֹת שׁוּם פֶּת עם צִפְיָחִית (פִּלְאדִּין) אוּ פִּשְׁטִידָא בְּתַנּוּר, דְּחִישִׁינָן שְׁמָא יָזוּב מִן הַמָּאָה אוּ מִן הַשְּׁמֶן מִסַּת הפת. ואם זָב מִחֲתִיָּה, דִּינָה כְּאֵלּוּ גִלוּשׁ עֵסָה, דְּאֲסוּר לֶאֱכֹלָה אֲפִלּוּ לְבַדָּה (צ"ז).

It is not permitted to knead dough with milk lest it be eaten with meat, and if you did knead it, it is forbidden [to eat] the entire bread even by itself, because of the Rabbinic interdiction lest it be eaten with meats. If, however, it was a small quantity, sufficient only for one meal, or if the bread has been shaped so that it is noticeable that it is not to be eaten with meat, then it is permissible. The same *halachah* applies if dough was kneaded with animal fat. No type of bread should be baked with [meat or dairy] knishes in one oven [at the same time] for we are afraid that some of the butter or some fat will flow under the bread; and if it did flow underneath the same *halachah* applies as though it were kneaded together, and the bread may not be eaten even by itself.

פֶּת שְׁאֲפָאָה עם הַצֵּלִי בְּתַנּוּר אֶחָד, אִם הִיָּה הַתַּנּוּר סָתוּם וְהַצֵּלִי מְגֻלָּה, אֲסוּרָה הפת לֶאֱכֹלָה בַּחֲלָב. אֲכָל אִם הַצֵּלִי הִיָּה מְכֻסָּה אוּ שִׁהִיָּה הַתַּנּוּר פְּתוּחַ, וְהוּא תַנּוּר גָּדוֹל בְּתַנּוּרִים שְׁלֵנוּ, מִתָּר. וּמִפְּל מְקוֹם לְכַתְּחֹלָה יֵשׁ לְזַהֵר שְׁלֵא לִצְלוֹת בָּשָׂר בְּתַנּוּר שְׂאוּפִין בּוֹ פֶּת, דְּחִישִׁינָן שְׁמָא יָזוּב הַשְּׁמֶן מִסַּת הפת. וְאֲפִלּוּ הַצֵּלִי הוּא בְּמַחְבֹּת, יֵשׁ לְחוּשׁ (צ"ז ק"ח).

If bread was baked together with a roast, in the same oven, and the oven was closed and the roast was uncovered it is forbidden to eat the bread with dairy foods. However, if the roast was covered or the oven was open and the oven is as large as ours, the bread is permitted. Nevertheless, initially, care should be taken not to roast meat in an oven in which bread is being baked, for fear that some fat will flow under the bread; and even if the roast is in a pan, there is room for concern.

תַּנּוּר שְׁזָב בְּקִרְקַע שְׁלֵו שְׁמֶן אוּ חֲלָב, צְרִיךְ הֶסֶק כְּדִין, עַד שִׁילְכוּ הַגְּחָלִים עַל פְּנֵי כָּלוּ וַיִּתְּלָבוּ (סימן צז קכא ובחכ"א ומ"א באורח חיים סימן תסא).

If animal fat or milk overflowed on the floor of an oven, *The oven referred to here is the old brick oven in which the food and bread were placed directly on the floor of the oven.* the oven must be cleansed by glowing heat in accordance with *halachah*, that is to say, glowing coals must be spread over the whole floor of the oven until it becomes white hot.

תרגולים מסרסים נוהגים לאכלם, משום דסומכין דמסתמא העובד כוכבים המסרס הוא אמן ובקי בדבר, שלא יעשה בתפירה איזה רעותא, בבגדי מעים (ועין לקמן סימן קצ"א סעיף ו'). אבל אם נמצא בהן איזה רעותא, אפילו רק שאינן מנחין כראוי הן אסורין.

Castrated chickens may be eaten because we rely on the presumption that the non-Jewish castrator is an expert and in sewing up the chicken did not cause any defect to the intestines. However, if any defect is found, even if it is merely that the intestines do not lay in the normal position, it is forbidden to eat them.

בקצת מקומות נוהגין העובדי כוכבים המפשמין אנוות למכרו לישראלים, שדוקרין אותן תחת כנפיהם במחט וכדומה, כדי שיתנפח הבשר ויתראו שמנות, ויש בזה גם כן שאלת חכם אם הן פשרות או לא (עין שו"ת אמרי אש יו"ד סימן כ"ד). וכן בהמה אשר לפעמים מחמת רב אכילה מסתכנת, ורפואתה שדוקרין אותה במרצע נגד הכרס, יש בזה גם כן שאלת חכם אם היא פשרה (עין שו"ת אמרי אש יו"ד סימן ע"ה).

In some communities, it is the practice of non-Jews who raise geese for sale to Jews to stab them under the wings with a needle, or similar sharp object, so that the flesh becomes swollen and the geese look fat. A Rabbinic authority should be consulted if they are kosher or not. It also happens when an animals is overfed and becomes critically ill, that it was cured by striking it with an awl opposite its stomach. *This procedure was common at the time the author lived.* This procedure also raises a question for a Rabbinic authority to decide whether such an animal is kosher.

נוהגין לעשות פרות מרקחין, שנותנים את הפרות תוך צלותן, ומכסין וקושרין את פיה בשלפוחית בהמה, וכך מעמידין אותה לתוך תנור חם שירקחו הפרות, צריכין לזהר שיהא השלפוחית מבהמה פשרה, והקשרה גם במליחה והדחה כראוי.

In preserving fruit it is customary to place the fruit in a jar and to cover the mouth of the jar and tie it with the bladder skin of an animal. It is then placed into a hot oven so the fruit may be preserved. Care must be taken that the bladder skin be from a kosher animal, and it must also be kashered by proper salting and rinsing.

בארות ונהרות שמחזקין שיש במימיהם תולעים, אסור לשתותן עד שיסננו אותן. ואפלו בדיעבד אם בשל באותן מים יש לאסור (עין חכ"א). וכן אסור לשרות במים אלו בשר או להדיח בהם דבר מאכל, כי התולעים נדבקים במאכל.

It is forbidden to drink water from wells and rivers that are known to be infested with worms (or insects), until the water is filtered, and even if inadvertently the unfiltered water was used for cooking, it is forbidden to eat the food. Similarly it is forbidden to soak meat in such water or to use it for rinsing any food because the worms attach themselves to the food.

לשמסננו את המים, צריכין לזהר לסננו דרך מפה, שלא יהיה באפשרי לעבור אפלו תולע דק שבדקין.

When filtering such water, care must be taken to filter it through a cloth that will not allow passage even for the very thinnest worms.

חמץ שהתליע אסור על ידי סינון, כי תולע דק שבדקין שנתהנה בחמץ, עובר דרך כל מפה, והסנון גרועי גרעה יותר טוב שלא לסננו, כי התולע המתנהה במשקין שבפלים, אינו נאסר כל זמן שלא פרש, ועל ידי הסנון אכא למיחש שמא יפרוש על המסננת ואחר כך יתזור. והמבקר להרתיח תחלה את החמץ ולסננו אחר כך דמאחר שהתולע מת על ידי הרתיחה, שוב לא יעבור בסנון (חכמת אדם כלל ל"ח).

Vinegar that contains worms should not be eaten even if filtered, because even the thinnest worm of the sort that grow in vinegar, will pass through any cloth and the filtering will worsen the situation. It is best not to filter it because worms that develop in beverages contained in vessels are not forbidden as long as they do not become separated; and through filtering, it is possible that the worms will be separated and remain on the filter and later return to the vinegar. It is best to boil the vinegar first and then filter it; because once the insects are killed by the boiling, they will not pass through the filter.

תולעים הגדלים בפרות בעודם במחבר, אסורין, אף על פי שלא פרשו ממקום למקום, ולפעמים נמצא בקרי וכן בפולים וקטניות כמין נקדה שחורה, והוא מקום שהתחיל התולע להתרבות, וצריך לטלה משם בעמק, דאסורה כמו התולעת עצמה.

Worms that grow in fruit when still attached to the tree are forbidden even though they did not move from place to place. Sometimes black spots or dots are found on fruits, beans, and legumes. This is the first stage of their breeding and they must be cut out with deep penetration, because

this area is forbidden as the worm itself.

כל פרי שדרכו להתליע בעודו מחבר, אם עברו עליו שנים עשר חדש משנתלש, מתר, כי כל בריה שאין בה עצם, אינה מתקיימת שנים עשר חדש, וכבר נעשתה כעפרא בעלמא. ומשום חשש שמא התליעו בתלוש, צריכין לבדקו ולהשליך התולעים והיבחושין שנמצאו בחוץ, ואחר כך יתנם למים צוננים ויערבם יפה יפה, ויעלו התולעים והמנקבים למעלה וישליכם, ואחר כך יתנם במים רותחין, שאם נשארה בהם תולעת ימות מזד ולא תפרש. ואין לסמוך על זה רק בקטניות ועדשים וכדומה, ודוקא לאחר שנים עשר חדש.

Some fruits have worms when still attached to the tree. If twelve months have passed from the time they were picked, they may be eaten, because any creature that does not have a vertebra cannot exist [more than] twelve months, and have, therefore, become like mere dust. However, since it is possible that the fruit became wormy after being picked, it should be examined, and cleaned from all the worms and insects found upon the surface. Afterwards they should be placed in cold water and the water should be thoroughly stirred. As the worms and worm-eaten particles rise to the surface, they should be thrown away. The rest should be placed into boiling water so that if any worms remain they will die immediately, and will not become separated from the fruit. This procedure may be relied upon only in the cases of legumes or lentils and the like and then only after the expiration of twelve months.

כל הפירות שצריכין בדיקה, צריך לפתחם כל אחד ואחד, ולהשליך את הגרעינין למען יוכל לבדקו יפה יפה. וצריכין לזהר בזה מאד כשמרקחין פרות בדבש וסכר, וכן כשעושין רבה. ולא מהני מה שפדק מקצתו. ואפלו בדק את הרב לא מהני, אלא צריך לבדק כל פרי ופרי.

All fruits that require examination must be opened one by one and the pits removed and discarded, in order that the examination is thorough. Great care must be taken regarding this when preserving fruits in honey and sugar, and similarly when making *lekvar* (a prune jam). It is not sufficient to examine only a portion of the fruit, and even if the greater portion was examined it is not sufficient, but, rather, each fruit must be examined separately.

לפעמים נמצא בקמח וכיוצא בו תולעים גדולים, וסגי כשמנפה אותו בנפה, שאין התולעים עוברים. אבל אם נמצאו בו תולעים קטנים (מילבן) לא מהני הנפה. ומי שיש לו חטין מתלעין, יעשה שאלת חכם איד יטתנם.

Flour or similar ground substances occasionally have large worms, and

it is sufficient to sift the flour, because the worms will not pass through; but if it is infested with mites, sifting is of no avail [and it should be discarded]. If you have wheat that is infested with worms, consult a Rabbinic authority as to how should be ground.

כָּל דָּבָר שֶׁהִתְלַיעַ, וְהוּא דָּבָר שֶׁאֵין הַדֶּרֶךְ לְבַדְּקוֹ מִתּוֹלְעִים, אֲסוּר לְמַכְרוֹ לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים כְּשֵׁי שֶׁלְחוֹשׁ שְׂמָא יִחְזֹר וְיִמְכְּרֵנוּ לְיִשְׂרָאֵל. וּמִתֵּר לַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ יֵין שָׁרָר, וְלֹא סִיּוּשִׁינוּ שְׂמָא יָבֵא בּוֹ לַיָּדִי תַקְלָה לְאֶכְלוֹ כֶּה, וּבִלְבָד שֶׁלֹּא יִשְׁהֶנוּ זְמַן רַב.

Anything which is infested with worms and is something not usually examined for worms is forbidden to be sold to a non-Jew, when there is a likelihood that the non-Jew might resell it to a Jew. It may be used, however, in the making of whiskey, and we are not afraid that it will cause a problem of someone eating it in its present state, providing it is not kept for a long time.

הַרְבֵּה מִיָּגִי יִרְקוֹת שֶׁמְחַזְקִין בְּתוֹלְעִים. וְיֵשׁ שֶׁמְחַזְקִין בְּתוֹלְעִים קִטְנִים (מִילְבּוֹן). וְיֵמָּה שֶׁהַנָּשִׁים אוֹמְרוֹת שֶׁמִּהֲבִינָן אֶת הַיֵּרֶק בְּאֵשׁ, אֵינוֹ מוֹעִיל. וְיֵשׁ מִיָּגִי פְרוֹת וְכֵן מִיָּגִי יִרְקוֹת שֶׁמְחַזְקִין כָּל כֶּה בְּתוֹלְעִים עַד שֶׁכֹּמַעַט אֵי אֶפְשָׁר לְבַדְּקוֹ, וְרָאוּי לְכָל יָרָא שְׂמִים שֶׁלֹּא לְאֶכְלוֹ כָּלָל. וְיֵשׁ מִיָּגִי פְרוֹת שֶׁהַגִּרְעִינִין מְחַזְקִים בְּתוֹלְעִים וְאֲסוּר לְאֶכְלוֹ.

There are many kinds of vegetables that are known to be infested with worms and some that are infested with mites. Some housewives claim that singeing the vegetables in fire [destroys the worms], [however, such a method] is of no avail. There are also certain kinds of fruit and vegetables that are so infested with worms, that it is almost impossible to examine them. It is fitting, therefore, that a God-fearing Jew should not eat any of these. There are certain fruits whose kernels are infested with worms and it is forbidden to eat them.

בְּאַגֻּזִּים שְׂכִיחִים מְאֹד תוֹלְעִים קִטְנִים וְהַמְבָּחֵן לָזֶה, כְּשֶׁלּוֹקְחִין אֶת הָאֶכָל מִתּוֹךְ הַקֶּלֶפָה וּמַכִּין בְּקֶלֶפָה עַל אֵיזָה מְקוֹם חֵם קֶצֶת, יוֹצֵאִין הַתּוֹלְעִים שֶׁנִּשְׁאַרוּ בְּתוֹךְ הַקֶּלֶפָה, וְצָרִיכִין לְגַהֵר בְּזֶה מְאֹד.

Walnuts are often infested with mites. They can be tested in this manner, when the kernel is taken from the shell, the shell should be tapped on a warm surface. This will bring out the mites that remained in the shell. Great care should be taken concerning this.

לְפַעֲמִים נִמְצָא בְּפְרוֹת מְרַקְחִים בְּדָבָשׁ וְסֶכֶר, שֵׁי שֶׁלְמַעֲלָה סָבִיב הַכְּלִי תוֹלְעִים קִטְנִים. וְנִקּוּ אוֹתוֹ הֵיטֵב, וְיִקְחוּ קֶצֶת גַּם מִן הַמַּאֲכָל עַד שֶׁיִּהְיֶה בְּרוּר שֶׁלֹּא נִשְׁאַר בְּתוֹךְ הַמַּאֲכָל.

Sometimes the rim of the container in which fruits were preserved in honey and sugar, contain mites. This area must be thoroughly cleansed and some of the [surface] preserves removed, until it is quite certain that no insects were left in the preserves.

חמץ פרי או צננון בספין וחמץ גם התולעת שהיה בהם, יקנח את הספין היטב, וגם מן הצננון או מן הפרי יקלף קצת במקום החמץ (ט"ז צו וחכ"א).

If while cutting a fruit or radish with a knife, you happen to cut up a worm, you should wipe the knife very well and from the radish or the fruit, scoop out a bit from the place where the worm was cut.

בתוך הדגים נמצאו לפעמים תולעים במח או בכבד או במעים או בפה או באזניים ובפרט בדג נקרא זאב המים (העכט) יש בו תולעים דקים וארפים, ובמקום השוכים צריכין בדיקה, וכן בדג מלוח (הערינג) שוכים בתוך הלב תולעים דקים וצריכין בדיקה. ויש מקומות שיש על הדגים מבחוץ אצל הסנפירין וגם על הסנפירין ובתוך הפה ואחורי האזניים, שרצים קטנים מאד, והם עגלים כענשה, וצריכין לבדק שם ולגררן היטב.

The interior of fish often contain worms, [especially] in the brain, the liver, the intestines, mouth and ears. This is especially true with a fish called 'Hecht' (pike), which contains thin, long worms. The places where they are commonly found must be thoroughly examined. In herrings thin worms are often found in the milk, and it, therefore, requires examination. In some regions, the outside of the fish near the fins and on the fins, in the mouth and behind the ears, are infested with very small insects that are round as a lentil. These places should be examined and scraped off very well.

תולעים הנמצאים בגבינה אם אינן נמאסין עליו, מתרין כל זמן שלא פורשו לגמרי.

If the worms found in cheese, are not repulsive to you, they may be eaten as long as they are not completely separated from the cheese.

הרבה אזהרות הזהירה התורה בשרצים, ועוברין עליהן בכמה לאוין, ומטמאין את הנפש כדכתיב ונטמאם בהם. ולכן צריך האדם לזהר במאד מאד שלא יכשל בהם.

Many Divine commandments are written in the Torah regarding insects. [One who eats them] transgresses many prohibitive commandments. They also defile the soul, as it is written: "You will be defiled through them." *Leviticus 11: 43*. Therefore, everyone must be very careful not to eat

them inadvertently.

השואל למורה הוראה איזה שאלה נאסר, אסור לו לשאול עוד למורה הוראה אחר, אלא פן הודיעו נשכר הורה הראשון לאסור (ס' רמב).

If you ask a *Rav* a question concerning the permissibility of an item and he has forbidden it, you are not allowed to ask another *Rav* for his opinion [about the same matter], unless you inform him that the first *Rav* decided it was forbidden.

סימן מז

סתם יינם בזמן הזה, וכן מגע עובד כוכבים ביין שלנו, יש אומרים, דאינו אסור רק בשתייה ולא בהנאה. ולכן מותר לישראל לגבות בחובו סתם יינם, מפני דהוי כמציל מידיקה. והוא הדין בשאר הפסד, כגון אם עבר וקנה. אבל לכתחלה אסור לקנות כדי להשתכר בו. יש מקליו גם בזה וטוב להחמיר.

In the opinion of some authorities, in our time the wine of a non-Jew or Jewish wine touched by a non-Jew is forbidden only for drinking but not for deriving other benefit from it. Therefore, a Jew is permitted to take non-Jewish wine in payment of a debt, for it is equivalent to saving it from a loss. The same law applies in avoiding other types of loss, but only when, for example, the wine was already purchased. However, initially, it is forbidden to buy such wine in order to make a profit from it. Some authorities are lenient even in this instance, but it is best to follow the stricter opinion.

מותר לעשות מרחץ מסתם יינם אפילו לחולה שאין בו סכנה (קנ"ה).

It is permissible to make a bath from non-Jewish wine for a sick person, although he is not critically ill.

יין פשר שנתבשל, דהיינו שהרתית ונתמעט ממדתו על ידי הרתיקה, אם נגע בו עובד כוכבים, מותר אפילו בשתייה. אבל יין שנותנין לתוכו לענה (ווערמוטה), כל ששם יין עליו ולא נתבשל נאסר.

Kosher wine that was cooked until it was brought to a boil and its contents reduced by the boiling, [even] if it was touched by a non-Jew, it is permissible even for drinking. However, wine into which spices have been put, such as vermouth, as long as it is still called wine, and has not been boiled becomes forbidden [when touched by a non-Jew].

תבשיל שזין מערב בו ואינו נפר, אפלו עדן לא הרתים, אינו נאסר במגע עובד כוכבים.

A dish into which wine was added but is not discernable even if it was not yet brought to a boil, does not become forbidden when touched by a non-Jew.

זין מזוג אם יש בו ששה חלקים מים, בטל הזין. ואינו נאסר במגע עובד כוכבים. אבל זין צמוקים, דהינו שנתן מים על הצמוקים, הרי זה כזין גמור (ע"ל ססנ"ג).

Wine that was diluted with six parts of water is no longer considered wine and does not become forbidden when touched by a non-Jew. However, raisin wine which is made by pouring water on raisins is considered real wine.

התמד, דהינו מים שנותנים על הסרצנים או על השמרים, כל שהוא משבח לשתיה, אין להתירו אם נגע בו עובד כוכבים.

Mead which is made from water poured on the seeds, or on the lees of wine, as long as it is improved for drinking cannot be permitted, when touched by a non-Jew.

ענבים דרוכות בגיגית, כיון שנמשך ממנו זין אפלו מעט, או ששאב ממנו זין בכלי, נקרא הפל זין ונאסר במגע עובד כוכבים, אפלו לא נגע אלא בסרצנים ובגגים. ולכן גיגיות ענבים דרוכות עומדות בבית עובד כוכבים יש לאסור, שמא המשיך ממנה. ואסור לדרך על ידי עובד כוכבים, אפלו בגיגית בקוקה.

Once even a small quantity of wine has been drawn from a barrel in which grapes were pressed, or if wine was taken from it in a vessel, the entire contents of the barrel is considered wine and becomes forbidden when touched by a non-Jew, even if he touched only the seeds and the husks. Therefore, barrels of grapes found in the house of a non-Jew are forbidden since he might have already drawn wine from them. It is also forbidden to let a non-Jew press grapes, even if the barrel is sealed.

יש להזהר מלהוציא את הסרצנים והגגים מן הגתות על ידי עובד כוכבים, אפלו לאחר שהוציאו מהם זין ראשון ושני, כי שמא יש עליהם עוד טופס זין (קכ"ג).

Care must be taken that the removal of the seeds and husks from the presses should not be done by a non-Jew, even after the extraction of wine from the first and second pressing because it is possible that they might still be moist with wine.

עובד כוכבים ששפך מים לתוך היין, אם נתפנו למזגו, אסור בשתייה. ואם לא נתפנו למזגו, ואפלו הוא ספק, מותר (קכ"ה).

If a non-Jew poured water into wine with the intention of diluting it, *Thus making it better for drinking*. we are not allowed to drink it. But if he had not intended to dilute it, or even if it was doubtful whether he intended to do so, it is permissible to drink from it.

חמץ יין שנעשה מיין כשר, אם הוא חזק כל כך שמבבע כששופכין אותו על הארץ, שוב אינו נאסר במגע עובד כוכבים. אבל אם נעשה מסתם יינם, לעולם הוא באסורו.

[If] wine vinegar made from kosher wine is so strong that it seethes when poured upon the ground, it no longer becomes forbidden when touched by a non-Jew. But vinegar produced from non-Jewish wine always remains forbidden.

וכן יין שרף שנעשה מסתם יינם, וכן מהסרצנים והזגים והשמרים, הרי הוא כגין עצמו. אבל הנעשה מיין כשר אז לאחר שנעשה יין שרף אין מגע עובד כוכבים אוסרתו.

Similarly, whiskey [brandy] that was produced from non-Jewish wine or from seeds, skins and lees [of non-Jewish wine,] is considered like the wine itself. But when [brandy] is made from kosher wine, the touch of a non-Jew does not make it forbidden.

מלח של יין (וויינשטיין) (טרטר) נתפשט המנהג להתיר, כיון שאין בו הנאה לחם (סימן קכ"ג ובחכמת אדם).

It has become the accepted custom to permit the use of Tartaric Acid, since it has no taste.

מגע עובד כוכבים על ידי דבר אחר, וכן הבא מלחו, נעשה שאלת חכם (קכד קכה).

If a non-Jew touches the wine by means of another object, [i.e. not with his own body] or through his power, a Rabbinic authority must be consulted.

השולח יין על ידי עובד כוכבים, צריך להשגיח היטב בכל מקום שיש ברזא או מגופה לחתום בשני חותמות (ק"ל).

If wine is sent [to someone] with a non-Jewish messenger, great care must be taken that every faucet or spout should be sealed with double seals.

ישראל שעושה יינו של עובד כוכבים בהקשר כדי למכרו אחר כך לישראלים, יש בזה כמה חלוקי דינים, ולפעמים אפילו שני חוקמות וגם מפתח לא מהני. וצריך לשאל למונה הוראה בדת מה לעשות, ושומר נפשו ירחק מיו כנה.

If a Jew produces kosher wine for a non-Jew, for the purpose of selling it to Jewish customers, the situation raises many special *halachic* issues, and in certain circumstances, even double seals or a lock and key are not sufficient safeguards. It is necessary to consult a Rabbinic authority as to the proper procedure. One who fears for his soul should avoid this type of wine.

כלים של סתם יינם, אם הם כלים שאין הדרך להחזיק בהם יין אלא זמן קצר, וגם לא היה בהם היין מעת לעת, בין שהם של עור בין שהם של עץ ושל זכוכית ושל אבן ושל מתכת, אם אינם מזפתין, מדיקון היטב במים שלש פעמים ומתרים. ואם הם מזפתין, יש להם דיו אחר. וכן כלי חרס יש להם דין אחר.

Vessels in which wine is kept for a short time which contained non-Jewish wine, and that had no wine in them for twenty four hours, whether the vessels are made of leather, wood, glass, stone or metal, if they are not lined with pitch, they should be rinsed well with water three times and they may be used. If, however, they are lined with pitch, they have a different *halachic* status. Similarly, earthenware has a different *halachic* status.

כלים העשויים להכניס בהם יין לקיום, דהיינו שמיתדין אותן להחזיק בהם יין לכל הפחות שלשה ימים, אף על פי שהכלי הוא של ישראל, והעובד כוכבים החזיק בו את היין רק זמן מעט. מכל מקום צריך הקשר על ידי צערי דהיינו ממלאים את הכלי מים על כל גדותיו, ונעמד כך לכל הפחות עשרים וארבע שעות, מעת לעת, ואחר כך שופך את המים ונותן בו מים שניים, ונעמד כך לכל הפחות מעת לעת, וכן עושה פעם שלישית. ואין צריכין שיהיו השלשה מעת לעת ונקא רצופין. ואם צמדו בו המים כמה ימים ולא שפכם, לא עלה לו אלא למעת לעת אחר. יש אומרים, דאם היין היה בו מעת לעת, לא מתפשט בערוי, משום דכבוש כמבשל ובעי הגעלה. ובמקום שאין צרך גדול, יש להתמיר כן.

Vessels that are made for keeping wine in them for a long time, that is, they are designed to hold wine for at least three days, even though the vessel belongs to a Jew, and the non-Jew kept wine in the vessel for only a short time, it, nevertheless, requires a kashering process. The vessel must be filled with water up to the very brim and be allowed to stay that way for at least twenty-four hours, which is referred to as *mei'eis le'eis*; Literally, from time to time. after that the water should be poured out and

refilled a second time and allowed to stay that way for at least twenty-four hours. This procedure should be repeated a third time. It is not necessary that the three twenty-four hour periods be consecutive. If the water remained in the vessel for many days without being poured out, it counts for only one twenty-four hour period. Some authorities say that if the wine was in the vessel for twenty-four hours, it cannot be *kashered* in this manner, because after twenty-four hours of soaking, it is considered as if it was boiled (cooked) and it requires *kashering* with boiling water. And if there is no pressing need, it is best to follow this more stringent opinion.

כלי זכוכית כיון שהם חלקים וקשים, אף על פי שמכניסין בהם יין לקיום, סגי להו בהדחה שלש פעמים.

Since glass utensils are smooth and hard; even though wine is kept in them for long periods, it is sufficient to rinse them three times.

כלי שהיה בו יין שלנו וצרו את היין, ובעוד שהיה הכלי טופח על מנת להטפוח נגע שם עובד כוכבים סגי לה בהדחה שלש פעמים, אף על פי שהוא כלי שמכניסין בו לקיום.

[If] a vessel that contained Jewish wine was emptied of its wine, but the vessel was still so moist as to moisten other objects, and was touched by a non-Jew, rinsing it three times is sufficient, even though the vessel was made to hold wine for a long time.

הא דמקני הדחה או צרוי, זהו כשלא נשתמש בו יין רק בצונן. אבל אם נשתמש בו בחמין, צריך הגעלה כמו משאר אסורין.

The process of rinsing or of 'emptying' for three days is permissible only when cold wine was stored in them, but if the wine was hot, it must be made kosher only by the process of boiling water as if they contained any other forbidden food.

כלי הגת אף על פי שאין מכניסין בהם יין לקיום, כיון שמשתמשין בהם יין בשפע, חמירי, וצריכין שאלת חכם איד להקשירן.

Vessels used in the wine press, even though they are not used for storing wine, nevertheless, since they are used for an abundance of wine, we deal with them more stringently and a Rabbinic authority should be consulted for the proper way to *kasher* them.

כל הכלים שנתנישנו שנים עשר חדש, מתרים, כי בנדאי פלה כל לחלוחית יין שבהם. ואפלו נתן לתוכן מים תוך שנים עשר חדש, אין בקך כלום.

Any vessels that have not been used for twelve months may be used [without any *kashering* process], because we are certain that no moisture of wine was left in them. Even if water was poured in them during the twelve month period, it does not matter.

סימן מח

לחם שהוא מתמשת מיני דגן אלא שהוא פת הבאה בכיסניו, אם אוכל ממנו פחות משעור קביעת סעודה, אינו צריך נטילת ידים, ואין מברכין עליו המוציא אלא בורא מיני מזונות ולא תהיה על המזנה. אבל אם אוכל ממנו שעור קביעת סעודה, אזי דינו כלחם גמור וצריך נטילת ידים ומברכין עליו המוציא ולא תהיה ברכת המזון (אורח חיים סימן קנ"ח קס"ח).

If bread that is [made] from the five species of grain was made as *kisnin*, and you eat less than the quantity sufficient for a meal, it does not require *netilas yadayim*—washing the hands and it does not require the berachah, *Hamotzi*, rather the berachah *Borei minei mezonos*, and after it the berachah, *Al hamichyah*. However, if you eat the amount sufficient for a meal, it is governed by the same law as regular bread, [i.e.] it requires *netilas yadayim*, and the berachah, *Hamotzi*, and after [eating] *Birkas Hamazon*.

מהו פת הבאה בכיסניו. יש אומרים שהיא פת שנעשית כמין כיסים, ממלאה בפרות או בבשר או בגבינה (עין אה"ע) וכיוצא בהן, וכן שנעשית כמו צפית (פלאדיון). ויש אומרים שהיא פת שנלושה בשמן או בשמן או בדבש או בחלב או בביצים או בשאר מי פרות, אפלו ערב בו גם מים, אלא שהם המועט ואנו נקטינן כדברי שניהם להקל, ומחזיקין אלו לפת הבאה בכיסניו.

What is bread made as *kisnin*? Some [*poskim*] say: that it is bread made in the shape of pockets, filled with fruit meat or cheese or with similar things, or when it is made like a "strudel" [fruits and nuts rolled in dough and baked]. And other [*poskim*] say: that it is bread kneaded with oil, or fat or honey, or milk, or eggs or fruit juices, even if they were also mixed [with] water, as long as it is less than half [the liquid]. *The difference between the two opinions is that the first speaks of a regular bread-dough-flour and water baked with other foods added into it. The second opinion holds that the dough itself may not be regular bread-dough to be considered kisnin. Rather it must be kneaded with liquid that is less than half water; the majority being oil, juice, milk, etc. Only then are the special requirements*

of bread such as netilas yadayim, Hamotzi, Birkas Hamazon, not required. We accept both opinions in order to be lenient and we consider both [kinds of baked goods] as "bread that comes with kishnin." Therefore, both of the above kinds of bread have as their berachah, Borei minei mezonos, and are exempt from all the special requirements of regular bread.

שעור קביעת סעודה לאו בדידה משערינן אלא ברב בני אדם כמה שרגילין לאכול בסעודת צהרים או בסעודת ערב לשבוע. אם הוא אוכל בשעור זה אף על פי שהוא אינו שבע, מכל מקום דינו כמו לחם. ואם אכל פת זה עם לפתן, משערינן גם כן, אם אחרים היו אוכלין אותה בלפתן היו שבעים. ואם אכל בלא לפתן שעור קטן והוא שבע, ואחרים אם היו אוכלין כך לא היו שבעים, אלא שאם היו אוכלין אותה עם לפתן היו שבעים, הרי ליה גם כן דין לחם.

The amount considered sufficient for a meal is not set individually for each person, but by what most people [average people] usually consume for the midday meal, or for the evening meal to satisfy their appetite. If you eat this quantity, although you are not satisfied, nevertheless, it is considered bread. And, if you ate this bread with a spread [or dip], *The Talmud uses liftan to denote any food that is eaten with bread to make the bread more palatable; either a spread or a dip, e.g., butter, jam, gravy, sauces, etc.* we also estimate the amount by considering if others would be satiated if they ate the same amount with a spread. *The liftan is secondary to the bread and is considered an extension of it for setting the quantity of the bread for the average person.* But if you ate a smaller quantity without a spread and your appetite is satisfied, but if others would eat this amount they would not be satiated, but if they would eat it with a spread they would be satiated, then the laws of bread apply. *Contemporary Poskim (including Hagaon R' Moshe Feinstein have ruled that one slice of pizza is considered kishnin and does not require netilas yadayim. But more than one slice constitutes a meal and all the obligations pertaining to a meal apply.)*

אם מתחלה הנה בדעתו לאכול רק מעט, וברך בורה מיני מזונות, ואחר כך נמלך לאכול שעור קביעת סעודה, אם בזה שהוא רוצה לאכול עוד אין בו שעור קביעת סעודה אלא בצרוף מה שאכל קודם, אוכל כך ומברך אחר כך ברפת המזון. אבל אם בזה שהוא רוצה לאכול עוד יש בו שעור קביעת סעודה, צריך לטול ידיו ולברך ברפת המוציא על מה שהוא רוצה לאכול. אבל ברפת על המקנה אין צריך לברך על מה שאכל, לפי שיצטרף עם מה שיאכל ויפטר בברפת המזון.

If your original intention was to eat only a little (i.e. less than a "meal") and you said: *Borei minei mezonos* and then reconsidered to eat the amount sufficient for "a meal," if the additional amount that you now want to eat

is not sufficient for a meal unless it is combined with what you originally ate, you may eat it as is *You do not require netilas yadayim or Hamotzi*. and afterwards say the *Birkas Hamazon*. But if the additional amount you now want to eat has [in itself] an amount sufficient for "a meal," you must do *netilas yadayim* and say the berachah *Hamotzi* on that which you now want to eat. But the berachah, *Al hamichya*, need not be recited on that which you [originally] ate, because it becomes combined with that which you will now eat and will be exempt with the *Birkas Hamazon*.

עסה שנלושה במים ובלילתה רפה, אם אפאה בתנור או אפלו באלפס בלא משקה, ואפלו משה את האלפס בשמן, שלא תשרף העסה, זה לא חשוב משקה, ודינה כמו לחם גמור, ואפלו אוכל ממנו רק כזית, צריך נטילת ידים והמוציא וברכת המזון. ואם טגנה במשקה, לאו לחם הוא, אפלו אוכל ממנה כדי שביעה. וכן אותן ריקיון שהן דקין מאד שאופין בדפוס בין שני ברזליו, אין להם דין לחם. ואפלו אוכל מהם כדי שביעה, מברך רק בורא מיני מזונות, ולא תחריו על המנה. ולפעמים עושין עסה רפה מאד, דהינו שנותנים קמח ומים בקדירה, ומערבין אותם בכף ושופכים אותה על עלי ירקות ונאפית בתנור על העלים, אז יש לו דין פת הבאה בכיסנין.

Dough kneaded with water, which has a loose, soft consistency and is baked in an oven or even in a pan [on an open fire] without liquid, even if the pan was greased with oil, in order that the dough not burn, is not considered "liquid" and it has the law of real bread. [And thus] even if you eat of it only a *kazayis*, I.e. less than the amount that constitutes "a meal." See also glossary. it requires *netilas yadayim*, *Hamotzi* and *Birkas Hamazon*. But, if it is fried in liquid [oil], טיגון = cooked in oil. See *Mishnah Berurah* 168: 68. it is not considered bread, even if you eat of it a quantity which satisfies your appetite. Likewise, those flat wafers which are very thin that are baked in a press between two iron plates, do not have the law of bread. And even if you ate of them a quantity which satisfies your appetite, you need only recite *Borei minei mezonos* and the after-berachah, *Al hamichyah*. Sometimes dough is made very thin in the following manner: flour and water are put into a pot and mixed with a spoon and poured over vegetable leaves and baked in the oven over the leaves. This dough has the halachah of *kisnin*.

עסה שנתבשלה ואחר כך נאפתה, כגון כעכים (בייגיל) וכדומה, לחם גמור הוא. ודקא כשנאפתה היטב (עין פרמ"ג סימן קס"ח סעיף א סקל"ט).

Dough that was boiled and then baked, such as bagels or pretzels, is [considered] real bread, but only if it was well-baked.

לחם גמור שבשלו או טגנו בחמאה וכדומה, אפלו העביר ממנו תאר לחם, כגון, שטחו בביצים, אם יש בפרוסה כזית, כל דין לחם עליו. ואם אין בכל פרוסה כזית, אף על פי שעל ידי הבשול נפחו ויש בכל פרוסה כזית, או שנדבק על ידי הבשול ונעשה גוש גדול, ואפלו יש עליהם תאר לחם, מפל מקום אין לו דין לחם ומברכן עליו רק בורא מיני מזונות, ולאחריו על המהיה, ואפלו אכל כדי שביעה. ואם לא בשלן אלא שיערה עליהם רטב רותם, הוי ספק ברכה, משום דמספקא לן, אי ערוי חשוב בשול לענין זה או לא. ואין לאכול זאת אלא בתוך הסעודה, ואם לא בשלן אלא שראו במשקים או במרק וכדומה, ואין בפרוסות כזית, כזה תלוי אם יש בהן תאר לחם או לא, שאם יש להן תאר לחם הוי להו דין לחם גמור. ואם אין לחם תאר לחם, אין להם דין לחם. ואפלו אכל כדי שביעה, מברך רק בורא מיני מזונות, ולאחריו על המהיה. אם נשתנה מראה המשקין מחמת הפרוסות, ביצוע שנאבד מהם תאר לחם. וכן אם נשרו ביני אדם אין להם עוד תאר לחם.

Real bread that was boiled, or fried in butter or in similar [shortening], even if it lost the appearance of bread, for instance [when the bread] was completely covered with egg, if the slice is a *kazayis*, it has all the laws of bread. If each slice is not a *kazayis*, even if through the cooking it expanded and now each slice is a *kazayis*, or if [the pieces] became attached through cooking and is now one large mass, *E.g., a pudding*. even if they have the appearance of bread, nevertheless, it is not considered "bread," and its berachah is only *Borei minei mezonos* and after eating it the berachah *Al hamichyah*. This is so even if you ate enough to be satiated. But, if you did not boil it, but poured hot gravy upon it, it is a doubtful berachah *There are two concepts of sofek berachah—a doubtful berachah: A) A doubt whether or not a berachah is required at all. B) A doubt as to which berachah is required. In our case the doubt is: Should the berachah be Mezonos or Hamotzi. When the doubt is whether a berachah is required, we omit the berachah, but when we do not know which berachah to make, then we must find the solution. Note the author's solution to our case. because it is questionable whether or not iruy—pouring Irui = water poured from a boiling vessel directly onto other food or liquid. In some cases (e.g., Orach Chaim 318: 10, Mishnah Berurah 74, etc.) iruy is considered equal to bishul-cooking. In our situation of *kisnin* the question of whether *iruy* constituted *bishul* remains an unresolved question of the *poskim*. is considered "boiling" in our case (of *kisnin*). [Therefore, such pudding] should be eaten only in the course of a meal. The author solves this problem of *sofek berachah* by suggesting: wash *netilas yadayim*, do *Hamotzi*, eat a slice of regular bread. As a result, all the food eaten at that meal will be included in the berachah of *Hamotzi* and we no longer have the problem of which berachah should be said. But, if it was not boiled, but soaked in liquid or in soup, and the pieces [individually] are not a *kazayis*, in such a case*

it depends if they have the appearance of bread or not; if they have the appearance of bread, they then have all the laws pertaining to "bread." And if they don't have the appearance of bread, they do not have the laws of bread, and even if you ate enough to satisfy your appetite, you only say the berachah, *Borei minei mezonos*, and afterwards *Al hamichya*. If the appearance of the liquid changed, because of the pieces [of bread], [then] it is definite that they have lost the appearance of "bread." Likewise, if they were soaked in red wine, they no longer have the appearance of bread.

עסה שגולושה אפלו במים לבד ובשלה, מברך עליו בורא מיני מזונות, ולאחריה על המנהיג, אפלו אכל שעור שביעה. וכן גריסין (גרופען) שנעשין מחמשת מיני דגן ובשלו, מברכין עליהן גם כן בורא מיני מזונות, ולאחריהן על המנהיג, אפלו אכל שעור שביעה. ואם אוכלן עם המרק, וכן מאכלי עסה שאוכלין עם המרק או עם החלב שנתבשלו בה, אין צריכין לברך על המרק והחלב, כי המה טפלים וטלים לגביהן. אבל אם בשל רק מעט לביבות או גריסין, ועקר כונתו רק בשביל הרטב או החלב, בענין זה אינן בטלין ומברך עליהן שהכל. ואף על פי שאוכל גם הלביבות והגריסין, אין הרטב והחלב בטלין כינו שהם העקר. ומכל מקום כדי לעשות על צד היותר טוב, ראוי לברך תחלה שהכל על הרטב או על החלב לבד ולשתות קצת, ואחר כך יברך על הלביבות או הגריסין, בורא מיני מזונות (עין מחה"ש סימן רה סק"ו) שגם המה אינן טפלות אף על פי שאין הפננה בשבילן, לפי שמיין דגן הוא חשוב, ואינו נעשה טפל להפסיד ברכתו, כל שבא לתן טעם בקדירה (קסח רב רה רח).

Even if dough was kneaded only with water and then boiled, you recite the berachah, *Borei minei mezonos* and after it *Al hamichyah*. This is so even if you ate enough to be satiated. Similarly, ground grain [groats] or whole grain *A common example of "ground grain" are common breakfast cereals such as oatmeal, farina, wheatena, etc. "Whole grain" refers to such foods as boiled barley.* that was made of the five species of grain and then boiled, the berachah is also; *Borei minei mezonos*, and afterwards: *Al hamichyah*, even if you eat enough to satisfy your appetite. If you eat them with the soup [that they were boiled in] and similarly—foods made of dough that are eaten with the soup or with the milk that were cooked in, you need not recite a berachah on the soup or milk, because they are secondary and lose their significance to the food. But, if you cooked only a small amount of cereal or groats and the main object is only for the soup or the milk, in such a case they do not lose their significance and you recite the berachah, *Shehakol*, over it. And even though you eat the cereal or groats also, the soup or milk do not lose their significance because they are considered the main object. Nevertheless, in order to do the *mitzvah* in the most appropriate manner, it is proper that you first recite the

berachah *Shehakol* only on the soup or the milk and drink a small amount by itself (avoiding any of the grain), and afterwards recite the berachah *Borei minei mezonos* on the cereal or groats, because although the intent (of the cooking) was not for them, they do not become secondary. Grain is [always] considered a major [food] and does not become secondary to forfeit its own berachah as long as its purpose is to add flavor to the food being cooked.

מאכלים שעושים ממצה כתישה או מלחם מפֿרר, כגון כִּפְתָאוֹת וְלִבִּיבוֹת (קנעֶדעל, קרעֶמזיל), שמעֲרִבִים אוֹתוֹ בְּשֶׁמֶן וּבִיצִים וְחֵלֶב, וְגוֹבְלִין וּמִבְשָׁלִין אוֹ מִטְגָּנִין אוֹתוֹ, מְבָרְכִין עָלֶיהָ בּוֹרֵא מִיְי מְזוֹנוֹת וְלֹאֲחֲרֶיהָ עַל הַמַּחֲיָה.

Foods that are prepared with ground *matza* (*matza* meal) or with bread crumbs (e.g., "kneidlach"—*matza*-balls and pancakes) that are mixed with oil, eggs, and milk and are kneaded [all together] and then boiled or fried, their berachah is: *Borei minei mezonos*, and afterwards: *Al hamichyah*.

דְּבָרִים מִמִּינֵי דָגָן שֶׁבִשְׁלָן עִם שָׂאֵר מִיָּנִים, כְּמוֹ שֶׁהוּא הַדֶּרֶךְ שֶׁמִּבְשָׁלִין פְּרוּרֵי עֶסֶה (פִּתִּיתִין) (פֶּערֶפֶל) עִם פּוֹלִין אוֹ קִטְנִיּוֹת, (אֶפְסִינָה) וְאַפְלוֹ מִין אֶחָד הוּא הָרֵב, מִכָּל מְקוֹם, כִּינּוֹ שֶׁכָּל אֶחָד מְבַדֵּל בִּפְנֵי עַצְמוֹ, צָרִיד לְבָרֶךְ שְׁמֵי בְּרִכּוֹת, דִּהְיֵנוּ שֶׁמְבָרֶכֶה תְּחִלָּה עַל קִצַּת פְּרוּרֵי עֶסֶה בּוֹרֵא מִיְי מְזוֹנוֹת וְאוֹכְלוֹ, וְאַחֵר כִּד מְבָרֶכֶה עַל קִצַּת פּוֹלִין בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה וְאוֹכְלוֹ, וְאַחֵר כִּד אוֹכְלוֹ בִּישָׁד, וְהָרֵב הוּא טָפֵל וְאִין צָרִיד לְבָרֶךְ עָלֶיהָ (וְעוֹד שֶׁהָרִי נִפְטָרָה בְּבִרְכַּת בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה, כְּדִלְקָמָן סִימָן נ"ד סְעִיף ב'). אֲבָל אִם נִתְמַעֲכוּ וְנִתְעָרְבוּ יַחַד, כְּגוֹן, מֵאֵכֶל שְׁעוֹשִׁין שֶׁמְעָרְבִין קֶמַח וּבִיצִים וּגְבִינָה וּמִטְגָּנִים אוֹ מִבְשָׁלִים אוֹתוֹ, אָף עַל פִּי שֶׁהִקְמַח הוּא הַמַּעֲט, מִכָּל מְקוֹם כִּינּוֹ שֶׁהוּא מִתְמַשֶּׁת מִיְי דָּגָן, הוּא חֲשׁוֹב וּמְבָרְכִין עָלָיו בּוֹרֵא מִיְי מְזוֹנוֹת, וְאַחֲרָיו עַל הַמַּחֲיָה. וְאַמָּנָם דְּנִקָּא כְּשֶׁנּוֹתְנִים אֶת הַקֶּמַח בְּשִׁבִּיל שִׂיתוֹ טַעַם. אֲבָל אִם לֹוֶקְחִין רַק מַעֲט קֶמַח לְדָבָר בְּעֵלְמָא, כְּמוֹ שֶׁהוּא הַדֶּרֶךְ שֶׁמִּתְקַנֵּין מִיְי לִפְתּוֹ בְּמַעֲט קֶמַח, וְכֵן אוֹפִין מַעֲשֵׂה אוֹפָה מְשֻׁקְדִים וְסָפֵר וּבִיצִים, וְנוֹתְנִים בּוֹ רַק מַעֲט קֶמַח לְדָבָר בְּעֵלְמָא, אִזּוּ בְּטֵל הַקֶּמַח וְאִין מְבָרְכִין רַק עַל הָעֶקֶר. וְכֵן רֵטֵב שֶׁמִּבְשָׁלִין וּמִתְקַנֵּין אוֹתָהּ עִם קִצַּת קֶמַח קְלוּי וּמִטְגָּן בְּחֵמָא, אִין מְבָרְכִין עַל הָרֵטֵב כִּי אִם שֶׁהִפֵּל. אֲבָל אִם הוּא בּוֹרֵר אֶת הַפְּרוּרִים הַמִּטְגָּנִים וְאוֹכְלוֹ בִּפְנֵי עַצְמוֹ, צָרִיד לְבָרֶךְ עָלֶיהָ בּוֹרֵא מִיְי מְזוֹנוֹת. וְאִם אוֹכֵל מִהֶם כְּזוֹת, צָרִיד לְבָרֶךְ אַחֲרֶיהָ עַל הַמַּחֲיָה (ר"ד ר"ה ר"ח).

If food made of one of the grains was boiled with other foods such as bits of dough *These bits of dough are either freshly done or dry, as will become evident later on.* with green peas or dried beans (eg. barley with green peas and/or dried beans), even if the other food (peas or beans) is the major ingredient, nevertheless, since each is separate unto itself, *I.e., it did not become a unified new food such as porridge, but the beans and egg barley are recognizable and separate.* it requires two berachos: first on some of the bits of dough make the berachah, *Borei minei mezonos*,

and eat them, and then on some of the beans make the berachah, *Borei peri ha'adamah*, and eat them [separately]. After that, you may eat them together. And the soup (in which they were cooked) is secondary and does not require a berachah. But if they dissolved and were totally merged together (i.e., into a new food form) for instance a dish that is prepared by mixing flour, eggs, and cheese and then boiled or fried (e.g., pancakes or blintzes), even though the flour is the lesser quantity, nevertheless, since it is [made of] one of the five grains, it is considered primary and the berachah is *Borei minei mezonos*, and afterwards *Al hamichyah*. However, this rule applies only when the flour is added to contribute to its taste. But, if only a little is added as a binder (or thickener), as is regularly done to prepare various sauces with a small amount of flour, and similarly, baked confections [that are made with] almonds, sugar and eggs with a little flour added merely as a binder, then the flour loses its identity and the berachah is made on the major ingredient only. The same applies to gravy [or sauce] that is boiled or fried with some flour, browned and fried in butter, the berachah made on the sauce or gravy is *shehakol*. But if you pick out the bits of browned flour and eat them separately, you must make the berachah, *Borei minei mezonos*. If you ate a *kazayis* of them you must make the berachah, *Al hamichyah*, afterwards.

סימן מט

על הדין מברכין בורא פרי הגפן, ולאחריו על הגפן וכו'. ואין חלוק בדין, אפלו הוא עדין תוסס, ואפלו יב מעצמו, ואפלו יין מבשל או קונדיטין, דהינו שנתנו לתוכו דבש ודבשמים או לענה שהוא מר, אפלו הדין מריח פחמץ, כיון שיש לו טעם יין הוי יין לענין ברכה. אכל אם נתחמץ בענין שיש בני אדם שנתנו מפי' תמיצותו, יש ספק בברכתו (ואף שיכול לברך בתחלתו שהכל, עדין יש ספק בברכה אחרונה). ולכן אין לשתתו אלא אם כן יברך תחלה על יין טוב (דין יין צמוקים עין לקמן סוף סימן נ"ג).

Just as bread has, because of its importance, been given a special berachah, *Hamotzi*, rather than *Boray minei mezonos*—the berachah on all foods made of the five species of grain; so has wine been honored with its own berachah—*Borey pri hagafen*. This is so because wine not only satiates, but, also gladdens the heart (Ps. 104) (*Maseches Berachos* 35). Additionally, wine has other qualities as evidenced by the requirement that the *kiddush* and *havdallah*, as well as *sheva berachos*, are said over wine. In addition, wine was also assigned its own after-berachah, i.e. *Al Ha'gefen*. This chapter deals with determining at what point in the process of wine preparation does it achieve the

status of "wine," and at what point of its deterioration does it turn into "vinegar," losing the status of "wine."

Al it [drinking after and *hagafen peri Borei* is wine on berachah The *It* bubbling still is wine the whether difference no makes *It* etc. ,*hagefen* if Even not]. [or *stage*. " "full-wine its in yet not and fermenting still is pressed been not have grapes The accord, own its of flowing is wine] [the ,*konditin* or wine cooked even own. *their on juice their releasing are but* wormwood or spices and/or honey added were which into [wine] is that *days the Before* vinegar, like smells wine the if Even bitter. is which as long as *vinegar: into turned and soured often wine pasteurization, of* is berachah its as far as wine considered is it wine, of taste the has it people some that extent the to vinegary, turned has it if But, concerned. is berachah the then taste, sour its of because it drinking from refrain before ,*Shehakol* berachah, the say can you although (And question. in short *A* after-berachah.) the about question a still is there it, drinking reaches it when "wine" as status its loses wine order: in is explanation its of because it drink not will person" "average the where point the reference when arises always question this (and question The taste. sour i.e. man", average "the is What is: man") average "the to made is would generally "people" that stated rightfully be it can point what at first you unless it drink not should you Therefore, wine. this drink not the drink may you Then it.] drink [and wine good over berachah a make the about doubts no have and pre-berachah a without wine questionable after-berachah.

הסרצנים שהוציאו מהם הניין רק על ידי דריכה ולא נעצרו בבית הבד, אם נתנו עליהם מים, אפלו לא מצאו יותר ממה שנתנו, או אפלו מצאו פחות, מכל מקום אם טעמו יין מברכין עליו בורא פרי הגפן. אבל אם נעצרו הסרצנים בבית הבד ואחר כך נתנו עליהם מים או שנתנו מים על שמרי יין, אינו אלא כמים.

Concerning grape seeds from which wine was extracted only by means of trampling, but which were not pressed in a [heavy duty] wine press, the following should be noted: if water was poured upon them, even if they recovered no more [water] than they poured [on them], *If the recovered liquid would be greater than the amount poured in, this could indicate that there was wine still absorbed in the seeds which was released with this new pressing. The berachah would obviously be Borei peri hagafen. More so, the author states, even if the volume of liquid poured was equal to or even greater than the amount recovered, the berachah would still*

be Borei peri hagafen, provided that the recovered liquid has the taste of wine. or even if they recovered less, nevertheless, if it has the taste of wine, the berachah is Borei peri hagafen. But, if the seeds were pressed in a [heavy duty] wine press and then the water was poured on them or they poured water upon the residue [in the vat from which all the seeds were removed], This is known as “wine lees”—a yeasty substance which, when mixed with water, produces a tangy tart drink. it is considered as water. It is assumed that all the wine remaining in the seeds has been removed by the heavy-duty press. Wine lees is considered shemarium—yeast, a fermentation agent.

זין שנתערב במים, אם אין בינו אלא אחד מששה חלקים שבמים, ודאי בטל זינו ואינו רק במים. ואם יש בו זין יותר, אם דרך אנשי המקום למזג אותו כל כך ולשתותו במקום זין, מברך עליו בורא פרי הגפן ולאחריו על הגפן. ואם לא, בטלה דעתו (ר"ד).

If wine was diluted with water, and the wine is only one sixth of the mixture [i.e., five parts water to one part wine,] *Though the Gemara states that a mixture less than three parts water to one part wine is not considered wine, the poskim explain that this applied only to wine made at the time of the Mishnah when the wine was so strong that it could not be drunk “raw”, i.e. undiluted. However, that sort of wine making is a lost art and we now no longer produce such strong wines and we judge each mixture according to its time and place. But, in all cases, a mixture exceeding five parts water to one part wine is no longer wine. the wine is definitely nullified, and it is considered as water. But, if it has more wine [than one sixth], and it is the custom of the people of that area to dilute it to that degree and to drink it as wine, the berachah over it is Borei peri hagafen and afterwards Al hagefen. However if the people of that area do not drink it as wine, the individual's opinion does not count [and the berachah is Shehakol].*

כשם שהפת אם קבע עליו פוטר כל מיני מאכל, כך זינו אם קובע עצמו לשתות זין, פוטר שאר משקין מברכה ראשונה ומברכה אחרונה. ודוקא אם המשקין היו עומדין לפניו בשעה שברך על זינו או שהיה על כל פנים בדעתו לשתות אותן משקים. אבל אם לא היה לפניו ולא היתה דעתו עליהן, הוי ספק אם צריך לברך עליהן או לא. על כן, ימנע את עצמו מהם עד לאסור שיברך ברכה אחרונה על זינו, או שיברך על אינה דבר מאכל שהכל יוכנס לפטור גם את המשקין.

Just as bread, if eaten as part of a meal, exempts all sorts of food [from a berachah], so does wine, when it is part of a wine repast, *It was customary to have a repast of wine not related to a meal. The poskim, however, agree*

that even wine drunk in a casual manner exempts other beverages from a berachah. (See Mishnah Berurah 174:4(6)) exempt other beverages from a pre-berachah and from an after-berachah. This is so only if the beverages were before you at the time you said the berachah over the wine or at the very least it was your intention to drink those beverages. But, if they were not before you, and it was not your intention to drink them, it is an unresolved question [among the *poskim*] if you must say a berachah on them or not. Therefore, you should refrain from drinking them [i.e., those beverages] until after you recite the after-berachah on the wine, or you may make the berachah, *Shehakol*, on some food and keep in mind to include those [late arriving] beverages.

אם לא קבע את עצמו לשתות יין, אלא שתה דרך ארעי, וגם לא היתה דעתו לשתות משקים אחרים, אז נדאי צריך לברך ברכה ראשונה על משקים אחרים, אלא דאפתי אפא ספק בברכה אחרונה אם נפטרה בברכה על הגפן שיברך על היין או לא. על כן יש לאכול איזה פרי שיברך אחריו בורא נפשות רבות לפטור גם את המשקין.

If you did not "sit down to a repast of wine," but drank in a casual manner and you also did not intend to drink other beverages, you are certainly required to make the pre-berachah on the other beverages. However, there is still a question about the after-berachah—whether [the other beverages are] exempt by the berachah *Al hagefen* that you say on the wine. Therefore, you should eat any fruit *Fruit is only an example. You may eat any solid food—e.g. candy bar, hard cheese, eggs, fish, etc. Grapes, figs and dates would not help resolve this problem since their after-berachah is not Borei nefashos, but Al ha'eitz. (See Chap. 31, parag. 1,7) whose after-berachah is Borei nafashos rabos [in order] to exempt the [other] beverages.*

המקדש על היין ודעתו לשתות יין שרף או קאפע, יש ספק אם נפטרו בברכה שעל היין או לא. על כן יש לו לבנון שלא לפטרם. ואף על פי כן יברך על מעט סכר שהכל לפטור גם את המשקין.

If you recite *kiddush* over wine and intend to drink whiskey or coffee afterwards, there is a question if they were exempted by the berachah [made] over the wine. Therefore, you should have in mind not to exempt them [while saying *Borei peri hagafen*]. Still [in order to satisfy all sides of the question], you should say the berachah, *Shehakol*, over a bit of sugar [candy, or the like], [and have in mind] to exempt also the beverages [whiskey, coffee, etc.]

כְּשֶׁמִּבְרַךְ עַל הַיַּיִן בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה, וַיֵּשׁ שָׁם גַּם אֲנָשִׁים אֲחֵרִים, יֹאמַר: סִבְרֵי רַבּוֹתִי, רְצוּנוֹ לִזְמַר, תִּנּוּ דַעְתְּכֶם לְשִׁמְעֵי, כְּדֵי שִׁפְסִיקוּ מֵאֲכִילָתוֹ לְשִׁמְעֵי הַבְּרָכָה.

When you say a berachah over wine during the meal and there are other people present, you should [first] say: *Savri Rabbosai*, meaning: "Pay attention to hear me," so that they will stop eating and listen to the berachah. *A person can exempt another person with a berachah that he recites for himself and the berachah applies for both. Examples: one person says the kiddush and all at the table listen to every word; the Baal toke'a says the berachah before blowing shofar and everyone fulfills their obligation.*

שְׁתּוּ מִיַּיִן אֶחָד, בֵּין בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה בֵּין שְׁלֹא בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה וְהִבִּיאוּ לָהֶם יַיִן אֲחֵר, אֵינוֹ מִבְּרַךְ עָלָיו בּוֹרֵא פְּרֵי הַגָּפֶן, כִּינּוֹ שְׁלֹא נִמְלָךְ וְלֹא אִסַּח דַּעְתָּה מִיַּיִן, אֲבָל מִבְּרַךְ עָלָיו הַטּוֹב וְהַמְּטִיב. וְכֵן אִם הִבִּיאוּ לָהֶם עוֹד יַיִן שְׁלִישִׁי, מִבְּרַכִּין גַּם כֵּן עָלָיו הַטּוֹב וְהַמְּטִיב. וְכֵן עַל הַרְבֵּה (מַעֲבָדָא דְרַבִּי עַל כָּל חֲבִית וְחֲבִית שֶׁהִיא פּוֹתֵם הִיא מִבְּרַךְ הַטּוֹב וְהַמְּטִיב) (ירושלמי ברכות סוף פרק כיצד מברכין).

If a group was drinking one kind of wine, whether during the meal or not during the meal, and another kind of wine was brought, they need not say *Borei peri hagafen* over the new wine, since they did not "reconsider" *I.e., since they intended to drink more wine, the new wine is considered a continuation of the wine they were drinking up to now and was included in the original Borei peri hagafen.* nor "remove their thought" from the wine, but they do say over the new wine the berachah, *Hatov vehameitiv*. Likewise, if they brought a third kind of wine, they also say over it: *Hatov vehameitiv*. The same [applies] to [as] many [wines] that are brought out. (We learn this from the conduct of *Rebbe* who, over every new jug of wine that was opened would say the berachah, *Hatov vehameitiv*.)

וְאִם הִיא נִמְלָךְ מִמֶּשׁ בְּאֶפֶן שֶׁצָּרִיד לְבָרַךְ שְׁנִית בּוֹרֵא פְּרֵי הַגָּפֶן (עֵין לַקָּמָן סִימָן נ"ז), מִבְּרַךְ תַּחֲלָה הַטּוֹב וְהַמְּטִיב וְאַחֵר כֵּךְ בּוֹרֵא פְּרֵי הַגָּפֶן.

If they actually "reconsidered" in the manner that requires them to say the berachah *Borei peri hagafen* a second time, they should first say the berachah, *Hatov vehameitiv*, and afterwards the berachah, *Borei peri hagafen*.

הָא דְּמִבְּרַכִּין הַטּוֹב וְהַמְּטִיב, דְּנִקָּא בְּסֵתָם, שְׂאִינוּ יָדוּעַ שֶׁהֲשֵׁנִי גְרוּעַ מִן הָרִאשׁוֹן, אִף עַל פִּי שְׂאִינוּ יָדוּעַ אִם מִשְׁבַּח מִן הָרִאשׁוֹן. אֲבָל אִם יָדוּעַ שֶׁהוּא גְרוּעַ מִן הָרִאשׁוֹן, אִין מִבְּרַכִּין עָלָיו. אִף כִּשְׁהוּא בְּרִיא לְגוּף יוֹמֵר מִן הָרִאשׁוֹן, אִף עַל פִּי שֶׁהוּא גְרוּעַ בְּטַעַם, מִבְּרַכִּין עָלָיו הַטּוֹב וְהַמְּטִיב.

The berachah *Hatov vehameitiv* is [said] only when [the quality of the second wine] is unknown, [that is,] you are not certain that the second [wine] is of a lesser quality than the first; though you do not know if it is a better quality than the first wine. But, if it is known to be of a lesser quality than the first [of wine], the berachah is not said over it. However, if it is more healthful for the body than the first [wine], though it is inferior in taste, we do say the berachah *Hatov vehameitiv* over it.

אָפּלוּ הָיָה לָהֶם מִתְחִלָּה שְׁתֵּי יַיִנוֹת, אֲלֵא שְׁלֵא הָיָה לַפְּנִי יָחַד כְּשֶׁבִרְךָ בּוֹרָא פְּרִי הַגָּפֶן, מְבָרֵךְ עַל הַשְּׁנִי הַמְּשֻׁבָּח הַטּוֹב וְהַמְּטִיב. אָבֵל אִם הָיוּ שְׁנֵיהֶן לַפְּנִי עַל הַשְּׁלֵחָן, אֵינוּ מְבָרֵךְ הַטּוֹב וְהַמְּטִיב, אֲלֵא בּוֹרָא פְּרִי הַגָּפֶן מְבָרֵךְ עַל הַמְּשֻׁבָּח לַפְּטוֹר גַּם אֶת הַגֵּרוּעַ.

Even if you had both wines, but they were not before you, when you said the berachah *Borei peri hagafen*, you should say the berachah, *Hatov vehameitiv*, over the superior second wine. But, if they were both before you on the table, you do not say the berachah *Hatov vehameitiv*. You then say *Borei peri hagafen* over the better wine and it will exempt the poorer quality [wine].

אִין מְבָרְכִין הַטּוֹב וְהַמְּטִיב אֲלֵא אִם יֵשׁ עוֹד מִן הַיַּיִן הָרִאשׁוֹן וְרוֹצִים לִשְׁתּוֹת אֶת הַשְּׁנִי מִשּׁוּם שְׁנִי יֵינ. אָבֵל אִם מִחֲמַת שֶׁהַיַּיִן הָרִאשׁוֹן כָּלָה מִבִּיאִין אֶת הַשְּׁנִי, אִין מְבָרְכִין עָלָיו.

The berachah, *Hatov vehameitiv*, is said only if there is still some of the original wine [on the table] and you want to drink the second wine in order to have variety. But, if they are now bringing the second wine [to the table] because the first wine has been consumed, the berachah [*Hatov vehameitiv*] is not said over it.

אִין מְבָרְכִין הַטּוֹב וְהַמְּטִיב אֲלֵא כְּשֶׁיֵּשׁ אַחֵר עִמּוֹ שֶׁהוּא שׁוֹתֶה גַם בֶּן מִשְׁתֵּי הַיַּיִנוֹת. דִּהְכִי מִשְׁמַע, הַטּוֹב לוֹ וְהַמְּטִיב, לְחֻבְרוֹ. וְהוּא הַדִּין אִם אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו עִמּוֹ. אָבֵל אִם הוּא יְחִידִי, אֵינוּ מְבָרֵךְ.

The berachah *Hatov vehameitiv* is said only when there is another person with you who is also drinking from both wines, for that is implied [in the text of the berachah] "He is good"—to the person "and he is benevolent"—to his companion; and the same law applies if your wife and children are with you. But, if you are alone, you do not say [*Hatov vehameitiv*] over it (the second wine).

הָאוֹרֵחַ שֶׁמֻּסָּב אֲצֵל בַּעַל הַבֵּית, אִם בַּעַל הַבֵּית נוֹתֵן אֶת הַקַּנְיָן עַל הַשְּׁלֵחָן שִׁישְׁתָּהּ מִי שִׁירָצָה, כְּמוֹ שְׁעוֹשִׁין בְּסַעֲדוֹת גְּדוֹלוֹת, אִם כֵּן, הַיַּיִן הוּא כְּמוֹ בְּשִׁתּוֹת וּמְבָרְכִין הַטּוֹב וְהַמְּטִיב. אָבֵל אִם הַבַּעַל

הבית נותן לכל אחד כוסו, אין מברכין הטוב והמטיב, כיון שאין להם שתפות בגין. ואפלו הבעל הבית אינו מברך (קע"ה).

When a guest eats at the table of his host, and the host places the wine bottle on the table so that whoever wishes may drink, as is done at lavish feasts, then the wine is considered as communal property, and the berachah *Hatov vehameitiv* is said. But if the host doles out a cup of wine to each guest, *Hatov vehameitiv* is not said, since they have no "proprietorship" in the wine and [therefore] even the host does not say [*Hatov vehameitiv*].

אחד יכול לברך להוציא את כלם, ויאמר תחלה: סברי וכו' שיתנו לב לשמע ויענו אמן שיצאו בברכתו. ודוקא כשיש לכל אחד כוסו לפניו שיטעם מיד, שלא יהא הפסק בין הברכה לשתיה.

One [of the group] may say the berachah to exempt the entire group, [but] he should first say: *Savri... See paragraph 7 of this chapter*. ("Attention..."); so that they pay attention to hear [every word of the berachah]; and they should reply: "Amen" so that they be exempt through his *berachah*. But, only [is the above applicable] if each one has his glass [of wine] before him to taste at once, so that there will be no interruption between the berachah and the drinking [of the wine].

אם מברך ברכת המזון על כוס יין אחר, אינו צריך לברך עליו הטוב והמטיב, שהוא יוצא במה שאמר בברכת המזון הטוב והמטיב (קע"ה).

If you are saying *Birkas hamazon* See Chapter 45. over a glass of different wine, you need not say the berachah of *Hatov vehameitiv* over it because you will have fulfilled your obligation with the *Hatov vehameitiv* said in *Birkas hamazon*. Although it is said there in a different context. In the fourth berachah of *Birkas Hamazon*, we find the words *Hatov vehameitiv lakol, etc.*

סימן נ

כתב לה' הארץ ומלאה, שהכל הוא כמו הקדש, וכמו שאסור להנות מן הקדש עד לאחר הפדיון, והנהגה מן הקדש בלא פדיון מעל, כמו בן אסור להנות מן העולם הזה בלא ברכה, והברכה הוא הפדיון. והנהגה בלא ברכה, כאלו מעל בקדשי ה' יתברך שמו. ואין שיעור לברכה ראשונה, שאפלו אוכל או שותה כל שהוא, חייב לברך ברכה ראשונה.

It is written, "The earth is Hashem's and the fullness thereof," *Psalms 24: 1*. [which implies] that everything is like consecrated matter. And

just as it is forbidden to derive benefit from sacred things before they are redeemed, and anyone who derives benefit from sacred things without prior redemption is guilty of misusing sacred property, so it is forbidden to derive pleasure from this world without [first reciting] a berachah, and the berachah constitutes the redemption. If you enjoyed any food, etc. and [before you did] you failed to recite a berachah, it is as though you misused something that is sacred to *Hashem*, blessed be His Name. There is no minimum quantity of food over which the pre-berachah must be said, for if you eat or drink even the smallest quantity, you must recite the pre-berachah.

אף על פי שְבִדִיעֵבד אם טָעָה וּבִרְךָ שֶהֶפֶל על כָּל דָּבָר, אָפְלוּ על פֶּת אוּ יוֹ יֵצֵא (כְּדִלְקֵמֶן סִימָן נ"ו), לְכַתְחֵלָה אֲסוּר לַעֲשׂוֹת כּוֹ, אֲלֵא צָרִיךְ לִלְמַד לְהַבִּין אֵיזָה בְּרָכָה יִבְרַךְ עַל כָּל מִין וּמִין. וְאֵד בְּדָבָר נִשְׁאִי אֲפֻשֶׁר לְבָרֵר מֵאֵיזָה מִין הוּא, אוּ שְׁנִסְתַּפְקוּ הַפּוֹסְקִים וְאִי אֲפֻשֶׁר לְהַכְרִיעַ, אִזּוּ יוֹצֵאִין בְּבִרְכַּת שֶהֶפֶל. וְאִם הוּא דָּבָר שֶׁיִּכּוֹל לְפַטְרוֹ בְּתוֹךְ הַסְעוּדָה עֲדִיף טָפִי.

Although, if inadvertently, you had already recited [the berachah] *shehakol* over anything, even over bread or wine, you would have fulfilled your obligation, you may not do this deliberately. It is your duty to study in order to know which berachah [is appropriate] for *each* individual kind [of food]. However, if you are unable to determine under which category [the article] is classified, or if the authorities are in doubt and no [clear-cut] decision can be made [concerning the appropriate berachah], then you may discharge your obligation [by reciting] the berachah *shehakol*. But if it is something that you can exempt [from a berachah] [by eating it] during the meal, so much the better.

הַדָּבָר שֶׁמְבָרְכִין לֶאֱכֹלוֹ אוּ לְשַׁתְּתוֹ אוּ לְהַרִים בוֹ אוּ לַעֲשׂוֹת בוֹ מִצְוָה, צָרִיךְ שִׁיִּקַּח אוֹתוֹ קֹדֶם הַבְּרָכָה בְּיַד יְמִינוֹ, וּיְכַנֶּן אֵיזָה בְּרָכָה הוּא צָרִיךְ לְבָרֵךְ עָלָיו, כְּדִי שֶׁשִּׁנְזַפִּיר אֶת הַשֵּׁם שֶׁהוּא עֹשֶׂה הַבְּרָכָה, יִדַּע מֵה שִׁסִּימָם וּיִבְרַךְ. וְאִם לֹא אֶחָזוּז כָּלֵל, אֲלֵא שֶׁהִיָּה לְפָנָיו כְּשֶׁבִרְךָ עָלָיו, יֵצֵא. אֲבָל אִם לֹא הִיָּה לְפָנָיו כָּלֵל כְּשֶׁבִרְךָ, אֲלֵא שֶׁהִבְיָאוּ לוֹ אַחֵר כָּד, אִף עַל פִּי שֶׁבִשְׁעַת הַבְּרָכָה הִיָּתָה דַּעְתּוֹ עָלָיו, לֹא יֵצֵא וְצָרִיךְ לְבָרֵךְ שֵׁנִית.

The article [over which you are about] to recite the berachah before eating, drinking, smelling it, or performing a mitzvah with it, should be taken, with your right hand, *A left-handed person takes the object with his "right" hand, i.e. his left.* (Mishnah Berurah 206: 18) before [reciting] the berachah. You should then consider [carefully] what [berachah] is appropriate for it, so that when you mention *Hashem's* Name, which is the most important part of the berachah, you will know how to conclude it. If

you did not hold (the object) at all, but it was merely lying in front of you when you recited the berachah, you fulfilled your obligation. However, if (the object) was not in front of you when you said the berachah, rather, it was brought to you afterwards, even though, while reciting the berachah your mind was on [the object], then you have not fulfilled your obligation, and you must repeat the berachah. *If the article was in a box in front of you while you said the berachah, and you removed it afterwards, then you need not repeat the berachah. (Mishnah Berurah 206: 19)*

נטל בידו פרי לאכלו וברך עליו ונפל מידו ונאבד או נמאס עד שאינו ראוי לאכילה, וכן אם ברך על כוס משקה ונשפך הכוס, אם יש לפניו עוד ממין זה וגם דעתו היתה לאכול או לשתות יותר ממה שלקח בידו, ואם כן היתה הברכה גם על הנשאר, ואינו צריך לברך שנית. אבל בסתם, לא חלה הברכה, רק על מה שהיה בידו, וצריך לברך שנית. וכן אכלו אם היתה דעתו לאכול או לשתות יותר, אלא שלא היה לפניו בשעת הברכה, והובא לו עתה, צריך לברך שנית, אכלו בענין שאם היה אוכל או שותה את הראשון, לא היה צריך לברך על זה שהובא לו, הקא שאני.

If you took in your hand a fruit to eat, and recited the berachah over it, and it fell out of your hand and was lost, or it became so spoiled, that it was inedible; and, similarly, if you said a berachah over a beverage and the beverage spilled, if [at that time] there was more of the same food or beverage on the table and you also intended to eat or drink more than you were holding in your hand; consequently the berachah referred also to the other things [before you], then you need not repeat the berachah. But in an ordinary case, the berachah applies only to that which you were holding in your hand, and you must repeat the berachah. Similarly, even if you intended to eat or drink more [of the food that fell from your hand, or was lost or became unappetizing] but it was not on the table at the time you said the berachah, but was served [later], then you must repeat the berachah. [This holds true] even in the case *If you said the berachah on fruit, having in mind any fruit that was to be brought in later, then if other fruit is offered, even after all the original fruit is consumed, you need not repeat the berachah. (Kitzur Shulchan Aruch 57: 2)* where if you ate or drank the original food; you would not have had to recite the berachah over the food that was to be served [later]; because this case is different.

צריך שלא יפסיק יותר מ כדי דבור בין הברכה לאכילה. ואכלו בשעת לעיסה, אסור להפסיק עד שיבלע, (דהא על הלעיסה אינו צריך ברכה גדלקמן סעיף ז'). ואם הפסיק בדבור בין הברכה לאכילה שלא מענין האכילה, צריך לחזור ולברך. אבל אם שקה בשתיקה, אינו צריך לחזור

ולברך. ושהיה שהיא לצרף האכילה, לא חשיב הפסק כלל. ולכן פשוט לאכול פרי גדול ולחתך ממנו חתיכות, יברך כשהפרי שלם, משום דמצוה לברך על השלם, ושהיה לא הני הפסק, משום שהוא לצרף האכילה. אך פשוט לאכל אינה פרי ואין לו יותר, ויש לחוש שמה פרי זה מתלע שאינו ראוי לאכילה, ופתחנו ויבדקנו קדם הברכה (ר"ב ר"ו).

You must not pause longer than it would take to utter [a short greeting] (*וימורי*) “*Peace*—” *to you, my Rabbi (and teacher)*.” *This time interval applies only when pausing in silence—speaking constitutes an interruption even if only one word is uttered. (Mishnah Berurah 206:12)* between the berachah [over the food] and eating it. Even while chewing, you may not pause until you swallow it. (For chewing [or tasting] do not require a berachah, see par. 7.) Now, if after the berachah but before eating, you interrupted by saying, something that was unrelated to the meal, then you must repeat the berachah. However, if you paused silently, then you need not repeat the berachah. Any delay which is necessary for the purpose of the meal, is not considered an interruption. Therefore, if you wish to eat [a portion of] a large fruit [which you must] cut up into small pieces, then you should recite the berachah while the fruit is [still] whole, for it is considered an [enhancement of] a *mitzvah* to say a berachah over something that is whole; and the pause [caused by cutting up the fruit] is not considered an interruption, because [this cutting] is necessary in order to eat [the fruit]. On the other hand, if you wish to eat a fruit, [and this is the only one available], and you have none other, and there is reason to suspect that this fruit contains worms which would make it unfit to be eaten, then you must open it and examine it before reciting the berachah.

השונה מזה ושופך מעט קדם שתיתו משום חשש מים הרעים, ישפך קדם שיתחיל לברך ולא אחר הברכה, משום בזיון הברכה (ר"ו).

If you are about to drink water, and you [wish to] spill a little of it before drinking because you are afraid that the [surface] water [might be] tainted, then you should spill [the water] before you begin to recite the berachah and not after the berachah, as this would imply disrespect of the berachah. *It also would constitute an interruption. (Mishnah Berurah 206: 12)*

הטועם את התבשיל אם צריך מלח וכיוצא בו ופולט, אינו צריך לברך. אכל אם בולע, יש ספק, אם צריך לברך כיון שהוא בולע או אינו צריך לברך כיון שאין כוונתו לאכילה, ולכן יזהר שיכנו להנות ממנו בתורת אכילה ויברך עליו ויבדע (ר"י).

If you taste food [in order to determine] whether it needs salt or for any similar purpose and then you spit it out, no blessing is required. But if you swallow it, there is a question whether a berachah should be said, because [after all] you did swallow it, or [possibly], you need not recite a blessing because you did not intend eating it. *The uncertainty exists only if the amount tasted was less than a revi'is. If it exceeded a revi'is, you are deemed as intending to eat it as food, and a berachah is required, according to all authorities. (Mishnah Berurah 210: 14) For definition of revi'is see glossary.* In view of this, be careful to bear in mind [when tasting something], to enjoy it as food and say the berachah over it, and swallow it.

האוכל או שותה לרפואה, אם הוא דבר מטעם ונהנה ממנו, מברך עליו לפניו ולאחריו ברכה הראויה לו, ואכלו הוא דבר אסור, כיון שהתורה התירה לו עתה, צריך הוא לברך עליו. ואם הוא דבר מר, שאינו נהנה ממנו, אינו מברך עליו. השותה ביצה חיה לצחצוח קולו, אף שאינו נהנה מטעמו, נהנה הוא ממנו, דמיון לו ומברך עליו.

If you eat or drink something for medicinal purposes, and it is tasteful and you enjoy it, you should recite the appropriate berachah before and after [taking it], even if it consists of forbidden food. Since under the present circumstances, the Torah permits it, *Because of the health hazard involved, this food is permissible to you; moreover, by taking it, you are performing the mitzvah of "saving and preserving your life."* (Mishnah Berurah 204: 47) you should say the berachah over it. However, if it has a bitter flavor and is distasteful to you, then do not say the berachah over it. If you drink a raw egg in order to make your voice clear, although you do not enjoy the taste, you do enjoy the nourishment it provides; and you should recite the berachah over it.

נכנס לו דבר בגרונו ושותה משקין או אוכל חתיכת פת לבלעוו או שאר דבר שנהנה ממנו, צריך לברך עליו לפניו ולאחריו. אבל אם שותה מים שלא לצמא, אלא כדי להבליע מה שנגנס לו בגרונו, או לצרף אחר, לא יברך, לפי שאין הנאה לאדם בשתיית המים אלא כשהוא שותה לצמא.

If a food particle became lodged in your throat, and you drink a beverage or eat a piece of bread [to help you] swallow [the particle], or [if you swallow] something else that you enjoy [in order to dislodge the particle], then you should say the berachah over it before [swallowing] and after. However, if you drink water, not because of thirst, but solely for the purpose of dislodging something that sticks in your throat, or for any other purpose, *Upon arising, if you drink water for reasons of health, no*

berachah should be said; if this drink would also still your thirst, you should say the berachah. (Mishnah Berurah 204: 42) you should not recite the berachah, because a person only enjoys drinking water when he drinks in order [to quench] his thirst. This is not to be taken literally; any drinking for pleasure presupposes a small degree of thirst, and as such, requires a berachah. (Mishnah Berurah 204: 40)

שָׂכַח וְהַכְנִיס אוֹכְלִין לְתוֹךְ פִּי בְּלֹא בְּרָכָה, אִם הוּא דָּבָר שֶׁאֵין אִם יִפְּלִיטוּ לֹא יִהְיֶה נִמְאָס, וְיִפְּלִיטוּ לְתוֹךְ יָדוֹ וְיִבְרַךְ עָלָיו. וְלֹא יִבְרַךְ עָלָיו בְּעוֹדוֹ בְּפִי, מִשּׁוּם דְּכַתִּיב יִמְלֵא פִי תְהִלָּתְךָ. וְאִם הוּא דָּבָר שֶׁאִם יִפְּלִיטוּ יִהְיֶה נִמְאָס, כִּינּוֹ דְּאִסוּר לֵאמֹד אוֹכְלִין, מִסְּלִקוֹ בְּפִי לְצַד אֶחָד וּמִבְּרַךְ עָלָיו. וְאִם אֵרַע לוֹ כֵּן בְּמִשְׁקִין, שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹ לְסַלֵּק לְצַד אֶחָד, אֲזִי אִם יֵשׁ לוֹ עוֹד מִשְׁקִין, יִפְּלֵט אֵלּוּ לֵאבֹד. וְאִם אֵין לוֹ יוֹתֵר וְהוּא דְּחֹק עַל זֶה הַמַּעַט שֶׁבְּתוֹךְ פִּי, בּוֹלְעֵן וְיִבְרַךְ אַחֵר כִּד בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה (דְּכִינּוֹ דְּנִזְכָּר בְּעוֹדוֹ בְּפִי, דּוֹמָה קֶצֶת לְעוֹבֵר לְעִשְׂתִּינּוֹ), אֲבָל בְּרָכָה אַחֲרֹנָה לֹא יִבְרַךְ. אִךְ אִם הוּא יֵינוֹ וְשִׁתָּה רְבִיעִית, יִבְרַךְ גַּם בְּרָכָה אַחֲרֹנָה (קע"ב).

If, unwittingly, you took food into your mouth without having said the berachah, [observe the following rules:] if it is something that even when ejected would not become unappetizing, it should be ejected into your hand and a berachah should be said over it. The berachah should not be recited while [the food] is still in your mouth, for it is written: "Let my mouth be filled with Your praise." *Psalms 71: 8*. If it is something that would become unappetizing when ejected, since it is forbidden to waste food, it should be moved to one side of the mouth, and the berachah should be recited. However, in the case of a beverage which cannot be moved to one side [of the mouth] *If the volume of the liquid in your mouth is small enough to allow you to recite the berachah, albeit with some difficulty, then you should say it. (Levushei Serad, quoted in Mishnah Berurah 172: 1)* [in order to say the berachah]; if more of the beverage is available, it should be ejected and allowed to go to waste. If there is no other [beverage], and you urgently need the little that you have in your mouth, you should swallow it and then say the pre-berachah; (since you reminded yourself while [the food] was still in your mouth it may be considered, to a certain extent, [as though you had said the berachah] before partaking of the food,) but the after-berachah should not be recited. If [the beverage] was wine and you drank a *revi'is*, See glossary. the after-berachah should be also said.

הָיוּ לִפְנֵי שְׁנֵי מִינִים שֶׁבְּרִכּוּתֵיהֶם שְׁוֹת, כְּגוֹן אֶגְזוֹ וְתַפּוּס, שֶׁיִּכּוֹל לְבָרַךְ עַל אֶחָד וּלְפָטוֹר גַּם הַשְּׁנִי, חַיֵּב לַעֲשׂוֹת כֵּן, וְאִסוּר לוֹ לְבָרַךְ עַל אֶחָד בְּכֻנָּה שֶׁלֹּא לְפָטוֹר אֶת הַשְּׁנִי כְּדִי לְבָרַךְ גַּם עָלָיו בְּפָנָי

עצמו, משום דאסור לגרם ברכה שאינה צריכה. ויברך על היותר חשוב (כדלקמן סימן נ"ה) ונפטר השני, אף על פי שלא היתה כוונתו לפטרו. אבל אם ברך על זה שאינו חשוב, אינו נפטר החשוב אלא אם כן היה דעתו לפטרו. אבל אם ברך בסתם, צריך לחזור ולברך על החשוב, דאינו בדין שיפטור שאינו חשוב לחשוב דרך גררא (רי"א רט"ו).

If you have in front of you two kinds of food, both subject to the same berachah, for example, a nut and an apple, so that you can recite a berachah over one, and [thereby] exempt the other, you should do so. It is forbidden to say the berachah over one kind with the intention of *not* exempting the other in order to say a separate berachah over the other kind; since it is forbidden to cause the uttering of an unnecessary berachah. Rather, you should say the berachah over the food that is superior; (see Chapter 55) and the other kind is thereby exempt, even though you did not intend to exempt it. But if you said the berachah over the inferior kind, then the superior is not exempt unless you had the intention to exempt it; *This holds true, even if the superior kind was not on the table when you said the berachah over the inferior kind.* (Shaar Hatzion 211: 22) but if you said the berachah without clear-cut intention, then you must repeat the berachah over the superior kind, since it is not proper that a [berachah over] an inferior kind should exempt the superior kind, without intent.

אבל אם הם שני מינים, כגון פרי העץ ופרי האדמה או דבר שברכתו שהכל, אף על גב דבדיעבד אם ברך על כלם שהכל, או שברך על פרי העץ בורא פרי האדמה יצא, מכל מקום, לכתחלה אסור לעשות כן, אלא וברך על כל אחד ואחד ברכה המיוחדת לו, וברכת בורא פרי העץ קודמת (ענין לקמן סימן נ"ה סעיף ד'). ואפילו יש לפניו יין וענבים, ורוצה לשתות יין קדם ומברך בורא פרי הגפן, אף על פי שאם הוא מתכונן לפטור בברכה זו גם הענבים יכול לפטרו, מכל מקום לכתחלה לא יעשה כן, אלא יכונן שלא לפטור את הענבים, כדי לברך גם עליהם ברכה המחקקת, שהיא בורא פרי העץ.

If there are two kinds [of fruit], for example, a fruit of a tree and a fruit of the earth, or food over which the berachah *Shehakol* should be said; [then], in spite of the fact that *post factum* [when it is already done], if you had said *Shehakol* over all of them, or if you had said over a fruit of the tree the berachah *Borei peri ha'adamah*, you would have fulfilled your obligation; nevertheless, initially you must not do this, rather you should recite the appropriate berachah over each kind. The berachah *Borei peri ha'eitz* takes precedence [over the others] *However, if you prefer a certain fruit of the earth to a fruit of the tree, then you should say the berachah over the fruit you favor, i.e., "ha'adamah".* (Kitzur Shulchan Aruch Ch. 55: 1) (see Ch. 55, par. 4). Even if there are wine and grapes in front of you, and you wish to drink wine, and said

the berachah, *Borei peri hagafen*; even though it is permitted to exempt the grapes with this berachah nevertheless, initially you must not do so. Rather, keep in mind not to exempt the grapes [with the berachah over wine], so as to enable you to say the proper berachah, which is *Borei peri ha'eitz*, over the grapes.

בְּכָל הַדְּבָרִים, חוּץ מִן הַפֶּת (שֶׁנֶּחֱבָאָר דִּינוּ בְּסִימָן מ"ב סְעִיף י"ט, כ', כ"א) אִם שָׁנָה מְקוֹמוֹ, אִף עַל פִּי שְׁלֹא הָסִיחַ דַּעְתּוֹ, נִחָשֵׁב כְּמוֹ הֶסַח דַּעְתָּ, וְלִכְנֹן מִי שְׂאוֹכֵל אוֹ שׁוֹתֵה בְּחֶדֶר אֶחָד וְאַחֵר כִּדְּ הוֹלֵךְ לְחֶדֶר אַחֵר לְגִמּוֹר שֶׁם אֲכִילָתוֹ וְשׁוֹתָתוֹ, אֲפִלּוּ מִמִּין הָרֵאשׁוֹן. וְאַפְלּוּ אוֹתוֹ בִּידּוֹ אֶת הַמֶּאֱכָל אוֹ הַמִּשְׁקָה וְנוֹשְׂאוֹ אֶל הַחֶדֶר הָאַחֵר, מִכָּל מְקוֹם צָרִיד לְבֶרֶךְ עָלָיו שֶׁם מְחַדֵּשׁ בְּרַכָּה רֵאשׁוֹנָה. אֲבָל בְּרַכָּה אַחֲרֹנָה עַל מֶה שְׂאָכֵל תַּחֲלָה, אֵינוֹ צָרִיד, כִּי הַבְּרַכָּה שֶׁיִּבְרַךְ בְּסוֹף, תַּעֲלֶה לְשִׁנְיָהֶם.

If you change places, when eating any kind of food except bread (which is discussed in Ch. 42, par. 19, 20, 21) if you change places, even though your mind was not distracted [from the food], it is considered as though your mind was distracted [from the food]. Consequently, if you eat or drink in one room and then move to another room, in order to conclude your eating and drinking there, even if the food is of the same kind [with which you began the meal], or even if you hold in your hand the food or the beverage, and you carry it into the other room, nevertheless, you must repeat the preceding berachah there. However the after-berachah over what you have eaten before [in the first room] is not required, *Some authorities maintain that if you eat any of the seven species (grain, wine, grapes, figs, pomegranates, olives or dates) you must make the after-berachah over what you ate in the first room. Others hold (this is the opinion of the Gra) that the concluding berachah is required in the first room only if you ate one of the five species of grain (wheat, barley, rye, oats, or spelt). (Mishnah Berurah 178: 45) for the after-berachah [of the entire meal] will suffice for both.*

וְכֵן אִם הֵלֵךְ לַחוּץ וְאַחֵר כִּדְּ חוּזֵר לְמְקוֹמוֹ לְגִמּוֹר אֲכִילָתוֹ, צָרִיד לְבֶרֶךְ מְחַדֵּשׁ בְּרַכָּה רֵאשׁוֹנָה. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים, כְּשֶׁהוּא אוֹכֵל לְבִדּוֹ, אוֹ כְּשֶׁהוּא אוֹכֵל עִם אֲחֵרִים וְכָלֵם שָׁנוֹ אֶת מְקוֹמָם. אֲבָל אִם אֶחָד נִשְׁאַר עַל מְקוֹמוֹ, אֲזִי גַם אֵלּוּ שֶׁהֵלְכוּ, בִּינוֹ שֶׁדַּעְתָּם לְחוּזֵר לְכָאן אֵל זֶה שֶׁנִּשְׁאַר כָּאן, וְלְגִמּוֹר כָּאן אֲכִילָתוֹ, לִכְנֹן כְּשֶׁחוֹזְרִין וְאוֹכְלִין אוֹ שׁוֹתִין, אֵינוֹ צָרִיכֵי לְבֶרֶךְ מְחַדֵּשׁ, דְּכִינוּ שֶׁנִּשְׁאַר כָּאן אֶחָד, לֹא נִתְבַּטְּלָה הַקְבִּיעוּת, וְכָלֵם חוֹזְרִין לְקִבְיעוּתוֹ, וְנִחָשֵׁב הַכֹּל כְּסִעוּדָה אֶחָת.

Similarly, if you go outside [the house], and then return to your former place to finish the meal, you must repeat the pre-berachah. This rule applies only when you have eaten alone, or when you have eaten in the company of others and all of them left their places. But, if one of the

company remained in his place, then when the others return to resume eating and drinking, they need not repeat the berachah since they intended to return to the companion who remained, and to finish their meal [with him]. Since one of the company remained there, the status of fixed place was not cancelled; and they all retain their original status, and it is all considered as one meal.

בְּחֶדֶר אֶחָד מִפְּנֵה לְפָנֶה, אִם עַל פִּי שֶׁהַחֶדֶר גָּדוֹל מְאֹד, לֹא הֵי שְׁנוּי מְקוֹם.

[When you go] from one corner of a room to another, *Even if you cannot see your first seat from the other corner of the room because of a partition or other obstruction.* (Mishnah Berurah 178: 9) no matter how large the room may be, it is not considered a change of place.

אם אוכל פירות בגן שהוא משך מחצות וברך על פירות מאילן אחד על דעת לאכול גם מאילנות אחרים, יכול לאכול גם מאילנות אחרים אף על פי שאינו רואה מקומו, כל שלא הסית דעתו, ואין צריך לברך שנית. אבל אם אין הגן משך מחצות, ומכל שכן ממנו זה לגן אחר, לא מהגי דעתו.

If you eat fruit in an orchard which is fenced in and you recite the berachah over the fruit of one tree with the intention of eating fruit of other trees also, you may eat from the other trees even if they are not within your view, for as long as your mind was not distracted you do not have to repeat the berachah. However, if the orchard is not fenced in, and certainly [if you go] from one orchard to another, [the fact that your mind was not distracted] is of no avail, [and you must repeat the berachah].

סימן נא

על פירות האילן חוץ משבעת המינים (כדלקמן סעיף ז) ועל כל פירות האדמה וירקות, וכל דבר שאין גדולו מן הארץ, מברך לאחריתם בורא נפשות וכו', ואכלו אבל ושתה נפטר בברכה אחת (ר"ז).

[After eating] the fruit of any tree, which is not of the seven species (see paragraph seven) or of any fruit of the ground, or any vegetable, or any food *This is includes water.* (Mishnah Berurah 207: 2) that was not grown in the soil, you should say the concluding berachah, *Borei nefashos rabbos*. Even if you ate and drank, one [after-] *berachah* is sufficient for both.

ברכה אחרונה וכן ברכת המזון אין מברכין אלא אם כן אכל כשעור, דהינו כזית. אבל על פחות מפשעור, אינו צריך ברכה אחרונה. ועל משקיו, יש אומרים, דאינו חייב בברכה אחרונה אלא אם

פן שתה רביעית. ויש אומרים, דגם על משקין אם שתה כזית, חיב בברכה אחרונה, ולכן לצאת מידי ספק, יש לזהר שלא לשתות אלא פחות מכזית או רביעית. ואין חלוק בין יין שרף לשאר משקין (ק"צ ר"י)

The after-berachah as well as *Birkas Hamazon* should not be said unless you have eaten the prescribed quantity [of food], which is [no less than] a *kazayis*. But for less than this quantity, you need not say an after-berachah. According to some authorities, you need not say the concluding berachah after drinking liquids unless you drank a *revi'is*. Other authorities maintain that even after drinking a *kazayis*, you must say the after-berachah. Therefore, in order to avoid any doubt be careful to drink either less than a *kazayis* or [at least] a *revi'is*. It makes no difference [in this connection] whether you drink whiskey or any other beverage.

דבר שהוא כבדיתו, דהינו, אגוז אחד או שאר פרי, ואפלו קטנית אחת, יש אומרים, אף על פי שאין בו כזית, מפל מקום כיון שהוא פרי שלם, מבדכין אחריו ברכה אחרונה. ויש חולקין. ולכן לצאת מידי ספק, אין לאכל פחות מכזית. ואם נתחלק הדבר לזרם האכילה, בטל ממנו חשיבותיה, ולכלי עלמא אין מבדכין עליו ברכה אחרונה בפחות מכזית.

Some authorities maintain, that after eating a whole thing, which grew naturally, such as a nut or some other fruit, *This is includes eating a whole small fish.* (*Sha'ar Hatzion* 210: 20) even one single bean, even if its quantity is less than a *kazayis*, nevertheless, since it is a whole fruit, you must recite the after-berachah. Other authorities disagree. Therefore, to avoid any doubt, you should not eat less than a *kazayis*. If the article was divided *This applies if a small piece has been sliced off, or, in the process of cooking, a small piece fell off.* before it was eaten, it loses its special importance, and all authorities agree that you should not say the after-berachah if it was less than a *kazayis*.

כל האכלין מצטרפין לכזית. ואם אכל כחצי זית מדבר שמבדכין אחריו בורא נפשות רבות, וכחצי זית מדבר שמבדכין עליו ברכה מעין שלש, או אפלו כחצי זית פת, מבדכר לאחריהו בורא נפשות רבות. ונראה לי, דהוא הדין אם אכל כחצי זית מפרות שמבדכין לאחריהו על העץ, וכחצי זית ממין שמבדכין לאחריהו על המכה או כחצי זית פת (דהשתא אין כאן שום מין שמבדכר אחרונה שלו בורא נפשות רבות) מפל מקום מבדכר לאחריהו בורא נפשות רבות (ענין מחצית השקל סימן ר"י סעיף קטן א'). ואם אכל כחצי זית ממין שמבדכין לאחריהו על המכה וכחצי זית פת, מבדכר לאחריהו על המכה. ושתיה עם אכילה אין מצטרפין.

All articles of food combine [to make up] a *kazayis*. So, if you ate half a *kazayis* of something that requires the after-berachah, *Borei nefashos*

rabbos, [and then you ate] another half a *kazayis* of a food after which the "three-faceted" [after-] berachah, *Literally, a single berachah which is an abridged version of the three berachos ordained by the Torah as Birkas Hamazon*. is said or even if you ate half a *kazayis* of bread, you recite the after-berachah, *Borei nefashos rabbos*. And it seems to me that the same ruling applies if you ate half a *kazayis* of fruit after which the berachah *Al ha'eitz* is said, together with half a *kazayis* of food after which the berachah *Al hamichyah* is said, or [you ate] half a *kazayis* of bread; (even though in this case there is no food which requires as its after-berachah [the recitation of] *Borei nefashos rabbos*), nevertheless, you should say *Borei nefashos rabbos* as the after-berachah. If you ate half a *kazayis* of a food after which the after-berachah *Al hamichyah* is said together with half a *kazayis* of bread, you should recite *Al hamichyah* as the after-berachah. Food and drink do not combine *Not even to make the combined food and drink subject to Borei nefashos*. (*Mishnah Berurah* 210: 1) [to make up the minimum quantity].

אכל פחצי זית ושהה, וחזר ואכל פחצי זית, אם מתחלת האכילה הראשונה עד סוף האכילה לא היה זמן יותר, כי אם כדי אכילת פרס, מצטרפות שתי האכילות ומברך ברכה אחת. אבל אם שהה יותר, אין מצטרפות. ובשתיקה, אפלו שהה פחות מזה, אין מצטרפות.

If you ate half a *kazayis* and waited, then you ate the second half of a *kazayis*, and the interval between the beginning of eating and the end of eating did not exceed the time it takes to eat half a loaf of bread; *The equivalent of four medium size eggs*. then the two acts of eating are combined, and the after-berachah is recited afterwards. However, if you paused longer than this interval, they are not combined; and as for drinking, even if your pause was shorter than the interval [just mentioned], the separate acts of drinking are not combined.

שתה משקה חם במעט מעט, (כגון טה או קאפע), פיון שאינו שותה בפעם אחת כשעור, אף על פי שידרו שתייתו בכה, מכל מקום אין מצטרפין ואינו מברך ברכה אחת (ר"י).

If you drink a hot beverage slowly, (like tea or coffee), since you do not drink the minimum quantity required for a berachah at one time, even though this is the usual manner of drinking; nevertheless, the different sips are not combined and you should not recite the after-berachah. *Persons of great piety leave a quantity the size of a revi's in their cup to cool off. After drinking this without pause, they then recite the after-berachah*. (*Mishnah Berurah* 210: 1)

בשבעה מינים נשתבחה ארץ ישראל, דכתיב, ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון, ארץ זית שמן ודבש ובתור הכי כתיב, ארץ אשר לא במסכנת תאכל בה לחם ואכלת ושבעת וברכת וגו' וכיון שבלחם מבאר בתורה, ואכלת ושבעת וברכת, לכו על הלחם מחמשת מיני דגן, שהן חטה ושעורה המפרשין, ופסמים ושבלת שועל ושיפון, שהם גם כן נכללין בחטה ושעורה, מברכין אחריו ברכת המזון, שהן שלש ברכות שלמות וגם ברכת הטוב והמטיב (שנתקנה אחר כך ביבנה). אבל כל שאינו לחם גמור אלא מיני מזונות מאלו חמשת מיני דגן, וכן על הגפן דהינו יין, וגם ענבים בין לחים בין יבשים בין גדולים בין קטנים, ותאנים ורמונים וזיתים, ותמרים שהם דבש האמור בתורה, לפי שמהם זב הדבש, על כל אלו מברכין ברכה אחרונה ברכה אחת מעין שלש, שהיא פוללת בקצור השלש ברכות וגם הטוב והמטיב שבברכת המזון.

The Land of Israel is praised, for seven species of food as it is written, *Deuteronomy 8: 8*. "A land of wheat and barley and vines and fig trees and pomegranates, a land of olive trees and honey-dates," and thereafter it is written, "A land where you will eat bread without poverty ... "When you have eaten and are satisfied, you shall bless [*Hashem*, your God.]" Since with regard to bread the Torah is explicit in its command, "When you have eaten and are satisfied, you shall bless;" therefore, [if you eat] bread made of the five species of grain, namely: wheat and barley which are expressly mentioned in the Torah text, and also spelt, or oats, or rye which also come under the heading of wheat and barley, you must recite *Birkas Hamazon* afterwards. *Birkas Hamazon* consists of three complete berachos and also the berachah *Hatov Vehameitiv* (which was instituted later on at the Yeshivah in Yavneh). However, [after eating] any food that is not bread, but which is made of flour from the species of grain [mentioned above]; similarly [after drinking] wine or eating grapes, either fresh or dried, large or small, or after eating figs, pomegranates, olives or dates, since dates are the "honey" the Torah speaks of, inasmuch as honey oozes from them; [after eating] any of these you must say the "three-faceted berachah." as the after-berachah. [It is called that name] because it contains in abridged form, three berachos as well as the berachah *Hatov Vehameitiv* of the *Birkas Hamazon*.

בברכה מעין שלש שלאחר מיני מזונות, פותח על המחיה ועל הפלפלה, וחותרם ונודה לה על הארץ ועל המחיה, ברוך אתה ה' על הארץ ועל המחיה ועל הפלפלה. ועל היין, פותח על הגפן ועל פרי הגפן, וחותרם [ונודה לה] על הארץ ועל פרי הגפן, ברוך אתה ה' על הארץ ועל פרי הגפן. ועל הפרות, פותח על העץ ועל פרי העץ, וחותרם [ונודה לה] על הארץ ועל הפרות ברוך אתה ה' על הארץ ועל הפרות ובארץ ישראל או אפילו בחוץ לארץ, אם אכל מפרות ארץ ישראל, אומר, על הארץ ועל פרותיה. אבל מיני מזונות וגם שמה יין פולל שניהם בברכה אחת. וכן פרות יין, ואפילו ענבים יין, פרות ומיני מזונות, או אפילו מיני מזונות יין ופרות, פולל לשלשתו, ונקדים על המחיה, ואחר כך על הגפן, ואחר כך על העץ. וכשכולל על המחיה עם שאר מין, לא יאמר בחתומה ועל

הכלכלה, אלא יאמר, ברוך אתה ה', על הארץ ועל המנה ועל פרי הגפן, או על המנה ועל הפירות, או על המנה ועל פרי הגפן ועל הפירות. וכבר נדפסה הגססא בסדורים, וצריך כל איש ישראל להיות בקי בברכה זו בעל פה.

The "three-faceted berachah," which is [said] after [eating food] [over which the berachah] *Borei minei mezonos* is said begins as follows: ["Blessed are You]... for the food and for the sustenance," and concludes [with the words]: "And we thank You for the land and for the food. Blessed are You, *Hashem* for the land and for the food, and for the sustenance." According to most authorities, *הכלכלה* is not said. (*Mishnah Berurah*) The berachah after drinking wine begins: "For the vine and for the fruit of the vine," and concludes, "And we thank You for the land and for the fruit of the vine. Blessed are you *Hashem* for the land and for the fruit of the vine." If, inadvertently, you concluded the berachah by saying "for the land and for the fruits," instead of "for the fruit of the vine," you still fulfilled your obligation. (*Mishnah Berurah* 208: 56) The berachah after eating fruit begins: "For the trees and for the fruit of the trees," and concludes: "And we thank You for the land and for the fruits. Blessed are You *Hashem*, for the land and for the fruits." In *Eretz Yisrael* or even elsewhere, if you eat fruit that comes from *Eretz Yisrael*, you conclude the berachah thus: "for the land and its fruits." If you eat various kinds of food made of grain and drink some wine [with them], you combine the two berachos into one berachah. The same rule applies for fruit and wine; even if you eat grapes and drink wine, or eat fruit and food made of grain, or even food made of grain in conjunction with wine and fruit, you combine the three berachos into one. First you say "for the food" and then "for the vine" and finally, "for the trees." When you combine "for the food" with any other formula then do not say at the conclusion "and for the sustenance," but say "Blessed are You *Hashem*, for the land and for the food and for the fruit of the vine," or "for the food and for the fruits," or "for the food and for the fruit of the vine and for the fruits." The text has already been published in prayer books, and it is the duty of every Jew to know this berachah well and commit it to memory.

בשבת יום טוב וראש חודש מזכירין בה מענינא דיומא. ואם שכח ולא הזכיר, אין מחזירין אותו.

On Shabbos or Yom Tov or *Rosh Chodesh*, we include [in the after-berachah] whatever relates to these days, but if you forgot to include it, you need not repeat the berachah.

יש להחמיר בברכה זו כמו בברכת המזון בדברים שזנזו בסימן מ"ד סעיף ו'.

You should be as strict [with this berachah] as you are with the *Birkas Hamazon* (mentioned in Chapter 42:6, above). *The concluding berachah for the five species of grain should be said while you are sitting.* (Mishnah Berurah 183: 35)

בברכת בורא נפשות יש אומרים, שבראת. ויש אומרים שברא, וכן עקר. ופרושה של הברכה הוא, בורא נפשות רבות וחסרונן, שברא הנפשות וגם מחסורם, דהינו כל צרכי ספוקן, שהם דברים הכרחיים לצורך קיום חיותן, כמו הלחם והמים, וגם על כל שאר הדברים שברא שאינם הכרחיים כל כך אלא להתענג בהם, כמו פרות וכדומה, אנו מבקשים אותה חי העולמים. וצריכין לומר החי"ת בפתח (הגאון רבי אליהו מוילנא, וזכר צדיק לברכה, הסכים עם הפוסקים שפיתבו להחם הברכה בשם, ולומר ברוד אמה ה' חי העולמים) (סימן ר"ז).

In the berachah *Borei nefashos*, some authorities hold [that we should say] *shebarasa* [which You have created], while others hold [that we should say] *shebara* [which He has created]. The latter version is the correct one, for the meaning of the berachah is: Who has created numerous living things, and what they lack. He has created the living beings and *also* their wants, that is to say, all their basic needs, which are indispensable to sustain life, such as bread and water, and also for all the other things which He created which are not so vital, but are a source of enjoyment, such as fruit and the like. [For all these] we thank You, Who are the life of the worlds. You should pronounce the letter *ches* [in the phrase חי העולמים] with a *pasach* [*chai*] According to *Mishnah Berurah*, the *ches* is pronounced with a *tseireh*, (*chei*). [as in Chaim].

אכל פרות שברכה אחרונה שלהם ברכה מעין שלש, וגם פרות העץ שברכה אחרונה שלהן הוא בורא נפשות, מבדל ברכה מעין שלש. וכינון שהוא מזכיר בהם פרי עץ, נפטרים בזה כל פרי עץ שאכל. אבל אם נתחייב ברכת בורא נפשות על מין אחר, אינו נפטור בברכה מעין שלש, ויברך תחלה ברכת מעין שלש ואחר כך בורא נפשות.

If you have eaten fruit, whose after-berachah is the "three-faceted berachah," and you have also eaten some fruit whose after-berachah is *Borei nefashos*, You should recite the "three-faceted berachah," and since you mention in it "the fruit of the tree" you exempt with it all other kinds of fruit you have eaten. However, if you had to say the berachah, *Borei nefashos*, for any other kind of food you ate [not fruit of the tree], then you are not exempt by the "three-faceted berachah." You should first say the "three-faceted berachah," and afterwards *Borei nefashos*.

לכתחלה אסור לאדם לצאת ממקומו, או לעסוק באיזה דבר עד שיברך ברכה אחרונה, שמה ישפח מלברך. ובדיעבד פשיטא ממקומו, אם הוא צריך לברך בורא נפשות רבות, יכול לברך במקום שהוא שם. אבל אם צריך לברך ברכה מעין שלש, צריך שיחזור למקומו, כמו בברכת המזון לעיל סימן מ"ד סעיף ט' (סימן קפ"ד ובח"י אדם).

Initially you are forbidden to leave your place *You are permitted to leave, if you intend to return immediately.* (Mishnah Berurah 178: 33,34) or to engage in any activity until you have recited the after-berachah, lest you forget to say it. Nevertheless, if you left your place, and the berachah you [neglected] to say was *Borei nefashos rabbos*, you may say it where you are now. But if you must say the "three-faceted berachah," then you must return to your place [where you have eaten] just as you would have to do if it were *Birkas Hamazon* (see Ch. 44:9 above). See *Shulchan Aruch par. 184, and Chayei Adam*.

אכל ושתה ולא ברך מיד ברכה אחרונה, יכול לברך עד שעת עפול, דהינו כל זמן שאינו תאב לאכול פרות. ולאחר שתיה, כל זמן שאינו צמא. ולאחר זמנים אלו, אינו יכול לברך עוד. ומי שאינו בקי לשער, ראוי לו כשזכר שלא ברך ברכה אחרונה, לברך על מין ממין שאכל ויאכל ויברך ברכה אחרונה, לפטור גם את הראשון (קפ"ד).

[If] after eating or drinking, you neglected to say the after-berachah immediately, you may recite the berachah until the food is digested, *Many authorities estimate this time limit to be 72 minutes.* (Mishnah Berurah 184: 20) which is as long as you have no desire to eat fruit, and after drinking, as long as you are not thirsty again. After these time limits, you can no longer say the berachah. If you are unable to estimate [the time properly], you should, after remembering that you did not say the after-berachah, say a [pre-] berachah and eat some more of the same kind of food, and then say the after-berachah thereby exempting the food you ate before.

אכל או שתה והקיא, לא יברך ברכה אחרונה, דלא גרע מנתעפל (שע"ת רח).

If someone ate or drank and vomited, the concluding berachah should not be said; as it is the same [as though] [the food] had already been digested.

סימן נב

על פרות הגדלים באילן, מברכין בורא פרי העץ. ועל פרות הגדלים באדמה, והם כל מיני לפתן וירקות וקטניות וטאטאקע (תיירס) ונעשבים, מברכין בורא פרי האדמה. ולא נקרא אילן, אלא זה

שֶׁהַעֲנָפִים שֶׁלֹּו נִשְׁאָרִים גַּם בַּחֶרֶף וּמוֹצֵיא אַחֵר כִּד עָלִים מִן הָעֲנָפִים, וְאִפְלוּ הֵם דַּקִּין כְּגִבְעוּלֵי פֶשֶׁתָן. אֲבָל אִם הָעֲנָפִים קָלִים לְגִמְרֵי בַחֶרֶף וְאֵינוֹ נִשְׁאָר רַק הַשֵּׁרֶשׁ, לֹא נִקְרָא אֵילָן, וּמִבְּרַכִּין עַל הַפְּרוֹת בּוֹרָא פְּרֵי הָאֲדָמָה (ר"ב ר"ג)

Over fruits that grow on a tree you say the berachah *Borei peri ha'eitz*, [Who created the fruit of the tree]. Over fruit [or vegetables] that grow in the ground, which include various condiments, vegetables, legumes, corn, and herbs, you say the berachah, *Borei peri ha'adamah*, [Who created the fruit of the ground]. In order to be called a tree, it must have branches that survive the winter to produce leaves again, even though they are as thin as stalks of flax. However, [a plant] whose branches perish in the winter, although its roots remain intact, is not called a tree, and over its fruit we say, *Borei peri ha'adamah*.

עַל דְּבַר שֶׁאֵין גְּדוּלוֹ מִן הָאֶרֶץ, כְּמוֹ בֶּשֶׂר, דָּגִים, חֵלֶב, גְּבִינָה, וְכוּן עַל כָּל מִינֵי מִשְׁקִים, חוּץ מִן הַיֵּין וְשֶׁמֶן זַיִת, מִבְּרַכִּין שֶׁהֶלַל נִהְיָה בְּדִבְרוֹ. וְתַבַּת נִהְיָה, יֵשׁ לוֹמֵר הַיּוֹ"ד בְּקֶמֶץ.

[Before partaking of] food which does not grow in the earth such as meat, fish, milk, and cheese, and, similarly, [before drinking] any beverage other than wine and olive oil, you say the berachah, *Shehakol niyah bidevaro* [through Whose word everything came to be]. The word *niyah*—נִהְיָה—should be pronounced with a *kametz* under the *yud*. Others maintain it should be pronounced with a *segol* under the *yud*—נִיְהֵה *niyeh*. (Magen Avraham 204: 14, Chayei Adam)

כַּמֶּהֵיין וּפְטָרִיּוֹת (שְׁנוּאֵמֶען) אֵף עַל פִּי שֶׁהֵן גְּדוּלִין מִלְּחִלוּחִית הָאֶרֶץ, וְנִיקְתָן אֵינָה מִן הָאֶרֶץ אֲלָא מִן הָאֲוִיר, וְלִכֵּן אֵינוֹ נִקְרָאִין פְּרֵי הָאֲדָמָה, וּמִבְּרַכִּין עֲלֵיהֶן שֶׁהֶלַל (ר"ד).

Even though mushrooms and truffles, grow in the moisture of the earth, they do not receive nourishment from the earth, but rather from the atmosphere. Therefore, they cannot be called fruit of the ground, and you should say *Shehakol* over them.

אִין מִבְּרַכִּין בּוֹרָא פְּרֵי הָעֵץ אוֹ בּוֹרָא פְּרֵי הָאֲדָמָה, אֲלָא עַל דְּבַר שֶׁהוּא טוֹב לְאָכְלוֹ חַי וְגַם הַדֶּרֶךְ הוּא לְאָכְלוֹ חַי. אֲבָל אִם אֵין הַדֶּרֶךְ לְאָכְלוֹ חַי אֲלָא מִבִּשְׁל, אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא טוֹב לְמַאֲכָל גַּם כִּשְׁהוּא חַי, מִפֶּל מְקוֹם אֵינוֹ חֲשׁוּב כָּל כֵּךְ, וְאִין מִבְּרַכִּין עֲלֵיו בִּרְכָתוֹ אֲלָא כִּשְׁאוּכְלוֹ מִבִּשְׁל. אֲבָל אִם אוּכְלוֹ חַי, אֵינוֹ מִבְּרַךְ עֲלֵיו אֲלָא שֶׁהֶלַל. וְכַבּוּשׁ הָרִי הוּא כַּמִּבִּשְׁל. וְלִכֵּן עַל כְּרוּב (קְרוֹיט) כַּבּוּשׁ מִבְּרַכִּין בּוֹרָא פְּרֵי הָאֲדָמָה. וְכוּן מְלִים הוּא כַּמִּבִּשְׁל לְעֲנֵן זֶה.

We say the berachah *Borei peri ha'eitz* and *Borei peri ha'adamah* only over articles of foods which are best eaten raw and which, as a rule, are

eaten raw. However, if it is not the custom to eat them raw, but only when cooked, even though they could also be eaten raw, nevertheless, since that is not the favored way [they are eaten], their berachah is said only when they are eaten in their cooked state. But if you *do* eat them raw, you should recite only *Shehakol*. Pickled food is considered as cooked food. Consequently, before eating sauerkraut you should say *Borei peri ha'adamah*. Similarly, salted food is considered the same as cooked food.

על הַגָּנוֹן מְבָרְכִין בּוֹרֵא פְּרֵי הָאֲדָמָה. וְכֵן עַל שׁוּמִיִּם וּבְצָלִים כְּשֶׁהֵן רַפְיוֹ וְנִדְרָכֵן לֵאכֹלֵן סִיּוֹ, אִם עַל פִּי שֶׁעַל פִּי הָרֵב אֵין אוֹכְלִין אוֹתָן רַק עִם פֶּת, מִכֵּל מְקוֹם גַּם אִם אוֹכְלֵן בְּלֹא פֶת, מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן בּוֹרֵא פְּרֵי הָאֲדָמָה. אֲכָל אִם הִזְקִינוּ, שֶׁהֵם חֲרִיפִים מְאֹד, וְאֵין נִדְרָכֵן לֵאכֹלֵן סִיּוֹ, מִי שֶׁאֲכָלֵן סִיּוֹ, מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם שֶׁהֶלֶל.

Before eating radishes, you should say *Borei peri ha'adamah*. Likewise, over garlic and onions that are soft and can be eaten raw, although, as a rule, they are eaten with bread, nevertheless, even if you eat them without bread, you recite over them *Borei peri ha'adamah*. *Since in the Western countries, green onions (scallions) are generally eaten with bread, it is preferable that Shehakol should be said before eating them (without bread).* (Mishnah Berurah 205: 5) But if the [garlic or onions] have grown old which give them a very strong flavor, so that they are not usually eaten raw, then, if you do eat them raw, you should say the berachah *Shehakol*.

דְּבָרִים שֶׁהֵם טוֹבִים יוֹתֵר כְּשֶׁהֵם סִיּוֹ מִכְּשֶׁהֵם מְבֻשָּׁלִין, שֶׁהִבְשִׁיל מְגַרֵעַ אוֹתָן, אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן כְּשֶׁהֵן מְבֻשָּׁלִין אֲלָא שֶׁהֶלֶל. וְאִם עַל פִּי שֶׁבֻשְׁלוֹ עִם בֶּשָׂר וְעַל יְדֵי הַבֶּשָׂר נִשְׁתַּבְּחוּ, מִכֵּל מְקוֹם אִם הַבֶּשָׂר הוּא הָעֶקֶר, וְאֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן אֲלָא שֶׁהֶלֶל. אֲכָל אִם בֻּשְׁלוֹ בְּאֶפֶן שֶׁהוּא הָעֶקֶר וּמִכֵּל מְקוֹם נִשְׁתַּבְּחוּ, כְּגוֹן שֶׁטִּגְנוּ בְּשֶׁמֶן אוֹ בְּדִבְשׁ וְכִיּוּצָא בּוֹ, מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן הַבְּרָכָה הָרְאוּיָה לָהֶן, דְּמָה לִי אִם נִתְבֻּשְׁלוּ בְּמֵיִם אוֹ בְּשֶׁמֶן וּדְבִשׁ (ר"ה).

[If you eat] articles of food that taste better raw than cooked, because cooking spoils them, then you should say over them when they are cooked, only the berachah *Shehakol*. Even if they are cooked with meat and their taste improved because of the meat, nevertheless, since the meat is the main dish, we recite over them only the berachah, *Shehakol*. However, if they were cooked in a way that made them into the main dish, or if [the cooking] improved them, as for example, when they were fried in oil or in honey, and the like, you should say their appropriate berachah, since it makes no difference whether they were cooked in water or in oil or in

honey, [as long as the food itself was improved by the cooking process].

מיני פרות הגרועים, הגדלים על אטדים וקוצים או בשאר אילנות שיצאו מאליהן ולא נטעו להו אנשי, כמו תפוחי יער וכדומה, שכשהם חיו אינו ראויין לאכילה, אף על פי שבשולן או טגנו בדבש וספר והו ראויין לאכילה, אין מברכין עליהן אלא שהכל. אבל לזיון (האזעלנוס) אף על פי שגדלים ביצר, חשובים הם, ומברכין עליהם בורא פרי העץ (ר"ג).

Inferior kinds of fruit that grow on brambles and thorn-bushes or on other trees which grow wild and are not planted, such as wild apples and the like, which when raw are not fit to eat, [then] even if they are cooked or fried in honey and sugar and made edible, you should recite *Shehakol* over them. But hazel nuts, although they grow [wild] in the forest, are considered superior articles of food and you should recite *Borei peri ha'eitz* over them.

עשבים הגדלים מאליהם בלי זריעה, אף על פי שהם ראויין לאכל חיו, ואפלו בשולן והוא מאכל חשוב, מכל מקום כיון שאין זורעין אותם, אינו חשוב פרי ומברכין עליו שהכל. אבל חסה (סעלאט) וכדומה שגורע, מברכין עליו בורא פרי האדמה. וגם בעשבים הגדלים מאליהן, אם יש בהם פרות חשובים, כגון יאגדעס ומאלינעס מברכין עליהם בורא פרי האדמה.

Herbs which grow wild without cultivation are fit to eat raw. If they are cooked and made into a special dish, nevertheless, since they were not cultivated [by man], they are not considered a fruit [of the ground] and you should say *Shehakol* over them. But lettuce and similar [vegetables] that are planted require the berachah, *Borei peri ha'adamah*. Furthermore, regarding herbs that grow wild, if they produce superior fruit, such as blackberries and raspberries, *The raspberry and blackberry bushes that grow in our region remain intact over the winter (perennial plants), therefore, we should say Borei peri ha'eitz over them.* (Mishnah Berurah 203: 1, Igros Moshe, Orach Chaim) the berachah said over them is *Borei peri ha'adamah*.

דבר שאינו עקר הפרי, אינו חשוב כמו הפרי עצמו, אלא יורד מדרגה אחת, שאם הוא פרי עץ, מברכין על הטפל בורא פרי האדמה. ואם הוא פרי האדמה, מברכין על הטפל שהכל. ולכן אילו צלף (קאפערנבויס) שהעלין שלו ראויין לאכילה, ויש בעלים כמין תמרים בולטים, כמו בעלים של ערבה, ואביונות הן עקר הפרי, וקפריסין הן הקלפה שסביב הפרי, כמו קלפות האגוזים, וראויים גם כן לאכילה, על האביונות שהן עקר הפרי, מברך בורא פרי העץ, ועל העלין ועל התמרות ועל הקפריסין, בורא פרי האדמה, וכן עלי ורדים (ראזענבלעטער) שגורעו בדבש וספר, מברכין בורא

פרי האדמה, אף על פי שגדלים באילן, מפני שאינו עקר הפרי. וכן קלפות תפוחי זהב שנקחו בדבש וספר, מברכין עליהם בורא פרי האדמה. ועל קלפות קשואין שמטגנין בדבש וספר, מברכין שהכל. ועל השרביטין מהקטניות שזרעין בשדות, אף על פי שהן מתוקים, אם אכלן בלא הקטניות, מברכין עליהם שהכל. ואלו שזרעים בגנות על דעת לאכלן חייב בשרביטיהן, אפילו כשאוכל השרביטין לחוד, יש לברך בורא פרי האדמה (ר"ב ר"ד).

That which is not the main part of the fruit, is not considered as the fruit itself, but is one level lower. If it is the fruit of a tree, you say over the secondary part the berachah, *Borei peri ha'adamah*; and if it is the fruit of the ground, you say over the secondary part the berachah, *Shehakol*. Therefore, a caper tree whose leaves are edible, and where its leaves [are joined with the stem] there are small [edible] buds like the growths at the juncture of willow leaves, and the caper-berries form the main part of the fruit, while the caper flowers are only a peel around the fruit, like the shell of a nut, but are also edible, [consequently], over the berries which constitute the fruit itself, you say the berachah *Borei peri ha'eitz*, and over the leaves and the little buds and the flowers, [you say] *Borei peri ha'adamah*. Likewise, over preserves made of rose leaves with honey and sugar, you say the berachah, *Borei peri ha'adamah*, for although they grow on trees, they are not fruit. Similarly, over preserves made of orange peel, honey, and sugar, you say the berachah, *Borei peri ha'adamah*. Over cucumber peel that was fried with honey and sugar, you say the berachah *Shehakol*. Over the pods of peas that are cultivated in the fields, even though they taste sweet, yet, if you ate them without the peas, you should recite the berachah, *Shehakol*. But those which have been grown in gardens for the purpose of eating them raw in their pods, even if you only eat the pods, you should say the berachah, *Borei peri ha'adamah*.

גרעינין של פרות אם הם מתוקים, מברך עליהם בורא פרי האדמה, אכל גרעינים המרים אינם נחשבים כלל, ואם אוכלן כה, אינו מברך עליהם כלל. ואם מתקן על ידי האור וכדומה, מברך עליהם שהכל.

Over the seeds of fruit that are sweet, *Not to be taken literally—any seed that has a slightly pleasant taste is included.* (Mishnah Berurah 202: 23) you say the berachah, *Borei peri ha'adamah*. But bitter tasting seeds are worth nothing at all, and if you eat them, you do not say a berachah. But if you make them pleasant-tasting by roasting them, or in any other way, you say the berachah, *Shehakol*, over them.

שקדים המרים, כְּשֶׁהֵם קֹטְנִים שָׂאֵז עֶשֶׂר אֲכִילָתָן הִיא הַקֶּלֶפָּה שְׂאִינָה מְרָה, וְעַל דַּעַת כֵּן נוֹטְעִין אוֹתָן, מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן בּוֹרָא פְּרִי הָעֵץ. וְכִשְׁהֵן גְּדוּלִים שָׂאֵז עֶשֶׂר הָאֲכִילָה הוּא מֵה שְׂבֻכָּנִים וְהוּא מֵר, אִם אוֹכְלֵן כֶּד, אֵינוּ מְבָרֵךְ כָּלָל. אָבָל אִם מִתְקֵן עַל יְדֵי הָאוֹר אוֹ דְּבַר אֲחֵר, כִּיּוֹן דְּפִרִי גִינְהוּ וְגַם עַל דַּעַת כֵּן נוֹטְעִין אוֹתָן, מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן בּוֹרָא פְּרִי הָעֵץ (ר"ב). שְׂקָדִים הַמִּתְקָפִין בְּסֶכֶר אֵף עַל פִּי שְׁהֶסְכֵּר הוּא הָרֵב, מִכָּל מְקוֹם מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן בּוֹרָא פְּרִי הָעֵץ. וְקַלְמוּס הַמִּתְקָפָה בְּסֶכֶר מְבָרְכִין רַק שְׁהַפֵּל כִּי הַקֶּלֶפָּה אֵינוּ פְּרִי.

Small almonds are bitter and the principal food for which they are planted is the shell which is not bitter, and over these you recite the berachah, *Borei peri ha'eitz*. But when they are large, the principal food [are the kernels] which are inside the shell. If these taste bitter, and you eat them [raw], you do not say any berachah. But if you made them pleasant-tasting by roasting them or in any other way, since they are fruit and were planted for that purpose, you say the berachah, *Borei peri ha'eitz* over them. Over sugar-coated almonds even if there is more sugar than almond [in the confection], nevertheless, you say the berachah *Borei peri ha'eitz*. Over sugar-coated calamus [an aromatic root], you only say *Shehakol*, since calamus is not a fruit.

פְּרוֹת שְׂלֵא נִגְמַר בְּשׂוּלֵן עַל הָאֵילָן, אֲפִלּוּ בְשֻׁלָּן אוֹ טַגְנָן בְּדִבְשׁ וְכַדּוּמָה, כִּמּוֹ שֶׁהוּא הַדֶּרֶךְ לִטְגֹּן פְּרוֹת שְׂלֵא נִגְמְרוּ, בְּדִבְשׁ אוֹ סֶכֶר, מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם שְׁהַפֵּל. אֵף עַל אֲתֵרוֹג מִטְגָּן בְּדִבְשׁ אוֹ בְּסֶכֶר יֵשׁ לְבָרֵךְ בּוֹרָא פְּרִי הָעֵץ.

It is customary to fry unripe fruit in honey or sugar, you should say the berachah, *Shehakol* over them. But over an *esrog* (citron) that was fried in honey or sugar, you should recite the berachah *Borei peri ha'eitz*.

נוֹבְלוֹת, וְהֵן פְּרוֹת שֶׁנִּשְׁכְּרוּ מִן הַחֵם וְנִפְּלוּ וְנִפְּלוּ מִן הָאֵילָן לְדָם שֶׁנִּתְבַּשְׁלוּ, כִּיּוֹן שֶׁהוּא דְּבַר שֶׁנִּתְקַלְקַל אִין מְבָרְכִין עֲלָיו רַק שְׁהַפֵּל. וְכֵן פֶּת שֶׁעֲפִשָּׂה וְתַבְשִׁיל שֶׁנִּתְקַלְקַל קִצַּת מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן שְׁהַפֵּל. אָבָל אִם נִתְקַלְקְלוּ לְגַמְרֵי עַד שֶׁאֵינוּ רְאוּיִין לְאֲכִילָה, אִין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן כָּלָל. וְכֵן חֲמִץ גָּמוּר (שְׁמִבְעָבַע כְּשִׁשׁוּכָּבִין אוֹתוֹ עַל הָאֶרֶץ) אִין מְבָרְכִין עֲלָיו כָּלָל. וְאִם עָרְבוּ בְּמֵים עַד שֶׁרְאוּי לִשְׁתֵּיהֶן מְבָרְכִין עֲלָיו שְׁהַפֵּל.

Over spoiled fruit, such as, fruit that has become parched by the heat and has fallen off the tree before becoming ripe, you should say the berachah, *Shehakol*. Likewise, over moldy bread *If you ate kedei sevi 'ah (a quantity that satisfies your hunger) of it, you should say afterwards Birkas Hamazon; if you ate less, you say Borei nefashos. (Biur Halachah 204: 1)* or over a slightly spoiled dish, the berachah, *Shehakol*, should be said. But if they are completely spoiled, to the point that they are inedible, then you

need not say any berachah. Similarly, over strong vinegar (which bubbles when it is poured on the ground), no berachah is said. But if you mix it with water, and it becomes fit to drink, you should say *Shehakol* over it.

וְיֵשׁ מִיָּנִי פְרוֹת שֶׁדָּרְכָן בְּכֹד שְׂאִינָן מִתְבַּשְּׁלִים לַעֲוֹלָם עַל הָאֵילָן, אֲלֵא אֶחָד שְׁנוֹטְלִין אוֹתָן מִן הָאֵילָן מִנִּיחִין אוֹתָן בְּתוֹךְ קֶשׁ וְתָבֵן וְכְדוּמָה וְעַל יְדֵי כֹךְ מִתְבַּשְּׁלִין, כְּגוֹן הָאֲנָסִים הַקֹּטְנִים (אֲשֶׁרִיץִן) כִּינּוּ שֶׁדָּרְכָן בְּכֹד, מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן בּוֹרָא פְּרִי הָעֵץ (ר"ב ר"ד)

There are types of fruit which never ripen on the tree, but after they are picked from the tree they are stored [and covered] with straw and chaff and the like, and in that way they become ripe. Since that is their natural way of ripening, you recite the berachah, *Borei peri ha'eitz*, over them.

יֵשׁ מִיָּנִי פְרוֹת שְׂאִין בָּהֶם אֲלֵא שֶׁרָף בְּעֵלְמָא כְּנוּס בְּתוֹךְ הַסְרְצָנִים (וְנִקְרָאִים קְאִלִּינְעֵס) וְאִינּוּ רְאוּיִין לֵאכִילָה אֲלֵא מוּצָצִין אוֹתָן וְזוֹרְקִין הַקְלָפוֹת, מְבָרְכִין עַל מִצִּיצָה זוֹ שֶׁהִפֵּל, (דְּכִינּוּ שֶׁעָקְרוּ אִינוּ אֲלֵא לַמִּשְׁקָה הַיּוֹצֵא מִמֶּנּוּ אִין עָלִיו שֵׁם פְּרִי כָלִל), וְאֶפְלוּ הוּא בּוֹלַע גַּם הַקְלָפָה וְהַגִּרְעִין, אִינוּ מְבָרְךְ בִּק שֶׁהִפֵּל.

There are certain kinds of fruit that contain only juice that is concentrated in their seeds. ([In Yiddish] they are called *kolines*.) [These seeds] are not fit to eat; and after the juice is extracted from them they are thrown away. Over this extraction, you recite *Shehakol*, (since its main component is the juice that is extracted from it, in no way can it be considered a fruit). Even if you eat the skin and the seeds as well, you still should only say *Shehakol*.

אִין מְבָרְכִין בּוֹרָא פְּרִי הָעֵץ וּבּוֹרָא פְּרִי הָאֲדָמָה אֲלֵא כְּשֶׁנֶּכְר בְּמִקְצַת שְׁהוּא פְּרִי. אֲבָל אִם נִתְרַסַּק עַד שְׂאִינוּ נֶכֶר כָּלִל מֵהוּא, כְּגוֹן, [רְבֵה] (לַעֲקָפָאר) (פֹּאוּוּעֵדְלֵא, לֹאטוּוּעֵרְג) שֶׁמְבַשְּׁלִין מִשְׁוִיפִין וְקִטְנִיּוֹת שֶׁרִסְקָן לְגִמְרִי וְכְדוּמָה, מְבָרְכִין עֲלֵיהֶם שֶׁהִפֵּל. וּבְדִיעֵבַד אִם בְּרַךְ עֲלֵיהֶם בְּרָכָה הִרְאוּיָה לָהֶן יֵצֵא. וְאִם רַב דְּרָךְ אֲכִילַת אוֹתָן פְּרוֹת הוּא עַל יְדֵי רִסוּק שֶׁמְרַסְקִין אוֹתָן לְגִמְרִי, מְבָרְכִין אַף לְבִתְחִלָּה בְּרָכָה הִרְאוּיָה לָהֶן (ר"ב ר"ד ר"ה).

We say neither the berachah *Borei peri ha'eitz* nor *Borei peri ha'adamah* unless we can at least slightly recognize the fruit. But if they are so crushed that they are unrecognizable, as for example, prune paste (*lekvar*) which is made of cooked prunes, or mashed peas, etc., then we say *Shehakol* over them. But if, after the fact, you said the berachah that was appropriate for their kind, you have fulfilled your obligation. However, if the accepted way of eating these fruits is in a crushed form, by completely mashing

them, then you say even initially the berachah that was meant for them.

אֶרֶז וְדָסֵן (הִירִז וְרִיִּיז) שְׁנֵתִבְשָׁלוּ, אִם לֹא נִתְמַעְכוּ, מְבָרַךְ עֲלֵיהֶם בּוֹרָא פְּרִי הָאָדָמָה. וְאִם נִתְמַעְכוּ אוֹ שֻׁטְחָן וְעָשָׂה מִהֶן פֶּת, יֵשׁ חֲלוּק בֵּין אֶרֶז לְדָסֵן, כִּי מִצַּד הַדִּין עַל הָאֶרֶז מְבָרַךְ בּוֹרָא מִיְּנֵי מְזֻנוֹת, וְעַל הַדָּסֵן שֶׁהֵלֵל. אֲלֹא שֶׁיֵּשׁ לָנוּ סֶפֶק אֵינֶהוּ אֶרֶז וְאֵינֶהוּ דָּסֵן, לָכֵן יֵרָא שָׁמַיִם לֹא יֵאָכֵל בֵּין דָּסֵן בֵּין אֶרֶז שְׁנֵתִבְשָׁלוּ אֲלָא בְּתוֹךְ הַסְעוּדָה. וּבִשְׁעַת הַדְּחָק שָׂאִין לוֹ פֶּת מְבָרַךְ בֵּין עַל הַדָּסֵן בֵּין עַל אֶרֶז שֶׁהֵלֵל וְלֹא־תִּרְיֶהֶם בּוֹרָא נְפֻשׁוֹת רַבּוֹת. עַל פֶּת הָעֲשׂוֹי מִקְטְנִיּוֹת (תָּרַס) טַעֲנִיגְרָא קוֹקְרִיטֻז. מֵאִלִּי־יַעַ טִירְקֻשְׁעֵן וְוִיִּטֻז, אֲפֹלוּ בַּמְקוֹמוֹת שֶׁדָּרְכָן בְּלֶקֶם זֶה, מְבָרְכִין עָלָיו שֶׁהֵלֵל (עֵינֵן פְּרִי מְגֻדִים סִמֵּן ר"ח, מִשְׁבָּצוֹת סְעִיף קֶטֶן י"א, וְשִׁינֵי בְּרָכָה סִמֵּן ר"ז). (דִּין עֶרֶב קִמְחִין, עֵינֵן בְּשִׁלְחָן עֲרוּךְ סִמֵּן ר"ח ס"ט).

Over rice and millet that have been cooked, if they have not been mashed, you say the berachah, *Borei peri ha'adamah*. But if they were mashed or ground [into flour], and you made bread out of them, there is a difference between rice and millet. [Technically], according to the law, over rice, you should say *Borei minei mezonos*, and the berachah, *Shehakol*, over millet; but we are not certain whether the Hebrew word *orez* means rice, *Mishnah Berurah* rules that *orez* denotes rice, therefore, *Borei minei mezonos* should be said over it. (*Mishnah Berurah* 208: 25) and the Hebrew word *dochan* means millet, [or vice versa]. Therefore, a God fearing person should eat mashed millet and rice only as part of a meal. However, in an emergency, if you have no bread, you should say over both rice and millet, the berachah, *Shehakol*, and the after-berachah *Borei nefashos rabbos*. Over bread made of cornmeal, even in places where such bread is the staple food, the berachah, *Shehakol* should be recited.

עַל הַסֶּכֶר מְבָרַךְ שֶׁהֵלֵל. וְכֵן הַמּוֹצֵץ קָנִים מְתוּקִים, מְבָרַךְ שֶׁהֵלֵל. וְכֵן [קִנְמוֹן וְשׁוֹשׁ] צִימְרִינֵד וְלֹא־קִרִיטֻז שֶׁפּוֹסְסִין וּבּוֹלְעִין רַק טַעַם וּפּוֹלְטִין הָעֶקֶר מְבָרְכִין עָלֵיהֶן שֶׁהֵלֵל.

Over sugar you say the berachah, *Shehakol*. Likewise, if you chew sugar cane, you say *Shehakol*. Also [over] cinnamon and licorice that you chew and only enjoy the flavor, and you discard the substance, you say the berachah, *Shehakol*.

סימן נג

כָּל הַפְּרוֹת וְיִרְקוֹת שֶׁסֶסְטֵן וְהוֹצִיא מִהֶן מִשְׁקִין, מְבָרַךְ עַל הַמִּשְׁקִין שֶׁהֵלֵל. וְכֵן דְּבִשׁ הַזָּב מִן הַתְּמָרִים, כִּי אֵין שׁוֹם מִשְׁקָה נִקְרָא פְּרִי, רַק הֵינֵן וְשִׁמֵּן זֵית. וְהֵינֵן שֶׁהוּא חֲשׁוּב מְאֹד, קָבְעוּ לוֹ בְּרָכָה מִיְּחַדָּת,

בורא פרי הגפן. וישמן זית שהוא גם כן חשוב, אם נהנה ממנו, בענין שהוא צריך לברך עליו, מברכין עליו בורא פרי העץ (כדלקמן סימן נ"ד סעיף ח')

When fruits and vegetables are squeezed and juice extracted from them, you should say *Shehakol* over the juice. The same is true of honey that is extracted from dates; because the only juice that is called fruit is wine and olive oil. Because wine is highly regarded a special berachah, *Borei peri hagafen*, was designated for it. Olive oil is also held in high esteem, and if you enjoy it in such a manner that you would have to say a berachah over it, you recite the berachah, *Borei peri ha'eitz*.

פרות שאין דרכן לבשול אלא לאכלן חיים, אם בשלן, מברך על הרטב שהפל. אבל פרות שדרכן ליבשן ולבשולן והן שכיחים לרב ונטעי להו אדעתא דהכי, אם בשלן כדי לאכל הפרות וגם לשותות את הרטב מברך על הרטב בורא פרי העץ, ואפלו אינו אוכל מן הפרות. וכן קטניות וירקות, במקום שדרכן לבשול, לאכלם וגם לשותות הרטב, מברך על הרטב בורא פרי האדמה, ואפלו אינו אוכל מן המאכל (והחלוק שבין זה למה שכתבתי בסעיף א', יש אומרים משום דהתם אין דרכן בכך לקחוט את הפרות או ירקות להוציא מימיהן, והכא דרכן בכך. ויש אומרים, משום דיותר נכנס טעם הפרי והנרק במים שמבשלין אותן בהם, מאשר הוא במשקה שוב מהן). אבל אם אין כננת הבשול רק בשביל הפרות או הירקות, אזי כשאינו אוכל מן הפרות והירקות אלא שותה את הרטב לבד, מברך שהפל. ואם בשלן עם בשר ביחד, אפלו אם כננת הבשול גם בשביל הרטב, לעולם מברך על הרטב שהפל, כי הבשר הוא העקר (ר"ב ר"ה).

When you cook fruits that are usually eaten in their raw state, you say the berachah, *Shehakol*, over the sauce. However, fruits which are usually dried first and then cooked, —if they are plentiful, and [also] grown for that purpose, *Most plums are grown to be dried and become prunes. Therefore, the berachah over prune juice is Borei peri ha'eitz. (Mishnah Berurah 202: 52)* this is the halachah: if they were cooked in order to eat the fruit, and to drink the juice, you recite *Borei peri ha'eitz*, over the juice even if you do not eat the [pieces of] fruit. Likewise, in the case of legumes and vegetables, which are eaten after they are cooked, when the soup is also eaten, this is the halachah: over the soup you say the berachah, *Borei peri ha'adamah*, even if you do not eat the solid food. (Now the difference between this case and the case discussed in paragraph 1, [can be attributed], according to some authorities, to the fact that in the case mentioned in par. 1, it is not customary to squeeze the fruits or the vegetable in order to extract liquid from them, whereas in this case, [cooking] is the accepted method [to obtain the liquid]. (Other authorities suggest [as an alternative reason], [that in the case discussed in this paragraph] there is a greater input of the flavor of the fruit or the

vegetable into the water in which they are cooked than in the juice that is squeezed out of them.) But if they are only cooked for the sake of the fruit or the vegetables, then, if you do not eat any of the fruit or the vegetables but only drink the juice, you recite the berachah *Shehakol*. If they are cooked with meat, although the cooking was done also for the sake of the soup, you still say *Shehakol* over the soup, *But if you eat the vegetables together with the soup, then you say only Borei peri ha'adamah over the vegetables, because the soup takes second place to the vegetables. The vegetables do not take second place to the meat, since they provide nourishment and help to satisfy your hunger. (Mishnah Berurah 205: 13) because the meat is the main part [of the dish].*

פרות ששָׂרָאן אוּ בִשְׁלָן רק בִּשְׁבִיל הָרֹטב, מְבָרֵךְ עָלֵיו שֶׁהֶפֶל, וְלֹכֵן מְבָרְכִין עַל קֹאפֶּעַ וְעַל טֵה שֶׁהֶפֶל. וְכֵן עַל הַשֶּׁכֶר, בֵּין שֶׁהוּא מִתְמָרִים בֵּין שֶׁהוּא מִשְׁעוּרִים.

If you soak or cook fruits exclusively for the sake of their juice, you say the berachah, *Shehakol* [over the juice]. Consequently, the berachah you should say over coffee or tea is *Shehakol*. Also over beer, whether made from dates or from barley, [you should recite the berachah *Shehakol*].

יְרֻקֹת אוּ פְרוֹת שֶׁכּוֹבְשִׁין אוֹתָן בְּמֵים שִׁיתִּתְמָצוּ, אִף עַל פִּי שֶׁדִּרְכָן בְּכֹד, כְּגוֹן [קִשּׁוּאִים, מְלֶכְפוּנִים, סֶלֶק, כְּרוֹב] גּוֹרֵקֵן, אוֹגֵרִקִּים, רֹאהֲטֵעַ רִיבֵעֵן, צוּוִיקֵעַל, בּוֹרֹאקִים קְרוּיִטִס. מְכַל מְקוֹם, אִין מְבָרְכִין עַל הָרֹטב, כִּי אִם שֶׁהֶפֶל. וְאִף עַל פִּי שֶׁטַעַם הַיֵּרֶק וְהַפְּרִי בְּרֹטב, מְכַל מְקוֹם, הוּאִיל וְאִין עֶקֶר הַכְּבִישָׁה בִּשְׁבִיל שִׁיתָנוּ טַעַם בְּמֵים, אֶלֹא בִּשְׁבִיל שֶׁגַם הִמָּה בְּעֶצְמָהּ יִתְקַנּוּ עַל יְדֵי הַכְּבִישָׁה, לֹכֵן מְבָרְכִין רק שֶׁהֶפֶל. וּמְכַל מְקוֹם אִם אָכַל תַּחֲלָה אֶת הַיֵּרֶק וּבִרְדָּה בּוֹרֵא פְרִי הָאֲדָמָה, וְאַחֲרֵי כֵן רוֹצֵה לְשַׁתֵּת גַּם הָרֹטב, יֵשׁ סֶפֶק אִם צָרִיד לְבָרֵךְ עַל הָרֹטב, כִּי שְׁמָא יֵצֵא בְּכַרְפֵּת בּוֹרֵא פְרִי הָאֲדָמָה, גַּם עַל הָרֹטב. לֹכֵן לֹא יַעֲשֶׂה כֵן.

If vegetables or fruits are preserved in water for the purpose of pickling although they are usually processed that way, (as, for example, cucumbers, squash, beets, and cabbage) nevertheless, over their juice you say only the berachah, *Shehakol*. Although the juice has the same flavor as the vegetables or the fruit, nevertheless, since the purpose of the pickling is not to flavor the water, but in order that their own [quality and taste] be improved by the pickling, you only say the berachah, *Shehakol*. Nevertheless, if you first ate the vegetables and said *Borei peri ha'adamah*, and afterwards you wanted to drink the juice, it is questionable if you have to say a berachah over it, for perhaps the berachah *Borei peri ha'adamah* exempted the juice also. Therefore, do not partake of juice in this manner.

וכן פירות וירקות וקטניות וכדומה, שישלשן במשקה, שיש לה טעם בעצמותו, כגון בחמץ או בחמיצה (בארשט) או בחלב, מברכין על הרטב שהפיל. ואם אכל תחלה את המאכל, יש ספק אם אין הרטב נפטרה בברכה זאת (שם).

Likewise, fruits, vegetables, legumes, and the like which are cooked in a liquid that has a taste of its own, as, for instance, [when they are cooked] in vinegar, borscht (beet soup), or milk, you say the berachah, *Shehakol*. According to *Mishnah Berurah* over borscht (beet soup), *Borei peri ha'adamah* is said. Possibly *Kitzur Shulchan Aruch* refers to the borscht that is made of flour and bran, (mentioned in *Mishnah Berurah* 205: 8), which does require *Shehakol*. (*Mishnah Berurah* 205: 12) over the liquid. But if you first ate the fruit, [and said the berachah] it is questionable whether or not the liquid is exempt with the recitation of this berachah.

צמוקין שיש בהן לתלוותיה כל פה, שאם היו דורכין אותן יצא מהן דבשן, אם כתשן ושרה אותן במים לצרף שתיה ולא לצרף אכילת הצמוקין, אם שרה שלשה ימים ותוסס, ולאחר שלשה ימים ערה מהם את המשקה לכלי אחר, הרי משקה זה יין גמור מברכין עליו בורא פרי הגפן, ולאחריו ברכה מעין שלש. ובכל מקום שצריכין כוס יין יוצאין בו. וצריכין לראות שיהיו הצמוקין יותר מחלק ששית שבמים, ומשערים את הצמוקין כמו שהיו בלחותן קדם שנתבששו (עין שעי' סימן ר"ד סעי' ה'). ודוקא ששנעשה על ידי שריה כמו שכתבתי, אבל אם בשל את הצמוקין במים, אינו נעשה יין על ידי הבשול (כן כתוב בספר הסיים ודלא כמו שכתוב בספר חיי אדם הלכות שבת פל' ו' סעי' ו'). (ואם שרה או בשל את הצמוקין על דעת לאכול גם את הצמוקין, יש כמה ספקות בברכה שעל המשקה (ר"ב ר"ד)).

Some raisins have so much juice that when they are pressed juice will ooze out. If they were crushed and soaked in water for the purpose of making a beverage out of them, and not for eating the raisins, and they were soaked for three days and began to ferment, and after the three days the liquid is poured into another vessel, such liquid is considered real wine. Its berachah is *Borei peri hagafen*, and the after-berachah is the "three-faceted berachah." On all occasions where a cup of wine is required, you may fulfill your obligation [with this beverage]. You must see to it, however, that the raisins comprise more than one sixth part of the water. Now when you estimate [the volume] of the raisins, consider them as though they were fresh before they were dried. These guidelines only apply to wine made by soaking raisins as indicated above; but if the raisins were boiled in water, the boiling does not turn them into wine. *Mishnah Berurah* holds that if raisins are boiled in water and allowed to ferment for three days, the resultant liquid is real wine which may be used for kiddush and all other functions requiring wine. (*Mishnah Berurah*

272: 22) (Soaking or boiling the raisins, for the purpose of eating the raisins as well, raises many questions as to the proper berachah to be said over the liquid.)

סימן נד

אם אכל שני דברים או אוכל ושותה, והאחד עקר אצלו והשני הוא טפל לו, שאין פונתו לאכול, אלא בשביל העקר, ואם לא היה לו העקר לא היה אוכל כלל את הטפל, כגון שחלש לבו, וכדי לחזק לבו אוכל דג מליח או צנון, אלא מפני שהם דברים חריפים אוכל גם מעט פת, או דבר אחר למתק החריפות, וכן אם מתאנה לשתת יין שרף ושותה, ובכדי למתק החריפות אוכל אחריו מעט פת, או אינה פרי, מברך רק על העקר, ועל הטפל אינו צריך לברך לא לפניו ולא לאחריו, כי נפטר בברכה שעל העקר, וגם נטילת ידים אינו צריך.

If you eat two articles of food, or you eat and drink, one of which is primary to you while you regard the other as secondary, [that is to say] you would never have eaten [the secondary food], if you had not partaken of the primary food, [in other words] if not for the primary food, you would not have eaten the secondary food at all. For example, if you feel faint, and, in order to fortify yourself, you eat some herring or radishes, but since they have a sharp flavor, you also eat a small piece of bread or something else to soften the sharp taste, or if you crave a drink of whiskey and you have one, and in order to soften the sharp taste, you eat a small piece of bread or some fruit afterwards, *But if you have a piece of cake with your whiskey, since you enjoy the cake also, it is not quite secondary to the whiskey. Therefore, first say Borei minei mezonos over the cake and then Shehakol over the whiskey. (Mishnah Berurah 212: 5)* then you say the berachah only over the primary food, but over the secondary food no berachah should be said; neither a preceding, nor a concluding berachah, because it is exempt with the berachah you recited over the primary food. Neither does it require the washing of the hands.

ודוקא אם אוכל את העקר תחלה ואחר כך את הטפל, ובשעה שברך על העקר היה דעתו לאכול גם את הטפל, או שהוא רגיל בכך, דהגוי כאלו היתה דעתו לךד ואוכל את הטפל באתו מעמד, לאפוקי אם הלה בינתיים לחדר אחר, שאז צריך לברך גם על הטפל.

This rule [regarding secondary food] applies only to a case when you eat the primary food first and the secondary food later, *Or if both are eaten at the same time. (Rema 212: 1)* and at the time you said the berachah over the primary food, you also had in mind to eat the secondary food, or

you usually eat them in that manner, which is then considered as though you purposely intended [to exempt the secondary food with the berachah over the primary]. You must therefore eat the secondary food in the same place. This rule would be excluded if you *did* go to another room before [eating the secondary food], for then you would have to say a berachah over the secondary food as well.

וכן אם אוכל מתחלה את הטפל ואחר כך את העקר, כגון שרופצה לשתות יין או יין שרף, וכדי שלא לשתות אליבא ריקנא אוכל תחלה איזה דבר קטן, צריך לברך גם על הטפל. ואמנם פינו שהוא רק טפל עתה, יש אומרים, דברד מברכתו ואין מברכין עליו רק שהפל, ויש חולקין. וקלויצא את עצמו מידי ספקא, ישמה תחלה קצת מן העקר ויברך עליו לפטור את הטפל (רי"ב)

Similarly, if you eat the secondary food before eating the primary food, for example, if you wish to drink wine or whiskey, and in order not to drink it on an empty stomach you first eat a little snack, then you must also say a berachah over the secondary food. However, since it is only secondary, some authorities maintain that the berachah was brought down to a lower level and you say only *Shehakol* over it; but others disagree. In order to remove any doubt, you should drink first a little of the primary food [wine or whiskey], say the berachah over it, and thereby you exempt the secondary food [from a berachah].

אם פננתו לשניהם, כגון שהוא שותה יין שרף ואוכל גם מיני פיסנין ודבשנין (האניג קוכען) או מרקסת וכדומה, צריך לברך על שניהם. ויברך תחלה על הפיסנין או המרקסת שהם חשובים, ואחר כך מברך על היין שרף, ומפל שכן אם אוכל פת פיסנין ושותה גם כן קאפע שצריך לברך על שניהם, דהיגו תחלה על פת הפיסנין ואחר כך על הקאפע שהרי פננתו לשניהם.

If you wish to partake of two articles of food [each for its own sake], for example, you are going to drink whiskey and also eat some pastry, honeycake, preserves, or the like, you should say a [separate] berachah over each; first, the berachah over the cake or the preserves because they are considered more important and then the berachah over the whiskey. Especially, if you eat some pastry and also drink coffee, you should say a separate berachah over each; that is to say, first over the pastry and then over the coffee, because you had in mind to eat both.

שני מינים שנתבטלו יחד, אם כל מין מבדל לעצמו, מברך על כל מין בפני עצמו ברכה הראויה לו. אבל אם נתמעכו ונדבקו, אזי אוליין בתר רבא, ומה שהוא הרב זהו העקר ומברכין עליו, והשני נפטר. אך אם אחד הוא מחמשת מיני דגן, אף על פי שהוא המעוט הוא העקר, כמו שכתבתי בסימן

מ"ח סעיף י' ע"נ שם (ר"ח רי"ב).

[If you eat] two different kinds [of food] that were cooked together, and each kind is recognizable, you must say over each kind *According to Mishnah Berurah, you make only one berachah over whichever kind is predominant. (Mishnah Berurah 212: 1)* the berachah that is appropriate for it. But if the foods were mashed and cling together, we apply the rule of "follow the majority," and that which is predominant is considered the primary food over which the berachah is said, and this exempts the secondary food. However, if one kind is of the five species of grain, even if it is the least in quantity, it is considered the primary ingredient as I have written. See chapter 48:10.

מאכל שנמתן לתוכו חלב או מרק לאכלם ביחד, אם עקר פונתו המאכל, אזי מברך רק עליו, והחלב או המרק טפלים. ואם פונתו רק על המרק והחלב, מברך עליהם, והמאכל הוא טפל. ואם פונתו על שניהם (ואין ברכותיהן שוות), מברך תחלה על המאכל ואוכל ממנו מעט, ואחר כך מברך על המרק או על החלב. ואין הולכין בזה אחר הרב. ואפלו אם המאכל הוא מין דגן, אינו נחשב עקר לענין זה, (מאכל שנתבשל במים או בחלב, ע"נ לעיל סימן מ"ח וסימן נ"ג) (סימן קס"ח ר"ב).

If you add milk or soup to a dish with the intention of eating the two together, if your main intent is [to eat] the food, then you say the berachah over that only, since the milk or the soup is only secondary. But if your intent is primarily the soup or the milk, you recite the berachah over them, for then the food is secondary. But if you care equally for both (and each requires a different berachah), you first say the berachah over the food, eat some of it, and then say the berachah over the soup or the milk. In this case the "majority rule," [which dictates that you say the berachah over the food that is in greater quantity] does not apply. Even if the food consists of a grain product, it is not considered important in this connection. (Regarding foods boiled in water or milk see chapters 48 and 53.)

בשמים ושחוקים שערבן עם סוכר, הבשמים הם העקר ומברכין עליהם ברכה הראויה להן. על אגוז מוסקט בורא פרי העץ. על קנמון (צימרינד) בורא פרי האדמה. וכן על זנגביל (אונגבר) בורא פרי האדמה.

In a mixture of ground spices and sugar, the spices are considered the primary ingredient, *This is true even if sugar is the greater part of the mixture with just a trace of spice added to it. The sugar is always secondary, it serves merely to soften the strong aroma of the spices. (Mishnah Berurah*

203: 13) thus you should say the appropriate berachah over them. Over nutmeg, you say *Borei peri ha'eitz*, over cinnamon *Borei peri ha'adamah*, and over ginger, you say *Borei peri ha'adamah*.

השוותה שמן ויית כמו שהוא, אינו מברך עליו כלל, מפני שהוא מזיק לו. ואם ערבו עם שאר דברים, הוא הטפל ומברך רק על העקר. אך אם יש לו מחוש שהוא צריך את השמן לרפואה, ובכדי שלא יזיק לו הוא מערב בשר או דבר, מאחר שעקר כונתו על השמן, אף על פי שהוא המעט, מברך עליו ברכתו שהיא בורא פרי העץ ופותר את הדבר האחר. ואם הוא צמא ועקר כונתו לשתות לצמא, אלא שאגב הוא נותן בו שמן לרפואה, מברך רק על המשקה. וכן הדין אם נותן לתוך המשקה אגוז מוסקט או קנמון (צימרינד) או זנגביל, דאזלינן בתר הפונה.

If you drink olive oil in its natural state, you say no berachah at all because it is harmful to your [health], but if you mix [the oil] with other ingredients it becomes secondary, and you say the berachah only over the primary ingredient. However, if you are ill and you must drink [the oil] for medicinal purposes, but in order to prevent its harmful side effects, you mix it with another substance; since the oil is the primary element, even if it is less in quantity [than the other ingredient], you say the berachah over [the oil] which is *Borei peri ha'eitz*, *After drinking the olive oil, you say the "three-faceted berachah," provided you drank the minimum quantity of a kazayis. (Mishnah Berurah 202: 32)* and thereby you exempt the other ingredient. If you are thirsty and you drink [a beverage] to quench your thirst, but, as a supplement, you add olive oil to it for health reasons, then you say the berachah only over the beverage. This law applies also if you add muscatels, cinnamon, or ginger to the beverage, for you must always consider your main objective.

כל מיני מרקחת, הדבש והסוכר הן טפלים ומברכים על עקר הפרי ברכתו הראויה לו (ועין לעיל סימן נ"ב).

In all kinds of preserves the honey and the sugar are secondary [ingredients]. You should recite the berachah which is appropriate for the fruit, which is the primary component. (See Chapter 52 above).

סימן נה

מי שיש לפניו מיני פרות הרבה, והוא רוצה לאכול מכלם, אם ברכותיהן שוות, יברך על זה שהוא חביב לו וחסד בו יותר. ואם שניהן שווים לו בחביבות, אזי אם יש ביניהם ממין שבעה שנשתבחה בקו ארץ ישראל (עין לעיל סימן ז'), יברך על זה, אף על פי שאינו אלא חצי פרי והשאר הן שלמים.

ואם אין ביניהם ממין שבִּעָה, אם אחד שלם ואחד אינו שלם, שלם עדיף. וכן אם אין ברכותיהן שוות אלא שאחד ברכתו בורא פרי העץ, ואחד ברכתו בורא פרי האדמה, שצריך לברך על שניהם, אם האחד חביב עליי, יברך תחלה על החביב. ואם שניהם שווים לו, יברך תחלה על זה שהוא ממין שבִּעָה, אפלו הוא חצי. ואם אין ביניהם ממין שבִּעָה, שלם עדיף. ואם שניהם שלמים או שניהם חסרים, יקדים בורא פרי העץ לבורא פרי האדמה.

If there are several kinds of fruit before you and you wish to eat from all of them, [observe the following guidelines:] if they are all subject to the same berachah, you say the berachah over the kind you like best and find most appealing. If you like all of them equally and there is among them one of the seven species *If there are two fruits both belonging to the same kind of the seven species, the one that is whole takes precedence. If both belong to two different kinds of the seven species, for example, half a fig and a whole pomegranate, the fig takes precedence, although it is cut, because it is mentioned before the pomegranate in the Biblical verse. (Mishnah Berurah 211: 4)* for which the Land of Israel is praised, (see Chapter 51:7 above) then say the berachah over that one, even if it should be only half a fruit while the others are whole ones. But if among them there are none of the seven species and only one of them is whole, the whole one takes precedence [and you should say the berachah over it]. The same rules apply [to fruits] whose berachos are not similar, for example, if one's berachah is *Borei peri ha'eitz* while the other requires the berachah *Borei peri ha'adamah*. Since, you must say both berachos, if you prefer one kind you first recite the berachah over the favorite fruit. If you like them equally, you should first say the berachah over one of the seven species, even if it is not whole. If there are none of the seven species among them, the whole one takes precedence. But if both are whole or both are cut, the berachah, *Borei peri ha'eitz*, takes precedence over the berachah, *Borei peri ha'adamah*.

אם כלן הן ממין שבִּעָה ושווים לו בחביבות, צריך להקדים את זה שהקדימו הפסוק. וארץ בתרא, שנאמר בפסוק, הפסיק את הסדר. נמצא לפי זה, כי תמרים קודמים לענבים, לפי שתמרים הם שני לארץ בתרא, וענבים הוא שלישי לארץ קמא. ודוקא ענבים. אבל יין, כיון שהוא דבר חשוב וקבוע לו ברכה לעצמו, הוא קודם לכל הפירות.

If all the fruits are of the seven species and you like them all equally you should give precedence [in saying the berachah] to the one mentioned first in the Biblical verse. And the second time the word *eretz* is mentioned in the verse [which lists the seven species] interrupts the order. *The verse in Deuteronomy 7: 8—“It is a land (eretz) of wheat=1, barley=2,*

grapes=3, figs=4, and pomegranates=5,—a land (eretz) of oil-olives=l and honey dates=2. Thus, dates (in second place after the second eretz) takes precedence over grapes (in third place after the first eretz). Consequently, dates takes precedence over grapes because dates are mentioned second after the second eretz in that verse, while grapes are in third place after the first eretz. This applies only to grapes. Since wine is so important that a special berachah has been ordained for it, it takes precedence over all kinds of fruit.

הא דג'ש מעלה למיו שבעה, דוקא פשנגמרה הפרי. אבל פרי שלא נגמרה אין לה מעלה, דלא משתבח קרא במדי דלא חזי. וכן אם אוכלו שלא פדרך הנאתו, כגון הפוסס חטה, אין לה קדימה.

The precedence that is given to the seven species applies only if the fruit is ripe, but if the fruit is unripe it has no precedence, because the Torah does not praise anything that is not suitable. Likewise, if you eat [of the seven species] in a way that you cannot enjoy it, for instance, if you would eat wheat in its raw form, the laws of precedence do not apply.

אם יש לפניו דבר שברכתו בורא פרי העץ או בורא פרי האדמה, וגם דבר שברכתו שהכל ורוצה לאכול משניהם, ברכת בורא פרי העץ וברכת בורא פרי האדמה קודמות, שהן חשובות, לפי שהן מבררות יותר, שאינן פוסרות אלא מין אחד, ושהכל היא ברכה כוללת הרבה. ואפלו אם זה שברכתו שהכל הוא חביב לו יותר, מכל מקום, צריך להקדים בורא פרי העץ או בורא פרי האדמה (רי"א).

If there is before you a kind of food over which the berachah, *Borei peri ha'eitz*, or the berachah, *Borei peri ha'adamah*, is said, and another kind over which you say *Shehakol*, and you wish to eat of both kinds, the berachos, *Borei peri ha'eitz* and *Borei peri ha'adamah*, take precedence. These two berachos are [more] important, because they are more specific, for they exempt only one particular kind of food; whereas *Shehakol* is a berachah that embraces a great number of foods. Even if the food over which *Shehakol* is said appeals to you more, nevertheless, you should give precedence to the berachos *Borei peri ha'eitz* or *Borei peri ha'adamah*.

ברכת בורא מיני מזונות קודמת גם לברכת היין, ומכל שכן ברכת המוציא, שהרי היא קודמת גם לברכת בורא מיני מזונות. ולכן בשבת ויום טוב שמקדש על היין, צריך לכסות את הפת, שלא יראה בשתו, שמקדימין לו ברכת היין. וכן בשחרית שמקדש ואוכל אחר כך מיני מזונות, צריך לכסותו בשעת הקדוש (רי"א רע"א רצ"ט).

The berachah, *Borei minei mezonos*, takes precedence even over the

berachah over wine; needless to say that the berachah, *Hamotzi*, [takes precedence over wine] for [*Hamotzi*] takes precedence even over the berachah, *Borei minei mezonos*. Therefore, on Shabbos and Yom tov when you recite the *kiddush* over wine, you should cover the bread [Sabbath loaves] so that it should not see its shame when we give precedence to the wine. Likewise, in the morning, when you recite the *kiddush* and then eat a variety of cake and pastry, during *kiddush* the cake should be covered while the *Kiddush* is said.

When preference. personal of regardless observed is order above The personal to given is precedence coincide, *Ha'adamah* and *Ha'eitz* of absence the In species. seven the of is food one if even preference, precedence. take species seven the preference, personal

takes *eretz* to nearest listed is whichever species, seven the Of precedence.

-food *Ha'adamah* the unless, *Ha'adamah* over precedence takes *Ha'eitz* preferred. is

over one the over precedence takes drink and food over berachah The above the briefly summarize To35) 211: *Berurah Mishnah*(fragrances. as is order, descending in berachos of precedence of order the chapter, *peri Borei hagafen*, *peri Borei mezonos*, *minei Borei Hamotzi*, follows: *peri pomegranates—Borei and figs grapes, dates, olives, ha'eitz—over Shehakol. ha'adamah*,

When preference. personal of regardless observed is order above The personal to given is precedence coincide, *Ha'adamah* and *Ha'eitz* of absence the In species. seven the of is food one if even preference, precedence. take species seven the preference, personal

takes *eretz* to nearest listed is whichever species, seven the Of precedence.

Ha'adamah-food the unless *Ha'adamah*, over precedence takes *Ha'eitz* preferred. is

over one the over precedence takes drink and food over berachah The 35) 211: *Berurah* (Mishnah fragrances.

סימן נו

טענה וברך על לקחם גמור בורא מיני מזונות או על פת פיסקין המוציא, יצא. אבל אם ברך על תבשיל

אֶפְלוּ מִמִּינֵי דָגָן הַמוֹצִיא, לֹא יֵצֵא (חִי"א כָּל נ"ח) טֶעֱה וּבִרְךָ עַל עֲנָבִים בּוֹרֵא פְּרֵי הַגֶּפֶן, יֵצֵא. וְכֵן אִם טֶעֱה בְּבִרְכָּה אַחֲרֹנָה וּבִרְךָ עַל הַגֶּפֶן, יֵצֵא. שֶׁהָרִי גַם הָעֲנָבִים פְּרֵי הַגֶּפֶן הֵם (ר"ח).

If, by mistake, you said the berachah, *Borei minei mezonos*, over bread or you said the berachah, *Hamotzi*, over cake you have fulfilled your duty. But if you said [*Hamotzi*] over cooked food, even [if it is prepared] from the [five species] of grain, your obligation is not fulfilled. If, by mistake, you said the berachah, *Borei peri hagafen*, over grapes you have fulfilled your duty. Similarly, if in error, you said the after-berachah, *Al hagefen*, after [eating grapes], you have done your duty, because grapes are also fruit of the vine.

טֶעֱה וּבִרְךָ עַל פְּרֵי הָעֵץ בּוֹרֵא פְּרֵי הָאֲדָמָה, אוֹ שֶׁהָיָה שְׁנֵיהֶם לִפְנֵינוּ וְטֶעֱה וְהִקְדִּים לְבִרְךָ עַל פְּרֵי הָאֲדָמָה וְנִתְפַּנּוּ לִפְטוֹר בְּזֶה גַם אֶת פְּרֵי הָעֵץ, יֵצֵא, שֶׁהָרִי גַם הָעֵץ יוֹנֵק מִן הָאֲדָמָה. אָבָל אִם בִּרְךָ עַל פְּרֵי הָאֲדָמָה בּוֹרֵא פְּרֵי הָעֵץ, לֹא יֵצֵא. וְלָכֵן אִם הוּא מְסַפֵּק בְּאִיזוֹ פְּרִי אִם הוּא פְּרֵי הָעֵץ אוֹ פְּרֵי הָאֲדָמָה נֹא אֶפְשָׁר לוֹ לְבָרֵךְ בְּשׁוּם אֶפֶן, יְבִרְךָ עָלָיו בּוֹרֵא פְּרֵי הָאֲדָמָה.

If, by mistake, you said the berachah, *Borei peri ha'adamah*, over fruit of the tree, or if both [fruits of the tree and of the ground] were before you, and, by mistake, you first said the berachah over the fruit of the ground (*Ha'adamah*) with the intention of exempting the fruit of the tree, you have fulfilled your obligation, because the tree also draws its nourishment from the earth. But if you say *Borei peri ha'eitz* over fruit of the ground, you have not fulfilled your obligation. Consequently, if you are in doubt whether a certain fruit is a fruit of the tree or a fruit of the ground, and it is impossible for you to determine [its nature], then you should recite over it *Borei peri ha'adamah*.

טֶעֱה וּבִרְךָ עַל הַיַּיִן בּוֹרֵא פְּרֵי הָעֵץ, אִם נִזְכַּר מִיָּד, יֹאמַר תּוֹךְ כִּדִּי דְּבִיבּוּר, בּוֹרֵא פְּרֵי הַגֶּפֶן. וְאִם לֹא נִזְכַּר מִיָּד יֵצֵא בְּדִיעָבֵד (ר"ח).

If, by mistake, you said the berachah, *Borei peri ha'eitz*, over wine, and you notice [your error] immediately, you should add at once *See note 5, Chapter 50 regarding □ תו"ךְ* "כְּדִי דְּבִיבּוּר, *toch kedei dibbur. Borei peri hagafen*. But if you did not notice [your error] immediately, you have fulfilled your duty, *Likewise, if by mistake, you say over wine the after-berachah, Al ha'eitz ve'al peri ha'eitz, you have fulfilled your duty, since it is after the fact. (Mishnah Berurah 208: 70)* since it is after the fact.

עַל כָּל דְּבָר אֶפְלוּ עַל הַפֶּת וְעַל הַיַּיִן, אִם טֶעֱה וּבִרְךָ שֶׁהִפֵּל יֵצֵא (וְעֵינַי לַעֲיִל סִימָן נ' ס"ב).

Over any article of food, even over bread or wine, if, by mistake, you recited the berachah *Shehakol*, you have fulfilled your obligation.

אף על פי ש'לקחת' צריך לדקדק ולכונן על מה שהוא מברך (כמו ש'פתי' ב'סימן נ' סעיף ג') מכל מקום כדיעבד אם טעה בכונה, כגון ש'לקח בידו כוס קסבר שהוא יין, וברך על דעת, שהוא יין, וקדם ש'אמר בורא פרי הגפן נזכר שהוא מים או ש'כר וסיים ש'הפל נהיה ב'דברו, אינו צריך לחזור ולברך, דמשום טעות בכונה אינו צריך לחזור ולברך. וכל שכן אם טעה בהפוך, ש'היה סבור שהוא ש'כר או מים וברך על דעת לומר ש'הפל, וקדם ש'אמר ש'הפל נזכר שהוא יין, וסיים בורא פרי הגפן, ש'יצא. ש'הרי א'פלו אם היה מסיים כפי הכונה היה יוצא.

Although, initially, you should ascertain [the nature of the food] over which you are about to say the berachah (as mentioned in Chapter 50:3), nevertheless, if your intention was in error, for example, if you take a cup, thinking that it contains wine, and you begin the berachah with the understanding that the cup contains wine, but before saying the words *Borei peri hagafen*, you discover that it holds water or beer, and you conclude with *Shehakol ni'yah bidevaro*, you need not repeat the berachah, because, for mistaken intention, you do not need to repeat a berachah. Even more so, if your error would be reversed, in that you have the mistaken impression that [the cup] contains beer or water, and you begin the berachah with the intention of ending it with *Shehakol*, but before saying *Shehakol*, you discover [that the cup] holds wine and you conclude with *Borei peri hagafen*, you have fulfilled your obligation. After all, even if you had concluded the berachah as you originally intended, you would have fulfilled your duty.

א'פלו אם סיים כל הברכה בטעות, אלא ש'נזכר תוך כדי דבור ו'תקן א'מירתו, כגון ש'לקח כוס מים או ש'כר קסבר שהוא יין וברך בורא פרי הגפן, ונזכר מיד שהוא מים או ש'כר וסיים ש'הפל נהיה ב'דברו, וקד' ה'תה א'מירתו, בורא פרי הגפן ש'הפל נהיה ב'דברו, יצא.

Even if you completed the entire berachah erroneously, but you became aware [of your mistake] at once and you corrected the recitation; for example, if you took a glass of water or beer, and, thinking that it is wine, you said the berachah, *Borei peri hagafen* and you discovered immediately that it was water or beer, and you concluded [by saying the words] *Shehakol ni'yah bidevaro*, you said in fact: *Borei peri hagafen—shehakol ni'yah bidevaro*—you have fulfilled your obligation.

need you bread, eating after *hamichyah Al* said mistakenly you if But ,*ha'olam es hazan* with continue may but beginning, the from repeat not

are nourishment, and sustenance, *mazon* and *michyah* since in only applies leniency This6) 209: Berurah Mishnah(synonymous. with so Not origin. Rabbinic of are which berachos those of case the if Consequently, law. Torah by mandated is which Hamazon, Birkas ha'eitz al ... ata Baruch say to begin mistakenly you bread, eating after hazan continued and error your discovered then and ha'eitz, peri ve'al ata Baruch with beginning, the from start must you ha'olam, es need you bread, eating after hamichyah Al said mistakenly you if But ha'olam, es hazan with continue may but beginning, the from repeat not synonymous. are nourishment, and sustenance mazon, and michyah since 6) 209: Berurah (Mishnah

ואם לא נזכר תוך כדי דבור, צריך לברך מחדש ברכת שהכל אם הוא רוצה לשאת פוס זה. ואם היה בדעתו לשותות גם יין אחר, יקח יין וישתה מיד, ואינו צריך לברכה שניה כל שלא הפסיק בדבור (עין לעיל סימן נ' סעיף ד' וסעיף ה'). ואפלו טעם תחלה מן הכוס ועל ידי טעימתו נודע לו שהוא מים או שֶׁכָּר מְכַל מְקוֹם לֹא הָיָה הַפֶּסֶק בְּדִיעָבֵד (ולענין קידוש ע"ל ס' עז ס' יב).

If you were not immediately aware [of your error], you must recite the entire berachah, *Shehakol*, anew if you wish to drink this glass [of water]. If you intended to drink wine afterward, you may take some wine and drink it at once, without saying a second berachah, as long as you did not interrupt by speaking (see Chapter 50:4, 5 above). [This rule applies] even though you tasted [the contents of] the glass and by tasting it, you discovered that it contains water or beer, nevertheless, [tasting] is not considered an interruption, since it is a fait accompli—it is already done. (Regarding *kiddush* see Ch. 77:12 below)

סימן נז

ברך על הלחם ולא היה בדעתו לאכול יותר ממה שהכין לו, כגון ששנה לו לחם או גלסקא וסבר שיהיה לו די, ושוב נתאנה לאכול יותר ושלח לקנות לו עוד, אפלו יש לפניו עוד ממה שהכין לו בתחלה, מכל מקום, צריך לברך שנית המוציא על מה שהביאו לו, משום דהוי נמלה. אבל מי שיש לו לחם בביתו וחתמו לעצמו חתיכה, שנה סבור שיהיה לו די ואחר כך נתאנה ליותר וחתמו לו עוד, אף על פי שאין לו עוד מן הראשון, אינו צריך לברך שנית, דזה לא מקרי נמלה, כי הדרך הוא כך.

When you recited the berachah over bread you had no intention to eat more than what you had prepared; for instance, you bought bread or a roll thinking that this would be sufficient, but later you desired to eat more; and you send someone to buy more of the same. Even if there

is still some left of what you had originally prepared, nevertheless, you must repeat the berachah *Hamotzi* over the additional bread, because this is a change of mind. But if you have bread in the house, and you cut off one slice thinking that this would be sufficient, but then you desired to eat more, and you cut off another slice, even if there is nothing left of the original slice, you need not repeat *Hamotzi*; for this is not considered a change of mind, for this is the usual way [of people].

ברך על הפרות שהוא אוכל והביאו לו אחר כך עוד פרות, אם בשעת הברכה היתה דעתו על כל מה שביאו לו, אי אכלו אם אין לו עוד מהראשונים, ואכלו אינו ממין הראשון אלא שבכוחיהן שוות, אינו צריך לברך שנית על אלו שהביאו לו. ואם הוא נמלך ממש, דהינו שמתחלה לא היתה דעתו לאכול רק אלו שהם לפניו, ואחר כך נמלך לאכול יותר, אי אכלו הם ממין הראשון וגם יש לפניו עוד גם מהראשונים, מקל מקום צריך לברך על אלו שהביאו לו.

If you say a berachah over the fruit which you are eating, and then some more fruit is served, if at the time you said the berachah, you had in mind to include all that would be served, then, even if you have nothing left of the original fruit, and even if [the additional fruit] is not of the same kind as the first but requires the same berachah, you need not repeat the berachah over the additional fruit. However, if you clearly changed your mind, that is to say, your original intention was to eat only the fruit that was before you, and then you decided to eat more, in that case, [even if the additional fruit] is of the same kind as the first, and there is still in front of you some of the original fruit, nevertheless, you must repeat the berachah over the additional fruit.

ואם בתחלה היתה דעתו סתם לא כך ולא כך, ואי יש חלוק, שאם בשעה שהביאו לו השניים לא היה לו עוד מהראשונים צריך לברך שנית. אבל אם היה לו אז עוד מהראשונות, יש ספק אם צריך לברך שנית על השניים או אינו צריך. לכן טוב לזהר שפשוט הוא מברך, תהא דעתו על כל מה שביאו לו. ואם לא היתה דעתו כך אלא בסתמא, כיון דאכא ספקא בבירכה, יש לו למנוע את עצמו מלאכלם.

However, if initially you gave no thought one way or the other [about any additional fruit that might be served] then the following distinctions [must be made]: if, at the time the additional fruit is served, none of the first fruit is left, you must repeat the berachah [when you eat the additional fruit], however, if there is still some of it left, it is questionable *Mishnah Berurah* rules that, provided some of the original fruit is left, even though your thoughts were undefined, no berachah should be said over the additional fruit. (*Mishnah Berurah* 206: 20,22) if a second

berachah is necessary over the additional [fruit]. Therefore, it is advisable that you exercise caution, when reciting the berachah, to have in mind [to exempt] whatever may be served later. Now, if you gave no thought [to additional fruit], and had nothing in mind, since it is questionable if the berachah must be repeated, you should avoid eating [the additional fruit].

הביאו לו פרי שהוא חשוב וחביב עליו יותר מן הראשונים או שהוא ממין שבִּעָה, אָפְלוּ יֵשׁ לִפְנֵי עוֹד מִהֶרָאשׁוֹנִים, צָרִיד לְבָרַךְ עַל זֶה שֶׁהֵבִיאוּ לוֹ, כִּי מֵה שְׂאִינֹו חֲשׁוֹב אֵינוֹ יְכוֹל לִפְטוֹר אֶת הַחֲשׁוֹב דֶּרֶךְ גִּבְרָא, אֲלֵא דְנֻקָּא כְּשֶׁנִּתְכַּנֵּן לִפְטוֹר (בְּדִלְעִיל סִימָן ב' סַעִיר י"א).

If [additional] fruit is served, that is, of a superior kind, and it is more appealing to you than the first, or if the additional fruit belongs to the seven species, even if some of the first fruit is still left, you must repeat the berachah over the additional fruit, [because the berachah recited over] a lesser article of food does not exempt a superior one *The terms lesser and superior fruits are defined as "fruits belonging or not belonging to the seven species. Lesser cannot exempt those of the seven species (superior). Likewise, fruit you like less (lesser) cannot exempt fruit of which you are fond (superior)."* (Biur Halachah 211:5 supra: uvilevad) automatically, unless you clearly intended to do so.

בָּרַךְ עַל הַשֶּׁכֶר וְנִתְכַּנֵּן לִפְטוֹר כָּל מֵה שִׁיבִיאוּ לוֹ מִבִּרְכַּת שֶׁהֶלֶל, וְהֵבִיאוּ לוֹ דָּגִים, אֵינוֹ צָרִיד לְבָרַךְ עַל הַדָּגִים. אֲבָל אִם הָיְתָה דַּעְתּוֹ סֵתֵם, אָפְלוּ אִם בְּשַׁעָה שֶׁהֵבִיאוּ לוֹ אֶת הַדָּגִים עֲדֵין הָיָה שֶׁכֶר לִפְנֵי, מִכָּל מְקוֹם צָרִיד לְבָרַךְ עַל הַדָּגִים. וְלֹא דְמֵי לְפָרוֹת, אָפְלוּ שְׂאֵלוּ תַּפּוּחִים וְאֵלוּ אֲגוּזִים, מִכָּל מְקוֹם הֶפֶל מִיֵּן אֲכָל הוּא. אֲבָל שֶׁכֶר וְדָגִים הֵמָּה לְגַמְרֵי שְׁנֵי מִיָּנִים מִחֻלְקִים. זֶה אֲכָל וְזֶה מִשְׁקָה, וְאֵינוֹ פּוֹטְרִין זֶה אֶת זֶה, אֲלֵא אִם כֵּן הָיוּ לִפְנֵי בְּשַׁעַת בְּרָכָה, אוֹ שֶׁהָיְתָה דַּעְתּוֹ עֲלֵיהֶם (סִימָן ר"ו).

If you say the berachah [*Shehakol*] over beer, with the intention that the berachah should exempt all other articles of food that require the berachah, *Shehakol*, and then fish is brought [to the table], you need not repeat the berachah over the fish. [If, however, when saying the berachah,] you did not think [about any food that might be served later], then, even if at the time the fish is served there is still some beer left, you must say the berachah over the fish. This case cannot be compared to the case of the [different] fruits, where, even though one of the fruits is an apple and the other nuts, both belong to the same category of food, whereas, beer and fish are two entirely different kinds of food, one is food, the other a beverage. [Even though both require the berachah *Shehakol*] the one cannot exempt the other, unless they are both on the table when

you recite the berachah, or you had the intention to exempt it.

כל זאת לא מִרִי אֵלָא בְּאֶדָם הָאוֹכֵל מִשְׁלוֹ, אֲכָל אִם הוּא אוֹכֵל אֶצֶל חֲבֵרוֹ, כִּינּוּן שֶׁבִרְדָּה עַל מִין אֶחָד, פּוֹטֵר כָּל מַה שֶׁיִּבְיֵאוּ לוֹ אֶפְלוּ אִין לוֹ עוֹד מִהֲרַאשׁוֹנִים, דְּהַפֵּל תְּלוֹי בְּדַעַת הַבֶּעֶל הַבֵּית. אִף אִם נִמְלָךְ מִמֶּשׁ, אִזְ צְרִידָה לְכַרְדָּה שְׁנִית. וְאִם לֹא הָיָה בְּדַעַת בֶּעֶל הַבֵּית לְהַבִּיאַ יוֹמֵר רַק לְבִקְשֵׁת הָאוֹרְחִים נִמֵּן לָהֶם, גַּם כֵּן אִינוּ צְרִיכִין לְכַרְדָּה, לְפִי שֶׁהָאוֹרְחִים סוֹמְכִין בְּדַעַתָּם שֶׁהַבֶּעֶל הַבֵּית מְסַתְמָא יִתֵּן לָהֶם כָּל צְרָכָם (סִימָן קע"ט ובחיי"א).

The above rules apply only to a person who eats his own food, but if you eat a meal at someone else's house, the berachah you say over one kind of food, exempts all that is being served even if there is no more left of the first course, since [a guest] submits to the host's wishes. But if you actually change your mind *If you actually said to yourself, "I will not join the host in partaking of this food," and then you change your mind and do eat of it, you must repeat the berachah.* (Mishnah Berurah 179: 10) [regarding the additional food] then you must repeat the berachah. If the host had no intention to serve more [of the same food], and he only offered it at the request of his guests, even then they need not repeat the berachah, because guests assume that in all likelihood the host will serve them with all the food they desire.

מִי שֶׁבָּא לְסַעֲדָה וְנִתְּנוּ לוֹ כּוֹס וּבִרְדָּה עָלָיו, וְאַחֵר כֶּד שׁוּב נִתְּנוּ לוֹ כּוֹסוֹת, אִם הִמְנִיחַ הוּא כּוֹ, מְסַתְמָא הֵיחָת דַּעַתוֹ עַל כָּלָם וְאִינוּ צְרִידָה לְכַרְדָּה עוֹד (קעד).

If you come to a meal where you are served a beverage, and you recited the berachah over it, and later you are offered more of the same; if it is the general custom [to serve drinks continually], it may be assumed that you intended to include all the drinks [with the first berachah] and you need not repeat it.

סימן נח

כַּשֶּׁם שֶׁאָסוּר לֵאדָם לִהְנוֹת מִמֵּאֲכָל אוֹ מִשְׁקָה קֹדֶם שִׁיבְרָדָה, כֶּד אָסוּר לוֹ לִהְנוֹת מִרִיט טוֹב קֹדֶם שִׁיבְרָדָה, עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר, כָּל הַנֶּשְׁמָה תִּהְלֵל יָהּ. אִיזְהוּ דְּכָר שֶׁהַנֶּשְׁמָה נִתְּנָה מִמֶּנּוּ וְאִין הַגּוֹף נִתְּנָה מִמֶּנּוּ. הֵנִי אוֹמֵר, זֶה הָרִיט. אֲכָל לֹאחֲרָיו אִינוּ צְרִידָה לְכַרְדָּה, מִשּׁוֹם דְּכַשְׁמַפְסִיק הָרִיט מִחֲטָמוֹ, כֶּכֶר עֲבָרָה הִנָּאָתוֹ וְהוּי כְּמוֹ אֲכָל שְׁנִיתָעַפֵּל בְּמַעֲיו.

Just as we are forbidden to enjoy food or drink before reciting a berachah, so are we forbidden to enjoy any fragrant scent *Other sources of pleasure,*

such as the sound of a beautiful voice, or a refreshing bath do not require a berachah; the voice, because it has no substance; the bathing, because it is external, the water does not penetrate your body. (Mishnah Berurah 216: 4) before reciting a berachah. As it is said, "Let every soul praise God." Psalms 150: 6. And what is it that only the soul enjoys and from which the body derives no pleasure? It is the fragrant scent. However, after enjoying [the fragrance], you need not say a concluding berachah, for as soon as the fragrance ceases, your enjoyment ceases, and it is the same as food that has already been digested.

כיצד מברך על הריח הטוב. אם זה שיוצא ממנו הריח הוא פרי שהוא ראוי לאכילה, בין שהוא פרי העץ בין שהוא פרי האדמה, אף על פי שאינו ראוי לאכילה אלא על ידי תערובות, כגון אגוז מוסקט, ציטראן (לימון) ואחרים (בשרץ מות השנה, חוץ מסכפות שיתבאר בסימן קל"ז סעיף ז') מכל מקום כיון שעקר לאכילה, מברך אשר נתן (ויש אומרים הנותן) ריח טוב בפרות. ודוקא כשנתפנו להריח בו. אבל אם לא נתפנו להריח אלא לאכילה, והריח בא לו ממילא, אינו צריך לברך על הריח. המרים בקאפע קלוי שיש לו ריח טוב, מברך אשר נתן ריח טוב בפרות.

What berachah do you say over a pleasant fragrance? If the fragrance comes from a fruit that can be eaten, whether it is a fruit of a tree or a fruit of the ground, even if it can be eaten only when mixed [with other ingredients] such as nutmeg or a lemon or an *esrog* (citron) (all year round, except during the festival of *Sukkos*, as explained in Chapter 137:7), nevertheless, since this fruit is used mainly as food, you recite over it the berachah *Asher nasan* [Who gave] (some say: *Hanosein*) (Who gives ...) *rei'ach tov bapeiros* [a fragrant scent into fruit]. [You say this berachah] only when you intentionally inhale it. But if your mind was not on smelling the fragrance, but you intended only to eat the fruit, *If you intend to eat the fruit and, at the same time, enjoy its fragrance, it is preferable that you say the berachah over the fragrance first and then the berachah over eating the fruit, because the pleasure of the fragrance is immediate. (Mishnah Berurah 216: 10)* and the fragrance reached you unintentionally, you need not say the berachah over the fragrance. If you smell roasted coffee, which has a pleasant scent, you say the berachah *Asher nasan rei'ach tov bapeiros*.

אם זה שיוצא ממנו הריח הוא אי מין עץ, מברך בורא עצי בשמים. ולכן על ההדס ועל גרד שקורין ראזען ועל הלבונה וכיוצא בהם, מברכין בורא עצי בשמים, דכיון דעקרו אינו לאכילה אלא להריח לא הוי פרי. על פלפליו ועל זנגביל (אונגבער) יש אומרים דמברכין, ויש אומרים דאין מברכין, על פו אין להריח בהם.

על עֶשֶׂב וְנֶרְקָה מְבַרְכִּין בּוֹרָא עֶשְׂבֵי בְשָׂמִים (העֵינִי בְּחִירָה וְהֵבִינָה כִּי הַחִירָה הִיא תְּנוּעָה קֵלָה וְגַם הֵבִינָה שֶׁל בְּשָׂמִים רַפּוּיָה דִּסְמוּכָה לֵאמֹר) וְהַסֵּימֵן לִידַע מָה הוּא עֵץ וּמָה הוּא נֶרְקָה, פֶּל שֶׁהַגְּבֻעוּל הוּא קוֹשֶׁה גְּבֻעוּל שֶׁל פֶּשֶׁת, וּמִתְקַנֵּם מִשְׁנֶה לִשְׁנֶה וּמוֹצִיא עֲלֵיו, זֶהוּ עֵץ. וְאוֹתָן שֶׁהַגְּבֻעוּל לְעוֹלָם רָחֵק, הֵיוּ עֶשְׂבֵי בְשָׂמִים.

אם אינו לא מין עץ ולא מין עשב כמו המוסק (פינאם) מברך עליו בורא מיני בשמים. וכן על פטריות (שוועמלר) יבשות שינש להן ריח טוב, אם מרים בהן נראה לי דיש לברך בורא מיני בשמים.

Balsam oil *Balsam* is a valuable, fragrant oil, mentioned in Genesis 43: 11 as *tzori*. It is obtained by making an incision into the tree trunk, stripping the bark, after which the oil trickles out. (Mishnah Berurah

216: 22) which grows in the Land of Israel, enjoys a prominence as a product of the Land of Israel, and a special berachah has been instituted for it, which reads: *Borei shemen areiv* [Who has created pleasant-scented oil].

בֶּרֶךְ עַל שֶׁל עֵץ עֲשָׂבִי בְּשָׂמִים, וְכֵן לְהַפּוֹךְ, לֹא יֵצֵא. אֲבָל אִם בֶּרֶךְ בִּנְרָא מִיְּנֵי בְּשָׂמִים עַל כָּל הַמִּינִים, יֵצֵא. וְלִכֵּן בְּכָל דְּבַר שְׁהוּא מְסַפֵּק בְּהִכְתּוֹ, וְאִי אֶפְשָׁר לוֹ לְהִתְבָּרַר, מְבָרֵךְ עָלָיו בִּנְרָא מִיְּנֵי בְּשָׂמִים. וְנִרְאֶה לִי דָאם בֶּרֶךְ עַל פְּרִי הָעֵץ בִּנְרָא עֲצֵי בְּשָׂמִים, יֵצֵא. וְעַל כֵּן נִרְאֶה לִי כִּי עַל צִפּוֹרן (נִעְגָלִיךְ קֶרְנֶפֶל) וְכֵן עַל קִלְפַת תַּפְנֹת זָהָב (מַעְרָאֲנָצֶעֶן) וְלִימֻנִים (צִיטְרָאֲנִין) יֵשׁ לְבָרֵךְ בִּנְרָא עֲצֵי בְּשָׂמִים.

[If, by mistake] you said over a fragrance from a tree the berachah *Borei isvei vesamim*, or, conversely, [over fragrances from herbs, you said *atzei vesamim*], you have not fulfilled your obligation. But if you say *Borei minei vesamim* over any of the [fragrant] species, you have fulfilled your obligation. Therefore, if you are in doubt, regarding any species, as to what berachah to say, and you are unable to determine its classification, you should say the berachah *Borei minei vesamim*. It seems to me that if you said the berachah *Borei atzei vesamim* on smelling the fruit of a tree, you have fulfilled your duty. Therefore, it seems to me, that on smelling cloves, orange peel, and lemon peel, you should say *Borei atzei vesamim*.

שֶׁמֶן אוֹ מֵיִם שֶׁבְּשָׂמוֹ בְּבְשָׂמִים, אִם בְּעֵצֵי בְּשָׂמִים, מְבָרֵךְ בִּנְרָא עֲצֵי בְּשָׂמִים. וְאִם בְּעֵשְׂבֵי בְּשָׂמִים, מְבָרֵךְ בִּנְרָא עֲשָׂבִי בְּשָׂמִים. וְאִם הָיוּ בּוֹ עֲצִים וְעֵשְׂבִים מְבָרֵךְ בִּנְרָא מִיְּנֵי בְּשָׂמִים. וְכֵן בְּכָל מְקוֹם שֶׁיֵּשׁ רִיחַ מְעָרָב מִמִּינֵים שׁוֹנִים, מְבָרֵךְ בִּנְרָא מִיְּנֵי בְּשָׂמִים. אִם הוֹצִיאוּ תְּבָשָׂמִים מִן הָשֶׁמֶן וּמִן הַמֵּיִם, יֵשׁ סֵפֶק אִם מְבָרְכִין עֲלֵיהֶם, כִּיּוֹן שְׁלֹא יִשְׁאָר שֶׁם הָעֵקֶר. עַל כֵּן אֵין לְהַרְיֵחַ בָּהֶם.

Oil or water that was scented with spices from fragrant wood (which are still in the oil or water), require the berachah *Borei atzei vesamim*. But [if the oil or water was scented] with fragrant herbs, you say [when smelling it] *Borei isvei vesamim*. If it was perfumed with both wood and herbs, you should say *Borei minei vesamim*. In all cases where the fragrance is a blend of several components, you should recite *Borei minei vesamim*. If the scent-producing substances were removed from the oil or the water, it is questionable whether a berachah is needed because the main ingredients are absent. Therefore, you should refrain from smelling *Authorities of the recent past rule that you are permitted to smell such perfumes and that you should say Borei minei vesamim over them. (Mishnah Berurah 216: 32)* [this kind of fragrance].

היו, לְפָנֵינוּ פְּרִי הַמְּרִיחַ וְעֵצֵי בְשָׁמִים וְעֵשְׂבֵי בְשָׁמִים וּמִינֵי בְשָׁמִים, מְבָרֵךְ עַל כָּל אֶחָד בְּרָכָה הָרִאשִׁיָּה לוֹ, וְנִמְקָדִים לְבָרֵךְ תְּחִלָּה עַל הַפֶּרִי נֶאֱחָר כֶּךָ עַל הָעֵץ, נֶאֱחָר כֶּךָ עַל עֵשְׂבֵי בְשָׁמִים, נֶאֱחָר כֶּךָ עַל מִינֵי בְשָׁמִים.

If fragrant fruit is set before you together with scented wood, herbs, and spices, you should say over each the berachah that is appropriate to it [in the following order:] first you say the berachah over the fruit, *Personal preference overrides this order. Your favorite scent always takes precedence.* (Mishnah Berurah 216: 10) then over the wood, then over the herbs, and, finally, the berachah over the spices.

מְגֻמָּר, וְהִזְנוּ שְׁמֵשִׁימִין בְּשָׁמִים עַל גַּחְלִים שֶׁיַּעֲלֶה רִיחַ טוֹב, מְבָרְכִין עָלָיו מְשַׁעֲלָה הָעֵשֶׂן קֹדֶם שֶׁיִּשְׁגִּיעַ לוֹ הָרִיחַ, כְּמוֹ כָּכֵל בְּרִכַּת הַנֶּהֱנִין. אָבֵל לֹא יְבָרֵךְ קֹדֶם שֶׁיַּעֲלֶה הָעֵשֶׂן, דִּבְעֵינָן בְּרָכָה סְמוּכָה לְהַנָּאָה. אִם הַמְּגֻמָּר הוּא מִן עֵץ, מְבָרֵךְ עֵצֵי בְשָׁמִים. וְאִם שֶׁל עֵשֶׂב, עֵשְׂבֵי בְשָׁמִים. וְאִם שֶׁל שְׂאֵר מִינִים, בִּנְרָא מִינֵי בְשָׁמִים. וְדוּקָא כְּשֶׁמְגֻמָּר בְּשֶׁבִיל לְהָרִיחַ, אָבֵל מֵהַ שְׁמַעֲשֵׁנִין בְּשֶׁבִיל לְבִטּוֹל הַסְּרַחוֹן כְּדֶרֶךְ שְׁנוֹתֵינוּ בְּשָׁמִים אֶצֶל הַמֵּתִים, אִין מְבָרְכִין עָלָיו קָלִל.

[If you smell] incense, i.e., spices burnt on coals which produces aromatic fragrances, you should say the berachah as soon as the fumes rise, before inhaling the aroma, as is the rule with all berachos said over articles for human enjoyment. However, you should not say the berachah before the fumes rise, for a berachah must be recited immediately before the enjoyment. If the incense consists of fragrant wood, you should recite *Borei atzei vesamim*; if it consists of herbs, *isvei vesamim*, if it is made up of other kinds [of spices], you should say *Borei minei vesamim*, You should say the berachah only when you bum the incense especially in order to smell its aroma, but if incense is burned in order to deodorize [a room], as in the case where aromatic substances are placed near a corpse, no berachah should be said.

וְכֹן כָּל דְּבַר שֶׁאִינוֹ עֹנֵמֵד לְהָרִיחַ, כְּגוֹן בְּשָׁמִים הַמִּנְחִים בְּחֶדֶר לְסִחְתָּרָה, וְכֹן מְגֻמָּר שְׁמֵמֶרֶץ בּוֹ אֵת הַתְּכָלִים, שְׁלֹא נַעֲשֶׂה לְהָרִיחַ בְּעֶצְמוֹ, רַק לְתֵן רִיחַ בְּכָלִים, אִין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶם, אִף עַל פִּי שְׁהוּא מְתַכּוֹן לְהָרִיחַ.

All spices that are not meant specifically for smelling such as spices that are stored in a room *Only when they are stored in a storage room, that is to say, they are not displayed in a store that is open to the public.* (Mishnah Berurah 217: 1) as merchandise and perfume used only to scent garments, and not meant to be smelled for its fragrance, but only to give a fresh scent to the garments, require no berachah, even when

you smell them intentionally.

הַנֶּכֶס לְתוֹךְ חֲנוּתֵי שֵׁל בְּשָׂמִים אוֹ (אֶפְסָטֶהֶק) בֵּית מִקְחָת וְנִתְפּוֹן לְהֵרִיחַ, מִבֶּרֶךְ בִּנְרָא מִיְנֵי בְּשָׂמִים, כִּי הַבְּשָׂמִים שֶׁבַחְנוּ עוֹמְדִין לְהֵרִיחַ, דְּנִחָא לֵיהּ, לְבַעַל הַחֲנוּת שִׁירִיחוּ בְּנֵי אָדָם וַיִּקְנוּ. וְנֶכֶס וַיִּנְצֵא וַיִּנְצֵא, אִם הָיְתָה דְּעֵתוֹ מִתְחִלָּה לְחֹזֶר, אִינוּ צָרִיךְ לְבָרֵךְ. וְאִם הִסְנִיחַ דְּעֵתוֹ אוֹ שִׁנְיָא וְנִשְׁהָה זְמַן מְרַבָּה אוֹ שֶׁנֶּכֶס לְחֲנוּת אַחֶרֶת, צָרִיךְ לְבָרֵךְ בְּכָל פְּעָם.

However, if you enter a store that sells spices, or a pharmacy, and you intend to smell them, you should say *Borei minei vesamim*, since the spices in the store are displayed in order to be smelled, as this is the shopkeeper's interest, for the aroma will make people buy [the spices]. If you keep going in and out of the store, [and when you first said the berachah,] you had in mind to return to the store, you need not repeat the berachah. But if you were distracted *If you remain in the spice store all day, you say only one berachah, even if your thoughts are diverted; this is so because you are continuously enveloped in the aroma. (Mishnah Berurah 217: 4)* or you stayed away a long time from the store or you visited another store, you must repeat the berachah when you return.

רִיחַ שֶׁאֵין לוֹ עֶקֶר, כְּגוֹן בְּגָדִים שֶׁהֵם מְגֻמְרִים, אוֹ שֶׁהֵיוּ בְּשָׂמִים מְנַחִים בְּכָלִי וְקִלְטֵי רִיחַ, וְכֵן הַמְשַׁמֵּשׁ בְּאֵתְרוּגִים אוֹ בְּשָׂאֵר פְּרוֹת הַמְרִיחִים וְנִשְׂאֵר בִּידוֹ אוֹ בְּבִגְדוֹ רִיחַ, אֵין מְבָרְכִין עָלֵיו.

Scents that emanate from objects other than the original source, such as from garments that have been perfumed, or from a vessel that contained spices and absorbed their scent, or from your hands after you handled *esrogim* (citrons), or other fragrant fruit, require no berachah.

בְּסִימֵן קִנ"ב סְעִיף חַ יְבָאָר, דְּאֶסּוֹר לְהֵרִיחַ בְּבְשָׂמִים שֶׁל אִשָּׁה. וְבְסִימֵן קִס"ז סְעִיף ו' יְבָאָר דְּאֶסּוֹר לְהֵרִיחַ בְּרִיחַ שֶׁנַּעֲשֶׂה לְעִבְדַּת כֹּכָבִים, וְכָל שֶׁכֵּן דְּאֶסּוֹר לְבָרֵךְ עֲלֵיהֶם (רס"ז רי"ז).

Chapter 152:8 mentions the law which states that it is forbidden to smell perfumes created for women, and Chapter 167:7 mentions the law according to which it is forbidden to smell the incense which was burned for idol worship. Needless to say, that it is forbidden to say a berachah over them.

סימן נט

עַל שְׁמוּעוֹת טוֹבוֹת שֶׁשָּׁמַע מִפִּי אָדָם נֶאֱמָן שְׂרָאָה אֶת הַדָּבָר, וְכָל שֶׁכֵּן אִם הוּא בְּעַצְמוֹ רָאָה אֶת הַדָּבָר, אִם הִיא טוֹבָה רַק לוֹ לְבַדּוֹ, מִבֶּרֶךְ שֶׁהָיָה. וְאִם הִיא טוֹבָה לוֹ וְגַם לְאַחֵרִים, מִבֶּרֶךְ בְּרוּךְ

אָתָּה ה' אֱלֹקֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַטּוֹב וְהַמְּטִיב. כְּלַנְמֶר, טוֹב לוֹ וְגַם מְטִיב לְחַבְרוֹ. אִם בְּשָׂעָה שֶׁהוּא רָאָה אוֹ שָׁמַע אֶת הַשְּׂמִנְיָה אֵינוֹ יָכוֹל לְבָרֵךְ מִתְחַת גּוֹפּוֹ אוֹ מִתְחַת מְקוֹמוֹ, יָכוֹל לְבָרֵךְ אַחֵר: כָּךְ. וְכֵן בְּבִרְכַּת דִּין הָאָמֶת (רכ"ב רכ"ג).

If you receive good tidings from a reliable eye-witness, and needless to say, if you witness the event yourself, if you are the only one who benefits from the tidings, you recite the berachah *Shehecheyanu* [Who kept us in life]. But if it is good for you and others as well, you say the berachah *Baruch ata Adonoy Elokeinu melech ha'olam hatov vehameitiv*, [Blessed are You Hashem, our God, King of the universe Who is good and does good]. In other words, He is good to you and He also does good to your fellow man. If at the time that you see or hear the tidings, you are unable to utter the berachah, either because of your physical condition or because of the place where you happen to be, then you may recite the berachah later. This rule applies also to the berachah *Dayan ha'emes* [the true Judge] [which is said over bad tidings].

חַיִּב הָאָדָם לְבָרֵךְ אֶת ה' יִתְבָּרֵךְ שְׁמוֹ גַּם עַל הָרָעָה; שְׁנֵאמַר, וְאַהֲבַת אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לֵבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מַאֲדְךָ. בְּכָל לֵבְךָ, בְּשֵׁנֵי יִצְרֶיךָ, בְּיֹצֵר טוֹב וּבְיֹצֵר הָרָע (פְּרִישׁ, גַּם: כִּשְׁהוּא עֲנוֹסֵק בְּעֵנֵי עוֹלָם הַזֶּה יָקִים בְּכָל דְּרָכֶיךָ דָּעָהוּ, עֵין לְעֵיל סִימָן ל"א). וּבְכָל נַפְשְׁךָ, אִפְלוּ הוּא נִטְלָא אֶת נַפְשְׁךָ. וּבְכָל מַאֲדְךָ, בְּכָל מְמֻנָּךְ. דְּבַר אַחֵר, בְּכָל מַאֲדְךָ, בְּכָל מְדָה וּמְדָה שֶׁהוּא מְנַדֵּד לָךְ, בֵּין מְדָה טְנִיבָה בֵּין מְדַת פְּרָעֻנוֹת, הֵיא מְנַדָּה לוֹ. מָה הוּא מְבָרֵךְ. עַל שְׂמוֹנוֹת רַעוּת מְבָרֵךְ, בְּרִיךְ אָתָּה ה' אֱלֹקֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם: דִּין הָאָמֶת. אִם בָּאוּ לוֹ פְּמָה שְׂמוֹנוֹת בְּבֵת אַחַת, בֵּין טוֹבוֹת בֵּין רַעוּת, דִּין לוֹ בְּבִרְכָּה אַחַת. וְחַיִּב אָדָם לְבָרֵךְ גַּם עַל הָרָעָה בְּדָעָה שְׁלֵמָה וּבְנֶפֶשׁ חֲפָצָה, כְּמוֹ שֶׁהוּא מְבָרֵךְ עַל הַטְּנִיבָה, שְׁנֵאמַר, תְּסַד וּמִשְׁפֵּט אֲשִׁירָה לָךְ ה' אֱלֹהֵינוּ. אִם תְּסַד אֲשִׁירָה וְאִם מִשְׁפֵּט, אֲשִׁירָה, כִּי גַם הָרָעָה לְעוֹבְדֵי ה' יִתְבָּרֵךְ שְׁמוֹ, הִיא שְׂמִתָּתָם וְטְנִיבָתָם, כִּינּוֹן שְׂמִקְבָּל בְּאַתְבָּה מֶה: שְׁגוֹר עָלֵיו ה' יִתְבָּרֵךְ שְׁמוֹ, בְּאִמְנָנוֹתוֹ, כִּי הִכָּל כְּפֶרֶת עוֹנֵנוֹתָיו. נִמְצָא: כִּי בְּקִבְלַת רָעָה זֶה, הוּא עוֹבֵד אֶת ה', וְהַעֲבָדָה הִיא שְׂמִיחָה לוֹ (בְּרִכּוֹת פ"ט. אֲנַחְנִי חַיִּים סִימָן רכ"ב).

It is our duty to express our blessing to Hashem, blessed be His Name even on bad tidings, as it is said: "Love Hashem, your God, with all your heart, with all your soul and with all your possessions."

Deuteronomy 6: 4. "With all your heart" means with your two inner drives, with the good and the bad inclination. (that is, even when you are engaged in worldly pursuits, you should fulfill the command: "Affirm Him in all your undertakings." *Proverbs 3: 6.* See Chapter 31 above). "With all your soul" [means] even if He takes away your life. "With all your possessions" means with all your resources. Another meaning of the words *uvechol me'odecha* is with any measure *In this explanation, the word me'odecha is seen as grammatically related to*

midah, measure. Thus, uvechol me'odecha would mean "with all your measures" or "for any measure that is meted out to you." that He metes out to you, whether it is a measure of goodness or a measure of punishment, express your gratitude to Him. What berachah should be said? Upon hearing bad tidings, the berachah said is: *Baruch ata Adonoy Elokeinu melech ha'olam dayan ha'emes*, [Blessed are You Hashem, our God, King of the universe, the true Judge]. If many tidings are received at the same time, whether good or evil, one berachah is sufficient for all. The blessing for adversity must be expressed in a spirit of unquestioning acceptance as is done when good tidings arrive, as it is said, "Of kindness and judgment will I sing, to You, Hashem, will I sing." *Psalms 10: 1*. If you bestow kindness on me, I will sing, and if You render judgment, I will, likewise, sing. Because an evil fate, too, to the true servant of God is a source of joy and a favor, since [the believer] willingly accepts whatever God has decreed, firmly convinced that his suffering is an atonement for his sins. Thus, in accepting this misfortune he is, in fact, serving God, and serving God is a source of joy to him.

הַגִּיעַ אֵלָיו טוֹבָה אוֹ שָׁשְׁמַע שְׁמִנְעָה טוֹבָה, אִם עַל פִּי שֶׁהִדְבָּרִים מֵרָאִין שְׁטוּבָה זֶה תִּגְרוֹם לוֹ רָעָה, כִּגוֹן שְׁמָצָא מִצִּנְאָה וְאִם יִשְׁמַע הִדְבָּר לְמַלְךְ יִקַּח כָּל אֲשֶׁר לוֹ, מְכַל מְקוֹם מְבָרֵךְ הַטּוֹב וְנִתְמַסֵּב. וְכֵן נִגְעָה אֵלָיו רָעָה אוֹ שָׁמַע שְׁמִנְעָה רָעָה, אִם עַל פִּי שֶׁהִדְבָּרִים מֵרָאִים שְׁרָעָה זֶה גִּנְרָמַת לוֹ טוֹבָה, כִּגוֹן, שֶׁבָּא לוֹ שְׁטָף עַל שְׂדֵהוּ וְנִמְזִיק וְתִפְנִיתוֹ, וְכִשְׁעֵבֹר גִּשְׁטָף טוֹבָה הִיא לוֹ, שֶׁשָּׁקָה אֶת שְׂדֵהוּ, מְכַל מְקוֹם מְבָרֵךְ צִין הָאֱמֶת, שְׂאִין מְבָרֵכִין עַל הָעֵתִיד לְהִיט אֱלֹא עַל מֶה שְׂאֲרַע עֵתָה (ר"כ"ב).

If something fortunate happens to someone or he receives good news, even though it is likely that this benefit will give rise to evil, as when he finds a precious object, and, if the king were to discover this fact, he would confiscate all his possessions; nevertheless, he should say *Hatov vehameitiv. The future is not ours to predict, perhaps what we fear will not come to pass. (Mishnah Berurah 222: 5)* So, also, if disaster strikes or someone receives bad news, even though, most probably this adversity will turn to his advantage, as when his fields are flooded, and his crops are ruined, but the subsiding flood water is of great benefit to him because it waters his fields, nevertheless, he should say *Dayan ha'emes*, since *berachos* are not made for future events. [A berachah is said] only over something that occurs here and now.

לְעֵנֶלֶם יֵהָא אָדָם רְגִיל לְנֹמֵר: כָּל מַה דְּעֵבִיד רְחֻמָּא לְטַב, עֵבִיד.

You should accustom yourself to say always: "Whatever the Almighty

does is for good."

יִלְדָה אִשְׁתּוֹ זָכָר, מְבָרֵךְ הַטּוֹב וְהַמְטִיב, וְגַם הָאִשָּׁה תְּבָרֵךְ: כֵּן. וְאִם מִתָּה הָאִשָּׁה בִּלְדָתָהּ, מְבָרֵךְ שֶׁהָיִינוּ, וְדָהָא לִיכָא הַטְּבָה לְאַחֲרֵינוּ. וְכֵן אִם מִתָּה הָאִב קֹדֶם שֶׁיִּלְדָתוֹ, הִיא מְבָרֶכֶת שֶׁהָיִינוּ.

When the wife gives birth to a son, *The first time you see your baby daughter; you should say Sheheyanu*. (Mishnah Berurah 223: 2) the father says the berachah *Hatov vehameitiv*. The mother, too, should say this berachah. If the mother dies in childbirth, the father says *Shehecheyanu*, *Shehecheyanu is preceded by Dayan Ha'emes over the mother's death*. (Mishnah Berurah 223: 6) because the good has come only to him. Likewise, if the father dies before she gives birth, she recites *Shehecheyanu* (when the child is born).

מִתְּאֲבִיו אִם אֶחָד מִן שְׂאֵר קְרֻנָּבִיו, אִם אֶפְלוּ אִינוּ קְרוּבֵי אֵלָא שֶׁהוּא אָדָם: כְּשֶׁר, וּמְכַל שְׂכֵן: תְּלִמִּיד תַּחֲסֵם שֶׁהוּא מְצַטְעֵר עָלָיו, מְבָרֵךְ בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, דִּין הָאֵמֶת. וְעַל שְׂאֵר אָדָם שְׂאִינוּ מְצַטְעֵר: כֻּלְּכֶךְ, אֲנִמְרָ בְּרוּךְ דִּין הָאֵמֶת: בְּלֹא שֵׁם נִמְלָכּוֹת. אִם נִשְׂאֵר מֵאֲבִיו מִזְמוֹן לִירֵשׁ, מְבָרֵךְ: גַּם: כֵּן שֶׁהָיִינוּ. וְאִם יֵשׁ לוֹ עוֹד אַחִים לְחִלּוֹק בִּירְשָׁה, אִזִּי בְּמָקוֹם: בְּרַכַּת שֶׁהָיִינוּ מְבָרֵךְ הַטּוֹב וְהַמְטִיב.

Upon the death of a father or other relative, or even an unrelated, observant Jew, and certainly [on the death of] a Torah scholar whose death distresses us, we recite the berachah *Baruch ata Adonoy Elokeinu melech ha'olam dayan ha'emes*. On the death of a person whose demise does not cause as much anguish, *Baruch dayan ha'emes* should be said, omitting the Divine Name and Kingship. If a father leaves property to his son as an inheritance, the son also says the berachah *Shehecheyanu*. If there are other brothers who share the inheritance, then, instead of *Shehecheyanu*, he says *Hatov vehameitiv*.

בְּנֵה אִם קָנָה בֵּית אִם קָנָה: כֻּלִּים אִם מְלֻבָּנִשִּׁים חֲשׁוּבִים, אֶפְלוּ הֵיוּ לוֹ פִּנְצָא: בְּאֵלּוּ: תַּחֲלֶה, אֵלָא שְׂאֵלּוּ לֹא הֵיוּ שְׁלוֹ מַעֲנָלִם (לֹא פָנְקִי מְכָר וְחִזָּר וְקָנָא) וְהוּא שְׂמַח: בָּהֶם, מְבָרֵךְ שֶׁהָיִינוּ. וְיֵשׁ לְבָרֵךְ: בְּשַׁעֲתַת הַקָּנִין אִם גַּמֵּר הַבְּנִין, אִף: עַל: פִּי שְׁעָדִין לֹא נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם, כִּי אִין הַבְּרַכָּה אֵלָא עַל שְׂמַחַת הַלֵּב שֶׁהוּא שְׂמַח: בְּקִנְיָתָן (רַכ"ג).

If you built or bought a house or you bought vessels or valuable clothes, even if you already own similar possessions, as long as you have never owned these objects, (this excludes objects you sold and then bought back) and you take pleasure in owning them, you say the berachah *Shehecheyanu*. The berachah should be recited at the time you make the purchase *This only applies if the garment is ready to wear. If it needs*

alterations, (or has to be examined for sha'atnez), Shehecheyanu is said the first time the garment is worn. or upon the completion of the building, even though you have not yet made use of them, for the berachah is said over the happiness you experience when you acquire them.

וְכַשִּׁילְבַּשׁ הַמְּלָבוֹשׁ, יְבָרַךְ מְלָבִישׁ עֲרֻמִּים. וְאִם שָׂכַב בֶּרֶךְ שְׁחֵרִית מְלָבִישׁ עֲרֻמִּים, חֲנוּז וּמְבָרַךְ כְּשֶׁלֹּבְשׁוֹ. אֲךָ אִם לְבָשׁוֹ שְׁחֵרִית, גָּפֶטֶר בְּבִרְכָּה זֹאת. יֵישׁ אֲנָמְרִים דִּהְקִנְנָה כְּנֻבֵּעַ, כְּשֶׁמְשִׁימוֹ בְּרֹאשׁוֹ יְבָרַךְ עֲנוּטֵר יִשְׂרָאֵל בְּתַפְאָרָה, וְנִבְאָזוֹר יְבָרַךְ אֲנוּזֵר יִשְׂרָאֵל בְּגִבּוֹרָה. וְיֵישׁ חוֹלְקִין, עַל כֵּן טוֹב לְלַבֵּשׁ פֶּעַם הָרִאשׁוֹנָה שְׁחֵרִית וּיְכַוֵּן לְפֶטֶרֶן בְּבִרְכּוֹת אֵלֹהֵי שְׁאֲנָמֵר אֲנִתָּן בְּסֶדֶר הַבְּרִכּוֹת. קֵנָה לוֹ טְלִית שֶׁל מִצְוָה, אֲזִי לְאַחֵר שֶׁעָשָׂה בּוֹ אֶת הַצִּיצִית, יְבָרַךְ שֶׁהִחֲיוּ. וְאִם לֹא בֶרֶךְ אָז, יְבָרַךְ בְּעִטּוֹף הָרִאשׁוֹן. לְאַחֵר שֶׁבָרַךְ, לִהְיוֹת עֲטוּף בְּצִיצִית.

When you put on a new garment [for the first time] you say the berachah *Malbish arumim Malbish arumim is said before Shehecheyanu. (Mishnah Berurah 223: 18)* [Who clothes the naked]. Even though you have said *Malbish arumim* in your morning prayers, you repeat it when you put on [your new clothes]. However, if you had the new garment on in the morning, the berachah in the morning prayers exempts you [from saying it again]. Some authorities hold that when you buy a hat, and you wear it [for the first time], you should say the berachah *Oteir Yisrael besif'arah* [Who crowns Israel with splendor], and when putting on a new belt you say *Ozeir Yisrael bigevurah* [Who girds Israel with strength]. Other authorities disagree with this opinion. Therefore, it is best to put them on for the first time in the morning, [and to have in mind] to exempt them when you say those berachos [in your morning prayers]. If you buy a new *tallis*, then, after you tie the *tzitzis* to it, *Only after you tie the tzitzis can you say the berachah. A tallis without tzitzis may not be worn. (Mishnah Berurah 22: 1)* you recite the berachah *Shehecheyanu*. If you did not say it at that time, you should say it when you wrap yourself in it for the first time, following the berachah *Lehis'ateif batzitzis* [to be enwrapped in *tzitzis*].

קֵנָה כָּלִים שֶׁיִּשְׁתַּמְשׁוּ בָּהֶם הוּא וְבְנֵי בֵיתוֹ, מְבָרַךְ הַטּוֹב וְהַמְטִיב.

When you buy articles that will be used by the entire household, you say the berachah *Hatov vehameitiv*.

אִם נָתַנוּ לוֹ בְּמִתְנָה, מְבָרַךְ הַטּוֹב וְהַמְטִיב, שֶׁהִיא טְנֻבָה לוֹ, וְגַם לְהַנְתֵּן טְנֻבָה, כִּי אִם זֶה הַמְקַבֵּל

הוא עני, הרי היא טובה להגנותו שזכהו השם יתברך לתן צדקה. ואם המקבל הוא עשיר, שמה הגנותו, שזה מקבל ממנו מתנה.

When you receive a gift, you say the berachah *Hatov vehameitiv Only when you receive an object or apparel as a gift. When money is received, no berachah is said, since receiving money embarrasses the recipient and dampens his joy. (Mishnah Berurah 223: 20)* for you benefit from it and the donor benefits from it as well. If the recipient is poor, the donor has the satisfaction that the Almighty has enabled him to give charity, and if the recipient is wealthy, the donor is pleased by the fact that the rich man accepts his gift.

על ספרים קדשים שקנה, אינו מברך שהחינו, משום דמצות לאו להנות נתנו.

When you buy new sacred books, you need not say *Shehecheyanu, If the seifer was a rare find and you are gratified with the purchase, you may say Shehecheyanu. (Mishnah Berurah 223: 13)* as the things with which you perform mitzvos are not for physical enjoyment.

על דבר שאינו חשוב כל כך, כגון חלוק, או מנעלים ואנפלאות, אין לברך, ואפלו אם הוא עני ששמח בהם. ועשיר גדול שקנה כלים חדשים, שראוי לבינוני לשמח בהם, אלא שהוא לעשר אינם חשובים אצלו כל כך, ואינו שמח בהם, גם כן לא יברך.

On purchasing an article of minor value such as a shirt, a pair of shoes, or socks, you should not recite a berachah. This is true even if the buyer is a poor man who derives pleasure [from these new possessions]. If a rich man buys new vessels [or garments] that an average man would be happy to own but to which a rich man attaches little importance and in which he finds no joy, he should not say a berachah.

נהגין לומר למי שלבש בגד חדש: תבלה ותחדש. ועל מנעלים או שאר בגדים שנעשו מעורות, אפלו מבהמות נחיות טמאות, ואפלו אם העורות הם תפורים רק תחת הקבד, אין אומרים תבלה ותחדש, כי אם חדש בגד כזה, צריכין מתחלה להמית בעל חי, וכתוב, נרחמי על כל מעשיו.

It is customary to say to a person who puts on a new garment, "May you wear it out and acquire a new one." [But to someone] who puts on new shoes or a new garment made of fur or leather, even if the fur or leather is from an unclean animal and even if the fur or the leather are only used as lining, do not say "May you wear it out and acquire a new one," because a new garment like this one requires the killing of a living creature, and it is written, "And His mercies are on all His works."

Psalms 145: 9.

פרי שהוא מתחדש מְשֵׁנָה לְשֵׁנָה, בפעם הראשונה שהוא אוכלו, יברך שֶׁהָתִינוּ, ויברך תְּחִלָּה שֶׁהָתִינוּ, ואחר כך ברכת הפרי. ואם שכח וברך תְּחִלָּה ברכת הפרי, יכול לברך גם אחר כך שֶׁהָתִינוּ ולא הוי הפסק. ואם לא ברך באכילה הראשונה, שוב אינו מברך. אם יש לפניו כמה מינים חדשים, די בברכת שֶׁהָתִינוּ אחת לכלם. שני מינים, אף על פי שהם דומים קצת, כגון דבדבנים מתוקים (קירשן) ודבדבנים חמוצים (וויינקסל), ואפלו אינו חלוקין בשמות אלא בטעם, כמו תאנים לבנות ותאנים שחורות, אם ברך שֶׁהָתִינוּ על מין אחד, כְּשֶׁנִּזְמַן לוֹ אחר כך מין השני, מברך גם עליו שֶׁהָתִינוּ כי שתי שמחות הן.

The first time you eat a new fruit from a tree which reproduces annually, *Excluded is a fruit that remains on the tree all year, such as an esrog (citron). New mushrooms are also excluded from Shehecheyanu.*

(Mishnah Berurah 225: 16) you say the berachah *Shehecheyanu*. First you say *Shehecheyanu* and then the berachah over the fruit. If you forgot and first said the berachah over the fruit, you may say *Shehecheyanu* afterwards, and this is not considered an interruption. But if you failed to say *Shehecheyanu* the first time you ate the new fruit, you should not say it [when you eat the same fruit] later. *If you failed to say Shehecheyanu the first time you ate the new fruit, you may not say it any more, even if by the time you noticed your lapse the fruit was not yet digested.* (Mishnah Berurah 225: 13) If there are before you several kinds of new fruit, one *Shehecheyanu* is sufficient for all.

Concerning two kinds of fruit, although they slightly resemble each other, such as cherries and small plums, or even if they are called the same name, but only differ in taste, such as white figs and black figs, [the rule is] that if you said *Shehecheyanu* over one kind and later you wish to eat of the other, you repeat the berachah *Shehecheyanu*, since you enjoy [each fruit] separately.

אם ברך שֶׁהָתִינוּ על ענבים, ויש אנמרים, דאין צריך לברך עוד שֶׁהָתִינוּ על תין. תחלה הוא, וְשֶׁהָתִינוּ מִן הָעֵנָבִים, ויש אנמרים, וְכָל מִקוֹם צָרִיךְ לִבְרֹךְ שֶׁהָתִינוּ גם על תין. תחלה, מִשּׁוּם לִישׁ בּוֹ שְׁמָחָה תִּתֵּרָה מִבְּעֵנָבִים. וְעַל כֵּן טוֹב שֶׁאֵם בֵּרַךְ שֶׁהָתִינוּ על ענבים, אִי כְּשֶׁשָּׁנָתָה יִיוֹתֵד, יִבְרַךְ תְּחִלָּה שֶׁהָתִינוּ על איזה מין חדש לפטור גם את תין. אבל אם ברך תחלה שֶׁהָתִינוּ על תין, לְפָלִי עֲלֵמָא אִינוּ מִבְּרַךְ עוד על ענבים. וְכָל זֶה דִּנְקָא כְּשֶׁהוּא שָׁנָתָה את תין כְּשֶׁהוּא תִירוּשׁ, שֶׁהוּא נִכְרַךְ שֶׁהוּא יִיוֹתֵד, אבל אם אינו שָׁנָתָה עַד שֶׁהוּא יִיוֹתֵד, אפלו לא ברך שֶׁהָתִינוּ על ענבים, אִינוּ מִבְּרַךְ עָלָיו שֶׁהָתִינוּ, מִשּׁוּם דֵּאִינוּ נִכְרַךְ בֵּין חֵדֶשׁ לִישׁ.

If you said *Shehecheyanu* over grapes, some authorities hold that you need not repeat it when you drink new wine, since both are one of the

same pleasure, as wine is made out of grapes. But others hold that even so, you should say *Shehecheyanu* over the new wine as well, because wine gives you greater pleasure than grapes. Therefore, the best course to follow is, if you already said *Shehecheyanu* over grapes and then you wish to drink new wine, that you first say *Shehecheyanu* over some new fruit [and keep in mind] to include the wine. But if you have said *Shehecheyanu* over new wine, all agree that you need not repeat it over grapes. This law applies only when you drink new wine [not fully fermented] that can easily be recognized as new, but if you drink [new wine] that is fully fermented, even if you have not said *Shehecheyanu* over grapes, you do not say *Shehecheyanu* over [this wine], because you cannot distinguish between new and old [wine].

אינו מברך שֶׁהֵחֵינוּ עַל הַכֶּסֶר אֲלֵא כִּשְׁהַבְשִׁילוֹ הָאֲשֻׁכּוֹלוֹת עֲנָבִים, וְכֵן כָּל פְּרִי אַחֵר גָּמְרוּ.

Over unripe grapes you may not say *Shehecheyanu*. [This berachah may be said] only when the clusters are fully ripe; and so must any fruit be fully ripe, [for a *shehecheyanu* to be said].

וְנִהְיִין שְׂאִין מְבָרְכִין שֶׁהֵחֵינוּ עַל הִירְקוֹת וּמִנֵּי לְפָתוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מִתְקִימִים זְמַן רַב עַל יְדֵי שְׂמִטְמִינִין אֲתָן בְּקֶרֶקַע וּבְחוֹל, וְגַם הֵן מִצְוִיין וְגַם אֵין בָּהֶם שְׂמִיחָה כָּל כָּר.

It is customary not to say *Shehecheyanu* over new vegetables or turnips because they can last a long time by being kept in the ground or in sand, and also since they are always available, we do not have great pleasure [when eating the new ones].

אֵין מְבָרְכִין שֶׁהֵחֵינוּ עַל הָרִיחַ, מִשּׁוּם דְּמִן הָרִיחַ נִהְיִית הַנֶּשֶׁמָה, וְהַנֶּשֶׁמָה הִיא נִצְחִית.

You should not say *Shehecheyanu* when you smell a fragrant scent, for only the soul senses delight from the scent and the soul is eternal.

עֵתִיד אָדָם לֵתֵן דִּין וְנִחְשְׁבוֹן עַל כָּל מַה שֶּׁרָאָתָה עֵינוּ וְלֹא אָכַל. ר' אֶלְעָזָר הָקָה מִצְמָצִם לִיה פְּרִיטִי וְקָנָה לוֹ מְכֹל דְּבַר פְּעַם אַחַת בְּשָׁנָה וְאָכַל. (יְרֵמְיָהוּ סוֹף קִידוּשִׁין)

[In the World to Come,] every man will have to answer for all the [delicacies] his eye beheld which he declined to eat. Rabbi Eleazar would save small coins and buy everything [at least] once a year and eat it.

הַרְנָאָה אֶת חֲבֵרוֹ לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם (עין סִימָן שְׁאַחַר זֶה סְעִיף י"ב) וְהוּא חָבִיב עָלָיו מְאֹד, וּמְכַל
 יָשָׁכַן אָדָם שֶׁהוּא גָדוֹל מִמֶּנּוּ, כְּגוֹן אָבִיו אוֹ רֵבּוֹ, וְשֵׁמֶחַ בְּרֵאֲיוֹתוֹ, מְבָרֵךְ שֶׁהָיָה, אֶף עַל פִּי שֶׁבִּתְּוֹךְ
 הַזֶּמֶן קָבַל מִמֶּנּוּ מִפְּתָב. וְאִם רָנָאָהוּ לְאַחַר שְׁנַיִם עָשָׂר חֳדָשׁ, מְבָרֵךְ בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ
 הָעוֹלָם, מִתְּחִיל הַמָּתִים, (מִפְּנֵי שֶׁנִּשְׁכַּח מִן הַלֵּב, כִּמּוֹ שֶׁהִמָּת נִשְׁכַּח לְאַחַר שְׁנַיִם עָשָׂר חֳדָשׁ, וְדִכְתִּיב
 וְנִשְׁכַּחְתִּי כֵּתֵב מֶלֶךְ הַיִּיטִי כְּכִלִּי אֲנִכְד. מִהַ כְּלִי מִי שֶׁאֲבִד אוֹתוֹ וְלֹא מִצְאוֹ בְּתוֹךְ שְׁנַיִם עָשָׂר חֳדָשׁ
 מִתְיָאֵשׁ מִמֶּנּוּ, אֶף הִמָּת נִשְׁכַּח מִן הַלֵּב לְאַחַר שְׁנַיִם עָשָׂר חֳדָשׁ), נֹאִינּוּ מְבָרֵךְ שֶׁהָיָה. אֲבָל אִם קָבַל
 מִמֶּנּוּ מִפְּתָב בְּתוֹךְ הַזֶּמֶן, אוֹ שֶׁשִּׁמְעֵנוּ בְּתוֹךְ הַזֶּמֶן מְשֻׁלּוּמוֹ, אִינוּ מְבָרֵךְ מִתְּחִיל הַמָּתִים, אֲלֹא שֶׁהָיָה.
 נֹאִין חֲלוּקִים בֵּין זְכָרִים לְנָקִיבוֹת, דְּאֶפְלוּ הָאִישׁ שֶׁהוּא רָנָאָה אֶת אִשְׁתּוֹ אוֹ אִמּוֹ אוֹ אֶחָיו אוֹ בִּתּוֹ, וְכֵן
 הָאִשָּׁה שֶׁהִיא רָנָאָה אֶת בְּעָלָהּ אוֹ אָבִיהָ אוֹ אֶחָהּ אוֹ בְּנָהּ, מְבָרֵכִין כֵּן.

When you see a very close friend after a separation of thirty days, and especially, [when you see] a person who is superior to you, like your father or teacher, and you take pleasure in seeing him, you should say *Shehecheyanu*, even if in the interim, you received a letter from him. If the separation has been twelve months, you recite *Baruch ata Adonoy Elokeinu melech ha'olam mechayei hameisim*. [Blessed are You, Hashem, our God, King of the universe Who revives the dead] and you do not say *Shehecheyanu*. This berachah is made because after twelve months he was forgotten, just as the dead are forgotten, as it is written, *Psalms 31: 13*. "I have been forgotten as a dead man, from the heart, I have become like a useless vessel." Just as when a man loses a vessel and does not find it within twelve months, he gives up hope of ever finding it, so are the dead forgotten after twelve months.) But if you received a letter from [your loved one] during the [twelve months'] interval or you had word concerning his well being, you do not say *Mechayei Hameisim* but *Shehecheyanu*. This applies to men and women alike. Even if a man sees his wife or his mother, or his sister, or his daughter. or if woman sees her husband or her father, or her brother, or her son, [in all these cases *Shehecheyanu*] should be said.

חֲבֵרוֹ שֶׁלֹא רָאָה אוֹתוֹ מִעַנְלָם, אֲלֹא שֶׁעַל יְדֵי מִפְּתָבִים שֶׁהָרִיצוּ מִזֶּה לְזֶה בְּעֶשְׂרֵי אֲנָהִבִּים, אִם רָנָאָה
 אַחֵר כֶּךָ, אִינוּ מְבָרֵךְ עַל רֵאֲיוֹתוֹ, דְּכַיוּן שֶׁלֹא הִתְרָאוּ מִעַנְלָם פְּנִים אֶל פְּנִים, אִין הָאֶהָבָה גְּדוּלָּה; כֹּל
 כֶּךָ; שֶׁהִיא שִׂמְחָה בְּרֵאֲיוֹתוֹ (ר"כ"ה). (דִּין הַטּוֹב נִתְמַטֵּיב עַל שְׁנֵי יָיִן, כְּתוּב בְּסִימָן מ"ט)

[In the case of] a friend whom you have never met, but by way of correspondence with each other you became friends; when you come together for the first time, you need not say a berachah; for since you have never seen each other before, face to face your love cannot be so strong that you should feel true gladness when meeting him.

סימן ס

הַרְנָאָה אֵילָנִי מֵאֵכֶל שְׁמוֹצִיאִין פֶּרֶחַ, מְבָרֵךְ בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹקֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם; שְׁלֵא תִסָּר בְּעוֹלָמוֹ כְּלוּם נִבְרָא בּוֹ בְּרִיּוֹת טוֹבוֹת וְאֵילָנוֹת טוֹבִים לְהַנּוֹת בָּהֶם בְּנֵי אָדָם. וְאֵינוּ מְבָרֵךְ אֲלֵא פַעַם אַחַת בְּכָל שָׁנָה. וְאִם אַחֵר מִלְּבָרֵךְ עַד שֶׁגָּדְלוּ הַפְּרוֹת, לֹא יִבָּרֵךְ עוֹד. יֵשׁ אֲנֻמִּים דָּאֵם לֹא בְּרֵךְ בְּפַעַם הָרֵאשׁוֹנָה שֶׁרָאָה אֶת הַפְּרָחִים; שׁוּב לֹא יִבָּרֵךְ (מַחֲזִ"שׁ סִימָן רכ"ו)

Upon seeing a fruit tree in bloom, you should say: *Baruch ata Adonoy, Elokeino melech ha'olam shelo chiseir be'olamo kelum uvara vo beriyos tovos ve'ilonos tovim leihanos bahem benei adam*, [Blessed are You, Hashem, our God, King of the universe, Who caused nothing to be lacking in His universe, and He created in it goodly creatures and goodly trees, to give mankind pleasure therewith]. You recite this berachah only once a year. But if you delayed saying the berachah until the fruit grew, then you should no longer say it. Some authorities hold that if you neglected to say the berachah when you saw the blossoms for the first time, you should no longer say it. *Mishnah Berurah rules that as long as the fruit has not grown, you may say the berachah, even if you failed to say it at the first sighting of the blossoms. (Mishnah Berurah 226: 5)*

עַל הַזִּיקִים, וְהוּא כֹכַב הַיְנֹרָה כַּחַץ בְּאַרְךָ הָעֲשִׂים מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְנִמְשָׁךְ אֹרֹו כְּשֶׁבֶט, נֶעַל הַכֹּכַב יָשִׁישׁ לוֹ זָנָב וְנִשְׁבֵּט, שֶׁל אֲנֵרָה, נֶעַל רַעֲיִידָת הָאָרֶץ, נֶעַל רוּחוֹת שֶׁנִּשְׁבּוּ בְּזַעַף, נֶעַל הַקְּבָרִים, עַל כָּל אַחַת מֵאֵלּוּ מְבָרֵךְ, בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹקֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם עֲנֵשׁה מַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית. (וְאֵינוּ מְבָרֵךְ עַל הַזִּיקִים, כִּי אִם פַּעַם אַחַת בְּלֵילָה, אַף עַל פִּי שֶׁרָאָה עוֹד כֹּכַב אַחֵר רִץ. נֶעַל הַכֹּכַב שִׁישׁ לוֹ זָנָב, כִּיּוֹן שֶׁבָרַךְ עָלָיו, אֵינוּ מְבָרֵךְ עוֹד, אֲלֵא כִּשְׁלֹא רָאָהּ עַד לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם). נֶעַל הָרַעַם, אִם שָׁמְעוּ לְאַחֵר שֶׁעָבַר הַקֶּרֶק מְבָרֵךְ, בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹקֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁכָּחוּ וְגִבּוֹרָתוֹ מֵאֵל עוֹלָם, וְאִם רָאָה אֶת הַקֶּרֶק וְשָׁמַע אֶת הָרַעַם בִּיחַד, מְבָרֵךְ רֶק בְּרַכָּה אַחַת, עֲנֵשׁה מַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית. וְכֵן אִם בְּרֵךְ עַל הַקֶּרֶק עֲנֵשׁה מַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית, וְבִתּוֹךְ כִּדִּי דְבּוֹר לְהַקֶּרֶק וְשָׁמַע הָרַעַם, אֵינוּ צָרִיךְ לְבָרֵךְ עָלָיו, כִּי נִפְטָר בְּבִרְכָּה שֶׁעַל הַקֶּרֶק. אֵין מְבָרֵכִין עַל הַקֶּרֶק אוֹ עַל הָרַעַם אֲלֵא תוֹךְ כִּדִּי דְבּוֹר. אֲבָל אִם הִפְסִיק יוֹתֵר, שׁוּב לֹא יִבָּרֵךְ.

When you see a meteoric shower, that is shooting stars flashing across the sky from one place to another in a brilliant streak, or when seeing a comet that has a bright tail streaming behind it, or on witnessing an earthquake, or a hurricane, or lightning, on each of these, you say the berachah *Baruch ata Adonoy Elokeinu melech ha'olam osei ma'asei vereishis*, [Blessed are You, Hashem, our God, King of the universe, Who makes the work of Creation.] (The berachah over a meteor, should be said no more than once during the night, even if you saw another meteoric shower. Once you said the berachah over a comet, you should not repeat it when you see it again within thirty days.) On hearing

thunder after the lightning has flashed, *You should say this berachah if you heard thunder even without seeing any lightning. Afterwards, if you see lightning, you should then say osei ma'asei vereishis.* (Mishnah Berurah 227: 5) you say: *Baruch ata Adonoy, Elokeinu melech ha'olam shekocho ugevuraso malei olam*, [Blessed are You, Hashem, our God, King of the universe, for His strength and His power fill the universe]. If you see lightning and hear thunder at the same time, you say only the berachah, *Osei ma'asei vereishis*. If on seeing lightning, you said the berachah *Osei ma'asei vereishis* and immediately after the lighting, you hear thunder, you must not say the berachah over [the thunder] for the berachah over the lightning exempts it. The berachah over lightning and thunder should be said the moment they occur, *Actually, within a toch kedei dibbur, the time it takes to say the three words shalom alecha rebbi*, "greetings to you, master." (Yoreh Dei'ah Ch. 210) but if there is a brief interruption, the berachah should not be said any more.

כל זמן שלא נתפזרו העבים, נפטר בברכה אחת. נתפזרו העבים ונשמים נודככו: בין ברק, לברק, ובין רעם, לרעם, צריך לחזור ולברך. והברקים שנראים בלא רעם אלא מחמת החם, אינם כברקים ממש ואין מברכין עליהם.

As long as the clouds have not scattered, *If the thunderstorm lasts into the following day without letting up, the berachah should be repeated on the next day.* (Mishnah Berurah 227: 8 one berachah exempts all [the lightning and thunder that may occur]. But if the clouds dispersed and the skies became clear between thunder claps and lightning flashes, you must repeat the berachah. A flash of lightning unaccompanied by thunder, [i.e., lightning] that is caused by the heat, is not considered real lightning and requires no berachah.

הרנאה קשת, מברך, ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם, זוכר הברית ונאמן בבריתו וקים במאמרו. אסור להסתכל בהבה בקשת (רכ"ט).

When you see a rainbow you say: *Baruch ata Adonoy Elokeinu melech ha'olam zocheir haberis vene'eman biveriso vekayam bema'amaro*, [Blessed are You, Hashem, our God, King of the universe, Who remembers the covenant, is trustworthy in His covenant and fulfills His word]. It is forbidden to gaze too much at a rainbow. *Therefore, directing someone's attention to a rainbow serves no useful purpose.* (Mishnah Berurah 229: 1)

על הים ועל ההרים והגבוהים המפורסמים בעולם מתחמת גבהם, מברך ענשה מעשה בראשית.

When you see great seas or tall mountains which are famous for their great height, you say: *Osei ma'asei vereishis*.

הרנאה חמה בתקנותה והיא משמנה ונעשרים לשמנה ונעשרים שנה, שתקנפת ונסן אז בתחלת ליל רביעי, מברכין ביום הרביעי בבקר כשהיא זורחת, ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם, ענשה מעשה בראשית. וקדם הקב"ה יש לומר המזמור, הללני, הללו את ה' מן השמים וגו', נאחר כך אנמרים הקב"ה, נאחר כך אל אדון וכו', עד נחיות הקדש, נאחר כך מזמור השמים מספרים כבוד אל וגו', נאחר כך עלינו לשבח וקדיש.

When you see the sun at the end of its cycle, that is, after a period of twenty-eight years, when the vernal equinox of the month of *Nisan* occurs at the beginning of Tuesday night, then you should say on Wednesday morning, when the sun is shining [and visible], *Baruch ata Adonoy Elokeinu melech ha'olam osei ma'asei vereishis*. Before saying this berachah, you should recite Psalm 148 "Halleluyah! Praise Hashem from the heavens ...," and then say the berachah. After that say the prayer *Keil Adon* [God the Master] up to *vechayos hakodesh* [and the holy Chayos], followed by Psalm 19 "The heavens declare the glory of God ..." You conclude with *Aleinu leshabei'ach* [It is our duty to praise] and Kaddish.

לקתלה יש לברך בבקר מיד בהנץ החמה משום דזרזין מקדימין למצות. וטוב אם אפשר לברך באספת עם, משום דברב עם הדת מלך. (ויש להכריז ביום שלפניו למען ידעו להתאסף). אם אי אפשר להתאסף תכף בבקר אל יתאחרו בשביל זה, אלא כל אחד יברך מיד כשרנאה זריחת השמש, כי ענין זרזין מקדימין דחי לענין ברב עם. ובדניעבד, אם לא בברך בבקר, יכול לברך עד שלש שעות של היום, ובשעת הדחק עד חצות היום. ולכן אם בבקר יש עננים המכסים אותה, ימתין עד קרוב לחצות, אנלי תתגלה, ויברך בשם נמלכות. ואם לא נתגלתה, יברך בלא שם נמלכות. (שנת קדוש החמה היתה שנת תרכ"ט. ותקיה אם ירצה השם בשנת תרנ"ז, תרפ"ה, תשי"ג, תשמ"א. יהי רצון שנקבה לאור שבועת ימי בראשית) (רכ"ט).

It is best to say this berachah [early] in the morning, immediately after sunrise, because "The diligent perform all mitzvos promptly." It is best, if possible, to say it in an assembly of people for it is written: "In the multitude of people is the king's glory." *Proverbs 14: 28*. (An announcement should be made on the day before to inform the public of the gathering). But if it is impossible to call an assembly for early in the morning, the berachah should not be postponed because of that. Rather, each person should say it immediately when he sees the rising sun. The

מִי שֶׁעָשָׂה לוֹ הַקְדוּשָׁה בִּרְיֹךְ הוּא בֶּסֶלָא כְּדֶרֶךְ הַטֵּבַע, כְּשֶׁרְנָאָה אֶת הַמְּקוֹם שֶׁנַּעֲשֶׂה לוֹ שֵׁם הַנֶּסֶם מְבַרֵךְ, בִּרְיֹךְ אֵתָהּ ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁעָשָׂה לִי בֶּסֶם בְּמְקוֹם הַזֶּה (וְעַיֵן לְקַמֵּן סִימָן ס"א), וְגַם בְּנוֹ וּבְנוֹ בְנוֹ, אִפְלוּ אֵתָם שֶׁנִּלְדוּ קֹדֶם שֶׁנַּעֲשֶׂה הַנֶּסֶם גַּם כֵּן מְבַרְכִין. כִּיצַד מְבַרְכִין. בְּנוֹ מְבַרֵךְ, שֶׁעָשָׂה בֶּסֶם לְאֵבִי בְּמְקוֹם הַזֶּה. וְאִם הֵם רַבִּים, אֲנֹמְרִים לְאֵבִינוּ. בֶּן בְּנוֹ אֲנֹמֵר לְאֵבִנִּי. וְאִם הֵם רַבִּים, אֲנֹמְרִים לְאֵבִנֵינוּ. וְנִמִּי שֶׁנַּעֲשֶׂה לוֹ נֶסֶם הַרְבֵּה, בְּהַגִּיעַ לְאַחַד מִכָּל הַמְּקוֹמוֹת שֶׁנַּעֲשֶׂה לוֹ בֶּסֶם, צָרִיךְ לְהַזְכִּיר כָּל שְׁאֵר הַמְּקוֹמוֹת, וְיִכְלֹל כָּל־בְּרָכָה אַחַת וְיֹאמַר, שֶׁעָשָׂה לִי בֶּסֶם בְּמְקוֹם הַזֶּה, וּבְמְקוֹם פְּלוֹנִי. וְכֵן בְּנוֹי מְזַכְרִין כָּל שְׁאֵר הַמְּקוֹמוֹת (ר"ח).

If, on your behalf, the Holy One, blessed is He, performed a miracle [by saving your life] in a supernatural way and you see the place where this miracle took place, you say *Baruch ata Adonoy Elokeinu melech ha'olam she'asa li neis bamakom hazeh*, [Blessed are You, Hashem, our God, King of the universe, Who performed a miracle for me at this place]. Even a son or a grandson, even those who were born before the miracle occurred *Needless to say, that you also say this berachah when the miracle happened to your mother or grandmother, in which case you say She'asa neis le'imi, or le'eim imi (for my mother, or my grandmother). But a husband should not say it for a miracle that occurred to his wife, and vice versa. (Biur Halachah 218: 4)* should also say the berachah. What is the wording of this berachah? A son says: *She'asa neis le'avi bamakom hazeh*. [Who performed a miracle for my father at this place]. If there is more than one son, they say *le'avinu* (for our father) [instead of *le'avi*]. A grandson says *la'avosai* (for my ancestors), and if there is more than one grandson, they say *la'avoseinu* (for our ancestors). A person who experienced many miracles, and he

arrives at one of the places, where a miracle occurred to him, should mention all the other places and include them all in one berachah as follows: *She'asa li neis bamakom hazeh uvemakom peloni*. [Who performed a miracle for me at this place and at such and such place]. His son and grandson should also mention all the other places.

הַרְנָאָה תְּכַסּוּ גְדוּלַּת בְּתוּרָה מִיִּשְׂרָאֵל, מְבָרֵךְ, בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שְׁחָלַק מִתְּכֶמֶתוֹ לִירֵאָיו, (לִפִּי שִׁיִּשְׂרָאֵל הֵם תְּחִלָּה וְנִבְקִים בּוֹ, לָכֵן אֲנִי מְשַׁחֵלֵק) וְהַרְנָאָה תְּכַסּוּ גְדוּלַּת בְּתִכְמַת הָעוֹלָם מֵאַמּוֹת הָעוֹלָם, מְבָרֵךְ בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁנִּתֵּן מִתְּכֶמֶתוֹ לְכָשֶׁר וְדָם.

When you see an outstanding Torah scholar in Israel, you should say: *Baruch ata Adonoy Elokeinu melech ha'olam shechhalak meichochmaso lirei'av*, According to the poskim, you should also say *Shehecheyanu* if you have not seen him for thirty days. (Mishnah Berurah 225:

1)[Blessed are You, Hashem, our God, King of the universe Who has apportioned of His knowledge to those who fear him]. (Because Israel is God's portion and clings to Him, the term "apportioned" is used.)

When you see an outstanding scholar, renowned for secular knowledge, *Excluding gentile theologians*. (Mishnah Berurah 224: 10) who is a gentile, you say: *Baruch ata Adonoy Elokeinu melech ha'olam shenasan meichochmaso levasar vadam*, [Who has given of his wisdom to human beings].

הַרְנָאָה מֶלֶךְ מִמְּלֻכֵי אֲמוֹת הָעוֹלָם מְבָרֵךְ, בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁנִּתֵּן מִכְבוֹדוֹ לְכָשֶׁר וְדָם. וְאַפְלוּ אֵינוֹ רִנָּאָה אֶת הַמֶּלֶךְ מִמַּשׁ, אֲלֵא שֶׁהוּא רִנָּאָה בְּכְבוֹדוֹ וַיִּנְדַּע בְּבִרְוֹךְ שְׁחָלַק הוּא שֶׁם, יָכוֹל לְבָרֵךְ בְּרִכָּה זוֹ. וְסָנֵא יִבְרַךְ בְּלֹא שֶׁם נִמְלָפוֹת. וְנִמְצְאוּ לְהַשְׁתַּדֵּל לְרִאוֹת בְּכְבוֹד מְלָכִים. וְאִם רָאָה אוֹתוֹ פֶּעַם אַחַת, אֵל יִבְטֵל מִלְּמוּדוֹ לְרִאוֹתוֹ, אֲלֵא אִם בָּא אַחֵר קֹכֵךְ בְּחֵיל יִתְרֵי וּבְכְבוֹד גְּדוֹל יִתְרֵי.

When you see a king of any of the nations of the world, you say: *Baruch ata Adonoy Elokeinu melech ha'olam shenasan mikevodo levasar vadam*, [Blessed are You, Hashem, our God, King of the universe, Who has given of His glory to human beings]. Even if you do not see the king in person, but you witness the spectacular pageantry and you are certain of the king's presence, you may recite this berachah. A blind person should say the berachah omitting the divine Name and Kingship. It is a mitzvah to make an effort to behold the glory of kings. But if you have seen him once, you should not stop your [Torah] studies to see him again unless he appears later with a greater military parade and a more majestic display than before.

הַרְנָאָה קַבְרֵי יִשְׂרָאֵל, מְבָרַךְ, בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר יָצַר אֶתְכֶם בְּדִין וְכוּ', וְנַעַל קַבְרֵי עוֹבְדֵי כַנְכָבִים אֲנֹמֶר, בְּנוֹשָׁה אִמְכֶם מָאָד, תִּפְרָה יִנְלָדְתֶּכֶם, הִנֵּה אַחֲרֵית־גּוֹיִם מְדַבֵּר צִיָּה וְעֶרְבָה. (ירמיהו נ יב).

When you see graves of Jews, you should say: *Baruch ata Adonoy Elokeinu melech ha'olam asheryatzar eschem badin ...* [Blessed are You, Hashem, King of the universe, Who has formed you in judgment etc.] When you see the graves of pagans, you say: [the verse in Jeremiah 50:12] "Your mother will be deeply ashamed, she that gave birth to you will be disgraced. Behold, the ultimate end of nations will be a desert, a dry land, and a wilderness."

כָּל בְּרָכוֹת הָרְאִיָּה הַנִּזְכָּרוֹת, אִם תִּזְכֹּר וְרָאָה אֶתֶּם הַקְּבָרִים בַּעֲצָמָם, אִינוּ חֲנוּר וּמְבָרַךְ, אֲלֵא אִם כֵּן הִתְנַתֵּה בֵּין רְאִיָּה לְרְאִיָּה שְׁלֹשִׁים יוֹם, דְּהֵינּוּ חוּץ מִיּוֹם הָרְאִיָּה הָרִאשׁוֹנָה וְחוּץ מִיּוֹם הָרְאִיָּה הַשְּׁנִי, יִהְיֶה שְׁלֹשִׁים יוֹם, אֲבָל אִם רָאָה דְּבַר אַחֵר כְּזֶה שָׂרָאָה אֲז, כִּגְלוֹן מֶלֶךְ אַחֵר, וְקַבְרֵים אַחֲרִים נִפְדָּנָמָה, חֲנוּר וּמְבָרַךְ גַּם בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם (רכ"ד).

If you see the same phenomenal sights again, you should not repeat the berachah, unless [at least] thirty days have elapsed since you last saw it. You do not count the day you saw it, and if you exclude the day you see it again there are thirty days you may make the berachah. But if you see different individuals [who hold the same high public office] as those whom you have seen previously, as, for instance, another king, or [you see] other graves, or the like, then you should repeat the berachah even within thirty days.

הַרְנָאָה כּוֹשִׁי, וְגַחְחוּר, דְּהֵינּוּ שְׁהוּא אָדָם הַחֲבֵה. וְהִלְקִינוּ, דְּהֵינּוּ שְׁהוּא לְבָן הַחֲבֵה, וְהַקֶּפֶח, דְּהֵינּוּ שְׁהוּא אָרֶךְ, נָדָק, וְהַנֶּסֶס, וְהַדְּרָקְנָה, דְּהֵינּוּ מִי שְׁהוּא מְלֵא יָבֻלוֹת. וְנִפְתּוּי הָרֹאשׁ, שְׁכָל שְׁעָרֵינוּ דְּבִקּוֹת זֹבֵז, וְנִפְתּוּי הָקוֹף, מְבָרַךְ בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, מְשַׁנֵּה הַבְּרִיּוֹת. וְנֵאמָר מְבָרַךְ אֲלֵא בַּפֶּעַם הָרִאשׁוֹנָה, שֶׁשְׁנוֹי עָלֵינוּ גְדוֹל מָאָד.

When you see an African, or an Indian, that is, a person of deep red [skin] color, or an albino, that is, a person with a very pale skin, or a malformed individual, that is to say, a person who is [abnormally] tall and slender, or a dwarf or a *hidrakonah*, that is, a person whose skin is covered with wart-like scales, or a person with tangled hair, whose entire hair clings together, or an elephant or an ape, you say: *Baruch ata Adonoy Elokeinu melech ha'olam meshaneh haberiyos*, [Blessed are You, Hashem, our God, King of the universe, Who makes creatures different]. You say this berachah only [when you see them] the first

time because [then] the strangeness is most striking.

הַרְנָאָה אֶת הַחֶגֶר, וְאֶת הַקֶּטֶעַ, וְהַיָּדַיִם שֶׁנִּקְטְעוּ יָדָיו. וְאֶת הַסִּנְמָא, וְנִמְכָּה שְׁחִין, וְנִבְהָקָן, וְהוּא מִי שֶׁמִּנְמַר בְּנִקְדוֹת לְבָנוֹת, אִם הֵם מִמְּעֵי אִמָּם, מִבֶּרֶךְ בְּפֶעַם הָרִאשׁוֹנָה, שֶׁהוּא רִנָּאָה אֲנָתָם, מִשְׁנָה קְבֵרִיּוֹת. וְאִם נִשְׁתַּנּוּ אַחֲרָיֶךָ, וְהוּא מַצְעֵר עֲלֵיהֶם, מִבֶּרֶךְ צִין הָאֲמַת.

The first time you see any of the following you say the beracha *Meshaneh Haberiyes*: a crippled person, or an amputee, that is to say, a person whose hands were amputated, or a blind person, or one afflicted with open sores, or a person covered with freckles, *In places where many people have freckles, this is not an anomaly. In most cases, freckles result when the skin is exposed to sunlight and eventually they disappear. Therefore, no berachah should be said. (Mishnah Berurah 225: 24)* that is, a person whose [skin] is speckled with white spots [alternating with brown spots], if these are birth defects. But if they were afflicted after [birth], and to see them causes you distress, you say: *Baruch dayan ha'emes*.

הַרְנָאָה אֵילָנוֹת טוֹבוֹת וְבְרִיּוֹת גְּאוֹת, אֲפִלּוּ עֹנֵבֵד כְּנֻכִּים (שֶׁרָאָה אוֹתוֹ בְּרָאִיָּה בְּעֶלְמָא, כִּי אֲסוּר לְהַסְתִּכְלִיב), אוֹ בְּהֵמָה, מִבֶּרֶךְ בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שְׂכָכָה לוֹ בְּעוֹלָמוֹ. וְאִין מִבֶּרֶךְ עֲלֵיהֶם אֲלֵא פֶעַם רִאשׁוֹנָה וְלֹא יִנָּתֵר, לֹא עֲלֵיהֶם וְלֹא עַל אֲחֵרִים, אֲלֵא אִם כֵּן הָיוּ גְּאִים מֵהֶם. (רכ"ה)

When you see beautiful trees, or good-looking creatures, even if it is a heathen, (by casually glancing at him, since gazing at him is forbidden) *In compliance with the Torah command of lo sechaneim—do not give them (the seven nations) any consideration (Deuteronomy 7: 2). (Mishnah Berurah 225: 33)* or an animal, you say: *At the present time, we do not say this berachah at all. Nevertheless, it is proper to say it without mentioning Sheim Umalchus (Divine Name and Kingship) (Mishnah Berurah 225: 33) Baruch ata Adonoy Elokeinu melech ha'olam shekachah lo be'olamo.* [Blessed are You, Hashem, our God, King of the universe, Who has such as this in His world]. This berachah is said only when you see them the first time, and it should not be repeated when you see them again, or others [of the same kind], unless the latter are more beautiful than the former.

אֶהְבֵּהָ צָרִיכִים לְהוֹדוֹת. יוֹרְדֵי הָיִים כְּשִׁיגִיעוּ לְמַחוּז תַּפְצֵם, וְכֵן הוֹלֵכִי מִדְּבָרִיּוֹת אוֹ בְּשֹׂאֵר דְּרָךְ שֶׁמִּחוּז שֵׁשׁ בּוֹ סִכְנָה, כְּשִׁיגִיעוּ לְמַחוּז תַּפְצֵם, וּבְכָלל זֶה גַם מִי שֶׁהִיא בְּסִכְנָה אַחֲרֵת וְנֹצֵל הִימְנָה, כִּגּוֹן שֶׁנִּפְלָעָלֶיּוֹ כָּתַל אוֹ נִגְחֹז שׁוֹר אוֹ שְׂבָאוֹ עָלָיו לְסֻטִּים בְּדֶרֶךְ וְשׁוֹנְדֵי לֵילָה וְנֹצֵל מֵהֶם וְנִפְדָּנָה, וּמִי שֶׁהִיא חֲזָלָה שֵׁשׁ בּוֹ סִכְנָה, כִּגּוֹן מִכָּה שֶׁל חָלָל, אוֹ שֶׁהִיא מְנֻטֶּל בְּמִטָּה שֶׁלֹּשָׁה יָמִים מִחֲמַת הַחֲלִי וְנִתְּפֵא וְהוֹנֵךְ עַל בְּרִיּוֹ. וּמִי שֶׁהִיא חֲבוּשׁ בְּבֵית הָאִסּוּרִים, אִפְלוּ רַק עַל עֶסְקִי מִמּוֹן וְנִצָּא. וְסִימָנָךְ וְכָל הַחֲזִי"ם יוֹדֵךְ סֵלָה, חֲזָלָה, יִסּוּרִים, יָם, מִדְּבָר. מֵה מְבָרֵךְ. בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַגִּנְמֵל לַחֲיִיבִים טוֹבוֹת, שֶׁגִּמְלָנִי כָּל טוֹב. וְהַשְׁמַעִם אוֹמְרִים, מִי שֶׁגִּמְלָךְ טוֹב הוּא יִגְמְלָךְ כָּל טוֹב סֵלָה.

On four [occasions] a person must thank God [for His goodness]; A boy under the age of thirteen does not say Hagomeil. The accepted minhag is that women do not recite this berachah either. The acharonim (authorities of the recent past) offer the reason, that this berachah is recited in the presence of a minyan, which does not apply to women. (Mishnah Berurah 219: 1) 1]

2] destination; his reaching and ocean the crossing after

his reaching and road dangerous other any or desert the crossing after any from saved was who one also is rule this in included destination; ready him, at lunged ox an or him on in caved wall a when as peril, other and night at thieves or road, the on him attacked robbers or him, gore to [3 perils; similar from or them, from saved was he

confined was he or injury serious a or illness serious from suffered who one his recovered, he and illness an to due days three least] [at for bed to prison] in was [he if even prison in was who one [4 restored; health following [The released. was he and matters monetary of because only thank alive are who those "All device: mnemonic a as] serve may phrase —choleh of] acronym the forms —חיים—chayim word [The selah." you, —(crossingyam prison], [in suffering person —a yisurim person, sick a they should berachah What desert. the) —(crossingmidbar ocean, the) lechayavim hagomeil ha'olam melech Elokeinu Adonoy ata Baruch say? King God, our Hashem, You, are [Blessed ,tov kol shegemalani tovos has Who guilty, the upon things good bestows Who universe, the of mi respond: should listeners The me]. upon goodness every bestowed bestowed has Who He [May ,selah tov kol yigmalecha hu tov shegemalecha forever]. you upon goodness every bestow to continue you upon goodness צָרִיךְ לְבָרֵךְ בְּרָכָה זֹאת בְּפָנֶי צִשְׁרָה, חוּץ מִמֶּנּוּ, וְשָׁנִים מֵהֶם יִהְיוּ תִלְמִידֵי חֻכָּמִים שְׁעוֹסְקִים בְּהִלְכוֹת,

שנאמר, וירוממוהו בקהל עם ובמושב זקנים יהללוהו. ואם אינם נמצאים לו תלמידי חכמים, אינו מעכב. ונוהגין לברך כשעולה לתורה, לאחר שברך ברכה אחרונה. ולכתחלה אין לאחרה יותר משלשה ימים. ולכן אם נצל ביום ב', יברך מיד בלא ספר תורה, ולא ימתין עד יום ה'. וכן אם היה אבל, שאינו רשאי לעלות לתורה, לא ימתין אלא יברך מיד. אף יברך מעמד בפני עצמה כמו שכתבתי. ובדיעבד אם אחר יותר משלשה ימים, יכול לברך גם אחר כך (רי"ט).

The berachah [*Hagomeil*] should be said in the presence of ten [male adults] besides the one who is saying the berachah. *According to Mishnah Berurah the one who is saying Hagomeil may be included in the quorum of ten* [216: 6] Two of them should be scholars who are engaged in the study of Torah, as it is said: "Let them exalt Him in the assembly of the people and praise Him in the seat of the elders." *Psalms 107: 32*. But if no scholars are present this should not deter him [from saying the berachah]. It is customary to say the berachah [*Hagomeil*] when called to the reading of the Torah after the concluding berachah. You should not intentionally delay [saying *Hagomeil*] longer than three days. Consequently, if you were saved [from danger] on Monday [after the Torah was read], you should say *Hagomeil* immediately without the Torah scroll, and not wait until [the next Torah reading on] Thursday. Likewise, if a person is a mourner, who may not be called to the Torah, he should not wait, but say [*Hagomeil*] immediately [after being saved from danger], but he should say it while standing *The berachah Hagomeil should always be said while you are standing, but if, unavoidably, you said it while sitting, you fulfilled your obligation. (Mishnah Berurah 219: 4)* before ten [male adults], as mentioned above. If it so happened, that you did delay [saying *Hagomeil*] longer than three days, you may still say it afterwards.

מי שנעשה לו נס, יש לו להפריש למזון כפי השגת ידו, ויחלק ללומדי תורה. ויאמר: הריני נותן מעות אלו לצדקה, ויהי רצון שיהא נחשב כאלו הקרבותי תודה (ועין סדר אמירת קרבן תודה בספר חיי אדם סוף חלק ראשון). וטוב וראוי לו למקן איזה צרכי רבים בעיר, ובכל שנה ביום הזה תבדוד יהודות לה: תברך שמו ולשמוסם ולספר את הנס (סימן רי"ח ובהי"א).

A person to whom a miracle happened should designate a sum of money for charity, according to his wealth, and distribute it among men who are engaged in the study of Torah, and he should say: "I hereby give this money to charity. May it be God's will that it will be counted as if I had brought a thanksgiving offering." *He should recite the chapter in the Torah that deals with the korban todah (thanksgiving offering) as well as the ancillary text, see Chaye Adam, end of Vol. 1.* It is also proper that he should establish some project to benefit the local community; and

every year on the anniversary [of the event], he should privately thank God, blessed be His Name, and happily tell the story of the miracle.

הַנִּכְנָס לְהַקְיֹז דָּם, וְכֵן לְדָם שִׂיאָכֵל אוֹ יִשְׁתֶּה אוֹ יַעֲשֶׂה אֵיזָה דְּבָר לְרַפּוּאָה, יִתְפַּלֵּל קֹדֶם תְּפִלָּה קְצָרָה, וַיֹּאמֶר: זֶה רִצּוֹן מִלְפָּנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיְהִיָּה לִי עֶסֶק זֶה לְרַפּוּאָה, כִּי רוּפָא חָנֵּם אַתָּה. וְאִם דְּבָר זֶה שֶׁהוּא אוֹכֵל אוֹ שׁוֹתֶה לְרַפּוּאָה צְרִיכִין לְבָרֵךְ עָלָיו (עֵין לְעִיל סִימָן נ' סְעִיר ח'), יֹאמֶר תְּחִלָּה תְּפִלָּה זֹאת, וְאַחֵר כֶּף יְבָרֵךְ (כֵּן נִרְאֶה לִי, שֶׁלֹּא לְהַפְסִיק בֵּין הַבְּרָכָה לְאַכִּילָהּ). לְאַחֵר שֶׁהַקְיֹז דָּם, מְבָרֵךְ וַיֹּאמֶר: בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, רוּפָא חוֹלִים.

Before undergoing surgery, *Literally: Before undergoing bloodletting.* or before eating or drinking something [as a remedy], or taking a treatment for a cure, you should first recite the following brief prayer: "May it be Your will Hashem, our God, and the God of our forefathers that this measure may serve me as a cure, for You are a gratuitous Healer." And if the substance which you eat or drink for medicinal purposes requires that you say a berachah over it (see Ch. 50:8 above), you should first offer this prayer and then say the berachah. This seems to me to be the proper order so as not to cause an interruption between the saying of the berachah and the eating). After bloodletting, say the following berachah *Baruch ata Adonoy Elokeinu melech ha'olam rofei cholim*, [Blessed are You, Hashem, our God, King of the universe, Who heals the sick]. *The prevailing custom is to say the berachah without sheim umalchus (the Divine Name and Kingship) —i.e. Baruch rofei cholim. (Mishnah Berurah 230: 7)*

הַמַּתְעַשֵּׂשׁ אוֹמֵר לוֹ חֲבֵרוֹ: אָסוּתָא. וְהוּא יֹאמֶר לוֹ: בָּרוּךְ תִּהְיֶה. וְאַחֵר כֶּף אוֹמֵר, לִישׁוּעָתְךָ קוֹיָתִי ה', דֶּהֱמַתְפַּלֵּל עַל חֲבֵרוֹ, הוּא נִעְנֶה תְּחִלָּה.

If someone sneezes, you say to him "To your health," and he answers, "May you be blessed." Afterwards he says: "I hope for Your deliverance, O God," *Genesis 49: 18.* for whoever prays for his fellow man has his prayer answered first.

הַמַּתְפַּלֵּל עַל מֶה שֶׁעָבַר, כְּגוֹן שֶׁשָּׁמַע קוֹל צִנְחָה בְּעִיר, וַיֹּאמֶר: זֶה רִצּוֹן שֶׁלֹּא יֵהָא קוֹל זֶה בְּתוֹךְ בֵּיתִי. אוֹ שֶׁהִיָּתָה אִשְׁתּוֹ מְעַבְרָת וְלֹאֵסֶר אַרְבָּעִים יוֹם מִעֲבוּרָהּ מִתְפַּלֵּל וַיֹּאמֶר: זֶה רִצּוֹן שֶׁתִּלְד אִשְׁתִּי זָכָר, הָרִי זֶה תִּפְלֵת שָׂנָא, כִּי מֶה שֶׁהִיָּה הִיא. אָבֵל בְּתוֹךְ אַרְבָּעִים יוֹם מוֹעִילָה תְּפִלָּה וְיִכּוֹל לְהַתְפַּלֵּל. וְלֹאֵסֶר אַרְבָּעִים יוֹם יִכּוֹל לְהַתְפַּלֵּל, שִׁיְהִי הַנִּלְד זָרַע שֶׁל קִנְיָא, טוֹב לְשָׁמַיִם וְטוֹב לְבָרִיּוֹת.

Praying for something that has already happened is a vain, useless prayer. The following are examples: if a person hears wailing in the town and

says: "May it be Your will that this cry should not be in my house;" or if his wife has become pregnant and forty days after her conception, he would say the following prayer: "May it be Your will that my wife should give birth to a boy." Such prayers are useless for what has already happened belongs to the past. However, within the forty days, this prayer is worthwhile and may be offered. After forty days he may pray that the child should be a healthy baby, good in the sight of Heaven and of benefit to mankind.

הנכנס למד את גרנו וכיוצא בו יתפלל ויאמר, יהי רצון מלפניך ה' אלהי שתשלח ברכה בברי הגנה. התחיל למד, אומר, ברוך השולם ברכה בברי הגנה (ואומר בלא שם ומלכות). מדד ואחר כך התפלל, הרי זו תפלת שוא, שאין הברכה מצויה אלא בדבר הנעלם מן העין (ר"ל).

A person who enters his threshing floor to measure his crops, or some similar activity should recite the following prayer: "May it be Your will, Hashem, my God, that you send a blessing on this pile [of grain]. After he began to measure, he should say, "Blessed is He Who sends a blessing on this pile [of grain]" (omitting the Divine Name and Kingship). If he had already measured it and then offers a prayer, it is a vain prayer, because God's blessing is bestowed only on something that is hidden from view [i.e. of unknown quantity]. *Someone who measures his crop in order to determine the exact quantity of his tithe, is assured of an inexhaustible measure of Divine blessing. (Mishnah Berurah 230: 4)*

מי שנעשה בנו בר מצוה, בשעולה לתורה בפעם הראשונה, לאחר שברך ברכה אחרונה על ספר התורה, מברך האב ואומר, ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם, אשר פטרני מענשיו של זה (עין בספר חיי"א). ומצוה על האדם לעשות סעודה ביום שנעשה בנו בר מצוה, דהינו ביום שנכנס לשנת הארבע עשרה. ואם הנער דורש, הוי סעודת מצוה אפלו אינה באותו יום (רכה).

The first time a Bar Mitzvah is called to the Torah, after he has concluded the second berachah over [the reading of] the Torah, the father says the following berachah: *Baruch ata Adonoy Elokeinu melech ha'olam asher petarani mei'onsho shel zeh* [Blessed are You, Hashem, our God, King of the universe Who has freed me from the punishment due this boy]. It is a mitzvah for a father to prepare a festive meal on the day that his son becomes Bar Mitzvah, that is, on the first day of his fourteenth year. If the boy delivers a Torah discourse, it is considered a meal for the sake of a mitzvah even if [the banquet] is not given on the [Bar Mitzvah] day.

אם היתה עצירת גשמים, אפילו במדינותינו שהגשמים תדירים ואינן נעצרים כל כך, אם ארע שנעצרו כל כך עד שהיה העולם בצער, אזי כשירדו הגשמים, אם ירדו כל כך ורבו על הארץ שמעלים אבבעויות מן המטר והולכין זה לקראת זה, צריכין לברך עליהם.

Berachos are said when a drought occurs, even in our areas where it rains with [seasonal] regularity and where droughts are rare. If this drought was so severe, that it caused general distress and then it [finally] rains, and the rain comes down so heavily that bubbles are formed on the [flowing] rain water that [seem] to converge, special berachos should be said.

מה מברך. אם אין לו שדה, אומר: מודים אנחנו לך ה' אלהינו, על כל טפה וטפה שהורדת לנו, ואלו פינו מלא שירה בים וכו' (כמו שהוא בברכת נשמת) עד ויקדישו וימליכו את שמך מלפנו. ברוך אתה ה', אל רב ההודאות ותשכחות. ואם יש לו שדה בשתפות עם ישראל אחר, מברך הטוב והמטיב. ואם אין לו שתר ישראל בשדה, אף על פי שיש לו אשה ובנים, מברך שהחנינו. ברכת הטוב והמטיב וברכת שהחנינו, מברך אף על פי שאינו רואה את הגשמים, אלא שהוא שומע שיוקדים גשמים. אבל ברכת מודים אנחנו, אינו אומר אלא מי שהוא רואה את הגשמים.

What berachah should be said? Someone who does not own a field says: "We thank you Hashem, our God, for every drop [of rain] that you made fall on us, and even if our mouths were full of song as the sea, etc.," (and continue the text of *Nishmas*) [in the Sabbath morning service] until "sanctify and declare the sovereignty of Your Name, our King. Blessed are You, Hashem, God of many thanksgivings and praises." If he owns a field, in partnership with another Jew, he says the berachah *Hatov vehameitiv*, but if he has no Jewish partner, even if he has a wife and children, *According to many acharonim, a wife and children are considered partners; therefore, he should say hatov vehameitiv. (Mishnah Berurah 221: 4)* he says the berachah *Shehecheyanu*. The berachos *Hatov vehameitiv* and *Shehecheyanu* may be said even if you do not see the rain but hear it coming down. But the berachah *Modim anachnu* [We thank You] should only be said if you actually see the rain.

סימן סב

צריך לזהר מאד שלא להונות את חברו. וכל המאנה את חברו, בין שהמוכר מאנה את הלוקח, בין שהלוקח מאנה את המוכר, עובר בלאו, שנאמר, וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל תוננו איש את אחיו. והיא השאלה הראשונה ששואלין את האדם בשעה שמכניסין אותו לדיו, נשאת ונתת בממונה (ח"מ רכז, שבת לא. נענן באורח חיים קנה, וביו"ד רמז).

You should be extremely careful not to deceive your fellow man. If

anyone deceives his fellow, whether a seller deceives a buyer, or a buyer deceives a seller, he transgresses a negative commandment, for it is said: *Leviticus 25: 14*. "When you sell something to your neighbor, or buy from your neighbor, do not deceive one another." The first question a person is asked when he is brought before the [Heavenly] Court is: "Have you [always] been honest in your dealings?" *Shabbos 31a*.

לְשֵׁם שְׁנֵי אֲסוּר אוֹנָא בְּמִשָּׁא וּמִתָּן, כִּד יֵשׁ אֲסוּר אוֹנָא בְּשִׁכְרִית וּבִקְבָלָנוֹת וּבְחִילוּיָהּ מִטְּבָע.

Just as deception is forbidden in buying and selling, so is it forbidden in hiring, in working on contract, and in money changing.

הַנּוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּאֻמוּנָה, אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ לְאוֹנָא. כִּי צִד. חֲפִץ זֶה בְּכֶד וְכֶד לְקַחְתּוֹ, כִּד וְכֶד אֲנִי רוֹצֶה לְהִשְׁתַּכֵּר בּוֹ, אִף עַל פִּי שֶׁהוּא נִתְּנָה בְּלִקְיָתוֹ, וְכָל הַמִּתְאַנֶּה אֵינוֹ רֹשֵׁא לְהוֹנוֹת אֲחֵרִים בְּשִׁבּוּל זֶה, מִכָּל מְקוֹם זֶה מִתֵּר, שֶׁהֵרִי זֶה כְּמִפְרֵשׁ לוֹ, שֶׁלֹּא יִסְמָךְ עַל שְׂוִי הַמִּקְח אֲלֵא עַל הַדָּמִים שֶׁנָּתַן הוּא בְּעֶדוֹ.

If a person is candid in his dealings, he will not be guilty of deception. How is this to be understood? [He says to his neighbor:] "I bought this article at this and this price and I want to make a profit of so much and so much." Even though he was deceived [overpaid] when he bought [the article], and having been deceived does not entitle a person to deceive others, nevertheless, he is permitted [to sell it] this way. Because [his statement] makes it clear [to the buyer] that the price does not reflect the value of the article, rather, it is based on the price which he [the seller] paid for it.

מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אִיזָה דָּבָר לְמַכּוֹר, אֲסוּר לוֹ לִיפּוֹתוֹ כְּדִי לְרַמּוֹת בּוֹ, כְּגוֹן לְהִשְׁקוֹת בְּהֶמָּה מִי סִבִּין שֶׁמִּנְפָחִין וְזוֹקְפִין שֶׁעֲרוּתִיהָ כְּדִי שֶׁתֵּרָאָה שְׂמִנָּה, אוֹ לְצַבּוֹעַ כְּלִים וְשָׂנִים כְּדִי שֶׁיִּתְרָאוּ כְּחֻדָּשִׁים, וְכָל כִּיּוֹצֵא בְּזֶה.

If a person has something to sell, he is forbidden to make it look better than it really is in order to mislead [the buyer]. Examples of this are: giving an animal bran-water to drink which makes it swell up and makes its hair stand up so that it appears fat [and healthy], or putting a fresh coat of paint on old utensils to make them look new. All similar procedures [are forbidden].

וְכֵן אֲסוּר לְעַרֵב מַעֲט פְּרוֹת רְעִים בְּהֶרְבֵּה פְּרוֹת יָפִים כְּדִי לְמַכְרֵם בְּחֻזָּקַת יָפִים, אוֹ לְעַרֵב מִשְׁקָה רַע בְּיָפָה. וְאִם הָיָה טַעֲמוֹ נָכָר, מִתֵּר לְעַרֵב, כִּי הַלּוֹקֵם יִרְגִּישׁ.

Likewise, it is forbidden to mix a little bad fruit with a lot of good fruit, and to sell all of them as good fruit or to mix a low-grade beverage with a better grade. But if the taste of the [blended] beverage can [easily] be recognized, the mixing is permitted because the buyer will detect it [and will not be cheated].

מִתֵּר לְחַנְנֵי לְסַלֵּק קְלִיּוֹת וְאַגֻּזִּים לְתִינוּקוֹת, כְּדֵי לְהַרְגִּילָם שְׂיִקְנוּ מִמֶּנּוּ. וְכֵן יָכוֹל לִמְכּוֹר בָּזוּל יוֹתֵר מִהַשְּׁעָר, כְּדֵי שְׂיִקְנוּ מִמֶּנּוּ, וְאִין בְּנֵי הַשּׁוּק יְכוּלִין לַעֲכָב עָלָיו.

A shopkeeper is permitted to distribute roasted kernels and nuts to children to get them into the habit of buying from him. He may also sell below the market price to attract customers, and the other merchants cannot prevent him from doing so.

הַמוֹדֵד אוֹ שׁוֹקֵל חֶסֶר לְחִבְרֹו אוֹ אֲפִילוֹ לְנִכְרִי, עוֹבֵר בְּלֹא, שְׁנֹאֲמֵר, לֹא תַעֲשֹׂו עֹנֵל בַּמִּדָּה בַּמִּשְׁקָל וּבַמִּשְׁוֹרָה (וְעַיֵן לְקַמֵּן סִימָן קפ"ב סעיף א' וסעיף ד'). וְעַנְשׁ הַמִּדּוֹת וְהַמִּשְׁקָלוֹת קָשָׁה מְאֹד, שְׂאִי אֲפָשָׁר לְמוֹדֵד אוֹ לְשׁוֹקֵל שְׁקָר לְשׁוֹב בַּתְּשׁוּבָה הַגּוֹנֶה, שְׂאִינוּ יוֹדְעֵ מָה וּלְמִי יִשִּׁיב. וְאִף שְׂיִנְעֶשֶׂה צָרָכֵי רַבִּים, אִין זֹאת תְּשׁוּבָה הַגּוֹנֶה. (רל"א).

Anyone who gives short measure or weight, even to a non-Jew, transgresses a negative commandment as it is said: *Leviticus 19: 35*. "Do not falsify measurements, whether in length, weight, or volume," (see Ch.182:1, 4 below). The punishment for giving short measure and weight is very severe, as it is impossible for a person who gives short measure or weight to repent properly, since he does not know how much and whom to compensate. Even the active participation in communal affairs is not considered suitable repentance.

כְּתִיב, לֹא יִהְיֶה לָּךְ בְּכִיסָּה אֶבֶן וְאָבֶן גְּדוֹלָה וְקִטְנָה, לֹא יִהְיֶה לָּךְ בְּבִיתָהּ אֵיפָה וְאֵיפָה גְּדוֹלָה וְקִטְנָה, אֶבֶן שְׁלֵמָה וְצֶדֶק יִהְיֶה לָּךְ, אֵיפָה שְׁלֵמָה וְצֶדֶק יִהְיֶה לָּךְ וְגו'. וְתַבַּת בְּכִיסָּה וְכֵן תַּבַּת בְּבִיתָהּ, נִרְאוֹת לְכַאֲוָרָה בְּמִיתְרוֹת, וְנִרְשׁוּ רַבּוּתֵינוּ וְזִכְרוֹנָם לְבִרְכָּהּ, לֹא יִהְיֶה לָּךְ בְּכִיסָּה, מִמּוֹן. מִה טַעַם, מִשּׁוּם אֶבֶן וְאָבֶן. לֹא יִהְיֶה לָּךְ בְּבִיתָהּ, צָרָכֶיךָ. מִה טַעַם, מִשּׁוּם אֵיפָה וְאֵיפָה. אֶבֶל אֶבֶן שְׁלֵמָה וְצֶדֶק אִם יִהְיֶה בְּבִיתָהּ, יִהְיֶה לָּךְ מִמּוֹן. וְכֵן אֵיפָה שְׁלֵמָה וְצֶדֶק אִם יִהְיֶה בְּבִיתָהּ, יִהְיֶה לָּךְ צָרָכֶיךָ. עוֹד אָמְרוּ רַבּוּתֵינוּ וְזִכְרוֹנָם לְבִרְכָּהּ, מִה יַעֲשֶׂה אָדָם וַיִּתְעַשֶּׂר. יֵשׂא וַיִּתֵּן בְּאַמּוּנָה, וַיִּבְקֶשׁ רַחֲמִים מִמִּי שֶׁהַעֲשֶׂר שְׁלוֹ, שְׁנֹאֲמֵר, לִי הַפֶּסֶף וְלִי הַזֶּהָב (נדה דף ע').

It is written: *Deuteronomy 25: 13–15*. "You must not keep in your bag two different weights, one large and one small. You must not keep in your house two different measures, one large and one small. You must have a full, just weight, and you must have a full, just measure ..." The words

"your bag" and "your house" appear to be superfluous and our Rabbis, of blessed memory, explained: *Bava Basra 89a*. "You shall have *no money* in your bag." Why is this so? Because you had different weights. "You shall lack *the necessities of life* in your house." Why is this so? Because you had different measures. But if full, just weight is in your house, then you will have money; and, similarly, if full and honest measure is in your house, then all your needs will be filled. Furthermore, our Rabbis of blessed memory said: "What should a man do to become rich? He should conduct his business honestly and ask for compassion from the One to Whom riches belong," as it is said: *Haggai 2: 8*. "Mine is the silver and Mine is the gold."

צריך למדוד ולשקול בענין יפה, שיהיה עודף על המדה, שנאמר, איפה שלמה וצדק יהיה לו. מה תלמוד לומר וצדק. אמרה תורה, צדק משלך ותן לו (בבא בתרא פח: חושן משפט סימן רל"א סעיף ד')

You should measure and weigh generously. [That is,] you should give more than the exact quantity as it is said: *Deuteronomy 25: 15*. "You must have a full, just measure." What does the word "just" imply? Says the Torah: "Be just by giving him some of your own." *Bava Basra 88b*. *Rashi explains the apparent redundancy in the phrase "a full just measure" (a full measure is by definition, a just one) stating "although you give a full measure, make it tzedek, just and honest, by adding to it a little of your own; weigh generously, tilt the scale in the customer's favor."*

צריך למדוד כמנהג המדינה ולא ישנה כלל. מקום שנהגו לגדוש, לא ימחוק אפילו ברצון הלוקח שפחת לו מדמים. ומקום שנהגו למחוק, לא יגדוש אפילו ברצון המוכר שמוסיף לו דמים, כי התורה הקפידה על עויות המדות, פן תצא תקלה על ידי זה, שיראה הרוצה שמודדין כך וידמה לו שכה היא מדת העיר, וימדד פן לאחר שאינו יודע גם כן את המנהג ויטעהו.

You must measure according to the local custom and not deviate from it. Where it is the custom to give a heaping measure, you should not give a level measure, even with the buyer's approval who [now] pays less than the full price; and where it is the custom to give a level measure, you should not give heaping measure, even when [you], the seller, are glad to do so and charge more for it, because the Torah is very strict with regard to fraudulent weights and measures, lest this will create a pitfall [for others], since a [stranger] may notice the way of measuring and get the impression that this is the norm in this town; then he, too, will give such a measure to someone who is also unfamiliar with the local custom

and thus he will deceive him.

סָבִיבִים רָאשֵׁי הַקָּהָל לְהַעֲמִיד מַמְנִיגִים שֶׁיִּהְיוּ מַסְתָּרִים עַל הַתְּנִיזוֹת. וְכָל מִי שֶׁנִּמְצָא אֹתוֹ מִדֶּה חֲסֵרָה אוֹ מִשְׁקָל חֲסֵר אוֹ מֵאֻזְנִים מְקַלְקָלִים, רִשָּׁאִים לְהַכּוֹתוֹ וּלְקַנְסוֹ בַּנֶּרְצָה בְּעֵינֵיהֶם.

The leaders of the community are obligated to appoint supervisors who will inspect the stores, and anyone found to have deficient measures or deficient weights or defective scales may be punished and fined as they see fit.

אָסוּר לֵאדָם לְהַשְׁהוֹת מִדֶּה חֲסֵרָה בְּבֵיתוֹ אוֹ בְּתַנּוֹתוֹ, אִף עַל פִּי שְׂאִינוֹ מוֹדָד בֵּה. וְאִם מִשְׁקָה, עוֹבֵר בְּלֹא, שְׁנֶאֱמַר, לֹא יִהְיֶה לָּהּ בְּכִיסָף אֶבֶן וְאֶבֶן גְּדוֹלָה וְקִטְנָה, לֹא יִהְיֶה בְּבֵיתָהּ אִיפָּה וְאִיפָּה גְּדוֹלָה וְקִטְנָה. וְאֶפְלוּ לַעֲשׂוֹת אֶת הַמִּדֶּה עֲבִיט לְמִי רַגְלִים, אָסוּר, שֶׁמָּא יָבֹא מִי שְׂאִינוֹ יוֹדֵעַ וְיִמָּדַד בֵּה. וְאִם יֵשׁ מִנְהֵג בְּעִיר שְׂאִין מוֹדָדִין אֵלָּא בְּמִדֶּה הִרְשׁוּמָה בְּרִשָּׁם הַיְדוּעַ וְזוֹ אֵינָה רְשׁוּמָה, מִתֵּר לְהַשְׁהוֹתָהּ.

A person is forbidden to keep short measures in his house or in his store even if he does not use them. Anyone who keeps them, transgresses a negative commandment, as it is said: "You must not keep in your bag two different weights, one large and one small. You must not keep in your house two different measures, one large and one small." *Deuteronomy 25: 13–14*. Even to use such a [deficient] measure for a urinal (chamber pot) is forbidden, lest someone unknowingly uses it for measuring [purposes]. However, if it is the rule in the community to use only measures that are stamped with a well-known mark, and this [measure] is not stamped, then it may be kept.

הַמַּסְתֵּר אֶחָד דָּבָר לְקַנּוֹתוֹ אוֹ לְשִׁכְרוֹ, בֵּין קֶרֶקַע בֵּין מִטְלָטְלִים, בֵּין מִנְכָּרִי בֵּין מִיִּשְׂרָאֵל, וְכִבֵּר הִשְׁנוּ עַל הַדָּמִים, וְלָדָם שֶׁנִּגְמְרוּ אֶת הַקֶּנֶן, כֹּא אֶחָד וְקִנְאוֹ אוֹ שִׁכְרוֹ, נִקְרָא רִשָּׁע. אֲבָל אִם עָדִין לֹא הִשְׁנוּ עַל הַדָּמִים, אֵלָּא שֶׁהַמּוֹכֵר רוֹצֵה בְּכֶף וְהַקּוֹנֶה רוֹצֵה בְּפָחוֹת, מִתֵּר לְאֶחָד לְקַנּוֹתוֹ. וְאָסוּר לְהַשִּׁיג גְּבוּל רַעְהוּ בְּשִׁכְרִיּוֹת בְּתִים וְכַדוּמָה מִנְכָּרִי (ר"ל^ז).

If someone seeks to buy or rent something whether real property or movable goods from a non-Jew or from a Jew, and they [already] agreed on a price and before they completed the sale, someone else [outbid him] and bought or rented it, the latter is called a *rasha*, a wicked person. But if they have not yet agreed on a price, then, someone else may buy [or rent] it. We are forbidden to infringe on our neighbor's rights in the matter of renting houses from a non-Jew.

הַנּוֹתֵן מְעוֹת לְחִבְרוֹ לְקַנּוֹת לוֹ קֶרֶקַע אוֹ מִטְלָטְלִין, וְהַלֵּךְ הַשְּׁלִים וְקָנָה אֶת הַחֶפֶץ בְּמַעוֹתָיו בְּשִׁבְלִי

עצמו, הרי זה רמאי. ואם קנאו ממעות של המשלם, מחיב לתנו לו, אף על פי שקנאו לעצמו.

If a person gives money to someone [to act as his agent] to buy real property or movable goods for him and the agent purchased the object for himself, with his own money, [he may keep the object, but] he is a swindler. But if he bought it with the principal's money, he must convey it to [the principal], even if he the agent intended]

himself. for it buy to מי שנמתן אפילו רק מקצת דמים על המקח או שרשם על המקח סימן בפני המוכר, או שאמר לו המוכר רשם מקנה, אף על פי שהוא בענין שלא קנה בזה, מכל מקום כל החוזר בו, בין הלוקח בין המוכר, לא עשה מעשה ישראל וחיב לקבל מי שפרע, דהינו שאוררין אותו בבית דין ואומרים, מי שפרע מאנשי דור המבול ומאנשי דור הפלגה ומאנשי סדום ועמורה וממצרים שטבעו בים, הוא יפרע ממי שאינו עומד בדבורו.

If anyone gave a deposit on a purchase, or he marked the article [for identification] in the seller's presence, or if the seller said to him: "Mark your purchase," even though, through such action, the buyer does not acquire title to the article, nevertheless, if one of the parties backs out, whether the buyer or the seller, he does not behave as a Jew should, and he is liable to Divine punishment. A curse is invoked against him in court, as follows: "He Who punished the generation of the Flood, and the generation of the Tower of Babel, and the people of Sodom and Amorah, and the Egyptians who drowned in the sea, may He punish the one who does not keep his word."

וראוי לו לאדם לעמוד בדבורו, שאפילו לא נתן עדין מעות, ולא רשם את הדבר ולא נגמר הקנין, אם השוה על המחיר, אין לשום אחד מהם לחזור, ומי שהוא חוזר, בין הלוקח ובין המוכר, הרי זה ממחסרי אמנה, ואין רוח חכמים נוחה הימנו, כי ראוי לאיש ישראל לעמוד בדבורו, כמו שנאמר שארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב. וירא שמים יש לו לקיים אפילו מחשבת לבו, שאם חשב וגמר בלבו למכור לו בסכום זה, והלה לא ידע ממחשבתו, והוסיף לו על סכום זה, לא יקח ממנו כי אם סכום זה שגמר בלבו, לקיים מה שכתוב, ודובר אמת בלבבו. וכן הלוקח שגמר בלבו לקנות בסכום כזה, אין לו לחזור בו. וכן כל פיוצא בזה בשאר דברים שבין אדם לחבירו, יש לו לקיים מחשבות לבו, אם גמר בלבו לעשות איזה טובה ויש בידו לעשותה. אבל צרכי עצמו, כל שאין בהם סרך מצנה, אין צריך לקיים אפילו מוצא שפתי (סימן ר"א ר"ד וז"ש הלכות מכירה).

A man has the moral obligation to keep his word even though he gave no deposit as yet, nor did he mark the article, nor was the transaction completed. [If the parties] agreed on the price neither [the buyer nor the seller] may back out. Whoever retracts whether buyer or seller is guilty of acting in bad faith, and the spirit of the Sages do not look kindly

on him, for a Jew should keep his word, as it is written, "The remnant of Israel shall not commit injustice nor speak lies." *Zephaniah 3: 13*. [In addition], a God fearing man should carry out even his unspoken decisions. *Literally, the thoughts of his heart*. If he decided to sell a certain article at a certain price and the buyer, not knowing [the seller's] innermost thoughts, offered him more, he should only accept from him the amount he had [originally] decided to charge, fulfilling the verse that states: "And speaks the truth within his heart." *Psalms 15: 2*. The same rule applies to a buyer; if he decided to buy an article at a certain price, he may not change his mind. This rule applies to all matters in relationships between man and his neighbor. If he decided to do a certain favor [to someone] and is able to do it, he should fulfill his intention. But regarding his personal needs, if it does not involve the performance of a mitzvah, he need not fulfill even [intentions] expressed with his lips.

וכן מי שאומר לחברו, לתן לו איזה מתנה קטנה, שזה סמך בדעתו שבודאי יתן לו, אם חזר ולא נתן לו, הרי זה ממחסרי אמונה. אבל במתנה מרבה אין בה חסרון אמונה, שהרי זה לא סמך דעתו על זה. ומכל מקום בשעה שהוא אומר לתן לו, צריך להיות בדעת גמורה, ולא יהא בדעתו לשנות, כי לדבר אחד בפה ואחד בלב, אסור מן התורה, שנאמר איפת צדק והין צדק יהיה לכם. מה תלמוד לומר הין צדק, ובלא הין בכלל איפה הוא, אלא שיהא הן שלד ולא שלד צדק. וכל זאת לעשיר. אבל האומר לתן לעני, בין מתנה מעטת בין מתנה מרבה, אינו יכול לחזר בו מן הדיו, מפני שנעשה כמו גדר. ואפלו גמר בלבו לתן, צריך לקיים מהשבתו (סימן ר"ד ר"ב רמ"ט). וביותר דעה סימן רנ"ה וז"ש).

Likewise, if a person promises someone a small gift and he depends on it being sure that it will be given to him. If the donor changes his mind and does not give it, he is considered lacking in honesty. But [if he promised] a large gift [and then changed his mind], he is not considered lacking in honesty, as the [prospective recipient] did not depend on it. Nevertheless, at the time that he promises to make a gift, he has to act in good faith and not have the intention of changing his mind; for to say one thing, while thinking the opposite is forbidden by the Torah, as it is said, "You must have a just *eifah* and just *hin*." *Leviticus 19: 36*. Why does the Torah mention a just *hin*? Is not *hin* included in the term *eifah* [both are units of measurement]? [Our Sages explain:] "Let your *hein* (yes) be just and let your "no" be just." *Note the similarity of the words hin and hein*. The above-mentioned law [refers to a promise made] to a rich man, but if someone makes a promise to a poor man whether [he promised] a small gift or a large gift, he may not legally change his mind, because [his promise] is considered as a vow. Even [if he did not verbally express his

promise] but only made up his mind that he would give, he must carry out his intention.

הרוצה למכר קרקע או בית, ובאו שנים, כל אחד ואמר: אני אקח בְּדָמִים אלו, ואין אחד מהם בעל המצר, אם היה אחד מהם מיושבי עירו והשני מעיר אחרת, בן עירו קודם. היו שניהם מיושבי עירו ואחד מהם שכן, שכן קודם. ואם השני הוא חברו הרגיל עמו ושכנו אינו רגיל עמו כלל, חברו קודם. היה אחד מהם חברו ואחד מהם קרובו, חברו קודם, שנאמר טוב שכן קרוב מאח רחוק. אבל לישאר כל אדם, קרובו קודם, חוץ מַתְלִמִּיד חכם שקודם ואפלו לשכנו וחברו הרגיל אצלו. אבל אם היה אחד מהם בעל המצר, הוא קודם לכלם. ואפלו לאחד שמכרו לאחר, יכול בעל המצר לתן את הדמים להלוקם ולסלק אותו. ואפלו לאחר שמכרו לאחר, יכול בעל המצר לתן את הדמים להלוקם ולסלק אותו. ואפלו הלוקם הוא תלמיד חכם ושכן וקרוב למוכר, והמצרן הוא עם הארץ ורחוק מן המוכר, המצרן קודם ומסלק את הלוקם. וכל קדימות אלו, מצות חכמים הם, לקיים מה שנאמר ועשית הנשר והטוב בעיני ה' (סימן קע"ה ורז"ש).

If a person wishes to sell land or a house and two [prospective buyers] come, each of them saying: "I am willing to pay the price," and neither owns land adjacent to the property [offered for sale], these rules should be followed: If one of them is a fellow townsman and the other comes from another town, the fellow townsman has the preference. If they are both fellow townsmen, but one of them is his neighbor, the neighbor has the preference. If the other person is the [seller's] friend who visits him often, while his neighbor never visits him, the [seller's] friend has the preference. If one of them is a friend and the other is a relative, the friend has the preference, for it is said: "A neighbor who is near is better than a brother far off." *Proverbs 27: 10*. But with reference to all other people, a relative has the preference. The exception is a Torah scholar, who has preference even over a neighbor and a friend who visits regularly. However, if one of the [prospective buyers] owns land adjacent to the property [offered for sale], he has preference over all [the others]. Even after [the seller] sold it to someone else, the owner of the adjacent property has the right to pay the purchase price to the buyer and make him yield [the property]. Even if this buyer is a Torah scholar or he is the seller's neighbor or relative, and the adjacent owner is an unlearned person and not related to the seller, the adjacent owner has the preference and can force the buyer to surrender the property. All the above-mentioned rules of preference were instituted by the Sages, in order to fulfill the mandate written [in the Torah]: "Do what is upright and good in the eyes of Hashem, your God." *Deuteronomy 6: 18*.

סימן סג

כִּשְׁם שְׁאוּנָאָה אֲסוּרָה בַּמֶּקֶחַ וּבַמִּמְכָּר, כִּךְ אֲסוּרָה אוֹנָאָה בַּדְּבָרִים, שֶׁנֶּאֱמָר וְלֹא תֹנֶה אִישׁ אֶת עַמִּיתוֹ וְיִרְאֶת מֵאֱלֹהֶיךָ, זֶה אוֹנָאָה דְּבָרִים. וְגִדּוּלָה אוֹנָאָה דְּבָרִים מֵאוֹנָאָה מִמּוֹן, שֶׁזֶה נִתֵּן לְהִשְׁבּוֹן וְזֶה לֹא נִתֵּן לְהִשְׁבּוֹן, זֶה בַּמִּמּוֹנוֹ וְזֶה בַּגּוּפוֹ. וְהַצּוּעַק עַל אוֹנָאָה דְּבָרִים, נִעְנֶה מִיד. וְצָרִיךְ לִזְהַר בְּיוֹתֵר מֵאוֹנָאָה אֲשֶׁתּוֹ, שֶׁלֹּא לַצַּעֲרָה בַּדְּבָרִים, לִפִּי שֶׁהָאִשָּׁה רַכָּה בְּטַבֵּעַ, וְעַל צַעַר מַעֲטָה הִיא בּוֹכָה, וְהֵשֶׁם יִתְבָּרַךְ מַקְפִּיד עַל הַדְּמָעוֹת, וְשֶׁצָּרִי דְּמָעוֹת לֹא נִנְעָלוּ.

Just as it is forbidden to deceive a person by [dishonest] buying and selling, so is it forbidden to deceive a person with words, as it is said: "And you shall not deceive one another, but you shall fear your God." *Leviticus 25: 17*. This refers to "deception done by means of words." The sin of deceiving someone with words is greater than deceiving him in money matters, because [misappropriated funds] can be returned but no amends can be made for pain inflicted with [hurtful] words. [Monetary deception] only affects [the victim's] finances, whereas [hurtful or insulting remarks] are aimed at his person. Anyone who cries [to God] because of wrong done to him with words is answered immediately. A person must be particularly careful not to hurt his wife's feelings and not to cause her pain with [harsh] words, for a woman is sensitive by nature, and even a slight hurt will bring tears to her eyes. And God, blessed be He, pays heed to tears, for the gates of tears are never closed. *Berachos 32b and Bava Metzia 59a*.

כִּיצַד הוּא אוֹנָאָה דְּבָרִים. לֹא יֹאמֵר לְחֻבְרוֹ, בְּכֶמֶה אֶתָּה רוֹצֶה לִתֵּן חֶפֶץ זֶה, וְהוּא אֵינוֹ רוֹצֶה לִקְנוֹת. הֵיכָּה אֶחָד מִבְּקוֹשׁ לִקְנוֹת תְּבוּאָה, לֹא יֹאמֵר לוֹ, לֵךְ אֶצְל פְּלוֹנִי, וְהוּא יוֹדֵעַ שֶׁאֵין לוֹ לִמְכֹּר. אִם הֵיכָּה חֻבְרוֹ בַּעַל תְּשׁוּבָה לֹא יֹאמֵר לוֹ, זָכוֹר מַעֲשֶׂיךָ הָרָאשׁוֹנִים. אִם בָּאוּ יְסוּרִים עַל חֻבְרוֹ, רַחֲמֵנָּה לְצַלּוֹ, לֹא יֹאמֵר לוֹ כְּדִרְבֵּי שְׁאֲמָרוֹ חֻבְרִי אֵיבֹב לְאֵיבֹב, הֲלֹא יִרְאֶתָּה כְּסִלְמֵךְ וְגו', זָכוֹר נָא מִי הוּא נָקִי אֶבְרָהָם (וְהֵם שְׁאֲמָרוֹ לוֹ כֵּן, מִכֵּי שֶׁהֵיכָּה מַעֲנוֹת דְּבָרִים כָּלפִּי הַשְּׂגָתַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ וּמִדּוּתֵּי). אִם שְׁאֲלוּ מֵאֲתוֹ אֵיזֶה דָּבָר חֲקַמְהָ, לֹא יֹאמֵר לָמִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ אוֹתָהּ חֲקַמְהָ, מָה אֶתָּה תֹּשִׁיב בַּדְּבָר הַזֶּה. וְכֵן כָּל כִּיּוּצָא בַּדְּבָרִים אֵלּוּ שֶׁהֵם צַעַר הַלֵּב.

What is meant by hurting someone with words? A person should not say to someone: "For how much will you sell this article?" when he has no intention of buying it. To someone who wishes to buy grain, he should not say: "Go to so and so," knowing full well that this person has [no grain] to sell. If his neighbor is a *ba'al teshuvah*, he should not say to him: "Remember what you used to do in the past." If his friend has to endure great suffering, God forbid, he should not speak to him like Iyov's friends spoke to Iyov, [who said]: *Job 4: 6–7*. "Is not your fear of God your confidence?... Remember, I pray you, who

ever perished being innocent?" (They spoke to him this way because he rebelled against Divine Providence and God's Attributes [of Justice]). If someone is asked a scholarly question, he should not say to a person who is not knowledgeable in this field: "How would you answer this question?" The same applies to all similar situations which would cause heartache [to others].

מי שיש לו שם פנוי לגנאי, אף על פי שהוא רגיל באותו פנוי, ואינו מתבייש בו, אם זה פונתו לבנישו, אסור לקרותו בכינוי זה, משום אונאת דברים.

If a man has a humiliating nickname, although he is used to being called by that name and is not embarrassed by it, yet, if someone has the intention of humiliating him, he may not call him by this nickname, because this means hurting him with words.

אסור לגנב דעת הבריות (פרוש לרמות בדברים, אף על פי שאין בו חסרון ממון), אפלו דעת עובד פוכבים. ולכן אסור למכור לו בשר גבלה בקזקת שחוטטה. אם מוכר איזה דבר שיש בו מום, אף על פי שהדבר שנה כמו שהוא מוכרו לו, מכל מקום צריך להודיע להלוקח את המום (ועין לקמן סימן קפ"ב סעיף ד') (ובמתנה לכא משום גנבת דעת).

It is forbidden to mislead anyone (meaning, to deceive anyone, even though no monetary loss results), even if he is a non-Jew. Thus, it is forbidden to sell to him non-kosher meat under the false pretense that it is kosher. If someone sells an article that has an imperfection, even though the article is worth the price for which he sells it, nevertheless, he must inform the buyer of the imperfection. (In the case of a gift, however, the questions of deception does not exist.)

לא יבקש מחברו שיאכל אצלו כשהוא יודע שלא יאכל. לא יתן לו מתנה כשהוא יודע שלא יקבל, וכן כל כיוצא בזה, שהוא אחד בפנה ואחד בלב, יראה לחברו שהוא מכבדו, ואין פונתו שלמה, אסור, אלא יראה תמיד פיו ולבו שונים, וינהג בשפת אמת ורוח נכון ולב טהור.

You should not invite anyone for a meal, when you know that he will not accept. You should not offer someone a gift, when you are sure that he will not accept it. And so it is in all similar cases, where a person says one thing but in his heart he does not mean it, as when he pretends to show respect to someone, but this does not reflect his true feelings, [such conduct] is forbidden. Your mouth and your heart should always be in perfect agreement.

סימן סד

כָּל דָּבָר שֶׁאִסּוּר מִן הַתּוֹרָה בְּאֻכְלָהּ, אִף עַל פִּי שֶׁהוּא מִתֵּר בַּהֲנָאָה, אִם הוּא דָּבָר הַמִּיחָד לְמֵאֱכָל, אִסּוּר לַעֲשׂוֹת בּוֹ סְחוּרָה אוֹ לְהַלְוֹת עָלָיו. וְאִפְלוּ לְקַנְתּוֹ לְהַאֲכִילוֹ לְפוֹעֲלוֹ אִינוֹ יְהוּדִי, אִסּוּר. אֲבָל דָּבָר שֶׁאִינוֹ עוֹמֵד לְאֻכְלָהּ, כְּגוֹן סוּסִים וְחֲמוֹרִים, מִתֵּר לַעֲשׂוֹת בָּהֶם סְחוּרָה. וְחֻלֵּב גַּם כֵּן מִתֵּר בְּסְחוּרָה, שֶׁהָרִי נֹאמֵר בּוֹ, יַעֲשֶׂה לְכָל מְלָאכָה.

Any article of food, that you are forbidden to eat, and the article is used exclusively as food, even though you are allowed to make use of it, you may not offer it for sale or use it as security for a loan. Even buying it to feed your non-Jewish worker is prohibited. But if it is something that is not used for food, such as horses and donkeys, you may do business with them. You may also deal in the forbidden fat of an animal, for it is said with regard to it: "You may use [its forbidden fat] for any purpose you desire." *Leviticus 7: 24*.

אִם נִזְדַּמְּנוּ לְאַדָּם בְּאַקְרָאֵי דָּבָר אִסּוּר, כְּגוֹן, שֶׁצֶדֶד דְּגִים וְעֵלָה בְּמַצּוֹדָתוֹ דֵּג טָמֵא, וְכֵן מִי שֶׁנִּזְדַּמְּנָה לוֹ נְבִלָה וְטֶרֶפָה בְּבֵיתוֹ, מִתֵּר לְמַכְרוֹ, כִּינּוֹן שֶׁלֹּא נִתְּכַנּוּ לְכַף. וְצָרִיד לְמַכְרוֹ מִיָּד, וְלֹא יִמְתִּין עַד שֶׁתֵּהָא שְׂמִנָּה אֲצִלוֹ. וְיִכּוֹל לְמַכְרוֹ גַּם עַל יְדֵי שְׁלִיחַ, אִף עַל פִּי שֶׁהַשְּׁלִיחַ יָרוּיִם בּוֹ. אֲבָל לֹא שִׁיקְנָה הַשְּׁלִיחַ לְחֻלוּטִין, דָּאֵם כֵּן, הוּא אֲצִלוֹ סְחוּרָה.

If, by chance, you happen to acquire a forbidden thing, for example, while fishing you catch a [ritually] unclean fish in the net, or you find an animal that died a natural death or an animal that has been killed by a wild beast in your house, you are allowed to sell it, since you did not intend [to acquire] it. But you must sell [a living animal] at once and may not wait until it grows fat in your possession. You may also sell it through an agent, although the agent will make a profit from [the sale]. But the agent may not buy it outright, for in that case, he would be doing business [with forbidden merchandise].

וְכֵן מִתֵּר לְגִבּוֹת בַּחוּבּוֹ דְּבָרִים טָמֵאִים וְיִמְכְּרֵם מִיָּד, דְּאִסּוּר לְהַשְׁהוֹתוֹן כְּדִי לְהַשְׁמֵכָם בָּהֶם, אֲבָל מִתֵּר לְהַשְׁהוֹתוֹן בְּכַדִּי שֶׁלֹּא יִפְסִיד מִן הַקָּרָן.

You are also allowed to collect unclean things as payment for a debt, but you must sell them at once; for it is forbidden to keep them in order to make a profit on them. But you are permitted to wait long enough, so as not to suffer any loss on the capital.

דָּבָר שֶׁאִינוֹ אִסּוּרוֹ אֶלָּא מִדְּרַבָּנָן, כְּגוֹן גְּבִינּוֹת שֶׁל נֶכְרִי, מִתֵּר לַעֲשׂוֹת בּוֹ סְחוּרָה.

It is permitted to deal in articles such as cheeses of non-Jews, whose consumption is forbidden only by Rabbinical decree.

סימן סה

לפי שנפשו של אדם בטבעו חומד ומתאנה אל הממון, וקרוב יותר שיהא האדם נכשל באסור רבית מבשר אסורין שבממון, כי בגזל ואונאה וכדומה, הרי משגיח על עצמו שלא יהא נגזל ונשלא יתאנה, וגם זה שהוא רוצה לגזול או להונות את חברו, לפעמים הוא נמנע מחמת בוששה או מחמת יראתה, מה שאין כן ברבית, כי הלנה נותן לו ברצונו הטוב, והוא שמח, כי מצא מקום ללוות על כל פנים ברבית, וגם המלנה חושב בדעתו, כי הרי הוא עושה טובה גדולה עם הלנה שיוכל להרויח בממון זה בפלי כפלים יותר מן הרבית, ולכן נקל מאד שיהא אדם נתפתה חס ושלום מן הנצר הרע להיות נכשל באסור זה. על כן התמנה תורתנו הקדושה מאד באסור זה, והרבה לאוין נאמרו בו, המלנה עובר בשלישה לאוין, ולא יקום בתחית המתים, שנאמר בנשך נתן ומרבית לקח וחי, לא יחיה. הלנה עובר בשלישה לאוין, הסופר, והעדים והעורב עוברים כל אחד בלאו אחד. וכן הסורס שהיה ביניהם או שסיע לאחד מהם, כגון שהורה מקום להלנה ללוות או שהורה מקום להמלנה להלוות, גם כן עובר בלאו אחד (יו"ד קס).

Preface

writes: *Torah* The press not do you, among poor the to people, my to money lend you "When יִשָּׁךְ The 22:24). (Ex. him" from payment interest take not do payment, for him same the at but, we, than fortunate less one to money lend to us obligates *Torah* derived benefit Any loan. this making from benefit derive to us forbids time, 1) *ribis*: of categories major two are There .interest—רבית called is thereof The prohibited. Scripturally is that interest i.e. (רבית דאנרייטא) *deoraisa Ribis* money the that loan the of time the at stipulates lender the when is case classic It interest. of rate set a with back paid be it that condition the with lent being is is it case, either in be; may rate the low how or high how difference no makes borrower. the to payment interest the return must lender the and *deoraisa ribis* interest the to agreed willingly borrower the where even true holds This Rabbinically is that interest i.e. (רבית דרבנן) *derabanan Ribis* 2) payment. i.e. (*ribis avak* b) 11); para. (see *besa'ah sa'ah* a) as such prohibited, The loan. a for charged interest only prohibited *Torah* The ."*ribis* of shade "a *ribis* c) purchase; a for charged interest on prohibition a added Rabbis or money sends borrower The .*ribis* "pre-loan" i.e. (רבית מקדמת) *mukdemes ribis* d) date; later a at money him lend will he that so lender the to gifts interest set not did lender The .*ribis* "post-loan" i.e. (רבית מאחרת) *me'ucheres* date. later a at interest paid borrower the but loan, the of time the at payments to power the have not does [Court] *Din Bais* the ,*derabanan ribis* of cases In

nevertheless, is, it but collected, interest the return to lender the force are *ribis* of laws The own. his on so do he that cases some in preferable this of fundamentals the of some touch only will chapter this and complex of question a when that advisable extremely therefore, is, It subject. important consulted. be should laws, these in well-versed rabbi, competent a arises, *ribis* being it and money, after lust and desire to man of nature the being It other than interest of prohibition the transgress to man for likely more the and fraud and robbery where because money, concerning prohibitions robbery against himself protects usually victim the concerned], [are like be often will another, defraud or rob to wants who one Also, fraud. or concerning so not is This fear. of because or shame of because inhibited found has he that happy is and pays willingly borrower the for interest, himself to thinks too, lender, The interest. with even borrow to place a profit to him enabling by borrower the to favor great a doing is he that very therefore, is, It interest. the than more times many money, this with inclination evil his by forbid, Heaven seduced, be to person the for easy stringent very was *Torah* the Therefore, prohibition. this transgress to it. concerning said are laws prohibitory many And prohibition. this with in included be not will and laws, prohibitory six transgresses lender The for return] [in money gave "He said: is it for dead, the of resurrection the The 13. 18: *Ezekiel* live." not shall he interest, accepted he and interest *up draws Who* scribe, The laws. prohibitory three transgresses borrower *the sign and loan the witnesses Who* witnesses the *contract. loan the* [This law. prohibitory one transgress each co-signer the and *contract.* of was he if or together them brought who broker the [to] also applies] from one to borrower the directing instance, for them, of one to help he whom to one to lender the directed he if or borrow, could he whom law. prohibitory one transgresses too, he, lend, could

מי שנתן ללוקח רבית, מחייב להחזירהו (מלבד רבית מקדמת ורבית מאחרת דלקמן עין סעיף ו') (קס"א).

One who failed [to observe this prohibition] and collected interest, is obligated to return it (except where "pre-loan" interest and "after-loan" interest [are concerned] which are discussed later in paragraph 6).

אפילו לא פסק עמו את הרבית בפשע הלואה, אלא שהלואה לו בחנם עד זמן פלוני, או שמכר לו איזה סחורה בהקפה עד זמן פלוני, או שחייב לו בענין אחר לשלם לו, יהיה מאיזה ענין שיהיה, ובהגיע זמן הפרעון פוסק לו איזה דבר בשביל שיהיה לו את הזמן, גם זאת היא רבית.

Even if the lender did not stipulate [*ribis*] with the borrower at the time of the loan, but, rather, lent him [money] without charge until a specified time, or where he sold him merchandise on credit until a specified time, or where there is an obligation of payment in any other situation, for whatever reason, and when the time for payment arrives he agrees to some additional payment in order to extend the due date, this too is considered *ribis*.

אָפּלו אַם ה'לָנָה נוֹתֵן לוֹ יוֹתֵר מִדַּעְתּוֹ בְּשַׁעַת הַפְּרָעוֹן, שְׁלֵא הִתְנָה עִמּוֹ, וְאִינוֹ אוֹמֵר שְׁנוֹתָנוּ לוֹ בְּשִׁבִּיל רִבִּית, גַּם כֵּן אָסוּר.

Even if the borrower voluntarily makes an additional payment at the time the loan is repaid, which was never stipulated and he (the borrower) does not state that he is giving it to him as interest, [this] too is prohibited.

אָפּלו אוֹמֵר לוֹ ה'לָנָה בְּשַׁעַת נְתִינַת הָרִבִּית שֶׁהוּא נוֹתֵנָה לוֹ בְּמִתְנָה, גַּם כֵּן אָסוּר לְקַבֵּלָהּ מִמֶּנּוּ. אֲבָל אִם כָּבֵר לָקַח מִמֶּנּוּ רִבִּית, וְהַמְלִיחָה עוֹשֶׂה תְּשׁוּבָה, וְרוֹצֶה לְהַחְזִירָה לְהַלָּנָה וְהוּא מוֹחֵל לוֹ, מֵתֵר.

Even if the borrower tells him at the time of the *ribis* payment that he is giving it to him as a gift, it is also prohibited to accept it from him. But if he already accepted the interest from him and then the lender repents and wants to return it to the borrower, and he the (borrower) waives it to him, [then] he is permitted [to keep the interest].

אָסוּר לְהַקְדִּים אֶת הָרִבִּית אוֹ לְאַחֵר אוֹתָהּ. כִּיצַד. הִנֵּה רְאוּבֵן רוֹצֶה לְלוּוֹת מִשְׁמַעוֹן מַעוֹת, וּמִקְדִּים וְשׁוֹלֵחַ לוֹ מִתְנָה וּפְרִשׁ לוֹ בְּשִׁבִּיל שְׁיַלְנָהּ, אוֹ שֶׁהִיא מִתְנָה מְרֻבָּה, דְּמַסְתַּמָּא הָיִי כְּאִלוּ פְּרִשׁ לוֹ שֶׁהִיא בְּשִׁבִּיל שְׁיַלְנָהּ, זוֹהִי רִבִּית מְקַדָּמָה. לָנָה מִמֶּנּוּ וְהַחְזִיר לוֹ מַעוֹתָיו, וְהִנֵּה שׁוֹלֵחַ לוֹ מִתְנָה בְּשִׁבִּיל מַעוֹתָיו שֶׁהִי בְּטָלוֹת אֲצִלוֹ, זוֹהִי רִבִּית מְאַחֶרֶת.

It is prohibited to pre-pay the *ribis* or delay it [until after the payment of the loan]. For example, *Reuven* desired to borrow money from *Shimon*, and sent him a gift in advance, explaining [that he did so] in order to obtain the loan, or if it was a substantial gift, even though nothing was said, [nevertheless,] it is as if it were explicitly stated that it was for the purpose of obtaining the loan. This constitutes *ribis mukdemes*. *Pre-loan interest*. If he [*Reuven*] borrowed money from him [*Shimon*] and repaid the money and then sent him a gift in consideration of the fact that [*Shimon's*] money was tied up by him during the loan period, this is *ribis me'ucheres*. *Post-loan interest*.

אם אחד מלוה מעותיו לחברו על זמן מה, כדי שיתזכר זה ויגלוהו פעם אחרת סף יותר לזמן כזה או סף כזה לזמן ארוך יותר, זוהי רבית גמורה. ואם מלוה לו על מנת שילווה לו פעם אחרת סף כזה לזמן כזה, יש אומרים שגם כן אסור, ויש אומרים דמותר. ויש להחמיר. אך אם לא התנו כן אלא שהוא מלוה לו ברכונו פעם אחרת, אף על פי שאינו עושה כן, אלא מחמת שזה גם כן כבד הלווה, כזה יש להקל.

If one lends money to his friend for a specified time, [with the understanding that] [the borrower] reciprocate and lend him at another time, [either] a greater amount for the same period of time or an equivalent amount for a longer period of time, this is absolute *ribis*. [But,] if he lends him money with the condition [that the borrower] lend him at another time an equivalent amount of money for the same period of time, some say that this, too, is prohibited, and others say that it is permitted. *The explanation of this dispute requires some elaboration. The first opinion maintains that since the original lender is repaid his money and additionally receives the benefit of a loan being made to him, he is, therefore, benefiting from the loan he originally granted and is thus collecting ribis. The second opinion feels that the loan granted in return for the original loan does not constitute a gain to the original lender because he must eventually repay in full, the money that he borrows.* It is preferable to adhere to the stringent opinion. However, if no stipulation was made, but he voluntarily lends him money at another time, despite the fact that he is doing this only because the other previously granted him a loan, in this instance one may be lenient.

צריך המלוה להזהר שלא להנות מן הלווה, שלא מדעתו כל זמן שמעותיו בידו, אפילו בדבר שהיה עושה לו אף אם לא הלווה. שבינו שנהנה שלא ברשותו, נראה שסומך עליו שבשכיל מעותיו שבידו ימחל לו. אבל אם נהנה ממנו מדעתו, מותר בדבר שהיה עושה לו אף אם לא הלווה, ובלבד שלא יהא דבר של פרהסיא (ק"ס).

The lender must take care not to derive any benefit from the borrower without his permission as long as his money is in the borrower's hands. [This applies] even if it is something that he would have done for him had he not lent him [money], because since he benefits without permission, he (the lender) seems to be assuming that because his money is in (the borrower's) hands, (the borrower) will forgive him. But, when he benefits from him *with* his permission [then], it is permitted, provided it is something that he would have done for him even had he not lent him money. Another provision is that it is not widely publicized. *To summarize: there are three requirements that enable the lender to derive benefit from the borrower*

while the money is yet on loan: 1) he must first receive permission from the borrower, 2) it must be a favor that the borrower would have done even if the lender had not lent him money, 3) it must be a favor that is not widely publicized.

אם לא הנה הלווה רגיל להקדים לשלום בפעם אחרת, אסור להקדים לו, ואסור לכבדו באיזה כבוד בבית הכנסת או במקום אחר, אם לא הנה רגיל בן גם בפעם אחרת. וכן שאר רבית דברים בעלמא אסור, שנאמר נשך כל דבר אשר ישך, אפלו דבור אסור. וכן המלוה מזנה על רבית דברים, כגון אם אומר להלווה, הודיעני אם יבא פלוני ממקום פלוני, אף על פי שאינו מטריחו אלא באמירה בעלמא, אם לא הנה רגיל עמו בזה קדם לבן, ועתה סומך על הלוואתו לצוות עליו, מפני שהוא נכנע לו, הרי זה רבית. ואם תאמר, והא כתיב, עבד לווה לאיש מלוה, זהו אינו אלא לענין אם נפל ביניהם דין ודברים, ואומר המלוה, גלף לבית דין הגדול לדון שם, והלווה אומר לדון כאן, מחייב הלווה לילף כמו שרוצה המלוה, והמלוה אינו מחייב ללכת לבית דין הגדול שבמקום אחר, משום שנאמר עבד לווה לאיש מלוה (סימן ק"ס וסימן קס"ו, ובחז"מ סימן י"ד).

If it was not the usual practice of the borrower to initiate greetings to the lender on other occasions he may not initiate them [now]. [The borrower] may not honor him with any sort of honor in the synagogue or any other place if it was not his usual practice to do so on other occasions. So, too, other types of *ribis* of words are prohibited, for it is said "Interest of any *thing* which is interest." *Deut. 23: 20*. [The sages interpret this to include] that even verbal *ribis* is prohibited. *The Hebrew word דבר has the double meaning "thing" and also "word."* *Bava Metzia 75b*. The lender, likewise, is commanded regarding *ribis devorim*. For instance: If he says to the borrower, "Let me know whether so-and-so arrives from such-and-such place." Though he bothers him only to speak a few words, if he had not been accustomed to do so before this (i.e. the loan) and now because of the loan he bids him to do so, this constitutes *ribis* because [the borrower] is obligated to him. And if you ask: "Is it not written: 'The borrower is a servant to the lender?'" *Proverbs 22: 7—The verse seems to imply that the borrower is obligated to heed the lender's wishes*. [The answer is:] the verse refers only to a situation where there is a dispute between them and the lender says, "Let us go to the Supreme Court to adjudicate our dispute;" and the borrower says that the dispute be heard here; then the borrower is obligated to travel to where the lender wishes; whereas there is no obligation on the lender to travel to the Supreme Court located elsewhere, for it is said: "The borrower is a servant to the lender."

אֶפְלוּ טוֹבַת הַנָּאָה שְׁאִינָה מְמוֹן, אֲסוּר לְהַמְלוּהָ לְהַגִּיט מִן הַלֶּנָּה, כְּגוֹן שֶׁאִם הַמְלוּהָ הוּא בַעַל מְלָאכָה, וְהַלֶּנָּה הִנֵּה אֵין דְּרָכּוֹ לִפְנֵי לֹא מְלָאכָה בְּפַעַם אַחֲרֵית, רַק עֲתָה מִחֲמַת שְׁהַלְנוּהוּ רוֹצֵה לְתֵת לוֹ מְלָאכָתּוֹ, אֲסוּר (קס).

Even advantages that are not monetary may not be derived by the lender from the borrower; for instance: if the lender is a craftsman, and it is not usual for this borrower to give him work at other times, but now, in return for the loan, he wants to give him work. This is prohibited.

אֲסוּר לְהַלוּוֹת לְאֶחָד סָאָה תְּבוּאָה שֶׁיִּחְזוֹר לוֹ אַחֵר כֶּךָ סָאָה תְּבוּאָה, אֶפְלוּ מִין בְּמִינוֹ, כִּי שְׂמָא תְּתִיקָר בִּינְתָּיִם הַתְּבוּאָה וְנִמְצָא זֶה מִחְזוֹר יוֹתֵר מִמָּה שְׁלָנָה. אִךְ יַעֲשֶׂנוּ דְּמִים, שֶׁאִם תְּתִיקָר הַתְּבוּאָה לֹא יִתֵּן לוֹ רַק הַדְּמִים. וְאִם יֵשׁ לַלֶּנָּה אֶפְלוּ רַק מַעֲט מִמִּין זֶה, מִתֵּר לְלוּוֹת אֶפְלוּ כַּמָּה פּוּרִין. וְכֵן אִם יֵשׁ לְאוֹתוֹ מִין שֶׁעַר קְבוּעַ בְּשׁוּק, מִתֵּר לְלוּוֹת, אִךְ עַל פִּי שְׂאִין לַלֶּנָּה כָּלִים מִזֶּה הַמִּין. וְכָל זֶה, בְּמִין בְּמִינוֹ. אֲבָל מִין בְּשְׂאִינוֹ מִינוֹ, כְּגוֹן לְהַלוּוֹת סָאָה חֲטִין בְּסָאָה דָּחַן, אֲסוּר בְּכָל עֲנָנֹן, אִךְ עַל פִּי שְׁהוֹן בְּשֶׁעַר אֶחָד וְיֵשׁ לוֹ דָּחַן. וּבְדָבָר קָטָן שְׂאִין דְּרָךְ לְהַקְפִּיד בְּיוֹקְרָא וְזוּלָא, מִתֵּר בְּכָל עֲנָנֹן. וְלָכֵן מִתֵּרֵת אִשָּׁה לְהַלוּוֹת כֶּכֶר לְחֵם לְחִבְרָתָהּ (קס"ב).

Preface to Paragraph 11

deoraisa ribis that chapter this to preface the in mentioned previously was It set a to agree loan, the of time the at borrower, and lender the where applies time the at if or set, not is interest of rate the If repaid. be to interest of amount this then paid, be actually will interest whether uncertain is it loan the of *.derabanan ribis* constitutes

.derabanan ribis of aspect one discusses paragraph following The

goods of value the constant, remains halachically, value, whose money Unlike and goods lending when problem a creates This fluctuate. services and returned, is quantity same the albeit payment, of time the at because services, the giving thereby increased have may goods said the of value the nevertheless, *sa'ah* (סָאָה, בְּסָאָה), as known is *ribis* of kind This loan. his on profit a lender from stems name this of derivation The bushel." a for bushel "a i.e. *be'sa'ah* be bushel a that stipulation the with lent is grain of bushel a where situation the *ribis* constitutes this value, in increase may bushel repaid the Since repaid. *.derabanan*

identical the has goods the of borrower the If prohibition: this to exception An as used be potentially can which loan the of time the at possession his in goods loan. the of time the at payment

he that stipulation] the [with grain of *sa'ah* a someone lend not may You because species, same the of both are they if even grain of *sa'ah* a repay

and, increase will grain the of price the time, in that, possibility the is there borrowed. he what than greater [value] repaying be will he consequently, price the if that so grain, the on set be should valuation money a Rather, [at money of amount the only you pay will he increases, grain the of owns borrower the if However, valued]. originally was grain the which .*korim* many borrow may he grain], [of kind that of amount small a even particular that if Similarly, *grain. of measure large a korim*): (*pl. Kor*],*besa'ah sa'ah*[borrow may he marketplace, the in price set a has [grain] All kind. that of [grain] any possess not does borrower the though even but involved], [are grain of species same the where applies above the of *sa'ah* a lending instance, for involved]; [are species different two where even circumstances, any under prohibited is millet of *sa'ah* a for wheat of *There* millet. possesses borrower] [the and same the are prices their if *the stay not will grains two the of prices the that likelihood great a is the than more be will repayment the that possibility the creating same*, to unusual is it where amount, insignificant an is] loan [the When *loan*. permitted is it]*besa'ah sa'ah*[prices, lower or higher about concerned be to bread of loaf a lend to permitted is woman a Therefore, cases. all in friend. her

המלוה מעות על משכון בית או שדה או מקום בבית הכנסת והמלוה יקח את הפרות מהמשכון, צריך להיות בנכמתא, דהינו שניכפה לו מן החוב דבר קצוב לכל שנה, שזו תהיה השכירות שנותן המלוה. ואפלו השכירות שנה יותר ממה שקצבו ביניהם, מותר. אבל לא יחזור המלוה וישפירו להלוה עצמו. ועוד יש בענין משכנתא, הרבה חלוקי דינים, ואין לעשות כן אם על פי שאלת חכם.

One who lends money for a mortgage [whether it be] a house, a field, or a place in the synagogue, and the lender receives the benefits from the mortgage *I.e. while the loan is outstanding, the lender retains the right to make use of the mortgaged property*. [then] this must be done by deduction; that is, he (the lender) must deduct a set amount per year from the loan which is then considered the rental that the lender is paying. *If the lender will pay no rent then he will be gaining from this loan because aside from the repayment of the loan, he also gained the free use of the mortgaged property*. Even if the actual rental value is greater than what they agreed to, [nevertheless,] it is permitted. *Because it is not uncommon to get a lower rental even when no loan is involved*. However, the lender may not turn around and rent [the property] to the borrower himself. *Because the end result is that the lender gains the rental fee in addition to the repayment of the loan*. Concerning mortgages there are many additional laws and [therefore] nothing should be done [concerning

mortgages] unless a Rabbinic authority is consulted.

דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁעַר יְדוּעַ, אֲסוּר לְמַכְרוֹ בְּיוֹתֵר מִן הַשְּׁעַר מִפְּנֵי שֶׁמִּמָּתִין לוֹ אֶת הַמַּעוֹת. אֲבָל דָּבָר שֶׁאֵין לוֹ שְׁעַר יְדוּעַ, אֵף עַל פִּי שֶׁאִם הָיָה נוֹתֵן לוֹ עֵתָה אֶת הַמַּעוֹת, הָיָה נוֹתֵנוּ לוֹ בְּפָחוֹת, וּבִשְׂבִיל שֶׁהוּא מִמָּתִין אֶת הַמַּעוֹת מוֹכֵר לוֹ קֶצֶת בְּיוֹתֵר, מֵתֵר. וּבִלְבָד שֶׁלֹּא יַעֲלֶהוּ הֶרְבֵּה (וְכָתוּב בְּחוֹת דַּעַת, דִּהְיָנוּ שְׁתוּת אוֹ יוֹתֵר) עַד שֶׁנֶּזְכֵּר לִפְלִי שֶׁבִּשְׂבִיל הַמִּתְנַת הַמַּעוֹת הוּא מַעֲלֶהוּ. וְגַם אִם לֹא מַעֲלֶהוּ הֶרְבֵּה, אֲלֵא שֶׁהוּא מְפָרֵשׁ וְאוֹמֵר, אִם תִּתֵּן לִי מִיָּד אֶת הַמַּעוֹת, הֲרִי הוּא לָךְ בַּעֲשָׂרָה, וְאִם בְּהֶסְקָה, תִּתֵּן לִי בְּאַחַד עָשָׂר, אֲסוּר. וְכֵן אִם הַקּוֹנֵה קוֹנֶה אֶת הַסְּחוּרָה בִּיקָר כְּדִי לְמַכְרָהּ מִיָּד וּלְהַפְסִיד בִּשְׂבִיל שֶׁיִּהְיוּ הַמַּעוֹת בְּיָדוֹ אֵיזָה זְמַן, גַּם כֵּן אֲסוּר (מֵהֶרֶל"ב ח' וְעֵין חֹתֵם סוֹפֵר סִימָן קל"ז).

An object that has a set price may not be sold at a higher price because the seller is willing to wait for payment. *Charging for delaying payment is ribis*. But, an object that has no set price, [then] even though, were he to give him the money now he would give it to him for less, and in return for waiting for the money, he charges him slightly more, nevertheless, it is permitted, *Because there is no set price, the higher price may be considered just that—a higher price and not as a charge for awaiting payment*. provided he does not charge too much. (*Chavos Da'as* writes [that "too much"] is a sixth or more above the accepted price), for then it is obvious to everyone that it is [in return for] awaiting payment that he is charging more. And even if he charges only slightly more, but he explicitly states: "If you pay me immediately, then you can have it for ten but [if you want it] on credit, you must pay me eleven," [this is] prohibited. Similarly, if the buyer buys the goods at a higher price (in return for the seller waiting for payment) in order to sell it immediately at a loss, and to have ready cash available for a certain period of time, this, too, is prohibited. *In effect, the buyer eventually pays a higher price to the seller for the opportunity to obtain immediate cash by selling the goods to a third party at a lower price. Although the cash came from a third party, and the higher payment goes to the seller, nevertheless, it is prohibited.*

מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁטֵר חוֹב עַל חֲבֵרוֹ מֵתֵר לְמַכְרוֹ לְאַחֵר בְּפָחוֹת, וְאִפְלוּ קֹדֶם זְמַן הַפְּרָעוֹן. וְיִכְתֹּב הַמוֹכֵר לְהַלּוּקָה, אֲנִי מוֹכֵר לָךְ שְׁטֵר זֶה, וְקָנִי לָךְ אִיהוּ וְכָל שְׁעָבוּדוֹ. וְצָרִיף שִׁיְהֵא הָאֲחֵרִיּוֹת עַל הַלּוּקָה. רַק אֲחֵרִיּוֹת שֶׁבָּא מִתְּמַת הַמוֹכֵר, כְּגוֹן שֶׁהַשְּׁטֵר פְּרוּעַ וְכַדּוּמָה, יָכוֹל לִהְיוֹת עַל הַמוֹכֵר. וְכִשֶּׁם שֶׁיָּכוֹל לְמַכֵּר אֶת הַשְּׁטֵר לְאַחֵר בְּפָחוֹת, כְּמוֹ כֵּן יָכוֹל לְמַכְרוֹ גַּם לְהִלָּנָה בַּעֲצָמוֹ.

Preface to Paragraphs 14 and 15

their of discount a at notes promissory sell to practice business common a is It

due note dollar one-hundred a holding is who lender a example, For value. face a finds He immediately. money needs he where situation a in is months, six in six in money the collect to right the note—or the buy to willing buyer the that is happened effect, in has, what Although, dollars. ninety months—for the in more collecting for return in dollars ninety lender the advanced buyer a considered not is advanced money the because incurred is *ribis* no yet future, to rights the bought has buyer the where sale fide bona a rather, but, loan, lender." the "become

all retains seller the that stipulated is it if that follows therefore, It, does borrower the reason, any for if, and loan the collecting for responsibilities hundred one the buyer the pay to obligated be will seller the pay, not promise a with loan a but nothing is paid dollars ninety the case that dollars—in *.ribis* constitutes this course, Of repaid. be will dollars hundred one that

another to it sell may friend, his against note promissory a has who One must seller The due. is] it [before even *value. face the than Less* less, for and note this you sell hereby, "I, *sale. a of deed The* buyer, the to write responsibility All it]." to [attached mortgage any and it obtain thereby you responsibility Only buyer. the with rest must monies] the collecting [for been has that note a selling example, for seller, the from emanates that *the defrauded has he then note, paid-up a sold seller the If* etc. paid, situation, similar any or *seller. the with rests responsibility That* buyer. a at third-party a to sold be may note the as Just seller. the with rest may *the Selling* himself. borrower the to also sold be may it too, so, discount, *loan the paying by gaining borrower the in results borrower the to note this. in objectionable nothing is There due-date. the before*

ובאפן זה יכולין להועיל, כגון ראובן שצריך למעות בניסן, והלך אצל שמעון, ושמעון נותן לו שטר חוב על עצמו, שהוא חייב לפרע לראובן מאה זהובים בחדש תשרי (וכנגד זה נותן גם ראובן שטר חוב כזה לשמעון, שהוא חייב לפרע לו מאה זהובים בתשרי, כדי שיהא שמעון בטוח). והלך ראובן ומכר את שטר החוב שיש לו על שמעון ללוי עתה בניסן בעד תשעים זהובים (חיות דעת) (ומכל שכן שאם יש לשמעון שטר חוב על יהודה אשר זמן הפרעון הוא לאחר זמן, שהוא יכול למכרו לראובן בהקפה עד הזמן וראובן יתן לו שטר חוב על זאת, ושוב ימכר ראובן את שטר החוב הזה בעד כמה שיוכל). אבל אם ראובן יכתוב שטר חוב על עצמו למכרו לשמעון, אפלו על ידי שליח, אסור (חכמת אדם כלל קמ"ג).

The following scenario is permitted: For example, *Reuven* needs money [during the month of] Nissan, and goes to *Shimon*, and *Shimon* gives him a promissory note obligating himself to pay to *Reuven* one hundred gold coins in the month of *Tishri*. *One may obligate himself, despite*

the fact that no loan has actually taken place. (In response, Reuven, gives such a promissory note to Shimon, that is obligating himself to pay him one hundred gold coins in Tishri, so that Shimon will be reassured). Having given a promissory note to Reuven, Shimon is vulnerable to an unscrupulous act of Reuven, i.e. Reuven may use this promissory note to collect money from Shimon that he never actually lent him. Reuven now goes and sells the promissory note that he has against Shimon to Levi, in Nissan for ninety gold coins. (Certainly this holds true [in a situation where] Shimon has a promissory note against Yehudah whose due date is sometime in the future. He (Shimon) may sell it to Reuven on credit until the [due] date and Reuven will give him a promissory note on this [transaction]. Now, Reuven may sell this promissory note for as much as he can get.) In all of the above situations, the sale concerns a debt of a third party. However, if Reuven were to write a promissory note against himself to sell to Shimon [at a discount] Then what is really happening is that Shimon advances Reuven money in return for a higher repayment. even [if the money is delivered] through an intermediary, it is prohibited. Though the money did not go directly from the lender's hand into the borrower's hand.

אסור לקנות תבואה או שאר דבר בהקדמת מעות, ושייתן לו את התבואה לאחר זמן, דחשיבין שפא בינמינים תתקשר התבואה אחר כך בזמן שייתן לו את התבואה, ונמצא הלוקח נוטל יותר משעור מעותיו בשביל שהקדים את המעות. אבל אם יש להמוכר גם עתה כל התבואה שהוא מוכר, אף על פי שלא תתננה ללוקח עד לאחר זמן מתר, כי מה שיש להאדם יכול למכור אפלו בזל הרבה כרצונו, ואפלו התבואה לא נגמרה עדין לגמרי פראוי, אלא שצריכה עוד מלאכה אחת או שתי מלאכות, נחשבת כאילו היא גמורה ומתה. אבל אם מחסרת עוד שלש מלאכות, אסור. (ועי' בסיומן שלאסור זה המת להקדמת מעות על סחורה)

It is prohibited to buy grain or any other item by paying money in advance while the grain will be delivered at a future date, because it is possible that in the interim the grain price will increase by the time the delivery is made, resulting in the buyer getting more than [the value of] his money, because he advanced the money. However, if the seller now has in his possession all the grain that he is selling, though he will not deliver it to the buyer until a later date, it is, nevertheless, permitted, because a man may sell whatever he possesses at a very reduced price if he sees fit to do so. *Since the grain is now ready for delivery and the buyer could actually take possession of it now, then the increase in the value of the grain is not of benefit to him. It is as if the grain increased in value after it had already been in the buyer's possession.* [This applies] even when the

grain is not yet completely ready but still needs one or two processes [for its completion]. Regarding the transaction, it is considered completed and is permitted. If, however, it lacks three processes it is prohibited. *If there is still much left to be done to complete the grain's process, it cannot be considered as already available for delivery, hence the increase in value cannot be construed as taking place in the buyer's possession. It, thus, becomes a loan with an increased repayment, or—ribis.* (See following chapter for a permissible procedure for advancing money for goods).

ואם הקבע השער לתבואה, יכול לקנות בהקדמת מעות כפי השער, אף על פי שאין להמוכר כלום, שהרי אפילו תתקן אחר כך התבואה, אין הלוקח מרויח במה שהקדים את המעות, כיון שהיה יכול לקנות אז תבואה במעותיו בשער זה. ומאחר שפסק בהתר, אף על פי שנתקנה אחר כך התבואה, בשעת הפרעון, ואינו רוצה לתת לו את התבואה שפסק עליה, יכול לשומה על סחורה אחרת שיתן לו, או שיתן לו מעות כשווי של עתה (סימן תמ"ה) (ועין בקונטרס שער דעה בסוף הספר שער משפט סימן קע"ה סעיף קטן ב'. ודלא כמו שכתוב בשלחן ערוך של התנאי סעיף כ"ח).

If the market price for grain has been set, one may buy at the market price by advancing money, though the seller does not possess any [grain]; for, even if the price of grain increases afterwards, the buyer derives no profit from his advanced payment, since he could have bought the grain then with his money at the current price. Since the transaction was made according to *halakhah*, even though there was an increase in the price of grain at the time of payment and the seller does not wish to deliver the grain that was agreed upon, the buyer is permitted to assess substitute goods to be delivered [at a later date]; *A new agreement may be formulated transferring the obligation to other goods at the present price of the grain. For example, if they originally agreed that 100 bushels of wheat will be delivered in six months for the present going price of one dollar per bushel, then, six months hence when the 100 bushels are worth, say 120 dollars, they may strike a new deal and the seller may agree to deliver 120 dollars' worth of another commodity.* or the seller must give him cash value at the present price of the grain. *Despite the fact that the buyer will be receiving 120 dollars cash in return for the 100 dollars he originally paid. This is allowed because once the obligation has become 120 dollars worth of grain, then it makes no difference whether the buyer collects the grain or the equivalent in cash.* (See *Kuntres Sha'ar Dei'ah* at the end of the *Seifer Sha'ar Mishpat* Chapter 175, paragraph 2 which disagrees with what is written in *Shulchan Aruch* of the *Tanya*, paragraph 28).

מי שיש לו סחורה שנמכרת כאן בזול ובמקום אחר ביקר, ואמר לו חברו: תנה לי סחורה זאת ואוליכנה למקום היקר ואמכרנה שם ואעשה צרכי במעות עד זמן פלוני, ואפרענה לה כפי מה שהיה שנה שם לאחר נכיון ההוצאות שעלו על הסחורה, אם האחריות בהליכה הנתה על הלוקח, אסור. ואם האחריות על המוכר, מותר. והוא שיתן להלוקח איזה דבר בשביל טרחו.

One who has merchandise that sells here at a low price and elsewhere for a higher price, and his friend says to him: "Give me this merchandise and I will transport it to the place where the higher price [can be obtained]. I will sell it there and use the money for my own needs until such and such a time, and I will repay you according to what it sells for there, minus the expenses incurred [in transporting and selling] the merchandise". *In effect, his friend, the buyer, has borrowed money from him and the lender (the seller) gains in two ways: 1) the return of his money for the goods at the higher price, 2) the work and effort which his friend put into selling the product.* If the risk in transit [for the merchandise] was taken by the buyer, it is prohibited. *From the moment his friend accepts responsibility, it is considered in his friend's possession and on loan to him. Thus, he has borrowed goods worth the lower price with the stipulation that he will repay at the higher price. Ribis is incurred.* But, if the responsibility [remains] with the seller, it is permitted, *Since the seller has retained responsibility for anything that might happen to the merchandise, he retains possession and it is his that is sold at the higher price and he is entitled to the profit.* provided that he compensates the buyer with something for his bother. *Though the seller is entitled to the higher price (as per note 36), nevertheless, his friend did borrow the money and the seller, besides being repaid, benefits from the toil and bother incurred by his friend in selling the product. Thus, by compensating the friend for the toil, he cancels that benefit and the result is not ribis.*

מותר להלוות לחברו מאה דינרין שיקנה בהם סחורה על היריד, ובשופם לביתם יתן לו הלנה מאה ועשרים דינרין בעדה, ובלבד שיקבל המלנה את הסחורה ויוליכנה לביתו ותהיה אחריות הדרך על המלנה, דהיינו כמו שיש לו חלק ברוח הסחורה, הואיל ומקבל עליו אחריות (קע"ג).

One may lend his friend one hundred dinars with which to buy merchandise at the yerid, *The day of the market place where various goods were brought to a central location to be sold.* and when they return home the borrower may give him one hundred and twenty dinars for it, *The borrower is now buying the merchandise from the lender and he is entitled to sell it at a profit.* provided that the lender takes delivery of the merchandise and transports it home. Since the risk of transit on the lender, it is considered

as though the lender has a share in the profit of the merchandise, since he accepted the responsibility for it. *Since the lender immediately accepted responsibility for the merchandise, he is the owner. Afterwards when the borrower pays 120 dollars he is, in effect, buying anew wares that belong to the lender and the 120 dollars is not considered the repayment of the original loan.*

ראובן שהולך למקום שקונים סחורה בזול, יכול שמעון לומר לו, הבא לי סחורה ממש ואני אמן לה רוח כך וכך, ובלבד שתהא אחריות הסחורה על ראובן עד שהוא מוסרה לשמעון.

[If] *Reuven* is traveling to a place where merchandise can be purchased cheaply, *Shimon* is permitted to tell him: bring merchandise from there and I will give you so much profit; provided that responsibility for the merchandise [rests] with *Reuven* until delivery to *Shimon*.

מתר להרבות שכר הקרקע. כיצד השפיר לו את הקצוץ ואמר לו קדם שהקזיק בו, אם תמן לי את השכירות מיד, הרי הוא לה בעשרה זהובים לשנה. ואם תשלם לי בכל חדש, תמן לי בעד כל חדש זהוב אחד, מתר. והטעם בזה, משום דמצד הדין שכירות אינה משתלמת אלא לבסוף. הלכך באשר לוקח ממנו זהוב בכל חדש, דהו להו שנים עשר זהובים, אין זה שכר המתנת המעות, שהרי אינו מחיב לשלם במקדם, ומה שאמר לו אם תמן לי מיד, הרי היא לה בעשרה, אז מוחל לו שני זהובים, לפי שמקדים לו לשלם קדם זמן הפרעון, וזה מתר.

It is permitted to increase the rental of real estate. How so? One rented a property to another and he (the owner) said to him before he (the renter) took possession: "If you pay me the rent in advance, you can have it for ten guildens per year. But, if you pay me monthly, then you must pay me one gulden per month." This is permitted. The reason for this is because, *halachically*, rent is not payable until the end [of the rental period]. Therefore, when he takes a gulden each month, which add up to twelve guilden, it is not compensation for awaiting payment, because there is no obligation to pre-pay. Therefore saying to him: "If you pay in advance, you can have it for ten," is considered a waiver of the two gulden in return for his pre-paying before payment becomes due and this is permitted.

ודוקא בשכירות קרקע מתר לו להרבות בענין הזה, מפני שהקרקע נקנית לו מיד. אבל להרבות בשכירות פועל, אסור בענין זה, דהינו שאם שוכר את האדם שייעשה לו מלאכתו לאחר זמן ומקדים לו שכרו היום קדם שנקנס למלאכה ובשכיל זה יעשה לו את המלאכה בפחות מן הראוי, זאת אסור, דכיון דהפועל אינו משתעבד מהשתא הוי ליה כמו הלואה. אף אם הפועל נקנס למלאכתו מיד, אף

על פי שלא יגמר את המלאכה עד לאחר ימים הרבה, מתר להקדים לו שכרו בשביל שיעשה בזול, דכיון שיתחיל מיד במלאכה הני ליה שכירות ולא הלואה (סימן קע"ו וחיו"מ ססימן קצ"ה).

Only where real-estate rental [is concerned], is it permitted to increase [payment] in this manner because the property is acquired immediately. *Therefore, the advance payment is not deemed a loan, but, rather, a payment for the property that is already in his possession.* But, to profit from the wages of a worker in this manner is prohibited, for example, if he hires a person to do a job for him sometime in the future and he pays his wage today before he begins the work, and in return for this (the pre-payment), he will do the work for him for less than usual compensation, this is prohibited. Since the worker is not obligated now, *To perform any of the work.* then the pre-payment is like a loan. *Since it is not paying for any work done. Then, when the worker completes a job worth more, in return for the original payment, he is, in effect, paying back more than he borrowed, which is, of course, ribis.* But if the worker began the job immediately, even though he will not complete [the job] for many days to come, it is permitted to pay his wages in advance in return for his working more cheaply. Since he begins the work immediately, [the money] is considered wages and not a loan.

מתר להרבות בנדונית חתנים, כגון שפסק נדוניא לבתו והתנה עם חתנו שכל שנה שיניח אצלו את הנדוניא יתן לו כך וכך שכר, מתר, שאין זה אלא כמוסיף לו נדוניא, וכאלו אמר לו אני נותן לה מתנה כך וכך לזמן פלוני. ואם לא אמן לה לזמן פלוני, עוד אני מוסיף לה כך וכך, דמתר. ונזקקא לשהתנו כן מיד בשעת כתיבת התנאים. דכיון דעד עתה לא היה עליה שום חיוב, אם כן הכל הוא חיוב אחר. אבל אם בשעת כתיבת התנאים, נתחייב בסתם סך נדוניא ובשעת החתונה רוצים להתפשר לתת לו דבר מה בשביל הרחבת הזמן, אסור, וצריכין לעשות בדרך הסר.

It is permitted to increase the dowries of bridegrooms. For example, if one set aside a dowry for his daughter and agreed with his son-in-law that for every year he leaves the dowry with him, he will give him so much profit, this is permitted; for this is considered only as an increase in the dowry. It is as if he had said to him: "I will give you a gift of so much at a certain time, and if I fail to give it to you by that time, I will add to it so much and so much," which is permitted. This applies only where they agreed to this immediately at the writing of the *tena'im*. (tena'im) *lit. conditions—the agreements reached between the bride and groom's family before betrothal.* Since until that time there was no obligation on him (the father in law), it is all considered one obligation. *I.e. all the increases in the dowry are to be considered the original obligation of*

the father-in-law. However, if at the writing of the *tena'im* he obligated himself unconditionally to a set dowry, and at the time of the wedding they want to arrange to give the groom something in return for extending the time [of payment], this is prohibited. This should be done in a permissible manner.

ישראל שְׁלָה מְעוּבָד כּוֹכְבִּים בְּרִבִּית, וְיִשְׂרָאֵל אַחֵר יִהְיֶה עָרֵב, אִם הוּא בְּעֶנְיָן שְׂאִין הָעוּבָד כּוֹכְבִּים יָכוֹל לְתַבּוֹעַ תַּחֲלָה אֶלָּא אֶת הַלָּנָה, וְאֵד כְּשֶׁלֹּא יִהְיֶה אֶפְשָׁר לְגַבּוֹת מִן הַלָּנָה, אִזּוּ יָכוֹל לְתַבּוֹעַ מִן הָעָרֵב, מִתֵּר. אֲבָל אִם הוּא בְּעֶנְיָן שֶׁהָעוּבָד כּוֹכְבִּים יָכוֹל לְתַבּוֹעַ תַּחֲלָה אֶת הָעָרֵב, אִם כֵּן, הָיָה כְּאֵלוֹ הָעָרֵב לָנָה מִן הָעוּבָד כּוֹכְבִּים וְהַלָּנָה לְיִשְׂרָאֵל הַלָּנָה וְאִסּוּר. וְכֵן עוּבָד כּוֹכְבִּים שְׁלָה מִיִּשְׂרָאֵל בְּרִבִּית וְיִשְׂרָאֵל אַחֵר הוּא עָרֵב, אִם הוּא בְּעֶנְיָן שְׂאִין הַמַּלְוֶה יָכוֹל לְתַבּוֹעַ תַּחֲלָה אֶלָּא אֶת הָעוּבָד כּוֹכְבִּים הַלָּנָה, וְאֵד כְּאֵשֶׁר לֹא יִמָּצֵא אֲצֵל הָעוּבָד כּוֹכְבִּים הַלָּנָה אִזּוּ יִגָּבֶה מִן הָעָרֵב, מִתֵּר. אֲבָל אִם הוּא בְּעֶנְיָן שֶׁיָּכוֹל לְתַבּוֹעַ תַּחֲלָה גַּם אֶת הָעָרֵב, אִם כֵּן הָעָרֵב הוּא כְּמוֹ לָנָה, וְאִסּוּר. וְאִם הַיִּשְׂרָאֵל עָרֵב רַק בְּעַד הַשְּׁכָר וְלֹא בְּעַד הַרְבִּית מִתֵּר (בְּדִין יִשְׂרָאֵל שְׁלָה מִיִּשְׂרָאֵל וְיִשְׂרָאֵל אַחֵר יִהְיֶה עָרֵב, וְהַלָּנָה מִשְׁלֵם לוֹ עֲבוּר זֶה שֶׁהַיִּשְׁוּרִי זָקֵב" וְהַשְּׁפֵטִי כֹהֵן" בְּ"נִקְדוֹת הַכֶּסֶף" מְקַלֵּין, הִנֵּה דַעַת הַחֹזֶת דַּעַת" לְהַקְמִיר, עֵינֵי שָׁם) (ק"ע).

Preface to Paragraph 24

24: paragraph of understanding the to pertinent are laws These

interest. for gentile a to lending and from borrowing the permits *Torah* The 1) the to gentile a from interest of collection the limited however, Sages, (The livelihood). a earn to necessary amount

:co-signer—(עָרֵב) *areiv* of kinds two are There 2)

event the In debt. his collect to borrower the approach first must lender a)The demand lender the may then only and then pay, cannot borrower the that money the of recipient original the situation this In .*areiv* the from payment end. the in pays who regardless borrower, the considered is lender the from

the or *areiv* the either from payment demand to option the retains lender The b) ,*areiv* the from collects he If first. approach to decides he whomever borrower, the Here, borrower. the from reimbursed be to right the has *areiv* the then *areiv* the if as is It .*areiv* the from borrowed have to considered is borrower to money that lend to proceeded then and lender the from money the borrowed borrower. the

an as Jew another with interest with gentile a from borrow may Jew A that such are loan the of terms the conditions: following the under *areiv* it if only and borrower the from payment demand first must gentile the .*areiv* the from demand he can borrower the from collect to impossible is

there and Jew the to gentile the from directly loan a considered is This the that such are loan the of terms the if But, ribis. of prohibition no is it consequently, areiv; the from [payment] demand first may gentile the to it lent [then] and gentile the from money borrowed areiv the if as obligated only is borrower the Since prohibited. is it and borrower Jewish gentile a [if] Similarly, ribis. of case classic a is it Jews, areiv—both the to the if ,areiv the is Jew another and interest, with Jew a from borrowed from payment demand first must lender the that such are loan the of terms gentile the from [satisfaction] find not does he when only and gentile, the Since permissible. is it [then] ,areiv the from collect may he that borrower no lender, Jewish the and borrower gentile the are parties primary the that such are loan the of terms the if But applies. ribis of prohibition consequently, ,areiv the from payment demand initially can lender the Jew the if However, prohibited. is it and borrower, the like is areiv the permitted. is it interest, the for not and principal the for only co-signs (Concerning Jews. two the between involved ribis no is there Because and ,areiv the be will Jew another and Jew a from borrowed who Jew a the and Zahav Turei the signing, for fee a areiv the gives borrower the of opinion the However, lenient. are Hakesef Nekudos in Kohein Sifsei stringent.) be to is Daas Chavas the

עובד פוכבים שאמר לישראל, לנה בשבילי מעות ברבית מישראל על משכון זה, או אפלו אינו נותן לו משכון אלא שטר חוב, והמלוה סומך את עצמו רק על המשכון או על השטר של עובד פוכבים, ועל השלים אין שום אחריות, מותר. ואפלו אם הישראל השלים מביא את הרבית להמלוה, מותר לקבלה, ובלבד שהמלוה יגמר זאת בדעתו, שכל אחריות המשכון והמעות, בין בהקאה בין בחזרה הפל על אחריותו, ועל השלים לא יתנה שום אחריות.

When a gentile says to a Jew: "Borrow money on interest for me from a Jew with this collateral," or even if he does not give him collateral but, only a promissory note, and the lender depends solely on the gentile's collateral or note, and the intermediary has no responsibility, it is permissible. *It is a loan from the Jew to the gentile with the intermediary playing no significant role.* And even if the Jew, the intermediary, delivers the interest payment to the lender, he may accept it, provided that the lender definitely understands that all the risk for the collateral and the money, whether when it is brought, or when it is returned, is entirely his own responsibility, and the intermediary has no responsibility whatsoever. *Because once the intermediary takes any responsibility for the loan, he, in effect, becomes the borrower and the resultant interest payment will be from Jew to Jew.*

וכן ישראל שנתן משכון או שטר חוב לישראל חבירו, שילנה בשבילו על זה מעות ברבית מעובד פוכבים, אם העובד פוכבים אינו סומך רק על המשכון או על השטר. ועל השלים אין שום אחריות, מותר. וכן אם הישראל הלנה תחלה לישראל חבירו על משכון, ואחר כך אמר להמלנה, לנה מעות מעובד פוכבים ברבית על משכון זה ועלי לשלם הקרן והרבית, אם העובד פוכבים סומך את עצמו על המשכון בלבד, מותר.

Similarly, a Jew who gave collateral or a promissory note to a fellow Jew to borrow money on interest for him from a gentile on the collateral or note; it is permitted, if the gentile relies solely on the collateral or the note, and the intermediary assumes no responsibility. Similarly, if at first a Jew lent [money] to a fellow Jew on collateral, and afterwards the borrower said to the lender: "Borrow money from a gentile on interest [using] this collateral and I will be obligated to pay [the gentile] the principal and the interest," if the gentile depends solely on the collateral, it is permitted.

ישראל שהלנה לעובד פוכבים על משכון ברבית כך וכך לחודש, ואחר כך בא הישראל לחבירו שהוא ילנה לו את המעות על משכון זה, ושהוא יטול את הרבית שתעלה מהיום עד הפירעון, מותר. אבל אם הישראל הראשון כבר נתן את הקרן עם הרבית לכל זמן ההלנאה הרי הכל היא קרן של ישראל, ואסור ללות על משכון זה מישראל חבירו ברבית, דהוי כאלו נתן את הרבית מכיסו.

If a Jew lent [money] to a gentile on collateral for a certain rate of interest per month, and then the Jew comes to his fellow [Jew] [and asks] that he lend him the [same amount of] money [originally lent to the gentile] for this collateral, *I.e. the collateral originally given by the gentile*. and that he should collect the interest [owed by the gentile] that will accumulate from now until the payment [of the loan], it is permitted. *Since the interest is not yet in the Jew's possession, it is, in effect, the gentile paying the ribis to the fellow Jew.* However, if the first Jew *The one who made the original loan to the gentile*. has already set the [total amount of] the principal and the interest for the entire duration of the loan, *I.e. the total obligation of the gentile is set and no longer depends on the payment date*. [then], the whole [amount] is considered as principal belonging to the Jew and it is prohibited to borrow with this collateral from his fellow Jew for interest, because it is as if he paid the *ribis* from his own pocket. *Since the total payment has been determined, the first Jew, who has the gentile's collateral, is considered to be in possession of the payment of his loan. Thus, despite that the actual payment of interest is handed over from the gentile to the second Jew, nevertheless, it is as if the money is coming from the pocket of the first Jew and is, therefore, prohibited.*

מעותיו של ישראל מפקדות ביד עובד כוכבים, והלנה אותם לישראל ברבית, אם היו באחריות העובד כוכבים שאם יאבד החוב יתחייב הוא לשלם במעותיו, מותר. ואם אינו באחריות העובד כוכבים, אסור (קסט). ולכן במקום שיש קבוצות מעות, (קפות חסכון) (שפארקאסע) וכדומה, שיש לישראלים חלקים (מניות) (אקציען) שמה וישראלים לזים משם ברבית, אף על פי שהממנים המה עובדי כוכבים, מכל מקום נראה לי דאסור גמור הוא. ולכן אסור לזם מעות, כי שמה ילנה ישראל שאינו הגון. וכן אסור ללוות משם, כי שמה נזם לשם ישראל שאינו הגון.

If monies of a Jew are entrusted to a gentile and he (the gentile) lent them to [another] Jew in return for interest, if they remained the responsibility of the gentile, meaning that if the debt be forfeited he (the gentile) will be obligated to pay out of his own money, it is permitted. *Though the owner of the money is a Jew, nevertheless, since the gentile takes sole responsibility for this debt, he is considered the lender.* If, however, the gentile does not assume responsibility, it is prohibited. *Here the gentile is serving only as an intermediary, while the actual lender is the Jew.* Therefore, in communities where there are banks or similar institutions where Jews own shares and Jews borrow from them on interest, even if the officers are gentiles, nevertheless, it seems to me that it is absolutely prohibited. It is, therefore, prohibited to deposit money there because any unrighteous Jew may borrow. Similarly, it is prohibited to borrow from them, because an unrighteous Jew may have deposited money there. *Therefore, doing business with a bank of this kind would require a heter iska. See following chapter.*

שתפין שצריכין ללוות מעות ברבית מעובד כוכבים, יעשו שאלת חכם איה לעשות (עין "טורי זהב" סימן ק"ע סעיף קטן ג'. "חיות דעת" שם סעיף קטן א'. ובשלחן ערוך "התנגד" הלכות רבת סעיף ס"ד).

Partners who have to borrow from a gentile on interest should consult a competent Rabbinic authority how to go about this. (See *Turei Zahav* 170:3, *Chavos Da'as* ibid: I and *Shulchan Aruch* of the *Tanya* Laws of *Ribis*: 64).

מומר אסור ללוות ממנו ברבית, וגם להלוות לו ברבית יש להקמיר (קנט).

From an apostate Jew, *Though for some laws, he is considered as a gentile.* it is prohibited to borrow on interest, and also lending him money on interest should be dealt with stringently.

הנזמן להקבירו מעות שיתעסק בהן והרנוח יהיה להצאיו, וגם ההפסד יהיה על שניהם בשונה, זהו נקרא עסקא ואסור, מפני כי הוצי ממעות אלו היא מלנה ביד המקבל, שהרי היא באחריות שלו והוא נוטל את הרנוח, וגם ההפסד עליו. וההוצי הוא פקדון אצלו, שהרי הוא באחריות הנזמן, והוא לוקם את הרנוח מהוצי זה, וגם ההפסד מהוצי זה עליו. והמקבל שהוא מתעסק וטורח בהוצי הפקדון שהוא שנהג להנזמן, זהו רק מפני שנזמן לו את ההוצי בהלואה, והרי רבית ואסור. ויש המר לזה, אם הנזמן נזמן להמקבל איזה שכר בשביל העמל והטרח שהוא מתעסק בהלקו. ויש לקצוץ, או שיתן לו מיד בשעת נתינת המעות שכרו. ודי אפלו בדבר מועט (קעז).

Preface

to agree they and purposes investment for *Shimon* to money gives *Reuven* If each if as considered is it then, investment, this of losses or profits the divide his from losses or profits the receiving each with money the half invested is responsibility *Shimon's* is that money the of half the Thus, half. respective is *Reuven's* is that half The fit. sees he as with do to him to loan a actually *Reuven* from safekeeping for given object an i.e., (*פקדון*) *pikadon* a considered half, *Reuven's* on effort and time expends *Shimon* that is result The *Shimon* to transaction entire The *ribis* is This him. to loan on is that half the for return in *iska* called is

profits the that stipulating business, a for another to money gives one If them of both by [shared] be also incurred loss any and equally divided be of half because is] [This prohibited. is and *iska* called is this equally, is he which for (recipient) trader the to loan a considered is money the he which for and profits, the receives he which of out and responsible *loan on money any of status the be would this Since* loss. the incurs also for safekeeping, for deposit a as considered is half other The *him. to of owner original the I.e.,* investor, the of responsibility the remains it the incurs also and half, this from profit the receives he and *money. the* the with bothers and himself preoccupies trader The half. this from loss him gives he because only investor, the to belongs which half *pikadon* transaction This prohibited. and *ribis* is this loan; a as money] [the half compensation some trader the giving investor the by legal made be can *By* share. his with dealing when expends] he [that bother and effort the for *trader the that said be longer no can it effort, his for compensated being* [The *money. the of half own his of loan the for payment as working is* the upon immediately paid or [beforehand], set be should compensation] sufficient. is payment nominal a Even monies. the of transfer

יכולין להתנות, שלא יהא המקבל נאמן לומר שהפסיד מן הקרן כי אם על פי עדים בשרים, ועל הרנוח לא יהא נאמן כי אם בשבועה (קס"ז).

They may stipulate that the trader is not to be believed should he claim that he incurred a loss from the principal, unless [there is testimony to that effect] from valid witnesses, nor is he to be trusted regarding the profit unless he takes an oath.

גם יכולין להתנות שהבררה היא ביד המקבל, שאם ירצה למת להנותן כף וכף בעד חלק הרוח שלו, תהא הרשות בידו, וכל מותר הרוח ישאר לו. ודרך זה הוא נכון, כי מסתמא המקבל לא ירצה לשבע, וימתן לנותן כפי מה שיקצבו ביניהם, וזהו הטר עסקא הנהוג בינינו. ואפלו אם המקבל יודע אחר כף בעצמו שלא הרויח, או אפלו אם הפסיד, יכול למת להנותן את הקרן עם הרוח שקצבו ביניהם, ואין כאן שום אסור, דכיון שיש עליו חייב שבועה, יכול לפטר את עצמו בממונו מן השבועה.

They may also stipulate that the trader shall have the option, that to give the investor a fixed sum for his share of the profit, and any remainder of the profit be left with him (the trader). This method is proper because, it is likely that the trader, reluctant to take an oath [as to the amount of profit] would rather give the investor the amount stipulated between them. This is the *heteir iska* that is prevalent among us. And even if the trader knows afterwards that he made no profit, or even that he suffered a loss, he may give the investor the principal plus the profit that they set between them, and there is no prohibition here, for since the trader is obligated to take an oath, he may absolve himself of the oath with his money. *The money over and above the principal is looked upon as a means to avoid an oath rather than an interest payment.*

אבל שיקנה המקבל את חלק הרוח של הנותן בכך וכך, שיהיה מחייב למת לו אחר כף כף וכך בכל אופן, וזה אסור, אלא צריך שיהיה להמקבל הבררה.

However, it is prohibited for the trader to buy out the share of the investor's profit for a set amount under all circumstances. *I.e., regardless whether there be profit or loss. Since he guarantees him a profit, this is considered as an interest payment for the half of the money that is on loan to him.* But, rather, the trader must have the option. *I.e., a choice whether to give him a share in the profit or a set amount in return for the profit. He must not guarantee him an extra payment, even in the event that there is no profit.*

נמן לו עסקא על זמן, ונתעכב אצלו המעות גם אחר זמן הפרעון, צריך המתעסק למת לו רוח גם בעד הזמן שאחר כף, כי מסתמא נשאר בידו על תנאי הראשון. ומכל מקום טוב יותר לכתב תכף בתוך שטר עסקא, שאם ישאר המעות אצל המקבל לאחר הזמן, יהיה גם כן בתנאי זה.

If he gave him an *iska* till a certain date and the trader withheld the money beyond the repayment date, the trader [must also give him a share of] the profit for the time elapsed, because it is assumed that the money remained with him beyond the allotted time on the original terms. It is, nevertheless, preferable to add to the *iska* contract [the stipulation] that if the money remains with the trader beyond the [allotted] time, it will remain so on the same terms.

נסח שטר עסקא:

מודה אני חתום מטה שקבלתי לידי מאת ר' ראובן הורוויץ מאונגוואר סך מאה זהובים (אעס"ו) בתורת עסקא לחצי שנה מיום דלמטה, והתחייבתי את עצמי שכל סחורה טובה שתהא נראית בעיני שהיא היותר קרובה להרויח בה, מחייב אני לקנות בעד סך הנזכר לעיל, והם קודמין למעותי. וכל הרוח שיתן ה' לידי מאותה סחורה, יהיה מחציה הרוח לי והמחציה לר' ראובן הנזכר לעיל, וכן חס ושלום להפסד הוא חלק כחלק. ומיד לאחר כלות חצי שנה מיום דלמטה אני מחייב להחזיר לר' ראובן הנזכר לעיל את הקרוי וגם חצי רוח שלו, ולא זהא לי נאמנות לומר הפסדתי אלא על פי שני עדים כשרים, ועל הרוח לא אהא נאמן, רק בשבועה. ואולם תנאי היה בינינו שאם ארצה לתן לו בעד חלק רוח שלו יי' זהובים, אזי אין לו עלי שום תביעה, כי המותר שיה לי לבד אפלו יברר שהיה הרבה רווח, וכל דין תורת נאמנות לבעל השטר אף לאחר זמן הפירעון. וכל זמן שלא אחזיר את המעות הנזכרות לעיל, הם בידי בעסקא באפן הנזכר לעיל.

אונגוואר כ"ח שבט תרל"א לפ"ק.

שמעון אייזנשטיין

בפנינו עדים:

לוי בלושטיין יהודה הויכבערגער

This is a [sample] text of an *iska* contract: I, the undersigned, acknowledge that I accepted from Reb Reuven Hurwitz of Ungvar (Czechoslovakia) the amount of 100 gulden as an *iska* [transaction], for one-half year from the date recorded and I have obligated myself that any quality merchandise as may seem to me most likely of showing profits, I am obligated to buy with the above-mentioned sum and this money shall take precedence over mine. All profits that Hashem will grant me from the merchandise will [be divided], half the profit [going] to me and half to the above-mentioned Reb Reuven. Likewise, if, Heaven forbid, there be a loss it will be equally shared. Immediately after the end of the half-year from the date recorded below, I am obligated to repay to the above-mentioned Reb Reuven the principal as well as his half of the profit. I shall not be believed to claim: "I have suffered a loss" unless [I produce] testimony of two valid witnesses,

whereas, concerning the [amount of] profit I shall not be believed except under oath. However, there was a stipulation between us that if I choose to pay him for his share of the profits, a sum of ten gulden, then, he has no claim whatever against me, for the excess shall belong to me alone even if it is established that there was a sizeable profit. All credibility [remains] with the holder of the contract even after the date of repayment. *I.e., the credibility remains with the holder of the contract as long as he retains the contract, even if it is after the repayment date.* As long as I have not repaid the above-mentioned monies, they remain with me as an *iska* in the manner mentioned above, and I have received compensation for my labor.

(1871) 5631 Shvat Ungvar—28

Eisenstein Shimon

Hochberger Yehudah — Blaustein Levi witnesses: us Before

אם השעיה דחוקה ואי אפשר להם לכתב שטר עסקא, יכולין להתנות כל הדברים הנזכרים לעיל בעל פה.

If they are pressed for time and it is impossible for them to write an *iska* contract, they may make all the above-mentioned stipulations orally.

אם מקדים מעות על סחורה, יכתבו שטר הטר עסקא בענין זה:

מודה אני חתום משה, שקבלתי מאת ר' ראובן וויינשטאק מאונגונאר סך מאה זהובים (אעס"ו) להתעסק במעות אלו, (במאשין) [במכונה] שאני מחזיק בכפר זאהאן עד ראש חודש ניסן, הבא עלינו לטובה, והרנוח שיעלה לערף מעות אלו, לאחר נכיון כל ההוצאות, יהיה מחצה שלי ומחצה לר' ראובן הנזכר לעיל, וכן חס ושלום ההפסד יהיה חלק פחלק. ומיד בראש חודש ניסן, הבא עלינו לטובה, אני מחזיק להחזיר לר' ראובן הנזכר לעיל את הקרן עם חלק הרנוח שלו. ולא אהא נאמן לומר הפסדתי אלא בברור, על פי שני עדים פשרים, ועל הרנוח לא אהא נאמן כי אם בשבועה. אך זאת התנה בינינו שאם ארצה בראש חודש ניסן הבא עלינו לטובה לתן לר' ראובן הנזכר לעיל בעד הקרן וגם בעד חלק הרנוח שלו סך חמש מדות ספירט, אזי אין לו עלי עוד שום תביעה יותר. וכל דין תורת נאמנות לבעל השטר, אף לאחר זמן הפרעון. וקבלתי שבר עמלי:

אונגונאר י"א תשרי תרל"א לפ"ק.

שמעון בלומנטאהל

בפנינו עדים:

לוי בלווישטיין יהודה הלוי טייב

If one prepays money for merchandise *I.e., he pays now for*

merchandise to be delivered later: they shall draw up an *iska* contract in the following manner: I, the undersigned, hereby acknowledge that I received from Reb Reuven Weinstock, of Ungvar, the amount of 100 gulden to do business with these monies through [manufacturing] equipment that I control in the village, Zahan, until the first day of the month of Nissan, may it come to us for goodness. The profit that will be realized proportional to these monies, after deducting all the expenses, shall be half mine and half to the aforementioned Reb Reuven. Likewise, if, Heaven forbid, [there be a loss], the loss incurred shall be divided equally. Immediately, on the first day of the month of Nissan may it come to us for goodness, I obligate myself to repay to the aforementioned Reb Reuven the principal plus his share of the profit. I shall not be believed to say: "I suffered a loss," unless with verification through the testimony of two valid witnesses. I shall not be believed as regards the profit unless under oath. However, there was a stipulation between us that should I want on the first of Nissan may it come to us for goodness, to give to the aforementioned Reb Reuven for the principal as well as for his share of the profit, the amount of five measures of spirits, then he shall not have any further claim against me. All credibility [remains] with holder of the contract even after the date or repayment and I have received compensation for my labor.

(1871) 5631 Tishrei Ungvar—11

Blumenthal Shimon

Taube HaLevi Yehudah — Blaustein Levi witnesses: Before

אם הנותן רוצה שהמקבל יתן לו שטר חוב פשוט ואמיץ, כחק המדינה, בכדי שאם המקבל יסרב מלפרוע או ימות, יהא לו נקל לגבות מעותיו על ידי ערכאות, אלא שבעל פה הם מתנים שמעוֹת אלו הן בתורת עסקא, לא מהגני, ואפלו השטר אינו אלא על הקרן לבד, דכיון שהנותן יכול לגבות כל המעוֹת בשטר חוב שבידו אפלו אם יהיה הפסד ברור, אסור. ואפלו אם המקבל מצאין להנותן והוא אדם חסיד, מכל מקום לא מהגני. ואפלו אם המקבל נותן להנותן גם שטר עסקא, שכתוב בו כי המעוֹת שנקטבו בשטר חוב הן בתורת עסקא, גם כן לא מהגני, דאכא למיחש שמא הנותן או יורשיו יעלימו אחר כך את שטר העסקא ויגבו בשטר חוב. ואין התר לזה, אלא שישלשו את שטר העסקא ביד שלישי, או שהנותן יחתם את עצמו על שטר העסקא ויהא מנה ביד המקבל, או שיכתבו על שטר החוב, שהוא על פי אפן המבאר בשטר עסקא, או לכל הפחות ייחדו עדים ששטר החוב הוא בתורת עסקא. ובכל אפנים אלו, אפלו אם נכלל בשטר החוב הקרן עם הרוח, שפיר דמי (סימן קס"ז קע"ז ובחכמת אדם).

The investor may want the trader to give him a simple promissory note,

which is binding in a civil court so that in the event the trader refuses to pay or should he die, it would be easy for him to collect his money in the civil court. Even if they agree verbally that these monies [are being given] as an *iska*, this does not suffice, even if the note is only for the principal. Since the investor can collect the entire sum with the note in his possession, even in the event of an established loss, such a transaction is forbidden. Even if the trader trusts the investor, and he is a righteous person, *Making it almost certain that once having agreed orally to an iska, he will not renege and make use of the promissory note.* nevertheless, this does not suffice. Even if the trader will also give the investor an *iska* contract in which it will be written that the money mentioned in the promissory note was [given] with *iska* conditions, this, too, is insufficient, because there is concern that the investor or his heirs might conceal the *iska* contract afterwards and then collect [their money] with the note. The only permissible way [to go about] this is to deposit the *iska* contract with a third (disinterested) party, or the investor must sign his name on the *iska* contract and it must remain in the trader's hands, or they must write into the promissory note that the transaction therein is based on the transaction implicit in an *iska* contract, or, at the very least, they must appoint witnesses [who will testify] that the promissory note is based on the *iska* agreement. In all these ways, even if the promissory note includes the principal and the profit, it is permissible.

שטר עסקא לא מהני להתיר אלא אם האמת כן הוא, שהוא נוטל את המעות לעשות בו איזה עסק. אבל אם אינו נוטל את המעות לצורך עסק אלא לפרע איזה חוב וכדומה, אז לא מהני שטר עסקא, כיון שהוא שקר. אבל יכולין לעשות באפן זה, כגון לראובן שהוא צריך למעות, ויש לו איזה סחורה אפלו במקום אחר, יכול למכרה לשמעון אפלו בזול גדול, ובתנאי שהברכה ביד ראובן, שאם לא ימסרנה לידי שמעון עד יום פלוני, יתן לו בעדה כך וכך, (שיהיה לשמעון רוח כראוי), ושמעון יתן לראובן את המעות וינעשו קנין סודר לקיום המקח, דהינו ששמעון הלוקח יתן קצת מבגדו לראובן שייתפס בו, ובזה הוא קונה את הסחורה של ראובן, ואפלו, שלא בפני עדים, והסחורה היא באחריותו של שמעון הקונה.

An *iska* contract is of no avail unless it is the truth, that he is taking the money to use it to transact business. But, if he does not take the money to transact business, but to repay some loan or the like, then, an *iska* contract is of no avail since it is untrue. However, it is permitted to do the following: if *Reuven*, who is in need of money owns certain merchandise, even if it is located in another locality, he may sell it to *Shimon*, even at a great discount on the condition that *Reuven* has the option that if it is not delivered to *Shimon* by a certain date, he will

give him in its stead so much and so much ([an amount] which will profit *Shimon* accordingly), then *Shimon* may give the money to *Reuven* and they make a *kinyan sudar* To make an agreement legally binding by handing over an object from one to the other. to establish the transaction. [It is done in the following manner:] *Shimon*, the buyer, gives part of his garment to *Reuven* for *Reuven* to take hold of; thereby, acquiring ownership of the merchandise belonging to *Reuven*. [The transaction is binding] even without witnesses, and the merchandise become the responsibility of *Shimon*, the buyer.

וכן ראוּבֵן שֶׁהֵיחָה חֵיב לְשַׁמְעוֹן מְעוֹת, וּבִהְגִיעַ זְמַן הַפְּרָעוֹן אִין לוֹ מְעוֹת לְרֹאשׁוֹ, וְהִתְפָּשְׂרוּ שְׁשֻׁמְעוֹן יִמְתִּין לוֹ אִיזָה זְמַן, בְּזֶה גַם כֵּן אִין תִּקְנָה בְּשִׁטְר עֶסְקָא, אֲלֵא שְׁרֹאשׁוֹן יִמְכֹּר לְשַׁמְעוֹן אִיזָה סְחוּרָה שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּאֶפֶס הַנִּזְכָּר לְעִיל, וְשַׁמְעוֹן יִחְזִיר לוֹ אֶת שִׁטְר הַחֹב שֶׁהֵיחָה לוֹ עָלָיו מִכְבָּר, וְרֹאשׁוֹן יִתֵּן לוֹ שִׁטְר עַל הַסְּחוּרָה אֲשֶׁר קָנָה מֵאֶפֶס הַנִּזְכָּר לְעִיל.

Similarly, if *Reuven* owed *Shimon* money, and when the due date arrived, *Reuven* had no money, and they agreed that *Shimon* would wait a certain amount of time; here, too, an *iska* contract is ineffective, unless *Reuven* sells *Shimon* some merchandise that he owns, in the manner mentioned above. *Shimon* may return the promissory note that he formerly held on him, whereby *Reuven* will give him a note on the merchandise that he purchased from him in the manner mentioned above.

יִשְׂרָאֵל שָׁנָתוֹ לַחֲבֵרוֹ בְּהִמָּה לַגְּדֻלָּה וְשִׁחְלָקוֹ אַחֵר כִּף בְּרִנָּח, דִּינֹו כְּמוֹ שָׁנָתוֹ לוֹ מְעוֹת בְּעֶסְקָא (עִין בִּיורָה דְּעָה סִימָן קע"ז).

When a Jew gives his fellow-Jew an animal to raise, on the condition of subsequently sharing the profit, the same law applies as in the case of one who gives money for *iska*.

סימן סז

אַל תְּהִי רָגִיל בַּנִּדְרִים. כָּל הַנִּדְרִי, כְּאֵלּוֹ בּוֹנֶה בְּמָה בְּשַׁעַת אֲסוּר הַבְּמוֹת. וְהִמְקַמּוֹ, כְּאֵלּוֹ הַקְּרִיב עָלֶיהָ קֶרֶבֶן, שֶׁחֵיב מִשּׁוּם שְׁחוּטֵי חוּץ, כִּי טוֹב יוֹתֵר שִׁישְׂאֵל עַל נִדְרוֹ וְיִתְּרוֹ לוֹ. וְהִנֵּי מְלִי בְּשִׁאֵר נִדְרִים. אֲבָל נִדְרֵי הַקֹּדֶשׁ, מִצְוָה לְקַנְמֹן, שֶׁנֶּאֱמַר נִדְרֵי לֵה' אֲשֶׁלֶם. וְלֹא יִשְׂאֵל עָלָיו אֲלֵא בְּשַׁעַת הַדִּחָק (ר"ג, ר"ל).

Do not form the habit of making vows. Whoever makes a vow, [it is considered] as if he built an altar at a time that [private] altars were prohibited.

Just as one who sets up his own altar assumes that he is performing the will of God beyond the call of duty, so too, one who vows to prohibit on himself that which is permissible is under the same mistaken impression. One who fulfills [such a vow is considered] as though he had offered a sacrifice upon it, which makes him guilty of shechutei chutz. The prohibition of slaughtering sacrifices outside the Bais Hamikdash. Rather it is preferable that you request absolution from your vow One who makes a vow may petition the Beis Din (Court) to absolve him of his vow. This is usually based on his claim that had he been aware of certain consequences he never would have made the vow in the first place. If the Beis Din (Court) agrees, it may absolve him. and that the Beis Din (Court) nullify it for you. This applies only to ordinary vows, but vows made to the sanctuary I.e. vows to donate to worthy causes. are meritorious to fulfill, for it is said: "I will fulfill my vows to Hashem," Psalms 116: 14. and one should not attempt to annul these vows unless the need is great.

וכן יתרחק מן השבועה. אבל אם עבר ונשבע על איזה דבר, לא ישאל עליו אלא יעמוד בשבועתו, אף על פי שהוא מצטער, שנאמר, נשבע להרע ולא ימיר. וכתוב אחריו, עושה אלה לא ימוט לעולם. ואין נשאליו על השבועה אלא בשעת הדחק (ר"ג ר"ל).

Similarly, you should distance yourself from taking an oath. However, if it happened that you *did* swear concerning any matter, you should not attempt to annul the oath, but rather abide by it even if it causes you distress, for it is said: "He swears to his own hurt and changes not," Psalms 15: 4. and afterwards it is written: "Whoever does these things will never be moved." No attempt should be made to annul an oath unless the need is great.

צריך לזהר שלא ידור שום דבר. ואפלו לצדקה אין טוב לדור, אלא אם יש לו בידו מה שהוא רוצה לתן, וכן מיד. ואם אין לו, ימתין עד שיהיה לו וימן בלא גדר. ואם פוסקים צדקה, וצריך לפסוק עמהם, יאמר בפירוש, שהוא פוסק בלי גדר. וכן בשמזכירין נשמות, שנזכרין לצדקה, יש לומר בלי גדר (וענין לעיל סימן ט). אם הוא בעת צרה, מתר לו לנדור.

You should take care not to make any vows. It is best not to make vows even for charity. Rather, if you possess that which you wish to donate, give it immediately. *Rather than obligate yourself through a promise.* If you do not have [what to donate], then wait until you have and give without making a vow. If people are making commitments to charity and you must join them, you should explicitly state that you are committing without a vow. Similarly, when the *Yizkor* A prayer for the remembrance

of the dead recited on the Three Festivals and Yom Kippur. prayer is said when it is customary to make a vow to charity, you should say: ["I will give,] but I am not making a vow." (See above Chapter 34, paragraph 9.) At a time of great distress it is permitted to make a vow.

אם דעתו לקבוע לו איזה למוד בתורה או לעשות איזה מצוה, והוא ירא פן יתשל אחר כך, או שהוא מתירא פן יסיתהו הנצר לעשות איזה אסור או למנעו מלעשות איזה מצוה, מתר לו לזרוזי נפשה בנדר או בשבועה, דאמר רב, מנין שנשבעין לקיים את המצוה לזרוזי את עצמו אף על פי שהוא משבע ועומד מהר סיני, שנאמר, נשבעתי ואקיימה לשמר משפטי צדקה. ואפלו אם לא אמר בלשון נדר או שבועה, אלא בדבור בעלמא, הוי נדר ומחייב לקיים. ולכן צריך האדם להזהר בשהוא אומר שיעשה איזה דבר מצוה, שיאמר בלי נדר. וטוב שינגיל האדם את עצמו כן, אפלו באמרו לעשות דבר רשות, כדי שלא יכשל, חס ושלום, בעון נדרים.

If you resolve to set for yourself [a time] for the study of Torah or to perform any mitzvah, and are concerned that you will neglect to do so later; or if you are concerned that your [evil] inclination might induce you to do something which is forbidden or prevent you from doing a mitzvah, you may quicken your resolve by means of a vow or an oath, for Rav said: *Nedarim 7b-8a*. "From where is it known that we may take an oath to fulfill a mitzvah to quicken our resolve, though we are already under oath to do so from [the time we stood at] Mount Sinai?" For it is said: "I have sworn and I have fulfilled [my oath] to preserve your righteous mandates." *Psalms 119: 10b*. Even if you did not declare your intention in the form of a vow or an oath, but even a simple declaration constitutes a vow and obligates you to fulfill it. Therefore, you must be careful when saying that you will perform any mitzvah to say: "[I will do so] but I am not making a vow." It is worthwhile to develop this habit, even when planning on doing something mundane, so that you will not transgress the violation of vows.

מי שנודר נדרים כדי לממן מדותיו, הרי זה זריז ומשבח. כיצד. הרי שהיה זולל, ונדר שלא יאכל בשר איזה זמן, או שהיה שוגה ביו, ואסר עליו את היין ושאר משקין המשפרין וכן מי שהיה מתגאה בקיפיו וקבל עליו נזירות וכיוצא בזה, נדרים כאלו, המה עבודת השם יתברך שמו, ועל אלו אמרו חכמינו זכרונם לברכה, נדרים סגל לפרישות. ומכל מקום גם בנדרים כאלו אין לו לאדם להרגיל את עצמו, אלא יש לו להתגבר על יצרו גם בלא נדרים (ר"ג).

One who makes vows in order to improve his character is considered diligent and praiseworthy. These are examples: A glutton vows to abstain from eating meat for a certain time, or if he was overindulgent in wine he vows to abstain from wine and other intoxicating beverages. Similarly,

one was vain about his good looks and took upon himself the *nazirite* vow. *The nazirite vow requires the shaving off of all his hair at the end of the nazir period.* These vows are for the service of God, blessed be His Name, and regarding these situations our Sages said: "Vows are a protective fence for abstinence." *Ethics of the Fathers Chapt. 3, Mishnah 17.* Nevertheless, a person should not make it habitual even regarding vows of such nature, but should strive to conquer his vices even without resorting to vows.

אין הנדר קל אלא אם היה פיו ולבו שוים. אבל אם נדר בטעות, שלא היה דעתו כמו שהוציא בשפתיו, או שהרהר בלבו נדר ולא הוציאו בשפתיו, אין זה נדר.

A vow is not valid unless the "mouth and heart were as one." *I.e. you meant what you said.* But if you vowed mistakenly [that is,] your intention was not the same as the utterance of your lips, or if you only thought of making a vow, but did not utter it with your lips, this is not [considered] a vow.

מי שנהג איזה חמרא בדברים המתירים מדינא, מחמת סניג ופרישות, כגון תעניות שבימי הסליחות, או שלא לאכול בשר ושלל לשתות יין משבועה עשר בתמוז ואילך, וכיוצא בזה, אפילו לא נהג כן רק פעם הראשונה, אלא שהיה בדעתו לנהוג כן לעולם, או שנהג כן שלש פעמים, אף על פי שלא היה בדעתו לנהוג כן לעולם, ולא התנה שיהא בלי נדר, ורוצה לחזור מפני שאינו בריא, צריך התרה, ויפתח בחרטה, שהוא מתחרט על מה שנהג כן לשם נדר. לכן מי שהוא רוצה לנהוג באיזה חמרות לסניג ופרישות, יאמר בתחלה שאינו מקבל עליו כן בנדר, וגם יאמר שאין בדעתו לנהוג כן אלא בפעם ההיא, או בפעמים שיצצה ולא לעולם (רי"ד).

If you are accustomed to adhere to certain [voluntary] restrictions that are permitted according to the *halachah I.e. according to the letter of the law.* in order [to create] a hedge and a fence or to inculcate self abstinence, for example, fasting during *selichos* days, *Days when special selichos prayers are said asking forgiveness for our sins.* or abstaining from eating meat and drinking wine from the seventeenth day of *Tammuz* until *Tisha B'av*, *A three week period of mourning the loss of Jerusalem and the Holy Temple.* and other similar [restrictions], even if you practiced these things only once, but intended to continue this practice always, or practiced them three times even without the intent to continue this practice always, but did not stipulate that it shall be "without a vow," and you [now] wish to cancel [this practice] because you are not well—you require nullification [of your vow by a *Beis Din*]. You must begin [the nullification process] with regret, i.e. that you regret that you assumed this practice as a vow.

Therefore, if you wish to assume some restrictions [for the purpose of creating] a hedge or for [reasons of] abstinence, you should first state—that you do not take it upon yourself as a vow, and you should also say that you intend to practice this only for that time or at other times that you may wish to do so but not for always [as a regular practice].

פיצד מתירין את הנדר או השבועה, הולך אצל שלשה אנשים בני תורה, ואחד מהם יהיה בקי בהלכות נדרים, שינדע איזה נדר יכולין להתיר ואיזה מהן אינן יכולין להתיר, ואיך מתירין, והם יתירו לו. ומי שנדר בתלום, טוב שיתירו לו עשרה בני תורה.

What is the process of nullification for a vow or an oath? You must go before three learned men one of whom is an expert in the laws of vows, who knows which of the vows may be nullified, which of them cannot be nullified, and in what manner it may be nullified, and they (these three men) may nullify it for you. A vow made in a dream should preferably be nullified by ten learned men. *A dream may be a sign from above and since the Divine Presence is found amongst ten learned men, they are therefore, empowered to nullify the vow. (Rosh, Nedarim 8a)*

אף על פי שלעגן כל המצות שבתורה אין הבן נעשה גדול עד שיהיו לו שלש עשרה והביא שערות, והבת אינה גדולה עד שיהיו לה שתיים עשרה שנה והביאה סימנים, אבל לעגן נדר ושבועה, נש להם קדימה שנה אחת. שהקטן בן שתיים עשרה שנה ויום אחד, והקטנה בת אחת עשרה שנה ויום אחד, אפלו לא הביאו סימנים, אם מבינים לשם מי נדרו ונשבעו, נדרם נדר ושבועתו שבועה. אבל פחותים מזמן זה, אפלו מבינים, אין דבריהם כלום. ומפל מקום גוערין בהם ומפין אותן שלא ירגילו לשונם בנדרים ושבועות. ואם הוא דבר קטן וקל שאין בו ענוי נפש, גוזרין עליהם שיקיימוהו.

Although where all *mitzvos* of the Torah are concerned a son does not reach adulthood until he is thirteen years old, and has grown [pubic] hair, and a daughter does not reach adulthood until she is twelve years old and has produced "signs" [of adulthood], nevertheless, where vows and oaths are concerned they become responsible one year earlier. That is, a young boy twelve years and a day, and a young girl eleven years and a day, even though they haven't produced "signs," if they understand in whose name a vow or an oath is made, their vow is a [valid] vow and their oath is a [valid] oath. But, [if they are] younger than this age, even if they understand [vows and oaths], their words count for naught. Nevertheless, they should be reprimanded and spanked in order that they not become accustomed [to making] vows and [swearing] oaths. If [the vow that the youngsters made] is insignificant and easy [to fulfill] not entailing any suffering, they should be ordered to fulfill it.

הָאָב מִפֶּר נָדָרֵי בִתּוֹ עַד שֶׁתִּבְגֵּר, דְּהֵינּוּ שִׁיחִיּוֹ לָהּ שְׁתִּים עָשָׂרָה שָׁנָה וְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים. וְהוּא שֶׁלֹּא נִשְׂאָתָּ. וְהַבְעֵל מִפֶּר נָדָרֵי אִשְׁתּוֹ. כִּיצַד מִפִּירִין. אוֹמֵר שְׁלֹשׁ פַּעֲמִים, מִפֶּר אוֹ בָטַל אוֹ שְׂאָר לִשְׁוֹן הַמּוֹרָה שֶׁהוּא עוֹקֵר אֶת הַנָּדָר מֵעֲקָרוֹ, בֵּין שְׂאוֹמֵר כֵּן בִּפְנִיָּה אוֹ שֶׁלֹּא בִּפְנִיָּה. אָבֵל לִשְׁוֹן הַתָּרָה, לֹא מִהֲנִי בָּאָב וּבִבְעֵל, וְגַם אֵין יְכוּלִין לְהַפֵּר רַק בְּיוֹם שְׁמֻעָם. דְּהֵינּוּ אִם שְׁמָעוּ בְּתַחֲלַת הַלַּיְלָה, מִפִּירִין כָּל הַלַּיְלָה וְכָל הַיּוֹם שֶׁלֹּא חָרִיוּ. וְאִם שְׁמָעוּ בְּיוֹם סֻמוֹךְ לְצֵאת הַכּוֹכָבִים, אֵין מִפִּירִין רַק עַד צֵאת הַכּוֹכָבִים, וְיוֹמֵר אֵינֶן יְכוּלִין לְהַפֵּר. בְּשִׁבְתָּ לֹא יֹאמֵר לָהּ מִפֶּר לִיכִי כְמוֹ בַּחַל, אֲלֵא מְבַטֵּל בְּלִבּוֹ, וְאוֹמֵר לָהּ, טְלִי אֲכָלִי, וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה. וְאִם הָאָב אוֹ הַבְעֵל אָמְרוּ תַּחֲלָה שֶׁהוּא מְרַצָּה מִן הַנָּדָר, אִף עַל פִּי שֶׁלֹּא אָמַר בְּפִרוּשׁ, אֲלֵא שְׂאוֹמֵר לִשְׁוֹן שֶׁהוּא מוֹרָה שֶׁהוּא מְרַצָּה, וְאִפְלוּ אִם רַק בְּלִבּוֹ חָשַׁב שֶׁהוּא מְרַצָּה בַּנָּדָרָה, שׁוֹב אֵינּוּ יְכוּלִין לְהַפֵּר (וְאִם תִּלְתֶּה הַנָּדָר בְּמַעֲשֵׂה, עֲנֵן "שִׁפְתֵי כְהֵן" סִמֵּן רִלֵד סָעִיף קָטָן מֵה).

A father may cancel his daughter's vows until she comes of age, that is, when [she reaches the age of] twelve years and six months, provided that she has not married. A husband may cancel his wife's vows. What is the process for cancellation? He says three times: "cancelled" or "absolved" or any other language that indicates total abrogation of the vow, regardless whether he says this in her presence or not in her presence. However, language of "nullification" is not valid for a father or husband. Also, they can only cancel the vow within the day they heard it. That is, if they heard the vow at the beginning of the evening, they may cancel it all night and the entire following day. *Until the next nightfall*. If they heard [the vow] close to the time that the stars appear, they can cancel it only until the stars appear. Beyond that time they cannot cancel it. On Shabbos, he should not say to her: "It is cancelled for you" as [he would say] on a weekday, but he should cancel it in his heart, and say to her: "Take and eat" *The food that she prohibited by her vow*. or some similar expression. *Anything that conveys the message that he has cancelled*. If the father or the husband at first said that he is satisfied with the vow, although he did not say so explicitly, but said something that indicated his satisfaction, and even if it was only in his heart that he thought that he is satisfied by her vow, he can no longer cancel it. (If she made the vow conditional upon some act, see *Shach* 234:45.)

אִיזָה נָדָרִים יְכוּלִין הָאָב אוֹ הַבְעֵל לְהַפֵּר. דּוֹקָא דְּבָרִים שִׁישׁ בָּהֶם עֲנִי נָפֶשׁ, כְּגוֹן רְחִיצָה, קִשּׁוּט, כְּחוֹל וּפְרָכּוּס, וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה. וְהַבְעֵל יְכוּל לְהַפֵּר גַּם דְּבָרִים שֶׁאֵין בָּהֶם עֲנִי נָפֶשׁ, אִם הֵן מִן הַדְּבָרִים שֶׁבֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ וְגוֹרָמִים אִיבָה בֵּינֵיהֶם. אָבֵל אֵלּוּ, אֵינֶן מְתָרִים אֲלֵא כָּל זְמַן שֶׁהִיא יּוֹשֶׁבֶת תַּחְתָּיו. וְלֹאחֵר שֶׁנִּתְאַלְמְנָה אוֹ נִתְגַּרְשָׁה, אֲסוּרָה בָּהֶן.

What manner of vows can a father or husband cancel? Only matters of physical discomfort such as: bathing, adorning herself, eye makeup,

hairdo, and the like. The husband can cancel also things that do not entail physical discomfort, if they are matters concerning things between husband and wife which cause resentment between them. However, these things are permitted [for her] only for as long as she remains with him. [But], after she is widowed or divorced they are prohibited to her.

סימן סח

היוצא לדרך, בין מביתו בין ממקום שהיה לו בדרך, וכן בחזרתו לביתו, לאחר שיצא מעבורה של העיר, דהיינו שבעים אמה ושני שלישי אמה לאחר שכלו כל הבתים, מתפלל תפלת הדרך, יהי רצון מלפניך ה' אלקינו ואלקי אבותינו, שתולידנו לשלום וכו'. אומרה בלשון רבים, רק "ותתנני לטן, אומר בלשון יחיד. ויותר טוב לאמרה לאחר שיצא מיל מעבורה של עיר. וכשהוא כבר בדרך ולן באיזה עיר, יכול לאמרה בפקר גם קדם שיצא.

When you set out on a journey, whether from home or from a place where you lodged overnight en route, as well as on returning home, after having left the boundaries of the city, that is seventy and two-thirds *amohs* beyond the last house, you should say the traveller's prayer: "May it be Your Will, Hashem our God and the God of our fathers that You lead us in peace, etc." This prayer is said in the plural form, except for: "*vesiteneini lechein*" "*May I find favor.*" which is said in the singular form. It is preferable to recite *Tefillas Haderech* after you have travelled a *mil* — 2,000 *amos*. beyond the outskirts of the city. Once you are en route and stay overnight in any city, you may recite it in the morning even before you leave. *Though when first departing at the beginning of its journey, you should wait until you have already traveled a mil beyond the city before reciting Tefillas Haderech. Once you are in mid-journey, you may recite it in the morning, even before setting out for that day's journey.*

אין להתפלל אותה אלא אם כן יש לו ללכת לכל הפחות פרסה. ולכתחלה יש לו להתפלל בתוך פרסה הראשונה. ואם שכח, יכול להתפלל כל זמן שהוא בדרך, ובלבד שיעזין לא הגיע לתוך פרסה הסמוכה לעיר שהוא רוצה ללון בה.

It should not be recited unless you have to travel at least a *parsah*. *The equivalent of four mil.* It is preferable to recite it within the first *parsah*. If you forgot, you may recite it as long as you are still on the road, provided that you have not yet reached to within a *parsah* of the city where you intend to spend the night.

תפלת הדרך צריכין לאמרה סמוך לברכה אחרת. ולכן אם יוצא בבקר ואומר בדרך ברפת השחר, או שהיה לו בדרך באיזה עיר (שאז יכול לומר תפלת הדרך גם קדם שיצא) ואומר אפלו קדם שיצא ברפת השחר, יאמרה אחר ברפת הגומל חסדים טובים לעמו ישראל. ואם הולך לאתר התפלה מביתו, יאכל או ישתה איזה דבר על הדרך, ויברך ברכה אחרונה, וסמוך לה יאמר תפלת הדרך, או יטיל מים ויברך אשר יצר, ויסמכה לה.

Tefillas Haderech should be said following another berachah. Therefore, if you depart in the morning and will say the morning berachos while en route or if you lodged overnight on the trip, in any city, (in which case you may recite *Tefillas Haderech* even before you depart) and you recite the morning berachos even before departing, then, you may recite *Tefillas Haderech* after the berachah *Hagomeil chasadim tovim le'amo Yisrael. Who bestows bountiful kindness upon His people Israel.* [But,] if you depart from home after prayers, [then] you should eat or drink something while en route and recite the after-berachah, and immediately [thereafter] recite *Tefillas Haderech*. After urinating and reciting *Asher Yatzar*, you may recite immediately [*Tefillas Haderech*.]

יש לאמרה בעמידה, ואם הוא רוכב או הולך בעגלה, אם אפשר להעמיד הבהמה, יעמידה, משום דרוכב כמהלך דמי. ואם לאו, יאמרה כף.

It should be recited while standing. If you are riding an animal or travelling in a wagon, if it is possible to stop the animal [then,] you should stop it because riding an animal is equivalent to walking. *I.e., though the person is still while sitting on the animal, nevertheless the animal's movement is considered as if the person is walking and it is inappropriate to pray while walking.* If it is not possible to stop the animal you may recite it while riding.

אין אומרים אותה אלא פעם אחת בכל יום שהוא הולך. אבל אם חנה באיזה עיר על דעת ללון שם, ואחר כך נמלך ויצא ממנה לעבור חוצה לה או לשוב לביתו, אומרה פעם שנית. אם הולך ביום ובלילה או שהיה לו שלא במקום ישוב, פעם הראשונה אומרה בחתימה, ובשאר הנמים אומרה בלא חתימה. כי כל זמן שלא לו במקום ישוב, נחשב הפל לדרך אחד.

Tefillas Haderech is recited only once each day that you travel. But, if you stopped off in a city intending to spend the night there, and, afterwards, reconsidered and left it to continue onward or to return home, you should recite it a second time. *Since you intended to end your journey for that day, starting out again is as a new journey, and Tefillas Haderech is again required.* If you travel day and night or if you spent the night in

an uninhabited place, [then,] the first time you recite *Tefillas Haderech*, you recite it with a closing berachah *I.e., Baruch atah Adono-y shomei'a tefillah.* and the remaining days you recite it without a closing berachah, *I.e., Baruch atah shomei'a tefillah, omitting Adono-y.* because as long as you do not spend the night in an inhabited place, it is considered one [continuous] journey.

טָרַם צֵאתוֹ לַדֶּרֶךְ, יֵשׁ לוֹ לִתּוֹ צִדְקָה, שְׁנֵאָמַר, צִדְקָה לְפָנָיו יְהוָה וְיִשָּׁם לְדֶרֶךְ פְּעָמָיו. וְיֵשׁ לִטּוֹל רִשּׁוֹת מִהַגְדוּלִים שֶׁבְּעִיר שִׁיבְרָכוּ אוֹתוֹ שִׁינְצִלִים בְּדֶרֶכוֹ. וְיֵשׁ לְהִשְׁתַּדֵּל שִׁילּוּי אוֹתוֹ אֵינָהּ אֲנָשִׁים. וְהַמְלִיחָה אֶת חֲבֵרוֹ, כְּשֶׁהוּא פּוֹרֵשׁ מִמָּוֶה, צָרִיד לַעֲמֹד בְּמִקְוָמוֹ עַד שֶׁהוּלֵךְ יִתְעַלֵּם מֵעֵינָיו (מִהַרִּיעַב"ץ). הַמְבָרְכִים לְהוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ לֹא יֵאָמְרוּ לוֹ לֵךְ בְּשָׁלוֹם אֶלָּא לֵךְ לְשָׁלוֹם. שֶׁהֵרִי דוֹד אָמַר לְאַבְשָׁלוֹם, לֵךְ בְּשָׁלוֹם, הֲלֹךְ וְנִתְלָה. וְיִתְרוֹ שְׁאָמַר לְמִשָּׁה, לֵךְ לְשָׁלוֹם, עֲלֵה וְהִצֵּלִים. כְּשֶׁהוּא בְּדֶרֶךְ, יַעֲסֹק בַּתּוֹרָה, שְׁנֵאָמַר, וּבִלְכָתָּה בְּדֶרֶךְ. וְיֵאמַר בְּכָל יוֹם אֵינָהּ מִזְמוּרֵי תְהִלִּים בְּכֹנֶה וְהַכְנָעָה. וְיִזְהַר שֶׁתִּהְיֶה לוֹ פֶת עֲמוֹ, אֲפִלּוּ הוּלֵךְ בְּמִקְוָם קָרוֹב. גַּם יֵשׁ לוֹ לִקַּח עֲמוֹ צִיצִית, שֶׁמֶא תִפְסֹל לוֹ צִיצֵה וְלֹא יִשָּׁי אַחֲרָת וְיִתְבַטֵּל מִמִּצְוָה. לְעוֹלָם יִכָּנס אָדָם בְּכִי טוֹב וְיֵצֵא בְּכִי טוֹב. פְּרוּשׁ, כְּשִׁיכָּנס עֲרֵבִית לְבֵית הַמְּלוּךְ, יִכָּנס בְּעוֹד הַחֲמָה זֹרֶחַת, וְלִמְחָר יִמְתִּין עַד הַגֶּזֶן הַחֲמָה וְיֵצֵא, וְאֵז טוֹב לוֹ, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת הָאוֹר כִּי טוֹב. לֹא יֵאָכֵל הַרְבֵּה כְּשֶׁהוּא בְּדֶרֶךְ (אֹרַח חַיִּים סִימָן ק"י).

Before departing on a journey, you should give charity, for it is said: "Righteousness will precede him and he will set his footsteps upon the way." *Psalms 85: 14. In Hebrew tzedek, also means charity.* You should take leave from the leaders of the city *I.e., the righteous scholars.* that they may bless you with success on your journey. You should endeavor that some people escort you. *I.e., to the edge of the city.* When escorting a friend, and when taking leave of him, you should remain standing in your place until the traveller disappears from view. Those who bless the traveler should not say to him: "Go in peace," but, [rather,]: "Go towards peace;" because David said to Absalom: *Samuel II 15: 9. "Go in peace."* He went and was hung, whereas Yisro said to Moshe: *Exodus 4: 18. "Go towards peace,"* and he [Moshe] rose to success. While traveling, you should be occupied with Torah study, for it is said: *Deut. 6: 7, 11: 9. "And when you travel on the road." "Speak them (the words of Torah) ... when you journey ..."* You should also recite some Psalms each day with concentration and humility. You should take care to take along bread even when traveling to a nearby destination. You should also take along *tzitzis* lest a *tzitza* become invalid and being unable to obtain another, you will remain idle from [fulfilling] a *mitzvah*. *It is preferable that on a trip, even to a nearby destination, you should take your tallis and tefillin along (Mishnah Berurah 110).* "A person should always arrive when it is good and depart when it is good," *Pesachim 2a.* that is, when traveling to an

inn towards evening, you should arrive while the sun is still shining, and the following day you should wait until the sunrise and [then] depart, and then things [will be] well for you, as is written: "God saw the light that it was good." *Gen. 1: 4*. You should not overeat while on a journey.

באכסניא שהוא אוכל שמה, צריך לדקדק אם בעל הבית ואנשי ביתו המה כשרים ונאמנים. ואם רוצה לאכול בשר במקום שאינו ידוע לו, צריך להקור ולדרוש היטב מי הוא השוחט ומי הוא הרב המשגיח עליו, כי בעונותינו הרבים רבה המכשלה, והמשפיל בינו. ומכל שכן בינו, אשר בעונותינו הרבים רבו המתפרצים, וצרכיו חקירה ודרישה (יו"ד סימן קי"ט).

When eating at an inn, you should carefully take note whether the owner and his household are righteous and trustworthy. If you contemplate eating meat at an unfamiliar place, you should investigate thoroughly as to who is the *Shochet* [ritual slaughterer] and who is the Rabbi who supervises him, for due to our "many sins" *I.e., the continuing deterioration of our level of observance*. violations are common and one who is wise will understand [the allusion]. And certainly where wine is concerned, where because of our "many sins" the transgressors have proliferated, therefore scrutiny and investigation are necessary.

כשהוא מתפלל תפלת שחרית בדרך, יזהר להתעטף בטלית גדול כמו שהוא מתפלל בבית הכנסת, כי הטלית הקטן, רחוק שיהיה כשעור. אם הולך ברגליו, אזי כשאומר הפסוק שמע ישראל וכו', וברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, צריך לעמוד, שיכון לבו היטב. ואם רוכב או יושב בעגלה, מתר. ובתפלת שמונה עשרה יעמוד. ואם הוא נחויץ לדרך, אם יכול לעמד, לכל הפחות בשלש ברכות ראשונות ובשלש ברכות אחרונות, מוטב. ואם לאו, יתפלל מישב בעגלה, וינעשה הכריעות מושב. ואמנם טוב יותר שיתפלל אפלו מיד בעלות השחר, וגם מנחה אפלו מיד חצי שעה אחר תצות היום, כדי שיוכל להתפלל מעמד וכראוי. (השעור שהוא מחייב לחזור אחר מים וכדי להתפלל בעשרה, כתוב בסימן י"ב סעיף ה' וסעיף ח ע"ג שם) (אורח חיים סימן סג פט צד רלג ובהי"א).

When praying *shacharis* *The morning prayer*: on a journey, you should take care to wrap yourself in a *tallis gadol* *The large tallis usually worn during prayers*. just as you do when praying in the synagogue, because the "small" *tallis* *The tzitzis worn as a garment all day*. is unlikely to be the proper size. *I.e., it is usually less than the required size that the mitzvah requires*. If you are traveling by foot, then, when reciting the verses: *Shema Yisrael* and *Baruch shem kevod malchuso le'olam va'ed*, you should stand still so that you are able to concentrate well. If you are riding an animal or sitting in a wagon you are permitted [to recite *Shema* in that position.] [When reciting] *Shemoneh esrei* you should stand. If you are pressed to be on your way, [then] if you can stand

for at least the first three berachos of *Shemoneh esrei* and the last three berachos, you should do so, and if it not (you cannot stand), then you may pray sitting in the wagon and perform the [required] bendings in a sitting position. However, it is preferable to pray even immediately at dawn, *The absolute earliest you can pray the shacharis prayer, though it is normally preferable that you wait till sunrise.* and *minchah* even immediately after a half hour past midday, *The absolute earliest you can pray the minchah prayer.* in order to pray while standing and to pray properly. (The distance you must travel to seek water [for washing the hands] and to pray with [a *minyan* of ten], is discussed in Chapter 12 parag. 5 and 8.)

המהלך בדרך והגיע את האכל ולא מצא מים, נתבאר בסימן מ' סעיף י"ד. ובסימן מ"ב סעיף י"ט נתבאר, שהאוכל פת, אסור לצאת ממקומו, עד שיברך ברכת המזון. ובסימן מ"ד סעיף ו' נתבאר, שצריך לברך מישב דוקא. ואמנם אם אכל בדרך כשהוא מהלך, מתר לברך ברכת המזון גם כן כשהוא מהלך, מפני שאין דעתו מישבת עליו אם יצטרך להתעכב. אכל אם אכל מישב, גם ברכת המזון צריך לברך מישב (קפ"ג).

The law concerning the situation of a traveler when mealtime arrives and he finds no water, is discussed in Chapter 40:14. In Chapter 42:19 it was explained that one who eats bread may not leave his place *I.e., the place where you ate.* before reciting *Birkas Hamazon*. In Chapter 44:6 it was explained that one may recite (*Birkas Hamazon*) only while sitting. However, if you eat on the road, while walking, you are permitted to recite *Birkas Hamazon* also while walking, because you would be uneasy if you were compelled to halt [in order to say *Birkas Hamazon*.] But, if you ate while sitting, then, *Birkas Hamazon*, too, must be recited while sitting.

קצת נוהגין שבהיותם בדרך ואוכלים בבית עובד פוכבים, אין מברכין בזמון, משום דלא הוי קביעות. ומכל מקום אם קבעו עצמן שם לאכול ביחד, אינו נכון לבטל הזמון. ויאמרו, הרהמן הוא ישלח לנו ברכה מרבה במקום הליכתנו ובמקום ישיבתנו עד עולם. ואם אוכלים משל אחר, יכולין לומר, הרהמן הוא יברך את בעל הבית הזה, וקאי על בעל הסעודה, ואם לאו, יאמרו, הרהמן הוא יברך אותנו. ועין לעיל סוף סימן מ"ד (קצ"ג).

It is the custom of some, when traveling and eating at the house of a Gentile, not to recite *Birkas Hamazon* with a *mezuman* *Reciting Birkas Hamazon as a group of at least three male adults.* (See Chapter 45) because it is not considered [a] fixed [meal]. Nevertheless, if they set themselves there to eat together [as a group] [then,] it is not proper to annul the *mezuman*. They should recite: *Harachaman hu yishlach lanu*

berachah merubah bimekom halichaseinu "May the Compassionate One send us an abundant blessing wherever we travel," *uvimekom yeshivaseinu ad olam* "and wherever we stay, always." If they partake of the food of one person, they may recite: *Harachaman hu yevareich es ba'al habayis hazeh*, "May the Compassionate One bless this host" referring to the owner of the meal. If not, (i.e. if each eats his own food) they should recite: *Harachaman hu yevareich osanu* "May the Compassionate One bless us." See above, end of Chapter 44.

מדינא, אסור לילך בערב שבת יותר משלש פרסאות, בין לביתו בין למקום אחר כדי שיוכלו להכין צרכי סעודות שבת כראוי. ובמדינות אלו אין נזהרין בזה, מפני שרב בני אדם מכינים ברוח. ומכל מקום צריך כל אדם לזהר מאד שיפגס לאשפיתא בעוד היום גדול, כי הרבה חלול שבת בא על ידי מה שמתאחרים. לכן זהא נזהר מאד, ולא נסיתנו הנצר לומר, עוד היום גדול ונהדר טוב (רמ"ט).

Halachically, it is prohibited to travel more than three *parsas*, on Fridays *I.e.*, *twelve mil.* whether to your home or any other destination, in order to enable them (i.e. his hosts) to prepare adequately the needs for the Shabbos meals. [However,] in these lands this [law] is not adhered to because most people prepare in abundance. Nevertheless, you should take great care to arrive *On Fridays*. at your place of accommodation when there is still sufficient daylight, because many violations of the Shabbos result due to late arrivals. Therefore, you should take great care and not rationalize by saying: "The day is yet long and the road is good."

מי שהוא ביום שבת קדש בדרך במלון ויש לו מעות, אם יכול להפקידן או להצניען, אסור להחזיקן בכיסו, שהרי הם מקצה. ואם מתירא ששם יגנבון ממנו, יתפרן בערב שבת בבגדו וישב בבית, ולא יצא בהן במקום שאין ערוב. אף אם יש לחוש ששם מחמת זה שאינו יוצא כל היום מביתו, ירגישו שיש לו מעות ויגזלון ממנו, מתיר לצאת בהן כשהן תפורות בבגדו. אבל אם הן בכיסו, בכל ענין אסור (סימן ש"א) (עין עוד בסימן קפ"ט, דברים שצריכין לזהר בדרך).

Should you find yourself, on the holy Shabbos, in mid-journey at an inn, and have money in your possession, if you can deposit it safely with someone, or hide it, it is forbidden to keep it in your pocket, for it is *muktzeh*. *Lit. set apart, i.e. not permitted to be handled. See Chapter 88.* If you fear lest it be stolen, you may sew it into your garment on Friday and remain in the house and not walk out with it if there is no *eiruv*. *Eiruv—a legal enclosure which renders the area a "private domain," enabling objects to be carried there. See Chapter 94.* But, if there is concern that because of not leaving the house all day it will be sensed

that you possess money and you may be robbed, you may go out with it if it is sewn into your garment. But, if it is in your pocket, [then] going out is prohibited in all circumstances. (See also Chapter 189 concerning precautions to be taken for a journey).

סימן סט

אמר רבי חלבו אמר רב הונא, לעולם יזהר אדם בתפלת המנחה, שהרי לא נענה אליהו אלא בתפלת המנחה, שנאמר ויהי בעלת המנחה ויגש אליהו. והטעם שתפלת המנחה היא חשובה כל כך, מפני כי תפלת השחר זמנה ידוע, בבקר בקומו ממטתו יתפלל מיד קדם שיהא טרוד בעסקיו. וכן תפלת ערבית בלילה זמנה ידוע, בבאו לביתו והוא פנוי מעסקיו. אבל תפלת המנחה, הוא בעוד שהיום גדול והאדם טרוד בעסקיו והוא צריך לשום אל לבו ולפנות מכל עסקיו ולהתפלל, על כן שכרה הרבה מאד (טור רלב).

"Rabbi Chelbo said, in the name of R. Huna: 'A person must always take care [to pray] the *Minchah* prayer, for Elijah was answered only at the *Minchah* prayer, as it said: It was at the time of the *Minchah* and Elijah came near.'" *Kings I: 18; Maseches Berachos 6b*. The reason the *Minchah* prayer is so esteemed [is] because the *Shacharis* prayer has a set time, [i.e.] in the morning when arising from bed we immediately pray before becoming involved with our own affairs. Similarly, the *Maariv* prayer has a set time, [i.e.] when we arrive home and are free from our tasks. But, the *Minchah* prayer is prayed while the day is yet long and we still are absorbed in our affairs, and we must pay attention and free ourselves from all our affairs to pray. Therefore, its reward is very great.

עקר זמנה הוא בתשע שעות ומחצה ולמעלה, והיא נקראת מנחה קטנה. ובשעת הדחק, כגון שהוא צריך לצאת לדרך או שהוא צריך לאכול. יכול להתפלל מיד לאחר שש שעות ומחצה, והיא נקראת מנחה גדולה. והמשך זמנה הוא לכתחלה עד שעה ורביעית שעה קדם הלילה ולא יותר, וזה נקרא פלג המנחה, כי משעת מנחה קטנה עד הלילה הוא שתי שעות ומחצה, והחצי מזה היא שעה ורביעית. ובדיעבד או בשעת הדחק, יכול להתפלל עד צאת הכוכבים. וכן נוהגין עתה ברב הקהלות, שמתפללין מנחה סמוך ללילה. ושעות אלו הנה שעות זמניות, דהינו לפי ערך היום, מזריחת החמה עד שקיעתה מתחלק היום לשנים עשר חלקים, ואם היום גדול שמנה עשרה שעות, אזי שעה ומחצה נחשבת לשעה.

The most proper time for the *Minchah* prayer is from nine and one half hours and on; and that is called *Minchah ketanah*. *Minchah ketanah*, (*minor Minchah*). This corresponds to the afternoon *tamid* sacrifice

which is the culmination of all the daily Temple sacrifices. When the situation is urgent, for example, if you must depart on a trip or if you must eat, you may pray [*Minchah*] immediately after six and one-half hours and this is called *Minchah gedolah*. *Minchah gedolah (major Minchah).* This, too, corresponds to the afternoon *tamid* sacrifice. Six and one-half hours is the absolute earliest time that the afternoon *tamid* can be sacrificed. The time [for *Minchah*] is preferably, until one and one quarter hours before nightfall and not later. This (the 1–1¼ hours before night) is called *pelag haminchah* (lit. half of the *Minchah*), because from the time of *Minchah ketanah* until nightfall two and one-half hours elapse; half of this is one hour and one quarter. After the fact (i.e. this preferable time has lapsed) or in time of great need, you may pray until the stars appear. This has now become the custom in most congregations—to pray *Minchah* shortly before nightfall.

pray may you ,*haminchah pelag* before *Minchah* pray you if Thus, to course, of (remembering, nightfall before even *pelag* after *Maariv* if that state poskim Many nightfall). after sometime *Shema* the repeat pray to nightfall until wait must you ,*pelag* after *Minchah* pray you of times the to as disagree *Yehudah R. and Rabbanan The Maariv Minchah for time the that hold Rabbanan The Maariv. and Minchah holds Yehudah R. begins. Maariv for time the when nightfall, until lasts nightfall) before hours (1–1/4 haminchah pelag until is Minchah that that concludes Gemara The begins. Maariv for time the which after opinion. either choose may one and valid are rulings both*

Maariv pray may you haminchah, pelag before Minchah pray you if Thus, the repeat to course, of (remembering, nightfall before even pelag after pray you if that state poskim Many nightfall). after sometime Shema Mishnah Maariv. pray to nightfall until wait must you pelag, after Minchah rather sunset before alone Minchah pray to better is it that writes Berurah circumstances, extreme In minyan. a with even sunset after pray to than before hour an of quarter a until Minchah pray to permitted is it however; [above-mentioned] These 14) 233: Berurah (Mishnah appear. stars the of length the to according measured hours," "time-variable are "hours" reckoned is it that hold Poskim Other sunset, until sunrise from daylight divided is day the 4) 233: Berurah (Mishnah sunset. until break day from 1–1/2 then hours eighteen is daylight if example] [For parts. twelve into "hour." one considered is hours

אסור להתחיל לאכול אפילו סעודה קטנה סמוך למנחה קטנה. וסמוך, הנו תצי שעה קדם. ואם אינו קובע עצמו לסעודה, אלא שאוכל או שותה דרך ארעי פרות או תבשיל, אפילו מחמשת מיני דגן, יש מתירין. אבל יש להתמיר גם בזה. וכן אסור לפגס למרחץ או להסתפר סמוך למנחה קטנה. וסעודה גדולה, כגון סעודת נשואין או ברית מילה וכדומה, אסור להתחיל אפילו סמוך למנחה גדולה, דהינו מחצות היום אסור, אלא ימתינו עד זמן מנחה גדולה, ויתפללו קודם הסעודה. ובמקום שקורין לבית הכנסת והוא רגיל לילך לבית הכנסת להתפלל בצבור, מתר להתחיל סעודה קטנה סמוך למנחה קטנה, וגם אחר כך, ובלבד שמייד שקורין לבית הכנסת, יפסיק ממה שהוא עסוק, להתפלל. וסעודה גדולה סמוך למנחה קטנה, אסור להתחיל אפילו במקום שקורין לבית הכנסת, ואפילו סמוך למנחה גדולה יש להתמיר.

It is forbidden to begin eating even a small meal shortly before [the time of] *Minchah ketanah*. By shortly we mean one-half hour before. If you do not sit down to a meal, but eat or drink only casually, [such as] fruit or any cooked dish, even if it is [made] of the five grains, some authorities permit it. But, it is best to be stringent even in this regard. Similarly, it is forbidden to enter a bathhouse or to [have] a haircut shortly before *Minchah ketanah*. An elaborate meal, such as at a wedding or a circumcision and the like, must not be started even shortly before [the time] of *Minchah gedolah*; therefore it is prohibited to begin such a meal beginning from midday. It is best to wait until the time [for] *Minchah gedolah* and pray [*Minchah*] before the meal. In communities where the people are summoned to the synagogue *It was the custom in many communities that the shamosh (sexton) would go about the town and summon the people at prayertime.* and it is your usual practice to attend synagogue to pray communally, [then,] you may start a small meal close [to the time] of *Minchah ketanah*, and even afterward, provided that immediately upon being called to synagogue you interrupt whatever you are doing [in order] to pray. When it is close to *Minchah Ketanah*, an elaborate meal may not be started even where [people] are called to synagogue; and even close [to the time] of *Minchah gedolah* it is preferable to be stringent.

לתפלת מנחה, צריכין גם כן נטילת ידים עד הפרק כמו לתפלת שחרית, וכמבאר לעיל בסימן י"ב סעיף ה' וסעיף ו'. (ענין סעי' א' לא ידענו) ויבשלתון ערוך של הפנאי סימן צ"ב במראה מקום אות כ"ג) וכן לתפלת מעריב אם הפסיק אחר מנחה, וכן למוסף אם הפסיק אחר שחרית, צריך לטל ידיו.

The *Minchah* prayer also requires washing of the hands until the joint (i.e. the wrist) as does the *Shacharis* prayer as was explained above in Chapter 12, paragraph 5 and paragraph 6 (See *Chayei Adam* Chapter 33, para. 6, and the *Shulchan Aruch* of the *Tanya*, Chapter 92, footnote 23).

Likewise, you must wash your hands, for the *Maariv* prayer, if you were interrupted after *Minchah*, and for *Musaf*, if you were interrupted after *Shacharis*.

אין לומר אשרי שקדם מנחה עד שיהא מנין בבית הכנסת, כדי שהשלים צבור יאמר הקדיש על מה שאמרו בעשרה. ואם אמרו אשרי בלא מנין ואחר כך נשלם המנין, יאמרו איזה מזמור ואחר כך יאמר השלים צבור קדיש. ונש לשלים הצבור להתעטף בטלית קדם אשרי, שלא להפסיק בין אשרי לקדיש. ואם לא היתה טלית עד לאחר שאמר אשרי, יתעטף ויאמר איזה פסוקים שעליהם יאמר קדיש.

The *Ashrei Psalms 84: 8 followed by Psalms 144: 15 and 145*. that precedes *Minchah* should not be said until a *minyan* *Minyan*—a *quorum of ten male adults*. is present in the synagogue, so that the *chazzan* may say *Kaddish* following the *Ashrei* which was said by ten men. *If a minyan recites verses of Scripture together, then, Kaddish may be said afterwards*. If *Ashrei* was said with less than a *minyan* and afterwards *I.e., after having completed Ashrei*. the *minyan* was completed, another psalm should be said, and then, the *chazzan* says the *Kaddish*. The *chazzan* should wrap himself in a *tallis* before reciting *Ashrei*, in order that there be no interruption between *Ashrei* and the saying of *Kaddish*. If there was no *tallis* [available] until after *Ashrei* was said, he wraps himself in it, and says a few verses of *Psalms*, after which he recites *Kaddish*.

אם השעה דחוקה וקרוב ללילה, מתחיל שלים הצבור מיד אחר קדיש, השמנה עשרה בקול רם. והצבור לא יתפללו אלא שומעים ועונים עד שיאמר האל הקדוש, אז עונים אמן ומתפללים בלחש. ואם השעה דחוקה ביותר ונש לחוש שאם ימתינו על שלים הצבור עד לאחר שיאמר האל הקדוש, לא יסימו תפלתם בעוד יום, יכולין להתפלל מיד עם שלים הצבור בלחש מלה במלה עד האל הקדוש. וטוב אם אפשר שיהא לכל הפחות אחד שיענה על ברכות שלים הצבור אמן (קכ"ד רל"ב).

If time is short and it is close to nightfall, *I.e., there is not enough time to complete Minchah before nightfall*. the *chazzan* should begin reciting the *Shemoneh Esrei* aloud, immediately after saying the *Kaddish*. The congregation should not pray [at this time], rather listen and make the necessary responses until he (i.e. the *chazzan*) says *Ha'el Hakadosh*; they, then, answer *Amein* and pray [the *Shemoneh Esrei*] silently. If the time is extremely short, and there is concern that if they wait for the *chazzan* until after he says *Ha'el hakadosh*, they may not complete their prayers while it is still daytime, they may immediately pray along with the *chazzan* silently, word for word, until *Ha'el Hakadosh*. It is preferable, if possible, that there be at least one [person] that will respond *Amein* to the berachos

of the *chazzan*.

מי שְׂבֵא לְבֵית הַכְּנֶסֶת וּמֵצֵא צַבּוּר מִתְפַּלְלִין שְׁמֹנֶה עָשָׂרָה, מִתְפַּלֵּל עִמָּהֶם שְׁמֹנֶה עָשָׂרָה וְיֹאמַר אֲשֶׁרִי לְאַחֵר הַשְּׁמֹנֶה עָשָׂרָה. וְאִם לֹא יוּכַל לִגְמֹר שְׁמֹנֶה עָשָׂרָה, קֹדֶם שְׂיָבֵא שְׁלִים הַצַּבּוּר לִקְדָּשָׁה, וְאִם יִמְתִּין עַד לְאַחֵר שְׂיִגְמֹר שְׁלִים הַצַּבּוּר כָּל הַשְּׁמֹנֶה עָשָׂרָה עִם הַקְּדוּשָׁה, יַעֲבֹר זְמַן הַתְּפִלָּה, יִמְתִּין וְיִתְפַּלֵּל בְּלִחָשׁ עִם שְׁלִים הַצַּבּוּר בְּחִזְרַת הַתְּפִלָּה מִלֵּא מְלֵא, וְיֹאמַר עִמּוֹ כָּל נֶסֶח הַקְּדוּשָׁה, וְגַם לְדוֹר וָדוֹר וְכוּ', כִּמּוֹ שֶׁהוּא אוֹמֵר, וְיִסֵּים עִמּוֹ בְּשֹׁנָה בְּרַכַּת הָאֵל הַקְּדוּשׁ וּבְרַכַּת שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה. וְגַם מוֹדִים יֹאמַר בְּשֹׁנָה, כְּדִי שְׂיִשְׁחָה עִם הַצַּבּוּר. רַק בְּיוֹם תַּעֲנִית צַבּוּר, לֹא יֹאמַר עִם שְׁלִים הַצַּבּוּר עֲנָנוּ, אֲלָא אוֹמְרוֹ בְּשׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה, כִּמּוֹ שֶׁאֵר יַחֲדִיד. וְכֵן אִם רוֹצֵה לְהַתְּפַלֵּל מֵעָרִיב עִם הַצַּבּוּר, וְאִם יִמְתִּין עַד אַחֵר חִזְרַת שְׁלִים הַצַּבּוּר אֶת הַתְּפִלָּה יִצְטָרֵךְ לְהַתְּפַלֵּל עֲרֵבִית בִּיחִידוֹת יִתְפַּלֵּל מִנְחָה עִם חִזְרַת הַשְּׁלִים צַבּוּר, וְאִם בָּא כְּמוֹד לִקְדָּשָׁה יִמְתִּין עַד לְאַחֵר שְׂיֹאמַר שְׁלִים הַצַּבּוּר הָאֵל הַקְּדוּשׁ, וְיַעֲנֶה אָמֵן, וְאִזּוֹ יִתְפַּלֵּל. וְאִם שְׂיִפְסִיד עֲנָנָה אָמֵן שְׁלֵאֲחֵר שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה וְגַם מוֹדִים (שֶׁהֵם חַיִּיבִים), מִכָּל מְקוֹם הֵכִי עֲדִיר טָפִי, מִלְּהַפְסִיד תְּפִלַּת עֲרֵבִית עִם הַצַּבּוּר, וּמִכָּל שָׁכֵן, אִם הִשְׁעָה עוֹבְרַת מִזְמַן מִנְחָה (וְעַזּוֹ לְעִיל סִימָן כ' סְעִיף י"א).

If you come to the synagogue and find the congregation praying *Shemoneh Esrei*, you should pray the *Shemoneh Esrei* along with them and say *Ashrei* after *Shemoneh Esrei*. If you will be unable to complete the *Shemoneh Esrei* I.e., if you begin the *Shemoneh Esrei* when the *chazzan* repeats the *Shemoneh Esrei* aloud. before the *chazzan* reaches *kedushah*, and if you wait until after the *chazzan* completes the entire *Shemoneh Esrei* as well as the *Kaddish*, I.e., the *Kaddish tiskabeil* which follows the *Shemoneh Esrei*. the time for [the *Minchah*] prayer will pass, [then] you should wait and pray silently along with the *chazzan* when he repeats the *Shemoneh Esrei*, word for word, and say the entire *Kedushah* text along with him, as well as *ledor vador*, etc., just as he (i.e. the *chazzan*) says. You should complete the berachah *Ha'el hakadosh* and the berachah *Shomei'a tefillah* together with him. The obligation to respond *Amein* after *Ha'el hakadosh* and *Shomei'a tefillah* are equivalent to *Kedushah* (see Chapter 20 para. 11). *Modim*, too, should be said together with him, so that you can bow along with the congregation. However, on a public fast day, When the prayer *Aneinu* is said by the *chazzan* before *Refa'einu* and during *Shomei'a tefillah* by each individual. you should not say *Aneinu* with the *chazzan*. but recite it during *Shomei'a tefillah*, as [would] any other individual. Similarly, if you want to pray *Maariv* together with the congregation, And you have not yet prayed *Minchah*. but if you wait [to pray *Minchah*] until after the *chazzan* [completes] the repetition of the *Shemoneh Esrei*, you would be compelled to pray *Maariv* alone, then you should pray *Minchah* along with the repetition of the *chazzan*. If you arrived just before *Kedushah*, you should wait until after the *chazzan* says

Ha'el hakadosh, answer *Amein* and, then, pray [*Minchah*]. Although you will miss answering *Amein* following *Shomei'a tefillah*, as well as *Modim*, which are obligatory, nevertheless, it is preferable [to miss the responses] than to miss the chance of praying *Maariv* with the congregation. And certainly you should do so, if the time for *Minchah* is elapsing. *I.e., where waiting for the chazzan to finish the Shemoneh Esrei will make it too late for Minchah.* (See above Chapter 20, para. 11.)

אם נמשכה תפלת המנחה עד הלילה, לא יאמרו תחנון, כי אין אומרים תחנון בלילה. וצריכין לזהר ולהשגיח שלא תמשך עד הלילה ממש, כי אז אין אומרים קדיש מתקבל על התפלה שהתפללו ביום, פיון שהלילה שיך ליום המחרת (קל"א רלד).

If the *Minchah* prayer is delayed until night, the *Tachanun* prayer is not said, because *Tachanun* is not said at night. Care should be taken that *Minchah* not be delayed until actual nightfall, because, in that case, *Kaddish tiskabeil* is not said after prayers belonging to the previous day, since the night belongs to the following day.

מי שבא בערב שבת למנחה בבית הכנסת, והקהל כבר קבלו שבת או יום טוב, דהינו בשבת אומרו מזמור שיר ליום השבת, וביום טוב אומרו ברכו, לא יתפלל מנחה בבית הכנסת הזאת, אלא ילך חוץ לבית הכנסת ויתפלל. ואם שומע ששליח הצבור אומר ברכו, לא יענה עם הצבור, שאם יענה ברכו שוב אינו רשאי להתפלל אחר כך תפלה של חל. (אם טעה ויענה, יתפלל ערבית שתיים, כדלעיל סימן כ"א) ואם בא סמוך לקבלת שבת יום טוב, אף על פי שלא יוכל לגמר השמנה עשרה קודם שיקבלו שבת או יום טוב, יכול להתפלל פיון שמתחיל בהתר (רס"א רס"ג).

If you arrived for *Minchah* on Friday at the synagogue, and the congregation already accepted the Shabbos or Yom Tov, *And you have not as yet prayed Minchah.* that is on Shabbos they already said: *Mizmor shir leyom haShabbos*, and on Yom Tov they already said *Barechu*, you should not pray *Minchah* in that synagogue, rather you should go outside the synagogue and pray. *Having accepted Shabbos and Yom Tov, Minchah becomes a prayer of the previous day and it is not proper that it be said in that synagogue.* If you hear the *chazzan* saying *Barechu*, you should not respond along with the congregation, for if you answer *Barechu*, you are no longer permitted to pray a weekday prayer. (If you mistakenly responded, then you should pray [the] *Maariv Shemoneh Esrei* twice as explained above, Chapter 21.) If you arrive shortly before the acceptance of Shabbos or Yom Tov, although you will be unable to complete *Shemoneh Esrei*, *Of Minchah.* before they accept Shabbos or Yom Tov, [nevertheless] you may pray [*Minchah*], since you began at a permitted time. *I.e., before the*

congregation's Kabbalas Shabbos (accepting the Shabbos).

סימן ע

זמן קריאת שמע של תפלת ערבית הוא משנראין שלשה פוכבים קטנים, וביום המענן ימתין עד שיצא הספק מלבו. ועלשון נהגין להתפלל בצבור מעריב תכף אחר מנחה, אף על פי שעדיין אינו לילה, מפני טרח הצבור, שהוא טרח לאסוף הצבור שנית, ובליכוד שלא יהא קדם פלג המנחה, כי אז אפלו בדיעבד אינם יוצאים. ואשרי למי שמתפלל ערבית בצבור בלילה, ובין מנחה למעריב עוסק בתורה, לחבר הלילה עם היום בתורה, שהוא ענין גדול. ועל כל פנים ראוי לכל ירא שמים, שאם התפלל בצבור קדם הלילה, לא יאכל קדם הלילה אלא ימתין, ומיד לאחר צאת הכוכבים יקרא שלש הפרשיות של קריאת שמע. ומי שאינו מתפלל בצבור, אסור לו להתפלל תפלת ערבית קדם צאת הכוכבים.

The [beginning] of the *Kerias Shema* period of the *Maariv* prayer is when three small stars become visible. On a cloudy day one should wait until "the doubt leaves his heart." *I.e., he is absolutely certain that it is past nightfall.* Nowadays it is customary for the congregation to pray *Maariv* immediately after *Minchah*, even it is not yet night in order not to burden the congregation, for it is a burden for the congregation to gather a second time. This should not be done before *pelag haminchah*, See Chapter 69 para 2. for then, even already having done so, *I.e., having prayed.* they will not have fulfilled their obligation. *Of praying Maariv.* Fortunate is one who prays *Maariv* with the congregation after nightfall; and between *Minchah* and *Maariv* engages in the study of Torah, so that he joins night and day with Torah. According to *Kabbalah Magein Avraham 1: 1.* this is a significant matter. At any rate, it is fitting for any God fearing person, who prayed with the congregation before nightfall, not to eat [a meal] before nightfall. He should wait and immediately after the stars appear he should read the three chapters of *Kerias Shema* and then eat his meal. One who does not pray with the congregation is forbidden to pray *Maariv* before the stars appear. *Since it is preferable to pray Maariv after nightfall, it is only because of the merit of tefillah betzibur (congregational prayer) that one may pray earlier.*

לכתחלה צריך להתפלל ערבית מיד בצאת הכוכבים. ואסור להתחיל לאכל או לעשות שום דבר, ואפלו ללמד, תצי שעה קודם צאת הכוכבים, כמו סמוך למנחה קטנה (וענין לעיל סימן ס"ט סעיף ג'). ואם אין לו פנאי, כגון שהוא לומד פרקים, על כל פנים לא יאחר יותר מחצות הלילה. ובדיעבד אפלו אחר חצות עד שלא עלה עמוד השחר יצא (פ"ט רל"ב רל"ה).

It is preferable to pray *Maariv* immediately when the stars appear. It is forbidden to start a meal or do anything, even to study [Torah], one-half hour before the stars appear, the same as it is forbidden before *Minchah ketanah*. See Chapter 69 para. 3. If you have no time, for instance, if you teach a group [at that time], you should, at least, not delay [praying *Maariv*] beyond midnight. Even if you prayed after midnight, although it is after the fact, *I.e., you had not prayed by midnight*. as long as it is before daybreak, you have fulfilled your obligation.

מי שבא לבית הכנסת לתפלת ערבית ומצא שהצבור עומדין להתפלל שמונה עשרה, אפלו עדין אינו לילה, אלא מפלג המנחה ולמעלה, מתפלל עמהם שמונה עשרה, ואחר כך כשיהיה לילה יאמר קריאת שמע עם הברכות. ואם הצבור עומדין באמצע קריאת שמע וברכותיה, ויש לו שהיה לומר קדם שיגיעו לתפלת שמונה עשרה, קריאת שמע עם הברכות עד שומר עמו ישראל לצד יעשה כן, וידלג ברוך ה' לעולם וכו', ואינו צריך לאמרו אחר כך לאחר התפלה (מהרי"ע"ץ), ואם הוא לא התפלל עדין מנחה, יתפלל תפלת שמונה עשרה של מנחה, בשעה שהצבור אומרים קריאת שמע עם הברכות, וישקה מעט לכל הפחות כדי הלוך ד' אמות, ויתפלל אחר כך שמונה עשרה עם הצבור למעריב. ואחר כך כשיהיה לילה, יאמר קריאת שמע עם הברכות.

If you arrive at the synagogue for the *Maariv* prayer, and find the congregation about to begin the *Shemoneh Esrei*, even if it is before nightfall but after *pelag haminchah*, you should pray *Shemoneh Esrei*, along with them, and afterwards—after nightfall, recite *Kerias Shema* with the berachos. If the congregation is holding in mid-*Kerias Shema* and its berachos, and you have sufficient time to recite *Kerias Shema* and [its] berachos until *Shomeir amo Yisrael la'ad*, before they reach *Shemoneh Esrei*, you should do so and omit *Baruch Hashem le'olam* etc. and you are not required to say it after the prayer. *Baruch Hashem le'olam* was instituted so that those who arrive late be given the opportunity to complete their prayers together with everyone (*Tosafos*). It is, therefore, not necessary to make it up after *Maariv*. If you have not yet prayed *Minchah*, And you arrive when the congregation is in mid-*Kerias shema* and its berachos. you should pray the *Shemoneh Esrei* prayer of *Minchah* while the congregation is reciting *Kerias Shema* with the berachos, and wait, *Between Shemoneh Esrei*. at least the time required to walk four *amos* and afterward pray the *Maariv Shemoneh Esrei* with the congregation. Afterwards—after nightfall you should recite *Kerias Shema* with the berachos.

מן ברוך ה' לעולם עד יראו עינינו, יש לומר בישיבה. ואסור להפסיק מן תהלת והוא רחום עד לאחר השמונה עשרה. ומה שהשמש מקריז יעלה ויבא וטל ומטר לא הגוי הפסק, משום דהגוי צריך

התפלה.

Baruch Hashem le'olam until Yiru eineinu should be said preferably while seated. Others hold that standing is preferable (Rema 236). It is forbidden to interrupt from the beginning of Vehu rachum until after the Shemoneh Esrei. The Shamosh's announcements of Ya'aleh veyavo! and Tal umator! are not considered an interruption because they are needed for the prayer.

אם נשאר אדם יחידי מתפלל מעריב בבית הכנסת בלילה, חייב חברו להמתין עד שישלים תפלתו, כדי שלא תתבלבל מחשבתו. ואם התחיל להתפלל בשעה שלא יוכל לסיים תפלתו עם הצבור, אינו חייב להמתין עליו, שהרי מוכתא מלתא דאדעתא דהכי נכנס, שאינו מפחד.

If one person remains praying *Maariv* at the synagogue at night his friend must wait until he completes his prayers so that he not be distracted. *The concern of being left alone may hinder his concentration.* [However,] if he began to pray at a time which would not enable him to complete his prayer together with the congregation, then one is not obligated to wait for him, because it is apparent that he knowingly began this prayers *i.e., being aware that he will be the last person remaining in the synagogue.* because he is not afraid.

סימן עא

אחר תפלת ערבית צריך לקבוע עת לתורה, לקיים והגית בו יומם ולילה. ויש לחוש בלילה שאם יאכל תחלה תתטפנו שנה, מתוך שהוא יגע, והטבע מבקשת מנוחה, ונמצא מתבטל מתורה. על כן יש לזהר שיקבע לו עת ללמוד קודם האכילה. אך אם הוא רעב ולבו חלש, שלא אכל ביום לשבע, יטעם מעט כדי לישוב דעתו, ואחר כך ילמד קצת, ואחר כך יאכל סעודתו די צרכו, ויחזור ללמוד תורה איש איש כפי השגתו. אמרו רבותינו זכרונם לברכה, לא אברא לילה אלא לגרסא, והינו בלילי חרף, ומכל מקום גם בלילות הקצרים צריך ללמוד מעט בכל לילה, לקיים והגית בו יומם ולילה. ומן חמשה עשר באב ואילך יוסיף מעט מעט. ואמר ריש לקיש, כל העוסק בתורה בלילה, חוט של חסד נמשך עליו ביום, שנאמר, יומם יצנה ה' חסדו ובלילה שירה עמי. מה טעם יומם יצנה ה' חסדו, משום ובלילה שירה עמי. ואכא דאמרי, אמר ריש לקיש, כל העוסק בתורה בעולם הזה, שהוא דומה ללילה, הקדוש ברוך הוא מושך עליו חוט של חסד בעולם הבא שהוא יום, שנאמר, יומם יצנה ה' חסדו ובלילה שירה עמי. ומכל שכן מי שיש לו חק קבוע ללמוד בכל יום ונתבטל ביום, שהוא צריך להשלים חקו בלילה.

After [completing] the *Maariv* prayer you should set aside a time for Torah [study], to fulfill the verse: "And you shall meditate in it day and night." (*Joshua* 1:8) You should recognize the fact that if you eat first, you

might be overcome by sleep since you are tired and nature will demand rest. This will cause you to neglect Torah study. Therefore, you should take care to set aside a time for study before your meal. However, if you are hungry and famished because you didn't eat enough by day, you may have a snack so that your mind is at ease, and then study a little. Then you may eat your meal to your satisfaction, and resume your Torah study, according to your ability. Our Sages of blessed memory said: "Night was created solely for study," *Eruvin* 65. referring to the [long] winter nights. Nevertheless, also during the shorter nights you should study a little each night to fulfill the verse: "And you shall meditate in it day and night." From the fifteenth day of the month of *Av* and on *When the nights begin to get longer. V Taanis* 31. you should gradually add to your study period. Reish Lakish said: *Chagigah* 12. "Whoever is engrossed with Torah study at night a chord of grace is strung around him by day, as is said: 'By day God will command His grace [over us] and at night His song is with me.' *Tehillim* 42: 9. [This can be interpreted:] "For what reason will God command His grace [over us], because His song is with me at night." "*His Song*" being a reference to His Torah. Others stated: "Reish Lakish said: 'Whoever is engrossed in Torah study in this world which is compared to the night, God strings about him a chord of grace in the World to Come which is [compared to] day as is said: "By day God will command His grace and at night His song is with me".'" Certainly, one, who has a set time to study every day and was deterred during the day, should compensate for his commitment, at night.

ראוי לאדם ביומיו הבריא למעט בסעודת הלילה, ותהא קלה מסעודת היום, וירויס בזה ארבעה דברים, א. ישמר בריאותו ב. יהא נשמר מדבר רע, שלא יבא לידי מקרה לילה, שבא מחמת אכילה גסה ודברים המסממים. ג. שיהיו חלומותיו נחים ומישיבים, כי מרב אכילה ושתיה הרבה, פעמים באים חלומות קשים ונורים ד. שלא תכבד שנתו עליו, ויקיץ בזמן הראוי, ודי לאדם הבריא לישן שש שעות. ויזהר שלא לישן בחדר יחיד, ולא לישן במקום חם ביותר ולא במקום קר ביותר.

It is advisable for a normal, healthy person to eat moderately at his evening meal and it should be lighter than the meal he eats by day. The benefit of such a course is fourfold: 1) he will preserve his health, 2) it will prevent sinful things, [namely] that it not lead to nocturnal emissions, which are caused by excessive eating and [eating] things that warm [the body], 3) his dreams will be pleasant and calm, because excessive eating and drinking cause nightmares, 4) he will not sleep too heavily and he will be able to awaken at the proper time. It is sufficient for a healthy person to sleep six hours. *Mishna Berurah* quotes *Magein Avraham*, that

there is no set measure of sleep for all people. The hours of sleep are set according to each person's health and needs. Nevertheless, one should not indulge himself in too much sleep. (Mishnah Berurah 238: 2) You should be careful not to sleep in a room alone, and not to sleep in a place that is too hot, and not in a place that is too cold.

ראוי לכל ירא שמים שקדם הליכתו לישון, ופשפש במעשיו שעשה כל היום, ואם ימצא שעשה עברה יתקטר ויתנדד עליה ויקבל על עצמו בלב שלם, שלא לעשותה עוד, ובפרט בעברות המצויות, כגון חניפות שקרים, ליצנות, ולשון הרע, צריכין בדיקה ביותר. גם יתן האדם אל לבו למחל לכל אדם שחטא כנגדו, שלא יעגש שום אדם מחמתו. דאיתא בגמרא, כל מי שהבירו נענש על ידו, אין מכניסין אותו במחצתו של הקדוש ברוך הוא. ויאמר שלש פעמים, שרי לכל מאן די צערן. ואחר כך יאמר רבונו של עולם הריני מוחל וכו'.

It is proper for every God fearing man before going to sleep, to examine the deeds that he performed all day. If he finds that he committed a transgression he should regret and confess it and wholeheartedly resolve not to do so again. Especially the common transgressions, such as flattery, lies, mockery and gossip require careful scrutiny. A person should also resolve to forgive any person who sinned against him, so that no person be punished on account of him, for it is stated in the Talmud: "Whoever is the cause for another's punishment is not permitted to enter into the presence of the Holy One, blessed is He." *Shabbos 149a*. He should say three times: "I forgive whoever hurt me" and afterwards say: *Ribono shel olam, hareini mochel* etc. ["Master of the Universe, I hereby forgive" etc.]

אם לא קרא שלש הפרשיות של קריאת שמע פשהיה לילה, אזי יאמר כל השלש פרשיות בקריאת שמע שעל המטה. אבל אם אמרם בלילה, אינו צריך לומר בקריאת שמע שעל המטה, כי אם פרשה הראשונה בלבד. ומפל מקום למצוה מן המבחר יאמר כל שלש הפרשיות, ואחר כך אומרים מזמורי ופסוקי דרחמי, כמו שנדפס בסדורים. ואולם ברב הסדורים נדפס ברכת המפיל קדם קריאת שמע. ויותר טוב לומר ברכת המפיל בסוף, שתהא הברכה סמוכה לשנה. ויאמר קריאת שמע עם המזמורים קדם שהולך למשטו, וברכת המפיל יאמר קשהוא על משטו (עין לעיל סוף סימן ה'), וקדם שילך למשטו ילך אל המזונה ויגיש אצבעותיו עליה ויאמר, ה' שומרי וגו', ואחר כך יאמר שבע פעמים, בכל דרכיך גו' ולאחר שאמר ברכת המפיל, לא יאכל ולא ישתה ולא ידבר עד שיישן. אם אינו יכול לישון יאמר עוד הפעם קריאת שמע והמזמורים ופסוקי דרחמי, וחזור וקורא עד שמתקטנו שנה, או יאמר כמה פעמים פסוקים אלו, תורה צוה לנו וגו' אש תמיד וגו' סעפים שנאת וגו', אור זרע וגו' עד שמתקטנו שנה, והיא סגולה להנצל ממקרה לילה רחמנא לאלן. ויתהא כונתו בשנה לחזק פחו לעבודת קונו ואזי נחשבת לו לעבודת שמים. אם צריך לשמש משטו, לא יאמר תחלה ברכת המפיל, אלא אחר כך קורא לכל הפחות פרשה הראשונה של קריאת שמע ואומר ברכת

המפיל (סימן סע"ף א רל"א רל"ה רל"ט).

If you did not recite the three chapters of *Kerias Shema* after nightfall, then you should say all three chapters during the *Kerias Shema* before retiring. But if you *did* recite them at night, all that you are required to recite at the *Kerias Shema* before retiring is the first chapter itself. Nevertheless, [to fulfill] the mitzvah in its excellence, you should recite all three chapters. Afterwards, [it is customary] to say psalms and verses describing God's mercy as printed in the prayerbooks. In most prayerbooks the berachah of *Hamapil* *This is the berachah recited before retiring at night.* is [printed] before *Kerias Shema*; but it is preferable, [however,] to recite the berachah of *Hamapil* at the end, so that the berachah immediately precedes sleep. *Kerias Shema* and the psalms should be said before you go into bed, and the berachah of *Hamapil* should be said when you are in bed. Before going to bed you should walk over to the *mezuzah*, place your fingers on it and say *Adono-y shomri* etc. *Hashem is my Keeper*. Afterwards you should say seven times: *Bechol derachecha* etc. After reciting the berachah of *Hamapil* you should not eat or drink or speak until you fall asleep. If you cannot sleep, you should again recite *Kerias Shema*, the psalms and the verses of mercy, and continue reciting them until you fall asleep. You may also repeat many times the following verses: *Torah tzivah lanu* etc., *Eish tamid ...*, *Se'afim saneisi ...*, *Or zaru'a ...* until overcome by sleep. This reading is also a preventive against nocturnal emissions, Heaven forbid. Your purpose for sleeping should be to strengthen yourself for the service of your Master; thereby it will *I.e., your sleep.* be considered as serving God. If you intend to engage in marital relations, you should not recite the berachah *Hamapil* first but, afterwards you should recite at least the first chapter of *Kerias Shema* and, then, recite the berachah *Hamapil*.

יכשית מלבושיו מעליו ולא יישן במלבושיו. כשחולץ מנעליו ופושט בגדיו, חולץ ופושט של שמאל תחלה. ולא יניח מלבושיו תחת מראשו, כי משפט למודו, וצריך לזהר מאד להרגיל את עצמו לשכב על צדו. ואסור גדול לשכב פרקדן, דהינו גבו למטה ופניו למעלה, או בהפוך פניו למטה וגבו למעלה, אלא דוקא על צדו. וטוב שישכב בתחלת שנתו על צד שמאל, ובסוף על צד ימין, והוא טוב לבריאות הגוף, כי הכבד מנח בצד ימין, והאיצטומכא בצד שמאל. וכאשר ישן על צד שמאל, אזי יהא הכבד על האיצטומכא ויחממה בחמו, ובזה יתעפל המזון מהרה. ואחרי שנתעפל המזון ראוי לו שישן על צד ימין, כדי שתנוח האיצטומכא ותרד פסולת המאכל. ולא יתהפך מצד אל צד פעמים הרבה (אורח חיים סימן ב', רמב"ם פרק ד' מהלכות דעות, מהריעב"ץ אה"ע סימן כג, שבילי אמונה). (הלכות צניעות תבארנה אם ירצה השם בסימן ק"נ).

You should undress yourself and not sleep in [day] clothes. When removing your shoes or clothes, you should remove those on the left first. You should not place your clothes under your head, because it causes one to forget his learning. You should take great care to get yourself into the habit of lying on your side. It is strictly forbidden to lie in a supine position, that is your back downward and your front [facing] upward, or conversely—your front downward and your back upward, but only on your side. It is advisable to begin sleeping on the left side and finish on the right side; this is beneficial for one's health because the liver is located on the right side and the stomach on the left, and when leaning on the left the liver rests on the stomach and warms it with its heat thereby facilitating the speedy digestion of food. After the food has been digested it is advisable to turn on the right side so that the stomach rests and cause the waste to pass, and you should not turn from side to side too often [during the night] (The laws of modesty will be explained, if God so wills, in Chapter 150).

סימן עב

שַׁבָּת קֹדֶשׁ הוּא הָאֹת הַגָּדוֹל וְהַבְּרִית, שֶׁנֶּמֶן לָנוּ הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, לְדַעַת כִּי בַשָּׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה' אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ וְכָל אֲשֶׁר בָּהֶם וּשְׁבַת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, וְהוּא יְסוֹד הָאֱמוּנָה. וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרָנָם לְבִרְכָּה, שֶׁקוֹלָה שְׁבַת כָּכָל הַמִּצְוֹת. כָּל הַמְשַׁמֵּר אֶת הַשְּׁבַת כְּהִלְכָתוֹ, כָּאֵלּוּ מִזֵּמִּים כָּל הַתּוֹרָה כְּלָה. וְכָל הַמַּחֲלֵל אֶת הַשְּׁבַת, כָּאֵלּוּ כָּפַר בְּכָל הַתּוֹרָה כְּלָה (רמב"ם סוף הלכות שַׁבָּת וּמַגִּיד מִשְׁנֵה שָׁם, וַחֲיִי"א רִישׁ הַלְכוֹת שְׁבַת). וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּעֶזְרָא, וְעַל הַר סִינַי יִרְדָּתָּ יְגוֹ' וְתַמֵּן לָהֶם מִשְׁפָּטִים יִשְׂרָאֵל וְתוֹרוֹת אֱמֶת יְגוֹ', וְאֶת שְׁבַת קִדְשָׁךְ הוֹדַעְתָּ לָהֶם.

The holy Shabbos is the great sign and covenant which the Holy One Blessed is He gave to us, to know that in six days the Almighty made the heavens and the earth and all that is in them, and abstained from work on the seventh day. This is the foundation of our faith. Our Sages of blessed memory said: *See Talmud Yerushalmi, Maseches Nedarim 3: 9 and Rambam, Shabbos 30: 15.* "Shabbos is equivalent to all the mitzvos." "Whoever keeps the Shabbos in accordance with its laws is regarded as though he fulfilled the entire Torah;" *Zohar, Beshalach 47.* and "whoever desecrates the Shabbos is like one who completely denies the whole Torah." *See Maseches Chulin 5a.* And so it is said in *Ezra*: "And You came down on Mount Sinai and You gave Your people righteous judgments and true laws ... and Your holy Shabbos You made known to them." *Nehemiah 9: 13.* According to tradition, both the books of *Ezra* and *Nehemiah* were authored by *Ezra*.

וְכָל הַמַּחֲלִיל אֶת הַשַּׁבָּת בְּפָרְהֶסְיָא, הָרִי הוּא כְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים לְכָל דְּבָרָיו. אִם נִוגַע בְּיֵין אִסְרוּ. וְהַפֶּת שֶׁהוּא אוֹפֶה הָיָה כְּמוֹ פֶת שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים. וְכֵן הַתַּבְשִׁיל שֶׁהוּא מְבַשֵּׁל, הָיָה כְּמוֹ בִשּׁוּלֵי עוֹבֵד כּוֹכָבִים (וַעֲיֵן לְעֵיל סִימָן ל"ח). וּפְרָהֶסְיָא הָיָה בְּפָנֵי עֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל. וְלֹא דוֹקָא שְׁעוֹשֶׂה בְּפָנֵיהֶם מִמַּשׁ, אֲלֵא שְׂיִדְעִין מִהֶעֱבְרָה (ש"ד סִימָן קנ"ז סְעִיר קטן ד'), דְּהֵכִי מוֹכַח בְּש"ס וּפּוֹסְקִים, גְּבִי וְהָא אֶסְתֵּר פְּרָהֶסְיָא הָיָה. וְכֵן כְּתֹב הַפָּרִי מְגִדִּים (יו"ד סִימָן ב'. שפ"ד סְעִיר קטן י"ז), פְּרָסוּם הָיָה עֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל אוֹ שְׂיַדַּע שְׂתִּתְּפָרְסֵם (יו"ד סִימָן ב').

Anyone who desecrates the Shabbos publicly *Even one time* (*Shach, Yoreh Dei'ah 2: 5*). is regarded as a non-Jew in every respect. *If he transgresses a Rabbinic prohibition of work (melachah) on Shabbos, the Peri Chadash rules that he is not like a non-Jew but the Ba'eir Heiteiv (Yoreh Dei'ah 2: 5) rules that he is.* If he touches wine you are forbidden to drink it; *This is a Rabbinic prohibition.* the bread he bakes is like the bread of a non-Jew; *This is a Rabbinic prohibition.* the food he cooks is like the food cooked by a non-Jew. *This is a Rabbinic prohibition.* "Publicly" means in the presence of ten Jews and it is not necessary that he actually desecrates the Shabbos in their presence, but [even] if they know of the desecration *Shach (Yoreh Dei'ah 157: 4) and Tevu'os Shor (Yoreh Dei'ah 2).* it is considered public. This law is derived from the *Talmud Maseches Sanhedrin 74b.* and *poskim.* The Talmud asks, "Was not the incident of Queen Esther public knowledge?" *Since her marriage to King Ahasverus was halachically illicit, and known to the public, why didn't Esther give up her life rather than transgress the halacha? See Maseches Sanhedrin 74b.* The *Peri Megadim Yoreh Dei'ah 2: 17 in Sifsei Da'as.* ruled that "publicly" means in the presence of ten Jewish men, or when the desecration is public knowledge.

לְפִיכָף מְשַׁבֵּחַ הַנְּבִיא וְאוֹמֵר, אֲשֶׁרִי אֶנּוּשׁ יַעֲשֶׂה זֹאת וְכֵן אֶדְם יִחְזִיק בָּהּ שׁוֹמֵר שַׁבָּת מִחֲלָלוֹ וְגו', וְכָל הַשׁוֹמֵר אֶת הַשַּׁבָּת כְּהִלְכָתוֹ וּמִכְבָּדוֹ וּמַעֲנֵגוֹ כְּפִי פָחוּ, גַּם כֵּן מִפְּרֹשׁ עַל פִּי הַנְּבִיא שֶׁכָּרוּ גַּם בְּעוֹלָם הַזֶּה, חוּץ מִן הַשֶּׁכֶר הָרֹב הַצָּפוֹן לְעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר, אִם תָּשִׁיב מִשַּׁבָּת רַגְלָהּ עֲשׂוֹת חֲפָצָה בְּיוֹם קִדְשִׁי, וְקִרְאתָ לְשַׁבָּת עֲנֵג לְקֹדֶשׁ ה' מְכַבֵּד, וְכִבְדָתוֹ מַעֲשׂוֹת דְּרָכֶיהָ, מִמַּצּוֹא חֲפָצָה וְדָבָר דָּבָר, אִזּוּ תִתְעַנֵּג עַל ה', וְהִרְבַּחְתִּיהָ עַל כְּמַתִּי אֶרֶץ, וְהֶאֱכַלְתִּיהָ נִחְלַת יַעֲלֹב אֲבִידָה כִּי פִי ה' דָּבָר (רמב"ם שָׁם).

Therefore the prophet offers praise and says, "Fortunate is the man who does this, and the son of man who maintains this, he who preserves the Shabbos from desecration etc." *Isaiah 56: 2.* The prophet describes the reward of one who keeps the Shabbos in accordance with *Halachah, i.e., Torah laws.* and honors it and delights in it to his utmost ability. He will be rewarded in this world besides the great reward reserved for him in the World to Come, as it is said: *Isaiah 58: 13.* "If you restrain your feet

[from going out of the *techum*] *Techum* means boundary. You must not walk more than 2,000 amos past the city limits; see Chapter 95 for exact details. and abstain from doing your business on My holy day and you proclaim Shabbos a delightful day, and the sanctified of God, honored, and honor it by not engaging in your weekday activities, and abstain from pursuing your business affairs and (from) speaking words [pertaining to your weekday needs]; See Rashi, *Maseches Shabbos*, 113b. *Rabbeinu Tam* maintains that this is included in the prohibition of "pursuing your needs," and explains that on Shabbos one should not engage in too much small talk [*Yerushalmi*]. The Rambam, *Shabbos* 24: 1–4 and *Shulchan Aruch* 307: 1 include both the above in "vedaber davar." If you enjoy telling stories you may do so (*Rema* 307: 1). then you will delight yourself before Hashem, and I will cause you to ride over the heights of the earth, and will nourish you with the inheritance of Jacob, your father, for the mouth of God has spoken." *Isaiah* 58: 14. *Rambam (conclusion of laws of Shabbos)*.

כתיב זכר את יום השבת לקדשו. פרוש שזיכור בכל יום ויום את יום השבת לקדשו, שאם נזדמן לו דבר מאכל חשוב שאינו שכיח בכל יום והוא דבר שאינו מתקלקל, יקנהו לכבוד שבת. ובערב שבת, מצוה שישלים בפקר לקנות צרכי שבת. ויכול לקנות גם קדם התפלה ובלבד שלא יאחר על ידי זה תפלת צבור. וטוב יותר לקנות בערב שבת לכבוד שבת, מלקנות ביום ה'. אך דבר שצריך הכנה, יקנה ביום ה'. ועל כל דבר שהוא קונה, יאמר לכבוד שבת. מתקנת עזרא, שיהיו מכבסין הבגדים בחמשי בשבת לכבוד שבת. ולא בערב שבת, מפני שבערב שבת צריך להתעסק בצרכי שבת.

It is written, "Remember the Shabbos day to keep it holy," *Exodus* 20: 8. which means: you must remember the Shabbos every day of the week to keep it holy. Thus, if you happen to find a rare delicacy which is not available every day, *If it is something that is available you need not set it aside for Shabbos, but you may use it and hope that you will find one of better quality (later in the week) for Shabbos.* See *Maseches Beitzah* 16a. and which will not spoil, you should buy it in honor of Shabbos. On the eve of Shabbos *Friday*. it is a mitzvah to rise early in the morning to purchase your Shabbos needs. You may shop for them even before saying the [morning] prayers, *Rashi and Tur*. However the *Mishnah Berurah* rules that you may purchase your Shabbos needs before the morning prayers only if the better produce will be sold out by the time you pray. *Kerias Shema*, however, should be recited before going to the market. provided that doing so will not cause you to miss praying with the congregation. *Mishnah Berurah (Biur Halachah* 250: 1) rules

that when there is a possibility that the good produce may be sold out, you must purchase the necessities of Shabbos even if you miss praying with the congregation (minyan). It is preferable to make purchases on Friday in honor of Shabbos *For the Shabbos portion of manna came down early Friday morning [Magein Avraham]*. rather than on Thursday. But something that requires preparation should be purchased on Thursday. With each purchase you make you should say, "This is in honor of Shabbos." *Ari z"l*. In accordance with the ordinance of Ezra, *See Maseches Bava Kama 82a. Ten ordinances of Ezra.* clothes should be laundered on Thursday in honor of Shabbos, *The Takanah of Ezra was to wash clothing that will be worn on Shabbos. [Mishnah Berurah 242]*. and not on Friday, because on Friday you must be engaged in preparations *Rosh*. for Shabbos.

מִצְוָה עַל כָּל אָדָם שָׂאֵף עַל פִּי שְׂיֵשׁ לוֹ כִּמְה מִשְׁרָתִים, מִכָּל מְקוֹם יַעֲשֶׂה גַם הוּא בְּעֶצְמוֹ אֵיזָה דְּבָר לְכַבּוֹד שַׁבָּת כְּדִי לְכַבְּדוֹ, כְּדִמְצִינוּ בְּאַמּוּרָאִים, רַב חֲסֵדָא הָיָה מְסַמֵּךְ אֶת הַיָּרֵק דִּק דִּק, וְרַבְה וְרַב יוֹסֵף הָיוּ מְבַקְעִים עֲצִים, וְר' זִירָא הָיָה מְדַלִּיק אֶת הָאֵשׁ, וְרַב נַחֲמָן הָיָה מְמַשְׁן אֶת הַבֵּית וּמִכְנִיס כְּלִים הַצָּרִיכִים לַשַּׁבָּת, וּמִפְנֵה כְּלֵי הַחֹל. וּמֵהֶם יִלְמַד כָּל אָדָם וְלֹא יֹאמַר לֹא אֶפְגַּם בְּכַבּוּדִי, כִּי זֶהוּ כְּבוֹדוֹ שֶׁהוּא מְכַבֵּד אֶת הַשַּׁבָּת (ר"נ).

Even though he has many servants, it is a mitzvah *The Shulchan Aruch (Shabbos 250) says you should try to do so, while the Rambam (Shabbos 30: 6) says that you are obligated. See Biur Halachah.* for every person to do something himself in honor of Shabbos, in order to honor it, as was the custom of *Amoraim. Sages of the Talmudic era. Rav Chisda Maseches Shabbos 119a.* used to cut the vegetables very fine, *Rabba and Rav Yosef* used to chop wood [for cooking], and *Rav Zeira* used to light the fire. *Rav Nachman* used to put the house in order, and would bring in the vessels needed for Shabbos and remove the weekday vessels. Everyone should learn from them and not say "I will not blemish my honor," for by honoring the *Shabbos*, he honors himself.

הַמִּנְהֵג בְּכָל יִשְׂרָאֵל לְאַפּוֹת בְּבִתְיָהֶם לְחַמֵּים לְכַבּוֹד שַׁבָּת, לֹא מְבַעֲרָא אִם אוֹכְלִים בֵּימֵי הַחֹל פֶּת פֶּלֶטֶר עוֹבֵד פּוֹכְבִּים, שְׂיֵשׁ לְזַהֵר לְאַכּוֹל בְּיוֹם הַשַּׁבָּת קֹדֶשׁ פֶּת יִשְׂרָאֵל, אֵלֹא אֶפְלוּ אִם בָּחַל אוֹכֵל פֶּת פֶּלֶטֶר יִשְׂרָאֵל, מִכָּל מְקוֹם לְכַבּוֹד שַׁבָּת יֹאפּוּ בְּבִיתָם כְּדִי שְׂתַקְנִים הָאִשָּׁה מִצְוַת הַפְּרָשַׁת חֻלָּה, כִּי אָדָם הָרִאשׁוֹן נִבְרָא בְּעָרֵב שַׁבָּת וְהָיָה חֻלָּתוֹ שֶׁל עוֹלָם, וְהָאִשָּׁה בְּחֻטָּא אֲבֻדָּתוֹ, וְעַל כֵּן צָרִיכָה הִיא לְמַשְׁן דְּבָר זֶה. וְעוֹשִׂין שְׁלִשָּׁה לְחֵמִין, גְּדוּל וּבִינוּנִי וְקֶטֶן. הַבִּינוּנִי לְסַעֲוֹדַת הַלֵּילָה, וְהַגְּדוּל לְסַעֲוֹדַת הַיּוֹם, לְהִרְאוֹת כִּי כְבוֹד הַיּוֹם עֲדִירָה, וְהַקֶּטֶן לְסַעֲוֹדָה שְׁלִישִׁית.

It is the custom among Jews everywhere, to bake breads (*Challos*) at

home in honor of Shabbos. *Rema 242*. Certainly if on weekdays you eat bread from a non-Jewish (kosher) bakery, you should take care to eat bread baked in a Jewish bakery on the holy day of Shabbos. *Magein Avraham*. But even if on weekdays you eat bread from a Jewish bakery, nevertheless, in honor of Shabbos, the bread should be baked at home to give the woman of the house the opportunity to fulfill the mitzvah of separating *challah*. See Chapter 35 for laws of *Challah*. This is especially important for the woman because Adam was created on *Erev Shabbos* (Friday) and he was the *challah* of the world. *Yerushalmi, Shabbos 2, 2*. *As the dough is completed by separating Challah, so the world was completed with the creation of man—the object of the creation [Machatzis Hashekel 242]*. The woman (Eve), through her sin *Of giving Adam to eat from the Eitz Hada'as (Tree of Knowledge)*. caused him to lose (much of his spiritual greatness); she, therefore, must rectify this loss (through the mitzvah of *challah*). Three *challahs* *But you must make the berachah (Hamotzi) on two whole challahs at all three meals*. should be made: a large one, a medium one, and a small one. The medium one for the evening meal, the large one for the daytime meal, to show that the honor of the daytime meal is of greater importance; See *Maseches Pesachim 105a*. and the small one for the third meal.

יבין בשר ודגים יפים ומטעמים ויין משבח כפי יכולתו, כי מצוה לאכול בכל סעודה מסעודות שבת דגים, אם אינם מזיקין לו. אבל אם מזיקין לו או שאינם ערבים לו, לא יאכלם, כי השבת לענג נתן ולא לצער. וינחיו את הסכין, שנהג גם כן מקבוד השבת, ויתקן את הבית, ויציע את המטות, ויפרס מפה על השולחן, ויתא פרוסה כל יום השבת. ויש מדקדקין לפרס שתי מפות. וישמח בביאת השבת. ויחשוב בדעתו, אלו היה מצפה שיבוא אליו איזה אדם יקר ויחשוב, איך היה מתקן את הבית לכבודו, ומכל שכן לכבוד שבת מלקתא, בקצת מקומות עושין פשטידא או מליקתא לסעודת ליל שבת, זכר למן שהיה מנח כמו בקפסה, טל למטה וטל למעלה. יש לטעם בערב שבת את התבשילין שנעשו לשבת (רמ"ב ר"נ רס"ב).

You should prepare choice meats, and fish, and fine wine according to your means. It is a mitzvah to eat fish at every Shabbos meal if it agrees with you. But if it does not agree with you or if it isn't pleasing to your taste you should not eat it, for the Shabbos was given for enjoyment and not for discomfort. You should sharpen the knives, *Rema - Beis Yosef*. for this is also included in honoring the Shabbos. You should put the house in order, make the beds, i.e., *couches that you sit on*. *But it is good to make the bed you sleep on as well [Mishnah Berurah 262]*. and cover the table *You should cover all tables in the room in which you will eat (even if you will not eat at all these tables), and possibly, you*

should cover all the tables in your house [Biur Halachah, Peri Megadim]. with a tablecloth. The table should remain covered the entire Shabbos. Some people are meticulous to spread out two tablecloths. *Ba'eir Heiteiv-Reshal*. You should rejoice in the coming of the Shabbos. Imagine how you would put the house in order in honor of the arrival of a dear and distinguished person, all the more so [should you exert yourself] in honor of the Shabbos Queen. In some places they make meat pies, also called *mulyesa* for the Shabbos evening meal, in remembrance of the Manna which lay as if in a box, dew on the bottom and dew on top. *In this case, the dough is on the top and the bottom of the meat. Also see Biur Halachah (242).* On Erev Shabbos, you should taste the food that was cooked for Shabbos. *Ari z"l*.

אֶפְלוּ עָנִי שְׂבִישְׁרָאֵל יִזְדָּרוּ וְיִתְאַמְצוּ לַעֲנֹג אֶת הַשַּׁבָּת. וַיִּצְמָצֵם בְּכָל הַשָּׁבוּעַ כְּדֵי שְׂיִהְיֶה לוֹ מַעוֹת לְכַבּוֹד שַׁבָּת. וְאִם אֵין לוֹ מַעוֹת, יִלְוֶה אֶפְלוּ עַל מִשְׁכּוֹנוֹת לְצָרְכֵי שַׁבָּת. וְעַל זֶה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנוֹם לְבִרְכָּהּ, בְּנִי, לֹוּ עָלִי וְאֲנִי פּוֹרֵעַ. וְכָל מְזוֹנוֹתָיו שֶׁל אָדָם, קְצוּבִים לוֹ מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה, חוּץ מֵהוֹצָאוֹת שַׁבָּת יוֹם טוֹב שָׁאֵם מוֹסִיף מוֹסִיפִין לוֹ. וְאִם הַשָּׁעָה דְּחוּקָה לוֹ בְּיוֹמֵר, עַל זֶה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנוֹם לְבִרְכָּהּ, עֲשֵׂה שַׁבָּתְךָ חֵל וְאַל תִּצְטָרֵךְ לְבִרְיּוֹת. וּמִכָּל מְקוֹם אִם אֶפְשָׁר לוֹ, יִרְאֶה עַל כָּל פְּנִים לַעֲשׂוֹת לְכַבּוֹד שַׁבָּת אִיזָה דְּבָר מַעֲט, כְּגוֹן דָּגִים קְטָנִים וְכדוֹמָהּ. מִי שֶׁשָּׁלַחוּ לוֹ אִיזָה דְּבָר לְאָכְלוּ בַּשַּׁבָּת, יֵשׁ לוֹ לְאָכְלוּ בַּשַּׁבָּת וְלֹא לְהַשְׁאִירוֹ לַחֵל.

Even a poor Jew should endeavor and make every effort to delight in the Shabbos. He should economize all week in order to have enough money to honor the Shabbos. And if he doesn't have money he should borrow, even if he must give security, *Something of value to guarantee the loan.* in order to provide the needs of Shabbos. Regarding this, our Rabbis of blessed memory said, "My children, borrow for My sake and I will repay you." *Maseches Beitzah 15b*. On Rosh Hashana all of man's needs are apportioned for him except his expenses for Shabbos and Yom Tov, for if he spends more for Shabbos and Yom Tov, Heaven adds more to his (allotment). If he is in extremely poor financial straits, our Rabbis of blessed memory said, *Rabbi Akiva, Maseches Shabbos 118a*. "Make your Shabbos simple (like the weekdays) rather than depend on people." *Mishnah Berurah* says that if one only has enough for two meals he need not borrow for the third Shabbos meal. If he has money for three meals, he should use it all for Shabbos. Nevertheless, if at all possible, he should at least try to do something to honor the Shabbos, even a minor thing, like [purchasing] small fish or the like. If something is sent to you to eat on Shabbos, you should eat it on Shabbos See *Mishnah Berurah 242: 4*. and not leave it for a weekday. *Your family should eat it on Shabbos. If*

something is left over you should save it for the following Shabbos. If it is perishable, you should eat it even during the week rather than let it go to waste [Seifer Chassidim 867].

אין לעשות מלאכה בדרך קבע בערב שבת, ממנחה קטנה ולמעלה (ענין לעיל סימן ס"ט סעיף ב'). אבל בדרך ארעי, מתר. ולצורך שבת, גם אחר כך מתר. ולעשות בגדי חבדו בשכר, אסור. אך מי שהוא עני ורוצה להשתכר לצורך שבת, מתר לו כל היום, כמו בחל המועד. לספר את ישראל, מתר כל היום, אפילו מצוה אמן, אפילו בשכר, מפני שהתספרת נפרת שנועשית עכשו בשביל השבת. יש להסגיר את התנאות שעה אחת לפני השבת (אם הוא בדרך, ענין לעיל סימן ס"ה סעיף י"ב רנ"א רנ"ו).

Regular work should not be done on Erev Shabbos, from the time of Minchah Ketanah See Chapter 69: 2. The calculation for this Halachah is in Sha'os Zemanios [Mishnah Berurah]. and thereafter, but on a provisional basis Even for pay [Darkei Moshe, Mishnah Berurah]. Like writing a letter to a friend [Rema]. it is permitted. If one must work in order to provide for Shabbos meals, it is permitted even after that. It is forbidden to make clothes for someone for money, *If the customer will deduct from the payment, or if you will lose that customer in the future unless you finish the work now, you may finish it even after Minchah Ketanah. However, you should try to avoid such situations [see Biur Halachah 251].* but if he is poor and wants to earn enough for Shabbos needs (meals), he is permitted to work all day [Friday]; just the same as on Chol Hamoed. Giving a haircut to a Jew is permissible all day [on Friday], *This passage is not found in most editions of the Kitzur Shulchan Aruch.* and even a professional haircut for pay [is permitted] because it is obvious that the haircut is given now for Shabbos. Based on Magein Avraham 251: 5. Stores should be closed [at least] one hour before the Shabbos. Magein Avraham 256.

מתשע שעות זמניות ולמעלה, מצוה להמנע מסעודה, אפילו מה שהוא רגיל בחל. וסעודה שאינו רגיל בה בחל אפילו היא סעודת מצוה, אם היה אפשר לעשותה ביום אחר, אסור לעשותה בערב שבת כל היום, אפילו בפקר. אך סעודת מצוה שזמנה קבוע היום, כגון מילה ופדיון הבן וכדומה, מתר. ומכל מקום נכון להקדימה בפקר ולא ירבה בה, ומכל שכן שלא לאכול אכילה גסה, כדי שיאכלו סעודת שבת לתאבון (רמ"ט).

From nine hours, *shaos zemanios* See Chapter 69: 2. and thereafter, *On short Fridays it is a mitzvah to abstain even earlier if it will spoil your appetite [Mishnah Berurah].* it is a mitzvah See *Maseches Gittin 38b.* to refrain from eating a regular meal, *Even once in a lifetime [Peri*

Megadim]. even the kind you regularly eat during the week. A type of meal that is not usually eaten during the week, even a meal that is considered a mitzvah that can be eaten on another day must not be eaten at any time on Friday, (not) even in the morning. But a meal that is considered a mitzvah which must be eaten specifically (on that) day, such as the meal given at a circumcision, or at the redemption of the first born son, and the like, *A Siyum (completion of a) masechta (Tractate of Talmud) is also included. Biur Halachah 249: 2.* is permitted. But, nevertheless, it is proper to (make it) early in the morning and not to prolong it, and certainly not to indulge in overeating, so that you will be able to eat the Shabbos meal with appetite.

חֵב כָּל אָדָם לְהִשְׁלִים פְּרָשִׁיתוֹ עִם הַצָּבוּר, דִּהְיִנו שִׁיקְרָא בְּכָל שָׁבוּעַ פְּרָשֶׁת הַשָּׁבוּעַ שְׁנִימָה מִקְרָא וְאַחַד תַּרְגוּמָה. וּמִיּוֹם רֵאשׁוֹן נֶאֱלָף חֲשׁוֹב עִם הַצָּבוּר, (שִׁכְבָּר הַתְּחִילֵי הַצָּבוּר פְּרָשָׁה זֹאת בְּשִׁבְתָּ בְּמִנְחָה). אַבְל הַמִּצְוָה מִן הַמִּבְחָר הִיא לְקַרְתָּהּ בְּעֶרְבַּ שְׁבֵת אַחֵר חֲצוֹת הַיּוֹם. וְיֵשׁ לְקָרוֹת כָּל פְּרָשָׁה, דִּהְיִנו פְּתוּחָה אוֹ סְתוּמָה, שְׁנֵי פְעָמִים, וְאַחֵר כִּדְּ תַּרְגוּמָה עָלֶיהָ, (כִּן הַסִּקִּים הַגָּאוֹן הֶרֶב רַבִּי אֵלִיָּהוּ מוֹיִלָנָא וְכַר צָדִיק לְבָרְכָה) וְנֶאֱפְלוּ הַפְּרָשָׁה מִסִּימָת בְּאַמְצַע פְּסוּקָה, וְכִסִּיק שָׁם. וּבְגִמְרָה יֵשׁ לומר אַחֵר הַתַּרְגוּמָה פְּסוּקָה אַחַד בְּתוֹרָה, כְּדִי לְסַיֵּם בְּתוֹרָה. וְטוֹב שְׁלֹא יִפְסִיק בְּשִׁיחָה בֵּין הַקְרִיאָה. וְנוֹהֲגִין לְקָרוֹת גַּם הַהִפְטָרָה. וְיֵשׁ נוֹהֲגִין עוֹד לומר אַחֵר כִּדְ שִׁיר הַשִּׁירִים. וּמִי שֶׁהוּא בְּדָרָךְ וְאֵין לוֹ רַק חֲמִישׁ בְּלִי תַּרְגוּמָה, יִקְרָא שְׁתֵּי פְעָמִים מִקְרָא. וְכִשְׁבִּיבֹא לְמָקוֹם שִׁיחָה לוֹ תַּרְגוּמָה, יִקְרָא הַתַּרְגוּמָה (רפ"ה). גַּם יֵשׁ לוֹ לְכָל יִרְאָ שְׁמַיִם, לְלַמּוֹד פְּרוּשׁ רַשִׁ"י עַל הַסִּדְרָה, וְאֵם לֹא בֵּר הָכִי הוּא יִלְמַד פְּרוּשׁ אֲשֶׁכְּנִי (לוֹעֲזִין) עַל הַסִּדְרָה, כְּגוֹן סֵפֶר "צִאֲיָנָה וְרִאֲיָנָה" וְכַדוּמָה, שִׁיבִין עֲנִין הַסִּדְרָה.

Every man must complete the *Parshah Chapter of the Torah*. of the week with the congregation; *Maseches Berachos 8a and Shulchan Aruch 285.* that is, you should read the weekly portion (of the Torah) twice and the *Targum (Onkelos)* once. From Sunday and after, it is considered [reading] 'with the congregation' (for the congregation has already started reading this portion at *Minchah* on Shabbos). But the mitzvah done in its perfection is to read it on *Erev Shabbos* in the afternoon. *Ba'eir Heiteiv - Ari z" l. Sha'arei Teshuvah maintains that the Ari z" l read it Friday morning. The perfect way is to finish Erev Shabbos [Mishnah Berurah]. The Vilna Gaon read a portion every morning and finished Erev Shabbos, in accordance with Beis Yosef and Rambam.* You should [first] read each chapter two times and after that the *Targum*. *Vilna Gaon (Ma'aseh Rav). Magein Avraham quotes many poskim who maintain that you should read it verse by verse. Either way is correct [Mishnah Berurah].* It makes no difference if the Chapter is a closed or open one. See *Kitzur Shulchan Aruch Chapter 24: 2.* And even if the chapter ends in the middle of a verse, you should stop there. After finishing the *Targum* you should read

one verse from the Torah in order to conclude with the Torah. It is best not to interrupt *According to the Ari z"l it is a grave sin*. the reading with conversation. It is also customary to read the *Haftarah*, See Chapter 79. and some are accustomed also to say *Shir HaShirim* after that. If you are traveling and you have only a *Chumash* without *Targum*, you should read the weekly Torah portion two times, and when you come to a place *If a Targum or Rashi's commentary is not available you should read the parshah three times [see Peri Megadim]*. where a *Targum* is available you should read the *Targum*. [Every God fearing Jew should also study *Rashi's* commentary on the *Sidrah*. *Shulchan Aruch*. *This also includes the Targum*. If you are not capable [of learning *Rashi*], you should study a commentary in Yiddish *The same holds true for English or any language you understand*. such as the *seifer Tze'edah Ure'edah* in order to understand the subject matter of the *Sidrah*]. *The section in brackets is not found in many editions of the Kitzur Shulchan Aruch*.

מִצְוָה עַל כָּל אָדָם לְרַחוֹץ בְּכָל עֶרֶב שַׁבָּת פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו בְּחֹמֶין. וְאִם אֶפְשָׁר, יֵרָחֵץ כָּל גּוּפוֹ בְּחֹמֶין (ר"מ), וְיִטְבֵּל אֶת עַצְמוֹ בְּמִקְוֵה (וְהַגָּאון מְהַרְע"ב"ץ כְּתַב, שֶׁלֹּא יֵרָחֵץ כָּל גּוּפוֹ, מְשֻׁם דְּקִשָּׁה לְתַשְׁמִישׁ בְּאוֹתוֹ יוֹם).

It is a mitzvah for everyone to wash his face, hands, and feet with hot water every Friday. And if possible you should wash your whole body with hot water, *If you will have no time, you should do it on Thursday [Eliyahu Rabbah]*. and immerse yourself in the *mikveh* [ritualarium].

אָסוּר לְרַחוֹץ עִם אָבִיו וְחָמִיו וּבַעַל אִמּוֹ וּבַעַל אֶחָתוֹ. וּבְמָקוֹם שֶׁנִּזְקָקִין לְכַסּוֹת עֲרוֹתָן בְּבֵית הַמְּרָחֵץ, מִתֵּר. וְכֵן הַתַּלְמִיד לֹא יֵרָחֵץ עִם רַבּוֹ, וְאִם צָרִיד לוֹ שִׁישְׁמֻשְׁנוּ, מִתֵּר.

It is forbidden to bathe *Maseches Pesachim 51a*. with your father, father-in-law, your mother's husband, or your sister's husband. And in places where it is customary to cover their nakedness in the bath house, it is permitted. *Rema [Even Ha'ezer 23: 6]*. And also the student should not bathe with his (teacher) *Rebbe*, *If the student was there first, he need not leave if his Rebbe comes, but regarding your father, father-in-law etc. you must leave. See Beis Shemuel [Even Ha'ezer 23: 5]*. but if he needs him to assist him, it is permitted. *This does not apply to your father and the others mentioned above. Regarding them, it is prohibited, even if they need your services*.

ומצנה לחף את הראש ולקז את הצפרנים, וכן לגלח שערות ראשו אם היו גדולות. ואין לקז צפרני ידיו ורגליו ביום אחד. גם אין לקז צפרניו או לגלח שערות ראשו חדש, אפלו חל בערב שבת. יש מקפידין שלא לטול את הצפרנים בסדרן אלא בדלוג, דהינו בזמן מתחילין באצבע הסמוכה לאגודל, והסימן בדאג"ה ובשמאל מתחילין באצבע הרביעית והסימן דבהג"א. גם יש מקפידין שלא לטול את הצפרנים ביום ה', כי מתחילין לגדול ביום שבת, שהוא יום השלישי. טוב לזהר לשרף את הצפרנים (אורח חיים סימן ר"ס).

It is a mitzvah to wash your hair and to cut your nails and to have your hair cut if it is too long. You should not cut your fingernails and toenails on the same day, *It's best to cut the toenails on Thursday and fingernails on Friday [Magein Avraham, Mishnah Berurah].* and you should not cut your nails or your hair on *Rosh Chodesh, Rabbeinu Yehudah Hechassid, Magein Avraham.* even if it occurs on *Erev Shabbos*. Some are particular not to cut their nails in consecutive order but to alternate; *Sheloh.* beginning with the right hand, *According to the author, it is proper to begin with the right hand, but the Rema (260) mentions the left hand first. The Peri Megadim (260: 1), —Kol Bo also say to cut the nails of your left hand first; see Tehillah LeDavid (260: 2).* you start with the finger next to the thumb, and the symbol is 2, 4, 1, 3, 5. On the left (hand) you start with the fourth finger, and the symbol is 4, 2, 5, 3, 1. Some are also particular not to cut their nails on Thursday because they start growing on Shabbos which is the third day. It is proper to take care to burn your nails after they are cut. *It is also permissible to bury them or even to flush them down a toilet drain.*

בכל ערב שבת נפשפש במעשיו, ויתעורר בתשובה לתקן כל הקלקולים שעשה בששת ימי המעשה, כי ערב שבת כולל כל ימי השבוע, כמו ערב ראש חדש כולל כל החדש (ספרי מוסר).

Every *Erev Shabbos* you should examine your deeds, arouse yourself to repent and make amends for all the misdeeds you did in the six weekdays; because *Erev Shabbos* incorporates all the days of the week, just as *Erev Rosh Chodesh* incorporates the whole month. *Both are important days for repentance.*

ישתדל שיהיו לו בגדים נאים, וגם טלית של מצנה נאה לכבוד שבת, דכתיב וכבודתו, ודרשינו, שלא יהא מלבוש של שבת כמלבוש של חל (רס"ב). ואפלו הוא בדרך בין הנכרים, מכל מקום ילבש בגדי שבת, כי אין המלבושים לכבוד הרואים אלא לכבוד השבת (חיי אדם).

You should try to wear fine clothing and also a nice tallis in honor of Shabbos, as it is written "And you shall honor it;" and it is explained [by

the Sages] *Maseches Shabbos 113a*. that your Shabbos clothes should not be like your weekday clothes. *It is preferable to have clothing that is used exclusively for Shabbos*. [Magen Avraham, Ari z"l, Mishnah Berurah]. And even if you are traveling amongst non-Jews, you should wear Shabbos clothes, because the clothes are not for the honor of those who see them but for the honor of the Shabbos.

התבשילין צריכין להשגיח להסירן מן הגחלים קודם שבת, (עין לקמן סימן פ' סעוף ה'). ואם שכח ולא הסירן, אפי' אם יבא בשבת לקחת את הקדירה ונגחלים בוערות סביב לה, שאם יקח את הקדירה יזיז את הגחלים אסור לישאאל לקחת אותה. ועל ידי אינו יהודי, מתיר.

Cooked foods must be removed from the coals before Shabbos. If you forgot, and did not remove them, you are forbidden to remove the pot while coals are burning around it; since by taking the pot the coals will be moved. *This is true only when the coals surround the pot because, inevitably, they will be moved when the pot is taken out. This will cause the top coals to be extinguished and the bottom ones to be ignited which are both melachos that are prohibited on Shabbos. But if the pot rests on top of the coals and is not surrounded by coals, you should have a non-Jew remove it. But if you cannot find one, you may carefully remove the pot yourself*. [Rema 253: 1, see Mishnah Berurah]. But it is permissible through a non-Jew. *Even though it is inevitable (psik reisha) [see footnote 90] you may still tell a non-Jew to do it. Since you do not desire the extinguishing and igniting of the coals, it is only a shvus and is permitted through a non-Jew. The Mordechai prohibits telling a non-Jew to remove the pot in this case. The Mishnah Berurah is lenient if you need the food for Shabbos.*

התבשילין שמטמינין בתנור ליום השבת כנהוג, אף על פי שהפתח אינו טוח בטיט, מתיר. ואסור לפתח את התנור בלילה, כי שמא יש קדרות שעדיין לא נתבשלו כל צרכן. ועל ידי שישתם אחר כך את התנור, יגרום בשול.

Cooked food [may be] placed in the oven [on Friday] to be eaten on Shabbos, as is our custom. *Cholent, etc.* Even though the door is not sealed with mortar, it is permitted. *The Halachos of hatmanah are numerous. The following is a brief introduction that will enable you to understand these important laws. There are two concepts, one called שְׁהִיָּה, shehiyah which means leaving food [on the fire, or in an oven, etc.], and הַטְמָנָה, hatmanah, which means "hiding," in other words, covering the pot to keep it warm. There is a Rabbinical prohibition against leaving certain*

food on open coals because then you might stir the coals on Shabbos. Tosafos and Rosh rule that this prohibition is applicable even on Erev Shabbos and thus food may not be left on coals over Shabbos unless it is completely cooked. The Shulchan Aruch 253:1 seems to agree, but we are accustomed to follow Rashi's ruling and permit this on Erev Shabbos if it is half cooked, (or one third if need be), which makes it fit to be eaten with difficulty. The Biur Halachah says that it is preferable to be stringent in this matter. In our times we use gas or electric heat, but the prohibition remains, for you are liable to adjust the flame. In the case of a range, you are allowed to put up the meat cholent on Erev Shabbos even if it will be only slightly cooked when Shabbos arrives, if you remove all the coals (which is called גְּרִיפָה, gerifah) or you cover the coals (which is called קְטִימָה, ketimah). For this reason we use a בִּלְעַ (blech) to cover both the flame and the knobs, (see Igros Moshe [Orach Chaim, Responsum 93]) since this makes the range קְטִימָה (Ketumah). However, Rav Akiva Eiger ruled, that ketumah is not sufficient if the food is not at least half-cooked before Shabbos. See Biur Halachah 253. Also see Sha'arei Teshuvah 254: 5 that a metal sheet (blech) does not make it ketumah. If the meat is totally raw, you may put it up to cook immediately before Shabbos and we are not concerned that you will stir the coals. Since the meat was totally raw at the onset of Shabbos, it will be left untouched all night. [Rav Henkin z"l ruled that in our times it is best not to rely on this as our ovens are more efficient and that meat will be partially cooked by the time it is actually Shabbos according to Rabbeinu Tam who rules that Shabbos begins 72 minutes after sunset.] Even putting in one piece of totally raw meat immediately before Shabbos, qualifies the rest of the pot (at whatever stage of cooking it may be) [Shulchan Aruch Harav]. If you put the pot into the oven on Erev Shabbos, and seal the oven door with mortar, there is no concern that you will stir the coals because it is sealed. [Rema and most Poskim and Kitzur.] Even if food is totally cooked on Erev Shabbos, but will improve with shrinking in prolonged heat, (which is called לֹא יִיפָה וְצִטְמָה —it shrinks and is improved thereby), according to Tosafos, you may not leave it on a range that is not גְּרִיפָה or קְטִימָה. As mentioned, it is preferable to be stringent in this matter if you can. Also, see Mishnah Berurah 253: 70–73. However, it is forbidden to open the oven at night, for there may be food which is not thoroughly cooked, and by closing the oven afterwards you will cause the cooking to be accelerated.

הא דמתר להטמין גם כשאין התנור טוח בטיט, זהו דוקא כשמטמיניו בשר, וכן אפלו כשמטמיניו מיני קטניות ומיני בצק, אלא שמטמינים זמן הרבה קדם הלילה באפן שייכלו להתבשל קדם הלילה קצת עד שיהיו ראויים לאכילה על ידי הדחק. אבל כשמטמיניו מיני קטניות ומיני בצק סמוך ללילה, צריכין דוקא לטוח את התנור בטיט (כי מן הסתם אינו גרוף וקטום כראוי). וצריכין לזהר בזה. כי אם לא עשו כן, אז אפלו בדיעבד המאכלים אסורים עד למוצאי שבת בכדי שייעשו.

The law which permits us to place cooked food in the oven even when the oven door is not sealed with mortar applies only to meat, and also to various kinds of legumes [peas, etc.], and also to various types of dough, provided you put them in the oven a long time before nightfall, so that the food will be cooked a little before nightfall, until it reaches the stage when it can be eaten with difficulty. *That is one half or one third cooked. This is called ma'achal ben Derusai, the food of a gang of bandits who always ate on the run.* But if you place legumes or types of dough in the oven close to nightfall you must seal the oven door with mortar. *The difference being since meat takes a long time to cook, it will be left untouched till tomorrow, and there is no need to stir the coals, whereas legumes and doughs take less time to cook, and we fear that he will stir the coals to make it edible for Friday night [Poskim, Magein Avraham etc.].* (For probably the coals were not removed or were not covered and cooled with ashes properly.) You must be careful about this; for if you failed to do this, the food is forbidden even *bediavad* (post factum) until after Shabbos, [Shulchan Aruch Harav] *You and your family may not eat it even when it was done without intent, but others may eat it even on Shabbos if it was done without intent.* until enough time has elapsed to accomplish what was done (on Shabbos)

בשבת כשפותחין את התנור שהוא טוח בטיט, יש לפתחו על ידי אינו יהודי. ואם אין אינו יהודי יש לפתחו על ידי קטן. ואם אין קטן, מתר גם לגדול לפתחו, ויש לעשות על ידי שנוי (רנ"ט).

On Shabbos, opening the oven door that is sealed with mortar, should be done by a non-Jew, and if a non-Jew is not available, it should be opened by a minor. If a minor is unavailable, even an adult may open it, but in a way that is different than on a weekday. *Rema 259: 7 requires only a minor shinui, difference.*

המטמין קאפע בערב שבת בתוך הגומה לצרף שבת ומכסהו בכרים וכדומה, שיהא חם, אם הוא מטמינו בתוך החול, אסור להטמין כל הכלי בתוך החול. ואפלו אינו מטמין כל הכלי אלא מקצתו ועל מקצתו מכסה בבגדים וכדומה באפן שכל הכלי מכסה מכל הצדדים, גם זה אסור, אלא צריך לעשות באפן זה, שהכלי אשר בתוכו הקאפע יטמינו רק עד חצי או עד שלישיתו בתוך החול,

והמותר יהא באויר, ויתן על הגומה דף או יכפה עליו כלי, שיהא אויר בינו ובין הכלי שבתוכו הקאפע, ואז יכול לתן עליהם בגדים וכרים וכדומה (היי"א). (יתר דיני הטמנה בשלחן ערוך סימן רנ"ז, רנ"ח, רנ"ט.)

Erev Shabbos, when you put a pot of coffee, into a hole [in the ground], [to retain its warmth,] so that it can be used on Shabbos, and cover it with pillows or similar things to keep it warm; if you put it into sand, *Sand is called מוסיף חבל, mosif hevel—a substance that adds heat. Such substances are prohibited for purposes of hatmanah even on Erev Shabbos, lest you place it in hot ash and coal and stir it [Rashi, Shulchan Aruch, etc.]. However, substances which do not add but merely retain heat are permitted on Erev Shabbos for Shabbos. But on Shabbos you may not make hatmanah even in such substances [Rashi. See Rosh on Maseches Shabbos 3, 10].* it is forbidden to insert the whole vessel into the sand. *The author maintains that only total covering is considered hatmanah when not on coals but if the pot is not completely covered, even if it adds heat it may be used on Shabbos to keep food warm, once it is thoroughly cooked.* Even if you don't insert the whole vessel but only part of it, and you cover the remainder with clothing or similar things, so that the whole vessel is covered on all sides, *It is not considered hatmanah unless all the sides are covered. Even according to the Shulchan Aruch which rules that setting a pot on coals is considered hatmanah, it applies only when the bottom of the pot actually touches the coals; but if it does not, the whole pot must be covered to be considered hatmanah. See Shulchan Aruch 257: 8.* this too is forbidden. You must do it in such a way that the pot of coffee is inserted so that only one half or one third is in the sand, and the remainder exposed to the air (in the hole). You may then place a board or inverted vessel to cover the hole so that there is air space *See Shulchan Aruch 257: 8.* between it (the cover) and the pot of coffee. After doing this you may put over them clothing, pillows or similar items. (For more laws pertaining to *hatmanah* see *Shulchan Aruch*, Chapters 257, 258, 259.)

סמוך לחשכה ישאל לאנשי ביתו בלשון רכה, הפרשתם חלה. ויאמר להם, הדליקו את הנר.

Before dark on Friday Not earlier in the day, for they may delay and subsequently forget to do so [Rashi, Shabbos 34a]. you should gently ask your household: "Did you separate *Challah*?" And you should tell them to light the (Shabbos) candles.

חַיב אָדם לְמַשְׁמֵשׁ בְּכַגְדֵּיו בְּעֶרֶב שַׁבָּת קֹדֶם הַשְׁכָּה אִם אֵין מַחֲסֵט תְּחוּבָה בָּהֶם אוֹ אִם אֵין אֵיזָה דְּבָר בְּכִיסִּים, וְאֶפְלוּ בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ עָרוּב, שְׂמָא יֵשׁ בָּהֶם אֵיזָה דְּבָר מְקַצָּה (רנ"ב).

You must You are obligated to do so. This is the expression used in the Talmud as well. The Rambam too uses such an expression. But the Tur and Shulchan Aruch 252: 7 hold that it is a mitzvah, see Biur Halachah. examine your clothing on Friday before dark Immediately before dark, even if you do not intend to leave the house [Vilna Gaon]. (to see) whether a needle is stuck in them or if there is anything in the pockets. Even in a place where there is an eiruv Where there is an eiruv you may carry in the streets on Shabbos; see Chapter 94 for details. [it is necessary to check clothing] because the pockets might contain something that is muktzeh. Something you may not move on Shabbos; see Chapter 88 for details.

סימן עג

אָסוּר לְהַנִּיחַ לְאֵינוֹ יְהוּדִי שֶׁיַּעֲשֶׂה מְלָאכָת יִשְׂרָאֵל בַּשַּׁבָּת, וּסְמִכוּהוּ עַל הַפְּסוּק, כֹּל מְלָאכָה לֹא יַעֲשֶׂה, דְּמַשְׁמַע אֶפְלוּ עַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי. וְאִם מוֹסֵר לְאֵינוֹ יְהוּדִי אֶת הַמְּלָאכָה בְּעֶרֶב שַׁבָּת, אַף עַל פִּי שֶׁהָאֵינוֹ יְהוּדִי עוֹשֶׂה בַּשַּׁבָּת, מִתֵּר. אָבֵל רַק בְּאֵלוּ הָאֲפָנִים: (א) שֶׁהָאֵינוֹ יְהוּדִי יִקַּח אֶת הַחֶפֶץ מִבֵּיתוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל קֹדֶם הַשַּׁבָּת וְלֹא בַּשַּׁבָּת.

It is forbidden to allow a non-Jew to do work for you on Shabbos. They (the Sages) *Virtually all Poskim agree that telling a non-Jew to do work for you on Shabbos is a Rabbinical prohibition.* based this on the verse: *Exodus 12: 16. "No manner of work should be done,"* which implies (not) even through a non-Jew. *Beis Yosef 244, Semag, and Rashi, Exodus 12: 16. See Rashi (Maseches Shabbos 153a). This is prohibited because the non-Jew is your shaliach (agent) and it is as though you did it yourself. Also see Rashi (Maseches Avodah Zarah 15a).* If you *Directly.* give the work to the non-Jew on Friday even though the non-Jew does it on Shabbos, it is permissible, But only on these conditions: a) the non-Jew must take the article from the house of the Jew before Shabbos and not on Shabbos. *If the need is great and the non-Jew came on Friday night, after dark, to take the article you may give it to him [see Biur Halachah 252: 1].*

שֶׁיִּקְצָץ לְאֵינוֹ יְהוּדִי שְׂכָרוֹ, שָׂאזְז הוּא עוֹשֶׂה אֶת הַמְּלָאכָה בְּשִׁבִּיל עֲצָמוֹ, שֶׁיִּקְבַּל שְׂכָרוֹ. וְלִכְּנוּ מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מְשֻׁרָת אֵינוֹ יְהוּדִי לִמְנוּ יְדוּעַ, אָסוּר לְהַנִּיחַ לוֹ לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בַּשַּׁבָּת, מִפְּנֵי שֶׁהַמְּלָאכָה הִיא רַק לְתוֹעֵלַת הַיִּשְׂרָאֵל. וְאֵינוֹ יְהוּדִי הַנוֹסֵעַ לְאֵיזָה מְקוֹם וְיִשְׂרָאֵל נֹתֵן לוֹ אֲגֵרַת שִׂישָׁאָה שָׂמָּה. וְיִשָּׂאָה גַם בַּשַּׁבָּת, צָרִיד הַיִּשְׂרָאֵל לִמַּת לוֹ אֵיזָה שְׂכָר, כְּדִי שֶׁהָאֵינוֹ יְהוּדִי יַעֲשֶׂה בְּשִׁבִּיל שְׂכָרוֹ וְלֹא בַּחֲנָם.

b) The wages of the non-Jew should be set in advance *It is sufficient to tell him that you will pay him properly. If there is a standard fee you need mention only that you will pay him without stipulating the amount. Even when it is accepted that everyone pays for such work, you still must mention to the non-Jew that you too will pay [Biur Halachah 252, based on Shulchan Aruch and Magein Avraham].* so that he will be doing the work for his own sake in order to get paid. Therefore, if you have a non-Jewish servant for a pre-determined period of time, it is forbidden to allow him to do any work for you on Shabbos, *This holds true even when he does not do the work in your house and even when you did not tell him to do it. Some say you must protest his doing it in your house even when he is doing it for himself (Taz). Eliyahu Rabbah permits it when he does it for himself. Chayei Adam permits it when he does something that is obviously for his own benefit. See Mishnah Berurah 244: 30, see Kitzur paragraph 8 and footnote 19.* because then the work is done solely for the benefit of the Jew. If a non-Jew travels to a certain place and a Jew gives him a letter to carry there, which he will carry on Shabbos, the Jew must give him some compensation, *Chayei Adam (kelal 3: 11) permits mailing letters on Erev Shabbos. Also see Peri Megadim 247: 3.* so that the non-Jew does it for his compensation and not gratis.

השָׂכָר יִהְיֶה קָצוּב לְכָל הַמְּלָאכָה, וְלֹא יִהְיֶה הָאִינוּ יְהוּדִי שָׂכִיר יוֹם (רמג רנב).

c) The wage should be established for the entire job, and the non-Jew should not be hired by the day.

אָסוּר לְקַבֵּעַ לְהָאִינוּ יְהוּדִי שְׂעִיבָה הַמְּלָאכָה בַּשַּׁבָּת. וְאִפְלוּ אִם אִינוּ קוֹבֵעַ לוֹ בְּפִרוּשׁ שְׂעִיבָה בַּשַּׁבָּת, אֲלֵא שֶׁהוּא קוֹבֵעַ לוֹ זְמַן שְׂעִיבָה הַמְּלָאכָה סְמוּךְ לְאַחֵר הַשַּׁבָּת, וְיָדוּעַ כִּי אִי אֶפְשָׁר שְׂעִיבָה אֶת הַמְּלָאכָה עַד יוֹם זֶה, אִם לֹא יַעֲשֶׂה גַם בַּשַּׁבָּת, גַּם כֵּן אָסוּר. וְכֵן אִם שׁוֹלֵחַ בִּידוֹ אֶגְרָת וְאוֹמֵר לוֹ, רְאֵה שְׂתִּבִּיאָהוּ שָׂמָּה בְּיוֹם פְּלוֹנִי, וְיָדוּעַ כִּי אִי אֶפְשָׁר לְהַגִּיעַ שָׂמָּה אֲלֵא אִם כֵּן יִלָּךְ גַּם בַּשַּׁבָּת, גַּם כֵּן אָסוּר. וְכֵן אִם יוֹם הַשּׁוּק הוּא בְּיוֹם הַשַּׁבָּת, אָסוּר לְמַת לִנְכָרִי מַעוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת שְׂעִיבָה לוֹ אִיזָה דָּבָר שְׂעִיבָה שְׂעִיבָה מוֹצֵא לְקִנּוּתוֹ כִּי אִם בַּשַּׁבָּת. וְכֵן אָסוּר לְמַת לוֹ אִיזָה דָּבָר לְמַכְרוֹ בְּעֶנְיָן זֶה. וְאוֹלָם אִפֹּן זֶה שְׂעִיבָה קוֹבֵעַ לוֹ בְּפִרוּשׁ שְׂעִיבָה בַּשַּׁבָּת, אִינוּ אָסוּר, אֲלֵא בְּנוֹתָן לוֹ בְּעֶרֶב שַׁבָּת, אֲבָל קוֹדֵם לָכֵן, מִמֶּת לְמַת לוֹ הַחֲפִץ לַעֲשׂוֹת אוֹ מַעוֹת לְקִנּוּת, וְטוֹב שֶׁלֹּא לְדוֹר כָּלֵל בְּעִיר שְׂעִיבָה הַשּׁוּק הוּא בַּשַּׁבָּת, כִּי אִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִחְטֹא. וְאִם הַשּׁוּק אִינוּ בְּשִׁכּוּנַת הַיְּהוּדִים, אִין לְחַשׁ.

d) It is forbidden to stipulate with the non-Jew that he do the work on Shabbos. Even if you are not explicit about his doing it on Shabbos, but you set the time for the work to be completed shortly after Shabbos, and it is clearly impossible to complete the work by that time unless it is done